

Львівський державний університет внутрішніх справ

М. С. Долинська

Проблеми нотаріального процесу

Підручник

Львів
2022

УДК 67.76я73

Д 64

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 25 травня 2022 року № 3)

Рецензенти:

А. В. Духневич – доктор юридичних наук, професор;
Л. Р. Наливайко – доктор юридичних наук, професор;
В. К. Гришук – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
НАПрН України, академік АНВО України, Заслужений юрист України;
Ю. М. Юркевич – доктор юридичних наук, професор

Долинська М. С.

Д 64 Проблеми нотаріального процесу : підручник. Львів :
ЛьвДУВС. 2022. 744 с.

На підставі чинного законодавства окреслено: поняття та систему нотаріального процесуального права; нотаріальні процесуальні правовідносини; суб'єкти нотаріального процесуального права, загальні засади здійснення нотаріальної діяльності та нотаріального провадження; нотаріальний процес щодо посвідчення безспірних фактів та безспірних прав; нотаріальні провадження щодо надання документам виконавчої сили та охоронні нотаріальні провадження, а також особливості провадження нотаріального процесу посвідчення окремих видів нотаріальних правочинів нотаріусами України.

У виданні викладено теоретичні і практичні аспекти нотаріальної діяльності.

Для здобувачів, наукових працівників, юристів-практиків.

On the basis of current legislation, the textbook covers: the concept and system of notarial procedural law; notarial procedural legal relations; subjects of notarial procedural law, general principles of notarial activity and notarial proceedings; notarial process regarding certification of indisputable facts and indisputable rights; notarial proceedings regarding the granting of executive power to documents and protective notarial proceedings, as well as the peculiarities of the notarial process of certification of certain types of notarial acts by notaries of Ukraine.

The publication contains an exposition of both theoretical and practical aspects of notarial activity.

For applicants, researchers, practicing lawyers.

УДК 67.76я73

© Долинська М. С., 2022

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2022

Зміст

ПЕРЕДМОВА	8
Розділ 1. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	10
1.1. Наука про нотаріальну діяльність.....	10
1.2. Теоретико-правові засади виокремлення нотаріального процесуального права в окрему галузь.....	14
1.3. Поняття нотаріального процесуального права.....	18
1.4. Система нотаріального процесуального права.....	51
1.5. Джерела нотаріального процесуального права.....	53
Запитання і завдання для самоконтролю.....	63
Розділ 2. НОТАРІАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ	64
2.1. Правові засади здійснення нотаріального процесу в Україні.....	64
2.2. Юридична природа нотаріальних правовідносин.....	68
2.3. Нотаріальний процес та його характерні особливості.....	70
2.4. Поняття нотаріальних процесуальних правовідносин.....	72
2.5. Підстави виникнення та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин.....	73
2.6. Електронний нотаріат.....	75
Запитання і завдання для самоконтролю.....	80
Розділ 3. СУБ'ЄКТИ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	81
3.1. Суб'єкти нотаріального процесуального права.....	81
3.2. Загальна характеристика суб'єктів нотаріального процесу та їхня класифікація.....	83
3.3. Нотаріус як основний суб'єкт нотаріального процесу України.....	86
3.4. Проблеми доступу до професії нотаріуса: порівняльні аспекти.....	96

3.5. Особливості діяльності державних нотаріальних контор як суб'єктів нотаріального процесу.....	120
3.6. Особливості діяльності державних нотаріальних архівів як суб'єктів нотаріального процесу.....	125
3.7. Приватний нотаріус як суб'єкт нотаріального процесу. Реєстрація приватної нотаріальної діяльності. Підстави припинення та зупинення приватної нотаріальної діяльності.....	128
3.8. Підстави анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.....	156
3.9. Консульські установи та дипломатичні представництва України як суб'єкти нотаріального процесу.....	163
3.10. Посадові особи органів місцевого самоврядування як суб'єкти нотаріального процесу та проблеми їх становлення та реорганізації.....	173
3.11. Посадові та службові особи України, уповноважені на посвідчення заповітів та довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених.....	181
3.12. Міністерство юстиції України та його територіальні органи як суб'єкти нотаріального процесу.....	188
3.13. Інші суб'єкти нотаріального процесу.....	198
3.14. Етика (деонтологія) нотаріуса.....	243
3.15. Використання спеціальних психологічних знань у нотаріальному процесі.....	256
3.16. Відповідальність нотаріуса. Зловживання нотаріусами своїми повноваженнями.....	262
3.17. Проблеми контролю за якістю діяльності органів нотаріату та квазінотаріату.....	277
3.18. Удосконалення роботи органів нотаріату та квазінотаріату.....	290
Запитання і завдання для самоконтролю.....	298

Розділ 4. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	300
4.1. Проблеми гарантування здійснення нотаріального процесу органами нотаріату та квазінотаріату.....	300
4.2. Проблеми дотримання таємниці вчинення нотаріальних дій органами нотаріату та квазінотаріату.....	309

4.3. Проблеми дотримання територіальної компетенції органами нотаріату та квазінотаріату.....	314
4.4. Електронні сервіси у системі нотаріату.....	322
Запитання і завдання для самоконтролю.....	369
Розділ 5. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	371
5.1. Нотаріальні провадження у структурі нотаріального процесу.....	317
5.2. Загальні правила вчинення нотаріальних дій.....	375
5.3. Вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій.....	384
5.4. Відмова у вчиненні нотаріальної дії та порядок її оскарження.....	387
5.5. Інші правила вчинення нотаріальних дій.....	390
5.6. Правове регулювання ведення нотаріального діловодства.....	393
5.7. Порядок оплати вчинюваних нотаріальних дій.....	436
5.8. Правові основи здійснення контролю за вчиненням нотаріальних дій державними та приватними нотаріусами України.....	447
5.9. Проблеми застосування нотаріусами іноземного законодавства під час вчинення нотаріальних дій. Особливості вчинення нотаріальних дій в міжнародному обігу.....	468
5.10. Порядок проходження консульської легалізації нотаріальними документами.....	471
Запитання і завдання для самоконтролю.....	480
Розділ 6. НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОСВІДЧЕННЯ БЕЗСПІРНИХ ФАКТІВ.....	481
6.1. Основні правила посвідчення правочинів.....	481
6.2. Посвідчення правочинів щодо розпорядження часткою нерухомого майна у спільній власності.....	489
6.3. Особливості посвідчення довіреностей у нотаріальному порядку.....	495
6.4. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення правочинів щодо відчуження нерухомого майна.....	507
6.5. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення алеаторних договорів.....	515

6.6. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення договорів застави та іпотеки.....	533
6.7. Особливості посвідчення окремих видів договорів....	546
6.8. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення заповітів.....	579
6.9. Особливості провадження нотаріального процесу щодо прийняття у депозит грошових сум та цінних паперів.....	587
6.10. Нотаріальний порядок засвідчення вірності копій документів і витягів з них.....	596
6.11. Нотаріальний порядок засвідчення вірності перекладу.....	599
6.12. Нотаріальний порядок засвідчення справжності підпису на документах.....	600
6.13. Особливості провадження нотаріального процесу щодо передачі заяв.....	602
6.14. Особливості провадження нотаріального процесу щодо посвідчення фактів.....	604
6.15. Нотаріальний порядок вчинення морських протестів.....	606
Запитання і завдання для самоконтролю.....	608

Розділ 7. **НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ**

ЩОДО ПОСВІДЧЕННЯ БЕЗСПІРНИХ ПРАВ.....	609
7.1. Безспірні права як об'єкт правової нотаріальної охорони.....	609
7.2. Повноваження нотаріуса під час провадження нотаріального процесу щодо посвідчення безспірних прав.....	615
7.3. Нотаріальні акти-документи в нотаріальному провадженні щодо посвідчення безспірних прав.....	618
7.4. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя.....	623
7.5. Спеціальні правила нотаріального провадження щодо оформлення спадкових прав громадян.....	625
7.6. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про право на спадщину за законом.....	638

7.7. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про право на спадщину за заповітом.....	643
7.8. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів.....	647
Запитання і завдання для самоконтролю.....	650
Розділ 8. НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НАДАННЯ ДОКУМЕНТАМ ВИКОНАВЧОЇ СИЛИ.....	651
8.1. Особливості провадження нотаріального процесу щодо вчинення виконавчих написів.....	651
8.2. Нотаріальний порядок вчинення протестів векселів.....	656
Запитання і завдання для самоконтролю.....	663
Розділ 9. ОХОРОННІ НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ.....	664
9.1. Охоронні нотаріальні провадження.....	664
9.2. Особливості провадження нотаріального процесу щодо вжиття заходів з охорони спадкового майна.....	665
9.3. Особливості видачі свідоцтва виконавцю заповіту.....	677
9.4. Особливості провадження нотаріального процесу щодо накладання заборони відчуження нерухомого майна.....	682
9.5. Особливості провадження нотаріального процесу щодо прийняття документів на зберігання.....	688
Запитання і завдання для самоконтролю.....	690
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	691
ГЛОСАРІЙ.....	705

Передмова

Проведення нотаріальної діяльності здійснюється як різновид юридичної діяльності. Своєю чергою, юридична діяльність є одним із видів соціальної діяльності. Певною мірою нотаріальна діяльність збігається з діяльністю органів цивільної юрисдикції.

Визначною подією в історії незалежної України стало ухвалення у вересні 1993 року Закону України «Про нотаріат», який створив новий правовий інститут – нотаріуса, що реалізується приватною нотаріальною діяльністю.

Останніми роками законодавство, яке регулює нотаріальну діяльність, зазнало значних змін, що зумовлює потребу перегляду низки основних юридичних концепцій, напрацювання нових підходів до регулювання нотаріальних відносин у суспільстві та визначення стратегії їхнього розвитку.

Нотаріат України має вагомe значення у здійсненні правохоронної функції держави. До обов'язків нотаріуса належить сприяння громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їхніх прав та захисті законних інтересів, роз'яснення їхніх прав і обов'язків, попередження про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, аби юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду.

Нотаріальна діяльність – це професійна непідприємницька діяльність державних та приватних нотаріусів, спрямована на сприяння громадянам, підприємствам, установам, громадським формуванням та організаціям у здійсненні їхнього права на захист законних інтересів, яка здійснюється шляхом вчинення ними і нотаріальних дій відповідно до чинного законодавства України, і вчинення інших дій, передбачених законодавством України, з метою надання їм юридичної вірогідності. Також нотаріуси України можуть проводити медіацію у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора.

Однією з основних функцій українського нотаріату є охорона та захист цивільних прав та інтересів учасників

нотаріального процесу, що здійснюються органами нотаріату та квазінотаріату.

Законодавство незалежної України поступово розвивається у напрямі рецепції міжнародно-правових стандартів, зокрема окремих норм європейського законодавства.

Відповідних змін зазнало нотаріальне процесуальне право України, зокрема в частині правового регулювання провадження нотаріальної діяльності – надання можливості вчинення державними та приватними нотаріусами інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Дослідженням українського нотаріального процесуального законодавства займалась низка вітчизняних науковців – дослідників нотаріату та практиків. Необхідно виокремити праці Вікторії Баранкової, Наталії Василюк, Мирослави Дякович, Леоніда Єфіменка, Євгена Журавльова, Вячеслава Комарова, Оксани Коротюк, Христини Майкут, Володимира Марченка, Олександра Неліна, Євгена Фурси, Світлани Фурси, Ірини Череватенко, Володимира Черниша, Катерини Чижмарь.

Проведення нотаріальної діяльності здійснюється відповідними органами (суб'єктами), які уповноважені державою на вчинення і нотаріальних дій, і дій, прирівнюваних до нотаріально посвідчених.

Державний та приватний нотаріус, відповідна посадова чи службова особа, вчиняючи нотаріальні дії, що прирівняні до нотаріально посвідчених дій, у своїй діяльності повинні дотримуватися матеріальних та процесуальних норм.

Метою цього підручника є формування теоретичних і практичних знань, які б допомогли здобувачам освітнього ступеня «доктор філософії» галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» в набутті необхідних основ провадження нотаріального процесу органами нотаріату та квазінотаріату, а також у підвищенні професійного рівня кваліфікації державних та приватних нотаріусів України, консультантів, діловодів державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів, помічників, секретарів, юрисконсультів, діловодів приватних нотаріусів.

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

1.1. Наука про нотаріальну діяльність

Важливу роль у вітчизняній системі права виконує нотаріат як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя, уповноваженого вчиняти нотаріальні акти, що мають доказову силу та публічне визнання¹.

Інститут нотаріату як об'єкт наукового дослідження становить важливий феномен, що вимагає до себе пильної уваги у вітчизняній юридичній науці. Це зумовлено низкою обставин, з-поміж яких вирізняються необхідність з'ясувати поняття та правову природу інституту нотаріату, його роль у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина, його місце в системі правових інститутів і галузей права, основоположних функцій, взаємозв'язку з інститутами влади та громадянського суспільства².

Термін «нотаріус» походить від латинського «notarius», тобто «писар, стенограф, секретар».

Термін «нотаріат» у сучасному українському праві вживається у декількох значеннях.

Імпонує думка авторів, які виокремлюють такі чотири значення нотаріату, а саме: як систему органів та посадових осіб, зокрема нотаріусів, які вчиняють нотаріальні дії; як галузь права; як галузь законодавства; як наукову та навчальну дисципліну.

Наприклад, К. Ф. Досінчук вважає, що нотаріат – це сукупність органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок

---

¹ Майданик Р. Нотаріат в Україні: правова природа, місце в системі права. *Юридична Україна*. 2010. № 9. С. 65.

² Чижмарь К. І. Поняття нотаріату : питання правової природи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. № 9–1. С. 138.

вчинення нотаріальних дій, регулювання та контролю за їх організацією, захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб³.

У період розвитку незалежного українського нотаріату нотаріальні органи держави вчиняють значну кількість нотаріальних дій, здебільшого правочини.

Найпоширенішим у юридичній літературі є законодавче визначення поняття нотаріату, яке також зазнало значних змін порівняно з первинною редакцією статті 1 Закону України «Про нотаріат»⁴ (далі – Закон), прийнятого 2 вересня 1993 року.

Законодавець встановив, що нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Відповідно до ч. 3 ст. 1 вказаного Закону, на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності. Нотаріуси можуть проводити медіацію у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора⁵.

Отже варто відзначити комплексний характер ведення нотаріальної діяльності, оскільки із вчиненням нотаріальних дій, вагоме місце у діяльності державних та приватних нотаріусів належить вчиненню інших нотаріальних дій, які спрямовані на посвідчення як фактів, так і прав, що мають юридичне значення з метою надання їм юридичної вірогідності. Тому комплексний характер здійснення нотаріальної діяльності зумовлює необхідність проведення різноаспектного аналізу інституту нотаріату як об'єктивного явища сучасного світу.

---

³ Досінчук К. Ф. Поняття, завдання та функції нотаріату в Україні: окремі аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 132.

⁴ Про нотаріат : Закон України від 3 вересня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. Ст. 383.

⁵ Там само.

У процесі дослідження нотаріальної діяльності необхідно використовувати знання, які накопичених цивільним процесуальним правом, адміністративним процесуальним правом, нотаріальним процесуальним правом та іншими науками⁶.

Поділяємо думку В. Черниша щодо доцільності розмежування поняття «законодавство про нотаріат» та «наука про нотаріат», оскільки останнє пропонується вважати більш широким поняттям, яке охоплює як одне з основних джерел для дослідження законодавство про нотаріат. З метою адаптації українського законодавства до законодавства країн Європейського співтовариства доцільно у сучасній системі права України відвести місце не тільки нотаріальному процесу, а й нотаріальній науці. За загальноприйнятою термінологією можна говорити, що нотаріальна наука повинна отримати статус галузі права, якщо розглядати її як комплексну, оскільки вважається нераціональним досліджувати процедуру вчинення нотаріальних проваджень без суб'єктів, які належать до організаційної структури нотаріату. Водночас, якщо віднести нотаріальні органи до правоохоронних і досліджувати цю складову нотаріальної науки окремо, то доречно говорити про виникнення нової галузі права – нотаріального процесу⁷.

Предметом нотаріальної науки є суспільні відносини, що регулюються законодавством про нотаріат. Незважаючи на те, що сьогодні відбувається становлення нотаріальної науки, людством накопичений великий емпіричний матеріал, який дає змогу досліднику систематизувати людські знання, які визначають послідовність розвитку органів нотаріату, опрацьовувати науково-обґрунтовані рекомендації практичних працівників у галузі нотаріату⁸.

Водночас навіть на етапі свого становлення нотаріальна наука вже стимулює і збагачує суміжні науки, що призводить до виникнення нового актуального наукового знання.

Методологічний погляд на нотаріат як науку дає можливість здійснення переходу від гіпотетичних пропозицій до нотаріату як теорії.

---

⁶ Черниш В. Нотаріат як наука та навчальна дисципліна. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 18.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

Теоретичне забезпечення діяльності нотаріуса здійснює матеріальна і процесуальна наука про нотаріат. У зв'язку з вказаними процесами інтеграції – диференціації наукового знання в юриспруденції, з цивільного права і процесу виокремилась наука про нотаріат, яка, своєю чергою, ділиться на матеріальну і процесуальну. Процесуальна наука отримала назву «нотаріальний процес». На думку В. Костицького, цей напрям започатковано в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка професором Світланою Фурсою та набуває подальшого визнання і розвитку⁹.

В. Черниш наголошує, що подальший розвиток нотаріальної науки повинен йти шляхом захисту дисертаційних робіт. Однак, на думку автора, в українській юридичній літературі питання нотаріальної науки наразі не стали предметом самостійного та комплексного дослідження¹⁰.

Система науки нотаріального процесуального права становить теоретичні положення про предмет, методи, джерела, суб'єктів і об'єктів нотаріального процесуального права, про нотаріальні процесуальні правовідносини тощо.

Наука нотаріального процесуального права вивчає також міжнародне законодавство в порівняльно-правовому його розрізі, правове регулювання нотаріальної діяльності у зарубіжних країнах.

Термін наука про нотаріальну діяльність не збігається зі змістом навчальної дисципліни «нотаріальна діяльність», оскільки остання включає лише частину науки (зазвичай основні навички). Також навчальна дисципліна розглядає, крім науки, ще й питання, що пов'язані з іншими галузями знань, наприклад, цивільним правом та цивільним процесом.

Наука про нотаріальну діяльність спрямована на формування у майбутніх правників, які бажають працювати у нотаріальних органах, не лише загально-юридичних знань, але й специфічних практико-спеціальних знань в галузі провадження нотаріальної діяльності.

---

⁹ Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 22–29.

¹⁰ Черниш В. Нотаріат як наука та навчальна дисципліна. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 19.

Також необхідними у нотаріальній діяльності є навички з користування інформаційними технологіями, зокрема, в частині ведення електронних реєстрів в системі нотаріату.

Оскільки український нотаріат прямує шляхом створення електронного нотаріату, це дасть можливість майбутнім правникам, що бажають присвятити своє життя нотаріальній діяльності, бути готовими не лише до праці із застосування передових нотаріальних технологій, але й в перспективі до внесення ними пропозицій до удосконалення законодавства у цій сфері.

1.2. Теоретико-правові засади виокремлення нотаріального процесуального права в окрему галузь

Дійсно, у процесі становлення і розвитку сучасної системи органів цивільної юрисдикції (суду, господарського суду, нотаріату), діяльність яких взаємопов'язана (чим забезпечуються всебічна й ефективна охорона і захист суб'єктивних цивільних прав фізичних і юридичних осіб), сформувалася нова система цивілістичних процесуальних галузей. Її утворюють: цивільне процесуальне право, предметом якого є відносини, що виникають під час здійснення правосуддя з цивільних справ; господарське процесуальне право, предметом якого є розгляд справ у господарському суді; нотаріальне процесуальне право, що регламентує процесуальну діяльність нотаріату¹¹.

Нотаріальне право, як і нотаріальне процесуальне право, – це окремі комплексні підгалузі права.

Предметом нотаріального права є суспільні відносини, що виникають в сфері організації та здійснення нотаріальної діяльності, а також відносини у сфері державного управління нотаріальною діяльністю, а предметом нотаріального процесуального права є відносини з приводу вчинення нотаріальних дій, які виникають між нотаріусом та клієнтом, між нотаріусом і державними органами та іншими суб'єктами нотаріальних процесуальних відносин.

---

¹¹ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 48–49.

Нотаріальне право як система норм регулює комплекс різноманітних суспільних відносин, що виникають у процесі здійснення нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій. У цій внутрішньо узгодженій системі правові норми, блоки і елементи розміщені в ієрархічній послідовності. Правові інститути, їхні елементи і блоки визначають права та обов'язки нотаріусів (незалежно від того, чи є нотаріус державним, чи займається приватною нотаріальною діяльністю) щодо вчинення нотаріальних дій, регламентують відносини щодо порядку вступу до професії нотаріуса, правові основи здійснення нотаріальної діяльності, загальні правила вчинення нотаріальних дій тощо.

Нотаріальне право як систематизована галузь регулює певну групу комплексних суспільних відносин і становить комплексну інтегровану галузь права. Вона пов'язана з цивільним, адміністративним, господарським, трудовим, земельним та іншими галузями права, без яких неможливе регулювання здійснення нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій для суб'єктів, котрі звернулися, незалежно від форм господарювання, для громадян, осіб без громадянства, іноземців, а також інших установ та організацій, зокрема державних органів.

У науці немає єдиної думки про місце нотаріального процесуального права в системі права України. Це викликає багато суперечок.

Одні вчені вважають, що нотаріальне процесуальне право є частиною цивільного процесуального права та забезпечує в несудовій формі захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів.

Інші науковці стверджують, що нотаріальне процесуальне право споріднене з адміністративним процесуальним правом, оскільки нотаріальні органи є органами державного управління, а також тому, що організаційній структурі нотаріату властиві деякі ознаки адміністративних правовідносин, зокрема, загальна підпорядкованість осіб, що вчиняють нотаріальні дії, Міністерству юстиції України як керівному та контролюючому органу державної влади.

Нарешті третя група вчених допускає, що нотаріальне процесуальне право є самостійною галуззю права, оскільки

діяльність нотаріальних органів і посадових осіб має безспірний характер, а під час вчинення нотаріальних дій не використовується змагальна форма судового процесу¹².

На думку Л. Радзівської та С. Пасічник, нотаріальне процесуальне право є самостійним щодо цивільного процесуального права, оскільки діяльність нотаріальних органів має безспірний характер, під час вчинення нотаріальних дій не використовується змагальна форма процесу, нотаріус встановлює юридичні факти здебільшого на підставі документів¹³. Такої ж позиції дотримується В. Черниш¹⁴.

Як і В. Черниш, ми поділяємо концепцію О. Неліна, що нотаріальне процесуальне право необхідно віднести до комплексних галузей права, які об'єднують норми різної галузевої належності, як матеріально-правові, так і організаційні та процесуально-правові. Воно сформувалося як комплексна галузь з відокремленим предметом регулювання і системою правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії різних галузей права у зв'язку з необхідністю регулювання нотаріальної діяльності та у процесі здійснення нотаріальних дій між нотаріальними органами та особами, які звертаються за вчиненням цих дій¹⁵.

Має рацію С. Фурса, стверджуючи, що якщо ж взяти до уваги той аспект, що значущі правочини фізичних та юридичних осіб мають посвідчуватися у нотаріальному порядку, бо без цього громадяни не здатні будуть підтвердити наявність своїх прав та обов'язків, то у ієрархії процесуальних галузей права перед цивільним процесом має стояти нотаріальний процес, який можна розцінювати за сучасним законодавством як невід'ємну частину та спосіб реалізації громадянами їхніх безспірних цивільних прав у позасудовий спосіб¹⁶.

---

¹² Нотаріат в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна. К. : «Національна академія управління»; «Алерта», 2016. С. 32–33.

¹³ Радзівська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні. К. : Юрінком Інтер, 2000. С. 14.

¹⁴ Черниш Володимир. Нотаріат як наука та навчальна дисципліна. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 17–18.

¹⁵ Нелін О. І. Теоретичні та практичні аспекти співвідношення права і закону в діяльності нотаріату України. *Юридична Україна*. 2012. № 12 (120). С. 7.

¹⁶ Фурса С. Актуальні питання теорії і практики нотаріальних правовідносин. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 87. С. 7.

На нашу думку, нотаріальне процесуальне право є інтегрованою комплексною галуззю права та пов'язане з цивільним, господарським, земельним, податковим та іншими галузями права, без яких неможливе вчинення нотаріальних дій для суб'єктів, які звернулися, незалежного від форм господарювання, для громадян, осіб без громадянства, іноземців, а також інших установ та організацій, зокрема й державних органів¹⁷.

Найважливішими підставами для виділення нотаріального процесуального права в окрему галузь є:

- наявність особливого самостійного предмета регулювання;
- існування спеціальних джерел права;
- специфіка та своєрідність об'єктів, з приводу яких складаються нотаріальні відносини;
- особлива соціально-економічна значущість нотаріальних процесуальних відносин і тих правових актів та норм, що їх регулюють.

Поділяємо позицію В. Черниша, який стверджує, що доцільно норми матеріального права врегулювати новим Законом України «Про нотаріат», а норми процесуального права – нотаріально-процесуальним кодексом (або Законом України «Про нотаріальний процес» або «Про нотаріальне провадження»¹⁸.

Водночас зауважимо, що Проект Нотаріального процесуального кодексу від 19 вересня 2008 р. № 3197, в якому відображено теоретичні напрацювання нотаріального процесу, був предметом розгляду Верховної Ради України. Однак ідея такого кодексу не була підтримана¹⁹. У Висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 25 лютого 2010 р. йшлося, що процесуальні кодекси регулюють здійснення правосуддя як розгляду певних справ

---

¹⁷ Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх прав*. 2012. № 2 (59). С. 193.

¹⁸ Черниш В. М. Нотаріат як наука та навчальна дисципліна. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 19.

¹⁹ Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. К., 2013. С. 74.

між учасниками відповідного спору, а не як здійснення дій, що самі собою не є предметом спору, як це відбувається під час нотаріальної діяльності. Як зазначає Головне науково-експертне управління, намагання надати притаманну судовому розгляду процесуальну форму вчиненню нотаріальних дій призведе до надмірної формалізації цього процесу.

Тому, на нашу думку, основним документом, який повинен регулювати здійснення нотаріального процесу в Україні, повинен стати Закон України «Про нотаріальний процес» або «Про нотаріальне провадження».

1.3. Поняття нотаріального процесуального права

Нотаріат і нотаріальна діяльність є різні, але взаємопов'язані поняття. Вони пов'язані через прояв у них терміна «нотаріат», але співвідносяться як правовий інститут і система правовідносин, що виникають у зв'язку з нотаріальною діяльністю та її організацією²⁰.

Нотаріальна діяльність є різновидом юридичної та, відповідно, соціальної діяльності та спрямована на надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам. Діяльність нотаріату має певну спільність з діяльністю інших органів цивільної юрисдикції²¹.

Нотаріальна діяльність – це специфічна правова форма юридичної діяльності, суть якої полягає в тому, що в її межах правові норми застосовуються шляхом реалізації нотаріусами та іншими нотаріальними органами юрисдикційних повноважень по безспірних справах²², тобто провадження ними нотаріального процесу із правом застосування медіації.

На нашу думку, нотаріальне процесуальне право є інтегрованою комплексною галуззю права та пов'язане з цивільним,

---

²⁰ Єфіменко Л. В. *Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності* : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. 2013. С. 17.

²¹ Долинська М. С. *Особливості реалізації нотаріальної діяльності в незалежній Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2015. Вип. 3. С. 75.

²² Долинська М. С. *Нотаріальне процесуальне право України : поняття та джерела. Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 6. С. 101.

господарським, земельним, податковим та іншими галузями права, без яких неможливе вчинення нотаріальних дій для суб'єктів, які звернулися, незалежного від форм господарювання, для громадян, осіб без громадянства, іноземців, а також інших установ та організацій, зокрема й державних органів²³.

Нотаріальне процесуальне право також є сукупністю та системою правових норм, предметом регулювання яких виступають суспільні відносини у сфері здійснення нотаріальної діяльності, що визначають процесуальний порядок здійснення нотаріальних проваджень²⁴.

Предмет нотаріального процесуального права складається з таких основних (складових):

1) це система процесуальних дій, які виконують нотаріальні органи держави, зокрема й державні та приватні нотаріуси, а також учасники – суб'єкти нотаріального процесу;

2) зміст та умови виконання процесуальних – нотаріальних дій (тобто нотаріальна форма укладення правочинів);

3) система цивільних процесуальних прав та обов'язків суб'єктів цивільно-нотаріальних правовідносин, які визначають зміст цивільно-нотаріальних процесуальних дій;

4) нотаріальні гарантії реалізації цивільних прав та обов'язків суб'єктів нотаріального процесу. Зауважимо, що законодавцем передбачено лише гарантії для нотаріусів у провадженні нотаріальної діяльності. Водночас головною гарантією для безпосередніх учасників нотаріального процесу є право на оскарження нотаріальної дії, або визнання вчиненої нотаріусом нотаріальної дії недійсною²⁵.

Принципи нотаріального процесуального права – це основоположні засади, керівні ідеї та постулати, які виражені, насамперед, у нормативно-правових актах та які виникають із змісту правових норм, нотаріальної та судової практики,

---

²³ Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (59). С. 193.

²⁴ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55–58.

²⁵ Там само.

нотаріальних звичаїв, правової доктрини, а також судових прецедентів²⁶.

До вказаного додамо, що формування принципів нотаріального процесу також відбувається на підставі наукових здобутків дослідників (практиків та науковців) нотаріального процесу, враховуючи кращі нотаріально-правові традиції європейських держав (членів Міжнародного союзу нотаріату).

Принципи нотаріального процесуального права є підґрунтям системи норм нотаріального процесуального права.

Вони виступають основою норм, які регулюють порядок вчинення нотаріальних дій нотаріальними органами України. Також принципи нотаріального процесуального права зазвичай закріплені у нормах права, або впливають з них²⁷.

Оскільки принципи нотаріального процесуального права реалізуються у нотаріальній процесуальній діяльності, то вони виступають не тільки принципами права, але й принципами нотаріального процесу, тобто провадження нотаріальної діяльності по вчиненню нотаріальних дій органами нотаріату.

Принципи нотаріального процесу є складовою принципів юридичного процесу, які, своєю чергою, є частиною системи принципів українського права та які є об'єктивно зумовленими відносинами, які склалися у суспільстві²⁸.

Принципи нотаріального процесуального права є невід'ємною складовою системи нотаріально-процесуальних правовідносин, які насамперед спрямовані на реалізацію головних завдань нотаріальних органів – охорону, а також захист прав та свобод клієнтів, тобто осіб, які звертаються до них за отриманням нотаріальних послуг. Тому вказані принципи є підлеглими до принципів приватного права²⁹.

Принципи нотаріального процесуального права, як і принципи інших галузей права, можна поділити на декілька видів та за різними критеріями.

Принципи нотаріального процесу поділяють за сферою поширення на дві або три великі групи.

---

²⁶ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55–58.

²⁷ Там само.

²⁸ Там само.

²⁹ Там само.

До першої групи класифікації належать загальноправові принципи нотаріального процесу, тобто принципи, які є характерними також для всіх інших галузей національного права³⁰.

До другої групи нотаріального процесу відносяться міжгалузеві принципи, які, певною мірою, є загальними також із цивільним процесом.

Третю групу становлять галузеві принципи нотаріального процесу, оскільки вони властиві тільки для провадження нотаріальній діяльності (щодо вчинення нотаріальних дій)³¹.

Наступну класифікацію принципів нотаріального процесу науковці проводять за функціональною ознакою, та виділяють дві основні групи.

Зазначимо, що також у нотаріальному процесі є принципи, які містяться у спеціальному нотаріальному процесуальному законодавстві, та які, на нашу думку, варто віднести до третьої групи принципів нотаріального процесу.

Основними засадами нотаріального процесу є принципи: законності; обґрунтованості нотаріальних актів; диспозитивності; безпосередності; державної мови нотаріального провадження; сприяння нотаріусів громадянам, установам та організаціям щодо здійснення реалізації їхніх цивільних прав; таємниці вчинення нотаріальних дій.

До загальних принципів нотаріального процесу належать принципи: законності; доступності та гарантованості охорони і захисту безспірних прав і фізичних, і юридичних осіб, які звертаються до нотаріальних органів; національної мови; сприяння фізичним та юридичним особам у здійсненні прав та інтересів, охоронюваних законом; обґрунтованості нотаріальних актів; диспозитивності³².

---

³⁰ Череватенко І. Принципи безпосередності та диспозитивності у нотаріальному провадженні щодо посвідчення безспірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 53–57.

³¹ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С.55-58.

³² Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Ін-т держви і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2003. 426 с.

До спеціальних принципів нотаріального процесу віднесено принципи: незалежності нотаріусів, безспірності нотаріального процесу, неупередженості нотаріусів, рівності «прав» всіх суб'єктів нотаріального процесу; нотаріальної таємниці, безпосередності, одноосібного ухвалення рішення нотаріусом щодо вчинення конкретної нотаріальної дії³³.

Останніми роками відбувається розширення видів принципів нотаріального процесуального права. Наприклад, новим принципом є принцип диджиталізації, який набуває щораз більшого поширення та стимулює створення в Україні «електронного нотаріату». На нашу думку, початком у запровадженні диджиталізації нотаріального процесу в державі варто вважати прийняття Наказу Міністерства юстиції України від 12 серпня 1996 р. № 21/5 «Про внесення доповнень до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», яким з 1 жовтня 1996 року запроваджено вчинення певних нотаріальних дій на спеціальних бланках нотаріальних документів. Діяльність сучасних українських державних та приватних нотаріусів є неможливою без використання системи Єдиних реєстрів України. Так, нотаріуси у провадженні нотаріального процесу найперше використовують Єдині та Державні реєстри інформаційної системи Міністерства юстиції України³⁴.

Результатом нотаріальної діяльності виступають нотаріальні акти, які повинні складатися та посвідчуватися нотаріусами відповідно до чинного українського законодавства. Тому головним у провадженні нотаріальної діяльності, на нашу думку, а також думку більшості дослідників нотаріального процесу, є принцип законності. На думку деяких з них – принцип законності у нотаріальному процесі є принципом верховенства права, оскільки цей принцип закріплений у статті 8 Конституції України. Так, С. Фурса та Є. Фурса

---

³³ Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Ін-т держви і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2003. 426 с.

³⁴ Долинська М. С. Зародження диджиталізації нотаріальної діяльності в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 180–185.

стверджують, що «принцип верховенства права – це принцип верховенства закону», що також визначає взаємозв'язок закону та інших нормативно-правових актів³⁵.

Отож законодавство, яке регулює нотаріальний процес в Україні, повинно не лише прийматися на підставі Конституції України, але й відповідати вказаній Конституції.

Нагадаємо, що норми вказаного Основного Закону України є нормами прямої дії, зокрема щодо діяльності нотаріальних органів держави та щодо нотаріального процесу зокрема.

Вчена Н. Горбань зауважує, що принцип верховенства права не лише «не відображено у ЗУ »Про нотаріат» та пропонує його «відтворити» у вказаному законодавчому акті. Має рацію автор, стверджуючи, що процес реалізації принципів нотаріального процесу дійсно має бути узгоджений із специфікою самої «реалізації принципу верховенства права»³⁶.

Принцип законності у провадженні нотаріального процесу в Україні, на нашу думку, необхідно розглядати з трьох боків.

По-перше, це принцип законності надання нотаріальних послуг, тобто нотаріальні органи повинні здійснювати тільки ті нотаріальні дії, які передбачені чинним законодавством України, зокрема Цивільним кодексом України, Законом України «Про нотаріат», та не порушувати межі своїх повноважень. Зокрема, це стосується випадків вчинення нотаріальних дій приватними нотаріусами, діяльність яких призупинена, відповідно до чинного законодавства.

По-друге, провадження нотаріального процесу і нотаріусами, і іншими квазінотаріальними органами здійснюється у правовому полі держави, тобто вчинені нотаріальні дії повинні відповідати чинному законодавству України, а в певних випадках і законодавство інших держав.

По-третє, не тільки органи, що уповноважені вчиняти нотаріальні дії повинні дотримуватися норм законодавства, такий же обов'язок лежить і на тих фізичних особах,

---

³⁵ Фурса С. Я., Фурса Є. І. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти. К., 2001. С. 69.

³⁶ Горбань Н. С. Принципи нотаріального процесу в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03. К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2014. 21 с. URL: <https://mydisser.com/ua/avtoref/view/29073.html>

представниках юридичних осіб та держави, які звертаються до нотаріальних органів, за вчиненням нотаріальних дій. На це, зокрема, вказують норми ст. 2 Закону України «Про нотаріат», у якій наголошено, що правовою основою діяльності нотаріату в державі є Конституція України, Закон України «Про нотаріат», а також інші законодавчі акти України³⁷.

На дотримання нотаріусами принципу законності під час вчинення нотаріальних дій законодавцем наголошено у Законі України «Про нотаріат» (ст.ст. 5, 7, 21, 39, 47, 49, 50, 51).

Правовою гарантією реалізації принципу законності у нотаріальному процесі є право (відповідно до ст. 50 Закону України «Про нотаріат») на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні.

Принцип обґрунтованості нотаріальних актів вимагає, щоб вчинювані нотаріальні дії здійснювалися нотаріальними органами, зокрема, нотаріусами, тільки на підставі дійсних обставин, що підтверджуються документами та відомостями. Наприклад, доказом спадково-родинних відносин має бути підтверджений документально на підставі не лише свідоцтва про державну реєстрацію смерті спадкодавця, а ще й свідоцтва про державну реєстрацію народження дочки померлого, свідоцтва про державну реєстрацію її шлюбу (у разі зміни прізвища), виданих державними органами реєстрації актів цивільного стану, або витяг із Державного реєстру актів цивільного стану громадян, який безпосередньо отримується нотаріусом, який вчиняє нотаріальну дію. Принцип обґрунтованості закріплено у ст.ст. 42, 46, 47, 54, 55 Закону України «Про нотаріат»³⁸.

Принцип рівності перед законом під час здійснення нотаріальної діяльності насамперед встановлений у ст. 24 Конституції України, де передбачено рівність усіх перед законом. Тобто кожна особа, яка звернулася до нотаріальних органів за вчиненням нотаріальних дій, не повинна мати привілеїв за будь-якими ознаками, зокрема щодо політичних, релігійних переконань, майнового стану, місця проживання та інше³⁹.

---

³⁷ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55–58.

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

Зауважимо, що принцип рівності перед законом поширюється також на нотаріусів незалежно від того, чи вони є державними, чи займаються приватною нотаріальною практикою. Про це наголошено законодавцем у ст. 1 Закону України «Про нотаріат», де зазначено, що документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

Мають рацію С. Фурса та Є. Фурси, що нотаріус не має жодних переваг порівняно зі суб'єктами нотаріального процесу, оскільки нотаріус є особою, яка покликана за законом (ст. 5 Закону України «Про нотаріат»), і за присягою до вчинення нотаріальних дій та сприяння громадянам у вчиненні нотаріальних дій⁴⁰.

Принцип диспозитивності в нотаріальному процесі полягає в тому, що тільки за зверненням певної особи починається та відбувається нотаріальне провадження. Здебільшого, нотаріальні органи вчиняють нотаріальні дії тільки за наявності письмової чи усної заяви такої особи, хоча законодавцем встановлено випадки, які передбачені законом, коли нотаріальні дії можуть відбуватися за ініціативою нотаріусів чи інших осіб. Виняток становить, наприклад, вжиття нотаріусами заходів з охорони спадкового майна (ст. 60 Закону України «Про нотаріат»).

Принцип безпосередності передбачає, що під час вчинення нотаріальних дій повинні бути присутніми всі учасники правочинів та не допускається вчинення нотаріальної дії нотаріусами у разі відсутності її учасників або їхніх уповноважених представників. Також нотаріуси зобов'язані: встановити особу учасників цивільних відносин та перевірити дійсність і законність пред'явлених документів, а при посвідченні правочину перевірити справжність підписів учасників правочинів та інших осіб, які звернулися до нього⁴¹.

Принцип сприяння громадянам, підприємствам, установам та організаціям у здійсненні їхніх прав і законних

---

⁴⁰ Фурса С. Я., Фурса Є. І. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти. К., 2001. С. 79

⁴¹ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 56.

інтересів на практиці реалізується відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат», шляхом виконання нотаріусами обов'язку щодо роз'яснення прав та обов'язків учасників правочину, а також попередження ними суб'єктів нотаріального процесу про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду.

Ми погоджуємося з думкою науковців та практиків, що принцип таємниці вчинення нотаріальних дій найкраще відображає специфіку провадження нотаріальної діяльності нотаріальними органами держави⁴².

Про важливість цього принципу вказує те, що законодавцем до обов'язків нотаріуса відноситься збереження в таємниці відомостей, які одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій. Крім того, даючи нотаріальну присягу, особа, якій вперше надано право займатися нотаріальною діяльністю, присягає зберігати професійну таємницю⁴³.

Усі принципи нотаріального процесу взаємопов'язані та доповнюють один одного.

Принципи нотаріального процесу коригуються відповідно до зміни державної політики в сфері нотаріату. Причинами цього є відповідні зміни у державі, в правовому регулюванні нотаріальної діяльності⁴⁴.

Як вказує К. Досінчук, серед науковців немає одностайності щодо визначення функцій нотаріату⁴⁵. Функції нотаріату – це основні напрями його діяльності, які властиві лише йому.

Зауважимо, що функції нотаріату є взаємопов'язаними та системно впливають на нотаріальну діяльність, яка здійснюється і державними, і приватними нотаріусами від імені держави та спрямована на захист прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, держави⁴⁶.

---

⁴² Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 57.

⁴³ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. С. 167–168.

⁴⁴ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 58.

⁴⁵ Досінчук К. Ф. Поняття, завдання та функції нотаріату в Україні : окремі аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 133.

⁴⁶ Долинська М. С. Функції українського нотаріату : поняття та види. *Форум права*. 2011. № 4. С. 212.

З метою гарантування прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб юрисдикційна нотаріальна діяльність має здійснюватися у процесуальній формі⁴⁷, тобто за допомогою процесу.

Через функції нотаріального процесу усвідомлюється суспільством та його пересічними громадянами значущість органів нотаріату, зокрема, нотаріусів, які вчиняють нотаріальні дії з метою захисту прав та інтересів учасників цивільно-нотаріальних правовідносин.

Функції нотаріального процесу огульно – це його соціальна роль або призначення, напрями впливу на нотаріальні процесуальні правовідносини.

Отже, учасники нотаріального процесу чи майбутні його учасники, перед зверненням за вчиненням нотаріальних дій за допомогою функцій нотаріального процесу свідомі того, яких результатів буде ними досягнуто (чи до яких результатів вони прагнуть), як щодо вчинення ними не лише нотаріальних дій, так і інших дій, відповідно до чинного законодавства, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Зауважимо, що здебільшого функції нотаріального процесу розглядають: по-перше, як правовий вплив, тобто форми та засоби впливу на нотаріальні процесуальні правовідносини; по-друге, як правове регулювання порядку вчинення нотаріальних дій, зокрема й за допомогою норм права, а також розвитку нотаріальних процесуальних правовідносин.

Функції нотаріального процесу – це основні напрями нотаріальних проваджень, які властиві лише йому та які визначають стадійність нотаріальних проваджень залежно від видів вчинюваної нотаріальної дії або вчиненням інших дій, які не є нотаріальними, але вони спрямовані на захист цивільних прав та інтересів сторін, зокрема й нотаріальних, та які не заборонені законодавством України.

Наголошуємо, що в основному функції нотаріального процесу слідує за функціями нотаріату. Однак, вони за своєю

---

⁴⁷ Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (59). С. 186.

природою є нотаріально-спеціальними, оскільки відображають особливості та специфіку ведення нотаріальної діяльності (нотаріальних проваджень) щодо кожного з учасників нотаріального процесу.

Класифікація функцій загалом відбувається за декількома критеріями, основою яких є роздуми науковців, аналіз чинного законодавства, політичне, економічне становище України, а також стан правової системи на відповідному відрізку розвитку держави.

Наприклад, можна виокремити соціальні функції нотаріату⁴⁸, які також мають безпосередньо стосуються нотаріального процесу.

Другу групу становлять нотаріально-спеціальні функції, які покликані не тільки відобразити специфіку нотаріальної діяльності⁴⁹, та нотаріального процесу зокрема, але й відображають функції суб'єктів нотаріального процесу.

Функції суб'єктів нотаріального процесу полягають в тому, що вони не повинні суперечити функціям нотаріального процесу. Однозначно, що кожний учасник нотаріальної дії не повинен порушувати права інших учасників правочину та вони огульно не повинні ставити мету, яка суперечить чинному нотаріальному та цивільному законодавству.

Також функції і нотаріату, і нотаріального процесу, залежно від характеру та змісту впливу на цивільні правовідносини, можна розділити на: регулятивні та охоронні, а також контрольні.

Регулятивні функції нотаріального процесу, наприклад, встановлюють за допомогою правових норм, процесуальне становище суб'єктів нотаріально-процесуальних правовідносин. Зокрема, вказані функції регулюють: процесуальну правоздатність суб'єктів нотаріально-процесуальних правовідносин, права та обов'язки суб'єктів нотаріально-процесуальних правовідносин, стадії нотаріального процесу залежно від виду вчинюваної нотаріальної дії (порядок їх руху).

---

⁴⁸ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : посібник. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 53.

⁴⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 99; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. С. 10.

Охоронна функція нотаріального процесу вбачається, насамперед, в гарантіях нотаріального процесу, які є складовою гарантій нотаріальної діяльності та новим явищем в Україні.

Гарантії нотаріального процесу поділяються на три основні групи:

1) гарантії провадження нотаріального процесу щодо вчинення нотаріальних дій;

2) гарантії вчинення нотаріусами інших дій, які не є нотаріальними, з метою надання їм юридичної вірогідності;

3) гарантії вчинення дій, які прирівняні до нотаріально посвідчених, квазінотаріальними органами держави⁵⁰.

Одним із найважливіших механізмів нотаріального процесуального гарантування є охорона нотаріальної таємниці, тобто відомостей, які отримані під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса зацікавленої особи, в тому числі з приводу медіаційних послуг.

Також охоронна функція нотаріального процесу полягає у забезпеченні доступності населення до отримання нотаріальних послуг у державних нотаріальних конторах, приватних нотаріусів та інших органів квазінотаріату.

Функцію контролю у нотаріальному процесі потрібно розглядати з двох сторін.

Так, відповідно до ст. 18 Закону України «Про нотаріат»⁵¹, у державних нотаріальних конторах та державних нотаріальних архівах Міністерство юстиції України та його територіальні органи проводять лише перевірку організації роботи вказаних нотконтор та держнотархівів.

Акцентуємо на нормах ст. 33 Закону України «Про нотаріат», де встановлено, що контроль за діяльністю приватного нотаріуса полягає у перевірці Міністерством юстиції України та його територіальними органами організації роботи такого нотаріуса, а також дотримання ним нотаріального процесу під час вчинення нотаріальних і ведення ним діловодства нотаріального.

---

⁵⁰ Долинська М. С. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантії нотаріальної діяльності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія : юридичні науки. Вип. 18. 2018. С. 73.

⁵¹ Про нотаріат : Закон України від 3 вересня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. Ст. 383.

На протипагу нормам вказаного Нотаріального Закону, безпосереднім нормативним актам щодо перевірки нотаріусів України, – затверджений наказом Мін'юсту 17 лютого 2014 року Порядок проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства⁵². Тобто вказаний нормативно-правовий акт встановлює правила проведення перевірок щодо порядку вчинення ними і нотаріальних дій, і нотаріального діловодства не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів України.

Пропонуємо змінити ст. 18 Закону України «Про нотаріат» шляхом доповнення назви вказаної статті і тексту частини першої словами «дотримання державними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства».

Також у нотаріальному процесі важливою є функція самоконтролю, і з боку нотаріуса, і сторін правочинів. Неможливо не згадати, що визнання нотаріальних правочинів недійсними відбувається лише у порядку цивільного судочинства.

Приватні та державні нотаріуси, з усіх видів нотаріальних та квазінотаріальних органів, мають найширші нотаріальні повноваження, які стосуються як права вчинення нотаріальних дій, так і інших дій, з метою надання їм юридичної вірогідності, а також надання послуг з медіації.

Варто виокремити виховну функцію нотаріального процесу. Ця функція полягає насамперед у формуванні учасників нотаріальних процесуальних правовідносин у доцільності саме

---

⁵² Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

нотаріального порядку вчинення певних процедур відповідно до порядку «правового регулювання» та необхідності координування своєї поведінки та бажань з вимогами українського законодавства.

Тобто, це усвідомлення суб'єктами нотаріального процесу розуміння необхідності дотримання встановлених норм найперше цивільного законодавства та нотаріального процесуального законодавства.

Функцію надання правової допомоги особам, які звернулися з приводу вчинення нотаріальних дій, прийнято вважати огульно функцією нотаріальної діяльності. Однак вказана функція у більшості випадків є передумовою наступного вчинення нотаріальних дій, тобто нотаріального процесу, від якості наданих нотаріусами консультацій багато в чому полягатиме захист прав та інтересів сторін нотаріального правочину. На цьому, зокрема, акцентовано у ст. 2 Закону України «Про нотаріат» та Наказі Міністерства юстиції України від 7 липня 2014 р. № 1066/5⁵³ «Про забезпечення організації доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг», щодо проведення постійної та ефективної правороз'яснювальної роботи серед населення з питань вчинення нотаріальних дій⁵⁴.

Функції нотаріального процесу можна класифікувати за різними критеріями.

Залежно від суб'єктів реалізації функцій нотаріату А. Маржина поділяє їх на 5 груп, а саме: нотаріуси, державні нотаріальні контори, нотаріальні архіви, посадові особи органів місцевого самоврядування та консульські установи⁵⁵.

На нашу думку, вказаний поділ по суб'єктах не є вдалим. Оскільки нотаріальні дії вчиняють і державні, і приватні нотаріуси, а не державна нотаріальна контора. Також автор не врахувала всі види органів квазінотаріату.

---

⁵³ Про забезпечення організації доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг : Наказ Міністерства юстиції України від 07.14.2014 № 1066/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 53. С. 927. Ст. 1436.

⁵⁴ Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2015. С. 789.

⁵⁵ Маржина А. А. Правоінтерпретаційна функція в системі функцій нотаріату України. *Альманах права*. 2021. Вип. 12. С. 279.

Вважаємо, що поділ функцій нотаріату, як і, відповідно, функцій нотаріального процесу, залежно від органів, які вчиняють нотаріальні дії, варто здійснити на дві основні групи. До першої групи належать функції, які вчиняються нотаріусами (приватними і державними, що працюють в державних нотаріальних конторах та державних нотаріальних архівах), а до другої групи – функції, які вчиняються іншими квазінотаріальними органами та посадовими чи службовими особами.

Поділ функцій нотаріального процесу також можна провести за основними видами нотаріальних проваджень.

По-перше, які пов'язані з вчинюваними нотаріальними діями, по-друге, які не пов'язані з вчинюваними нотаріальними діями.

Зауважуємо, що друга група функцій нотаріального процесу може бути поділена, своєю чергою, на дві підгрупи: результатом є нотаріальна дія, наслідком якої може бути чи не бути вчинювана нотаріальна дія.

З огляду на це дослідження, пропонуємо детальніше розглянути нову та недостатньо вивчену функцію нотаріального процесу – медіацію.

З часу прийняття в незалежній Україні Закону України «Про нотаріат» у 1993 році, в діяльності органів нотаріату відбулися значущі зміни, які стосувалися розширення кола суб'єктів нотаріального процесу і збільшення видів виконуваних ними функцій.

Насамперед це стосується найважливішого та найбільшого за чисельністю серед органів нотаріату та квазінотаріату суб'єкта – нотаріусів.

Основною та значущою функцією нотаріального процесу є вчинення нотаріальних дій або провадження нотаріального процесу.

Прийнятим 16 листопада 2021 році Законом України «Про медіацію»⁵⁶ вкотре розширено функції нотаріальних органів держави.

Проаналізувавши вказаний закон, вбачаємо, що нотаріуси з 15 грудня 2021 року вправі, окрім вчинення нотаріальних

---

⁵⁶ Про Медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2022, № 7, ст. 51.

дій, що спрямовані на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів, також здійснювати медіацію як поза-судову процедуру врегулювання конфліктів (спорів).

Детальніше розглянемо суб'єкти нотаріального процесу, які уповноважені на проведення медіації у нотаріаті.

Загальновідомо, що українські нотаріуси працюють в державних нотаріальних контрах та державних нотаріальних архівах, а також займаються приватною нотаріальною практикою.

Законодавець встановлює, що медіатором може бути фізична особа, яка не має судимості, цивільна дієздатність якої не обмежена, не є недієздатною особою, а також пройшла базову підготовку медіатора як України, так і за кордоном.

Тобто до особи медіатора, огульно, законодавець не виставляє ніяких «особливих вимог» (зокрема й до наявності правничої освіти, вікового цензу та навиків практичної діяльності), що, на нашу думку, може призвести у майбутньому до конфліктів та судових спорів.

Нормами пп. 6 розд. 4 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про медіацію» доповнено Закон України «Про нотаріат» новою ст. 16-1 «Медіація в нотаріаті», а також розширено повноваження нотаріусів в частині виконання функцій медіатора, за умови проходження базової підготовки медіатора.

Органом, який здійснюватиме підготовку нотаріусів – медіаторів, визначено професійне об'єднання нотаріусів: Нотаріальну палату України як юридичну особу, що видаватиме відповідний сертифікат.

Гадаємо, що право на проходження підготовки медіатора має як приватний нотаріус, так і державний нотаріус. Варто зауважити, що таким правом можуть скористатися і нотаріус, і завідувач державної нотаріальної контори, а також завідувач державним нотаріальним архівом та нотаріус цього ж архіву. Вказані суб'єкти, на нашу думку, будуть насамперед проводити медіацію з метою запобігання конфліктів (спорів) у майбутньому або щодо врегулювання будь-яких конфліктів (спорів) у цивільних, сімейних, спадкових справах.

Ми поділяємо позицію М. Дякович, що «результатом медіації у нотаріальній практиці не обов'язково має стати

нотаріальний акт, оскільки сторони можуть не досягнути порозуміння і нотаріальна дія не буде вчинена»⁵⁷.

Якщо ж медіатором є державний нотаріус державної нотаріальної контори чи приватний нотаріус, то результатом проведення нотаріальної та медіаційної процедури є вчинення певної нотаріальної дії. Тобто зазвичай сторони звертаються до нотаріуса – медіатора з надією, що вирішення їхнього непорозуміння завершиться укладенням нотаріального правочину.

У іншому разі не було би потреби проведення медіації у нотаріальному порядку та укладення договору про медіацію з державним нотаріусом державної нотаріальної контори чи приватним нотаріусом.

У випадку здійснення процедури медіації завідувачем чи державним нотаріусом державного нотаріального архіву та укладення договору про медіацію, не може йтися про нотаріальне посвідчення правочину, оскільки вони таким правом не наділені.

Стверджуємо, що законодавцем не заборонено пройти базову підготовку медіатора (і в Україні, і за кордоном) іншим працівникам державних нотаріальних контор чи приватного нотаріуса. Наприклад, цим правом може скористатися помічник приватного нотаріуса.

Зауважуємо, що законодавець не надав право Нотаріальній палаті України здійснювати підготовку медіаторів – не нотаріусів, оскільки палата веде та оприлюднює реєстри лише нотаріусів, які пройшли підготовку в сфері медіації. Отож за отриманням відповідних знань та внесенням до реєстру медіаторів помічник приватного нотаріуса повинен звернутися до іншої юридичної особи, яка забезпечуватиме надання послуг з медіації та вестиме реєстр медіаторів.

За аналогією, таким же правом щодо отримання належної підготовки в сфері медіації мають право скористатися інші квазінотаріальні суб'єкти нотаріального процесу. Виникає питання, чи вправі інші медіатори, які не є нотаріусами, здійснювати медіацію «в нотаріаті»?

---

⁵⁷ Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 139.

На нашу думку, із аналізу норм ст. 16-1 Закону України «Про медіацію» очевидно, що законодавець вважав, що надання медійних послуг щодо нотаріального процесу повинні здійснювати лише нотаріуси.

Інші працівники державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів і службові та посадові особи, уповноважені на вчинення нотаріальних дій, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, відповідно до ст.ст. 40, 40-1 Закону України «Про нотаріат» [11], мають право на проходження підготовки у сфері медіації не в Нотаріальній палаті України, а в іншій юридичній особі, яка надає послуги з медіації та веде реєстр медіаторів. Вказаним особам не заборонено, за умови отримання свідоцтва медіатора, здійснювати процедуру медіації, як позасудову процедуру врегулювання конфліктів (спорів).

Хоча досі не вирішеним є питання ведення такої процедури в нотаріаті та не виникає питання про проведення ними медіації в інших сферах.

Функції нотаріального процесу – це складне та різноаспектне явище, яке впливає з усебічності нотаріальної діяльності і в державі загалом, і у нотаріальному процесі зокрема, в тому числі у різних напрямках здійснення нотаріального процесу та пов'язаного з ним прямо або опосередковано медіаційного процесу, що застосовують нотаріуси (і приватні, і державні) як під час вчинення нотаріальних дій, так і у процесі здійсненні інших дій з метою надання їм юридичної вірогідності (згідно з чинним законодавством).

Функції нотаріального процесу не є сталою категорією, вони перебувають у постійному русі, залежно від розвитку нотаріальної діяльності та нотаріального процесу, і наділення нотаріальних органів новими повноваженнями.

Важливість функцій нотаріального процесу полягає в тому, що вони спрямовують розвиток нотаріального процесу у проєвропейському русі, беручи за основу головні засади латинського нотаріату.

Як і в країнах латинського нотаріату, основною функцією українського нотаріального процесу є висококваліфіковане вчинення нотаріальних дій із застосуванням медіаційних прийомів.

Деякі функції нотаріату потребують детальнішого розгляду. Функція надання правової допомоги особам, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій набуває дедалі більшого значення. На її виконання Міністерство юстиції України скерувало Наказ від 30 травня 2008 р. № 914 «Про поліпшення роботи з надання нотаріальних послуг населенню», який припинив свою дію 10 липня 2014 р.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про нотаріат», з метою забезпечення доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг Міністерством юстиції України 7 липня 2014 р. видано Наказ № 1066/5 «Про забезпечення організації доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг».

Відповідно до Наказу, зокрема, зобов'язано начальників міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України і з метою поліпшення роботи з надання нотаріальних послуг населенню посилити контроль за дотриманням встановлених вимог щодо організації роботи державних нотаріальних контор шляхом перегляду та, за потреби, розробки нових графіків роботи державних нотаріальних контор і графіків прийому громадян у державних нотаріальних конторах з урахуванням навантаження, зручності та доступності населення до нотаріальних послуг; установлення загальних вихідних днів для державних нотаріальних контор (неділя та понеділок), а за наявності декількох державних нотаріальних контор в одному населеному пункті установлення для таких державних нотаріальних контор різних вихідних днів (субота, неділя або неділя, понеділок); активізувати роботу виїзних громадських приймалень із залученням державних і приватних нотаріусів згідно з графіками, затвердженими начальниками міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України (надалі – управління юстиції); з метою впровадження системного та обов'язкового підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо вчинення ними нотаріальних дій та роботи з єдиними і державними реєстрами, що функціонують у системі Міністерства юстиції України, затвердити графіки проведення навчань вказаних осіб та забезпечити участь у них державних і приватних нотаріусів, а також забезпечити надання їм у межах компетенції методичної допомоги.

У наказі акцентовано на проведенні постійної та ефективної правороз'яснювальної роботи серед населення з питань вчинення нотаріальних дій. Зобов'язано вказаних посадових осіб: забезпечити організацію роботи з підготовки відповідних публікацій та виступів на радіо, телебаченні працівниками міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України зі залученням державних і приватних нотаріусів; розмістити найбільш актуальні роз'яснення чи публікації безпосередньо в приміщеннях державних нотаріальних контор та в приміщеннях, де розташовано робочі місця приватних нотаріусів; здійснювати розсилку найбільш актуальних роз'яснень чи публікацій до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування для розміщення в доступних для користування населення місцях (сільські ради, сільські клуби, бібліотеки тощо) та до громадських приймалень з надання безоплатної первинної правової допомоги; оновити зразки документів, які потрібні для відчуження рухомого та нерухомого майна, оформлення спадкових прав, їх охорони тощо, та надати ці матеріали відповідним посадовцям сільських, селищних, міських громад для розміщення в доступних для користування населення місцях та в громадських приймальнях з надання безоплатної первинної правової допомоги; забезпечити можливість надання консультацій на офіційних веб-сторінках міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України та в режимі «запитання – відповідь» за допомогою засобів електронної пошти; розміщувати публікації, роз'яснення та зразки документів на офіційних вебсторінках міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України; забезпечити створення «гарячих ліній» з питань організації роботи та діяльності державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів, забезпечення населення нотаріальними послугами та скласти графіки їх проведення.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про нотаріат», нотаріус зобов'язаний сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їхніх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необхідність не могла бути використана їм на шкоду. Вказана функція наближає українських нотаріусів до нотаріусів латинської

школи, які беруть безпосередню участь у підготовці контрактів, здійснюють певну діяльність як порадики сторін, намагаючись унеможливити виникнення правових спорів⁵⁸.

Функція забезпечення законності (правоохоронна) під час вчинення нотаріальних дій у нотаріальній діяльності здійснюється шляхом вчинення лише тих нотаріальних дій, які передбачені законом.

Вчиняючи нотаріальні дії, особливо посвідчуючи правочини, нотаріус перевіряє наявність усіх необхідних юридичних фактів для їх укладення та посвідчення. Зокрема, нотаріус встановлює й перевіряє правоздатність та дієздатність сторін правочинів, належність суб'єктивних прав, які вони передають іншим особам, та ін. Також нотаріус зобов'язаний на стадії вчинення нотаріальних дій охороняти законні права та інтереси громадян, фізичних осіб, які звернулися до нього по вчинення нотаріальних дій шляхом надання консультацій, роз'яснень законодавства щодо наслідків укладення правочинів або вчинення тих чи інших дій⁵⁹.

Тобто в цьому разі нотаріус виступає органом превентивного (попереджувального) правосуддя, захищаючи права та інтереси учасників правочину, щоб їхня необізнаність не могла бути використана їм на шкоду. Правочин, укладений та посвідчений в нотаріальному порядку, гарантує набувачу майна захист від усяких несподіванок, є правомірним і сталим⁶⁰.

Також роль нотаріуса як попереджувального органу виявляється в тому, що, відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону України «Про нотаріат», нотаріус зобов'язаний відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам⁶¹.

Функція правозастосовна (правореалізаційна) є однією з найпоширеніших у діяльності нотаріату та відображає місце нотаріату у системі суб'єктивних прав і виконання зобов'язань.

---

⁵⁸ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотариат и нотариальный процесс : учебник. Х. : Консум, 1999, С. 57–58.

⁵⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С.102; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 12.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Там само.

За загальним правилом, застосування права – це особлива форма правореалізації, владна правова діяльність органів держави, спрямована на реалізацію правових принципів, яка відбувається в особливому порядку і має результатом видання правозастосовних актів дій⁶².

Залежно від способів правореалізаційна функція поділяється на: виконання, використання, дотримання та застосування права⁶³.

Нотаріус зобов'язаний забезпечити належні правові умови для правореалізаційної функції учасників нотаріальної дії, зокрема шляхом забезпечення умов правомірної поведінки учасників цивільного обороту, щодо яких вчиняються нотаріальні дії. Нотаріус, вчиняючи нотаріальні дії, виконує, застосовує та дотримується вимог правових норм (матеріально-го та процесуального характеру), зважаючи на надані йому повноваження⁶⁴.

На думку С. Фурси, Є. Фурси⁶⁵, нотаріату властива правоаналізуюча функція. Тобто нотаріус має право визначати межі дозволеної поведінки в тих правовідносинах, що врегульовані законом, а також коли така регулятивна функція надає можливість для декількох альтернативних варіантів правової поведінки, які не мають прямої заборони закону і не порушують прав інших суб'єктів, а крім того, коли навіть такі правовідносини не мають аналогів. Тобто, вчиняючи нотаріальні дії, нотаріус, встановлюючи дійсні наміри сторін, визначає межі дозволеної поведінки сторін правочинів. Зокрема, нотаріус, аналізуючи норми чинного законодавства, робить висновки щодо можливості або неможливості застосування аналогії зі законом при вчиненні нотаріальних дій, які відповідають волевиявленню сторін, водночас дотримуючись законодавства⁶⁶.

---

⁶² Дякович М. М. Хрестоматія нотаріального права України : навч. посіб. К. : Істина, 2018. С. 15.

⁶³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С.102; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 12.

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Фурса С. Я., Фурса Є. І. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : навч. посіб. для студ. закл. вищ освіти. К. : А.С.К., 2001. С. 15.

⁶⁶ Долинська М. С. Українське нотаріальне право. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 55.

Застосування права нотаріусом здійснюється щодо конкретних фактичних ситуацій. Наприклад, під час вчинення виконавчого напису нотаріус одночасно застосовує норми і матеріального права, і процедурного характеру, санкціонуючи цим примусове здійснення порушених прав, а сам виконавчий напис має силу виконавчого документа⁶⁷.

Діяльність нотаріату стосується найвагоміших аспектів здійснення прав громадянами та юридичними особами і тому мусить здійснюватися в процесуальній формі, яка забезпечує єдність та адекватність правового змісту та юридичної форми правочину чи вчинення інших дій; виявляє дійсне волевиявлення сторін⁶⁸.

Попереджувально-профілактична функція (тобто така, яка попереджує правосуддя) нотаріального процесу останнім часом набирає дедалі більшого значення, оскільки нотаріус, посвідчуючи правочин за участю сторін, повинен сприяти попередженню правопорушень.

Зокрема, свою діяльність він спрямовує на попередження виникнення конфліктів і спорів у цивільно-правових відносинах як при укладенні правочину, так і тих, які виникнуть у майбутньому. На відміну від судової діяльності, предметом нотаріальної діяльності є безспірні справи.

Отже, інституту нотаріату в правовій державі відводиться ключова роль не тільки в наданні правової допомоги громадянам, юридичним особам та в забезпеченні їхньої правової безпеки, а й у запобіганні спорам між учасниками договірних відносин.

Участь нотаріуса у розробленні умов правочину перед його практичним виконанням дає змогу уникнути виникнення спорів про право між сторонами за укладеним та нотаріально посвідченим правочином, а також робить їх відносини більш стабільними та передбачуваними, надто в умовах ринку. Участь нотаріуса допомагає забезпечити кожному зі сторін правочину правовим захистом уже на стадії оформлення

---

⁶⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019; С. 103. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 13.

⁶⁸ Там само.

права та договору, а судовий захист може бути потрібен пізніше, на стадії спору⁶⁹.

Надзвичайно велике значення для суб'єктів нотаріально-го процесу має функція забезпечення безспірності та доказової сили документів. Недійсність договору, правочину визнається лише в судовому порядку. Однак у разі виникнення спору в суді щодо нотаріально посвідченого договору, сторони мають можливість швидше доказати свої права, оскільки зміст прав та обов'язків сторін правочину, справжність їхніх підписів, час посвідчення офіційно підтверджені в нотаріальному порядку⁷⁰.

Нотаріальну діяльність потрібно розглядати як специфічну правову форму діяльності, суть якої полягає в тому, що в межах її здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріусом юрисдикційних повноважень у безспірних справах⁷¹.

Нотаріус оформляє волю суб'єктів правочинів, а суд та інші правоохоронні органи вирішують спори учасників, які виникли внаслідок угоди правочинів. Також нотаріальна діяльність має превентивний (попереджувальний) характер, оскільки захищає права та законні інтереси громадян від можливих порушень у майбутньому, надаючи нотаріальним документам безспірного характеру⁷².

Наступною є функція охорони та захисту цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. Нотаріус, вчиняючи нотаріальні дії, зокрема, здійснює заходи зі захисту прав, свобод та законних інтересів усіх суб'єктів нотаріального процесу⁷³.

---

⁶⁹ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотариат и нотариальный процесс : учебник. Х. : Консум, 1999. С. 61.

⁷⁰ Там само. С. 57.

⁷¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 104–105; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 14.

⁷² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 105; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 14.

⁷³ Там само.

Законодавець у ст. 15 Цивільного кодексу України закріплює право кожної особи (фізичної чи юридичної) на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

Ми погоджуємося з тим, що захист суб'єктивних цивільних прав здійснюється у встановленому законом порядку, тобто за допомогою застосування належних форм, засобів і способів захисту⁷⁴.

Під формою захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів у цивільному праві розуміється комплекс внутрішніх взаємоузгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав, що відбуваються в межах єдиного правового режиму (поля) та здійснюваних уповноваженими органами, а також самою уповноваженою особою (носієм права)⁷⁵.

А. Добровольський та С. Іванова вказують на позовну й непозовну форму захисту цивільних прав та інтересів⁷⁶.

Вважаємо слушною позицію Є. Харитонова, який вирізняє такі форми захисту цивільних прав: судовий захист (ст. 16 ЦК України), адміністративний захист (ст. 17 ЦК України), захист нотаріусом (ст. 18 ЦК України), самозахист (ст. 19 ЦК України), захист за допомогою інших громадських, державних і міжнародних інституцій та органів⁷⁷.

Отож, проаналізувавши погляди різних учених, доходимо висновку про існування двох основних форм захисту цивільних прав: юрисдикційної та неюрисдикційної. Суть юрисдикційної форми полягає в тому, що особа, право якої порушено, оспорується чи не визнається, звертається по захист до державного чи іншого компетентного органу, який уповнова-

---

⁷⁴ Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатєєва І. В., Жилінкова І. В. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : кол. монографія / за ред. В. Л. Яроцького. Х. : Юрайт, 2013. С. 197–202.

⁷⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019; С. 105. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 14

⁷⁶ Добровольський А. А., Іванова С. А. Основные проблемы исковой формы защиты права. М. : Изд-во МГУ, 1979. С. 25.

⁷⁷ Харитонов Є. О., Саніахметова Н. О. Цивільне право України : підручник. К. : Істина, 2003. С. 183.

жений вживати належних заходів для відновлення порушеного права або припинення правопорушення⁷⁸.

Погоджуємося з тими вченими, котрі вважають, що у державі існує і загальний, і спеціальний порядок захисту порушеного права. Спеціальний порядок охоплює нотаріальний захист, а також адміністративний захист. Загальний порядок порушеного права відбувається у судовому порядку⁷⁹.

Наприклад, нотаріальний порядок захисту порушеного права врегульовано ст. 18 Цивільного кодексу України (вчинення виконавчого напису на борговому документі), а також ст. 5 Закону України «Про нотаріат», яка встановлює обов'язки нотаріуса. Зокрема, законодавець зобов'язує нотаріуса сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їхніх прав і захисті законних інтересів⁸⁰.

В. Марченко та Н. Саутенко констатують, що редакція ст. 18 ЦК України звужує роль нотаріуса лише до захисту цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису, ігноруючи охоронну функцію, та не відображає всієї суті нотаріату, що призводить до невикористання всіх можливостей та потенціалу цього інституту. Вказані автори вважають, що поза увагою законодавця залишилися інші нотаріальні дії, котрі так чи інакше спрямовані на захист прав осіб, зокрема: накладення нотаріусами заборони щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно) і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації; прийняття нотаріусами на зберігання документів; посвідчення фактів, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту, та фактів, що фізична особа є живою, перебування фізичної особи в певному місці, часу пред'явлення документів; прийняття нотаріусами в депозит грошових сум та цінних паперів; вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна, що за своєю суттю сприяють

---

⁷⁸ Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатеева І. В., Жилінкова І. В. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : кол. монографія / за ред. В. Л. Яроцького. Х. : Юрайт, 2013. С. 203.

⁷⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 106; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 15.

⁸⁰ Там само.

захисту нотаріусами цивільних прав громадян та юридичних осіб⁸¹.

Іншої думки дотримується Л. Баранова, яка стверджує, що лише у разі вчинення виконавчого напису нотаріус здійснює захист цивільних прав. На думку автора, всі окреслені вище нотаріальні дії спрямовані не на захист цивільних права, а на охорону або попередження їх порушення⁸².

За О. Мацегоріним, з положень глави третьої ЦК України «Захист цивільних прав та інтересів» випливає, що під захистом слід розуміти дії уповноваженого суб'єкта, а також діяльність юрисдикційних органів та осіб, які у передбаченому законом порядку зобов'язані вжити достатніх заходів для поновлення порушеного, оспорюваного чи невизнаного цивільного права⁸³.

І. Бережна вважає, що тільки виконавчий напис є основним позасудовим безспірним способом примусового виконання зобов'язань, який дає можливість кредитору при дотриманні певних формальних вимог за допомогою нотаріуса здійснити швидке поновлення його порушених прав у разі невиконання боржником своїх обов'язків⁸⁴.

Викликає застереження твердження про те, що пропонується віднести захист цивільних прав нотаріусом до адміністративної форми, пояснене це фактом призначення нотаріуса на посаду, а також контролем за виконанням професійних обов'язків нотаріуса органом юстиції⁸⁵, а нотаріальні органи

---

⁸¹ Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Х. : ФОП Колісник А. А., 2010. С. 193–194.

⁸² Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатєєва І. В., Жилінкова І. В. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : кол. монографія / за ред. В. Л. Яроцького. Х. : Юрайт, 2013. С. 208.

⁸³ Мацегорін О. І. Поняття та зміст захисту цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 144.

⁸⁴ Бережна І. Г. Способи захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом. *Форум права*. 2012. № 4. С. 82. URL: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12bigtin.pdf>.

⁸⁵ Вершинин А. П. Способы защиты гражданских прав в суде : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. СПб., 1998. С. 20–21.

вважати або органами державного управління з адміністративним характером діяльності⁸⁶, або органами, які за своєю суттю є адміністративними, однак з особливим статусом⁸⁷.

Підтримуємо позицію Т. Підлубної, що нотаріус не працює на правах адміністративного органу, не управляє якоюсь сферою, а застосовує норми права, як і суд. Доречним є акцент на тому, що правова природа нотаріату не управлінська, а правозастосовна. Хоча органи управління також займаються правозастосуванням, але для них більш характерне застосування норм права у формі оперативно-виконавчої діяльності, під якою розуміють організацію виконання правових норм, позитивне регулювання за допомогою індивідуальних актів. Очевидним є той факт, що специфіка розгляду справи нотаріальним органом полягає в тому, що нотаріус не перебуває в особливих відносинах з особами, котрі звертаються по здійсненню нотаріальної дії, і не має ніякої зацікавленості в результаті⁸⁸.

Має рацію Х. Майкут, стверджуючи, що, на відміну від судової діяльності, предметом якої є здебільшого спори про право, специфіка розгляду справ нотаріальними органами полягає в тому, що повноваження нотаріуса поширюється винятково на вирішення безспірних справ. Водночас зазначимо, що захист прав нотаріусами не має остаточного характеру. Дії нотаріальних органів можуть бути оскаржені в суді⁸⁹.

На думку М. Дякович, «нотаріальна охорона суб'єктивних прав і законних інтересів учасників цивільних правовідносин полягає у створенні певних правових гарантій суб'єктивного права на випадок його можливого порушення. На підтвердження посвідченого права або факту нотаріусом створюється

---

⁸⁶ Радзівська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні. К. : Юрінком Інтер, 2000. С. 15.

⁸⁷ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 21–22.

⁸⁸ Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Правознавство. 2010. Вип. 533. С. 45.

⁸⁹ Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2013. Вип. 6-1(2). С. 67.

нотаріальний акт, який кваліфікується як доказ. На захист порушеного або оспорюваного права чи факту, який підтверджений нотаріальним актом, застосовується спрощений порядок у рамках нотаріального процесу»⁹⁰.

Як справедливо зазначає С. Фурса, «наслідком вчинення будь-якої нотаріальної дії є винесений нотаріусом акт, який є завершальною складовою нотаріальної дії. Правові акти, які є волевиявленням нотаріуса на вчинення нотаріальних дій та фіксують їх результати, оформляються нотаріусом, згідно з законом, у письмовій формі, шляхом вчинення або ж різного роду написів, або ж оформленням певного свідoctва чи складенням акта тощо»⁹¹.

Держава через нотаріальний акт, який приймає нотаріус, здійснює охорону (захист) цивільних прав. Реальність охорони (захисту) цивільних прав нотаріусом забезпечується публічністю нотаріальної діяльності, тобто: нотаріус вчиняє нотаріальні дії від імені держави, що передбачає здійснення ним державно-владних повноважень. На думку М. Дякович, встановлений дозвільний порядок нотаріальної діяльності, який передбачає особливі кваліфікаційні вимоги до кандидатів на посаду нотаріуса, гарантії нотаріальної діяльності, які забезпечують неупередженість та незалежність нотаріальної діяльності, створюють необхідні умови для встановлення у кожному окремому випадку фактичного складу, потрібно для прийняття нотаріального акта. Завдяки зазначеним умовам, які передують створенню нотаріального акта, він виконує низку особливо важливих завдань, наділений доказовою і виконавчою силою, є вагомим інструментом в охороні та захисті прав і законних інтересів осіб, які звертаються до нотаріуса. Автор констатує, що нотаріальний акт – це, по суті, акт правозастосування норм цивільного права⁹².

---

⁹⁰ Дякович М. М. Нотаріальний акт як інструмент охорони (захисту) прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 21.

⁹¹ Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. С. 551.

⁹² Дякович М. М. Нотаріальний акт як інструмент охорони (захисту) прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 26.

Погоджуємося з думкою Н. Паламарчук, що поняття «нотаріальна форма захисту цивільного права» треба розуміти у єдності матеріального і процесуального аспектів. У матеріальному розумінні нотаріальна форма захисту цивільного права – це комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів стосовно відновлення порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, а також попередження порушення права, що здійснюється нотаріусом (державним чи приватним). Нотаріальна форма захисту у процесуальному значенні – це способи здійснення процесуальних дій, що виконуються за певними правилами у певному порядку нотаріусом⁹³.

На наш погляд, сюди доцільно віднести вчинення дій не лише нотаріусами, а й іншими посадовими чи службовими особами, уповноваженими на це законом⁹⁴.

Н. Паламарчук стверджує, що нотаріальна форма захисту є самостійним видом юрисдикційної форми захисту цивільних прав. Цій формі властиві такі риси:

- 1) є публічно-приватною формою захисту цивільних прав, що обумовлено правовим статусом нотаріуса;
- 2) обмежується безспірною цивільною юрисдикцією;
- 3) є процедурною, оскільки здійснюється відповідно до правил вчинення нотаріальних дій;
- 4) є літеральною, оскільки здійснюється шляхом прийняття (підготовки, видання) письмового акта⁹⁵.

Має рацію автор, наголошуючи, що способами захисту нотаріусом цивільних прав є вчинення таких нотаріальних дій: накладення нотаріусами заборони щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягають державній реєстрації; прийняття на зберігання документів; посвідчення фактів, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту, та фактів, що особа є живою, перебування фізичної особи в певному місці, часу пред'явлення документів;

---

⁹³ Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 116.

⁹⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 110; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 18.

⁹⁵ Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 116.

прийняття нотаріусами в депозит грошових сум та цінних паперів; вжиття нотаріусами заходів з охорони спадкового майна; опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме; засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчення справжності підпису на документах; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу⁹⁶.

Погоджуємося з твердженням Х. Майкут, що право на захист кожний учасник цивільних правовідносин здійснює на свій розсуд за власним волевиявленням. На сьогодні в уповноваженої особи є доволі широкий вибір форм захисту цивільних прав та інтересів. У кожному конкретному випадку особа, права та інтереси якої порушені, самостійно вирішує всі питання, пов'язані з вибором засобів захисту та їх практичної реалізації, про ефективність і доцільність використання тієї чи іншої форми захисту, зокрема нотаріальної⁹⁷.

Фіскальна функція нотаріального процесу покликана вирішувати низку державних завдань.

У її контексті, на погляд М. Дякович, нотаріат варто розглядати як допоміжний орган держави, на який покладено обов'язок контролювати сплату фізичними та юридичними особами, що звертаються по вчинення нотаріальних дій, податків і зборів, визначених законодавством України (пенсійний збір за придбання нерухомості тощо)⁹⁸.

Зауважимо, що відповідно до Указу Президента України «Про впорядкування справляння плати за вчинення нотаріальних дій» від 10 липня 1998 р. № 762/982 плата, яка справляється приватними нотаріусами за вчинення нотаріальних дій, не може бути меншою від розміру ставок державного мита, що справляється державними нотаріусами за аналогічні нотаріальні дії.

---

⁹⁶ Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 116–117.

⁹⁷ Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2013. Вип. 6–1 (2). С. 67.

⁹⁸ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 20.

Роль нотаріату в житті суспільства виражається в його функціях, які не є сталими, а змінюються (розширюються) із розвитком нотаріату незалежної України. Розмежування нотаріальних функцій допомагає відобразити місце нотаріату в сучасному суспільстві як особливого правового інституту та показати специфіку його діяльності щодо учасників учинюваних нотаріальних дій.

Функції нотаріального процесу є взаємопов'язаними та системно впливають на нотаріальну діяльність, яка здійснюється і державними, і приватними нотаріусами від імені держави та спрямована на захист прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, держави⁹⁹.

Назагал юридичні гарантії – це закріплені в національному законодавстві прийоми та засоби, які забезпечують охорону (захист) прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Детальніше гарантії здійснення нотаріального процесу органами нотаріату та квазінотаріату буде розглянуто у четвертому розділі підручника.

Переважна частка процедурних гарантій пов'язана з принципами нотаріального процесу, що свідчить про особливу роль цієї групи гарантій.

Наприклад, принцип законності в нотаріальній діяльності треба розглядати у двох аспектах, а саме:

- усі дії нотаріусів та осіб, які уповноважені державою на вчинення нотаріальних дій, мусять відповідати законодавству України;

- фізичні та юридичні особи, які звертаються по вчинення нотаріальних дій, також мають дотримуватися норм чинного законодавства¹⁰⁰.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про нотаріат» правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України,

---

⁹⁹ Долинська М. С. Функції українського нотаріату: поняття та види. *Форум права*. 2011. № 4. С. 208.

¹⁰⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 118; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 23. Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 62.

Закон України «Про нотаріат» та інші законодавчі акти України. Вчинючи нотаріальну дію, нотаріуси чи уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи підтверджують цим законність і достовірність нотаріальної дії та запобігають можливим порушенням прав та інтересів осіб, які звернулися до них. Порушення встановленого законодавством порядку вчинення нотаріальних дій призводить до недійсності нотаріального акту (правочину)¹⁰¹.

Правовою гарантією реалізації принципу законності є, відповідно до ст. 50 Закону України «Про нотаріат», оскарження нотаріальної дії або відмови у вчиненні нотаріального акту особою, прав та інтересів якої стосуються такі нотаріальні дії чи акти, у суді.

У нотаріальному процесі один з головних є принцип рівності перед законом під час здійснення нотаріальної діяльності, який відображено у статті 24 Конституції України. Тобто кожна людина, яка звернулася до нотаріуса по вчинення нотаріальних дій, не повинна мати привілеїв за будь-якими ознаками, зокрема політичних, релігійних переконань, майнового стану, місця проживання та ін.

С. Фурса та Є. Фурса стверджують, що нотаріус не має жодних переваг порівняно зі суб'єктами, які до нього звернулися. Ба більше, нотаріус – це особа, покликана законом (і ст. 5 Закону України «Про нотаріат», і присягою) до вчинення нотаріальних дій і сприяння громадянам у вчиненні нотаріальних дій¹⁰².

Також одним із найважливіших механізмів нотаріального процесуального гарантування є охорона нотаріальної таємниці. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про нотаріат», нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, зокрема про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

---

¹⁰¹ Долинська М. С. Основні принципи українського нотаріального права. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2012. Вип. 1. С. 102.

¹⁰² Фурса С. Я, Фурса Є. І. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : навч. посіб. К. : А.С.К., 2001. С. 79.

Зауважимо, що не лише нотаріус та особи, зазначені у ст. 1 вказаного Закону, а також помічник нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їхня діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась¹⁰³.

Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці. Особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Отже, гарантії нотаріального процесу є складовою гарантій нотаріальної діяльності.

1.4. Система нотаріального процесуального права

Визначаючи систему нотаріального процесуального права, потрібно керуватись основними положеннями загальної теорії права, у яких наголошується на тому, що система права становить єдність і розмежування взаємопов'язаних галузей права – найістотніших центральних ланок структури права, які регулюють основні види суспільних відносин¹⁰⁴.

Певна система притаманна й кожній галузі права, зокрема нотаріальному процесуальному праву. Ознаками кожної галузі права, зокрема й нотаріального процесу, є узгодженість і спільність нормативного матеріалу, обумовленого соціально-економічними й організаційно-правовими факторами.

Назагал предметом нотаріального права є ті суспільні відносини, що виникають із приводу проведення самої нотаріальної діяльності, а також відносини стосовно вчинення

---

¹⁰³ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 27; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 66.

¹⁰⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 135.

нотаріальних дій, які виникають між нотаріусом та клієнтом, між нотаріусом і державними органами¹⁰⁵.

Система нотаріального процесуального права – це сукупність логічно і послідовно розміщеного нормативного матеріалу за правовими інститутами, норми яких у комплексі закріплюють основні принципи, форми і порядок здійснення нотаріальної діяльності, регулюють відносини, що виникають між нотаріусами, між нотаріусами і державою, між нотаріусами та особами, щодо яких учиняються нотаріальні дії, в процесі здійснення нотаріальної діяльності¹⁰⁶.

Нотаріальний процес як система норм регулює комплекс різноманітних суспільних відносин, що формуються в процесі здійснення нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій. У цій внутрішньо узгодженій системі правові норми, блоки і елементи розміщені в ієрархічній послідовності. Правові інститути, їх елементи і блоки визначають права та обов'язки нотаріусів (незалежно від того чи є нотаріус державним, чи займається приватною нотаріальною діяльністю) по вчиненню нотаріальних дій, інститут самоврядування, регламентують відносини щодо порядку вступу до професії нотаріуса, правові основи здійснення нотаріальної діяльності, загальні правила вчинення нотаріальних дій, та інше.

Нотаріальне процесуальне право як систематизована галузь регулює певну групу комплексних суспільних відносин і становить, відтак, комплексну інтегровану галузь права. Вона пов'язана з цивільним, адміністративним, господарським, трудовим, земельним та іншими галузями права, без яких неможливе регулювання здійснення нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій для суб'єктів, які звернулися, незалежного від форм господарювання, для громадян, осіб без громадянства, іноземців, а також інших установ та організацій, зокрема й державних органів.

Нотаріальне процесуальне право як одна із галузей юридичної науки – це система наукових знань, правових ідей, теоретичних поглядів, понять, а також знань про правовий

---

¹⁰⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 136.

¹⁰⁶ Там само.

статус нотаріуса, про порядок здійснення ними нотаріальної діяльності, а також порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами та органами квазінотаріату, які становлять предмет нотаріального процесуального права.

1.5. Джерела нотаріального процесуального права

Законодавство незалежної України постійно змінюється. Відповідних змін зазнають також норми, що регулюють діяльність нотаріальних та квазінотаріальних органів держави.

Наказом Міністерства юстиції України № 3290/5 24 грудня 2010 р. прийнято Концепцію реформування органів нотаріату. Для забезпечення перетворення системи ця Концепція, серед іншого, передбачає увідповіднення підзаконних нормативно-правових актів до чинного законодавства.

Поява якісно нового законодавства, яке регламентує діяльність нотаріату в Україні, зумовлена об'єктивними закономірностями розвитку суспільства, головна з яких полягала у забезпеченні охорони приватної власності, що формується як одне з основних конституційних прав громадян і організацій, створенні умов, за яких власник на свій розсуд і бажання міг би володіти та розпоряджатися своїм майном. Прийняття нового законодавства було закономірним результатом руху суспільства до ринкових відносин і, як наслідок, появи нових форм власності¹⁰⁷.

Джерела нотаріального процесуального права – це нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими державними органами, в яких закріплені правила, що врегульовують порядок здійснення повноважень нотаріальними та квазінотаріальними органами держави і порядок вчинення ними нотаріальних дій¹⁰⁸.

За юридичною силою та органом, що їх видав, нормативні акти можна поділити на: закони та підзаконні нормативні акти.

---

¹⁰⁷ Нотаріат в Україні : навч. посібн. / за ред. В. М. Бесчастного. К. : Знання, 2008. С. 31.

¹⁰⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 127.

Також нотаріальне процесуальне законодавство за формою законодавчі акти поділяє на кодифіковані та некодифіковані, за предметом правового регулювання – на загальні та спеціальні, за характером правового регулювання – на матеріальні та процесуальні тощо¹⁰⁹.

До загальних джерел нотаріального процесуального права можна віднести ті нормативні акти, які регулюють як питання нотаріальної діяльності, так і інші суспільні відносини. До цієї групи належить Конституція України – Основний Закон держави.

Існують також спеціальні акти, присвячені регулюванню лише нотаріальної діяльності та нотаріального процесу щодо вчинення нотаріальних дій (наприклад, Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та ін.)¹¹⁰.

До актів інших галузей права, які регулюють окремі питання організації нотаріату та здійснення нотаріальної діяльності, можна віднести, скажімо, Цивільний, Сімейний, Податковий, Цивільно-процесуальний, Земельний кодекси України.

Основним нормативно-правовим актом держави є Конституція України. Відповідно до її ст. 8, Конституція має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй. Конституція має вищу юридичну силу та пряму дію і застосовується на всій території України.

У ст. 92 Конституції наголошено, що лише законами України визначається організація та діяльність нотаріату; вона ставить його на один рівень зі судоустроєм, судочинством, статусом суддів, засадами судової експертизи, організацією та діяльністю прокуратури, органів дізнання і слідства, органів і установ виконання покарань.

Відповідно до ст. 41 Конституції, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

---

¹⁰⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 127.

¹¹⁰ Там само.

Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Законодавець у ч. 4 названої статті наголошує, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а право приватної власності є непорушним.

Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі та в порядку, що встановлені законом, і за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з подальшим повним відшкодуванням їхньої вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована лише за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, передбачених законом.

Однак використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі¹¹¹.

Основним нормативно-правовим актом, що регламентує нотаріальну діяльність, є Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р., що набув чинності 1 січня 1994 р. Цей Закон встановлює порядок правового регулювання діяльності органів нотаріату та порядок вчинення ними нотаріальних дій.

Закон містить положення, які регламентують організацію діяльності органів нотаріату, зокрема реєстрацію приватної нотаріальної діяльності, порядок заміщення посади нотаріуса, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Також у Законі детально регламентуються правила вчинення нотаріальних дій нотаріусами України¹¹².

До джерел нотаріального права, крім вказаного Закону, належать: Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України, Господарський кодекс України, Сімейний кодекс України, Податковий кодекс України та ін.

Нинішній Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р., набув чинності 1 січня 2004 р. Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові

---

¹¹¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 128.

¹¹² Там само.

відносини, які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності учасників. Зміст Цивільного кодексу 2003 р. формують такі книги: «Загальні положення», «Особисті немайнові права фізичної особи», «Право власності та інші речові права», «Право інтелектуальної власності», «Зобов'язальне право», «Спадкове право»¹¹³.

Сімейний кодекс України, прийнятий 10 січня 2002 р., набув чинності одночасно з Цивільним кодексом України, тобто 1 січня 2004 р., визначає права та обов'язки подружжя, зокрема право особистої приватної власності дружини та чоловіка, право спільної сумісної власності подружжя; права батьків і дітей на майно та інше. Земельний кодекс України, прийнятий 25 жовтня 2001 р., що також набув чинності з 1 січня 2002 р., регулює земельні відносини в країні та визначає повноваження органів влади й місцевого самоврядування щодо розпорядження належними їм земельними ділянками; склад і цільове призначення земель; право власності на землю, право користування землею, обмеження прав на землю; набуття і реалізацію прав на землю; гарантії прав на землю та інше¹¹⁴.

Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р., який набув чинності 1 січня 2004 р., визначає основні засади господарювання і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, зокрема щодо утворення суб'єктів господарювання, майнової основи господарювання та господарських зобов'язань.

Податковий кодекс України, прийнятий 2 грудня 2010 р., що набув чинності 1 січня 2011 р., регулює відносини, які виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, платників податків і зборів, їхні права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів та інше.

Прикладом законів як джерел нотаріального права є:

– Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р.;

---

¹¹³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 128–129.

¹¹⁴ Там само. С. 129.

– Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та інших нормативних актів»;

– Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

– Закон України «Про заставу»;

– Закон України «Про іпотеку»;

– Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»;

– Закон України «Про оренду землі»;

– Закон України «Про міжнародне приватне право»;

– Закон України «Про міжнародні договори України»;

– Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»;

– Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»;

– Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»;

– Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності»¹¹⁵;

---

¹¹⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 129–130; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 30.

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності»;
- Закон України «Про фермерське господарство»;
- Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення»;
- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин»;
- Закон України «Про медіацію».

У діяльності органів нотаріату також важлива роль відводиться підзаконним нормативним актам. Зокрема, до них належать: постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні акти міністерств та відомств. Прикладом підзаконних актів є:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 17 «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. № 747 «Деякі питання організації фінансового моніторингу»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 «Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених» у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 6 липня 2006 р. № 940;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923 «Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 17 «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 150 «Питання Міністерства юстиції»;

– декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. «Про державне мито»;

– Указ Президента України від 23 серпня 1998 р. №932/98 «Про врегулювання діяльності нотаріату в Україні». Зокрема, цим Указом було встановлено, що вчинення нотаріальних дій не є підприємницькою діяльністю і не має на меті одержання прибутку; державні нотаріуси в частині оплати праці та пенсійного забезпечення прирівнюються до державних службовців відповідних категорій;

– Указ Президента України від 10 липня 1998 р. № 762/98 «Про впорядкування справляння плати за вчинення нотаріальних дій». П. 1 Указу встановлено, що розмір плати, яка справляється за вчинення нотаріальних дій приватними нотаріусами, не може бути меншим від розміру ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами за аналогічні нотаріальні дії¹¹⁶.

З метою забезпечення законності актів відомчого законодавства, їх відповідності законам і підзаконним актам Указом Президента України від 3 жовтня 1992 р. №493/92 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів влади» введено державну реєстрацію нормативно-правових актів, що видаються міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами господарського управління та контролю, якщо ці акти стосуються прав, свобод та законних інтересів громадян або мають міжвідомчий характер. Державну реєстрацію відомчих нормативних актів, прийнятих центральними органами, здійснює Міністерство юстиції України, а реєстрацію актів місцевих органів – територіальні органи Міністерства юстиції України.

Важливе значення в діяльності органів нотаріату мають накази Міністерства юстиції України. Прикладами таких підзаконних актів є:

– Наказ Міністерства юстиції України від 25 вересня 2012 р. № 1418/5 «Про затвердження Порядку проставлення апостиля в Міністерстві юстиції України на офіційних

---

¹¹⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 130–132; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 30–31.

документах, призначених для використання на території інших держав, та підготовки Міністерством юстиції України нотаріально оформлених документів для подальшої консульської легалізації»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3253/5 «Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 11 липня 2012 р. № 1043/5 «Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021р. № 2039/5 «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 17 лютого 2014 р. № 357/5 «Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 р. № 870/5 «Про затвердження Положення про державний нотаріальний архів»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 28 серпня 2014 р. № 1422/5 «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 7 липня 2014 р. № 1066/5 «Про забезпечення організації доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 22 березня 2011 р. № 871/5 «Про затвердження Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2012 р. № 1924/5 «Про затвердження Порядку виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса»¹¹⁷;

– Наказ Міністерства юстиції України від 14 вересня 2021 р. № 1210/36832 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України»;

– Наказ Міністерства юстиції України від 21 липня 2014 р. № 1174/5 «Про внесення змін до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату», викладений у новій редакції;

– Наказ Міністерства юстиції України від 1 червня 2020 р. № 1832/5 «Про внесення змін до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату».

Важливе значення в діяльності нотаріату має судова практика у різних її формах, зокрема виражена у рішеннях та постановних вищих судових органів держави, зокрема й постановках Конституційного Суду України, Дайджестах судової практики Великої Палати Верховного Суду.

Відповідно до ст. 147 Конституції України, право офіційного тлумачення законів надане Конституційному Суду України. Судова практика пов'язана з джерелами права. Саме за допомогою судової практики встановлюється таке розуміння і тлумачення закону, яке розкриває його зміст і розвиває його положення.

Застосування цивільно-правових норм на практиці допомагає з'ясувати, наскільки ефективною і повною є чинна норма, виявити прогалини, неточності, суперечності, які закладені в ній, усунути їх і завдяки цьому удосконалити норму права¹¹⁸.

---

¹¹⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 130–132; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 30–31.

¹¹⁸ Заїка Ю. А. Українське цивільне право : навч. посіб. К. : Істина, 2005. С. 18.

З метою забезпечення правильності рішень, які виносять суди, Пленум Верховного Суду України дає судам керівні роз'яснення, чим досягається не лише єдність судової практики в однорідних справах, а й спрямовуються нотаріуси на однозначні варіанти правозастосування юридичних норм¹¹⁹.

Нотаріус, вчиняючи нотаріальні дії, повинен також зважати й на судовий прецедент, оскільки трапляються випадки на варіанти праворозуміння та правозастосування окремих норм права.

Також джерелом нотаріального права є норми міжнародного права, ратифіковані Україною у встановленому законом порядку, які є обов'язковими для їх виконання.

Статтею 9 Конституції України встановлено, що укладені та належно ратифіковані Україною міжнародні договори є невід'ємною частиною національного законодавства України і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Коли такий порядок не встановлено, то пріоритет, згідно з нормами міжнародного права, мають норми міжнародних договорів.

Іноземні громадяни та особи без громадянства користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Згідно зі ст. 98 Закону України «Про нотаріат», нотаріуси відповідно до законодавства України, міжнародних договорів застосовують норми іноземного права.

10 січня 2002 р. Верховна Рада України надала згоду на приєднання України до Гаазької конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р.

Цей документ поширюється на офіційні документи, прийняті на території однієї з держав-учасниць угоди і мають бути представлені на території іншої держави, котра також уклала цю угоду.

---

¹¹⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 130–132; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 30–31.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття нотаріального процесу.
2. Що таке система нотаріального процесуального права?
3. Охарактеризуйте принципи нотаріального процесу.
4. Які функції нотаріального процесу ви знаєте?
5. Охарактеризуйте науку про нотаріальні діяльність.
6. Перерахуйте основні законодавчі джерела нотаріального процесу.
7. Назвіть міжнародні джерела нотаріального процесуального права.

Розділ 2

НОТАРІАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

2.1. Правові засади здійснення нотаріального процесу в Україні

Нотаріальна діяльність є різновидом юридичної й, відповідно, соціальної діяльності та спрямована на надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам. Діяльність нотаріату має певну спільність із діяльністю інших органів цивільної юрисдикції¹²⁰.

Як і В. Черниш, поділяємо концепцію О. Неліна, що нотаріальне процесуальне право доцільно віднести до комплексних галузей права, котрі об'єднують норми різної галузевої належності: як матеріально-правові, так і організаційні та процесуально-правові. Воно сформувалося як комплексна галузь з відокремленим предметом регулювання і системою правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії різних галузей права у зв'язку з необхідністю регулювання нотаріальної діяльності та у процесі здійснення нотаріальних дій між нотаріальними органами та особами, які звертаються по вчинення цих дій¹²¹.

Нотаріальне процесуальне право є інтегрованою комплексною галуззю права та пов'язане з цивільним, господарським, земельним, податковим та іншими галузями права, без яких неможливе вчинення нотаріальних дій для суб'єктів, котрі звернулися, незалежного від форм господарювання,

---

¹²⁰ Долинська М. С. Особливості реалізації нотаріальної діяльності в незалежній Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 3. С. 75.

¹²¹ Нелін О. І. Теоретичні та практичні аспекти співвідношення права і закону в діяльності нотаріату України. *Юридична Україна*. 2012. № 12 (120). С. 7.

¹²² Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (59). С. 193.

для громадян, осіб без громадянства, іноземців, а також інших установ та організацій, зокрема державних органів¹²².

Аналізуючи законодавство про нотаріальну діяльність незалежної України, доходимо висновку про необхідність виокремлення його трьох частин, а саме: законодавства, що регулює загальні засади створення та діяльності органів нотаріату та квазінотаріату; законодавства, що регулює порядок вчинення нотаріальних дій; законодавства, що регулює вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності¹²³.

За юридичною силою та органом, що їх видав, нормативні акти поділяють на закони та підзаконні нормативні акти.

Також нотаріальне законодавство за формою законодавчих актів поділяє їх на кодифіковані та некодифіковані, за предметом правового регулювання – на загальні та спеціальні, за характером правового регулювання – на матеріальні та процесуальні тощо.

До загальних джерел нотаріального процесуального права належать ті нормативні акти, які регулюють і питання нотаріальної діяльності, й інші суспільні відносини.

До цієї групи можна віднести Конституцію України – Основний Закон держави. Спеціальні акти присвячені регулюванню лише нотаріальної діяльності: наприклад, Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та ін. До актів інших галузей права, що регулюють окремі питання здійснення нотаріальної діяльності, доцільно віднести, приміром, Цивільний, Сімейний, Податковий, Цивільно-процесуальний, Земельний кодекси України¹²⁴.

Правовою основою нотаріату є Конституція України, яка закріплює низку важливих загальних положень, що мають принципове значення для нотаріату. Конституція України проголосила перехід до формування вільної ринково-конкурентної економіки та демократичні принципи побудови державного устрою. Ці конституційні положення мають безпосередній

---

¹²² Долинська М. С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. С. 367.

¹²⁴ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 67–68 с.

зв'язок з нотаріатом, оскільки тепер підприємствами, землею можуть володіти не тільки держава, а й громадяни, юридичні особи, що зумовлює можливість переходу прав власності на такі об'єкти, що мають посвідчуватися в нотаріальному порядку. На підставі цього нотаріальна діяльність істотно ускладнилася, а вартість договорів, котрі посвідчуються у нотаріальному порядку, значно зросла, що вплинуло на рівень доходів нотаріусів і підняття престижу цієї професії.

Крім того, право на отримання кваліфікованої правової допомоги є одним із фундаментальних прав людини та громадянина, яке проголошено Конституцією. Так, ст. 8 передбачено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає за свою діяльність, утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним її обов'язком, а нотаріуси, як уповноважені нею на вчинення нотаріальних дій особи, зобов'язані цих положень дотримуватися у своїй діяльності. Щоб нотаріальна діяльність відповідала високій місії правоохоронного органу, має безперервно розвиватися теорія нотаріального процесу. Вона повинна випереджати зміни і доповнення до законодавства, щоб вони мали обґрунтований і позитивний зміст¹²⁵.

Зокрема ст. 92 Конституції наголошує, що лише закони України визначається організація і діяльність нотаріату, та ставить її на один рівень зі судоустроєм, судочинством, статусом суддів, засадами судової експертизи, організацією та діяльністю прокуратури, органів дізнання і слідства, органів і установ виконання покарань.

Нотаріус, провадячи нотаріальну діяльність, зважає на вимоги ст. 41 Конституції України, відповідно до якої кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Законодавець у ч. 4 статті наголошує, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а право приватної власності є непорушним¹²⁶.

---

¹²⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 148.

¹²⁶ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 68.

Законодавство про нотаріальний процес – це структурована система правових норм, предметом регулювання яких є правовідносини, що виникають у нотаріальному процесі та регламентують процедуру вчинення нотаріальних проваджень¹²⁷.

До таких актів доречно віднести спеціальні нормативні акти: Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Положення про порядок вчинення нотаріальних дій у дипломатичних представництвах та консульських установах тощо.

Джерелами теорії нотаріального процесу також є Цивільний кодекс, Сімейний кодекс, Земельний кодекс та інші систематизовані акти матеріального права, норми яких конкретизують і визначають завдання нотаріусів, а також реалізуються на підставі нотаріальної процедури.

На нотаріальний процес теж чинять вплив укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністра юстиції України, накази та інструкції інших міністерств та відомств, нормативні акти органів місцевого самоврядування.

Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про нотаріат» нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та його територіальних органів, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Нотаріуси у встановленому порядку в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають з норм міжнародного права, а також укладених Україною міжнародних договорів.

Порядок вчинення нотаріальних проваджень посадовими особами консульських установ та дипломатичних представництв за кордоном регулюються консульськими конвенціями і міжнародними договорами. У деяких випадках нотаріуси при вчиненні нотаріальних дій мають застосовувати норми

---

¹²⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 148–149.

іноземного права (ст. 98 Закону), керуватися нормами міжнародного права (ст. 103 Закону та Закон України «Про міжнародне приватне право»).

Основним джерелом нотаріального процесуального права в Україні є Конституція України, на якій ґрунтується все нотаріально-процесуальне законодавство¹²⁸.

Правове регулювання нотаріальної діяльності та нотаріального процесу зокрема в незалежній Україні розвивається та зазвичай здійснюється значною кількістю підзаконних нормативно-правових актів.

2.2. Юридична природа нотаріальних правовідносин

Загальновідомо, що значущі правочини фізичних та юридичних осіб мають посвідчуватися у нотаріальному порядку, бо без цього громадяни не здатні будуть підтвердити наявність своїх прав та обов'язків, то у ієрархії процесуальних галузей права перед цивільним процесом має стояти нотаріальний процес, який можна розцінювати за сучасним законодавством як невід'ємну частину та спосіб реалізації громадянами їх безспірних цивільних прав у позасудовій формі.

Ми погоджуємося з думкою С. Фурси, що відповідно до аналізу розвитку правовідносин та кількості звернень фізичних та юридичних осіб до нотаріуса можна з впевненістю сказати, що нотаріальний процес випереджає цивільний процес і безперечно стає альтернативним та ефективним способом охорони та захисту прав громадян¹²⁹.

Зокрема, це стало можливим у 2021 році, коли нотаріусам держави надано право займатися, крім вчинення нотаріальних дій, медіацією.

Під час вчинення нотаріальних проваджень виникають складні, а часто й тривалі та багатоступінчасті нотаріальні процесуальні відносини між нотаріусом та особами, які звернулись

---

¹²⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 149.

¹²⁹ Фурса С. Актуальні питання теорії та практики нотаріальних правовідносин. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 87. С. 7.

до нього за наданням правової допомоги у формі безспірної юрисдикції. Це ще раз підтверджує юридичну природу нотаріальних правовідносин, результатом яких є вчинена нотаріальна дія.

Змістом нотаріальних процесуальних відносин є сукупність процесуальних прав і обов'язків суб'єктів нотаріального процесу, які передбачені законом, та дій з їх реалізації.

Суб'єктивні процесуальні права й обов'язки утворюють специфічний зміст, яким характеризуються лише нотаріальні процесуальні відносини, та є їх суттю. Саме вони визначають, що можуть та зобов'язані робити суб'єкти цих відносин.

Але такі процесуальні права й обов'язки суб'єкти можуть реалізувати лише шляхом вчинення певних процесуальних дій. Скажімо, нотаріус, згідно зі ст. 5 Закону, наділяється обов'язком відмовити у вчиненні нотаріальної дії у разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам. Цей обов'язок він реалізує через вчинення комплексу дій: перевіряє відповідність умов договору вимогам закону (матеріальне право), далі документи, на підставі яких має вчинитися нотаріальна дія, на відповідність їх вимогам Закону «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, а також право та дієздатність особи, яка звернулася по вчинення нотаріальної дії. У разі встановлення невідповідності умов договору, документів вимогам закону, недієздатності особи, котра до нього звернулася, він мусить відмовити їй у вчиненні нотаріальної дії. Крім того, відмова має бути належно оформлена, тобто на вимогу особи нотаріус зобов'язаний винести постанову та мотивувати її, посилаючись на Закон. Далі він повинен роз'яснити особі її право та порядок оскарження цієї постанови до суду. Щодо осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні, то вони зобов'язані надати всі необхідні для вчинення нотаріальної дії документи згідно з Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Якщо ж таких документів у них немає, вони можуть клопотати перед нотаріусом про їх витребування.

Отже, процесуальні права та обов'язки суб'єктів нотаріального процесу пов'язані з діями з їх реалізації та становлять єдине ціле – зміст нотаріальних процесуальних відносин. Так, процесуальні права та обов'язки є реальними за умови

їх здійснення нотаріусом, який уповноважений і зобов'язаний на вчинення дій, передбачених нотаріальною процедурою. Стосовно осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні, то свої процесуальні права та обов'язки вони також можуть реалізувати через дії, які передбачені Законом.

Загальним об'єктом нотаріальних процесуальних відносин є посвідчення безспірних прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших нотаріальних дій, передбачених законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Проте потрібно зазначити, що окремі нотаріальні процесуальні відносини мають свій спеціальний об'єкт. Ними може бути окрема нотаріальна дія, певна умова договору, певне право чи обов'язок, а також обставина, яка підлягає засвідченню або посвідченню. Крім того, будь-яка обставина, що підлягає встановленню на підготовчій стадії нотаріального провадження, може спричинити такі правові наслідки, як відмова у вчиненні нотаріальної дії, тобто зміни у процесуальних праввідносинах.

2.3. Нотаріальний процес та його характерні особливості

Нотаріальний процес – це, щонайперше, розгляд певної юридичної справи. В результаті вчинення нотаріальних дій юридичні права та обов'язки осіб, щодо яких ці дії були вчинені, санкціонуються державою, документам надається офіційного значення, що дає змогу вказаним особам набувати певного статусу і здійснювати певні дії. Нотаріальний процес можна характеризувати також як діяльність, пов'язану з учиненням операцій з нормами права, тобто це різновид правозастосовної діяльності, коли відповідний державний орган або посадова особа повинні безпосередньо використовувати норми права для вирішення конкретної юридичної справи¹³⁰.

---

¹³⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 151.

Нотаріальний процес – правова форма діяльності уповноважених на те органів держави та посадових осіб. Вчинення нотаріальних дій здійснює чітко встановлене коло осіб, їх конкретний склад та обсяг компетенції регламентується законодавством (ст.ст. 1, 3, 34–38, 40 Закону). Порушення правил, що визначають компетенцію щодо вчинення нотаріальних дій, тягне несприятливі процесуальні наслідки – визнання вчинених дій недійсними (наприклад, зазначених у ст. 9 Закону).

Нотаріальний процес на практиці відбувається завдяки набуттю професійних навиків з використання різних засобів та методів юридичної техніки. З огляду на це у нотаріальному процесі існує система вимог, що висуваються до провадження, котрі містяться в Правилах ведення нотаріального діловодства. Ці Правила встановлюють єдиний для державних і приватних нотаріусів порядок ведення нотаріального діловодства, складання і оформлення службових документів¹³¹.

Порядок складання нотаріальних свідоцтв і посвідчувальних написів, ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, а також інших книг, пов'язаних з учиненням нотаріальних дій, регулюється також Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України¹³².

Все це характеризує нотаріальний процес як специфічну правову форму діяльності, суть якої полягає в тому, що в її межах здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріатом юрисдикційних повноважень.

Оскільки нотаріальний процес є різновидом юридичного процесу і зводиться до передбаченого законом порядку вчинення нотаріальних дій, йому притаманний структурно складний зміст. Елементами нотаріального процесу є його суб'єкти, стадії та провадження, які дають змогу окреслити просторово-часові межі та предметний зміст цієї форми діяльності¹³³.

Нотаріальний процес як різновид юридичного процесу – це діяльність, результати якої обов'язково оформлюються у відповідних процесуальних актах – документах. Чіткий

---

¹³¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 151–152.

¹³² Там само. С. 152.

¹³³ Там само.

розподіл функцій між учасниками нотаріального процесу та їх офіційний характер зумовлюють потребу у певних засобах закріплення результатів, отриманих у ході розгляду юридичної справи¹³⁴.

2.4. Поняття нотаріальних процесуальних правовідносин

Нотаріальний процес є процесуальною галуззю, тому під час вчинення нотаріальних дій виникають характерні йому нотаріальні процесуальні правовідносини.

Нотаріальні процесуальні відносини можна вважати різновидом суспільних, що виникають між особами, які вчиняють нотаріальні дії, та особами, які звернулися по вчинення нотаріальних дій, та врегульовані нормами законодавства про нотаріат.

Нормативні акти, що регулюють процедуру вчинення нотаріальних проваджень, також мають визначати пріоритети прав та обов'язків суб'єктів правовідносин. Без цього правовідносини будуть позбавлені визначеності, що, безумовно, вплине на реальність їх здійснення, виконання загальної функції нотаріату.

Приміром, державою кореспондується для посадової особи, котра здійснює нотаріальні функції, загальний, основний обов'язок – розглянути письмову або усну заяву громадянина про необхідність вчинення нотаріального провадження. Заразом нотаріус не зобов'язується вчиняти нотаріальне провадження, водночас мусить дотримуватися комплексу прав та обов'язків осіб, які беруть участь у нотаріальному процесі.

Нотаріальний процес – це сукупність вчинюваних нотаріальних проваджень або нотаріальних дій, якщо за однією заявою вчиняється одне провадження, та нотаріально-процесуальних правовідносин, які виникають під час учинення нотаріального провадження.

Нотаріальний процес – правова форма діяльності уповноважених на те органів держави і посадових осіб. Вчинення

---

¹³⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 152.

нотаріальних дій здійснює суворо встановлене коло осіб, конкретний склад і обсяг компетенції яких встановлені законодавством (ст.ст. 1, 3, 34–40 Закон України «Про нотаріат»).

Нотаріальний процес – це діяльність, безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і засобів юридичної техніки. У нотаріальному процесі існує система вимог, що ставляться до нотаріального провадження. Оскільки нотаріальний процес є різновидом юридичного процесу і зводиться до передбаченого законом порядку вчинення нотаріальних дій, він характеризується складним структурним змістом.

Нотаріальні правовідносини, на думку С. Фурси, можна і потрібно сприймати у контексті не так отримання нотаріального акта, як високопрофесійного надання правових послуг нотаріусом; і питання тут не тільки у формальній законності нотаріальних дій, а у відповідності волі особи тим правовим наслідкам, які мають настати після вчинення нотаріального провадження¹³⁵.

Під час вчинення нотаріальних проваджень виникають складні, а іноді й тривалі багатоступінні нотаріальні процесуальні правовідносини між нотаріусом та особами, які звернулись до нього по надання правової допомоги у формі безспірної юрисдикції¹³⁶.

2.5. Підстави виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин

Для виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин необхідні належні підстави: наявність певних юридичних фактів; норми законодавства про нотаріат.

Юридичні факти – обставини, з наявністю яких нотаріальний процесуальний закон пов'язує виникнення, зміну або припинення нотаріальних процесуальних правовідносин. Зазвичай цивільні процесуальні відносини виникають

---

¹³⁵ Фурса С. Актуальні питання теорії і практики нотаріальних правовідносин. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Юридичні науки*. 2011. № 87. С. 8.

¹³⁶ Там само. С. 9.

на підставі не одного, а декількох юридичних фактів. Такими юридичними фактами є події, дії або стан¹³⁷.

Так, юридичний факт – це дія, яка може визначати початок і розвиток нотаріальних процесуальних правовідносин на певних стадіях нотаріального процесу. За загальним правилом, підставою для виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин та порушення нотаріального процесу є усна або письмова заява заінтересованої особи на вчинення нотаріальної дії та відповідна оплата, передбачена ст.ст. 42, 19, 31 Закону України «Про нотаріат»¹³⁸.

Що стосується такого юридичного факту, як подія, то до нього можна віднести факт смерті особи (оголошення померлою), який є підставою для відкриття спадщини як стадії нотаріального провадження щодо видачі свідоцтва про право на спадщину.

Стан особи має безпосередній зв'язок з можливістю нотаріуса розпочинати нотаріальне провадження, а також можливістю особи стати суб'єктом нотаріальних процесуальних правовідносин, визначає потребу участі у провадженні органів опіки та піклування або представників. Наприклад, стан недієздатності суб'єкта нотаріальних процесуальних відносин слід пов'язувати з відмовою у вчиненні нотаріального провадження (ст. 49 Закону України «Про нотаріат»)¹³⁹.

Оскільки суспільні відносини, що формуються між нотаріусом та особами, які звернулися по вчинення нотаріальних проваджень, врегульовані нормами нотаріальної процедури, важливою передумовою виникнення, зміни або припинення нотаріальних процесуальних правовідносин є волевиявлення зацікавленої особи і відсутність норми закону, яка б заперечувала можливість вчинення нотаріального провадження. За відсутності конкретної норми, що регламентує права та обов'язки суб'єктів нотаріальних процесуальних відносин та їх можливі процесуальні дії, ці правовідносини можуть встановлюватися за аналогією зі законом та правом¹⁴⁰.

---

¹³⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 152.

¹³⁸ Там само. С. 153.

¹³⁹ Там само.

¹⁴⁰ Там само.

Норми нотаріальної процедури мають визначати не тільки права й обов'язки суб'єктів нотаріального процесу, а й встановлювати шляхи та засоби правильного, швидкого, єдиного порядку вчинення нотаріальних проваджень.

2.6. Електронний нотаріат

В останні роки в незалежній Україні відбувається процес диджиталізації, не оминув він і нотаріальну діяльність та нотаріальний процес зокрема.

Варто говорити про становлення нового принципу нотаріального процесу – принципу диджиталізації, який спрямовує до створення в Україні «електронного нотаріату».

Початком у запровадженні диджиталізації нотаріального процесу в державі варто вважати прийняття наказу Міністерства юстиції України від 12 серпня 1996 р. № 21/5 «Про внесення доповнень до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», яким з 1 жовтня 1996 року запроваджено вчинення певних нотаріальних дій на спеціальних бланках нотаріальних документів. Діяльність сучасних українських державних та приватних нотаріусів є неможливою без використання системи Єдиних реєстрів України. Так, нотаріуси у провадженні нотаріального процесу щонайперше використовують Єдині та Державні реєстри інформаційної системи Міністерства юстиції України¹⁴¹.

Для запровадження Електронного нотаріату в Україні варто використати досвід Грузії.

Як в Грузії, так і в Україні нотаріальна діяльність регулюється республіканським нотаріальним законодавством, зокрема, законом Грузії «Про нотаріат» від 4 грудня 2009 року¹⁴².

---

¹⁴¹ Долинська М. С. Зародження диджиталізації нотаріальної діяльності в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 180–185.

¹⁴² О нотариате : Закон Грузии от 4.12.1996 г. № 2283-Пс. URL: <http://www.matsne.go.ge>.

Сучасні грузинські та українські нотаріуси у процесу провадження нотаріальної діяльності щоденно використовують різні електронні реєстри.

Варто наголосити, що нотаріуси в обох державах повинні бути зареєстровані в електронному Реєстрі нотаріусів.

Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону Грузії «Про нотаріат», нотаріус після призначення на посаду в 2-місячний строк подає до Нотаріальної палати Грузії: службову печатку та зразок підпису, що засвідчений в порядку, встановленому законодавством Грузії, документ, що засвідчує обов'язкове професійне страхування, а також документ про володіння / знаходження у власності нотаріального бюро, оснащеного відповідно до порядку, встановленого «Інструкцією про порядок вчинення нотаріальних дій», затвердженій наказом Міністра юстиції Грузії¹⁴³.

Отримавши вказані документи, Нотаріальна палата Грузії негайно, але не пізніше 5 робочих днів, здійснює реєстрацію нотаріуса в Реєстрі нотаріусів Грузії та надає нотаріусу право доступу в електронний нотаріальний реєстр, і тільки після цього нотаріус має право здійснювати нотаріальну діяльність, тобто здійснює запис та присвоює відповідний індифікатор. Законодавцем встановлено, що форму та порядок ведення Реєстру нотаріусів Грузії визначає Міністр юстиції.

Відповідно до ст. 51 Закону Грузії «Про нотаріат», нотаріальні дії, які вчинені грузинськими нотаріусами, а також прирівняні до нотаріальних заповіти та довіреності, нотаріальні дії, які вчинені консульськими установами Грузії (ст.ст. 43, 42 Закону Грузії «Про нотаріат»), повинні бути зареєстрованими в електронному реєстрі¹⁴⁴.

Варто нагадати, що в Україні наказом Міністерства юстиції України від 27 травня 1999 року «Про затвердження Інструкції про порядок ведення Єдиного реєстру нотаріусів» було запроваджено Єдиний реєстр нотаріусів, ведення якого покладалося на Державне підприємство «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України.

---

¹⁴³ О нотариате : Закон Грузии от 4.12.1996 г. № 2283-ІІс. URL: <http://www.matsne.go.ge>.

¹⁴⁴ Там само.

Єдиний реєстр нотаріусів в Україні діє на підставі Порядку ведення Єдиного реєстру нотаріусів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 13 жовтня 2010 року.

Держателем такого реєстру і надалі є лише Міністерство юстиції України.

Адміністратором вказаного реєстру є державне підприємство «Національні інформаційні системи».

Відповідно до пункту 1.1 вказаного Порядку, Єдиний реєстр нотаріусів – це комп'ютерна база даних, в якій вміщено відомості про державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви та нотаріусів України.

Підставою для внесення відомостей до Єдиного реєстру є повідомлення територіальних органів Міністерства юстиції про:

- призначення на посаду до державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву нотаріуса, переведення державного нотаріуса на іншу посаду в межах області (міста), зокрема й переведення державного нотаріуса до іншої державної нотаріальної контори, переведення державного нотаріуса на нову посаду в межах державної нотаріальної контори, а також звільнення нотаріуса з державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву; перебування нотаріуса державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, для догляду за дитиною тощо, а також закінчення або переривання такої відпустки;

- реєстрацію державної нотаріальної контори, зміну місцезнаходження або телефону державної нотаріальної контори, зміну нотаріального округу державної нотаріальної контори, а також ліквідацію державної нотаріальної контори;

- реєстрацію приватної нотаріальної діяльності, зупинення або припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, а також поновлення нотаріальної діяльності нотаріуса, який займається приватною нотаріальною діяльністю;

- зміну:

- 1) робочого телефону, адреси розташування робочого місця (в межах одного нотаріального округу) нотаріуса, який займається приватною нотаріальною діяльністю;

- 2) нотаріального округу в межах області нотаріуса, який займається приватною нотаріальною діяльністю;

3) прізвища, імені, по батькові нотаріуса¹⁴⁵.

Територіальні органи Міністерства юстиції в день виникнення підстав для внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру, але не пізніше наступного робочого дня, надсилають Адміністратору (НАІС) повідомлення в паперовій або електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису із застосуванням засобів кваліфікованого електронного підпису, які мають вбудовані апаратно-програмні засоби, що забезпечують захист записаних на них даних від несанкціонованого доступу, від безпосереднього ознайомлення із значенням параметрів особистих ключів та їх копіювання для внесення таких відомостей до Єдиного реєстру.

Зауважуємо, що НАІС як адміністратор вказаного реєстру вносить до Єдиного реєстру відомості у день їх отримання від територіальних органів Міністерства юстиції або наступного робочого дня.

Отож на відміну від Грузії, Нотаріальна палата України не вправі вносити відомості до Єдиного реєстру нотаріусів України, оскільки це належить до компетенції територіальних органів Міністерства юстиції України.

У Грузії, у 2009 році відбулася радикальна реформа грузинського нотаріату. З 23 березня 2009 року грузинський нотаріат перейшов на ведення реєстру (для запису вчинених нотаріальних дій), в електронному вигляді. А через 3–4 місяці в Грузії була створена загальна електронна база, де здійснювалася реєстрація всіх нотаріальних дій.

В електронному реєстрі зберігаються всі нотаріальні документи, які стосуються оформлення спадщини, що зберігаються в архіві, а також електронні записи всіх заповітів. Зауважуємо, що документи зберігаються також у паперовому вигляді та у вигляді відсканованих копій¹⁴⁶.

Аналізуючи вказані норми доходимо висновку про те, що в Україні вказані функції, певною мірою, виконує активно функціонуючий Спадковий реєстр.

---

¹⁴⁵ Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 13 жовтня 2010 р. № 2501/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-10>.

¹⁴⁶ Правовые основы нотариальной деятельности : зарубежный опыт / под ред. Е. А. Бориосовой. М. : Издательский дом «Городец», 2017. 288 с.

Варто нагадати, що Наказом Міністерства юстиції України від 17 жовтня 2000 р. № 51/5 «Про Єдиний реєстр заповітів та спадкових справ» в Україні запроваджено Єдиний реєстр заповітів та спадкових справ.

Відповідно до п. 5 положення вказаного наказу, усі заповіти, складені та засвідчені, змінені або скасовані в установленому законодавством порядку, заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину із 1 грудня 2000 р. підлягають обов'язковій реєстрації у вказаному реєстрі.

Згодом цей реєстр було перейменовано у Спадковий реєстр, який функціонує на підставі Положення про Спадковий реєстр, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. № 1810/5.

Сучасні українські нотаріуси при провадженні нотаріальної діяльності під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовують відомості єдиних та державних реєстрів шляхом безпосереднього доступу до них, про що наголошено законодавцем у ст. 46⁻¹ «Використання відомостей єдиних та державних реєстрів» закону України «Про нотаріат».

Держателями Єдиних та Державних реєстрів у державі є Міністерство юстиції України, Державна виконавча служба України та Державна служба з питань персональних даних України.

Зокрема, нотаріуси у своїй діяльності найперше використовують Єдині та Державні реєстри інформаційної системи Міністерства юстиції України, держателем яких є Міністерство юстиції України. А саме: Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиний реєстр нотаріусів України, Спадковий реєстр, Єдиний реєстр довіреностей, Державний реєстр обтяжень рухомого майна, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державний реєстр актів цивільного стану, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно.

Як зауважувалося нами раніше, як в Грузії, так і в Україні основою засадою сучасної нотаріальної діяльності або принципом, є принцип диджиталізації, який набуває щораз більшого поширення та спрямовує до створення в Україні «електронного нотаріату»¹⁴⁷.

---

¹⁴⁷ Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 57.

Отже, запозичуючи досвід країн латинського нотаріату, зокрема Грузії, український нотаріат впевнено прямує до створення електронного нотаріату, хоча, на нашу думку, вже певний відрізок шляху пройдено¹⁴⁸.

На це, зокрема, націлює Міністерство юстиції України, маючи на меті запровадити так званий «Е-нотаріат» як новий електронний сервіс.

Також пропонується створення:

по-перше, Єдиного електронного реєстру реєстрації нотаріальних дій (всіх нотаріусів України),

по-друге, запровадження електронного нотаріального документообігу, який включатиме нотаріальної мережі з порталами клієнтів, онлайн-оплата за вчинення нотаріальних дій, вчинення нотаріальних дій дистанційно, зокрема й надання послуг з медіації;

по-третє, запровадження нових нотаріальних дій з використанням електронних ресурсів: засвідчення web-сторінок, видача електронних довіреностей тощо.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Опишіть характер та ознаки нотаріальних процесуальних правовідносин.
2. Охарактеризуйте систему та наведіть класифікацію нотаріальних процесуальних правовідносин.
3. Які нормативні акти регулюють здійснення нотаріального процесу в Україні?
4. Які є стадії нотаріального процесу?
5. Дайте визначення поняття нотаріальних процесуальних правовідносин.
6. Назвіть основні джерела нотаріального процесуального права.

---

¹⁴⁸ Долинська М. С. Деякі аспекти використання електронних сервісів при провадженні нотаріальної діяльності нотаріусами Грузії та України: «Іт-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні»: Четверта Міжнародна науково-практична конференція. НУ «Львівська політехніка». *Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти*. 27.11. 2020 р. м. Львів. URL: <http://aphd.ua/publication-750/>

Розділ 3

СУБ'ЄКТИ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

3.1. Суб'єкти нотаріального процесуального права

Діяльність суб'єктів нотаріальних процесуальних правовідносин є різновидом правозастосовної, юрисдикційної діяльності, стосується найбільш важливих аспектів здійснення прав громадянами й юридичними особами і тому має здійснюватися в процесуальній формі, що забезпечує єдність і адекватність правового змісту та юридичної форми договору чи іншої юридично значущої дії, вираження дійсного волевиявлення сторін, а також баланс публічних і приватних інтересів¹⁴⁹.

Покладаючи на нотаріальні органи та органи квазінотаріату функцію вчинення нотаріальних дій, держава наділяє їх владними повноваженнями. Повноваження нотаріальних органів та квазінотаріальних органів щодо вчинення нотаріальних дій регламентується залежно від суб'єкта, який уповноважений вчиняти нотаріальні дії або прирівняні до нотаріальних заповіти та довіреності¹⁵⁰.

Правовідносини, що регулюються нормами нотаріального процесуального права, є різноманітними, як і їхні суб'єкти.

Суб'єкти нотаріальних процесуальних правовідносин – це учасники нотаріальних суспільних відносин, які є носіями передбачених нотаріальним правом суб'єктивних прав та обов'язків¹⁵¹.

Органи, які вправі вчиняти нотаріальні дії (основні суб'єкти нотаріального процесу), більшість учених поділяє на інститути нотаріату та квазінотаріату. До органів нотаріату

---

¹⁴⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 166.

¹⁵⁰ Там само.

¹⁵¹ Там само.

належать державні та приватні нотаріуси, а до органів квазі-нотаріату – посадові особи органів місцевого самоврядування, інші посадові особи, на які покладено вчинення окремих видів нотаріальних дій відповідно до чинного законодавства¹⁵².

Водночас ми не підтримуємо твердження знаного українського дослідника О. Неліна, що настав час відмовитися від вчинення нотаріальних дій не нотаріусами. Вважаємо, що це не тільки неможливо та ще й недоцільно. Оскільки зараз в Україні ведуться воєнні дії, захисники вітчизни мають і надалі повинні мати право і скласти довіреність, і посвідчити свою останню волю. Зокрема, до нотаріально посвідчених прирівнюються заповіти військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіти працівників, членів їхніх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів¹⁵³.

О. Нелін стверджує, що початок квазінотаріату закладено Положенням про нотаріальну частину від 14 квітня 1866 р. Російської імперії, згідно з яким деякі нотаріальні функції виконували поліція, карантинна і військова влада, капітани морських суден, а за кордоном – консули¹⁵⁴.

Однак зауважимо, що прирівняні до нотаріально посвідчених заповіти склалися ще за часів Римської імперії. Наприклад, за А. Нагорною, ще за часів Римської імперії заповіти поділялися на посвідчені нотаріально та заповіти, прирівняні до нотаріально посвідчених¹⁵⁵.

О. Нелін запевняє, що у незалежній Україні новий Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. та Закон України

---

¹⁵² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 166–167.

¹⁵³ Там само.

¹⁵⁴ Нелін О. Нотаріат і квазінотаріат в Україні: окремі дискусійні питання. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 19.

¹⁵⁵ Нагорна А. О. Генеза посвідчення заповітів посадовими особами в історичній ретроспективі. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4. С. 43.

«Про нотаріат» від 02 вересня 1993 р. також підтвердили концепцію квазінотаріату¹⁵⁶.

До органів квазінотаріату, на нашу думку, доречно віднести чотири види суб'єктів.

До першої групи належать посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв України.

Посадові особи органів місцевого самоврядування утворюють другу групу органів квазінотаріату.

До третьої групи відносять посадових осіб, що передбачені ст. 40 Закону «Про нотаріат», які посвідчують заповіти і довіреності, прирівняні до нотаріальних.

Начальники установ виконання покарань, що засвідчують справжність підпису особи, яка перебуває в такій установі, відповідно до ст. 78 Закону «Про нотаріат», становлять четверту групу органів квазінотаріату.

3.2. Загальна характеристика суб'єктів нотаріального процесу та їхня класифікація

Усіх суб'єктів нотаріального процесуального права можна поділити на декілька груп.

Першою групою охоплені суб'єкти, які мають право вчиняти нотаріальні дії (відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат»), а саме:

- нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси);
- нотаріуси, які займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси);
- посадові особи органів місцевого самоврядування у населених пунктах, де немає нотаріусів;
- посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв України;
- інші посадові особи, передбачені ст. 40 Закону «Про нотаріат», які посвідчують заповіти і довіреності, прирівняні до нотаріальних;

---

¹⁵⁶ Нелін О. Нотаріат і квазінотаріат в Україні: окремі дискусійні питання. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 20.

– начальник установи виконання покарань, що засвідчує справжність підпису особи, яка перебуває в такій установі, за ст. 78 Закону «Про нотаріат».

Наголошуємо, що найширші повноваження з учинення нотаріальних дій, державою покладено на нотаріусів.

До другої групи суб'єктів нотаріального процесу потрібно віднести осіб, що звертаються по вчинення нотаріальних дій.

Відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про нотаріат», це фізичні та юридичні особи, за дорученням або щодо яких вчинялися нотаріальні дії, також спадкоємці померлої фізичної особи.

До фізичних осіб-суб'єктів нотаріального права належать не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства. Аналогічно таке саме право мають іноземні юридичні особи, представництва та філії, згідно з вимогами цивільного законодавства України.

До третьої групи суб'єктів нотаріального процесу належать органи державної влади України. Органи державної влади здійснюють владні повноваження щодо врегулювання організації нотаріату і контролю за здійсненням нотаріальної діяльності в межах, встановлених Законом України «Про нотаріат» та іншими нормативно-правовими актами¹⁵⁷.

За ст. 2¹ Закону України «Про нотаріат», державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у: встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулюванні свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведення перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита,

---

¹⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 169.

яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів¹⁵⁸.

До органів державної влади, які дотичні до органів нотаріату, належать:

- Міністерство юстиції України, його територіальні органи (міжрегіональні управління Міністерства юстиції України;
- органи фіскальної служби;
- інші державні органи;
- судові органи.

Одночасно контроль за організацією нотаріату, перевірку організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюють Міністерство юстиції України та його територіальні органи (міжрегіональні управління Міністерства юстиції України).

До четвертої групи суб'єктів нотаріального процесу потрібно віднести органи самоврядування нотаріусів. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про нотаріат», професійне самоврядування нотаріусів здійснюється через Нотаріальну палату України та її органи. Нотаріальна палата України – це недержавна неприбуткова професійна організація, що об'єднує всіх нотаріусів України на засадах обов'язкового членства.

Як вважає М. Дякович, ще одну групу суб'єктів нотаріального процесу становлять особи, які сприяють здійсненню нотаріальної діяльності¹⁵⁹.

З нашого погляду такий допоміжний персонал не вправі самостійно вчиняти нотаріальні дії, тому їх недоцільно виділяти в окрему групу суб'єктів нотаріального процесу¹⁶⁰.

---

¹⁵⁸ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

¹⁵⁹ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 56.

¹⁶⁰ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 89. Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С.171; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 81.

Цю думку також підтримує законодавець у частині четвертій ст. 13 Закону України «Про нотаріат», передбачивши, що помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

3.3. Нотаріус як основний суб'єкт нотаріального процесу України

Особа (громадянин України), яка отримала свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, має можливість працювати в державних органах (нотаріальній конторі, нотаріальному архіві) або відкрити нотаріальну контору та займатися приватною нотаріальною практикою і називається нотаріусом.

Міждержавними та приватними нотаріусами є багато спільного, зокрема:

- назва професії (ст. 1 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон));
- єдина правова основа діяльності нотаріату (ст. 2 Закону);
- державне регулювання нотаріальної діяльності (ст. 21 Закону);
- єдині вимоги до посади нотаріуса (ст. 3 Закону);
- права та обов'язки (ст.ст. 4–9 Закону);
- права вступу до професії (ст.ст. 10–11 Закону);
- однакові випадки анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю (ст. 12 Закону);
- компетенція державних і приватних нотаріусів та ін¹⁶¹.

Діяльність нотаріусів провадиться в єдиному правовому полі Держави України та здійснюється з дотриманням Конституції України, Закону України «Про нотаріат», інших законодавчих актів України¹⁶².

Законодавець, надаючи нотаріусу певні владні повноваження, висуває і певні вимоги, зокрема, нотаріус не може

---

¹⁶¹ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 115; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С.189; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 106.

¹⁶² Там само.

займатися підприємницькою або адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або на службі в органах місцевого самоврядування, перебувати у штаті інших юридичних осіб, виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої, а також функцій медіатора.

Також нотаріусу забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Законодавець наділив державних та приватних нотаріусів доволі широким колом прав.

А саме, відповідно до ст. 4 Закону, нотаріус має право:

- витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій;

- одержувати плату за надання додаткових послуг правового й технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на нього відповідно до Закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій;

- складати проекти документів (правочинів та заяв), виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру¹⁶³.

Наголошуємо, що чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права, наприклад щодо проведення медіації, реєстрації шлюбу.

До обов'язків державних та приватних нотаріусів держави, відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат» належать:

- здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до Закону «Про нотаріат» і складеної присяги, дотримуватися правил професійної етики;

- сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їхніх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права

---

¹⁶³ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;

- зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;

- відмовляти у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;

- вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;

- дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення;

- надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства;

- постійно підвищувати свій професійний рівень, а у випадках, передбачених п. 3 ч. 1 ст. 29-1 цього Закону, проходити підвищення кваліфікації;

- виконувати інші обов'язки, передбачені Законом, зокрема як суб'єкта фінансового моніторингу¹⁶⁴.

Вагомим доказом рівності між державними та приватними нотаріусами є положення ст. 6 Закону щодо прийняття нотаріальної присяги. Так, особа, якій вперше надається право займатися нотаріальною діяльністю, у відповідному територіальному органі Міністерства юстиції України в урочистій обстановці складає присягу такого змісту: «Урочисто присягаю виконувати обов'язки нотаріуса чесно і сумлінно, згідно зі законом і совістю, поважати права і законні інтереси фізичних та юридичних осіб, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса»¹⁶⁵.

Відповідно до ст. 9 Закону «Про нотаріат», нотаріуси, які вчиняють нотаріальні дії, не вправі вчиняти нотаріальні дії

---

¹⁶⁴ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 116. Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 190–191; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 107.

¹⁶⁵ Там само.

на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників своєї нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом. Нотаріальні дії, вчинені з порушенням встановлених правил, є недійсними¹⁶⁶.

Також однаковими є гарантії нотаріальної діяльності. Держава гарантує і забезпечує рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності¹⁶⁷.

Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, зокрема вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які знаходяться у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне відповідальність згідно з законодавством.

У ст. 4 Закону України «Про нотаріат» встановлено права нотаріуса, тобто і державного, і приватного, однак нічого не вказано про завідувача державної нотаріальної контори. На нашу думку, не лише нотаріус, а й завідувач та заступник завідувача державної нотаріальної контори мають право: виступати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій; одержувати плату за надання додаткових послуг правового й технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій; складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру.

---

¹⁶⁶ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

¹⁶⁷ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 117; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 191; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 108.

У ст. 5 Закону України «Про нотаріат» встановлено обов'язки нотаріуса. Вважаємо, що не лише приватний та державний нотаріуси, а й завідувач та заступник завідувача державної нотаріальної контори зобов'язані дотримуватися.

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про нотаріат» в редакції Закону від 1 жовтня 2008 р. № 614-VI, з 1 червня 2009 р. державні та приватні нотаріуси вчиняють усі види нотаріальних дій.

Нотаріуси під час вчинення нотаріальних дій у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та його територіальних органів, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Нотаріуси у встановленому порядку в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають з норм міжнародного права, а також укладених Україною міждержавних угод.

Також державні та приватні нотаріуси, незалежно від їх статусу, зобов'язані дотримуватися таємниці щодо вчинення нотаріальних дій. Нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, зокрема про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат» та з метою підвищення професійного рівня державних та приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів та помічників приватних нотаріусів, Наказом Міністра юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3256/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24 грудня 2010 р. за № 1331/18626, затверджено Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів¹⁶⁸.

---

¹⁶⁸ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 116; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С.190–191; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 107.

Сьогодні наказ втратив чинність, та діє Наказ Міністерства юстиції України від 28 серпня 2014 р. № 1422/5 «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 серпня 2014 р. за № 1046/25823¹⁶⁹ з наступними змінами.

Відповідно до п. 2 зазначеного Порядку, метою підвищення кваліфікації державних і приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів є вдосконалення їхньої професійної підготовки шляхом оновлення, поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок, забезпечення інформацією про зміни у чинному законодавстві та практиці їх застосування під час здійснення нотаріальної діяльності.

Наголошено, що підвищення кваліфікації є безперервним процесом і здійснюється на принципах доступності, ґрунтовності, системності й послідовності навчання, поєднання теоретичних знань з практичними вміннями та навичками.

Підвищення кваліфікації державних і приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів здійснюється за такими видами, як: самостійне навчання та навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації та за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організуються Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників юстиції за дорученням Міністерства юстиції та Нотаріальною палатою України¹⁷⁰.

До організації навчань за професійними програмами підвищення кваліфікації та за програмами тематичних короткострокових семінарів Центром та Нотаріальною палатою України можуть залучатися представники вищих навчальних закладів, наукових установ, інших державних органів, громадських і професійних об'єднань.

---

¹⁶⁹ Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 28 серпня 2014 р. № 1422/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1331-10#Text>

¹⁷⁰ Там само.

Пунктом 5 Порядку нотаріусів зобов'язано постійно працювати над підвищенням свого професійного рівня.

Самостійне навчання (самоосвіта) як вид підвищення кваліфікації також може здійснюватися шляхом: публікацій науково-практичних статей з питань нотаріату у фахових друкованих виданнях (журналах та інших періодичних виданнях) в Україні; участі у міжнародних семінарах, симпозиумах, науково-практичних конференціях з питань нотаріату; навчання з метою здобуття освітнього ступеня магістра, наукових ступенів за професійно спрямованими напрямами підготовки у сфері нотаріату¹⁷¹.

Під час підвищення кваліфікації за цим видом можуть надаватися підтвердні документи, зокрема копії опублікованих науково-практичних статей, дипломів, сертифікатів, довідок тощо.

Підвищення кваліфікації відбувається згідно з навчальними планами підвищення кваліфікації за професійними програмами та програмами тематичних короткострокових семінарів, які формуються з урахуванням таких напрямів:

- актуальні питання організації нотаріальної діяльності в Україні;
- правила ведення нотаріального діловодства та архіву;
- загальні правила та порядок вчинення нотаріальних дій;
- нотаріус як спеціальний суб'єкт, який виконує функції державного реєстратора прав на нерухоме майно;
- діяльність нотаріуса, пов'язана з удосконаленням практичних навичок по роботі з єдиними та державними реєстрами;
- складання та нотаріальне оформлення документів з метою подальшого використання їх за кордоном;
- нотаріус як суб'єкт первинного фінансового моніторингу;
- новели у законодавстві України, що стосуються діяльності нотаріуса;

---

¹⁷¹ Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 28 серпня 2014 р. № 1422/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1331-10#Text>

– інші питання, пов'язані з діяльністю нотаріуса, знання яких потребують постійного оновлення та удосконалення¹⁷².

Проходження підвищення кваліфікації за професійними програмами, яке організовується Центром або Нотаріальною палатою України, проводиться зі складанням підсумкового заліку. У разі успішного складання заліку Центром або Нотаріальною палатою України видається свідоцтво про підвищення кваліфікації за зразком, встановленим постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1997 року № 1260 «Про документи про освіту та вчені звання».

Підвищення кваліфікації за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організовуються Центром, проводиться відповідно до планів-графіків підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, нотаріусів державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів, які щороку затверджуються Міністерством юстиції. За результатами проходження навчання за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організовуються самоврядними організаціями нотаріусів, науковими установами та закладами вищої освіти, може видаватися відповідний документ.

У тематичних короткострокових семінарах, які організовуються самоврядними організаціями нотаріусів, науковими установами та закладами вищої освіти, крім державних та приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів, можуть брати участь посадові особи органів місцевого самоврядування та інші особи, які виявили бажання пройти навчання за програмами цих семінарів.

Центр може організовувати позапланові та додаткові заходи з підвищення кваліфікації за програмами тематичних короткострокових семінарів для державних та приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор

---

¹⁷² Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 28 серпня 2014 р. № 1422/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1331-10#Text>

і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів за безпосереднім зверненням зазначених осіб та на договірних засадах.

У разі проведення Центром таких заходів державним та приватним нотаріусам, консультантам державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, помічникам приватних нотаріусів видається сертифікат про підвищення кваліфікації. За результатами проходження навчання за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організуються Нотаріальною палатою України, видається відповідний документ.

Методичне забезпечення проведення підвищення кваліфікації здійснюється, відповідно, Міністерством юстиції, Центром, Нотаріальною палатою України¹⁷³.

Доречно зауважити, що за минулі роки було значно розширено коло повноважень нотаріусів, зокрема, на них поклали виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу та державного реєстратора прав на нерухоме майно¹⁷⁴.

Нотаріуси, згідно з Законом «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції Закону від 26 листопада 2015 р. № 834-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», з 13 грудня 2015 року наділені повноваженнями державних реєстраторів прав на нерухоме майно та здійснюють державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і під час вчинення нотаріальної дії, і без її вчинення.

Також Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної

---

¹⁷³ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 119.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 200.

¹⁷⁴ Там само.

реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 26 листопада 2015 року № 835-VIII, нотаріуси наділяються повноваженнями державних реєстраторів у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».

Заслужують на увагу зміни до чинного нотаріального законодавства щодо доповнення новою частиною статті 1 Закону України «Про нотаріат», відповідно до якої на нотаріусів, котрі працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, Законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності¹⁷⁵.

Тобто до компетенції державних та приватних нотаріусів в Україні належить не лише вчинення нотаріальних дій, а й учинення інших, не нотаріальних дій, які, як і нотаріальні дії, здійснюються з метою надання їм юридичної вірогідності¹⁷⁶.

Нотаріуси, вчиняючи нотаріальні дії, у своїй діяльності керуються законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а на території Республіки Крим, крім того, – законодавством Республіки Крим, наказами міністра юстиції України, нормативними актами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій¹⁷⁷.

Законом України від 16 листопада 2021 року «Про медіацію»¹⁷⁸, вкотре розширено функції нотаріальних органів держави. Так, з 15 грудня 2021 року нотаріуси вправі, крім вчинення нотаріальних дій, які спрямовані на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів, здійснювати медіацію, як позасудову процедуру врегулювання конфліктів (спорів), за умови проходження базової підготовки медіатора.

---

¹⁷⁵ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 119.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 200.

¹⁷⁶ Там само. С. 201.

¹⁷⁷ Там само.

¹⁷⁸ Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2022. № 7. Ст. 51.

Органом, який здійснюватиме підготовку нотаріусів – медіаторів, визначено професійне об'єднання нотаріусів: Нотаріальну палату України, як юридичну особу, що видаватиме відповідний сертифікат.

На нашу думку, право на проходження підготовки медіатора має і приватний нотаріус, і державний нотаріус. Таким правом можуть скористатися як нотаріус, так і завідувач державної нотаріальної контори, а також завідувач державного нотаріального архіву та нотаріус цього ж архіву. Вбачається, що вказані суб'єкти будуть проводити медіацію з метою запобігання конфліктів (спорів) у майбутньому або щодо врегулювання будь-яких конфліктів (спорів) у цивільних, сімейних, спадкових справах.

Погоджуємося з М. Дякович, що результатом медіації у нотаріальній практиці не обов'язково має стати нотаріальний акт, оскільки сторони можуть не досягнути порозуміння і нотаріальна дія не буде вчинена.

3.4. Проблеми доступу до професії нотаріуса: порівняльні аспекти

Вимоги до особи, яка має намір займатися нотаріальною діяльністю в Україні, закріплені в Законі України «Про нотаріат» та мають свої історію становлення.

За Законом України від 6 вересня 2012 р. № 5208-VI «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності»¹⁷⁹, у новій редакції ст. 3 нотаріального Закону значно змінено вимоги до особи, яка має намір стати нотаріусом, а саме вона повинна бути громадянином України, мати повну вищу юридичну освіту, володіти державною мовою, мати стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, скласти кваліфікаційний іспит та отримати свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Однак

---

¹⁷⁹ Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності : Закон України від 06.09.2012 р. № 5208-VI. *Урядовий кур'єр*. 2012. 17 жовтня.

не може бути нотаріусом особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Порівняльний аналіз норм ст. 3 Закону України «Про нотаріат» в редакції Закону № 3426-XII від 2 вересня 1993 р., в редакції Закону України від 1 жовтня 2008 р. № 614-VI та в редакції Закону України від 6 вересня 2012 р. № 5208-VI свідчить про істотне коригування інституту нотаріуса, зокрема, посилено вимоги до особи, яка бажає стати нотаріусом:

– по-перше, обов'язкове володіння особою українською мовою;

– по-друге, наявність у особи юридичного стажу. У ст. 3 Закону України «Про нотаріат» в редакції Закону України від 1 жовтня 2008 р. № 614-VI зазначено, що нотаріусом може бути особа, яка має стаж роботи у сфері права не менше трьох років. Однак названою статтею в редакції Закону України від 6 вересня 2012 р. № 5208-VI встановлено, що особа, яка бажає стати нотаріусом, мусить мати стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки;

– по-третє, необхідність проходження стажування зростає: від шести місяців у державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса (ст. 3 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. № 3426-XII) до одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса (ст. 3 Закону України «Про нотаріат», в редакції Закону України від 1 жовтня 2008 р. № 614-VI)¹⁸⁰.

¹⁸⁰ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С.121; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 172;

Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 112–113;

Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні : монографія. Л. : ЛьвДУВС, 2015. С. 842; Долинська М. С. Деякі аспекти правового статусу державного нотаріуса. *Форум права*. 2014. № 2. С. 110.

Станом на квітень 2022 року в Україні зареєстровано 772 державні нотаріальні контори та 5733 приватних нотаріусів.

Як справедливо зауважує О. Шевченко, попри це актуальною залишилася проблема кадрового дефіциту в державних нотконторах у віддалених регіонах держави. Нині у 122 районах країни подекуди взагалі відсутні державні нотаріуси, вакансії в держнотконторах не заповнюються роками¹⁸¹.

Певна річ, що попит зумовлює належну пропозицію, але на наш погляд, це не аргумент, коли йдеться про рівність доступу громадян до гарантованих державою сервісів¹⁸².

Це призвело до розробки законопроектів 9140 та 9321 щодо врегулювання питання доступу до професії нотаріусів, які були ініційовані Міністерством юстиції України.

Приміром, законопроектом 9140 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості» від 1 жовтня 2018 року запропоновано до органів нотаріату включити нових суб'єктів – уповноважених осіб органів юстиції. До них встановлено такі вимоги: бути посадовою особою головного управління юстиції, мати вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), стаж роботи у Міністерстві юстиції України, Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управліннях юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, на посадах, безпосередньо пов'язаних з державним регулюванням, контролем або організацією нотаріату, державної реєстрації або консультантом державної нотаріальної контори не менш як два роки, пройти стажування в органах нотаріату та державної реєстрації не менше трьох місяців та вчиняти нотаріальні дії, встановлені ст. 361 цього Закону, а також інші дії, відмінні від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності.

---

¹⁸¹ Шевченко О. Дешевше та ближче: як законопроект 9311 пропонує покращити доступність нотаріальних послуг? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/11/24/7199083/>

¹⁸² Долинська М. С. Порівняльний аналіз доступу до посади нотаріуса по законодавству України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 113.

Тобто запропоновано без складання кваліфікаційного нотаріального іспиту допускати дві категорії осіб: посадових осіб Міністерства юстиції України, Головних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, на посадах, безпосередньо пов'язаних з державним регулюванням, контролем або організацією нотаріату, державної реєстрації та консультантів державних нотаріальних контор¹⁸³.

Вказаний законопроект зазнав суворої критики, зокрема серед нотаріальної спільноти. Наприклад, Асоціація правників України «вбачає реальну загрозу створення в державі повноцінного «квазінотаріату» в особі уповноважених органів юстиції»¹⁸⁴. Нотаріальна палата України висловила про недоцільність прийняття запропонованих вказаним законопроектом змін з огляду на існування державного нотаріату та уповноважених посадових осіб місцевого самоврядування, які нині забезпечують реалізацію громадянами, що мешкають у сільській місцевості, та іншими соціально незахищеними верствами населення своїх економічних прав, зокрема права власності, оренди землі тощо¹⁸⁵.

Також Нотаріальна палата України вважає, що запропоновані зміни загалом суперечать принципам діяльності Міжнародного союзу нотаріату, до якого Україна входить із 2013 року: «прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості» (№ 9140) унеможливить адаптацію українського законодавства до вимог, встановлених Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу, зокрема

---

¹⁸³ Долинська М. С. Порівняльний аналіз доступу до посади нотаріуса по законодавству України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 113.

¹⁸⁴ АПУ закликає депутатів не допускати створення в державі «квазінотаріату». URL: <http://uba.ua/ukr/news/5936/>.

¹⁸⁵ Експрес-експертиза законопроекту № 9140 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості». URL: <http://npu.org.ua/news/ekspres-ekspertiza-9140/>

Регламентом (ЄС) № 650/2012 Європейського Парламенту та Ради 4 липня 2012 року, яким передбачено, що позасудове оформлення спадщини здійснюється виключно нотаріусом»¹⁸⁶.

Розглядаючи питання наявності вищої юридичної освіти, але не нижче першого рівня (бакалавр), на нашу думку, варто наголосити на деяких моментах. Відповідно до розділу 2 Національного класифікатора професій і нотаріусом, і спеціалістом управління юстиції повинен працювати працівник, який має: диплом про вищу освіту, що відповідає рівню спеціаліста, магістра; диплом кандидата або доктора наук; атестат про затвердження вченого звання старшого наукового співробітника, доцента або професора. Відтак, здобувач вищої освіти освітнього рівня «бакалавр» не має права претендувати на посаду уповноваженої особи органу юстиції, яка вправі вчиняти нотаріальні дії¹⁸⁷.

21 листопада 2018 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект № 9311 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій захисту державою права власності», яким також запропоновано значні зміни в доступі до професії нотаріуса.

Зокрема, законодавцем до ст. 3 Закону України «Про нотаріат» запропоновано зміни в частині доступу до професії нотаріуса, а саме: «також нотаріусом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, працює у Міністерстві юстиції України, Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управліннях юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, на посадах, безпосередньо пов'язаних з державним регулюванням, контролем або організацією нотаріату, або консультантом державної нотаріальної контори, уповноваженою посадовою особою органу місцевого самоврядування, яка вчиняє нотаріальні дії,

---

¹⁸⁶ Експрес-експертиза Законопроекту № 9140 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості». URL: <http://pru.org.ua/news/ekspres-ekspertiza-9140/>.

¹⁸⁷ Долинська М. С. Порівняльний аналіз доступу до посади нотаріуса по законодавству України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 113.

визначені ст. 37 цього Закону, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них на зазначених посадах – не менше як п'ять років і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю».

Отже, право отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю без складання кваліфікаційного іспиту мають три категорії претендентів. До першої категорії належать працівники Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних територіальних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, на посадах, безпосередньо пов'язаних з державним регулюванням, контролем або організацією нотаріату. До другої групи відносять консультантів державних нотаріальних контор, а до третьої – уповноважених осіб органів місцевого самоврядування¹⁸⁸.

Варто наголосити на тому, що зазначені особи не мають належного практичного досвіду самостійного вчинення нотаріальних дій, зокрема в частині роботи з єдиними та державними реєстрами, що функціонують у системі Міністерства юстиції України, договірних, зобов'язального та спадкового права. Надто це стосується уповноважених осіб органів місцевого самоврядування, оскільки вони здебільшого посвідчували заповіти, засвідчували вірність копій документів і виписок із них. Імовірно, вказаний законопроект дещо врегулював питання щодо заповнення державних нотаріальних контор. Водночас видається недоцільним встановлення однакових вимог до трьох видів претендентів на посаду нотаріуса¹⁸⁹.

На нашу думку, доступ до професії нотаріуса мусить відповідати високому званню нотаріуса та не призводити до того, аби до професії мали доступ недостатньо кваліфіковані юристи, оскільки це сприятиме як поширенню корупційних діянь, так і погіршенню якості наданих нотаріальних послуг, що в такий спосіб спричинить суттєве збільшення судових позовів до нотаріусів¹⁹⁰.

---

¹⁸⁸ Долинська М. С. Порівняльний аналіз доступу до посади нотаріуса по законодавству України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 114.

¹⁸⁹ Там само.

¹⁹⁰ Там само.

Тому вказані проєкти не були підтримані.

Варто зауважити, що до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про нотаріат» упродовж 2019–2020 років двічі вносилися зміни. Так, відповідно до Закону України від 25 квітня 2019 року «Про забезпечення функціонування української мови як державної»¹⁹¹ було доповнено ст. 3 Нотаріального закону щодо вимог до нотаріуса обов'язкове володіє державною мовою словами «відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

А законом України 14 липня 2020 року за № 775-IX «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин»¹⁹² вимоги до посади нотаріуса (частина друга статті 3 Нотаріального закону) взагалі викладено у новій редакції.

Отож, українським нотаріусом «може бути громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку (крім реабілітованої особи), особа, дієздатність якої обмежена, або особа, визнана недієздатною». Також нотаріус в Україні не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу,

---

¹⁹¹ Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 5 квітня 2019 року № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 21, ст. 81).

¹⁹² Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин Закон України від 14 липня 2020 року № 775-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2020, № 48, ст. 433.

крім виконання функції медіатора, викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів.

Особи, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, повинні скласти кваліфікаційний іспит у Вищій кваліфікаційній комісії нотаріату, утвореній при Міністерстві юстиції України.

Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923 затверджено нове Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату¹⁹³, яке набуло чинності 1 січня 2012 року та визнано таким, що втратило чинність, Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. № 1689. Положенням окреслено завдання, функції та порядок діяльності Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, яка утворюється при Мін'юсті.

Основним завданням Комісії є: визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

– розглядає подання територіальних органів Мін'юсту про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складення;

– забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;

– розглядає подання Мін'юсту, територіальних органів Мін'юсту, Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю¹⁹⁴.

Строк повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату становить три роки, починаючи

---

¹⁹³ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF#Text>

¹⁹⁴ Там само.

з дня його затвердження. До складу Комісії входить сім представників Мін'юсту та сім нотаріусів України, делегованих Нотаріальною палатою України.

Члени Комісії під час виконання своїх повноважень є рівноправними.

Нотаріус може входити до складу Комісії за умови, що: він має стаж роботи нотаріусом не менше 12 років; щодо нього не застосовувалися дисциплінарні стягнення (державний нотаріус) або його діяльність не зупинялася (приватний нотаріус) у зв'язку з допущеними порушеннями законодавства; щодо нього не застосовувалося анулювання доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та/або Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань¹⁹⁵.

Строк повноважень членів Комісії становить три роки. Член Комісії може бути достроково відкликаний за рішенням органу, який його делегував до складу Комісії.

Персональний склад комісії затверджується наказом Міністерства юстиції України. Голова Комісії визначається Мін'юстом, а заступник голови – обирається з числа членів Комісії на засіданні шляхом відкритого голосування. Голова Комісії організовує роботу Комісії, розподіляє обов'язки між її членами. Секретар Комісії призначається з числа представників Мін'юсту та виконує доручення голови Комісії, пов'язані із забезпеченням підготовки та організацією проведення засідань Комісії, ведення протоколів, а також здійснює інші повноваження, визначені регламентом Комісії. Секретар Комісії несе відповідальність за організацію діловодства Комісії, формування, облік та зберігання справ.

На час роботи Комісії члени Комісії звільняються від виконання службових обов'язків (обов'язків державного нотаріуса) із збереженням середнього заробітку.

Регламент роботи Комісії затверджується на засіданні Комісії.

Матеріально-технічне та інформаційне забезпечення діяльності Комісії здійснює Мін'юст, крім відшкодування

---

¹⁹⁵ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF#Text>

витрат, пов'язаних з відрядженням та проживанням приватних нотаріусів, які є членами Комісії. Засідання Комісії проводиться у разі потреби. Дату, час і місце проведення та порядок денний засідання Комісії визначає її голова.

Засідання Комісії вважається правоможним, якщо на ньому присутні не менш як дві третини її членів.

Комісія ухвалює рішення більшістю голосів присутніх на засіданні членів Комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови Комісії. Рішення викладається в письмовій формі, підписується головою на засіданні та членами Комісії, які брали участь у засіданні.

Комісія має право в межах своїх повноважень одержувати від територіальних органів Мін'юсту, а також інших державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та їх посадових осіб інформацію, необхідну для реалізації визначених цим Положенням повноважень¹⁹⁶.

Член Комісії має право: знайомитися з матеріалами та документами, поданими на розгляд Комісії; брати участь у вивченні матеріалів справи та їх перевірці; надавати додаткові матеріали з питань, що розглядаються, наводити свої мотиви та висловлювати власну думку; вносити пропозиції щодо проекту рішення Комісії; брати участь в ухваленні рішення шляхом голосування; висловлювати окрему думку, оформлену у письмовому вигляді.

Член Комісії зобов'язаний: заявити про самовідвід у випадках, передбачених вказаним Положенням; забезпечувати належну та своєчасну підготовку матеріалів з питань, що розглядаються Комісією; виконувати доручення голови Комісії в межах, передбачених зазначеним Положенням.

Член Комісії не може брати участь у розгляді питання та ухваленні рішення і підлягає відводу (самовідводу) якщо: він є членом сім'ї або близьким родичем особи, щодо якої розглядається питання або стало відомо про інші обставини, які можуть вплинути на об'єктивність та неупередженість члена Комісії.

---

¹⁹⁶ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF#Text>

Відвід члену Комісії з підстав, передбачених пунктом 20 вказаного Положення, може заявити і особа, щодо якої розглядається питання. Відвід з обґрунтуванням його причин надсилається Комісії у формі письмової заяви. Головуючий на засіданні зобов'язаний ознайомити члена Комісії із заявою про його відвід.

Так, у п. 20 нормативного акту встановлено, що рішення про відвід (самовідвід) члена Комісії ухвалюється більшістю присутніх на засіданні її членів, крім члена Комісії, стосовно якого вирішується питання щодо відводу (самовідводу). У разі рівного розподілу голосів рішення про відвід (самовідвід) вважається прийнятним. Член Комісії, якому заявлено відвід, має право дати пояснення з приводу відводу¹⁹⁷.

Розгляд питання на засіданні Комісії починається із заслуховування доповіді члена Комісії, який попередньо вивчав подання Мін'юсту, відповідного територіального органу Мін'юсту або Нотаріальної палати України та досліджував долучені до нього документи та матеріали, після чого заслуховуються присутні на засіданні Комісії особи, а також проводиться вивчення та аналіз матеріалів справи іншими членами Комісії.

За результатами розгляду питання Комісія може ухвалити рішення про:

- 1) допуск або відмову в допуску до складення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- 2) видачу або відмову у видачі Мін'юстом свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- 3) допуск або відмову в допуску до складення нового кваліфікаційного іспиту особою, яка не здійснювала приватну нотаріальну діяльність протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, не працювала державним нотаріусом державної нотаріальної контори, державним нотаріусом державного нотаріального архіву, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником приватного нотаріуса, не була посадовою особою,

---

¹⁹⁷ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF#Text>

яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату, не працювала на виборній або іншій посаді в Нотаріальній палаті України упродовж трьох років до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності чи призначення на посаду державного нотаріуса державної нотаріальної контори;

4) підтвердження або непідтвердження кваліфікації особою, яка протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю не провадила приватну нотаріальну діяльність і не працювала нотаріусом, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником (консультантом) приватного нотаріуса, не була посадовою особою, яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату;

5) анулювання або відмову в анулюванні свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю¹⁹⁸.

Рішення Комісії претендентом на посаду нотаріуса може бути оскаржене до суду.

Порядок внесення відповідними територіальними органами Міністерства юстиції України або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України. 21 липня 2014 року Міністерство юстиції України прийняло Наказ за № 1174/5 «Про внесення змін до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату», яким внесено зміни до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 28 липня 2011 р. за № 1905/5, виклавши його у новій редакції та який діє з численними змінами¹⁹⁹.

---

¹⁹⁸ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF#Text>

¹⁹⁹ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

Вища кваліфікаційна комісія нотаріату: ухвалює рішення про допуск або відмову в допуску до складання кваліфікаційного іспиту; проводить кваліфікаційний іспит; на підставі результатів складеного кваліфікаційного іспиту приймає рішення про видачу (або відмову у видачі) Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; на підставі результатів складеного кваліфікаційного іспиту приймає рішення про підтвердження кваліфікації особою, приватна нотаріальна діяльність якої не здійснювалася протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю і яка не працювала нотаріусом, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником (консультантом) приватного нотаріуса, не була посадовою особою, яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату²⁰⁰.

Повідомлення про проведення кваліфікаційного іспиту має бути розміщене на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України не пізніше ніж за тридцять днів до дати проведення кваліфікаційного іспиту. Повідомлення про проведення кваліфікаційного іспиту мусить містити інформацію про дату, час, місце проведення кваліфікаційного іспиту зі зазначенням кінцевого терміну подачі документів до територіального органу Міністерства юстиції. У повідомленні може міститися додаткова інформація.

Особа, яка має намір складати кваліфікаційний іспит, не пізніше ніж за двадцять днів до дня проведення кваліфікаційного іспиту особисто подає до відповідного територіального органу Міністерства юстиції за місцем постійного проживання заяву на ім'я начальника територіального органу Міністерства юстиції про внесення до Комісії подання про допуск цієї особи до кваліфікаційного іспиту.

Заява підлягає реєстрації в установленому порядку.

Відповідно до п. 6 Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного

---

²⁰⁰ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, до заяви, додаються такі документи: оригінал та копія документа про вищу юридичну освіту; документ, що підтверджує рівень володіння державною мовою відповідно до ст. 10 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; оригінал та копія довідки про відсутність судимості; трудова книжка та копія трудової книжки, якщо особа на час подачі документів не працює; копія трудової книжки, завірена за місцем роботи, якщо особа на час подачі документів працює; паспорт громадянина України та копії першої, другої сторінок паспорта громадянина України та сторінки, на якій проставлено штамп про реєстрацію місця проживання фізичної особи²⁰¹.

Особа, яка пройшла стажування в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса, додає до заяви документи, передбачені вказаним пунктом Порядку, а також висновок та копію висновку про проходження стажування в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса.

У разі, якщо особою подано всі передбачені вказаним Порядком документи, їх копії формуються відповідальною особою територіального органу Міністерства юстиції в особову справу особи, яка має намір скласти кваліфікаційний іспит.

Єдиною підставою для відмови територіальних органів Міністерства юстиції в підготовці та спрямуванні до Комісії подання про допуск особи до складання кваліфікаційного іспиту може бути ненадання особою всіх передбачених цим Порядком документів²⁰².

Подання територіального органу Міністерства юстиції до Комісії про допуск особи до складання кваліфікаційного іспиту та особова справа цієї особи надсилаються кур'єрською доставкою до Міністерства юстиції України не пізніше ніж за п'ятнадцять днів до дати проведення кваліфікаційного іспиту.

---

²⁰¹ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

²⁰² Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

Подання територіального органу Міністерства юстиції про допуск особи до складання кваліфікаційного іспиту разом з доданою до нього особою справою, що надійшло до Комісії, реєструється в журналі реєстрації подань територіальних органів Міністерства юстиції про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту, що зберігається в справах визначеного департаменту.

До складання кваліфікаційного іспиту допускаються особи, які: мають вищу юридичну освіту зі ступенем не нижче магістра; володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; мають стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, або у передбаченому Законом України «Про нотаріат» разі успішно пройшли стажування в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса; мають намір скласти кваліфікаційний іспит для підтвердження кваліфікації; не мають судимості²⁰³.

У разі, якщо Комісія отримала подання територіального органу Міністерства юстиції про допуск до складання кваліфікаційного іспиту особи, яка є членом сім'ї або близьким родичем члена Комісії, такий член Комісії не бере участь у розгляді будь-яких питань, що стосуються складання кваліфікаційного іспиту цією особою.

Відповідно до Порядку під поняттям «член сім'ї або близький родич» потрібно розуміти чоловіка (дружину) члена Комісії, його дітей, батьків, рідних братів і сестер, діда, бабу, онуків, усиновлювачів, усиновлених та інших осіб за умови їх постійного проживання із членом Комісії і ведення з ним спільного господарства.

Комісія на підставі подання територіального органу Міністерства юстиції в строк не пізніше ніж за три дні до проведення кваліфікаційного іспиту розглядає подані заінтересо-

---

²⁰³ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

ваними особами документи та ухвалює рішення про допуск до складання кваліфікаційного іспиту чи відмову у такому допуску²⁰⁴.

Особам, яким відмовлено в допуску до складання кваліфікаційного іспиту, Комісія у п'ятиденний строк надсилає витяг з відповідного рішення Комісії, засвідчений підписом секретаря Комісії, із зазначенням причин такої відмови.

Комісією затверджується графік проведення кваліфікаційного іспиту із зазначенням дати та часу його складання допущеними особами.

Повідомлення про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту має бути розміщене на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України не пізніше ніж за три дні до дати проведення кваліфікаційного іспиту, а також повинно містити прізвища, імена та по батькові осіб з відміткою про допуск чи недопуск до його складання, а також графік проведення кваліфікаційного іспиту²⁰⁵.

У разі зміни графіка, а також місця проведення кваліфікаційного іспиту Комісія не пізніше ніж за добу повідомляє про це осіб, допущених до його складання, шляхом розміщення відповідного повідомлення на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України.

У день проведення кваліфікаційного іспиту особа, допущена до його складання, проходить реєстрацію, для чого пред'являє паспорт громадянина України.

Для складання кваліфікаційного іспиту використовується електронна система для проведення електронного анонімно-го тестування.

Кваліфікаційний іспит проводиться в окремому приміщенні, в якому розміщуються автоматизовані робочі місця осіб, допущених до складання кваліфікаційного іспиту. Серверна частина програмного забезпечення системи розміщується на технічних ресурсах адміністратора Єдиних

---

²⁰⁴ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

²⁰⁵ Там само.

та Державних реєстрів, створення та забезпечення функціонування яких належить до компетенції Міністерства юстиції України – НАІС. Налаштування автоматизованих робочих місць осіб, допущених до складання кваліфікаційного іспиту, повинні забезпечувати відсутність доступу до інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Приміщення має забезпечувати індивідуальну роботу над екзаменаційним завданням. Особи, які беруть участь у складанні кваліфікаційного іспиту, можуть залишати приміщення до закінчення цього іспиту лише у супроводі члена Комісії.

Під час складання кваліфікаційного іспиту забороняється використовувати будь-які джерела інформації на паперових чи електронних носіях (підручники, навчальні посібники, електронні книги тощо), а також засоби зв'язку. У разі користування під час складання кваліфікаційного іспиту зазначеними та іншими джерелами інформації або засобами зв'язку особа за рішенням Комісії відсторонюється від участі у кваліфікаційному іспиті і вважається такою, що не склала його²⁰⁶.

Об'єктивність проведення кваліфікаційного іспиту забезпечується рівними для всіх осіб умовами щодо доступу до інформації стосовно процедури проведення іспиту, місця складання та тривалості іспиту, а також щодо кількості та ступеня складності екзаменаційних завдань та відкритості інформації про результати іспиту.

Під час проведення кваліфікаційного іспиту засобами Міністерства юстиції України забезпечується ведення відеофіксації кваліфікаційного іспиту²⁰⁷.

Кваліфікаційний іспит здійснюється у вигляді електронного анонімного тестування. Екзаменаційні завдання формуються безпосередньо системою для кожної особи індивідуально шляхом генерування у довільній формі переліку тестових питань та завдань. Зразок екзаменаційних завдань розміщується на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції

---

²⁰⁶ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

²⁰⁷ Там само.

України. Екзаменаційні завдання електронного анонімного тестування розробляються Департаментом²⁰⁸.

Перед початком кваліфікаційного іспиту особи, які беруть участь у його складанні, отримують у секретаря та/або членів Комісії на вибір ім'я входу та відповідний пароль, необхідні для реєстрації у системі. Ім'я входу та відповідний пароль надаються у запечатаному вигляді. Другий примірник імені входу відрізається секретарем та/або членом Комісії, скріплюється підписом особи із зазначенням її прізвища, імені та по батькові та розкривається лише після перевірки роботи для її ідентифікації.

Після отримання імені входу та відповідного пароля всіма особами секретар Комісії роз'яснює порядок проведення кваліфікаційного іспиту, а також демонструє процедуру виконання електронного анонімного тестування в системі.

Загальний час електронного анонімного тестування становить чотири години.

Перебіг часу для кожної особи розпочинається індивідуально після її авторизації у системі з моменту підтвердження запиту системи на початок тестування.

У разі неможливості продовження електронного анонімного тестування з технічних причин у засіданні Комісії оголошується перерва до їх усунення.

Теоретична частина електронного анонімного тестування охоплює сто тестових питань. До кожного питання пропонуються декілька варіантів відповідей, одна з яких є правильною або всі запропоновані варіанти є неправильними. У разі потреби запитання може бути пропущене, в такому разі є можливість відповісти на нього пізніше.

На виконання теоретичної частини електронного анонімного тестування відводиться дві години.

Оцінювання теоретичної частини електронного анонімного тестування здійснюється системою. Кожна правильна відповідь оцінюється системою в один бал, неправильна – в нуль балів. Якщо не обрано жодної відповіді, зокрема у зв'язку

---

²⁰⁸ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

зі спливом встановленого часу, така відповідь зараховується як неправильна.

Теоретична частина вважається виконаною, якщо набрано не менше вісімдесяти балів. У цьому разі особа автоматично допускається системою до практичної частини. У разі набрання меншої кількості балів, зокрема у зв'язку зі закінченням часу, відведеного для виконання теоретичної частини, електронне анонімне тестування автоматично припиняється системою та особа вважається такою, що не склала кваліфікаційного іспиту²⁰⁹.

Результати виконання теоретичної частини електронного анонімного тестування виводяться системою у вигляді відповідного повідомлення. Особам, які за результатами виконання теоретичної частини електронного анонімного тестування набрали не менше вісімдесяти балів, разом з повідомленням про результати її виконання системою видається код доступу до практичної частини електронного анонімного тестування.

Практична частина електронного анонімного тестування охоплює ситуаційні завдання та практичні завдання²¹⁰.

На виконання практичної частини електронного анонімного тестування відводиться дві години. Оцінювання практичної частини електронного анонімного тестування здійснюється системою.

Ситуаційні завдання практичної частини електронного анонімного тестування включають п'ять завдань по п'ять питань кожне. До кожного питання ситуаційного завдання пропонується чотири варіанти відповідей, один з яких є правильним та оцінюється системою в один бал. На виконання ситуаційних завдань надається одна година. Якщо не обрано жодної відповіді, зокрема й через закінчення встановленого часу, така відповідь зараховується як неправильна. Після закінчення виконання ситуаційних завдань або часу, відведеного для їх виконання, тестування автоматично припиняється системою незалежно від стану виконання завдання.

---

²⁰⁹ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

²¹⁰ Там само.

Ситуаційні завдання вважаються виконаними, якщо за результатами їх виконання набрано не менше двадцяти балів. У цьому разі особа автоматично допускається системою до виконання практичних завдань. У разі набрання меншої кількості балів, зокрема й через закінчення часу, відведеного для виконання ситуаційних завдань, електронне анонімне тестування автоматично припиняється системою та особа вважається такою, що не склала іспит.

Результати виконання ситуаційних завдань формуються системою у вигляді відповідного повідомлення.

Виконання практичних завдань практичної частини електронного анонімного тестування полягає у вирішенні особою запропонованих їй системою п'яти практичних ситуацій, що виникають під час здійснення нотаріальної діяльності, шляхом опрацювання запропонованого системою до кожного практичного завдання одного нотаріального документа або його фрагмента та надання відповіді на одне тестове питання. На виконання практичних завдань надається одна година. Практичні завдання вважаються виконаними, якщо за результатами їх виконання набрано не менше двадцяти чотирьох балів. У разі набрання меншої кількості балів, у тому числі через закінчення часу, відведеного для виконання практичних завдань, електронне анонімне тестування автоматично припиняється системою та особа вважається такою, що не склала іспит. Результати виконання практичних завдань формуються системою у вигляді відповідного повідомлення²¹¹.

Після закінчення виконання електронного анонімного тестування всіма особами або часу, відведеного для його виконання, секретарем Комісії формується та роздруковується екзаменаційна відомість. Екзаменаційна відомість містить перелік імен входу осіб, які проходили електронне анонімне тестування, кількість набраних за кожне завдання балів та вільне поле для зазначення прізвищ, імен та по батькові осіб, яке заповнюється після ідентифікації результатів електронного анонімного тестування.

---

²¹¹ Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

Ідентифікація результатів електронного анонімного тестування здійснюється секретарем Комісії після формування екзаменаційної відомості у присутності всіх членів Комісії, що беруть участь у засіданні. Після закінчення кваліфікаційного іспиту секретарем Комісії складається протокол, у якому зазначаються час та місце проведення кваліфікаційного іспиту; прізвища, імена та по батькові присутніх членів Комісії; прізвища, імена та по батькові, реквізити паспортів, місце реєстрації осіб, що складають кваліфікаційний іспит; результати електронного анонімного тестування із зазначенням отриманого особами імені доступу; прізвища, імена та по батькові осіб, які склали та які не склали кваліфікаційний іспит²¹².

Протокол підписується головуючим на засіданні та секретарем Комісії.

Комісія на підставі результатів складеного кваліфікаційного іспиту ухвалює рішення про: видачу або відмову у видачі Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; підтвердження (або не підтвердження) кваліфікації особою, яка складала кваліфікаційний іспит для підтвердження кваліфікації.

Після закінчення кваліфікаційного іспиту Комісія оголошує результати його проведення та прізвища, імена, по батькові осіб, щодо яких за результатами його проведення прийнято рішення про видачу (або відмову у видачі) Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, а також про підтвердження (не підтвердження) кваліфікації особою, що складала кваліфікаційний іспит для підтвердження кваліфікації.

Повідомлення про результати проведення кваліфікаційного іспиту розміщується на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України в день ухвалення Комісією відповідного рішення²¹³.

---

²¹² Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>

²¹³ Там само.

Особи, які не склали кваліфікаційний іспит, допускаються до наступного його складання не раніше ніж через рік за поданням відповідного територіального органу Міністерства юстиції за місцем постійного проживання такої особи.

Подання територіальних органів Міністерства юстиції про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту, а також особові справи осіб, які не склали іспит, зберігаються в справах Комісії протягом трьох років.

Наказом Міністерства юстиції України від 11 липня 2012 р. № 1043/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 12 липня 2012 р. за № 1170/21482, затверджено Порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю²¹⁴, які діє з відповідними змінами. Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю може бути видане громадянину України, який має повну вищу юридичну освіту зі ступенем не нижче магістра, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, або у передбаченому Законом України «Про нотаріат» випадку успішно пройшов стажування протягом одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса та склав кваліфікаційний іспит.

Свідоцтво видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України, що зберігається у справах департаменту відповідно до повноважень.

Для одержання свідоцтва до Міністерства юстиції України, окрім заяви, подаються такі документи: документ про внесення плати за видачу свідоцтва (квитанція, видана банком, або платіжне доручення з відміткою банку); фотокопія диплома про повну вищу юридичну освіту; фотокопія документа, що засвідчує рівень володіння державною мовою, визначений Законом України «Про забезпечення функціонування

---

²¹⁴ Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю : Наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2012 р. № 1043/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12#Text>

української мови як державної»; фотокопія трудової книжки; фотокопія паспорта²¹⁵.

Документи щодо видачі свідоцтва розглядаються протягом п'ятнадцяти днів з дня їх надходження. У разі надання повного комплексу документів та відповідності їх законодавству готується висновок про видачу свідоцтва, який є підставою для підготовки проекту наказу про видачу такого свідоцтва. Висновок готується Департаментом та підписується його керівником.

На підставі наказу видається Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю за встановленою формою, яке підписується міністром юстиції України та реєструється в Журналі реєстрації виданих свідоцтв. Свідоцтво видається згідно з поданою заявою особисто заявнику або його представнику за довіреністю або надсилається заявнику рекомендованим листом упродовж трьох робочих днів з дня реєстрації наказу про видачу свідоцтва²¹⁶.

Свідоцтво є підставою для призначення на посаду державного нотаріуса або для реєстрації приватної нотаріальної діяльності.

У разі втрати або пошкодження свідоцтва, а також за необхідності внесення до нього виправлень видається повторне свідоцтво.

Повторне свідоцтво видається згідно з поданою заявою особисто заявнику або його представнику за довіреністю або надсилається заявнику рекомендованим листом протягом трьох робочих днів з дня реєстрації наказу про видачу повторного свідоцтва.

Однак, за п. 18 Порядку, Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю не видається у разі невідповідності поданих документів законодавству та у випадку, коли на дату звернення особи до Міністерства юстиції України виникли обставини, що перешкоджають одержанню свідоцтв, а саме: втрата особою громадянства України; набрання законної сили

---

²¹⁵ Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю : Наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2012 р. № 1043/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12#Text>

²¹⁶ Там само.

обвинувальним вироком суду; набрання законної сили рішенням суду про визнання особи недієздатною, обмеження її цивільної дієздатності або винесення ухвали про застосування до неї примусових заходів медичного характеру. У перелічених випадках готується висновок про відмову у видачі свідоцтва, який є підставою для підготовки проєкту наказу про відмову у видачі такого свідоцтва. Висновок готується Департаментом та підписується його керівником. Наказ про відмову у видачі свідоцтва підписується міністром юстиції України. Копія наказу про відмову у видачі свідоцтва надсилається заявникові зі супровідним листом за підписом директора Департаменту протягом трьох робочих днів з дня реєстрації наказу про відмову у видачі свідоцтва²¹⁷.

Зауважуємо, що відмова у видачі свідоцтва може бути оскаржена в суді у порядку адміністративного судочинства.

За видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю вноситься плата, розмір якої встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 1994 р. № 102 «Про розмір плати за видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю», зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2009 р. № 161. За видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю встановлено плату в розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за видачу повторного свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю – в розмірі 50 відсотків цієї суми.

Одночасно видані раніше Міністерством юстиції дублікати свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю на заміну втрачених або пошкоджених є чинними та заміни на повторні свідоцтва не підлягають.

На виконання вимог ст. 8 Закону України «Про адміністративні послуги» Міністерством юстиції України від 1 квітня 2013 р. було видано Наказ за № 596/5 «Про затвердження інформаційних та технологічних карток адміністративних послуг з видачі Міністерством юстиції України свідоцтва

---

²¹⁷ Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю : Наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2012 р. № 1043/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12#Text>

(повторного свідоцтва) про право на зайняття нотаріальною діяльністю, а також свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора)».

3.5. Особливості діяльності державних нотаріальних контор як суб'єктів нотаріального процесу

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про нотаріат», вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про нотаріат», державні нотаріальні контори створюються і ліквідуються Міністерством юстиції України. Штати державних нотаріальних контор затверджуються територіальними органами Міністерства юстиції України в межах встановленої для державних нотаріальних контор штатної чисельності та фонду заробітної плати.

Державна нотаріальна контора є юридичною особою, яка створюється та реєструється у встановленому законом порядку. Очолює державну нотаріальну контору завідувач, який призначається із числа осіб, які мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Призначення на посади державного нотаріуса, завідувача державної нотаріальної контори та звільнення з таких посад здійснюються територіальними органами Міністерства юстиції України.

І завідувач, і державний нотаріус призначаються згідно з вимогами чинного трудового законодавства з числа осіб, що мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю²¹⁸.

---

²¹⁸ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 90 с.; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 202; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. 2015. С. 82.

Керівництво державними нотаріальними конторами здійснює Міністерство юстиції України через територіальні органи Міністерства юстиції України.

На практиці функціональні обов'язки нотаріусів, завідувачів державних нотаріальних контор затверджують начальники вказаних відповідних територіальних органів юстиції²¹⁹.

Згідно зі ст. 20 нотаріального Закону, державні нотаріальні контори утримуються коштом державного бюджету.

Державний нотаріус має печатку зі зображенням Державного Герба України, найменуванням державної нотаріальної контори і відповідним номером.

Міністерство юстиції України, його територіальні органи проводять перевірку організації роботи державних нотаріальних контор.

Проведення повторної перевірки з питань, які вже були предметом перевірки, не допускається, крім перевірки за зверненням фізичної чи юридичної особи в межах предмета звернення та відповідно до повноважень Міністерства юстиції України, його територіальних органів.

Порядок проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, затверджується Міністерством юстиції України.

За вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито у розмірах, передбачених чинним законодавством. А за надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру справляється окрема плата у розмірах, що встановлюються територіальними органами Міністерства юстиції України. Кошти, одержані від надання таких додаткових послуг, спрямовуються до Державного бюджету України.

Кошти, одержані від надання таких додаткових послуг, спрямовуються до Державного бюджету України.

---

²¹⁹ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 90 с.; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 202; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. 2015. С. 82.

Шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України.

Відповідно до п. 5 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2010 р. за № 614-17, державні нотаріуси в частині оплати праці та пенсійного забезпечення прирівнюються до державних службовців відповідних категорій. Стаж роботи державних нотаріусів у державних нотаріальних конторах зараховується до стажу державної служби.

До речі, загальні ознаки державного нотаріату охарактеризовано М. Дякович²²⁰.

Нашу думку, особливості здійснення нотаріальної діяльності державними нотаріусами полягають у тому, що:

- юридичною особою є державна нотаріальна контора, а не державний нотаріус;

- державний нотаріус, завідувач контори виступають представниками державної нотаріальної контори;

- державна нотаріальна контора створюється, діє та фінансується за рахунок держави, а завідувач контори та нотаріус є її штатними одиницями;

- завідувач контори, державний нотаріус перебувають у трудових правовідносинах з державним органом, а в частині оплати праці та пенсійного забезпечення прирівнюються до державних службовців;

- нотаріус підконтрольний управлінню юстиції (державному органу) і не несе самостійної відповідальності за результати здійснюваної ним нотаріальної діяльності;

- Міністерство юстиції України, його територіальні органи проводять перевірку організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів згідно зі ст. 18 Закону України «Про нотаріат»;

- нотаріус, завідувач нотаріальної контори вчиняють нотаріальні дії як нотаріус державної нотаріальної контори, використовуючи водночас печатку нотаріальної контори зі зображенням Державного Герба України, найменуванням державної нотаріальної контори і відповідним номером.

---

²²⁰ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 74–75.

Поділ нотаріусів на державних та приватних обумовлений лише особливостями внутрішньої організації та фінансового забезпечення нотаріальної діяльності.

Вчинення нотаріальних дій державними та приватними нотаріусами здійснюється на тих самих правових засадах, а оформлені ними документи мають однакову юридичну силу.

Державні нотаріуси вчиняють усі види нотаріальних дій, які визначені ст. 34 Закону України «Про нотаріат», як і приватні нотаріуси, а саме:

1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності, вимоги про нотаріальне посвідчення правочину тощо);

2) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;

3) видають свідоцтва про право на спадщину;

4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) на підставі спільної заяви або в разі смерті одного з подружжя;

5) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів);

6) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися;

7) провадять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме;

8) видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса;

9) накладають та знімають заборону щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягає державній реєстрації;

9¹) накладають заборону щодо відчуження грошових сум, що будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до частини четвертої статті 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий відповідно до зазначеного закону;

10) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;

11) засвідчують справжність підпису на документах;

12) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;

13) посвідчують факт, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту;

- 14) посвідчують факт, що фізична особа є живою;
- 15) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;
- 16) посвідчують час пред'явлення документів;
- 17) передають заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам;
- 18) приймають у депозит грошові суми та цінні папери;
- 19) вчиняють виконавчі написи;
- 20) вчиняють протести векселів;
- 21) вчиняють морські протести;
- 22) приймають на зберігання документи²²¹.

Також у Законі України «Про нотаріат» встановлено, що на нотаріусів може бути покладено вчинення інших нотаріальних дій згідно із законом.

Варто зауважити, що наказом Міністерства юстиції України № 357/5 від 17 лютого 2014 року затверджено Порядок проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства²²².

Тобто вказаний наказ встановлює правила проведення перевірок щодо порядку вчинення ними і нотаріальних дій, і нотаріального діловодства не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів України.

Тому пропонуємо змінити ст. 18 Закону України «Про нотаріат» шляхом доповнення назви вказаної статті і тексту

---

²²¹ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²²² Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

частини першої словами «дотримання державними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства».

3.6. Особливості діяльності державних нотаріальних архівів як суб'єктів нотаріального процесу

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про нотаріат», в обласних центрах, містах Києві, Сімферополі та Севастополі заносяться державні нотаріальні архіви, які є складовою Національного архівного фонду і здійснюють тимчасове (до 75 років) зберігання нотаріальних документів²²³.

Державні нотаріальні архіви засновуються для тривалого централізованого зберігання та використання відомостей, що містяться в них, передачі документів до відповідного державного архіву, надання методичної та практичної допомоги державним нотаріальним конторам, приватним нотаріусам, органам місцевого самоврядування, посадові особи яких вчиняють нотаріальні дії та дії, прирівнювані до нотаріально посвідчених, з питань організації роботи з документами.

Архів у своїй діяльності керується Конституцією, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України та Державного комітету архівів України, а також Положенням про державний нотаріальний архів.

Питання організації діяльності та компетенція державного нотаріального архіву визначаються положенням про нього, що затверджується Міністерством юстиції України.

Архів створюється і ліквідується Міністерством юстиції України.

Штат архіву затверджується територіальним органом Міністерства юстиції України в межах встановленої для архіву штатної чисельності та фонду заробітної плати.

---

²²³ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Державний нотаріальний архів очолює завідувач, який призначається на посаду і звільняється з неї відповідним територіальним органом Міністерства юстиції України.

Питання організації діяльності та компетенцію державного нотаріального архіву визначено Положенням про державний нотаріальний архів, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 р. за № 870/5, що зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 травня 2009 р. за № 443/16459 та погоджено з Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України²²⁴.

Керівництво архівом, матеріально-технічне, кадрове забезпечення, а також забезпечення архіву необхідним приміщенням, охороною та обладнанням здійснює управління юстиції.

Державний нотаріальний архів є юридичною особою і має печатку зі зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Архів може створювати свої філії, які є його відокремленими підрозділами, що розташовані поза місцезнаходженням архіву.

Філія здійснює всі або частину функцій архіву.

Основними завданнями архіву є:

- комплектування документами, склад яких передбачено Положенням про архів;
- забезпечення збереження та використання відомостей, що містяться в документах, які знаходяться на зберіганні;
- створення і вдосконалення довідкового апарату до документів;
- здійснення контролю за зберіганням документів та обліково-довідкового апарату до документів, які зберігаються у фондоутворювачів;
- підготовка та своєчасна передача документів, внесених до Національного архівного фонду на зберігання та до відповідного державного архіву з додержанням вимог, передбачених нормативно-правовими актами Держкомархіву України²²⁵.

---

²²⁴ Положення про державний нотаріальний архів, затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.05.2009 р. № 870/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>.

²²⁵ Там само.

Архів приймає на зберігання реєстри для реєстрації нотаріальних дій та сформовані у справи примірники нотаріальних документів і книги обліку від посадових осіб органів місцевого самоврядування після закінчення 10-річного строку їх зберігання у порядку та з дотриманням вимог, встановлених законодавством.

Архів приймає на зберігання від державних нотаріальних контор документи після закінчення 10-річного строку їх зберігання у державній нотаріальній конторі у порядку та з дотриманням вимог, установлених законодавством²²⁶.

Архів приймає на зберігання документи від приватних нотаріусів у порядку та з дотриманням вимог, установлених законодавством.

Завідувачем архіву може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою та одержав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Не може бути завідувачем особа, яка має судимість за вчинення злочину, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

На завідувача архіву, як і на нотаріуса, поширюється заборона щодо зайняття підприємницькою або адвокатською діяльністю та інші обмеження, встановлені ч. 2 ст. 3 Закону України «Про нотаріат».

На посаду нотаріуса архіву призначається особа, яка відповідає вимогам, встановленим Законом. Нотаріуси, які працюють в архіві, зобов'язані додержуватись нотаріальної таємниці, навіть якщо їхня діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія не вчинялась.

Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється на працівників архіву, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи.

---

²²⁶ Положення про державний нотаріальний архів, затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.05.2009 р. № 870/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>.

Документи, що передані на зберігання до архіву, не видаються у тимчасове користування нотаріусам, крім випадків, передбачених законодавством²²⁷.

Зауважимо, що, відповідно до ст. 35 Закону України «Про нотаріат», державні нотаріуси в державних нотаріальних архівах вчиняють лише два види нотаріальних дій, а саме: видають дублікати документів та засвідчують вірність копій і виписок з документів, які зберігаються у справах цих архівів²²⁸.

Згідно зі ст. 19 Закону України «Про нотаріат», за вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито у розмірах, передбачених Декретом Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. № 7-93 «Про державне мито», зокрема ст. 4.

За надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру справляється окрема плата у розмірах, що встановлюються територіальним органом Міністерства юстиції України.

3.7. Приватний нотаріус як суб'єкт нотаріального процесу. Реєстрація приватної нотаріальної діяльності. Підстави припинення та зупинення приватної нотаріальної діяльності

Приватний нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності²²⁹.

---

²²⁷ Положення про державний нотаріальний архів, затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.05.2009 р. № 870/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>

²²⁸ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²²⁹ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 140; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 209.

Тобто приватним нотаріусом вважається особа, яка є громадянином України та отримала свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, працює у приватній нотаріальній конторі та займається приватною нотаріальною практикою.

Відмінність між державними та приватними нотаріусами полягає, найперше, у фінансуванні державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, у яких працюють державні нотаріуси, та нотаріусів, які займаються приватною нотаріальною діяльністю, у відповідальності цих нотаріусів, порядку прийому та звільнення з посади державних нотаріусів, порядку реєстрації приватної нотаріальної діяльності та її припинення тощо²³⁰.

Приватні нотаріуси, як і державні нотаріуси, зобов'язані дотримуватися таємниці щодо вчинення нотаріальних дій. Нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, зокрема про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

Права нотаріуса можна поділити на загальні, характерні для всіх осіб, які самостійно займаються певним видом діяльності, а також спеціальні права, що відображають особливості нотаріальної діяльності²³¹.

За загальним правилом, нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу.

Однак нотаріус, крім права зайняття нотаріальною діяльністю, має право виконувати функції медіатора, займатися викладацькою, науковою і творчою діяльністю у будь-який час, а також діяльністю у професійному самоврядуванні нотаріусів.

На нашу думку, позитивними є зміни до Закону України «Про нотаріат», якими знято заборону займатися

---

²³⁰ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 140; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 209.

²³¹ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 103.

викладацькою, науковою і творчою діяльністю у вільний від роботи час²³².

Зауважимо, що приватний нотаріус вправі мати контору, укладати цивільно-правові та трудові договори, відкривати поточні та вкладні (депозитні) рахунки в банках.

Однак приватний нотаріус не має права здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених законодавством²³³.

Також приватний нотаріус вправі мати лише одне приміщення для розміщення робочого місця (контори), котре повинно знаходитись у межах нотаріального округу, в якому здійснюється нотаріальна діяльність.

Реєстрація приватної нотаріальної діяльності здійснюється відповідно до ст. 24 Закону України «Про нотаріат» та Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 22 березня 2011 р. № 871/5²³⁴.

Реєстрація приватної нотаріальної діяльності провадиться до відповідного територіального органу Міністерства юстиції та здійснюється в межах визначеного для приватного нотаріуса нотаріального округу.

Особа, котра має намір зареєструвати приватну нотаріальну діяльність, подає до відповідного управління юстиції заяву з проханням провести сертифікацію майбутнього робочого місця приватного нотаріуса за встановленими Законом України «Про нотаріат» умовами.

Сертифікація робочого місця (контори) – це перевірка приміщення на предмет відповідності робочого місця (контори) приватного нотаріуса умовам, передбаченим ст. 25

---

²³² Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 140; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 210.

²³³ Там само.

²³⁴ Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 березня 2011 р. № 871/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-11#Text>

Закону та визнання його придатним для використання як робочого місця приватного нотаріуса з метою учинення нотаріальних дій.

Акт про сертифікацію містить відомості про приміщення, де особа, яка має намір зареєструвати приватну нотаріальну діяльність, планує організувати роботу з обслуговування учасників правовідносин (відвідувачів), та висновок уповноваженої особи відповідного територіального органу Міністерства юстиції України, котра проводила сертифікацію робочого місця (контори), про можливість його використання для розташування в ньому робочого місця (контори) та здійснення приватної нотаріальної діяльності.

Акт про відмову у сертифікації мусить містити обґрунтований висновок про невідповідність робочого місця (контори) приватного нотаріуса умовам, встановленим ст. 25 Закону.

А саме:

- 1) забезпечувати дотримання нотаріальної таємниці;
- 2) давати можливість кожному приватному нотаріусу, який здійснює нотаріальну діяльність, одночасно та незалежно від іншого приватного нотаріуса здійснювати нотаріальну діяльність;
- 3) бути захищеним від несанкціонованого проникнення;
- 4) бути забезпеченим сейфом для зберігання печаток, штампів, металевою шафою для зберігання архіву нотаріуса;
- 5) кількість кімнат у приміщенні, де знаходиться робоче місце (контора) приватного нотаріуса, не може бути меншою, ніж кількість приватних нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність у його межах;
- 6) бути пристосованим для роботи технічного персоналу з документами у відокремленій від нотаріуса кімнаті²³⁵.

Наголошуємо, що проведення сертифікації приміщення, в якому розташоване робоче місце (контора) приватного нотаріуса, та перевірка його відповідності вимогам Закону України «Про нотаріат»²³⁶ і Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного

---

²³⁵ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²³⁶ Там само.

нотаріуса²³⁷ здійснюються уповноваженими працівниками територіальних органів Мін'юсту лише під час реєстрації приватної нотаріальної діяльності та у разі зміни адреси розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса. Після отримання акта про відповідність робочого місця (контори) приватного нотаріуса встановленим Законом України «Про нотаріат» умовам особа, яка має намір займатися приватною нотаріальною практикою, подає до відповідного територіального органу Міністерства юстиції України заяву, де зазначається назва нотаріального округу, в якому вона займатиметься нотаріальною діяльністю.

До заяви про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності додаються: свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його засвідчена в установленому порядку копія; документ, що підтверджує право власності або право користування приміщенням для розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса, чи договір про співпрацю з іншим приватним нотаріусом, який надає заявнику відповідне приміщення, та його засвідчена в установленому порядку копія; дві фотокартки розміром 3×4 см; власноруч заповнена особова картка, форма якої наведена в Додатку 1 до Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса; паспорт громадянина України, який подається особисто²³⁸.

У разі зміни адміністративно-територіального поділу України, внаслідок якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, для реєстрації приватної нотаріальної діяльності у цьому нотаріальному окрузі нотаріус подає до відповідного територіального органу Міністерства юстиції заяву про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності, у якій зазначається назва утвореного нотаріального округу. Також до заяви додаються дві фотокартки розміром 3×4 см²³⁹.

---

²³⁷ Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 березня 2011 р. № 871/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-11#Text>

²³⁸ Там само.

²³⁹ Там само.

Водночас зауважуємо, що реєстрація приватної нотаріальної діяльності у нотаріальному окрузі, утвореному внаслідок зміни адміністративно-територіального поділу України, здійснюється без припинення приватної нотаріальної діяльності нотаріуса в нотаріальному окрузі, що існував до зміни адміністративно-територіального поділу України.

Заява про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності у нотаріальному окрузі, утвореному в результаті зміни адміністративно-територіального поділу України, та додані до неї документи подаються до відповідного територіального органу Міністерства юстиції в паперовій формі особисто, поштою або електронною поштою з накладенням кваліфікованого електронного підпису²⁴⁰.

Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю з відміткою управління юстиції про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності та паспорт повертаються особі, яка їх подала.

Зауважуємо, що відмова в реєстрації приватної нотаріальної діяльності допускається лише в разі, коли подані документи не відповідають установленим вимогам та у випадках припинення нотаріальної діяльності з підстав, передбачених п. 81 ч. 1 ст. 30 Закону України «Про нотаріат»²⁴¹.

Робоче місце (контора) приватного нотаріуса має розташовуватися в межах визначеного для нього нотаріального округу та відповідати вимогам до робочого місця (контори) приватного нотаріуса, встановленим Міністерством юстиції України. Зокрема, робоче місце повинно створювати належні умови для реалізації прав і законних інтересів учасників правовідносин, які виникають при вчиненні нотаріальних дій, забезпечення належного матеріально-технічного, організаційного та професійного рівня нотаріального обслуговування, дотримання вимог законодавства при вчиненні

---

²⁴⁰ Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 березня 2011 р. № 871/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-11#Text>

²⁴¹ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

нотаріальних дій, їх конфіденційності, забезпечення охорони та збереження нотаріальних документів.

Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 23 березня 2011 р. № 888/5²⁴².

Положенням встановлено єдиний підхід до організації нотаріальної діяльності для покращення якості обслуговування населення, вільного доступу до приміщення, що є робочим місцем приватного нотаріуса (контори), неухильного забезпечення дотримання нотаріальної таємниці при вчиненні нотаріальних дій, суворої схоронності нотаріальних документів, печатки та штампів приватного нотаріуса, спеціальних бланків нотаріальних документів та архіву нотаріуса.

Приватний нотаріус вправі мати лише одне приміщення для розташування робочого місця (контори), яке повинно знаходитись у межах нотаріального округу, де здійснюється нотаріальна діяльність. Прийом громадян проводиться не менше п'яти годин на день і п'яти робочих днів на тиждень за винятком обставин, за яких нотаріус з незалежних від нього причин не може здійснювати такий прийом.

Робоче місце (контора) приватного нотаріуса має відповідати таким вимогам забезпечення нотаріальної таємниці:

- у приміщенні не можуть перебувати, здійснювати професійну діяльність особи, діяльність яких не пов'язана з вчиненням нотаріальних дій чи наданням додаткових послуг правового чи технічного характеру, пов'язаних з ними, крім осіб, які за договорами (угодами, контрактами) з приватним нотаріусом виконують роботи зі забезпечення діяльності приватного нотаріуса (установлення та обслуговування оргтехніки, охоронного обладнання тощо);

- приватний нотаріус, який займає приміщення на підставі договору про співпрацю з іншим нотаріусом, не вправі працювати в одній кімнаті з особами, що працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правових, трудових договорів

---

²⁴² Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 23 березня 2011 р. № 888/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11#Text>

(помічниками), та з особами, діяльність яких не пов'язана з учиненням нотаріальних дій;

– якщо стіни робочого кабінету зроблені з металопластикових або інших конструкцій, вони мусять бути непрозорими²⁴³.

До речі, кожен нотаріус повинен мати окремий робочий кабінет площею не менше 10 квадратних метрів.

Кількість кімнат у приміщенні, де знаходиться робоче місце (контора) приватного нотаріуса, не може бути меншою, ніж кількість приватних нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність у його межах.

Цілком справедливими є вимоги про те, що приватний нотаріус вправі мати лише одне приміщення для розташування робочого місця (контори), яке повинно знаходитись у межах нотаріального округу, в якому здійснюється нотаріальна діяльність.

Доступ до приміщення приватного нотаріуса має бути вільним для відвідувачів. Також не допускається обладнання робочого місця (контори) приватного нотаріуса у підвальних приміщеннях, кіосках чи інших тимчасових спорудах.

Приватний нотаріус має здійснювати прийом громадян в окремому робочому кабінеті. Приміщення нотаріуса мусить бути захищеним від несанкціонованого проникнення. Одним зі засобів реагування на несанкціоноване проникнення є встановлена охоронна сигналізація. У разі укладення договору щодо охорони приміщення, де розташоване робоче місце (контора) приватного нотаріуса, такий договір укладається цим приватним нотаріусом та відповідним суб'єктом господарювання.

Зокрема, у приміщенні повинні бути: вхідні двері металеві або захищені металевим ролетом; вікна обладнані металевими ґратами або захисними ролетами незалежно від поверху, на якому розташоване приміщення. У випадках, коли стіни будинку скляні, на скло має бути нанесена броньована ударотривка плівка.

---

²⁴³ Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 23 березня 2011 р. № 888/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11#Text>

Також у робочому кабінеті приватного нотаріуса обов'язково повинні бути двері, в яких встановлений дверний замок.

Існують особливі вимоги щодо зберігання печаток, штампів, бланків нотаріальних документів та архіву нотаріуса:

- архів приватного нотаріуса та документи нотаріального діловодства мають зберігатися у металевій(их) шафі(ах) у робочому кабінеті приватного нотаріуса (в окремій кімнаті) або у відповідно обладнаній для цього кімнаті. Забороняється розміщувати шафи для зберігання архіву у місцях, де відвідувачі можуть безперешкодно до них підійти. У разі зберігання архіву приватного нотаріуса та документів нотаріального діловодства в окремій кімнаті на дверях такої кімнати має бути встановлений дверний замок;

- приміщення, в якому розташоване робоче місце (контора) приватного нотаріуса, має бути придатним для зберігання документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса протягом усього строку здійснення ним нотаріальної діяльності;

- якщо у приміщенні працюють двоє чи більше приватних нотаріусів, їх архіви повинні зберігатися в окремих металевих шафах або окремих кімнатах для зберігання архівних документів;

- у кожного приватного нотаріуса мусить бути окремий вогнестійкий сейф для зберігання печаток, штампів та спеціальних бланків нотаріальних документів.

Для роботи з документами особи, які працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правового чи трудового договору і є технічним персоналом, та помічники повинні перебувати у відокремленій, належно пристосованій до умов роботи та дотримання нотаріальної таємниці кімнаті.

Приватний нотаріус, який займає приміщення на підставі договору про співпрацю з іншим нотаріусом, не вправі працювати в одній кімнаті з особами, які працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правових, трудових договорів (помічниками), стажистом приватного нотаріуса та з особами, діяльність яких не пов'язана з учиненням нотаріальних дій.

Біля входу до приміщення мають розміщуватися Інформаційна вивіска, що ідентифікує робоче місце (контору) приватного нотаріуса та графік його роботи (інформація щодо часу

початку та закінчення робочого дня, часу обідньої перерви, вихідних днів) та графік прийому громадян, якщо він відмінний від графіка роботи.

До початку здійснення нотаріальної діяльності приватним нотаріусом, а також у разі зміни адреси розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України протягом 15 днів з дня отримання заяви про сертифікацію робочого місця (контори) приватного нотаріуса або заяви про зміну адреси розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса проводить перевірку відповідності робочого місця (контори) приватного нотаріуса встановленим Нотаріальним Законом умовам, за результатами якої відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України складає акт про сертифікацію відповідності робочого місця (контори) приватного нотаріуса або акт про відмову у сертифікації відповідності робочого місця (контори) приватного нотаріуса.

За результатами перевірки складається акт про сертифікацію робочого місця (контори) приватного нотаріуса або акт про відмову у сертифікації робочого місця (контори) приватного нотаріуса в двох примірниках, один з яких у день проведення перевірки видається заявнику. Про зміну адреси робочого місця (контори) приватний нотаріус зобов'язаний протягом трьох робочих днів повідомити територіальний орган Міністерства юстиції України. Підставою для повідомлення про зміну адреси є акт про сертифікацію робочого місця (контори) приватного нотаріуса або рішення суду, що набрало законної сили, яким визнано незаконним акт про відмову у сертифікації робочого місця (контори) приватного нотаріуса.

В акті про сертифікацію відповідності робочого місця (контори) зазначаються: дата і місце складання акта; прізвище відповідального працівника територіального органу Міністерства юстиції, який проводив перевірку; прізвище, ім'я приватного нотаріуса, нотаріальний округ, у якому він зареєстрований (за наявності реєстрації); місцезнаходження приміщення поштовий індекс та адреса); поверх та тип приміщення; наявність окремого входу з вулиці у приміщення; наявність інформаційної вивіски та графіка роботи і прийому фізичних осіб при вході до приміщення; номер(и) телефону(ів), що знаходяться у приміщенні; реквізити документа,

який підтверджує право власності або право користування приміщенням; кількість нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність у цьому приміщенні; наявність та кількість осіб, що працюють на умовах цивільно-правових чи трудових договорів з нотаріусом (нотаріусами); наявність осіб, діяльність яких не пов'язана із вчиненням нотаріальних дій чи наданням додаткових послуг правового чи технічного характеру; умови зберігання архіву (архівів) нотаріуса (нотаріусів); наявність вогнестійкого сейфа для зберігання печаток, штампів та спеціальних бланків нотаріальних документів; кількість кімнат та їх площа; наявність приміщення для очікування прийому фізичними особами і його площа; наявність засобів захисту на вікнах; обладнання входу у приміщення металевими дверима чи захисним металевим ролетом; наявність функціонуючих засобів охоронної, пожежної сигналізації; технічне обладнання нотаріальної контори (комп'ютер, принтер, сканер, ксерокс, факс, наявність електронної пошти); підключення до мережі Інтернет; висновок щодо можливості використання приміщення для розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса.

У висновку зазначається про відповідність (невідповідність) робочого місця (контори) приватного нотаріуса умовам, окресленим ст. 25 Закону України «Про нотаріат» та вимогами Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності²⁴⁴.

Відповідно до п. 10 вказаного Положення, якщо приватний нотаріус не згоден з висновком акта про відмову у сертифікації робочого місця (контори) приватного нотаріуса, то він має право звернутись до суду. Однак приватний нотаріус може здійснювати нотаріальну діяльність за рішенням суду, що набрало законної сили, яким визнано незаконним акт про відмову у сертифікації робочого місця (контори) приватного нотаріуса²⁴⁵.

---

²⁴⁴ Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 23 березня 2011 р. № 888/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11#Text>

²⁴⁵ Там само.

Зауважимо, що за п. 5 Наказу Міністерства юстиції України № 888/5 робочі місця (контори) приватних нотаріусів, які були сертифіковані до набрання чинності цим наказом, тобто до 11 квітня 2011 р., новій сертифікації не підлягають²⁴⁶.

Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю з відміткою територіального органу Мін'юсту про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності та паспорт повертаються особі, яка їх подала.

Відмова в реєстрації приватної нотаріальної діяльності допускається лише в разі, коли подані документи не відповідають установленим вимогам, та у випадках припинення нотаріальної діяльності з підстав, передбачених пунктом 8-1 ч. 1 ст. 30 Закону України «Про нотаріат»²⁴⁷.

Реєстраційне посвідчення видається відповідним територіальним органом Міністерства юстиції України у семиденний строк після подання заяви. Відмова у реєстрації приватної нотаріальної діяльності допускається у разі, якщо подані документи не відповідають встановленим вимогам, а також з підстави, передбаченої п. 8-1 ч. 1 ст. 30 Нотаріального Закону. Про видачу реєстраційного посвідчення територіальний орган Міністерства юстиції України повідомляє податковий орган за місцем постійного проживання приватного нотаріуса.

У реєстраційному посвідченні зазначаються нотаріальний округ та адреса робочого місця (контори) приватного нотаріуса. Адреса розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса вказується в додатку до реєстраційного посвідчення, форма якого наведена в Додатку 3 Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності. Для обліку виданих реєстраційних посвідчень в управлінні юстиції ведеться журнал обліку виданих реєстраційних посвідчень²⁴⁸.

---

²⁴⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 217. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 146; Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 142.

²⁴⁷ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

²⁴⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 217; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 146; Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 142.

Під час одержання реєстраційного посвідчення особа, якій уперше надається право займатися нотаріальною діяльністю, в управлінні юстиції в урочистій обстановці складає присягу. Варто зауважити, що відповідно до ч. 4 ст. 36 Закону України «Про державну службу» 2015 року у разі відмови особи від складення Присяги державного службовця вона вважається такою, що відмовилася від зайняття посади державної служби, й акт про її призначення на посаду скасовується суб'єктом призначення.

На нашу думку, вказані норми доцільно застосувати і до українського нотаріуса²⁴⁹.

Погоджуємося з Л. Радзівською, що, порушуючи присягу, нотаріус зраджує не лише тих, хто звернувся до нього і довірився йому, а насамперед себе. Виконуючи довірені йому державою нотаріальні дії, нотаріус зобов'язаний бути чесним, правдивим, не послуговуватись особистою вигодою, бо це протизаконно та аморально²⁵⁰.

Приватний нотаріус зобов'язаний розпочати нотаріальну діяльність протягом 30 робочих днів після видачі реєстраційного посвідчення. У разі, якщо нотаріус не розпочав роботу у встановлений строк без поважних причин, його реєстраційне посвідчення анулюється за наказом відповідного територіального органу Міністерства юстиції України, який видав реєстраційне посвідчення²⁵¹.

Про видане реєстраційне посвідчення територіальний орган Міністерства юстиції протягом п'яти робочих днів з дня реєстрації приватної нотаріальної діяльності повідомляє податковий орган за місцем постійного проживання приватного нотаріуса.

Реєстраційне посвідчення є підставою для виготовлення печатки, відкриття поточних та інших рахунків у банках, встановлення графіка часу прийому громадян тощо.

---

²⁴⁹ Долинська М. С. Присяга як необхідна мова доступу до професії нотаріуса: Міжнародна мультидисциплінарна конференція «Наука і техніка сьогодення: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі» (19–20 жовтня 2018 р., м. Воломін, Польща). С. 145.

²⁵⁰ Радзівська Л. Е., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні : навч. посіб. / за ред. Л. К. Радзівської. К. : Юрінком Інтер, 2000. С. 39.

²⁵¹ Там само.

У разі зміни адреси розташування робочого місця (контори) приватний нотаріус зобов'язаний протягом трьох робочих днів повідомити відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України для внесення відповідних відомостей до додатку до реєстраційного посвідчення.

Відповідно до п. 3 Наказу Міністерства юстиції України № 871/5 від 22 березня 2011 р., реєстраційні посвідчення про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності, видані до набрання чинності вказаним Наказом, тобто до 11 квітня 2011 р., підлягають заміні лише у таких випадках: припинення приватної нотаріальної діяльності по одному нотаріальному округу та у зв'язку з подальшою реєстрацією нотаріальної діяльності в іншому нотаріальному окрузі; втрати, пошкодження реєстраційного посвідчення або необхідності внесення до нього виправлень; за власним бажанням нотаріуса. У разі втрати або пошкодження реєстраційного посвідчення, а також за потреби внесення до нього виправлень управлінням юстиції видається повторне реєстраційне посвідчення під тим самим номером разом з додатком до реєстраційного посвідчення. Попереднє реєстраційне посвідчення, пошкоджене або яке потребує виправлень, разом з додатком до нього з відміткою відповідного територіального органу Міністерства юстиції України про видачу повторного реєстраційного посвідчення долучається до матеріалів, що зберігаються в реєстраційній справі приватного нотаріуса²⁵².

Повторне реєстраційне посвідчення видається на підставі реєстраційного запису в журналі обліку виданих реєстраційних посвідчень у триденний строк з моменту подання нотаріусом відповідної заяви. На реєстраційному посвідченні, що видається повторно, проставляється відмітка «Повторне».

Про анулювання або припинення дії реєстраційного посвідчення територіальний орган Мін'юсту протягом п'яти робочих днів повідомляє відповідний податковий орган за місцем постійного проживання приватного нотаріуса.

---

²⁵² Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 березня 2011 р. № 871/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0388-11#Text>

Документи щодо реєстрації приватної нотаріальної діяльності, біографічні та інші дані про приватного нотаріуса формуються у реєстраційну справу приватного нотаріуса, яка зберігається і ведеться відповідним управлінням юстиції²⁵³.

Після припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса реєстраційна справа залишається в територіальному органі Мін'юсту і передається для архівного зберігання в порядку, визначеному чинним законодавством. Приватний нотаріус має право на ознайомлення з документами, які містяться у його реєстраційній справі.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про нотаріат», приватний нотаріус має печатку зі зображенням Державного Герба України, яка містить слова «приватний нотаріус», його прізвище, ім'я та по батькові, назву нотаріального округу. Печатка приватного нотаріуса знищується у порядку, встановленому Міністерством юстиції України, коштом приватного нотаріуса. Порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса затверджено Наказом Міністерства юстиції України 24 грудня 2012 р. за № 1924/5²⁵⁴. Наголошуємо, що печатка виготовляється за єдиним описом та зразком за формою згідно з Додатком 1 до вказаного Порядку коштом приватного нотаріуса. Виготовлення печаток здійснюється підприємствами (штемпельно-граверними майстернями) згідно з чинним законодавством.

Територіальні органи Міністерства юстиції приймають інформацію від приватних нотаріусів стосовно виготовлених Печаток та зразки їх відбитків, а також здійснюють процедуру знищення Печаток.

Печатка має форму правильного кола діаметром 45 мм, краї печатки обрамлено бортиком завтовшки 1 мм. По бортику за годинниковою стрілкою інверсним мікрошрифтом розміщується напис, який включає: повне найменування

---

²⁵³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 219; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 149; Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С.146.

²⁵⁴ Порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, затверджено наказом Міністерства юстиції України 24 грудня 2012 р. за № 1924/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2184-12#Text>

нотаріального округу; текст «Приватний нотаріус»; прізвище, ім'я та по батькові приватного нотаріуса. Складові цього напису розділяються семикутними зірочками. По зовнішньому колу печатки зліва направо центровим способом розміщуються: верхнім рядком – напис «Приватний нотаріус»; нижнім рядком – повне найменування нотаріального округу відповідно до адміністративно-територіального поділу України; напис закінчується семикутною зірочкою. На нижньому стику напису «Приватний нотаріус» розміщується напис спеціальним шрифтом (Arial), що містить прізвище, ім'я та по батькові приватного нотаріуса, який з обох боків виділено семикутними зірочками. У центрі печатки розміщується зображення малого Державного Герба України, обрамлене колом діаметром 24 мм (товщина лінії – 0,1 мм). Для підвищення захищеності вільна від зображення частина кола заповнюється складним малюнком. Вільна від зображення частина кола між бортиком і написом на зовнішньому колі заповнюється захисним растровим зображенням. Печатка виготовляється з гуми або поліуретану²⁵⁵.

Зауважимо, що для печатки використовується штемпельна фарба лише синього кольору²⁵⁶.

Нотаріус зобов'язаний у строк, що не перевищує 20 календарних днів з дня реєстрації приватної нотаріальної діяльності, надіслати до територіального органу Міністерства юстиції інформацію про виготовлення печатки з доданим зразком її відбитка.

У разі пошкодження або знищення Печатки приватний нотаріус негайно подає заяву про цей факт до територіального органу Міністерства юстиції, який робить запис про це в реєстраційній справі нотаріуса. Повторне виготовлення Печатки відбувається в порядку та з дотриманням вимог, встановлених вказаним Порядком.

---

²⁵⁵ Порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, затверджено наказом Міністерства юстиції України 24 грудня 2012 р. за № 1924/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2184-12#Text>

²⁵⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 220; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 151; Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С.146.

Печатка приватного нотаріуса знищується у разі: припинення діяльності приватного нотаріуса з підстав, передбачених ст. 30 Закону України «Про нотаріат»; реєстрації приватної нотаріальної діяльності у нотаріальному окрузі, утвореному в результаті зміни адміністративно-територіального поділу України.

Нотаріус зобов'язаний протягом одного місяця з дня реєстрації приватної нотаріальної діяльності у нотаріальному окрузі, утвореному в результаті зміни адміністративно-територіального поділу України, передати до відповідного територіального органу Міністерства юстиції Печатку, яка містить найменування нотаріального округу, що існував до зміни адміністративно-територіального поділу України, про що складається відповідний акт про прийняття Печатки, який зберігається в реєстраційній справі нотаріуса²⁵⁷.

Особливі випадки встановлено законодавцем у випадку смерті приватного нотаріуса.

Наприклад, у випадку смерті приватного нотаріуса на наступний робочий день за днем, коли територіальний орган Міністерства юстиції отримав повідомлення про смерть нотаріуса, з числа посадових осіб територіального органу Міністерства юстиції за наказом цього територіального органу утворюється тимчасова комісія у складі трьох осіб (далі – Комісія), що протягом 10 днів з часу утворення має провести вилучення Печатки та скласти відповідний акт за формою згідно з додатком 2 до вказаного Порядку²⁵⁸, який зберігається в реєстраційній справі нотаріуса.

Печатка підлягає знищенню Комісією в день її вилучення. Про знищення Печатки складається акт знищення печатки приватного нотаріуса, у якому зазначаються найменування нотаріального округу, в якому було зареєстровано приватну нотаріальну діяльність нотаріуса, прізвище,

---

²⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 220; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 151; Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С.146.

²⁵⁸ Порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, затверджено наказом Міністерства юстиції України 24 грудня 2012 р. за № 1924/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2184-12#Text>

ім'я та по батькові нотаріуса, номер свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та дата його видачі, реєстраційне посвідчення і дата його видачі, дата складання акта й назва територіального органу Міністерства юстиції, інформація про склад Комісії із зазначенням прізвищ, імен, по батькові та посад осіб, що діють у її складі, підстави для знищення, а також робиться відбиток Печатки, яка знищується, і зазначається спосіб її знищення. Акт про знищення печатки приватного нотаріуса підписується головою Комісії та її членами. Печатка знищується після підписання акта шляхом розрізання її основної круглої гумової чи поліуретанової частини хрест-навхрест²⁵⁹.

Одним із основних моментів, що відрізняє діяльність приватного нотаріуса від діяльності державного, є його особиста відповідальність за заподіяну шкоду²⁶⁰.

Шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі.

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про нотаріат» державні нотаріальні контори утримуються за рахунок державного бюджету. Нотаріуси, які займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси), здійснюють свою діяльність за рахунок коштів, отриманих за вчинення нотаріальних дій згідно з чинним законодавством України. З 1 січня 2011 р. оподаткування приватних нотаріусів здійснюється відповідно до Податкового кодексу України, прийнятого 2 грудня 2010 р. (далі – ПКУ). Окремої статті, присвяченої оподаткуванню приватних нотаріусів, у Податковому кодексі немає.

Законодавець у п 14.1.226 ст. 14 Податкового кодексу України (з наступними змінами) надає законодавче визначення поняття незалежної професійної діяльності.

---

²⁵⁹ Порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, затверджено наказом Міністерства юстиції України 24 грудня 2012 р. за № 1924/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2184-12#Text>

²⁶⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 222; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 151; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 149.

Варто зауважити, що з часу прийняття Податкового кодексу України, визначення незалежної професійної діяльності розширюється, за рахунок запровадження, запозичуючи досвід зарубіжних країн, нових незалежних професій [1, с. 70]²⁶¹.

Отже, незалежною професійною діяльністю є участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем (за виключенням випадку, передбаченого пунктом 65.9 статті 65 Податкового кодексу України) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб²⁶².

Здебільшого незалежна професійна діяльність практикується як самозайнята особа. Податковий кодекс України відніс нотаріуса до категорії (поняття) «самозайнята особа, яка провадить незалежну професійну діяльність», за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Законодавець визначає самозайняту особа як платника податку, що є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності²⁶³.

Ми погоджуємося з думкою Г. Багірової, що серед науковців немає єдиного чіткого розуміння взаємозв'язку категорії «самозайнятої особи» з категорією «підприємство»²⁶⁴.

---

²⁶¹ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. д.ю.н. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 70–122.

²⁶² Податковий кодекс України : Закон від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

²⁶³ Там само.

²⁶⁴ Багірова Г. І. Поняття та особливості трудової діяльності самозайнятих осіб за законодавством України. *Юридичний вісник*. 2019. № 4 (53). С. 106.

Незалежна професійна діяльність – це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Приватні нотаріуси протягом 10 календарних днів після реєстрації приватної нотаріальної діяльності зобов'язані стати на облік в органі державної фінансової інспекції за місцем свого постійного проживання незалежно від наявності обов'язку щодо сплати того чи іншого податку та збору.

Згідно з положеннями ст.ст. 63 та 65 розділу II ПКУ, приватний нотаріус підлягає взяттю на облік в органах державної податкової інспекції:

- за місцем проживання (податкової адреси), якщо місце проживання (реєстрації відповідно до паспорта) та місце розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса (відповідно до реєстраційного посвідчення про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності) відповідають одному органу державної податкової інспекції (далі – ДПІ). Водночас такий орган є основним і єдиним місцем обліку приватного нотаріуса як самозайнятої особи;

- за місцем проживання (основне місце обліку) та місцем розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса (неосновне місце обліку), якщо місце проживання приватного нотаріуса та місце розташування його контори відповідають різним органам ДПІ²⁶⁵.

Приватний нотаріус зобов'язаний стати на облік в органі ДПІ за основним місцем обліку та неосновним місцем обліку. Водночас до органу ДПІ за неосновним місцем обліку приватний нотаріус подає інформацію, зазначену в п. 172.4 ст. 172, п. 173.4 ст. 173, п. 174.4 ст. 174 розділу IV Кодексу.

---

²⁶⁵ Податковий кодекс України : Закон від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

Пунктом 172.4 ст. 172, п. 173.4 ст. 173, п. 174.4 ст. 174 розділу IV ПКУ встановлено, що приватний нотаріус цоқварталу подає до органу ДПІ за місцем розташування свого робочого місця інформацію про посвідчені ним договори щодо проведення операцій з продажу (обміну) об'єктів нерухомого майна між фізичними особами та продажу (обміну) рухомого майна між стороною (сторонами) цього договору, включаючи інформацію про вартість такого майна та суму сплаченого податку, а також інформацію про видачу свідоцтв про право на спадщину та/або посвідчення договорів дарування в порядку, встановленому вказаним розділом ПКУ для податкового розрахунку.

Інші обов'язки податкового агента та платника податку на доходи фізичних осіб приватний нотаріус виконує за основним місцем обліку.

Ми стверджуємо, що приватні нотаріуси з 1 січня 1994 року стали новими суб'єктами не лише нотаріального права, але й трудового права²⁶⁶.

Варто пригадати, що про видачу реєстраційного посвідчення територіальний орган Міністерства юстиції України повідомляє податковий орган за місцем постійного проживання приватного нотаріуса.

Отже, повідомляється про виникнення нового суб'єкта як незалежної професійної діяльності, а саме приватного нотаріуса, який не лише сам проводить свою діяльність, та вважається одночасно самозайнятою особою, а також може бути роботодавцем стосовно своїх найманих працівників²⁶⁷.

За необхідності належного провадження нотаріальної практики у приватних нотаріусів виникла потреба у пошуку освічених та добросовісних працівників, серед яких насамперед потрібно виокремити помічників нотаріусів.

---

²⁶⁶ Долинська М. С. Приватні нотаріуси як суб'єкти трудового права. *Соціально-економічні та правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 119.

²⁶⁷ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. д.ю.н. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 314 с.) Ос. вн. С. 88.

С. Фурса помічника нотаріуса та консультанта державної нотаріальної контори вважає «допоміжним персоналом». Це особи, які безпосередньо не вчиняють нотаріальні дії, не підписують нотаріальні акти та не мають гербової печатки, але їхні права та обов'язки спрямовані на те, щоб технічно допомогти нотаріусу у вчиненні нотаріальних дій²⁶⁸.

На нашу думку, цих осіб доцільно називати «працівниками» нотаріуса чи нотаріальної контори. До цього переліку також можна віднести секретаря, консультанта, діловода приватного нотаріуса, діловода державної нотаріальної контори, які працюють на підставі трудового договору²⁶⁹.

Згідно з ч. 1 ст. 291 Закону України «Про нотаріат», нотаріальна діяльність приватного нотаріуса тимчасово зупиняється на час дії таких обставин:

1) якщо приватний нотаріус не має приміщення для розміщення робочого місця (контори) або це приміщення не відповідає встановленим вказаним Законом умовам, – до усунення цих недоліків, але не більше 60 днів з дня виявлення цього порушення;

2) якщо приватний нотаріус не уклав договір про страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса або розмір страхової суми не відповідає вказаним вимогам, – до усунення цих недоліків, але не більше 30 днів з дня виявлення цього порушення;

3) якщо приватний нотаріус під час вчинення нотаріальних дій неодноразово порушував правила нотаріального діловодства, – до закінчення строку проходження підвищення кваліфікації (не більше двох тижнів);

4) у разі необґрунтованої відмови приватного нотаріуса від надання Міністерству юстиції України, його територіальному органу в порядку, передбаченому Нотаріальним Законом, документів для перевірки організації нотаріальної діяльності

---

²⁶⁸ Теорія нотаріального процесу : наук.- практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. С. 146.

²⁶⁹ Долинська М. С. Приватні нотаріуси як суб'єкти трудового права. *Соціально-економічні та правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 120.

та виконання правил нотаріального діловодства – до усунення цієї обставини;

5) у разі заміщення приватного нотаріуса в порядку, передбаченому вказаним Законом, – на строк такого заміщення;

6) у разі ненадання інформації приватним нотаріусом органам та особам, зазначеним у частинах 5–8, 10 статті 8 Закону «Про нотаріат», – до усунення цієї обставини;

7) у разі обрання нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;

8) у разі спрямування територіальним органом до Міністерства юстиції України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю – до вирішення питання по суті, але не більш як на шість місяців²⁷⁰.

Приватний нотаріус вправі зупинити нотаріальну діяльність за власним бажанням на строк, що не перевищує двох місяців протягом календарного року, або на більший строк за наявності поважних причин (вагітність, догляд за дитиною, хвороба тощо), подавши до територіального органу Міністерства юстиції України відповідну заяву.

Про зупинення нотаріальної діяльності на строк більше трьох днів приватний нотаріус зобов'язаний письмово повідомити відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України із зазначенням причин та строку, протягом якого він не здійснюватиме нотаріальну діяльність, не пізніше ніж за один робочий день до дати зупинення.

Порядок зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса регулюється ст. 292 Закону України «Про нотаріат»²⁷¹.

Рішення про тимчасове зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса у випадках, передбачених ч. 1 ст. 29-1 Закону України «Про нотаріат», ухвалює керівник відповідного територіального органу Міністерства юстиції України.

Відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня

---

²⁷⁰ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²⁷¹ Там само.

видання наказу про зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса письмово повідомити приватного нотаріуса про зупинення його нотаріальної діяльності.

Наказ про зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса може бути оскаржений ним у Міністерстві юстиції України або у суді.

Приватний нотаріус зобов'язаний зупинити нотаріальну діяльність з моменту отримання копії наказу про тимчасове зупинення його нотаріальної діяльності.

У разі зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса він має право, а якщо строк зупинення більше одного місяця, – зобов'язаний укласти договір про його заміщення з іншим приватним нотаріусом за винятком підстави, передбаченої п. 7 ч. 1 ст. 291, а саме у випадку обрання нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності.

Приватний нотаріус, діяльність якого зупинена, за відсутності заміщення його іншим приватним нотаріусом, має право:

- видавати з депозиту гроші та цінні папери, документи, прийняті на зберігання;
- видавати дублікати та копії документів, що зберігаються у справах приватного нотаріуса;
- видавати довідки про вчинені нотаріальні дії²⁷².

Заміщення приватного нотаріуса можливе у разі зупинення його нотаріальної діяльності в порядку, передбаченому Законом України «Про нотаріат». Заразом нотаріус може укласти договір про заміщення його з іншим приватним нотаріусом у порядку та у межах строків, що окреслені ст.ст. 29¹ та 29² Закону «Про нотаріат»²⁷³. Заміщення приватного нотаріуса проводиться до припинення обставин, з якими це заміщення пов'язане. Приватний нотаріус, котрий заміщує приватного нотаріуса, нотаріальна діяльність якого зупинена, вчиняє

---

²⁷² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 229; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 159.

²⁷³ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

нотаріальні дії від свого імені та прикладає свою особисту печатку. Одночасне заміщення більш як одного приватного нотаріуса не допускається.

Відповідно до Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності, нотаріальні дії, вчинені в порядку заміщення, підлягають реєстрації у журналі реєстрації фактів заміщення, форма якого наведена у Додатку 7 вказаного Положення.

Одночасно з реєстрацією фактів заміщення приватного нотаріуса всі нотаріальні дії, учинені нотаріусом, який заміщує, підлягають реєстрації ним у власному реєстрі для реєстрації нотаріальних дій у порядку, передбаченому Правилами ведення нотаріального діловодства, затвердженими Наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3253/5, зареєстрованими у Міністерстві юстиції України 23 грудня 2010 р. за № 1318/18613²⁷⁴.

Документи діловодства передаються приватним нотаріусом, якого заміщують, у порядку, передбаченому зазначеними Правилами.

Приватний нотаріус, якого заміщують, не вправі здійснювати нотаріальну діяльність під час цього заміщення, якщо інше не передбачено Законом. У разі дострокового повернення приватного нотаріуса до здійснення нотаріальної діяльності повноваження нотаріуса, який його заміщує, що виникли внаслідок такого заміщення, автоматично припиняються²⁷⁵.

Зауважимо, що зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса не означає припинення дії реєстраційного посвідчення²⁷⁶.

Наголошуємо, що тимчасове припинення виконання своїх нотаріальних обов'язків призводить на практиці до призупинення виконання певних трудових функцій не лише ним, але і його працівниками. Тобто працівники приватного нотаріуса

---

²⁷⁴ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3253/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10#Text>

²⁷⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 230; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 160.

²⁷⁶ Там само.

відправляються у вимушену відпустку, а в деяких випадках підпадають під звільнення. Це може бути як з ініціативи приватного нотаріуса як роботодавця, так і за бажанням самого працівника (помічника, консультанта), відповідно до вимог Кодексу законів про працю України²⁷⁷.

Відповідно, приватний нотаріус повинен видати наказ щодо припинення виконання трудових обов'язків його працівниками. У цьому разі можливе навіть розірвання трудового контракту між приватним нотаріусом та помічником відповідно до вимог Кодексу законів про працю.

Існує практика про відправлення приватними нотаріусами своїх працівників у відпустку (у більшості випадків – не оплачувану). Однак через необхідність оформлення архіву приватного нотаріуса можливе виконання працівниками цього нотаріуса, зокрема діловодом або архіваріусом, обов'язків по формуванню архіву, однак це стосується випадків ведення прийому громадян²⁷⁸.

Припинення діяльності приватного нотаріуса відбувається лише у встановлених ст. 30 Закону України «Про нотаріат» випадках. Зокрема, підставами припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса є:

1) подання приватним нотаріусом письмової заяви про припинення нотаріальної діяльності;

2) анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

3) неусунення приватним нотаріусом без поважних причин таких порушень:

– якщо приватний нотаріус не має приміщення для обладнання робочого місця або це приміщення не відповідає встановленим Законом України «Про нотаріат» умовам та не усунуто вказані недоліки протягом 60 днів з дня виявлення цього порушення;

---

²⁷⁷ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. д.ю.н. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 70–122.

²⁷⁸ Там само. С. 91.

– якщо приватний нотаріус протягом 30 днів з дня виявлення порушення не уклав договір про страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса або розмір страхової суми не відповідає вимогам нотаріального Закону;

4) смерть приватного нотаріуса або оголошення його померлим у порядку, встановленому законом;

5) припинення громадянства України або виїзд за межі України на постійне проживання;

6) призначення приватного нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;

7) невиконання приватним нотаріусом наказу Міністерства юстиції України або його територіального органу про зупинення його нотаріальної діяльності, за винятком випадків оскарження приватним нотаріусом такого наказу;

8) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким приватний нотаріус засуджений за умисне кримінальне правопорушення;

9) набрання законної сили судовим рішенням, відповідно до якого нотаріуса притягнуто до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»;

10) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або про застосування до нього примусових заходів медичного характеру;

11) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса безвісно відсутнім²⁷⁹.

Припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса здійснюється відповідно до ст. 30-1 Закону України «Про нотаріат»²⁸⁰.

Припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса здійснюється відповідним територіальним органом Міністерства юстиції України за наявності підстав, передбачених

---

²⁷⁹ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²⁸⁰ Там само.

цим Законом, шляхом видання наказу про припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса.

У випадках, передбачених пп. 1–3, 5–9 ч. 1 ст. 30 Нотаріального Закону²⁸¹, відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України зобов'язаний негайно передати приватному нотаріусу копію наказу про припинення його нотаріальної діяльності.

Приватний нотаріус зобов'язаний припинити нотаріальну діяльність з моменту отримання копії наказу про припинення його нотаріальної діяльності.

Наказ про припинення нотаріальної діяльності може бути оскаржений приватним нотаріусом у Міністерстві юстиції України або у суді. Оскарження цього наказу приватним нотаріусом зупиняє реалізацію положень, передбачених частинами п'ятою і шостою статті 30 Нотаріального Закону.

Особа, нотаріальна діяльність якої припинена, зобов'язана протягом одного місяця з дня одержання копії наказу передати до відповідного державного нотаріального архіву всі документи нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса. У разі, якщо цей строк є недостатнім, він може бути продовжений рішенням відповідного територіального органу Міністерства юстиції України, але лише один раз і не більше ніж на місяць²⁸².

У разі неможливості або відмови приватного нотаріуса особисто здійснити передачу документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса у встановлені строки цей обов'язок покладається на відповідний територіальний орган Міністерства юстиції України, яке за необхідності залучає до цього поліцейських.

Порядок та умови здачі та знищення особистої печатки приватного нотаріуса встановлюються і забезпечуються спеціально уповноваженими органами з питань дозвільної системи.

---

²⁸¹ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²⁸² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 232; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес, 2018. С. 161; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 161.

Припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса означає припинення дії реєстраційного посвідчення²⁸³.

Про анулювання або припинення дії реєстраційного посвідчення управління юстиції впродовж п'яти робочих днів повідомляє відповідний орган державної податкової служби.

Отже, припинення виконання своїх нотаріальних обов'язків призводить на практиці до остаточне цілковите припинення виконання нотаріальної діяльності не лише ним, але і його працівниками, які звільняються з роботи за рішенням роботодавця, а у випадку смерті нотаріуса – лише наказом про припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, виданого територіальним органом Міністерства юстиції України²⁸⁴.

Наказом Міністерства юстиції України від 7 липня 2014 р. за № 1087/5 «Про припинення приватної нотаріальної діяльності» припинено приватну нотаріальну діяльність осіб, які здійснювали приватну нотаріальну діяльність на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя і призначені на посаду нотаріуса Російської Федерації²⁸⁵.

3.8. Підстави анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю

Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю може бути анульовано Міністерством юстиції України у випадках, передбачених ст. 12 Закону України «Про нотаріат»²⁸⁶.

²⁸³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 233; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 161; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 161.

²⁸⁴ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. д.ю.н. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 97.

²⁸⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 233; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 161; Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 161.

²⁸⁶ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути анульовано Міністерством юстиції України за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання: Міністерства юстиції України, його територіальних органів, а також Нотаріальної палати України.

Так, за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, Міністерством юстиції України у анулюється нотаріальне свідоцтво у разі:

а) втрати громадянства України або виїзду за межі України на постійне проживання;

б) винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності;

в) винесення ухвали про застосування щодо нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили;

г) закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з nereабілітуючих підстав;

г) винесення рішення суду, що набрало законної сили, про обмеження дієздатності особи, яка виконує обов'язки нотаріуса, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою;

д) неодноразового порушення нотаріусом законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, під час вчинення нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду;

е) невідповідності нотаріуса займаній посаді внаслідок стану здоров'я, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

є) порушення нотаріусом вимог, передбачених ч. 4 ст. 3, ч. 1 ст. 8 та ст. 9 Закону України «Про нотаріат»;

ж) набрання законної сили рішенням суду про порушення нотаріусом вимог законодавства під час вчинення ним нотаріальної дії;

з) знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;

и) неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України²⁸⁷.

²⁸⁷ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України, відбувається тільки у одному разі – неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики.

Анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю відбувається згідно з Порядком внесення Міністерством юстиції України, територіальними органами Міністерства юстиції або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, який затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 28 липня 2011 року²⁸⁸.

Подання Міністерству, територіальних органів Міністерства юстиції або Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю вноситься до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату не пізніше сорока п'яти днів з дня встановлення підстав для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, якщо інший строк не передбачено законом.

Особа, щодо якої внесено Подання, може ознайомитися з ним та доданими до нього матеріалами у визначеному департаменті Міністерству, територіальному органі Міністерства юстиції, Нотаріальній палаті України, які внесли таке Подання, з правом робити виписки та копії.

Подання розглядається Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату не більше шести місяців з дня його надходження та з урахуванням строку, передбаченого п. 8 ч. 1 ст. 29-1 Нотаріального Закону²⁸⁹.

Цей строк може бути продовжений за обґрунтованим рішенням вказаної Комісії.

---

²⁸⁸ Про затвердження Порядку внесення Міністерством юстиції України, територіальними органами Міністерства юстиції або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату від. 28.07.2011 № 1904/5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0925-11#Text>

²⁸⁹ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Оскарження Подання в судовому порядку не перешкоджає його розгляду Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату.

Подання Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції повинно містити:

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, щодо якої внесено Подання, відомості про зміну прізвища, імені, по батькові (за наявності), назву нотаріального округу, номер та дату видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, поштову адресу та адресу електронної пошти, номер телефону;

- інформацію про наявність підстав, визначених п. 2 ч. 1 ст. 12 Нотаріального Закону²⁹⁰;

- зазначення конкретних порушень, які були допущені нотаріусом;

- пропозиції щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

До Подання Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції додаються:

- засвідчені в установленому законодавством порядку копії документів, на підставі яких внесено Подання;

- довідка про результати перевірки роботи нотаріуса (у разі проведення такої перевірки);

- пояснення особи, щодо якої внесено Подання, на предмет обставин, викладених у Поданні (у разі наявності);

- копії документів про зупинення нотаріальної діяльності (щодо приватного нотаріуса);

- копії документів, що свідчать про виявлені в діяльності нотаріуса порушення;

- документи, що свідчать про вжиті заходи щодо виявлених в роботі нотаріуса порушень (у разі вжиття таких заходів);

- відповідні документи органів дізнання і слідства, прокуратури, суду тощо;

- засвідчена в установленому порядку копія рішення Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції про направлення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату Подання,

---

²⁹⁰ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

яке прийняте відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» або Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»²⁹¹.

Перелік документів, які додаються до Подання, визначається Мін'юстом, територіальним органом Міністерства юстиції залежно від підстав, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 12 Нотаріального Закону.

Подання Нотаріальної палати України повинно містити: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, щодо якої внесено Подання, відомості про зміну прізвища, імені, по батькові (за наявності), назву нотаріального округу, номер та дату видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, поштову адресу та адресу електронної пошти, номер телефону; інформацію про наявність підстав, визначених п. 3 ч. 1 ст. 12 Нотаріального Закону; зазначення конкретних порушень, які були допущені нотаріусом; пропозиції щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

До Подання додаються: засвідчені в установленому порядку копії документів, на підставі яких внесено Подання; доповідна записка делегованого представника Нотаріальної палати України (далі – делегований представник); пояснення особи, щодо якої внесено Подання, на предмет обставин, викладених у доповідній записці делегованого представника²⁹².

Про внесення Подання всі члени Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату повідомляються визначеним департаментом Мін'юсту протягом семи робочих днів з дати його надходження до Мін'юсту.

Скан-копії Подання та доданих до нього матеріалів надсилаються секретарем Комісії всім членам Комісії для ознайомлення.

---

²⁹¹ Про затвердження Порядку внесення Міністерством юстиції України, територіальними органами Міністерства юстиції або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату від. 28.07.2011 № 1904/5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0925-11#Text>

²⁹² Там само.

Попередній розгляд Подання здійснюється членом вказаної Комісії, якому головою Комісії доручаються вивчення Подання і підготовка висновку за результатами розгляду матеріалів Подання.

Після попереднього розгляду членом Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату Подання розглядається на засіданні Комісії у присутності особи, щодо якої внесено Подання, представника визначеного департаменту Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції або делегованого представника.

Неявка на засідання Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату особи, щодо якої внесено Подання, представника визначеного департаменту Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції або делегованого представника, які належно повідомлені про дату, час і місце засідання Комісії, не є перешкодою для розгляду Подання, якщо присутність зазначених осіб не визнано Комісією обов'язковою.

Розгляд Подання на засіданні Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату розпочинається з доповіді члена Комісії, який підготував висновок, після чого заслуховуються представник визначеного департаменту Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції або делегований представник та особа, щодо якої складено Подання²⁹³.

На засіданні заслуховуються члени Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, досліджуються та аналізуються подані документи.

У разі відсутності необхідної інформації щодо обставин, викладених у Поданні, або наявності додаткових відомостей Вища кваліфікаційна комісія нотаріату може перенести розгляд питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю до вирішення зазначених питань або повернути на доопрацювання до визначеного департаменту Мін'юсту, територіального органу Міністерства юстиції, Нотаріальної палати України, але не більше ніж на тридцять

---

²⁹³ Про затвердження Порядку внесення Міністерством юстиції України, територіальними органами Міністерства юстиції або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату від. 28.07.2011 № 1904/5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0925-11#Text>

днів з дня його надходження та з урахуванням строку, передбаченого п. 8 ч. 1 ст. 29-1 Нотаріального Закону²⁹⁴.

На засіданні Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату ведеться протокол, який підписують головуючий на засіданні та секретар.

За результатами розгляду Подання Комісія може ухвалити одне з таких рішень:

1) про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

2) про відмову в анулюванні свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю²⁹⁵.

Рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату ухвалюється відкритим голосуванням більшістю голосів від числа присутніх членів Комісії.

Копія рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату направляється особі, щодо якої прийнято рішення Комісії, територіального органу Міністерства юстиції, Нотаріальній палаті України, які внесли Подання.

На підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю видається відповідний наказ Міністерства юстиції України.

Копія наказу Міністерства юстиції України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю направляється особі, щодо якої видано цей наказ, територіальному органу Міністерства юстиції, Нотаріальній палаті України, які внесли Подання.

У разі, якщо Подання було внесено визначеним департаментом Мін'юсту або Нотаріальною палатою України, копія наказу Мін'юсту про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю також надсилається територіальному органу Міністерства юстиції для вжиття заходів, передбачених Нотаріальним Законом.

---

²⁹⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²⁹⁵ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 136.

Копії рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та відповідного наказу Міністерства юстиції України оприлюднюються на офіційному вебсайті Мін'юсту не пізніше двох робочих днів з дати підписання наказу з урахуванням вимог законодавства про доступ до публічної інформації, захист персональних даних та збереження нотаріальної таємниці.

Анульоване свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю підлягає поверненню до Міністерства юстиції України²⁹⁶.

Рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату може бути оскаржене до суду в установленому законодавством порядку.

3.9. Консульські установи та дипломатичні представництва України як суб'єкти нотаріального процесу

Найбільш широкими повноваженнями щодо вчинення нотаріальних дій серед органів квазінотаріату наділені консульські установи України. Вчинення нотаріальних дій консульськими установами України завжди слугувало захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб України, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій за межами держави²⁹⁷.

Розвиток законодавства незалежної України відбувається у напрямі рецепції міжнародно-правових стандартів, зокрема окремих норм європейського законодавства.

Приміром, відповідних змін зазнало нотаріальне процесуальне право України, зокрема в частині правового регулювання провадження нотаріальної діяльності – надання можливості вчинення державними та приватними нотаріусами інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності.

---

²⁹⁶ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 136.

²⁹⁷ Долинська М. С. Консульські установи як учасники українського нотаріального процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Випуск 22. С. 42.

Також вагомих змін зазнало законодавство, яке регулює вчинення окремих видів нотаріальних дій консульськими установами України²⁹⁸.

Ми погоджуємося з думкою О. Коротюк, що «повноваження на вчинення нотаріальних дій є важливими в контексті виконання функцій захисту і охорони прав та інтересів громадян України за кордоном»²⁹⁹.

За своєю компетенцією консульські установи України вчиняють нотаріальні дії, передбачені у ст. 38 Закону України «Про нотаріат», а саме:

1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні, а також крім договорів оренди, суборенди, емфітевзису земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

2) вживають заходів із охорони спадкового майна;

3) видають свідоцтва про право на спадщину;

4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя;

5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них;

6) засвідчують справжність підпису на документах;

7) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови іншою;

8) посвідчують факт, що фізична особа є живою;

9) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;

10) посвідчують тотожність фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці;

11) посвідчують час пред'явлення документів;

12) приймають у депозит грошові суми і цінні папери;

13) вчиняють виконавчі написи;

---

²⁹⁸ Долинська М. С. Консульські установи як учасники українського нотаріального процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Випуск 22. С. 42.

²⁹⁹ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 262.

- 14) приймають на зберігання документи;
- 15) вчиняють морські протести;
- 16) видають дублікати посвідчених ними документів³⁰⁰.

Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України.

Порядок вчинення нотаріальних дій консульськими установами регулюється Законом України «Про нотаріат», Цивільним кодексом України, Консульським статутом України та іншими актами міжнародного законодавства, зокрема й міжнародними договорами та конвенціями (а саме Віденськими конвенціями про право міжнародних договорів 1961 та 1963 років).

Ми погоджуємося з думкою Н. Кравченко про те, що значущість Віденських конвенцій в сучасних умовах полягає в тому, що вони стали основою для міжнародних переговорів та є універсальним міжнародно-правовим актом³⁰¹.

Консули, відповідно до ст. 7 Закону України «Про нотаріат», у своїй діяльності керуються законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства закордонних справ України та іншими нормативно-правовими актами³⁰².

Крім того, під час вчинення нотаріальних дій консули в установленому порядку та в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають з норм міжнародного права, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Однак здебільшого консульські установи України у своїй діяльності керуються Консульським статутом України, який

---

³⁰⁰ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

³⁰¹ Кравченко Н. П. Нотаріальна діяльність дипломатичних представництв України в контексті адаптації національного законодавства до права ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 108. Ч. 1. С. 231–242.

³⁰² Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

був затверджений указом Президента України від 2 квітня 1994 року за № 127/94³⁰³.

Вчинення нотаріальних дій покладається на консульських посадових осіб, які працюють у дипломатичних представництвах та консульських установах України.

Вчинення нотаріальних дій покладається на консульських посадових осіб (далі – консул), які працюють у дипломатичних представництвах та консульських установах України.

Відповідно до ст. 2 Консульського статуту термін консул охоплює такі посади: генеральний консул, консул, віцеконсул або консульський агент, який є главою консульської установи³⁰⁴. Тобто вчиняти нотаріальні дії будь-яка з перелічених осіб³⁰⁵.

Однак, на нашу думку, це повинно бути врегульовано розпорядженням консула по кожному конкретному дипломатичному представництву та консульській установі України за кордоном. Також у розпорядженні варто вказати випадки заміщення відповідної консульської особи, яка уповноважена буде вчиняти нотаріальні дії у разі відсутності основного працівника, на якого покладено обов'язок вчиняти нотаріальні дії³⁰⁶.

У вказаному нормативному акті порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами дипломатичних представництв та консульських установ відведено окрему главу XI «Нотаріальні дії».

Порядок вчинення нотаріальних дій детально регламентований в окремому Положенні про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, що затверджене наказами Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ від 27 грудня 2004 р. за № 142/5/310 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 27 грудня 2004 р. за № 1649/10248.

---

³⁰³ Про затвердження Консульського статуту України : Указ Президента України від 2 квітня 1994 р. № 127/94. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/127/94>

³⁰⁴ Там само.

³⁰⁵ Долинська М. С. Консульські установи як учасники українського нотаріального процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2019. Випуск 22. С. 43.

³⁰⁶ Там само.

Наказами Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ від 24 листопада 2021 року за № 4212/5/535 затверджено значущі зміни до Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України.

Консул, який вчиняє нотаріальні дії, зобов'язаний додержувати таємниці вчинюваних нотаріальних дій. Довідки про вчинені нотаріальні дії і документи видаються відповідно до законодавства України про нотаріат.

Законодавець у ст. 49 Консульського статуту України встановив правило, згідно з яким консул не може вчинювати нотаріальні дії на своє ім'я та від свого імені, на ім'я та від імені своєї (свого) дружини (чоловіка), а також її (його) та своїх родичів по прямій лінії³⁰⁷.

Зауважимо, що законодавцем варто було би це передбачити у ст. 9 Закону України «Про нотаріат» в частині обмеження на вчинення нотаріальних дій консульськими установами України³⁰⁸.

Довідки про вчинені нотаріальні дії та документи видаються тільки фізичним та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких учинялися нотаріальні дії.

На письмову вимогу суду, господарського суду, прокуратури, органів дізнання і слідства довідки про вчинені нотаріальні дії та документи видаються у зв'язку з кримінальними, цивільними або господарськими справами, що перебувають у їх провадженні.

Письмова вимога, з якою звертаються суд та інші зазначені органи, має бути належно оформлена (зокрема, мати посилання на номер справи, щодо якої виникла потреба в отриманні інформації).

Довідки про заповіти (про наявність заповіту, його зміст та ін.) видаються особам, щодо яких було складено заповіт,

---

³⁰⁷ Про затвердження Консульського статуту України : Указ Президента України від 2 квітня 1994 р. № 127/94. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.

³⁰⁸ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як один із головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична, 2018. Вип. 2. С. 114.

а також органам, переліченим в абзаці третьому цього підпункту, та спадкоємцям за законом тільки після смерті заповідача за умови подання свідоцтва (нотаріально засвідченої копії) про його смерть.

Обов'язок додержання таємниці здійснюваних нотаріальних дій поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків.

Якщо консулові стане відомо про спадщину, яка відкрилася на користь громадян України, які проживають в Україні, консул негайно передає у Міністерство закордонних справ України всі відомі йому дані про таку спадщину і можливих спадкоємців³⁰⁹.

Якщо вчинення нотаріальної дії суперечить законодавству України, консул відмовляє у вчиненні такої дії.

Консул не приймає до вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам законодавства України, або можуть своїм змістом завдати шкоди інтересам України, або містять відомості, що ганьблять честь і гідність громадян. На прохання особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальних дій, їй повинні бути викладені причини відмови і роз'яснено порядок її оскарження.

У разі вчинення нотаріальних дій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів, у яких беруть участь Україна і держава перебування, застосовуються норми іноземного права.

Консул приймає документи, складені за вимогами іноземного права, і вчинює посвідчувальні написи у формі, передбаченій іноземним законодавством, якщо це не суперечить законодавству України.

У главі VII статуту³¹⁰ передбачено функції консула щодо майна громадян України. Зокрема, консул вживає заходів для охорони майна, що залишилося після смерті громадянина

---

³⁰⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 236, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 105.

³¹⁰ Про затвердження Консульського статуту України : Указ Президента України від 2 квітня 1994 р. № 127/94. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/127/94>

України. Якщо залишене майно повністю або частково складається з предметів, що можуть зіпсуватись, а так само у разі надмірної дорожнечі зберігання такого майна консул має право продати це майно і надіслати виручені гроші за належністю.

Консул має право приймати: спадкове майно для передачі спадкоємцям, які перебувають в Україні; на зберігання гроші, коштовності, цінні папери і документи, які належать громадянам України.

Ми погоджуємося з думкою С. Фурси та Є. Фурси, що стосовно територіальної компетенції посадових осіб дипломатичних представництв та консульських установ, то нотаріальні дії вчиняються у приміщеннях цих установ, а якщо нотаріальна дія вчиняється поза межами установи, то вона має бути вчинена в межах консульського округу. Наприклад, автори наголошують на тому, що на сайті відділення посольства України в Німеччині зазначено: Межі консульського округу: Компетенція Відділення Посольства України у м. Бонні розповсюджується на федеральні землі: Північний Рейн-Вестфалія³¹¹.

Нотаріальні дії вчиняються у приміщенні дипломатичного представництва та консульської установи. В окремих випадках, коли фізична особа не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості вчинюваних нотаріальних дій, нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаними приміщеннями, але в межах території діяльності дипломатичного представництва або консульської установи, у межах консульського округу.

Якщо нотаріальна дія вчиняється поза приміщенням дипломатичного представництва чи консульської установи України, у посвідчувальному написі та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій записується місце вчинення нотаріальної дії (удома, у лікарні тощо) із зазначенням адреси, а також часу вчинення нотаріальної дії та причин, з яких нотаріальна дія була вчинена поза вказаними приміщеннями.

Консул відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо:

- учинення такої дії суперечить законові;

---

³¹¹ Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є. Є., Нікітюк О. М. Нотаріат України. Книга 1. Організація нотаріату з практикумом : підручник у трьох книгах / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2015. С. 348–350.

- не подані відомості (інформація) та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії;
- дія не підлягає вчиненню консулом;
- з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулась недієздатна особа, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або представник, який не має необхідних повноважень;
- правочин, що укладається від імені юридичної особи, не відповідає обсягу її цивільної дієздатності;
- в інших випадках, передбачених чинним законодавством України³¹².

Консули не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, якщо ті не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що паплюжать честь і гідність людини.

Посадові консульські особи вчиняють чотири види нотаріальних проваджень:

- 1) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення безспірного права;
- 2) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення безспірного факту;
- 3) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на забезпечення збереження майна та документів;
- 4) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на надання документу виконавчої сили³¹³.

За вчинення нотаріальних дій консули справляють консульський збір.

Також за надання консулами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані з учинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру (складання проектів правочинів, заяв, виготовлення копій (фотокопій) документів чи виписок з них тощо) справляється окрема плата. Перелік таких послуг та розмір плати за них установлюються Тарифами консульського збору.

³¹² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 236–237; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 105–106.

³¹³ Долинська М. С. Консульські установи як учасники українського нотаріального процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2019. Випуск 22. С. 44.

Зауважуємо, що з 1 січня 2022 року за вчинення нотаріальних дій за кордоном за зверненнями осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесених до категорій 1 і 2; осіб з інвалідністю I та II груп, дітей з інвалідністю або законних представників, які діють від імені таких осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю; дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа або законних представників, які діють від імені дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, консульський збір не справляється.

Консули приймають документи, складені відповідно до вимог іноземного права, а також учиняють на документах посвідчувальні написи у формі, передбаченій іноземним законодавством, якщо це не суперечить законодавству України.

Довіреність, що призначається для вчинення дій за кордоном і не містить вказівки про строк її чинності, зберігає силу до її скасування особою, яка видала довіреність, про що може бути зазначено в тексті довіреності.

За заявою особи, яка видає довіреність, що призначається для дії за кордоном, така довіреність може бути зареєстрована в Єдиному реєстрі доручень, посвідчених у нотаріальному порядку, відповідно до вимог Положення про Єдиний реєстр доручень, посвідчених у нотаріальному порядку, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 29.05.1999 № 29/5 (із змінами і доповненнями), зареєстроваєм в МЮУ 10.06.1999 за № 362/3655, через Міністерство закордонних справ України, про що консулом зазначається у тексті довіреності.

Дії, пов'язані з охороною майна, що залишилося після смерті іноземного громадянина і перебуває на території України, або майна, яке належить одержати іноземному громадянину після смерті громадянина України, а також з видачею свідоцтва про право на спадщину щодо такого майна, здійснюються відповідно до законодавства України.

Відповідно до міжнародного договору у разі, коли заповіт, складений за формою, передбаченою законодавством іноземної держави, після смерті заповідача подається консулу для розкриття і оголошення, консул оголошує зміст заповіту та складає протокол про його стан і зміст. У протоколі вказуються дата, час та місце його складання, дата посвідчення заповіту, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка його подала,

стан документа (був він поданий запечатаним чи відкритим; чи були в ньому закреслені місця, виправлення або інші недоліки).

Протокол підписується консулом і особою, яка подала заповіт. Цими самими особами підписується кожний аркуш заповіту. Якщо заповіт зберігався у консула в запечатаному вигляді, усі зазначені дії консул провадить одноосібно.

До протоколу додаються засвідчена копія заповіту, а залежно від вимог міжнародного договору – копія протоколу та оригінал заповіту.

Указані документи можуть бути видані заінтересованій особі або надіслані компетентній установі іноземної держави за правилами виконання доручень.

Документи, які складено за кордоном за участю іноземних властей або які від них виходять, приймаються консулами за умови їх засвідчення в порядку, передбаченому міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (або щодо яких держава Україна визнала себе правонаступником).

Без легалізації такі документи приймаються консулами в таких випадках, коли це передбачено законодавством України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (або щодо яких держава Україна визнала себе правонаступником).

Консули забезпечують докази, необхідні для ведення справ в органах іноземних держав.

Дії для забезпечення доказів провадяться відповідно до цивільного процесуального законодавства України.

Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила про нотаріальні дії, ніж ті, що містить законодавство України, то при вчиненні нотаріальних дій застосовуються правила міжнародного договору.

Якщо міжнародний договір відносить до компетенції консулів вчинення нотаріальної дії, не передбаченої законодавством України, консули вчиняють цю нотаріальну дію в порядку, установленому Міністерством юстиції України та Міністерством закордонних справ України.

3.10. Посадові особи органів місцевого самоврядування як суб'єкти нотаріального процесу та проблеми їх становлення та реорганізації

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат», у населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії вчиняють посадові особи органів місцевого самоврядування. Компетенцію названих осіб щодо вчинення ними нотаріальних дій передбачено у ст. 37 Закону України «Про нотаріат»³¹⁴. Варто зауважити, що в частині першій вказаної статті не зазначено «у населених пунктах, де немає нотаріусів».

Отже у сільських населених пунктах уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 2) посвідчують заповіти (крім секретних);
- 3) видають дублікати посвідчених ними документів;
- 4) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;
- 5) засвідчують справжність підпису на документах³¹⁵.

Водночас наголошуємо на тому, що посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права оформляти документи, призначені для використання за межами кордону.

Відповідно до Закону України від 3 березня 2009 р. № 1055-17 «Про внесення змін до ст. 245 Цивільного кодексу України щодо повноважень посадових осіб органів місцевого самоврядування по вчиненню дій, прирівняних до нотаріальних», а також п. 4 ч. 2 ст. 40 Закону України «Про нотаріат» в редакції Закону від 3 березня 2009 р. № 1054-VI, довіреності осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, посвідчуються уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреностей на управління

---

³¹⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

³¹⁵ Там само.

і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами³¹⁶.

Акцентуємо на тому, що посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права посвідчувати довіреності від юридичних осіб. Зауважимо, що, згідно зі Законом України від 20 жовтня 2014 р. за № 1709 VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо деяких питань спадкування», з 1 січня 2016 р. значно змінюється компетенція посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо вчинення нотаріальних дій³¹⁷.

За ч. 1 ст. 37 Закону України «Про нотаріат», посадові особи органів місцевого самоврядування вчиняють нотаріальні дії у сільських населених пунктах незалежно від реєстрації у ньому приватного нотаріуса³¹⁸.

До компетенції посадових осіб органів місцевого самоврядування у сільських населених пунктах з 1 січня 2016 р. також відносять видачу свідоцтва про право на спадщину та видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя.

Однак видавати свідоцтва про право на спадщину та видавати свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя вправі лише уповноважені посадові особи органу місцевого самоврядування, які мають вищу юридичну освіту, досвід роботи у галузі права не менше трьох років, пройшли протягом року стажування у державній нотаріальній конторі або в приватного нотаріуса, завершили навчання щодо

---

³¹⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 237; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 106; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 97; Долинська М. С. Особливості вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2011. Вип. 53. С. 197–203, Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2015. С. 826.

³¹⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 237–238; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 107.

³¹⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 238.

роботи з єдиними та державними реєстрами, що функціонують в системі Міністерства юстиції України, та склали іспит зі спадкового права у порядку, встановленому Міністерством юстиції України³¹⁹.

Також законодавцем встановлено, що контроль за організацією нотаріальної діяльності уповноважених на це посадових осіб органів місцевого самоврядування, дотриманням ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконанням правил нотаріального діловодства здійснюється Міністерством юстиції України.

До речі, свідоцтво про право на спадщину може бути видано уповноваженою на це посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування лише спадкоємцям першої та другої черги за законом (як у випадку спадкування ними за законом, так і у разі спадкування ними за заповітом) і за правом представлення³²⁰.

Водночас станом на грудень 2018 року приблизно півсотні працівників органів місцевого самоврядування пройшли річний термін стажування в державній нотаріальній конторі чи у приватного нотаріуса, однак досі не склали відповідний іспит зі спадкового права, оскільки він не проводився³²¹.

Також вказаним Законом внесено зміни до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», згідно з якими до системи органів державної реєстрації прав включено органи місцевого самоврядування сільських населених пунктів. І, нарешті, вирішено головне питання, яке турбувало тисячі незаможних людей: Законом скасовується обов'язкове проведення оцінки майна і встановлюється оподаткування спадщини за нульовою ставкою податку у випадках спадкування майна спадкоємцями першої та другої черги за законом чи за заповітом – тобто у разі

---

³¹⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 237–238; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 107.

³²⁰ Там само.

³²¹ Долинська М. С. Порівняльний аналіз доступу до посади нотаріуса по законодавству України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 113; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 238–239.

оформлення спадщини від чоловіка дружини, батьків дітей, баби діда, брата сестри³²².

Норми, якими передбачається скасувати обов'язкову оцінку майна при спадкуванні, набрали чинності вже наступного дня після офіційного опублікування Закону, тобто з 3 грудня 2014 р., а норми стосовно надання повноважень органам місцевого самоврядування щодо оформлення права на спадщину та щодо реєстрації прав на успадковане мешканцями сільських населених пунктів нерухоме майно – з 1 січня 2016 р.³²³.

Нотаріальні дії в органах місцевого самоврядування вчиняють посадові особи, на яких за рішенням виконавчого комітету відповідної ради покладено вчинення цих дій.

Ці посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, у своїй діяльності відповідно до ст. 7 Закону України «Про нотаріат» керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та його територіальних органів, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, зокрема Порядком вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України № 3306/5 від 11 листопада 2011 року³²⁴.

Посадові особи органів місцевого самоврядування зобов'язані сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду.

Мова нотаріального діловодства визначається Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Якщо особа, яка звернулась за вчиненням

---

³²² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 239; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 107.

³²³ Там само.

³²⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затв. наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>

нотаріальної дії, не знає мови, якою ведеться діловодство, тексти оформлюваних документів мають бути перекладені їй перекладачем, про що зазначається в посвідчувальному написі. Особа, що не володіє мовою, якою виготовлений документ, підписується тією мовою, яку вона знає.

Нотаріальні дії вчиняються в приміщенні органу місцевого самоврядування. В окремих випадках, коли фізична особа не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості вчинюваної нотаріальної дії, нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаним приміщенням.

Вказані посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, зобов'язані додержувати таємниці цих дій. Обов'язок додержання таємниці вчинюваних нотаріальних дій поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків. Особи, винні в порушенні таємниці вчинюваних нотаріальних дій, несуть відповідальність у порядку, передбаченому законодавством України.

За ст. 9 Закону «Про нотаріат», посадова особа органу місцевого самоврядування, яка вчиняє нотаріальні дії, не вправі вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, їхніх та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я та від імені працівників цього органу місцевого самоврядування. Також посадові особи не вправі вчиняти нотаріальні дії на ім'я і від імені цього органу місцевого самоврядування³²⁵.

У перелічених випадках нотаріальні дії вчиняються державною нотаріальною конторою, приватним нотаріусом чи у будь-якому органі місцевого самоврядування³²⁶.

Нотаріальні та прирівняні до них дії, вчинені з порушенням встановлених правил, є недійсними. Посадові особи органів місцевого самоврядування зобов'язані сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні

---

³²⁵ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

³²⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 240; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 108.

їхніх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду.

Посадова особа органу місцевого самоврядування відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у таких випадках:

- вчинення такої дії суперечить законові;
- дія підлягає вчиненню нотаріусом або посадовою особою іншого органу місцевого самоврядування;
- якщо з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулася недієздатна особа, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або представник, який не має необхідних повноважень³²⁷.

Також посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, не приймає для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що ганьблять честь і гідність людини.

За загальним правилом, нотаріальні дії вчиняються в день подачі всіх необхідних документів після оплати цієї дії. За вчинення нотаріальних дій посадові особи органів місцевого самоврядування справляють державне мито відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» № 7-93 від 21 січня 1993 р.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»³²⁸ система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

---

³²⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 240; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 108.

³²⁸ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 24. Ст. 170.

Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову. Територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом.

Згідно зі статтею 10 вказаного закону, ради – є представницькими органами місцевого самоврядування.

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Представницькі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, виконавчі органи місцевого самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування» та іншими законами.

Відповідно до статті 11 Законом України «Про місцеве самоврядування» органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи³²⁹.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

---

³²⁹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 24. Ст. 170.

У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово³³⁰.

Сільський, селищний, міський голова або староста (у певних умовах) є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

Сільський, селищний, міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року від № 280/97-ВР, сільський, селищний, міський голова очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях³³¹.

Водночас сільський, селищний, міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, зокрема й на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю.

На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом.

Повноваження сільських, селищних, міських голів можуть бути тимчасово покладені на керівника відповідної

---

³³⁰ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 24, ст. 170.

³³¹ Там само.

військово-цивільної адміністрації відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», однак, на нашу думку, це не стосується виконання нотаріальних повноважень, оскільки у спеціальному Законі України «Про нотаріат» це не врегульовано.

3.11. Посадові та службові особи України, уповноважені на посвідчення заповітів та довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених

Законодавство України окремо визначає компетенцію посадових осіб щодо посвідчення лише двох видів нотаріальних дій: заповітів та довіреностей, прирівняних до нотаріально посвідчених.

Відповідно до ст. 40 нотаріального Закону, до нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних) прирівнюються:

1) заповіти осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів;

2) заповіти осіб, які перебувають під час плавання на морських, річкових суднах, що ходять під прапором України, посвідчені капітанами цих суден;

3) заповіти осіб, які перебувають у пошукових або інших експедиціях, посвідчені начальниками цих експедицій;

4) заповіти військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіти працівників, членів їхніх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

5) заповіти осіб, які тримаються в установах виконання покарань, посвідчені начальниками таких установ;

б) заповіти осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками слідчих ізоляторів³³².

Зазначені посадові особи зобов'язані негайно передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів у державний нотаріальний архів за місцем проживання заповідача³³³.

Капітани морських суден зобов'язані передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів капітанові морського порту або консулові України в іноземному порту для подальшого надсилання їх до державного нотаріального архіву за місцем проживання заповідача.

А державний нотаріус державного нотаріального архіву зобов'язаний перевірити законність заповіту, що надійшов на зберігання, та залишити у себе отриманий ним примірник заповіту з повідомленням про це заповідача та посадової особи, яка посвідчила заповіт. У разі встановлення невідповідності заповіту Законіві державний нотаріус державного нотаріального архіву повідомляє про це заповідача і посадову особу, яка посвідчила заповіт.

У разі, якщо заповідач не мав місця проживання в Україні або місце проживання заповідача невідоме, заповіт надсилається до Київського державного нотаріального архіву.

Також не є нотаріальними діями, а лише прирівнюються до нотаріально посвідчених:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їхніми заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

2) довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також

---

³³² Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

³³³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 241; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 109; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 102–103.

довіреності працівників, членів їхніх сімей і членів сімей військово-службовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

3) довіреності осіб, які тримаються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками таких установ чи слідчих ізоляторів;

4) довіреності осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, посвідчені уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами³³⁴.

Посвідчення заповітів і довіреностей переліченими посадовими особами проводиться з дотриманням вимог Закону України «Про нотаріат» та інших нормативно-правових актів.

Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 6 липня 2006 р. № 940 викладено в новій редакції Порядок посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених.

Зауважуємо, що до вказаного порядку було внесено зміни постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 року за № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419»³³⁵, якою слова «доручень, прирівнюваних» замінити словами «довіреностей, що прирівнюються» та виключено абз. 10 п. 1 Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, затвердженого зазначеною постановою, тобто начальники слідчих ізоляторів не мають права посвідчувати заповіти і довіреності осіб, узятих під варту, та зашуджених, стосовно яких вирок суду не набрав законної сили, за погодженням з посадовою, службою особою чи органом, у провадженні яких перебуває справа.

---

³³⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

³³⁵ Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 року за № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2020-%D0%BF#n12>

Тому пропонуємо законодавцю також внести вказані зміни до Закону України «Про нотаріат».

Важливими, на нашу думку, є положення, передбачені Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 1 липня 2010 р. за № 2398-VI, якими законодавець доповнив розділ II Закону України «Про нотаріат», зокрема ст. 40-1, якою розширив повноваження органів, що посвідчують дії, прирівняних до нотаріально посвідчених: надав дозвіл начальникам установи виконання покарань засвідчувати справжність підпису на документах, зміст яких не суперечить законові і які не мають характеру угод та не містять у собі відомостей, що принижують честь і гідність людини. Зазвичай засвідчується підпис на заявах про прийняття або відмову від спадщини.

Аналізуючи норми ст.ст. 245 і 1252 Цивільного кодексу України та ст.ст. 40, 40-1 Закону України «Про нотаріат» щодо посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених посадовими, службовими особами доходимо висновку, що їх можна класифікувати за кількома ознаками, наприклад, за видами вчинюваних дій, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. У цьому разі виокремлюють такі три групи вчинюваних дій:

- 1) посвідчення заповітів;
- 2) посвідчення довіреностей;
- 3) засвідчення справжності підпису на документах, зміст яких не суперечить Законові і які не мають характеру угод та не містять відомостей, що принижують честь і гідність людини³³⁶.

Посадові, службові особи, які посвідчують заповіти і довіреності, під час учинення вказаних дій керуються Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Мін'юсту, а також цим Порядком.

Посадові, службові особи у процесі посвідченні заповітів і довіреностей зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю

---

³³⁶ Долинська М. С. До питання компетенції посадових і службових осіб, які вчиняють дії, прирівняні до нотаріально посвідчених. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 3. С. 60; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 243.

та не розголошувати відомостей, отриманих під час їх посвідчення.

Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється на осіб, яким про посвідчення заповіту та довіреності стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для їх посвідчення як свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

Особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, передбаченому Законом.

Посадові, службові особи не вправі посвідчувати заповіти і довіреності на своє ім'я або від свого імені, на ім'я або від імені свого чоловіка чи своєї дружини, їхніх та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер).

Посвідчені заповіти та довіреності реєструються посадовими, службовими особами, крім капітанів морських або річкових суден, що плавають під прапором України, начальників пошукових або інших експедицій, в реєстрі для реєстрації заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, форма якого встановлюється Міністерством юстиції України. Реєстр мусить бути прошитий, а аркуші пронумеровані.

Кожен заповіт, кожна довіреність реєструються під окремим порядковим номером. Номер, під яким зареєстровано заповіт чи довіреність, зазначається в посвідчувальному написі та є доказом посвідчення заповіту чи довіреності.

Капітан морського або річкового судна, що плаває під прапором України, вносить запис про посвідчення заповіту в судовий журнал. Реєстраційний номер, за яким заповіт внесено до судового журналу, і номер сторінки судового журналу проставляються на двох примірниках заповіту. У судовому журналі робиться відмітка про передачу заповіту начальникові порту України або консулу України в іноземному порту.

Заповіт, посвідчений начальником експедиції, реєструється в обліковому журналі так само, як і вихідні документи. Порядковий номер, за яким заповіт зареєстровано у журналі, проставляється у посвідчувальному написі на обох примірниках заповіту.

Заповіт складається, підписується та посвідчується в двох примірниках. Присутність не менше двох свідків є обов'язковою умовою при посвідченні заповітів, прирівняних

до нотаріально посвідчених, зазначеними посадовими та службовими особами. Свідки, у присутності яких посвідчено заповіт, зачитують його вголос та ставлять свої підписи на ньому. Свідки також зобов'язані дотримуватися таємниці при вчиненні нотаріальних дій. Довіреність посвідчується в одному примірнику. Посвідчена довіреність вручається особі, від імені якої вона посвідчена, або на прохання такої особи і її коштом надсилається за зазначеною нею адресою особі, на ім'я якої видана така довіреність.

Кабінет Міністрів України, керуючись нормами до ст. 64 Конституції України, ст.ст. 12-1 і 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», ст.ст. 7 і 34 Закону України «Про нотаріат», 28 лютого 2022 року за № 164 прийняв постанову «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану»³³⁷, у якій встановлено порядок посвідчення окремих довіреностей квазінотаріальними органами.

Зокрема, в умовах воєнного стану довіреності, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням таких заповітів, довіреностей через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі. Начальник табору (установи, де створено дільницю) для військовополонених може посвідчувати заповіт військовополоненого³³⁸.

---

³³⁷ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року за № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

³³⁸ Там само.

Командири (начальники) цих формувань (органів, установ) або інша уповноважена таким командиром (начальником) особа посвідчують довіреності та заповіти відповідно до Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 та рекомендацій Міністерства юстиції.

Посвідчені заповіти і довіреності реєструються командирами (начальниками) цих формувань (органів, установ) або іншою уповноваженою такими командирами (начальниками) особою під окремим порядковим номером у реєстрі для реєстрації заповітів і довіреностей, форма якого затверджується Міністерством юстиції. Номер, під яким зареєстровано заповіт чи довіреність, зазначається в посвідчувальному написі³³⁹.

Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган (установа) протягом п'яти днів після отримання довіреностей і заповітів забезпечують їх передачу Міністерству юстиції або його територіальному органу³⁴⁰.

Міністерство юстиції, його територіальний орган у день отримання довіреності, заповіту забезпечують їх передачу нотаріусу/державній нотаріальній конторі для подальшої реєстрації у Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі.

Нотаріус/державна нотаріальна контора в день отримання посвідчених довіреності, заповіту зобов'язанні забезпечити їх реєстрацію (облік), внести відомості про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, зберігати ці документи та передати їх на зберігання до відповідного державного нотаріального архіву протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану³⁴¹.

---

³³⁹ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року за № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

³⁴⁰ Там само.

³⁴¹ Там само.

3.12. Міністерство юстиції України та його територіальні органи як суб'єкти нотаріального процесу

3-поміж суб'єктів нотаріального процесу провідна роль відводиться Міністерству юстиції України, яке здійснює свої повноваження згідно з Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. за № 228³⁴².

Відповідно до п. 1 Положення, Міністерство юстиції України (Мін'юст) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Мін'юст України здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені у встановленому порядку територіальні органи Міністерства юстиції України.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі – виконання рішень), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, з питань утримання військовополонених, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації³⁴³.

---

³⁴² Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 0207.2014 р. № 228. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>

³⁴³ Там само.

Міністерство юстиції України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

До одного з основних завдань Мін'юсту належить організація роботи нотаріату. Зокрема, на Мін'юст стосовно діяльності нотаріату держави покладено такі завдання:

- організація роботи нотаріату;
- запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами).

Серед величезної кількості завдань, покладених на Мін'юст, на нашу думку, нотаріат виконує такі:

69) здійснює державне регулювання нотаріальної діяльності, зокрема встановлює умови допуску громадян та посадових осіб органів місцевого самоврядування, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, передбачених законом (далі – уповноважені особи), до провадження нотаріальної діяльності, здійснює контроль за організацією нотаріату та нотаріальної діяльності уповноважених осіб, керівництвом державними нотаріальними конторами, перевіряє організацію нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, видає та анулює в установленому законом порядку свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, видає уповноваженим особам свідоцтво про право на вчинення нотаріальних дій щодо оформлення спадкових прав, встановлює порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та уповноважених осіб; затверджує порядок проходження стажування уповноваженими особами, порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених осіб,

дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, порядок підвищення кваліфікації працівників органів нотаріату, нотаріусів, помічників нотаріусів та уповноважених осіб, установлює правила професійної етики нотаріусів, здійснює аналітично-методичне забезпечення нотаріальної діяльності, узагальнює та регулює нотаріальну практику, готує для нотаріусів та уповноважених осіб роз'яснення з питань, що належать до компетенції Міністерства;

70) забезпечує ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей;

71) забезпечує в установленому законодавством порядку організацію доступу до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст;

72) забезпечує організацію роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, Комісії з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та комісії з питань складення іспиту із спадкового права посадовими особами органів місцевого самоврядування, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій;

73) здійснює підготовку нотаріально оформлених документів для їх консульської легалізації, надає консульським установам і дипломатичним представництвам допомогу з питань вчинення нотаріальних дій;

74) проставляє апостиль на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, на виписках з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, а також на призначених для використання на території іноземних держав документах, що оформляються нотаріусами;

79) здійснює регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу – адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів

господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвизітних;

80) забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу – адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та адвокатам, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусам; суб'єктам господарювання, що надають юридичні послуги; особам, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами (в тому числі надає рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення);

82) інформує Держфінмоніторинг про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу – адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусами; суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги; особами, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в тому числі про виявлені порушення та заходи, вжиті для їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності;

83⁻⁸⁾ забезпечує доступ державних реєстраторів, уповноважених осіб суб'єктів державної реєстрації, визначених законом, інших суб'єктів, право доступу яких визначено законом, до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст, і приймає рішення про блокування та анулювання такого доступу у випадках, передбачених законом;

83⁻¹⁰⁾ розглядає відповідно до закону скарги на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав, територіальних органів Мін'юсту та приймає обов'язкові до виконання рішення;

83⁻¹¹) складає протоколи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення;

83⁻¹²) вносить до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у випадках, передбачених законом³⁴⁴.

Мін'юст здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи Мін'юсту.

Мін'юст у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, здійснює організацію і контроль за їх виконанням.

Накази Мін'юсту, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, видаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

Нормативно-правові акти Мін'юсту підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

Накази Мін'юсту, видані у межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

Мін'юст є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, а також рахунки, у тому числі в іноземній валюті, в державних банках для зарахування авансового внеску стягувача, обліку депозитних сум і зарахування стягнутих з боржників коштів та їх виплати стягувачам.

---

³⁴⁴ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 0207.2014 р. № 228. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>

Мін'юст очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України³⁴⁵.

Територіальними органами Мін'юсту виступають міжрегіональні управління Міністерства юстиції України (далі – міжрегіональне управління), які підпорядковуються Міністерству юстиції України та є його територіальними органами та функціонують на підставі Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5³⁴⁶ (з наступними змінами та доповненнями і редакціями).

Міжрегіональне управління в своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України та іншими нормативно-правовими актами.

Одним з основних завдань територіальних органів Міністерства юстиції України є: забезпечення роботи нотаріату; запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами)³⁴⁷;

---

³⁴⁵ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 0207.2014 р. № 228. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>

³⁴⁶ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

³⁴⁷ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

Міжрегіональне управління, відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, проводить відповідну роботу в галузі нотаріату:

- організовує роботу установ нотаріату, перевіряє їх діяльність і вживає заходів до її поліпшення, здійснює керівництво державними нотаріальними конторами та перевірку організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених на це посадових осіб органу місцевого самоврядування (далі – уповноважені особи), контролює дотримання нотаріусами, уповноваженими особами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства;

- забезпечує та контролює діяльність нотаріального архіву щодо зберігання нотаріальних документів;

- здійснює облік уповноважених осіб, контролює дотримання вимог щодо організації робочого місця уповноваженої особи;

- визначає нотаріальний округ, реєструє приватну нотаріальну діяльність, веде та зберігає реєстраційні справи приватних нотаріусів, уносить зміни в реєстраційне посвідчення та анулює його, контролює дотримання вимог щодо організації робочого місця приватного нотаріуса;

- організовує стажування уповноважених осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю з питань оформлення спадкових прав;

- уносить подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;

- зупиняє, припиняє діяльність нотаріусів, готує обґрунтовані подання на розгляд Мін'юсту щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

- встановлює розміри плати за надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру;

- контролює обіг спеціальних бланків нотаріальних документів;

- контролює своєчасність та правильність унесення уповноваженими особами записів до Спадкового реєстру;

– контролює своєчасність та правильність унесення нотаріусами записів до Єдиних реєстрів, що діють у системі нотаріату;

– здійснює аналітично-методичне забезпечення нотаріальної діяльності, узагальнює та регулює нотаріальну практику, готує для нотаріусів та уповноважених осіб роз'яснення в межах своєї компетенції;

– уносить подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про допуск осіб, приватна нотаріальна діяльність яких не здійснювалася протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю і які не працювали нотаріусами, консультантами державної нотаріальної контори чи помічниками (консультантами) приватних нотаріусів, не були посадовими особами, які здійснюють керівництво та контроль за діяльністю нотаріату, не працювали на виборній або іншій посаді в Нотаріальній палаті України протягом трьох років до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності чи призначення на посаду державного нотаріуса державної нотаріальної контори, та які повинні підтвердити свою кваліфікацію шляхом складання нового кваліфікаційного іспиту в порядку, встановленому чинним законодавством, до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності;

– забезпечує ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; Єдиного реєстру громадських формувань, Реєстру громадських об'єднань, Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

– здійснює нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу – адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги

щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвізних.

Забезпечує організацію роботи Комісії з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу – адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та адвокатам, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусам; суб'єктам господарювання, що надають юридичні послуги; особам, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами (у тому числі надає рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у цій сфері)³⁴⁸.

Міжрегіональне управління у межах своєї компетенції видає накази, які є обов'язковими для виконання підвідомчими органами та установами юстиції та посадовими особами.

Начальник міжрегіонального управління призначається на посаду та звільняється з посади державним секретарем Міністерства юстиції України.

Начальник міжрегіонального управління:

– очолює міжрегіональне управління, здійснює керівництво його діяльністю і підвідомчими органами та установами юстиції, представляє міжрегіональне управління у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями та несе персональну відповідальність за організацію та результати діяльності міжрегіонального управління перед Міністром юстиції України;

– організовує роботу міжрегіонального управління, підвідомчих органів і установ юстиції на виконання завдань, покладених на Мін'юст, його територіальні органи;

---

³⁴⁸ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

– затверджує положення про структурні підрозділи і посадові інструкції працівників міжрегіонального управління³⁴⁹.

До посадових обов'язків начальника головного територіального управління юстиції належить, зокрема й такі: виконання функції роботодавця стосовно завідувачів та інших працівників державних нотаріальних контор, завідувачів та інших працівників державних нотаріальних архівів.

Міжрегіональні управління утримуються за рахунок Державного бюджету України.

Міжрегіональне управління є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах Казначейства, а також рахунки, у тому числі в іноземній валюті, в державних банках для зарахування авансового внеску стягувача, обліку депозитних сум і зарахування стягнутих з боржників коштів та їх виплати стягувачам, печатки із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням³⁵⁰.

Структуру міжрегіональних управлінь затверджує Міністр юстиції України.

Штатний розпис та кошторис міжрегіональних управлінь затверджує державний секретар Міністерства юстиції України.

Місцезнаходження міжрегіональних управлінь визначає Міністр юстиції України.

В Україні створено 8 Місцезнаходжень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, а саме:

1. Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Львів).
2. Південно-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Івано-Франківськ).
3. Центральне-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Хмельницький).
4. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ).

---

³⁴⁹ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

³⁵⁰ Там само.

5. Північно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Суми).

6. Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Дніпро).

7. Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса).

8. Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків).

3.13. Інші суб'єкти нотаріального процесу

Міністерством юстиції України 8 червня 1993 р. зареєстровано Українську нотаріальну палату як добровільну всеукраїнську громадську організацію нотаріусів. Тобто Українська нотаріальна палата була одним із видів об'єднань громадян, і тому на відносини, що виникали внаслідок її діяльності, поширюються норми Закону України «Про об'єднання громадян»³⁵¹.

Надзвичайно важливим для нотаріату України є створення нотаріальних органів самоврядування та запровадження обов'язковості членства у них нотаріусів. І цю особливість регламентовано змінами до Закону, які набули чинності 1 січня 2013 р.

Професійне самоврядування нотаріусів здійснюється через Нотаріальну палату України та її органи, які функціонують на засадах законності, гласності, незалежності, демократичності, колегіальності, виборності, обов'язковості членства нотаріусів та виконання рішень органів професійного самоврядування, прийнятих відповідно до їх компетенції, забезпечення рівних можливостей доступу нотаріусів до участі в професійному самоврядуванні³⁵².

---

³⁵¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 252; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 99; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 91–92.

³⁵² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 252; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 99; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 91.

Нотаріальна палата України є організацією, яка здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату³⁵³.

Так, ст. 16 Закону України «Про нотаріат» зазначає, що метою професійного самоврядування нотаріусів є об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом обов'язків і забезпечення їхніх прав, представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів, сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги, захисту інтересів фізичних і юридичних осіб у разі заподіяння їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса³⁵⁴.

Тобто саме Законом України від 6 вересня 2012 р. № 5410-VI, який набув чинності з 1 січня 2013 р., вирішено питання створення в Україні органів професійного нотаріального самоврядування. На реалізацію цього Закону 29 березня 2013 р. відбувся Перший установчий з'їзд нотаріусів України, який не тільки вирішив питання створення Нотаріальної палати України як органу професійного самоврядування, а й затвердив Статут об'єднання, у якому врегульовано всі питання його діяльності, як-от мету, завдання, функції та повноваження об'єднання та його органів, питання членства, контролю за додержанням нотаріусами Правил професійної етики тощо³⁵⁵.

До повноважень Нотаріальної палати України належать: представлення інтересів нотаріальних палат та нотаріусів у державних та інших установах; забезпечення захисту

---

⁴⁵³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 252; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 99; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 91–92.

Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2015. С. 854.

³⁵⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

³⁵⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 252–253; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 100; Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 92.

соціальних та професійних прав нотаріусів; участь у проведенні експертиз законопроектів з питань, пов'язаних з нотаріальною діяльністю; забезпечення підвищення кваліфікації нотаріусів та їхніх помічників; контроль за дотриманням нотаріусами правил професійної етики та ін.

Членами Нотаріальної палати України можуть бути особи, які отримали свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Розмір членських внесків та інших платежів членів Нотаріальної палати України, необхідних для виконання її функцій, визначає з'їзд нотаріусів.

Нотаріальна палата України заснована 29 березня 2013 року та діє з моменту державної реєстрації, тобто з 19 квітня 2013 року.

Нотаріальна палата України є неприбутковою юридичною особою, має свою печатку, її діяльність здійснюється відповідно до законодавства та її статуту.

Повноваження Нотаріальної палати України визначаються Законом України «Про нотаріат» та її Статутом.

Так, черговим З'їздом нотаріусів України, за протокол № 5 від 20 квітня 2018 року затверджено нову редакцію Статуту нотаріальної палати України³⁵⁶.

Нотаріальна палата України (далі – НПУ) є недержавною професійною організацією, яка об'єднує всіх нотаріусів України на засадах обов'язкового

членства відповідно до Закону України «Про нотаріат» та здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату.

НПУ є юридичною особою, має печатку, штампи, бланк, емблему та іншу атрибутику, рахунки в банківських установах, веде відповідний облік та звітність.

НПУ є організацією, яка здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату. Професійне самоврядування нотаріусів функціонує на засадах законності, гласності, демократичності, колегіальності, виборності, незалежності, обов'язковості

---

³⁵⁶ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

членства нотаріусів та виконання рішень органів професійного самоврядування, прийнятих відповідно до їх компетенції, забезпечення рівних можливостей доступу нотаріусів до участі у професійному самоврядуванні.

Метою діяльності НПУ є об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом України «Про нотаріат» обов'язків і забезпечення їхніх прав, представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, втілення та застосування фундаментальних принципів системи нотаріату латинського типу, а також принципів нотаріальної етики, положень латинського нотаріату, захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів, сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги, захист інтересів фізичних і юридичних осіб при заподіянні їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса³⁵⁷.

НПУ для досягнення мети своєї діяльності та за кошти НПУ:

1) представляє членів НПУ та Відділення НПУ у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями чи іншими юридичними особами, а також у відносинах з фізичними особами, зокрема й самозайнятими³⁵⁸.

В межах чинного законодавства України бере участь в роботі органів, що створюються Міністерством юстиції України та іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, в громадських радах тощо;

2) захищає професійні інтереси нотаріусів та забезпечує гарантії нотаріальної діяльності;

---

³⁵⁷ Статут нотаріальної палати України, затв. з'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁵⁸ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

- 3) захищає соціальні права членів НПУ;
- 4) забезпечує, організовує, проводить підвищення професійного рівня (кваліфікації) нотаріусів та надає методичну допомогу;
- 5) сприяє розвитку міжнародних зв'язків у сфері нотаріату, обміну професійним досвідом та імплементації прогресивних міжнародних норм і стандартів системи нотаріату латинського типу у законодавство України;
- 6) забезпечує незалежність нотаріату та нотаріальної діяльності;
- 7) сприяє підтриманню та зростанню авторитету нотаріату в суспільстві, підвищенню довіри до фаховості нотаріусів та визнанню особливої доказ сили нотаріальних документів;
- 8) захищає права, свободи і законні інтереси, честь і гідність і кожного нотаріуса, і нотаріату загалом;
- 9) представляє інтереси членів НПУ в міжнародних професійних організаціях, Міжнародному Союзу Нотаріату, з цією метою входить до комісій, асамблей робочих груп, інших органів та делегує своїх представників для роботи в них;
- 10) представляє інтереси НПУ та нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, установах та організаціях; звертається в порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержує в порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації;
- 11) бере участь у проведенні експертиз законопроектів та підзаконних актів з питань, пов'язаних з нотаріальною діяльністю, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності НПУ та важливих питань державного і суспільного життя; здійснює аналіз нормативно-правових актів, розробку пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства України; вносить пропозиції до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

12) залучає членів НПУ для обговорення проєктів нормативно-правових актів, зокрема й у кожному регіоні для узагальнення думки нотаріусів;

13) організовує та проводить лекції, семінари, конференції, соціально-культурні, спортивні та інші публічні, інформаційно-освітні заходи, що спрямовані на задоволення професійних потреб та інтересів членів НПУ, підвищення їхнього професійного рівня (кваліфікації), з залученням фахівців у різних галузях, зокрема й нотаріусів, суддів, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, державних, громадських об'єднань, установ, підприємств та організацій (в тому числі самоврядних), вітчизняних і міжнародних експертів;

14) сприяє формуванню єдиних принципів і правил професійної етики у сфері нотаріату та здійснює контроль за їхнім дотриманням;

15) бере участь у проведенні перевірок діяльності нотаріусів відповідно до вимог чинного законодавства України;

16) забезпечує інформаційну підтримку професійної діяльності нотаріусів з використанням усіх доступних засобів інформації, бере участь в організації та проведенні наукових досліджень, висловлює правову позицію, видає методичну, довідково-інформаційну та іншу друковану продукцію, необхідну для виконання статутних завдань; спрямовані на задоволення професійних потреб та інтересів членів НПУ, підвищення їхнього професійного рівня (кваліфікації), з залученням фахівців у різних галузях, в тому числі нотаріусів, суддів, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, державних, громадських об'єднань, установ, підприємств та організацій (в тому числі самоврядних), вітчизняних і міжнародних експертів;

14) сприяє формуванню єдиних принципів і правил професійної етики у сфері нотаріату та здійснює контроль за їхнім дотриманням;

15) бере участь у проведенні перевірок діяльності нотаріусів відповідно до вимог чинного законодавства України;

16) забезпечує інформаційну підтримку професійної діяльності нотаріусів з використанням усіх доступних засобів інформації, бере участь в організації та проведенні наукових

досліджень, висловлює правову позицію, видає методичну, довідково-інформаційну та іншу друковану продукцію, необхідну для виконання статутних завдань;

17) забезпечує співпрацю з міжнародними та іноземними організаціями нотаріусів;

18) для реалізації мети (цілей, завдань), напрямів діяльності, визначених Статутом має право бути засновником міжнародних та всеукраїнських громадських організацій, фондів, інших юридичних осіб, вступати до складу діючих міжнародних та всеукраїнських громадських організацій, фондів, інших юридичних осіб, відкривати власні представництва, укладати відповідні міжнародні угоди (договори) та брати участь в інших міжнародних заходах;

19) розробляє та реалізує програми обміну досвідом у фері нотаріату; стажування нотаріусів за кордоном за поданням Відділень НПУ;

20) нагороджує нотаріусів відзнаками НПУ, звертається з клопотанням до органів державної влади та місцевого самоврядування про нагородження та інші форми заохочення нотаріусів;

21) формує апарат працівників для здійснення повсякденної практичної роботи, залучаючи для своїх цілей фахівців необхідних галузей, в тому числі на громадських засадах та на безоплатній основі;

22) виступає учасником цивільно-правових відносин, набуває майнових і немайнових прав та несе обов'язки, укладає правочини, які необхідні для досягнення мети діяльності НПУ;

23) відряджає працівників НПУ та членів НПУ для виконання статутних завдань, як на території України, так і в інші країни;

24) засновує засоби масової інформації, видавництва, видає газети, журнали, науково-популярну, довідкову та іншу літературу, яка розповсюджується безкоштовно серед членів НПУ; формує інформацію про НПУ та встановлює режим охорони цієї інформації; створює та адмініструє закриті групи в соціальних мережах, учасниками яких можуть бути винятково члени НПУ, або відкриті групи;

25) бере участь у розробці державних програм у сфері нотаріальної діяльності;

26) здійснює інші функції відповідно до Статуту, Закону України «Про нотаріат» та чинного законодавства України³⁵⁹.

НПУ може мати свій друкований орган та/або здійснювати видавничу діяльність у сфері нотаріату. НПУ має свій офіційний вебсайт (портал) та офіційні сторінки в соціальних мережах.

Наголошуємо, що відповідно до п. 3.1. Статуту, членство в НПУ є індивідуальним. Обов'язковість членства нотаріусів в НПУ встановлено законом.

Наголошуємо, що з моменту державної реєстрації НПУ її членами є всі нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або здійснюють приватну нотаріальну діяльність. Особи, які отримали свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, після державної реєстрації НПУ набувають членство в НПУ з моменту реєстрації приватної нотаріальної діяльності або з моменту призначення на посаду державного нотаріуса, або у порядку, передбаченому п. 3.3. Статуту НПУ³⁶⁰.

Водночас згоди нотаріуса на набуття членства в НПУ не потрібно.

Також членами НПУ можуть бути особи, які мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, але не здійснюють нотаріальну діяльність. Така особа набуває членство в НПУ на підставі рішення Ради НПУ за заявою, поданою нею особисто до Ради НПУ. Після ухвалення рішення Ради НПУ ця особа бере участь у роботі Відділення НПУ за місцем реєстрації. Вказані особи мають усі права та обов'язки члена НПУ, крім права бути обраним до органів НПУ, що передбачені в п. 5.1. вказаного Статуту, та органів Відділень НПУ, а також крім права бути делегатом З'їзду нотаріусів України³⁶¹.

---

³⁵⁹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

³⁶⁰ Статут нотаріальної палати України, затв. з'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁶¹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

Членам НПУ видається посвідчення, зразок якого затверджується Радою НПУ.

Відповідно до п. 3.5. Статуту НПУ, членство в НПУ припиняється у разі:

1) припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса або звільнення з посади державного нотаріуса, який працює у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві, у разі, якщо відсутня заява нотаріуса про продовження членства в НПУ;

2) надходження до Ради НПУ заяви про припинення членства в НПУ від особи, що зазначена в п. 3.3. Статуту; смерті такої особи або оголошення її померлою у порядку, встановленому законом;

3) систематичного, без поважних причин, невиконання обов'язків членів НПУ щодо сплати членських внесків протягом 3-х місяців поспіль, особами, що зазначені в п. 3.3. Статуту³⁶².

3.6. Рішення про припинення членства в НПУ приймається Радою НПУ на черговому або позачерговому засіданні Ради НПУ на підставі поданих документів або їх засвідчених копій, які підтверджують обставини, викладені в п. 3.5. Статуту.

Члени НПУ мають право:

1) брати участь в роботі органів професійного самоврядування нотаріусів відповідно до цього Статуту, з урахуванням обмежень, передбачених п. 3.3. Статуту;

2) обирати та бути обраними до органів НПУ та органів Відділень НПУ відповідно до Статуту, з урахуванням обмежень, передбачених п. 3.3. Статуту;

3) брати участь з правом дорадчого голосу у роботі будь-якого органу НПУ та органу Відділень НПУ, до яких вони не обрані, з урахуванням обмежень, передбачених п. 3.3. Статуту;

4) звертатись до будь-якого органу НПУ або органу Відділень НПУ із письмовим запитом про його діяльність з усіх питань, що належать до компетенції такого органу, та одержувати інформацію на запит;

5) на захист своїх професійних, соціальних прав та законних інтересів;

---

³⁶² Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

6) вносити пропозиції щодо вдосконалення діяльності НПУ, Відділень НПУ та будь-якого з їх органів;

7) одержувати методичну, інформаційну та організаційну допомогу;

8) знайомитися з протоколами засідань Ради НПУ, протоколами З'їзду нотаріусів України, протоколами засідань комісій НПУ, будь-яких робочих груп, які створюються Радою НПУ або З'їздом нотаріусів України, протоколами загальних зборів Відділень НПУ та засідань їх органів, а також з документами фінансово-господарської діяльності НПУ та Відділень НПУ;

9) брати участь у заходах з метою формування єдиної нотаріальної практики;

10) оскаржувати рішення органів НПУ та органів Відділень НПУ;

11) припинити членство в НПУ з підстав, передбачених цим Статутом³⁶³.

Члени НПУ зобов'язані:

1) дотримуватись вимог Статуту НПУ, правил професійної етики, виконувати рішення органів професійного самоврядування нотаріусів;

2) своєчасно сплачувати членські внески на забезпечення реалізації професійного самоврядування нотаріусів в порядку та розмірі, встановлених З'їздом нотаріусів України та Статутом;

3) брати участь у реалізації завдань професійного самоврядування нотаріусів, не допускати дій, що дискредитують НПУ;

4) брати участь у загальних зборах Відділень НПУ;

5) надавати письмові пояснення на запити органів НПУ та органів Відділень НПУ, що діють згідно з цим Статутом;

6) виконувати інші обов'язки, передбачені Законом України «Про нотаріат» та Статутом НПУ³⁶⁴.

---

³⁶³ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

³⁶⁴ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

Органами НПУ є: З'їзд нотаріусів України; Рада НПУ; Президент НПУ; Перший віцепрезидент НПУ; Віцепрезидент НПУ; Ревізійна комісія; Комісія з питань професійної етики нотаріусів.

Вищим органом НПУ є З'їзд нотаріусів України, який скликається Радою НПУ не рідше одного разу на два роки і має право вирішувати будь-які питання діяльності НПУ. Присутнім на З'їзді нотаріусів України може бути будь-який нотаріус України, який не обраний делегатом, без права голосу. Дата, час, місце та порядок денний чергового З'їзду нотаріусів України визначаються Радою НПУ. Про скликання чергового З'їзду нотаріусів України Рада НПУ зобов'язана оголосити не пізніше ніж за шістдесят календарних днів до дня проведення такого З'їзду з зазначенням дати та порядку денного проведення З'їзду шляхом оприлюднення інформації на вебсайті НПУ. Відомості щодо часу та місця проведення чергового З'їзду нотаріусів України, пропозиції щодо внесення змін до порядку денного, якщо такі надійшли після оприлюднення інформації про скликання чергового З'їзду, розміщуються на вебсайті НПУ не пізніше як за п'ятнадцять календарних днів до його проведення. Позачерговий З'їзд нотаріусів України скликається з ініціативи: Ради НПУ; Ревізійної комісії НПУ; на вимогу не менш ніж 1/7 частини від загальної кількості нотаріусів України; на вимогу Відділень НПУ, у яких загальна кількість нотаріусів становить не менш як 1/7 частину від загальної кількості нотаріусів України³⁶⁵.

Вимога нотаріуса про скликання позачергового З'їзду нотаріусів України подається до Ради НПУ у формі письмової заяви, яка повинна містити прізвище, ім'я, по батькові, назву нотаріального округу, номер і дату видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та підпис.

У разі скликання позачергового З'їзду нотаріусів України на вимогу Ревізійної Комісії НПУ або на вимогу Відділень НПУ, така вимога подається до Ради НПУ, відповідно, у вигляді протоколів засідання Ревізійної комісії НПУ або загальних зборів нотаріусів Відділення НПУ. У разі скликання

---

³⁶⁵ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

позачергового З'їзду нотаріусів України на вимогу 1/7 частини від загальної кількості нотаріусів України, належно оформлені заяви кожного із них можуть бути подані до Ради НПУ будь-яким із нотаріусів, які підписали вимогу про скликання позачергового З'їзду нотаріусів України³⁶⁶.

Рада НПУ не пізніше семи календарних днів від дати отримання вимоги у вигляді відповідної кількості заяв нотаріусів України або протоколу засідання Ревізійної комісії НПУ, або протоколів загальних зборів нотаріусів Відділень НПУ про скликання позачергового З'їзду нотаріусів України, зобов'язана розглянути їх та прийняти рішення про скликання позачергового З'їзду нотаріусів України.

Інформація про прийняте Радою НПУ рішення оприлюднюється в обсязі та в порядку, яким передбачено скликання чергового З'їзду нотаріусів України, наступного дня з дня прийняття Радою НПУ такого рішення. Позачерговий З'їзд нотаріусів України повинен бути проведений не пізніше ніж через шістьдесят календарних днів з дня ухвалення рішення Радою НПУ про проведення позачергового З'їзду нотаріусів України. Додатково таке рішення має бути направлено секретарем засідання Ради НПУ на електронну адресу всіх Відділень НПУ в день прийняття Радою НПУ рішення про дату та час проведення позачергового З'їзду нотаріусів України³⁶⁷.

Наголошуємо, що Рада НПУ не має права безпідставно відмовити у скликанні позачергового З'їзду нотаріусів України. У разі відмови Ради НПУ в скликанні позачергового З'їзду нотаріусів України або не проведення засідання Ради НПУ в семиденний строк з дати отримання вимоги про скликання позачергового З'їзду нотаріусів України, ініціатори скликання позачергового З'їзду нотаріусів України, ініціатори скликання позачергового З'їзду утворюють організаційний комітет по скликанню З'їзду нотаріусів України, який наділяється

---

³⁶⁶ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

³⁶⁷ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

повноваженнями щодо скликання позачергового З'їзду. У разі невиконання Радою НПУ обов'язку щодо оприлюднення інформації про скликання позачергового З'їзду нотаріусів України (зокрема й з незалежних від Ради НПУ обставин), обов'язок оприлюднити таку інформацію покладається на організаційний комітет по скликанню позачергового З'їзду нотаріусів. Інформація про скликання позачергового З'їзду, а також дата проведення та порядок денний позачергового З'їзду, оприлюднюються у триденний строк з дня проведення засідання організаційного комітету в будь-який спосіб, обраний організаційним комітетом ініціатора скликання позачергового З'їзду нотаріусів, та не пізніше ніж за тридцять календарних днів до дня проведення позачергового З'їзду, а інформація щодо місця та часу проведення позачергового З'їзду – не пізніше ніж за десять календарних днів до дня проведення позачергового З'їзду. У такому разі позачерговий З'їзд нотаріусів України повинен бути Проведений не пізніше ніж за шістьдесят календарних днів з дня оприлюднення інформації організаційним комітетом про проведення позачергового З'їзду. Організаційний комітет забезпечує проведення позачергового З'їзду, пропонує З'їзду кандидатів на обрання Голови та Секретаря позачергового З'їзду³⁶⁸.

Кількість делегатів визначається у співвідношенні 1:20 (один делегат від двадцяти нотаріусів). Делегатами З'їзду нотаріусів України за посадою є Президент НПУ, Перший віцепрезидент НПУ, Віцепрезидент НПУ, члени Ради НПУ, Голова

Ревізійної комісії НПУ, Голова Комісії з питань професійної етики нотаріусів³⁶⁹.

Обрання делегатів на З'їзд нотаріусів України здійснюється на загальних Зборах нотаріусів Відділень НПУ із числа нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність у відповідному

---

³⁶⁸ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

³⁶⁹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

регіоні. Порядок проведення загальних зборів нотаріусів Відділень НПУ та обрання делегатів регулюється Типовим положенням про Відділення Нотаріальної палати України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі (далі – Типове положення про Відділення НПУ).

З'їзд нотаріусів України вважається правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини делегатів.

З'їзд нотаріусів України:

1) затверджує Статут НПУ, вносить до нього зміни і доповнення;

2) обирає Президента НПУ, Першого віцепрезидента НПУ та Віцепрезидента НПУ;

3) розглядає та затверджує звіти Президента НПУ, Ревізійної комісії НПУ, Комісії з питань професійної етики нотаріусів;

4) визначає напрями діяльності НПУ;

5) встановлює розмір членських внесків членів НПУ, необхідних для виконання її функцій;

6) ухвалює рішення про створення, реорганізацію та ліквідацію відокремлених підрозділів НПУ, затверджує положення про них та зміни до них;

7) затверджує Типове положення про Відділення НПУ;

8) обирає президію З'їзду;

9) затверджує та змінює порядок денний З'їзду, регламент своєї роботи, обирає мандатну комісію, лічильну комісію, редакційну комісію та інші робочі органи З'їзду;

10) визначає чергові завдання НПУ щодо захисту прав і законних інтересів членів НПУ;

11) ухвалює рішення про дострокове припинення повноважень та переобрання Президента НПУ, Першого віцепрезидента НПУ та Віцепрезидента НПУ;

12) приймає рішення з будь-яких інших питань діяльності НПУ³⁷⁰.

---

³⁷⁰ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

З'їзд нотаріусів України відкриває Президент НПУ, у разі його відсутності Перший віцепрезидент НПУ, а у разі їх відсутності – Віцепрезидент НПУ, в інших випадках – найстарший за віком нотаріус, присутній на З'їзді. З'їзд обирає шляхом відкритого голосування президію З'їзду у кількості п'яти осіб, до складу якої входить Президент НПУ або Перший віцепрезидент НПУ (за відсутності Президента НПУ на З'їзді), або Віцепрезидент НПУ (за відсутності Президента НПУ та Першого віцепрезидента НПУ на З'їзді). Зі складу президії З'їздом обирається Голова З'їзду та Секретар З'їзду. З'їзд веде Голова З'їзду. Для ведення протоколу З'їзду обирається секретаріат в кількості трьох нотаріусів. Протягом п'ятнадцяти календарних днів з дня закінчення роботи З'їзду секретаріат разом з Секретарем З'їзду готує проєкт протоколу, який підписується ними. Протокол З'їзду підписується Головою З'їзду та Секретарем З'їзду. З'їзд може затвердити регламент своєї роботи³⁷¹.

Рішення на З'їзді нотаріусів України ухвалюють шляхом таємного або відкритого голосування (крім випадків, прямо передбачених цим Статутом), більшістю голосів делегатів, які беруть участь у З'їзді. Спосіб голосування (таємне або відкрите) визначається З'їздом, у тому числі і щодо окремих питань порядку денного. Голосування може здійснюватися за допомогою засобів та системи електронного голосування.

Рішення про обрання Президента НПУ, дострокове відкликання Президента НПУ ухвалюють шляхом таємного голосування простою більшістю голосів делегатів, які беруть участь у З'їзді. Рада НПУ, Президент НПУ, Перший віцепрезидент НПУ, Віцепрезидент НПУ, Ревізійна комісія НПУ, Комісія з питань професійної етики нотаріусів підконтрольні і підзвітні З'їзду нотаріусів України³⁷².

До складу Ради НПУ входять за посадою Президент НПУ, Перший віцепрезидент НПУ, Віцепрезидент НПУ та голови Відділень НПУ, а також по два нотаріуси, які обираються строком

---

³⁷¹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁷² Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

на два роки загальними зборами нотаріусів Відділень НПУ з чисельністю нотаріусів більше однієї тисячі³⁷³.

Присутність члена Ради НПУ на засіданні Ради обов'язкова. У разі відсутності голови Відділення НПУ з поважних причин, участь в засіданнях Ради має право брати заступник голови Відділення НПУ, як член Ради НПУ. Члени Ради НПУ, термін повноважень яких закінчився у зв'язку із закінченням строку їх обрання, зберігають свої повноваження до обрання нових членів Ради НПУ.

У період між З'їздами нотаріусів України функції професійного самоврядування нотаріусів виконує Рада НПУ.

Рада НПУ:

1) координує та організовує роботу НПУ відповідно до мети та завдань, визначених Статутом, програмами і резолюціями, прийнятими З'їздом нотаріусів України;

2) забезпечує виконання рішень З'їзду нотаріусів України та власних рішень;

3) сприяє реалізації державних гарантій нотаріальної діяльності, захисту професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів;

4) затверджує, а у разі необхідності змінює щорічний кошторис доходів і видатків НПУ та Відділень НПУ;

5) ухвалює рішення про розмір щомісячної винагороди Президенту НПУ за виконання ним статутних завдань на підставі цивільно-правового договору у разі виведення посади Президента поза штат НПУ;

6) ухвалює рішення про розмір щомісячної заробітної плати (за посадовим окладом) та інших виплат Президента НПУ у разі виконання ним обов'язків Президента на посаді згідно штатного розпису НПУ;

7) звітує З'їзду нотаріусів України про діяльність НПУ;

8) затверджує структуру та штатний розпис апарату НПУ, контролює діяльність апарату НПУ, за поданням Президента

---

³⁷³ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

НПУ погоджує кандидатуру та заробітну плату (за посадовим окладом) виконавчого директора НПУ та надає дозвіл на укладення з ним трудового договору;

9) затверджує плани основних заходів та забезпечує їх виконання;

10) ухвалює рішення про скликання чергового та позачергового З'їзду нотаріусів України та забезпечує їх оприлюднення у порядку, встановленому Статутом НПУ;

11) щорічно звітує про свою роботу перед членами НПУ шляхом оприлюднення щорічних звітів про діяльність НПУ на вебсайті НПУ до 01 березня наступного за звітним року;

12) співпрацює з Міністерством юстиції України;

13) координує роботу Відділень НПУ, контролює їхню діяльність;

14) розглядає висновки Комісії з питань професійної етики нотаріусів щодо порушення нотаріусами правил професійної етики та готує подання про анулювання свідництва про право на зайняття нотаріальною діяльністю на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату;

15) здійснює аналітично-методичне та наукове забезпечення нотаріальної діяльності, бере участь у проведенні експертиз законопроектів та інших підзаконних нормативно-правових актів з питань, пов'язаних з нотаріальною діяльністю, вносить відповідні пропозиції;

16) сприяє підвищенню професійного рівня (кваліфікації) нотаріусів; надає методичну допомогу нотаріусам через створені нею комісії;

17) забезпечує здійснення міжнародної співпраці НПУ з Міжнародним Союзом Нотаріату та організаціями нотаріусів інших країн;

18) здійснює контроль за надходженням членських внесків та їх використанням;

19) забезпечує захист соціальних прав та професійних інтересів нотаріусів. В окремих випадках для захисту прав та інтересів нотаріусів може залучати адвокатів, експертів тощо;

20) обирає Секретаря Ради НПУ зі свого складу;

21) ухвалює рішення щодо розпорядження майном та коштами НПУ у випадках, передбачених цим Статутом;

22) створює постійні та тимчасові комісії, секції, робочі групи з числа членів Ради НПУ та інших членів НПУ, приймає рішення про припинення їх діяльності;

23) в межах кошторису ухвалює рішення про витрати коштів на матеріально-технічне забезпечення організаційних заходів для проведення З'їздів нотаріусів України;

24) засновує заохочення для членів НПУ, ухвалює рішення про заохочення та вручення відзнак НПУ, вносить подання про присвоєння членам НПУ почесних звань та про нагородження членів НПУ державними нагородами та відзнаками, а також визначає форми соціального захисту членів НПУ;

25) затверджує зразки символіки, логотипів, печатки, штампів та іншої атрибутики НПУ;

26) приймає рішення про створення вебсайту НПУ та «гарячої лінії» для надання безкоштовної юридичної допомоги членам НПУ;

27) надає повноваження Президенту НПУ на укладання правочинів і розпорядження коштами та майном НПУ на суму, що перевищує 200 000 гривень;

28) для реалізації мети (цілей, завдань), напрямів діяльності, визначених Статутом, ухвалює рішення щодо членства НПУ в громадських об'єднаннях, а також рішення про створення, реорганізацію та ліквідацію юридичних осіб за участю НПУ, затверджує їх статuti;

29) затверджує положення про порядок сплати членських внесків, приймає Рішення про розстрочення, відстрочення сплати членських внесків та звільнення від сплати членських внесків;

30) затверджує порядок набуття та припинення членства в НПУ осіб, які отримали свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

31) відповідно до прийнятого Радою НПУ Регламенту обирає та делегує нотаріусів до складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату з числа кандидатів, обраних Загальними зборами Відділень НПУ, ухвалює рішення про компенсацію пов'язаних з цим витрат обраному члену Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату;

32) затверджує Регламент роботи Ради НПУ;

33) ухвалює рішення про звернення до відповідного Відділення НПУ з пропозицією щодо дострокового припинення повноважень члена Ради НПУ, який входить до Ради НПУ від відповідного Відділення та його переобрання у встановленому порядку, у разі, якщо за станом здоров'я або з інших причин (систематично не бере участь у засіданнях Ради НПУ без поважних причин, у випадку анулювання його свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю тощо) він не в змозі виконувати обов'язки члена Ради НПУ;

34) ухвалює рішення щодо набуття та припинення членства в НПУ;

35) виконує інші повноваження, що впливають з цього Статуту³⁷⁴.

Засідання Ради НПУ скликаються Президентом НПУ, у разі його відсутності – Першим віцепрезидентом НПУ, а у разі їх відсутності – Віцепрезидентом НПУ, не рідше одного разу на три місяці. Засідання Ради НПУ може бути скликане також на вимогу не менш як третини членів Ради НПУ, про що обов'язково письмово повідомляється Президент, у разі його відсутності – Перший віцепрезидент НПУ, Віцепрезидент НПУ³⁷⁵.

За відсутності Президента НПУ, Першого віцепрезидента НПУ, Віцепрезидента НПУ, члени Ради НПУ, які ініціювали скликання Ради НПУ, обирають між собою головуючого та секретаря цього засідання. Проведення засідання Ради НПУ можливе дистанційно, зокрема в режимі он-лайн, відеоконференції³⁷⁶.

Засідання Ради НПУ є правомочним, якщо у ньому беруть участь більше половини його членів. Рішення Ради НПУ приймаються більшістю голосів її членів, які беруть участь у засіданні. У разі рівного розподілу голосів членів Ради НПУ, голос головуючого на засіданні є вирішальним.

---

³⁷⁴ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

³⁷⁵ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁷⁶ Там само.

Рішення та Протоколи засідань Ради НПУ в обов'язковому порядку розміщуються на офіційному вебсайті НПУ не пізніше 20 днів з моменту їх прийняття. Рішення Ради НПУ є обов'язковими для всіх членів НПУ з моменту їх оприлюднення. Витрати на відрядження члена Ради НПУ з метою виконання функцій, визначених Статутом НПУ та Типовим положенням про Відділення НПУ, відшкодовуються йому за рахунок коштів, які передбачені кошторисом відповідного Відділення НПУ згідно з чинним законодавством України.

Очолює Раду НПУ Президент НПУ, який є офіційним представником НПУ, а також гарантом її єдності. Президент НПУ обирається З'їздом нотаріусів України строком на два роки із числа нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність протягом останніх десяти років. У разі обрання Президента НПУ на другий чи наступні строки, вимога щодо здійснення нотаріальної діяльності протягом останніх десяти років не застосовується. Виконання повноважень Президента НПУ здійснюється у межах професійної нотаріальної діяльності. Президент НПУ отримує щомісячну винагороду за цивільно-правовою угодою за виконання статутних завдань. У період здійснення своїх повноважень Президент НПУ може зупинити нотаріальну діяльність згідно з вимогами чинного законодавства України. У такому разі Президент НПУ здійснює свої повноваження у штаті НПУ, отримуючи за це заробітну плату (за посадовим окладом) та інші виплати. Після завершення строку повноважень Президента НПУ, він виконує свої обов'язки до обрання нового Президента НПУ³⁷⁷.

З'їзд нотаріусів України обирає строком на два роки із числа нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність протягом останніх десяти років, Першого віцепрезидента НПУ та Віцепрезидента НПУ. Повноваження Першого віцепрезидента НПУ, Віцепрезидента НПУ визначаються Статутом та наказами, розпорядженнями Президента НПУ. Після завершення

---

³⁷⁷ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

строку повноважень Першого віцепрезидента НПУ, Віцепрезидента НПУ, вони виконують свої обов'язки до обрання нових Першого віцепрезидента НПУ та Віцепрезидента НПУ³⁷⁸.

Президент НПУ, в разі його відсутності – Перший віцепрезидент НПУ, а в разі їх відсутності – Віцепрезидент НПУ:

1) керує діяльністю НПУ, Ради НПУ та роботою апарату НПУ;

2) дає доручення членам Ради НПУ з питань, які належать до компетенції Ради НПУ;

3) представляє НПУ в органах державної влади та місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, перед фізичними особами;

4) представляє інтереси НПУ в міжнародних організаціях нотаріусів та інших міжнародних організаціях;

5) розпоряджається коштами та майном НПУ, укладає договори та вчиняє інші правочини з урахуванням обмежень, передбачених п.п. 27 п. 5.12. Статуту НПУ;

6) в межах кошторису ухвалює рішення про витрати коштів на матеріально-технічне забезпечення організаційних та інших заходів, що проводяться НПУ, зокрема засідань Ради, комісій, секцій, робочих груп, семінарів, конференцій тощо;

7) здійснює контроль за поточною фінансово-господарською діяльністю НПУ;

8) діє від імені НПУ без довіреності;

9) видає довіреності на представництво НПУ з питань реалізації її повноважень, встановлених цим Статутом;

10) відкриває та закриває рахунки НПУ в банківських установах, має право першого підпису фінансових документів;

11) укладає трудові та цивільно-правові договори, приймає на роботу та звільняє працівників апарату НПУ; формує апарат працівників для здійснення повсякденної практичної роботи, залучаючи для цього фахівців необхідних галузей, зокрема й на громадських засадах та на безоплатній основі;

12) надає для погодження Радою НПУ кандидатуру Виконавчого директора НПУ та за згодою Ради НПУ укладає з ним трудовий договір відповідно до законодавства;

---

³⁷⁸ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

13) за попереднім погодженням Радою НПУ встановлює заробітну плату (за посадовим окладом) Виконавчого директора НПУ;

14) розглядає звернення фізичних і юридичних осіб щодо вчинених нотаріусом дій в межах професійної діяльності такого нотаріуса;

15) видає накази і розпорядження та дає вказівки, обов'язкові для виконання працівниками апарату НПУ;

16) звітує З'їзду нотаріусів України про результати діяльності Президента НПУ та Ради НПУ;

17) здійснює інші повноваження, передбачені цим Статутом, рішеннями З'їзду нотаріусів України, Ради НПУ для забезпечення діяльності НПУ³⁷⁹.

Здійснення поточної організаційної роботи та забезпечення діяльності апарату НПУ покладається на Виконавчого директора НПУ. У своїй діяльності Виконавчий директор підзвітний і підконтрольний Раді та Президенту НПУ³⁸⁰.

До складу Ревізійної комісії НПУ входить по одному представнику від кожного Відділення НПУ, які обираються на загальних зборах нотаріусів відповідного Відділення НПУ строком на два роки. Після завершення строку повноважень члена Ревізійної комісії НПУ, останній виконує свої обов'язки до обрання нового представника до Ревізійної комісії НПУ³⁸¹.

Зауважуємо, що член Ревізійної комісії не може бути одночасно членом Ради НПУ або членом правління Відділення НПУ.

Ревізійна комісія НПУ підконтрольна та підзвітна З'їзду нотаріусів України. Засідання Ревізійної комісії НПУ скликаються не рідше одного разу на рік.

Ревізійна комісія НПУ:

1) обирає зі свого складу голову, заступника голови та секретаря Комісії, затверджує регламент роботи Ревізійної комісії НПУ;

---

³⁷⁹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

³⁸⁰ Статут нотаріальної палати України, затв. з'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁸¹ Там само.

2) перевіряє виконання Статуту НПУ, рішень З'їзду нотаріусів України та Ради НПУ, планів, основних заходів НПУ;

3) щорічно проводить перевірки фінансово-господарської діяльності НПУ та Правильності виконання кошторису доходів і видатків НПУ; в разі необхідності ухвалює рішення про призначення аудиту.

В межах затвердженого кошторису залучає на договірній основі до своєї роботи незалежних спеціалістів – аудиторів з оплатою їх послуг за рахунок НПУ;

4) перевіряє своєчасність і правильність проходження документів і розгляду звернень фізичних і юридичних осіб;

5) делегує членів Ревізійної комісії НПУ у кількості не менше 3-х осіб до ревізійних комісій створених за участю НПУ юридичних осіб³⁸².

Перевірки діяльності НПУ проводяться Ревізійною комісією НПУ щорічно після закінчення звітного податкового року.

У разі прийняття Ревізійною комісією відповідного рішення призначається аудит, який проводиться на платній основі незалежним аудитором чи аудиторською фірмою, що мають право здійснювати аудиторську діяльність відповідно до закону. В оплаті послуг аудитора чи аудиторської фірми не може бути відмовлено безпідставно.

За результатами перевірки діяльності НПУ Ревізійною комісією НПУ складається звіт. Такий звіт Ревізійної комісії НПУ оприлюднюється шляхом розміщення на вебсайті НПУ не пізніше 30 червня року, наступного за звітним. Ревізійна комісія звітує перед З'їздом нотаріусів України за період роботи Ревізійної комісії між З'їздами. Звіт затверджується З'їздом нотаріусів України.

У разі виявлення бездіяльності, недотримання положень цього Статуту, а також грубих порушень у фінансовій діяльності НПУ з боку Президента НПУ та/або Першого віцепрезидента НПУ, та/або Віцепрезидента НПУ, та/або Ради НПУ,

---

³⁸² Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

Ревізійна комісія НПУ зобов'язана ініціювати проведення позачергового З'їзду нотаріусів України³⁸³.

До складу Комісії з питань професійної етики нотаріусів входить по одному представнику від кожного Відділення НПУ, які обираються на загальних зборах нотаріусів відповідного Відділення НПУ строком на два роки, стаж здійснення нотаріальної діяльності яких не менше десяти років. Після завершення строку повноважень члена Комісії з питань професійної етики нотаріусів, останній виконує свої обов'язки до обрання нового представника до Комісії з питань професійної етики нотаріусів³⁸⁴.

Комісія з питань професійної етики нотаріусів підконтрольна і підзвітна З'їзду нотаріусів України, а між З'їздами – Раді НПУ. Засідання Комісії з питань професійної етики нотаріусів скликаються у разі необхідності, але не рідше одного разу на півріччя³⁸⁵.

Комісія з питань професійної етики нотаріусів:

1) обирає із свого складу голову, заступника голови та секретаря Комісії;

2) розглядає скарги та інші звернення членів НПУ, Міністерства юстиції України, територіальних управлінь юстиції, фізичних та юридичних осіб щодо порушень нотаріусами вимог правил професійної етики, перевіряє викладені в них факти та обставини, спрямовує запити про надання нотаріусами письмових пояснень, ухвалює рішення про усунення нотаріусами порушень правил професійної етики та наслідків цих порушень, розглядає подання правлінь Відділень НПУ, готує відповідні висновки і пропозиції щодо притягнення винних до відповідальності та передає їх на розгляд Ради НПУ;

---

³⁸³ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁸⁴ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

³⁸⁵ Статут нотаріальної палати України:

3) за дорученням Президента НПУ, голови Відділення НПУ або за заявою нотаріуса організує перевірку оприлюднених в засобах масової інформації фактів, що ганьблять честь і гідність нотаріусів та НПУ, готує інформацію про результати такого розгляду і повідомляє про це Раду НПУ;

4) розробляє єдині принципи професійної етики нотаріусів України, оприлюднює цю інформацію на вебсайті НПУ, за участю нотаріусів готує зміни або доповнення до правил (кодексу) професійної етики нотаріусів України;

5) щорічно звітує про свою роботу Раді НПУ та оприлюднює звіти на вебсайті НПУ, а також звітує перед З'їздом нотаріусів України за період роботи Комісії з питань професійної етики нотаріусів між З'їздами³⁸⁶.

Витрати на відрядження члена Комісії з питань професійної етики Нотаріусів з метою виконання функцій, визначених Статутом НПУ та Типовим Положенням про Відділення НПУ, відшкодовуються йому за рахунок коштів, які передбачені кошторисом відповідного Відділення НПУ згідно з чинним законодавством України.

До складу будь-якої постійної чи тимчасової комісії, секції, робочої групи, що діють або створюються НПУ з метою реалізації мети (цілей, завдань), визначених цим Статутом, кожне Відділення НПУ має право делегувати не менше одного представника. Рада НПУ не має права відмовити у включенні представника Відділення НПУ до складу таких органів НПУ³⁸⁷.

Структуру НПУ становлять Відділення Нотаріальної палати України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Відділення НПУ очолює голова Відділення НПУ, який за посадою є членом Ради НПУ. Типове положення про Відділення НПУ затверджується З'їздом нотаріусів України. Зауважимо, що черговим З'їздом нотаріусів України,

---

³⁸⁶ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

³⁸⁷ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL:

за протокол № 5 від 20 квітня 2018 року затверджено Типове положення про Відділення НПУ³⁸⁸.

У своїй діяльності Відділення НПУ керуються цим Статутом, Типовим положенням про Відділення НПУ, а також рішеннями З'їзду нотаріусів України та Ради НПУ³⁸⁹.

Відділення НПУ:

1) забезпечують організаційну єдність членів НПУ відповідного регіону;

2) забезпечують виконання рішень З'їзду нотаріусів України, Ради НПУ членами НПУ на території відповідного регіону;

3) забезпечують координацію дій та взаємодію з відповідними головними територіальними управліннями юстиції, зокрема й на запрошення головних територіальних управлінь юстиції забезпечують участь нотаріусів з високим фаховим рівнем та достатнім досвідом практичної роботи у перевірках роботи нотаріусів на території відповідного регіону, обирають персональний склад нотаріусів, які беруть участь в перевірках нотаріусів Відділення НПУ;

4) контролюють дотримання нотаріусами правил професійної етики, розглядають скарги та інші звернення фізичних та юридичних осіб щодо порушень нотаріусами вимог правил професійної етики, перевіряють викладені в них факти та обставини, направляють запити про надання нотаріусами письмових пояснень, вживають заходів реагування для усунення нотаріусами порушень правил професійної етики, готують подання про такі порушення на розгляд Комісії з питань професійної етики нотаріусів;

5) у разі виникнення непорозумінь чи конфліктів між нотаріусами вживають заходів для їхнього вирішення;

---

³⁸⁸ Типове положення про Відділення НПУ, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2019/07/viddilennia.pdf>

³⁸⁹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

6) своєчасно та в повному обсязі інформують членів НПУ відповідного регіону про рішення З'їзду нотаріусів України, Ради НПУ, а також про роботу інших органів НПУ та заходи, що ними проводяться;

7) щороку інформують Раду НПУ про свою діяльність;

8) вносять пропозиції і зауваження до роботи органів НПУ, а також пропозиції щодо заходів, які необхідно провести на території відповідного регіону;

9) в порядку, визначеному Типовим положенням про Відділення НПУ, ухвалюють рішення щодо сплати членами НПУ відповідного регіону інших платежів, необхідних для виконання функцій НПУ, перегляду кошторису нотаріусами письмових пояснень, вживають заходів реагування для усунення нотаріусами порушень правил професійної етики, готують подання про такі порушення на розгляд Комісії з питань професійної етики нотаріусів;

10) здійснюють інші повноваження, передбачені цим Статутом та Типовим положенням про Відділення НПУ³⁹⁰.

Відділення НПУ діють в межах свого кошторису, який приймається правлінням відповідного Відділення та затверджується Радою НПУ. Кошти Відділення НПУ складаються з: членських внесків членів НПУ відповідного Відділення, які зараховуються на рахунок НПУ і в розмірі 50 відсотків від цих надходжень, до 10 числа наступного місяця, перераховуються до відповідного Відділення з поточного рахунку НПУ; 100 відсотків коштів, отриманих відповідним Відділенням, як добровільні цільові та благодійні внески членів НПУ, фізичних та юридичних осіб; інших надходжень, із не заборонених законом джерел. Одержані Відділенням кошти спрямовуються виключно на фінансування видатків на утримання такого Відділення, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, передбачених цим Статутом та Типовим положенням про Відділення НПУ³⁹¹.

---

³⁹⁰ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

³⁹¹ Там само.

В разі затвердження Радою НПУ цільових програм для реалізації мети (цілей, завдань), напрямів діяльності, визначених цим Статутом, кошти Відділення НПУ можуть бути перераховані на поточний рахунок НПУ. Такі кошти можуть використовуватися виключно на фінансування цільових програм. Рішення про спрямування коштів на фінансування цільових програм Ради НПУ ухвалюють на загальних зборах нотаріусів Відділення НПУ.

Майно НПУ формується з:

1) членських внесків членів НПУ на забезпечення реалізації професійного самоврядування нотаріусів;

2) добровільних внесків членів НПУ, фізичних і юридичних осіб;

3) коштів, отриманих від юридичних осіб, засновником яких є НПУ;

4) інших надходжень, із не заборонених законом джерел³⁹².

Майно НПУ відображається в бухгалтерському балансі. НПУ здійснює володіння, користування та розпорядження коштами та іншим майном, що знаходиться у її власності, відповідно до цього Статуту та чинного законодавства України. Наголошуємо, що у статуті вказано, що майно НПУ використовується винятково для виконання статутних завдань. Розпорядження майном НПУ здійснюють відповідні органи НПУ у межах компетенції, визначеної Статутом. Членський внесок – грошова сума, яка сплачується членом НПУ в розмірах та строки, визначені вказаним Статутом. Добровільні внески – добровільні цільові та благодійні внески членів НПУ, юридичних та фізичних осіб. Цільовий внесок – грошова сума, яка добровільно сплачується членом НПУ на фінансування конкретних напрямів (проектів, програм, заходів та ін.), пов'язаних зі статутною діяльністю НПУ. Розмір цільового внеску визначається його платником. Благодійний внесок – добровільний внесок члена НПУ, юридичної та/або фізичної особи для фінансування

---

³⁹² Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

видатків на утримання НПУ, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених благодійником або у Статуті НПУ чи Типовому положенні про Відділення НПУ³⁹³.

Члени НПУ сплачують членські внески щомісячно, до 5 числа наступного місяця. Розмір членського внеску становить одну мінімальну заробітну плату на рік, у місячному розмірі, встановленому законом на 1 січня календарного року. Нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах сплачують 50 відсотків від розміру членського внеску. Сплата членських внесків може здійснюватися авансом за будь-який період. Наголошуємо, що сплата членського внеску є обов'язковою. Однак за рішенням Ради НПУ сплата членських внесків може бути відстрочена, а заборгованість зі сплати членських внесків може бути розстрочена. Також за рішенням Ради НПУ її член може бути звільнений від сплати членських внесків. Рішення Ради НПУ про розстрочення заборгованості по сплаті членських внесків, відстрочення сплати членських внесків, звільнення від сплати членських внесків ухвалюється на підставі письмової заяви члена НПУ, поданої до Відділення НПУ та подання голови Відділення НПУ або, в окремих випадках, за поданням правління Відділення НПУ. Рішення Ради НПУ ухвалюється у кожному випадку окремо. Поважність причин визначається Радою НПУ у кожному конкретному випадку, з огляду на подану заяву, подання голови або правління Відділення НПУ та інші надані документи. Для ухвалення рішення Рада НПУ має право вимагати від члена НПУ документи, що підтверджують обставини, викладені в заяві. Такі документи можуть бути надані членом НПУ разом із заявою та з власної ініціативи. Про ухвалене рішення заявнику повідомляється письмово. Банківські реквізити для сплати членських та інших внесків публікуються на офіційному вебсайті НПУ та можуть повідомлятися на запит члена НПУ. Членські, цільові, благодійні внески вважаються сплаченими

---

³⁹³ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

з моменту перерахування коштів в банківській установі на поточний рахунок НПУ. Наголошуємо, що відповідно до п. 7.18 Статуту НПУ сплачені членські внески не повертаються. Інформація про загальну суму фактично сплачених членських внесків членами НПУ, а також про суму заборгованості з зазначенням переліку боржників є відкритою і підлягає щомісячному оприлюдненню на офіційному вебсайті НПУ. Відповідно до п. 7.21 Статуту НПУ невиконання статутного обов'язку членами НПУ щодо сплати членських внесків за три і більше місяців без поважних причин є підставою для внесення правлінням відповідного Відділення НПУ подання про порушення правил професійної етики щодо сплати членських внесків на розгляд Комісії з питань професійної етики нотаріусів. Водночас 50% членських внесків, отриманих НПУ, спрямовуються Відділенням НПУ для здійснення ними завдань, що передбачені вказаним Статутом та Типовим положенням про Відділення НПУ, та на утримання Відділення. Відділення НПУ за рахунок отриманих коштів забезпечує реалізацію мети (цілей, завдань), напрямів діяльності, визначених вказаним Статутом та Типовим положенням про Відділення НПУ. Витрати членів НПУ, пов'язані з представництвом НПУ в міжнародних заходах, зокрема й витрати на закордонні відрядження членів відповідних органів чи комісій НПУ, а також витрати нотаріусів, делегованих НПУ до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, пов'язані з участю у її роботі, відшкодовуються їм за рахунок коштів, які передбачені кошторисом НПУ³⁹⁴.

Витрати членів НПУ, пов'язані з виконанням ними статутних завдань, зокрема й витрати на відрядження членів Ради НПУ, Ревізійної комісії НПУ, Комісії з питань професійної етики нотаріусів, делегатів З'їзду, членів інших органів чи комісій НПУ, як постійно діючих, так і тимчасових, відшкодовуються їм за рахунок коштів, які передбачені кошторисом відповідного Відділення НПУ, за місцем здійснення

---

³⁹⁴ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

нотаріальної діяльності чи місцем реєстрації (для осіб, зазначених в п. 3.3. вказаного Статуту)³⁹⁵.

За необхідності придбання нерухомого майна, транспортних засобів для забезпечення діяльності Відділення НПУ, подання правління Відділення НПУ про використання коштів на такі цілі направляється до Ради НПУ для ухвалення відповідного рішення. Правомірність використання коштів НПУ не рідше ніж один раз на рік перевіряє Ревізійна комісія НПУ. Про результати проведених перевірок Ревізійна комісія НПУ також звітує перед З'їздом нотаріусів України³⁹⁶.

Забороняється розподіляти отримані доходи (прибутки) НПУ або їх частину серед засновників (учасників), членів НПУ, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших, пов'язаних з ними осіб. Не вважається розподілом отриманих доходів (прибутків) фінансування видатків на утримання НПУ та Відділень НПУ, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених у вказаному Статуті³⁹⁷.

Доходи (прибутки) НПУ використовуються виключно для фінансування видатків на утримання НПУ та Відділень НПУ, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених у вказаному Статуті.

НПУ веде бухгалтерський облік, складає та подає статистичну та іншу звітність у порядку, встановленому законодавством. Річний фінансовий звіт діяльності НПУ оприлюднюється на офіційному вебсайті НПУ протягом п'ятнадцяти днів після здачі звітності. Забезпечення достовірності та своєчасності подання статистичної та іншої звітності покладається на Президента НПУ, головного бухгалтера НПУ, голів Відділень НПУ та бухгалтерів Відділень НПУ. У разі, якщо кошторис доходів і видатків НПУ на новий фінансовий рік своєчасно не затверджений Радою НПУ із поважних причин, то тимчасово діє кошторис минулого року³⁹⁸.

---

³⁹⁵ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

³⁹⁶ Там само.

³⁹⁷ Там само.

³⁹⁸ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf>

Зміни до Статуту НПУ затверджуються З'їздом нотаріусів України. За рішенням Ради НПУ, у разі необхідності внесення змін до Статуту НПУ, створюється тимчасова редакційна комісія, до складу якої має входити не менш ніж один представник від кожного регіону, який призначається правлінням Відділення НПУ³⁹⁹.

Зміни до Статуту НПУ підлягають державній реєстрації відповідно до закону.

Реорганізація або ліквідація НПУ може бути здійснена на підставі рішення З'їзду нотаріусів України, яке приймається відповідно до чинного законодавства України.

Процедура реорганізації або ліквідації НПУ здійснюється відповідно до чинного законодавства України. Ліквідаційна комісія обирається З'їздом нотаріусів України, очолюється головою комісії, який обирається на засіданні комісії зі складу її членів. Кількісний склад членів ліквідаційної комісії визначається З'їздом нотаріусів України. Реорганізація НПУ шляхом злиття, поділу, приєднання або перетворення НПУ здійснюється відповідно до чинного законодавства України, що регулює реорганізацію юридичних осіб. У разі припинення НПУ (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення) її активи повинні бути передані одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зараховані до доходу бюджету. Якщо на З'їзді обирається Президент, та/або Перший віцепрезидент, та/або Віцепрезидент, та/або інші органи НПУ та одночасно приймаються Статут та інші документи НПУ в новій редакції, то на обраних Президента, Першого віцепрезидента, Віцепрезидента та інші органи НПУ розповсюджуються всі норми, передбачені прийнятими документами⁴⁰⁰.

---

³⁹⁹ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року.

⁴⁰⁰ Статут нотаріальної палати України, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20 квітня 2018 року. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>

Не можливо оминати, характеризуючи суб'єктів нотаріального процесу, допоміжний персонал, який допомагає державному чи приватному нотаріусу під час вчинення нотаріальних дій.

На думку М. Дякович, вони становлять окрему групу суб'єктів нотаріального процесу⁴⁰¹.

Вважаємо, що допоміжний персонал не вправі самостійно вчиняти нотаріальні дії, тому їх недоцільно виділяти в окрему групу суб'єктів нотаріального процесу, однак розглянути варто.

Законодавець у ч. 4 ст. 13 Закону України «Про нотаріат» передбачив, що помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса. Варто нагадати, що Законом України «Про внесення змін до Закону України» Про нотаріат «щодо державного регулювання нотаріальної діяльності» від 6 вересня 2012 року № 5208-VI викладено у новій редакції ст. 13 названого закону, якою встановлено вимоги до помічника нотаріуса, майже аналогічні вимогам до нотаріуса, і скасовано статтю, яка регулювала вимоги до стажиста нотаріуса.

Отже, фактично вказаним законом посаду стажиста нотаріуса замінено на посаду помічника нотаріуса, а термін так назване «стажування» (тобто набуття практичного досвіду щодо правил ведення нотаріальної діяльності, зокрема й щодо вчинення нотаріальних дій) помічника нотаріуса продовжено до трьох років⁴⁰².

Також значно зменшено кількість помічників приватного нотаріуса, оскільки приватному нотаріусу України заборонено мати більше одного помічника⁴⁰³.

Вказані зміни до нотаріального законодавства на практиці призвели, як ми зауважували раніше, до залишення на посаді помічника приватного нотаріуса лише 1 особи, а решта були переведені на інші посади, зокрема консультанта нотаріуса або навіть звільнені. Тобто, функції особи на практиці

---

⁴⁰¹ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 56.

⁴⁰² Долинська М. С. До питання правового статусу помічника приватного нотаріуса в Україні. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3(47). С. 136.

⁴⁰³ Долинська Марія. Помічник приватного нотаріуса. *Нотаріат для Вас*. 2013. № 6. С. 78.

не змінилися, однак змінено її правовий статус та укладено новий трудовий контракт. На практиці це призвело до звільнення кваліфікованих працівників, оскільки посада консультанта приватного нотаріуса не давала можливості особам, які перебували на вказаних посадах, права до складання кваліфікаційного нотаріального іспиту⁴⁰⁴.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» «щодо державного регулювання нотаріальної діяльності» від 6 вересня 2012 року № 5208-VI встановлено, що помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менше трьох років.

Варто зазначити, що з часом вимоги до помічника приватного нотаріуса дещо «послабилися».

Відповідно до змін, які внесено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» від 6 жовтня 2016 року № 1666-VIII до ст. 13 Закону України «Про нотаріат», помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки.

Під час укладення трудового договору (контракту) нотаріус повинен також пересвідчитися, що особа, яка має намір працювати його помічником не має судимості, не обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

І нотаріус, і його помічник не можуть займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової та творчої діяльності.

Також помічникові нотаріуса забороняється використовувати свій статус з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

---

⁴⁰⁴ Долинська М. С. До питання правового статусу помічника приватного нотаріуса в Україні. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3(47). С. 136.

За дорученням нотаріуса помічник нотаріуса бере участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складенні проектів правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів; вносить записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, веде діловодство та архів нотаріуса, готує та надсилає за дорученням нотаріуса запити до юридичних осіб щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконує іншу допоміжну і технічну роботу⁴⁰⁵.

Наголошуємо, що помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

Помічник нотаріуса зобов'язаний виконувати свої професійні обов'язки відповідно до вказаного Закону України «Про нотаріат» та трудового договору, укладеного з нотаріусом; дотримуватися нотаріальної таємниці; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса; постійно підвищувати свій професійний рівень.

Добір кандидатур і прийняття на роботу помічника приватного нотаріуса є виключним правом нотаріуса. З помічником нотаріуса укладається трудовий договір.

Оскільки відповідно до ч. 6 ст. 13 Закону України «Про нотаріат» приватний нотаріус може мати одного помічника, то на практиці, у разі необхідності, нотаріус працевлаштовує, на власний розсуд, інших працівників, якими виступають консультанти, діловоди, секретарі. З ними також приватний нотаріус укладає відповідні трудові договори.

Первинна редакція Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року не встановлювала норму щодо тривалості робочого часу і державних, і приватних нотаріусів. Приватні нотаріуси встановлювали режим роботи свого нотаріального офісу на власний розсуд. Лише Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2008 року вперше врегульовано тривалість робочого часу приватного нотаріуса. Так, у статті 24 законодавчого акту встановлено правило, згідно з яким час прийому громадян приватним

---

⁴⁰⁵ Долинська М. С. До питання правового статусу помічника приватного нотаріуса в Україні. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3(47). С. 136.

нотаріусом повинен становити не менше п'яти годин на день і п'яти робочих днів на тиждень, за винятком обставин, за яких нотаріус з незалежних від нього причин не може здійснювати такий прийом. Норми вказаної статті перенесено законодавцем у п. 8 Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 23 березня 2011 року за № 888/5. У нормативному акті зобов'язано приватних нотаріусів розміщувати при вході до офісу графік роботи, на якому повинна розміщуватися інформація щодо часу початку та закінчення робочого дня, часу обідньої перерви, вихідних днів, а також графік прийому громадян, якщо він є відмінним від графіку роботи нотаріуса. Приватні нотаріуси зобов'язані повідомляти про режим роботи своєї нотаріальної контори у відповідні територіальні органи Міністерства юстиції України.

Не лишився поза увагою держави режим роботи державних нотаріальних контор, який сьогодні регулюється наказом Мін'юсту за № 1066/5 від 7 липня 2014 року «Про забезпечення організації доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг».

Згідно з нормативним актом розроблено нові графіки роботи державних нотаріальних контор та графіки прийому громадян у державних нотаріальних конторах з урахуванням навантаження, зручності та доступності населення до нотаріальних послуг. Зокрема, встановлено загальні вихідні дні для державних нотаріальних контор – неділя та понеділок, а за наявності декількох державних нотаріальних контор в одному населеному пункті – установа для таких державних нотаріальних контор різних вихідних днів (субота, неділя або неділя, понеділок).

Також передбачено, що здійснення прийому громадян у державних нотаріальних конторах відбувається протягом робочого дня. А у багатоскладових державних нотаріальних конторах перерва для відпочинку та харчування організовується так, щоб державна нотаріальна контора працювала безперервно протягом робочого дня. Законодавцем наголошено на тому, що тривалість роботи державних нотаріусів з архівними документами в державних нотаріальних конторах не більшою

ніж 4 годин на тиждень. Отож громадяни, які бажають звернутися до державного чи приватного нотаріуса за отриманням нотаріальних послуг, зокрема й щодо вчинення нотаріальних дій, є заздалегідь ознайомлені з графіками їхньої роботи⁴⁰⁶.

Для роботи з документами особи, які працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правового чи трудового договору і які є технічним персоналом, та помічники повинні перебувати у відокремленій, належно пристосованій до умов роботи та дотримання нотаріальної таємниці кімнаті.

Дійсно, відносини між нотаріусом та його працівниками, зокрема помічником такого нотаріуса укладаються специфічні трудові відносини. Особливістю правового регулювання укладання трудового договору (контракту) між приватним нотаріусом та помічником нотаріуса є його суб'єктний склад.

Зауважуємо, що трудовий контракт між приватним нотаріусом та помічником повинен відповідати вимогам не лише трудового законодавства (зокрема Кодексу законів про працю), але й нотаріального (Закону України «Про нотаріат»), а також спеціалізації діяльності окремої приватної нотаріальної контори.

На нашу думку, не всі повноваження можливо передбачити в законодавчому порядку. Тому приватний нотаріус вправі самостійно визначити повноваження помічника нотаріуса залежно від компетенції помічника нотаріуса, його ділових та особистих якостей.

Варто зауважити, що відповідно до ч. 5 ст. 13 Закону України «Про нотаріат», помічник нотаріуса зобов'язаний:

- 1) виконувати свої професійні обов'язки відповідно до вказаного Закону та трудового договору, укладеного з нотаріусом;
- 2) дотримуватися нотаріальної таємниці;
- 3) дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса;
- 4) постійно підвищувати свій професійний рівень.

---

⁴⁰⁶ Долинська М., Долинська М. Робочий час нотаріуса. *Актуальні проблеми реформування законодавства про працю та у сфері соціального захисту* : збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (21 травня 2020 року) / упорядники: Н. В. Львів, В. О. Кучер; за заг. ред. Долинської М. С. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 52.

Акцентуємо на потребі у підвищенні професійного рівня не лише помічника приватного нотаріуса, а також інших працівників. Оскільки здобуття працівником вищої освіти – освітнього ступеня магістр та підвищення кваліфікації є підставою для такого працівника приватного нотаріуса (наприклад, консультанта) претендувати на заміщення посади помічника вказаного нотаріуса або іншого нотаріуса (однак за умови наявності трирічного юридичного стажу). У процесі підвищенні кваліфікації помічника та за його згодою, нотаріус вправі розширити повноваження, однак помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

Як помічник, консультант, секретар приватного нотаріуса, так і консультант, діловод державної нотаріальної контори зобов'язані виконувати свої професійні обов'язки відповідно до чинного законодавства України, зокрема Цивільного, Земельного, Податкового, Господарського, Сімейного кодексів, Закону України «Про нотаріат», Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, трудового договору (контракту), укладеного з нотаріусом.

Під час укладення трудових договорів всі роботодавці беруть до уваги загальні правила укладення таких договорів. Очевидно, що трудовий договір завжди є наслідком добровільного волевиявлення його сторін.

До основних ознак трудового договору Ю. Дмитренко відносить такі:

1) основний правочин у трудовому праві, що має індивідуально-правовий характер;

2) основними правовими засадами є: добровільність; доступність; взаємна зацікавленість; незалежність; прозорість; оптимальність; гарантованість винагороди за працю; гнучкість; стабільність;

3) сторонами є працівник та роботодавець;

4) передбачає особисте виконання працівником трудової функції та інших пов'язаних із нею трудових обов'язків;

5) основні (істотні) умови правочину: трудова функція; початок виконання трудової функції; місце роботи; заробітна плата;

6) оплатність;

7) забезпечує процес управління працею зі сторони роботодавця;

8) організаційно-правова форма фіксації системи прав, обов'язків працівника і роботодавця, зокрема гарантій, пільг працівника;

9) має відповідати нормам актів трудового законодавства, актів соціального партнерства, локальних нормативних актів;

10) не може погіршувати правове становище працівника порівняно з нормами актів трудового законодавства, актів соціального партнерства, локальних нормативних актів;

11) наявність спеціальної процедури укладення, виконання та припинення;

12) можливість зміни умов за взаємною згодою;

13) може укладатися в усній та письмовій формах;

14) зазвичай, має безстроковий характер;

15) підлягає державному нагляду та громадському контролю;

16) підлягає судовому захисту;

17) рівність сторін⁴⁰⁷.

Варто нагадати, що під час укладення трудового договору роботодавці, зокрема й адвокати, зобов'язані дотримуватися норм Конституції України, міжнародних договорів з питань праці, Кодексу законів про Працю України, а також інші акти трудового законодавства України, соціального партнерства та локальні нормативні акти.

Ми погоджуємося з Ю. Дмитренко, що трудовий договір як інститут трудового права складається із норм права про:

а) порядок укладення трудового договору;

б) права та обов'язки працівника і роботодавця при укладенні трудового договору;

в) порядок виконання трудового договору;

г) права та обов'язки працівника і роботодавця за трудовим договором;

г) гарантії та пільги працівникам;

д) порядок припинення дії трудового договору;

---

⁴⁰⁷ Трудове право України : підручник / за загальною редакцією М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ : Центр учбової літератури, 2016. С. 194–195.

е) права та обов'язки працівника і роботодавця з питань припинення дії трудового договору⁴⁰⁸.

Відповідно до ст. 24 КЗпП трудовий договір укладається, здебільшого, в письмовій формі. Додержання письмової форми є обов'язковим:

- 1) у процесі організованого набору працівників;
- 2) під час укладення трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я;
- 3) при укладенні контракту;
- 4) у випадках, коли працівник наполягає на укладенні трудового договору у письмовій формі;
- 5) під час укладення трудового договору з неповнолітнім (ст. 187 вказаного Кодексу);
- 6) при укладенні трудового договору з фізичною особою;
- 6¹) при укладенні трудового договору про дистанційну роботу або про надомну роботу;
- 7) в інших випадках, передбачених законодавством України»⁴⁰⁹.

Також трудовий договір обов'язково укладається в письмовій формі в інших випадках, визначених законодавством. Особливо, трудовий договір укладається у письмовій формі з працівників, робота яких пов'язана з державною таємницею, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення письмової форми трудових договорів з працівниками, діяльність яких пов'язана з державною таємницею» від 16 листопада 1994 р. № 779⁴¹⁰.

На нашу думку, органи нотаріату повинні насамперед дотримуватися нотаріальної таємниці.

Варто пригадати, що умови трудового договору можна класифікувати на обов'язкові та додаткові.

---

⁴⁰⁸ Дмитренко Ю. П. Трудове право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2009. С. 196.

⁴⁰⁹ Кодекс Законів про працю України від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

⁴¹⁰ Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення письмової форми трудових договорів з працівниками, діяльність яких пов'язана з державною таємницею» від 16 листопада 1994 р. № 779. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779-94-%D0%BF#Text>

Обов'язкові умови трудового договору – це необхідні умови трудового договору (без яких трудовий договір не може бути укладений), до яких варто віднести: взаємне волевиявлення сторін про прийняття на роботу, місце праці, строк дії договору, оплату праці, визначення посади трудової функції працівника, встановлення моменту початку виконання роботи.

Під додатковими, які варто вважати факультативними (не обов'язковими та такими, що у разі їх відсутності, не призводить до не дійсності трудового договору). Додаткові умови передбачаються у тексті лише за бажанням обох сторін та у разі їх включення до тексту договору, вони стають обов'язковими до виконання за умови, якщо вони не суперечать чинному законодавству. Водночас наголошуємо, що невиконання додаткових умов може призвести до трудового спору й захисту прав сторін трудового договору з боку держави⁴¹¹.

До додаткових віднесемо, наприклад, умову про надання житла, забезпечення дитини працівника місцем у дошкільному чи загальноосвітньому закладі, встановлення випробувального строку під час прийому на роботу, режим робочого часу та інші.

Додаткові умови є двох видів: ті, які передбачені в трудовому законодавстві (наприклад, випробувальний термін, дозвіл на суміщення професій); ті, що не зазначені в трудовому законодавстві, але які не порушують його (наприклад, надання путівок для працівників, безкоштовного харчування, службового автомобіля та ін.).

Зауважимо, що на практиці і приватні нотаріуси, і адвокати здебільшого застосовують особливу форму трудового договору – контракт.

Укладаючи трудовий договір з найманими працівниками, приватний нотаріус найперше повинен дотримуватися вимог ст. 24 Кодексу законів про працю України, водночас, не порушуючи вимог ст. 13 Закону України «Про нотаріат», у разі прийняття на роботу помічника нотаріуса, зокрема в частині повідомлення відповідні органи про прийняття особи на роботу.

---

⁴¹¹ Дмитренко, Ю. П. Трудове право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2009. С. 202.

Варто зазначити, що у разі прийняття на роботу помічника приватного нотаріуса, останній при укладенні такого трудового договору (контракту) керується нормами ст. 13 Закону України «Про нотаріат».

Законодавець надав право приватному нотаріусу виписати повноваження такого помічника, а саме:

а) брати участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб;

б) складати проекти нотаріальних документів, зокрема й, правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій;

в) складати статистичні звіти;

г) вносити записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій;

г) вести діловодство нотаріуса;

д) вести архів нотаріуса;

е) підготовляти та надсилати (за дорученням приватного нотаріуса) запити до юридичних осіб щодо відомостей та документів, які необхідні для вчинення нотаріальних дій;

є) виконувати іншу допоміжну роботу у приватній нотаріальній конторі;

ж) виконувати технічну роботу у приватній нотаріальній конторі⁴¹².

Як свідчить нотаріальна практика, вказані обов'язки помічника приватного нотаріуса оформляються відповідним наказом нотаріуса, який займається приватною нотаріальною практикою. У разі зміни повноважень помічника, приватний нотаріус вносить зміни до попереднього наказу або приймає новий⁴¹³.

Під час укладання трудового договору (контракту) з приватним нотаріусом, громадянин зобов'язаний подати: паспорт або інший документ, що посвідчує особу; трудову книжку,

---

⁴¹² Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

⁴¹³ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 110.

у випадках, передбачених законодавством, також документ про освіту (спеціальність, кваліфікацію), якщо він претендує на посаду помічника приватного нотаріуса; можливим є також (відповідно до чинного законодавства) представлення документів про стан здоров'я, відповідний військово-обліковий документ та інші документи.

У разі прийняття на посаду помічника приватного нотаріуса, останній повинен, крім зазначеного, повинен перевірити наявність у особи: громадянства України; вищої юридичної освіти, але не нижче першого рівня (бакалавра); володіння державною мовою (зокрема по причині того, що нотаріальне діловодство ведеться українською мовою); наявність стажу роботи у сфері права не менш як три роки; відсутність у особи, судимості; особа повинна бути не обмеженою у дієздатності або визнаною недієздатною за рішенням суду⁴¹⁴.

Як ми вже зазначали, приватний нотаріус не вправі прийняти на посаду помічника нотаріуса особу, яка працює в сфері права менше ніж три роки, судиму, обмежену у дієздатності або визнану недієздатною за рішенням суду⁴¹⁵.

Наголосимо, що крім вказаних умов трудового договору (контракту) на практиці доволі поширеною є умова про нерозголошення комерційної таємниці та про заборону конкуренції працівника щодо роботодавця-підприємця, який найняв його на роботу. Професор П. Пилипенко слушно зауважує, що вітчизняне трудове законодавство дотепер не містить спеціальних норм, які б встановлювали правила взаємовідносин працівників і роботодавців щодо недобросовісної конкуренції⁴¹⁶.

На нашу думку, приватний нотаріус, крім нотаріальної таємниці володіє певною комерційною таємницею, тому цілком логічним є передбачення в трудовому договорі (контракті) з найманим працівником, зокрема й помічником такого

---

⁴¹⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

⁴¹⁵ Долинська М. С. Деякі правові аспекти укладення трудових договорів приватними нотаріусами України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення* : тези доп. та наук. повідм. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 вересня 2017 року). Х. : Право, 2017. С. 64–68.

⁴¹⁶ Трудове право України : підруч. / за ред. П. Д. Пилипенка. К. : Ін Юре, 2010. С. 173.

нотаріуса, передбачити дотримання, крім нотаріальної, також комерційної таємниці, зокрема, щодо клієнтської бази⁴¹⁷.

Для роботи з документами особи, які працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правового чи трудового договору і які є технічним персоналом, та помічники повинні перебувати у відокремленій, належно пристосованій до умов роботи та дотримання нотаріальної таємниці кімнаті⁴¹⁸.

Отже, приватний нотаріус одноособово повинен визначити потребу у кількості необхідних працівників, особливо помічника нотаріуса з врахуванням потреби та кількості кімнат у приміщенні нотаріальної контори. Він (приватний нотаріус) самостійно здійснює добір найманих працівників (зокрема шляхом проведення конкурсу чи кастингу), та укладає з особами, що пройшли відбір, трудові договори (контракти), як свідчить нотаріальна практика, на певний визначений строк (за домовленістю сторін)⁴¹⁹.

Одним з найбільш значущих питань під час укладення трудового договору є питання оплати праці найманого працівника. За загальним правилом, її розмір не повинен бути меншим мінімальної заробітної плати (законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт).

Варто нагадати, що з 2015 року фізичні особи та приватні підприємці не реєструють трудові договори у Державній службі зайнятості. Вони самостійно нумерують трудові договори

---

⁴¹⁷ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. д.ю.н. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 110.

⁴¹⁸ Долинська М. С. Приватні нотаріуси як суб'єкти трудового права. *Соціально-економічні та правові підстави вдосконалення трудового законодавства на сучасному етапі* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21 жовтня 2016 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 123.

⁴¹⁹ Долинська М. С. Реалізація права на працю в процесі здійснення незалежної професійної діяльності. Міжнародно-правове та національне регулювання реалізації прав у сфері праці: теоретико-прикладні проблеми : колективна монографія / Н. П. Мокрицька, Р. Я. Бутинська та ін.; за заг. ред. М. С. Долинської. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 111.

(контракти), а також проводять відповідні записи в трудовій книжці. Отож приватний нотаріус повинен повідомити про укладений між ним та працівником трудовий договір (контракт) до початку приступлення до роботи найманого працівника, зокрема й помічника, який відповідає вказаним вимогам, повинен направити повідомлення у Державну податкову службу України про прийняття працівника на роботу.

У цьому разі нотаріус повинен дотримуватися вимог Порядку повідомлення Державній фіскальній службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 року № 413.

Згідно з вказаною постановою, повідомлення про прийняття працівника на роботу подається власником, в цьому разі приватним нотаріусом, до територіальних органів ДФС за місцем обліку їх як платника єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за формою згідно з додатком до початку роботи працівника за укладеним трудовим договором.

Наголошуємо, що у додатку до постанови № 413 у графах № 8 і 9 форми повідомлення про прийняття працівника на роботу подається інформація про дату видання наказу й дату виходу на роботу та зазначається дата формування повідомлення. Тож повідомлення про прийняття на роботу є частиною укладання трудового договору. Допомогу приватним нотаріусам щодо реєстрації трудових договорів віднаходимо у листі Мінсоцполітики від 10.08.2015 р. № 1038/13/84-15, де наголошено, що до початку роботи працівника інформація про його зарахування має бути подана до Державної фіскальної служби або її територіальних органів.

Крім того, у вказаному листі Мінсоцполітики вказано про нюанси подання такого повідомлення, зокрема:

1) дата наказу про прийняття працівника на роботу та дата початку роботи працівника не співпадають;

2) подання повідомлення про прийнятих працівників за допомогою підприємств поштового зв'язку не передбачено;

3) встановлено реквізити, які дають можливість подання уточнювального повідомлення у разі необхідності внесення змін до повідомлення про прийняття працівника на роботу

або допущення помилки роботодавцем – типу: початкове або скасовуюче.

Тобто, у разі якщо роботодавцем було подано повідомлення про прийняття працівника на роботу, але працівник так і не приступив до виконання обов'язків, то тоді нотаріусом подається наступне повідомлення про прийняття працівника на роботу типу «скасовуюче»⁴²⁰.

Законодавець надав можливість приватному нотаріусу повідомляти територіальні органи Державної фіскальної служби наступними шляхами:

1) засобами електронного зв'язку з використанням електронного цифрового підпису відповідальних осіб відповідно до вимог законодавства у сфері електронного документообігу та електронного підпису;

2) на паперових носіях разом з копією в електронній формі (тобто особисто);

3) лише особисто на паперових носіях, у разі якщо трудові договори укладено не більше ніж із п'ятьма особами.

Отже, приватний нотаріус не лише є самозайнятою особою, яка здійснює незалежну професійну діяльність, але одночасно є роботодавцем до своїх працівників (помічника, консультанта, діловода, архіваріуса, технічного працівника).

3.14. Етика (деонтологія) нотаріуса

Наказом Міністерства юстиції України від 15 березня 2013 р. вперше затверджено Правила професійної етики нотаріусів України.

Міністерство юстиції України 4 жовтня 2013 р. видало наказ за № 2104/5 «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України». Отже, вказаним наказом прийнято нові правила етики нотаріусів.

Правила професійної етики нотаріусів визначали загальні стандарти професійної етики нотаріуса, морально-етичні принципи нотаріуса під час здійснення нотаріальної

---

⁴²⁰ Нюанси подання повідомлення про прийняття працівника на роботу. URL: <http://dspif.gov.ua/news/3192-nyuansi-podannya-povdomlennya-pro-priynyattya-pracvnika-na-robotu.html>

діяльності та професійно-етичні правила поведінки у відносинах з колегами, Нотаріальною палатою України, державними органами, установами, організаціями, фізичними та юридичними особами які до нього звертаються, засобами масової інформації. Крім того, встановлено стандарти поведінки нотаріусів у позаслужбовий час, рекламування та інформування нотаріальної діяльності. В нормативному акті акцентовано на основних принципах професійної поведінки нотаріусів, до яких належать: незалежність; законність; об'єктивність та неупередженість; конфіденційність; добросовісність; чесність; повага до професії; культура поведінки⁴²¹.

Варто пригадати, що правилам етичної поведінки було присвячено декілька розробок нотаріальної палати України. Варто виокремити Кодекс правил професійної етики нотаріусів України, який був затверджений черговим з'їздом нотаріусів 20 квітня 2018 року.

Міністерство юстиції України 7 червня 2021 р. видало наказ за № 2039/5 «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України»⁴²², які за своїм об'ємом набагато більші, ніж попередні етичні правила нотаріусів 2013 року та складаються з 19 розділів. Із аналізу окреслених актів, присвячених етичним правилам нотаріусів України, вбачається, що попередні акти знайшли своє удосконалене втілення у наказі Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5.

Вказані Правила розроблено відповідно до ст.ст. 2⁻¹ та 5 Закону України «Про нотаріат» і визначають основні принципи та вимоги до професійної етики нотаріуса, морально-етичні стандарти поведінки, якими нотаріус повинен керуватися у відносинах з державними органами, фізичними та юридичними особами, іншими нотаріусами, Нотаріальною палатою України при здійсненні ним своїх професійних обов'язків.

Правила є обов'язковими для нотаріусів, а також поширюються на їх помічників, консультантів державних нотаріальних контор та нотаріальних архівів. Порушення Правил

---

⁴²¹ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 102.

⁴²² Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

тягне відповідальність, визначену Законом України «Про нотаріат», Статутом Нотаріальної палати України та вказаними Правилами⁴²³.

Другий розділ Правил професійної етики нотаріусів України (надалі Правил), затверджених наказом Мініюсту 7 червня 2021 року, присвячено основним принципам професійної етики нотаріусів.

У пункті першому визначено поняття принципів професійної етики нотаріуса – як норму поведінки нотаріуса у суспільстві та у спілкуванні під час здійснення професійної діяльності, а також у відносинах з фізичними та юридичними особами, іншими нотаріусами, професійним об'єднанням нотаріусів, органами влади тощо.

Професійна етика нотаріуса України ґрунтується на таких дев'яти принципах: публічності; незалежності та неупередженості; законності; доступності; безпосередності; нотаріальної таємниці та конфіденційності; чесності; сумлінності; поваги до професії⁴²⁴.

Третій розділ Правил встановлює вимоги до нотаріуса під час здійснення нотаріальної діяльності, а саме:

1. Нотаріус повинен виконувати свої обов'язки згідно з принесеною присягою, захищати інтереси людини, суспільства і держави, дотримуватися вимог закону і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса.

2. Нотаріус має сприяти утвердженню в суспільстві верховенства права, довіри до закону і справедливості.

3. Нотаріус повинен діяти гідно та утримуватися від використання методів або прийняття поглядів, які можуть негативно вплинути на репутацію професії чи здатність нотаріуса обслуговувати суспільні інтереси.

4. Нотаріус як фахівець у галузі права повинен уникати у відносинах з Міністерством юстиції України, Нотаріальною палатою дій або бездіяльності, спрямованих на зловживання своїми процесуальними правами.

---

⁴²³ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

⁴²⁴ Там само.

5. Нотаріус зобов'язаний забезпечити належний рівень своєї професійної компетентності шляхом постійного підвищення якості та доступності вчинюваних ним нотаріальних дій, інших послуг правового характеру, які входять до сфери його діяльності або виконання яких покладено на нього законом.

6. Нотаріус повинен постійно прагнути засвоювати сучасні знання для реалізації професії. Він завжди повинен бути поінформований про новації у сфері професійної діяльності та підтримувати необхідний рівень знань.

7. Нотаріус повинен бути самостійним у своїй професійній діяльності.

8. Нотаріус під час здійснення професійної діяльності повинен дотримуватися заповідей, заявлених на пленарному засіданні 89 Міжнародного конгресу Латинського Нотаріату в Мексиці в 1965 році⁴²⁵.

У четвертому розділі Правил акцентується на принципі публічності професійної діяльності нотаріусів держави.

Нотаріус здійснює незалежну професійну діяльність в межах делегованих йому державою повноважень.

Публічність нотаріальної діяльності полягає у вчиненні нотаріусом нотаріальних дій та надання правової допомоги в межах делегованих йому державою повноважень.

Публічне визнання вчинених нотаріусом нотаріальних дій надає їм особливої доказової та виконавчої сили на майбутнє та не потребує додаткових доказів, крім визнання таких дій недійсними у судовому порядку.

П'ятий розділ Правил професійної етики нотаріусів України присвячено принципам незалежності та неупередженості нотаріусів.

1. Нотаріус зобов'язаний бути неупередженим під час вчинення нотаріальних дій.

Незалежність нотаріуса під час здійснення професійної діяльності передбачає його свободу від будь-якого стороннього впливу чи тиску, неправомірного втручання у його діяльність.

---

⁴²⁵ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

Нотаріус не має вчиняти дію, яка може поставити під загрозу незалежність, неупередженість, об'єктивність здійснення нотаріальної діяльності.

2. Нотаріус зобов'язаний уникати будь-якого незаконно-го впливу на його професійну діяльність, протистояти тиску, бути принциповим у виконанні своїх професійних обов'язків та відстоюванні професійних прав, їх ефективному використанні в інтересах учасників правовідносин.

3. Нотаріус зобов'язаний не допускати у своїй професійній діяльності компромісів, які негативно можуть вплинути на його професійний імідж.

4. Нотаріус повинен уникати впливу на сторони та їх дискримінації.

5. Нотаріус не повинен допускати можливості впливу особистих інтересів, інтересів заінтересованих осіб на виконання ним своїх професійних обов'язків.

6. Нотаріус зобов'язаний запобігати виникненню конфлікту інтересів, а в разі його виникнення вжити заходів врегулювання⁴²⁶.

У шостому розділі наголошено на основній zasadі діяльності і українського, і світового нотаріату – принципу законності. Акцентовано, що у своїй діяльності нотаріус зобов'язаний дотримуватися чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності, застосовувати всі свої знання і професійну майстерність для належної охорони і захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Доступність щодо отримання нотаріальних послуг – це одна із головних zasad нотаріальної юрисдикційної діяльності. Вона полягає в тому, що нотаріус повинен:

1) продемонструвати розумну доступність за зверненням заінтересованих осіб та повідомити особу, яка звернулася, у разі неможливості надати відповідь на звернення протягом розумного строку;

---

⁴²⁶ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

2) у повному обсязі надати особі, яка звернулася, пояснення, необхідні для розуміння та оцінки наданих ним професійних послуг;

3) надати інформацію про розмір всіх платежів, пов'язаних із вчиненою нотаріальною дією, на запит особи;

4) проінформувати особу, яка звернулася до нього, про вартість своїх послуг⁴²⁷. Розмір плати визначається за умови встановлення повного переліку необхідних документів та дій. У разі, якщо нотаріус передбачає перевищення вартості своїх послуг, він зобов'язаний повідомити про це особу.

Також нотаріус зобов'язаний забезпечити доступність інформації про діяльність нотаріату у межах і порядку, встановлених законами України.

П'ятим принципом етичних правил нотаріусів України є принцип безпосередності, який передбачає виключно особисте спілкування з особою, яка звернулася за консультацією, та/або наданням правової допомоги, та власноручне підписання вчиненої нотаріусом нотаріальної дії з використанням лише власної гербової печатки. Передача повноважень, які належать виключно до компетенції нотаріуса, є порушенням правил професійної етики та тягне відповідальність, передбачену вказаними Правилами.

Не менш важливим у нотаріальній діяльності та нотаріальному процесі зокрема, є об'єднаний принцип нотаріальної таємниці та конфіденційності, який передбачає такі правила.

По-перше, розголошення відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, заборонено, окрім випадків, установлених Законом України «Про нотаріат».

По-друге, нотаріус повинен уникати розмов стосовно особи, яка до нього звернулася за наданням консультації та/або правової допомоги, а також вчиненої відносно неї нотаріальної дії.

По-третє, нотаріус не повинен використовувати конфіденційну інформацію у спосіб, що може зашкодити особі, яка до нього звернулася, або для отримання прямої чи непрямої вигоди для себе чи іншої особи.

---

⁴²⁷ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

По-четверте, нотаріус повинен попереджати сторони договору про недопущення використання та розголошення конфіденційної інформації третім особам.

По-п'яте, нотаріусу заборонено надавати третім особам доступ до особистого ключа та пароль для використання його кваліфікованого електронного підпису або інший аналогічний засіб його ідентифікації. Особистий ключ кваліфікованого електронного підпису необхідно зберігати в таємниці.

По-шосте, нотаріус зобов'язаний забезпечити дотримання конфіденційності та нотаріальної таємниці його помічниками (консультантами державної нотаріальної контори, архіву), іншими працівниками.

По-сьоме, нотаріус зобов'язаний забезпечити такі умови зберігання документів, що знаходяться в його розпорядженні та містять відомості, що становлять нотаріальну таємницю, які унеможливають доступ до них сторонніх осіб без його відома.

Дуже значущими є положення Правил, відповідно до яких дія принципу конфіденційності не обмежена в часі.

Не менш важливим у нотаріальній діяльності є принцип чесності. Цей принцип полягає в тому, що нотаріус повинен дотримуватися найсуворіших правил справедливості, об'єктивності та чесності. Також нотаріус не повинен хибно представляти власну компетенцію або ефективність професійних послуг.

Нотаріус має інформувати особу, яка звернулася до нього, про перелік необхідних документів для вчинення нотаріальної дії з метою забезпечення її законності та достовірності.

Зокрема нотаріус не повинен:

а) використовувати для власних цілей грошові суми, цінні папери чи документи, прийняті ним на зберігання, вилучені під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна померлих осіб. Зокрема, він не повинен інвестувати їх на свій розсуд;

б) вдаватися до омани, погроз, шантажу, підкупу, використовувати складне матеріальне чи особисте становище осіб для досягнення своїх професійних чи особистих цілей.

Не менш значущим є восьмий принцип – сумлінного виконання своїх нотаріальних обов'язків. Зокрема, нотаріус має постійно працювати над вдосконаленням своїх знань і підвищенням

свого професійного рівня. Також нотаріус зобов'язаний надавати правову допомогу фізичним та юридичним особам компетентно і добросовісно, що передбачає знання відповідних норм права, наявність необхідного досвіду їх застосування.

На нотаріусові лежить обов'язок забезпечення необхідного рівня компетентності своїх помічників (консультантів державної нотаріальної контори, архіву), працівників.

Під час виконання нотаріусом своїх професійних обов'язків не допускається:

1) безпідставне порушення встановленого режиму роботи, вимог до приміщення і технічного оснащення робочого місця нотаріуса (нотаріальної контори);

2) необґрунтована відмова від виїзду до осіб, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій у випадках, передбачених законодавством;

3) відсутність на робочому місці без поважних причин;

4) передача функцій щодо вчинення нотаріальних дій своїм працівникам;

5) здійснення прийому відвідувачів, перебуваючи у нетверезому стані, паління під час прийому чи будь-яких проявів неповажного ставлення до осіб, з якими нотаріусові доводиться взаємодіяти в процесі своєї професійної діяльності⁴²⁸.

Нотаріус зобов'язаний безпосередньо у найкоротші строки усувати наслідки порушення ним правил сумлінної поведінки, у тому числі вживати заходів зі залагодження конфлікту та відновлення суспільної довіри.

Останнім принципом етичної поведінки українського нотаріуса є повага до професії. Зокрема, своєю діяльністю і поведінкою нотаріус повинен стверджувати повагу до нотаріальної професії та спільноти, її сутності і призначення, сприяти збереженню та підвищенню її престижу.

Дбаючи про престиж своєї професії, нотаріус має забезпечувати високий рівень культури поведінки, поводитися гідно, стримано, тактовно, зберігати самоконтроль і витримку, мати пристойний зовнішній вигляд.

---

⁴²⁸ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

Нотаріус не повинен вчиняти дії, спрямовані на обмеження прав особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, а також професійних прав нотаріуса, незалежності нотаріальної професії. Своєю діяльністю та поведінкою нотаріус зобов'язаний сприяти підвищенню позитивної суспільної думки про професію нотаріуса, брати участь у розвитку правових відносин у суспільстві в межах наданих йому повноважень.

У восьмому розділі правил передбачено, якими видами діяльності нотаріус не вправі займатися.

Зокрема, нотаріусу забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Також нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів. Очевидним є те, що нотаріус зобов'язаний гідно виконувати свої професійні обов'язки.

До дій, які принижують професійну принижують професійну гідність нотаріуса, належать:

1) наполегливе і неодноразове пропонування своїх професійних послуг;

2) надання юридичної допомоги шляхом шахрайських або інших незаконних дій;

3) вчинення або участь у вчиненні незаконних дій;

4) використання для особистих цілей грошей, цінних паперів, прийнятих на зберігання або вилучених під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна померлих громадян;

5) домовленість з іншими особами про розподіл або передачу коштів, одержаних за вчинення нотаріальних дій;

6) самостійне або за допомогою третіх осіб створення умов, в яких особи, щодо яких вчиняється нотаріальна дія, не мають вибору умов, місця вчинення, вартості необхідної їм нотаріальної дії⁴²⁹.

---

⁴²⁹ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

Не менш важливою у нотаріальній діяльності є морально-етична поведінка самого нотаріуса, який вчиняє нотаріальні дії. Тому нотаріус як особа, наділена довірою і відповідальністю перед державою і суспільством, зобов'язаний:

1) дотримуватися норм етики та моралі;

2) уникати виникнення конфліктних ситуацій з особами, які звернулись за вчиненням нотаріальних дій, та колегами. У разі виникнення конфліктних ситуацій вирішувати їх за допомогою переговорів із залученням Нотаріальної палати України;

3) утримуватися від будь-яких дій (пияцтво, наркоманія, аморальна поведінка тощо), здатних негативно вплинути на здійснення професійних обов'язків нотаріуса та принизити професійну гідність⁴³⁰.

Розділ шістнадцятий Правил професійної етики нотаріусів України регулює порядок відносини нотаріуса з особами, які до нього звернулися. Нотаріус зобов'язаний поважати право особи, щодо якої або за дорученням якої вчиняється нотаріальна дія, знайомитися з усіма необхідними документами, поданими для її вчинення.

Нотаріус зобов'язаний:

1) діяти як неупереджений радник, сумлінно і чесно, утримуватися від втручання в особисті справи осіб з питань, що виходять за межі його професії та не пов'язані з характером їхнього звернення;

2) визнавати право особи консультуватися з питань вчинення нотаріальних дій в іншого нотаріуса чи іншої компетентної особи;

3) утримуватися від виконання своїх обов'язків за умов чи обставин, що можуть загрожувати їх якості;

4) встановлювати довірливі взаємовідносини з особою, що звернулася за вчиненням нотаріальної дії, виявляти терпеливість (витримку), ввічливість та тактовність у відносинах з тими, з ким він взаємодіє в межах професійного та особистого кола спілкування, не допускаючи вияву неухважного ставлення до людей та їхніх законних інтересів, а також дотримуватися культури мови, поведінки, зовнішнього вигляду;

---

⁴³⁰ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

5) не піддаватися тиску третіх осіб, впливу політичної кон'юнктури, суворо дотримуватися вимог законодавства та не порушувати законних інтересів осіб, які до нього звернулися;

6) з повагою ставитися до загальноприйнятих моральних цінностей і особистих переконань осіб, які до нього звертаються, враховуючи законні інтереси особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії;

7) надавати особі, яка до нього звернулася, пояснення, необхідні для правильного розуміння та оцінки вчинюваної ним нотаріальної дії;

8) інформувати особу, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, про природу дій, що вчинятимуться, можливі правові наслідки, а також особливості, властиві вчинюваній нотаріальній дії, та обсяг дій, проведення яких є необхідним;

9) інформувати особу, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, про розмір всіх пов'язаних із вчиненням нотаріальної дії платежів⁴³¹.

Також нотаріус повинен поважати право особи, яка потребує вчинення нотаріальної дії, на вільний вибір нотаріуса.

Здійснення нотаріальної діяльності декількох нотаріусів в одній нотаріальній конторі не повинно перешкоджати вільному вибору нотаріуса особою, яка потребує вчинення нотаріальної дії, і буде можливим тільки тоді, коли це право буде гарантовано в тому приміщенні.

Нотаріус вчиняє нотаріальну дію за зверненням особи, яка її потребує, за винятком тих випадків, коли він зобов'язаний відмовити у вчиненні такої нотаріальної дії відповідно до закону.

Відносини нотаріуса з іншими нотаріусами та Нотаріальною палатою України встановлено у розділі сімнадцятому Етичних нотаріальних правил. Зокрема, нотаріус повинен ставитися до колег з повагою та доброзичливістю, спрямованою на співробітництво. Також нотаріус зобов'язаний дотримуватися положень Закону України «Про нотаріат», Статуту Нотаріальної палати України, цих Правил, а також виконувати рішення органів Нотаріальної палати України як органу професійного самоврядування, прийняті відповідно до їх повноважень.

---

⁴³¹ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

У відносинах з Нотаріальною палатою України та її відділеннями нотаріус зобов'язаний:

1) особисто відвідувати загальні збори відділень Нотаріальної палати України, а також заходи, що проводяться ними або Нотаріальною палатою України;

2) з'являтися на запрошення президента, віцепрезидента, голів комісій Нотаріальної палати України, а також голів відділень Нотаріальної палати України для розгляду питань, пов'язаних з виконанням професійних та членських обов'язків нотаріуса⁴³².

Нотаріус повинен своєчасно і достовірно відповідати на запити та звернення своїх колег, що стосуються нотаріальної діяльності.

Не менш важливим є обов'язок нотаріуса надавати допомогу і передавати професійний досвід молодим колегам у межах корпоративної і професійної солідарності, турботи про престиж професії й усього нотаріального співтовариства.

Нотаріус у своїх відносинах з колегами і нотаріальним співтовариством не повинен, характеризуючи свою кваліфікацію, занижувати професійну гідність й авторитет колег, дискредитувати інших нотаріусів. Значущими є правила, які передбачають, що нотаріус не повинен перешкоджати роботі інших нотаріусів.

У пункті восьмому цього розділу правил професійної етики розглянути питання заборони недобросовісної конкуренції між нотаріусами. Надано визначення недобросовісної конкуренції як дії або бездіяльності нотаріуса, що спрямовані на перешкоджання вчиненню іншим нотаріусом нотаріальної дії, наданню послуг правового характеру або виконанню покладених законом повноважень у сфері державної реєстрації, а також створення конкурентних умов в оплаті.

Виявами недобросовісної конкуренції між нотаріусами вважається:

1) ненадання іншому нотаріусу відомостей, інформації або документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

---

⁴³² Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

2) примушування осіб користуватися своїми послугами;
3) укладання будь-яких договорів з юридичними та/або фізичними особами з наданням їм переваг щодо черговості прийому, режиму роботи чи інших преференцій;

4) одержання або виплата будь-яких винагород чи комісійних особам, пов'язаним з виконанням професійного обов'язку нотаріуса.

Правила використання реклами у нотаріальній практиці встановлено у розд. 18 Правил професійної етики нотаріусів України, а саме: обмеження та обов'язки, пов'язані з рекламою. Нотаріус у будь-який спосіб не займається або не допускає рекламу, яка спрямована на приваблення осіб, які потребують вчинення нотаріальних дій, є хибною або може вводити в оману. У публічних зверненнях або будь-яких інших інформаційних засобах нотаріуси повинні не допускати особистої реклами з порушенням Правил професійної етики нотаріусів України.

Нотаріусом щодо своєї професійної діяльності може надаватися інформація про: його професійну й академічну кваліфікацію; місце здійснення нотаріальної діяльності, режим роботи; телефонні номери і адресу електронної пошти; навчальні заклади, де нотаріус навчався, отримав ним освіту та підвищення кваліфікації; вчені та інші звання, нагороди, вчені праці, інші академічні заслуги і професійні досягнення нотаріуса; його членство в спілках, асоціаціях, участь у роботі їхніх органів; стаж роботи нотаріусом; іноземні мови, якими він володіє; зміну робочого місця нотаріуса або місцезнаходження нотаріальної контори; порядок вчинення певних видів нотаріальних дій та інші питання, пов'язані з виконанням повноважень, визначених законодавством, проєктів документів, власну правову позицію з того чи іншого питання, положення чинного законодавства.

Вивіски, вказівники, що розташовані біля входу в будівлі, де розміщене робоче місце нотаріуса, нотаріальна контора, повинні відповідати вимогам, встановленим Міністерством юстиції України. Нотаріус не повинен подавати інформацію у формі пропаганди діяльності нотаріуса, спрямованої на отримання прибутку, через засоби масової інформації, телебачення, соціальні мережі, мережу Інтернет, відео, листівки, рекламні буклети, оголошення, дисконтні картки, плакати тощо. Також

нотаріус не може надавати інформацію, що стосується оціночних характеристик нотаріуса, відгуків інших осіб про роботу нотаріуса, порівнянь з іншими нотаріусами та їхньої критики.

Виступ нотаріуса в засобах масової інформації від імені Нотаріальної палати України чи її відділення здійснюється лише за попереднім погодженням з президентом Нотаріальної палати України або головою відповідного відділення Нотаріальної палати України. Зауважуємо, що нотаріус має право самостійно виступати на телебаченні, надавати інформацію в засобах масової інформації щодо порядку та підстав вчинення нотаріальних дій та інших повноважень згідно з чинним законодавством, виступати в дискусіях, пов'язаних із захистом гідності, честі та ділової репутації нотаріусів.

Відповідальність за порушення Правил професійної етики нотаріусів України передбачено у розділі дев'ятнадцятому вказаного нормативного акту.

За невиконання або порушення цих Правил до нотаріуса застосовується один з трьох заходів стягнення, а саме:

- 1) зауваження;
- 2) попередження;
- 3) направлення Нотаріальною палатою України подання на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку з порушенням нотаріусом вказаних Правил. Порядок застосування заходів стягнення за порушення вказаних Правил встановлюється Нотаріальною палатою України.

3.15. Використання спеціальних психологічних знань у нотаріальному процесі

Одним із суб'єктів у соціумі є нотаріус, який, будучи приватною особою, учиняє публічні функції: посвідчує правочини, завіряє копії документів, учиняє виконавчий припис, контролює відповідність дій фізичних і юридичних осіб чинному законодавству та міжнародно-правовим нормам, здійснює юридичний захист прав і свобод громадян та ін⁴³³.

---

⁴³³ Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 22–29.

Нотаріальний процес своєю серцевиною має нотаріальне провадження, яке містить дії нотаріуса, осіб, які до нього звернулися, осіб, котрі сприяли та допомагали нотаріусу у вчиненні нотаріальних дій⁴³⁴.

Значення і роль нотаріуса в суспільному, економічному й особистому житті фізичних і юридичних осіб зростають.

Діяльність нотаріуса щораз більше поширюється на сферу цивільного, господарського, сімейного права. Він є головною фігурою у видачі документів на спадщину, про право власності, видає свідоцтво про придбання майна на аукціоні, посвідчує, що фізична особа є живою, посвідчує факти, які мають юридичне значення, договори, заповіти, шлюбні контракти, копії документів, засвідчує справжність підпису на документах, правильність перекладу документа, видає дублікати нотаріальних документів, опротестовує векселі, учиняє виконавчі написи, стягує заборгованості, накладає та знімає заборони щодо відчуження майна, вживає заходів з охорони спадкового майна, приймає на зберігання документи, та ін. Для забезпечення цих завдань нотаріус безпосередньо чи допомогою інших осіб має провести низку дій, які стосуються психологічної сторони правочинів та інших дій осіб, які є учасниками нотаріального процесу.

Наприклад, нотаріусу потрібно встановити дієздатність осіб, щодо яких він учиняє нотаріальні дії чи які є учасниками нотаріального процесу, перевірити їх волевиявлення чи встановити намір (мотиви, цілі) учинити правочин. Якщо у нотаріуса бракує спеціальних знань, зокрема з психології (вікової, дитячої, патопсихології, геронтопсихології) він може звернутися до експерта-психолога для отримання експертного висновку щодо проблемних для нього психологічних питань.

Законом України «Про нотаріат» (ч. II, ст. 51) установлено, якщо справжність документа викликає у нотаріуса сумнів, то він управі затримати цей документ і надіслати його на експертизу.

Отже, виникає запитання: які це можуть бути експертизи? Напевно ми погодимося, що такими експертизами

---

⁴³⁴ Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 22–29.

є почеркознавча, лінгвістична, криміналістична, і звичайно, психолінгвістична⁴³⁵.

Остання входить до переліку психологічних експертиз. Психолінгвістична експертиза є комплексною, може проводитися психологами й лінгвістами. Об'єктом вона має пізнання усну й писемну мову людини, а також відповідно до завдання нотаріуса може проводитися для встановлення автора (а не виконавця) писемного тексту.

Особливості писемного тексту можуть свідчити про спрямованість особистості, неврологічні чи психологічні відхилення, тип характеру і темпераменту, інтелектуальний і професійний рівень, культуру особи. З огляду на те, які особливості психіки особистості може встановлювати психолог, він може в підсумку встановити й істинного автора писемного тексту.

Однак експертизи, пов'язані з документами, не єдині в нотаріальному процесі. Відповідно до науково-методичних рекомендацій щодо питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженими Наказом /557, Міністерства юстиції України від 30 грудня 2004 р. за № 144 у нотаріальному процесі можуть проводитися техніко-криміналістична, ідентифікаційна, почеркознавча, портретна експертизи. Фахівці з нотаріального процесу на цьому перелік експертиз і закінчують.

Однак Закон України «Про судову експертизу» в ст. 1 установлює, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Різновидностей експертиз є понад сотню і тому міркування лише про чотири з них у нотаріальному процесі мають попередній характер.

З огляду на допустимість у нотаріальному процесі аналогії права й аналогії закону, під час призначення виду експертиз у нотаріальному процесі потрібно виходити з Інструкції

---

⁴³⁵ Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 22–29.

про призначення та проведення судових експертиз, Затвердженої Наказом Міністерства юстиції 8 жовтня 1998 р. № 53/5. У цій інструкції наводиться перелік найважливіших експертиз, серед яких: криміналістична, ґрунтознавча, біологічна, інженерно-технічна, бухгалтерська, товарознавча, комп'ютерна, медична, психіатрична і психологічна⁴³⁶. Отже, більшість з цих експертиз можуть призначатись нотаріусом.

Ще 1983 року М. Костицький писав про необхідність психологічної експертизи цивільному процесі. Автор вважає, що перешкод для проведення психологічної експертизи в нотаріальному процесі немає. Ця експертиза має певні різновидності: власне психологічна; медико-психологічна; психолого-психіатрична; психолого-технічна; психолого-педагогічна та ін.

Виникає запитання: які й для чого може нотаріус призначати психологічні експертизи? Психологічна експертиза може призначатися для встановлення волевиявлення особи чи її наміру вчинити правочин. Медико-психологічна і психолого-психіатрична експертизи можуть призначатися для встановлення дієздатності. Психолого-технічна експертиза може бути призначена нотаріусом для виявлення авторства документа та техніки його виконання під впливом певних психічних станів, процесів установок, індивідуальних особливостей психіки, характеру, темпераменту та ін. Психолого-педагогічна експертиза може знадобитися нотаріусу коли, потрібно вчиняти нотаріальні щодо малолітніх чи неповнолітніх чи з їх участю. Хоч на дії з майном малолітніх чи неповнолітніх потрібні дозволи органів опіки, усе ж коли треба встановити волевиявлення таких осіб, можливий вплив на них чи тиск, слід призначати психолого-педагогічну експертизу.

Призначення і проведення будь-якої експертизи – справа трудомістка, потребує затрат часу і фінансових засобів. На практиці можуть існувати випадки, коли нотаріусу може бути достатньо і писемної консультації. Коли йшлося про такі види юрисдикційного процесу, як кримінальний, цивільний, адміністративний, то нами було запропоновано три форми

---

⁴³⁶ Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013, № 2. С. 22–29.

використання спеціальних знань (зокрема й психологічних): експертиза; участь спеціаліста; консультація фахівця⁴³⁷.

Спеціаліст-психолог може бути запрошений до участі в нотаріальному процесі.

Це може відбуватися тоді, коли учасниками нотаріального процесу є неповнолітні, особи з психічними, фізичними вадами, чи коли є сумнів в істинному волевиявленні, цілях, мотивах дій таких суб'єктів. Спеціаліст психолог може провести спостереження, аналіз документів, опитування та на базі своєї професійної підготовки давати поради, забезпечувати психологічний контакт, установлювати окремі психологічні якості та особливості в особи щодо якої у нотаріуса виникли сумніви чи потреба, більш глибоко проаналізувати особливості конкретного суб'єкта⁴³⁸.

Спеціаліст-психолог може, в разі потреби, допомогти нотаріусу в окресленні кола питань та формулюванні запитань до експертів-психологів.

Видається, що найбільш витребуваною нотаріусами може бути консультативна форма використання спеціальних психологічних знань у нотаріальному процесі.

Психологічна консультація – це спеціальна діяльність психолога, спрямована на забезпечення нотаріального процесу, яка проводиться за письмовою вимогою чи клопотанням нотаріуса і полягає в роз'ясненні певних положень теоретичної чи практичної психології.

Консультанту може надаватися певна інформація про обставини справи, за яких у нотаріуса виникла потреба у спеціальному психологічному знанні. Зрозуміло, що водночас не може порушуватися професійна таємниця нотаріуса. Тому під час звертання нотаріуса за психологічною консультацією він не може називати імена і прізвища учасників процесу, щодо яких він хоче отримати психологічну консультацію, їх адресу, місце праці, та ін. Запитання консультанту-психологу можуть ставитися під час описового викладу обставин,

---

⁴³⁷ Костицкий М. В. Судебно-психологическая экспертиза : монография. Львов : Вища шк. при ЛГУ, 1987. 144 с.

⁴³⁸ Костицкий М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 25.

які потребують психологічного аналізу та висловлюватись приблизно так: які особливості вольової сфери можуть мати місце з огляду на: вік, перенесені чи захворювання, вроджені вади психіки (вказується конкретно захворювання, травми вроджені вади); чи могла би особа такої-то статі, такого-то віку усвідомлювати характер своїх дій та керувати ними, якщо вона перебувала в певному психічному стані (стресу, афекту чи перенесла або має вроджені психічні чи соматичні захворювання); які можливі наслідки впливу на психічну сферу малолітнього чи неповнолітнього певної поведінки (агресивної, грубої, лагідної, толерантної) дорослого-опікуна, батьків, родичів та низка інших⁴³⁹.

Ми погоджуємося з М. Костицьким, що нотаріуси як головні процесуальні фігури в нотаріальному процесі вже нині потребують допомоги з боку професійних психологів. Така допомога поліпшить роботу самих нотаріусів і сприятиме повнішому захисту прав громадян та інших осіб у нотаріальному процесі.

На нашу думку, головним чинником професійної успішності нотаріуса є насамперед його соціальна компетентність.

Тобто, здатність нотаріуса як особи адекватно сприймати та інтерпретувати отриману від фізичних та юридичних осіб інформацію, оцінювати особистість фізичної особи під час особистого прийому. Також нотаріусу у цій площині необхідно виявити чи здатна фізична особа розуміти значення своїх дій, з огляду на зовнішні особливості такої особи, розуміти мету (спрямування) поступків – діянь, її психологічні характеристики, разом виявляючи толерантність та впевненість у своїх міркуваннях.

Другою головною ознакою нотаріуса є саме критичне «нотаріальне мислення», що є засобом і розуміння, і «творчим застосуванням – перетворенням» самим нотаріусом власної професійної нотаріальної діяльності, тобто здатності ефективно вирішувати нотаріальні казуси.

Нотаріальним мисленням варто вважати сукупність пізнавальних прийомів та стилю мислення, які обумовлені

---

⁴³⁹ Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2013_2_4

особливостями нотаріальної діяльності, що виявляється як у межах виконання нотаріусом своєї нотаріальним повноважень, нотаріальних обов'язків, не лише під час вчинення нотаріальних дій, але й поза їх межами. Тобто, нотаріус повинен гордо нести своє «нотаріальне» звання як займаючись нотаріальною діяльністю, так і у вільний від роботи час.

3.16. Відповідальність нотаріуса. Зловживання нотаріусами своїми повноваженнями

На думку О. Неліна, в Україні немає відповідних спеціалізованих нормативних актів, що містять вичерпний перелік порушень, за які нотаріус може понести відповідальність⁴⁴⁰.

Ми поділяємо думку вчених, що юридична відповідальність із позиції її практичного застосування є мірою державно-владного характеру, які держава застосовує з метою покарання правопорушника та припинення подальших порушень прав і свобод людини як, власне, правопорушником, так й іншими особами. Підставою для юридичної відповідальності є правопорушення, де особливе значення має його склад, тобто наявність усіх елементів, що становлять факт правопорушення (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона) та є єдиним цілим⁴⁴¹.

Питання, пов'язані з розумінням юридичної відповідальності нотаріуса, є дискусійними в теорії права. Існує безліч визначень, з огляду на що висловлені думки іноді важко зіставити. У загальному розумінні можна говорити про два найбільш поширених варіанти розуміння юридичної відповідальності нотаріуса.

Базовим нормативним актом, що встановлює адміністративну відповідальність нотаріуса, є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Він містить значну кількість складів адміністративних правопорушень, суб'єктом яких є посадові особи.

---

⁴⁴⁰ Нелін О. І. Юридична відповідальність нотаріуса: теоретичний аспект і практичні виміри. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2015. № 2. С. 89.

⁴⁴¹ Там само. С. 91–92.

Підставою притягнення до відповідальності є зазвичай невиконання ними встановленого порядку управління в тій чи іншій сфері. Ми погоджуємося з О. Неліним, що доцільно було б закріпити самостійні склади адміністративних правопорушень, суб'єктом яких виступав би нотаріус. Проте ні КУпАП, ні Закон України «Про нотаріат» не містить норм, що передбачають адміністративну відповідальність нотаріуса⁴⁴².

Статті 1172, 1173 Цивільного кодексу України присвячені відшкодуванню юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їм працівником чи іншою особою; органом державної влади або органом місцевого самоврядування. Однак цивільну відповідальність нотаріуса в цьому Законі окремо не врегульовано. На думку О. Неліна, норми Закону України «Про нотаріат», присвячені цьому питанню, не розкривають цілком підстави відповідальності нотаріуса, залишаються питання щодо визначення її обсягу: чи вона є повною і для фізичної особи, чи в розмірі страхового фонду нотаріуса⁴⁴³.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про нотаріат», шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України.

Однак згідно з ч. 1 ст. 27 вказаного Нотаріального Закону, шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі. Тобто одним із основних моментів, що відрізняє діяльність приватного нотаріуса від діяльності державного, є його особиста відповідальність за заподіяну шкоду⁴⁴⁴.

На думку О. Коротюк, зміст ст.ст. 21 та 27 Закону України «Про нотаріат» відображає тільки один з видів юридичної відповідальності, а саме цивільно-правову, що настає за фактом завдання шкоди нотаріусом⁴⁴⁵.

---

⁴⁴² Нелін О. І. Юридична відповідальність нотаріуса: теоретичний аспект і практичні виміри. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2015. № 2. С. 93.

⁴⁴³ Там само.

⁴⁴⁴ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 151.

⁴⁴⁵ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 174.

Зауважуємо, що приватний нотаріус не несе відповідальності у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії:

- подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії;
- подала недійсні та/або підроблені документи;
- не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа.

М. Дякович вважає, що цивільно-правову відповідальність доцільно поширити на нотаріуса. Оскільки нотаріус не є стороною зобов'язань, між ним і клієнтом не виникають договірні відносини, тому можна говорити лише про недоговірну, або деліктну, відповідальність нотаріуса⁴⁴⁶.

Оскільки приватний нотаріус самостійно відповідає за заподіяну ним шкоду, йому необхідно мати для цього певні кошти, аби відшкодувати клієнтові у грошовому вигляді нанесені збитки.

Варто пригадати, що у первинній редакції ст. 28 Закону України «Про нотаріат» було передбачено, що наявність страхової суми не залежала від конкретних доходів чи витрат приватного нотаріуса у певний проміжок часу, та передбачала існування такої грошової суми (своєрідного фонду), яка має цільовий напрям для її використання, або ж можливість отримання такої суми від інших органів, зокрема від страхової організації.

Страхування нотаріуса на випадок заподіяння шкоди клієнтові по першій редакції Нотаріального закону провадилося у двох формах, а саме:

- приватний нотаріус міг укласти з органом страхування договір службового страхування;
- приватний нотаріус міг внести на спеціальний рахунок до банківської установи страхову заставу⁴⁴⁷.

---

⁴⁴⁶ Дякович М. М. Цивільно-правові аспекти відповідальності нотаріуса. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 71.

⁴⁴⁷ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 151; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 151.

Нотаріус має право вибрати з цих двох форм одну, яка є для нього найбільш прийнятною. Своє право вибору він повинен реалізувати протягом трьох місяців від дня отримання реєстраційного посвідчення. Такий строк встановлено приватному нотаріусу ч. 4 ст. 24 Закону України «Про нотаріат», щоб розпочати нотаріальну діяльність; у цей же строк він повинен вжити заходів для того, щоб створити для клієнтів можливість якнайшвидшого забезпечення покриття заподіяної шкоди.

Якщо приватний нотаріус не укладав договору службового страхування чи не вніс страхову заставу для забезпечення покриття шкоди, його приватна нотаріальна діяльність припиняється, а реєстраційне посвідчення анулюється управлінням юстиції. Визначаючи розмір страхової суми або застави, варто виходити з розміру мінімальної заробітної плати, не плутаючи її з розміром неоподаткованого доходу громадян⁴⁴⁸.

Страхова сума – це сума, на яку приватний нотаріус укладає угоду зі страховою організацією і яка, в разі настання страхового випадку, має бути сплачена клієнтові. Страхова застava – сума грошей, що міститься на спеціальному рахунку в банківській установі та може бути використана лише для погашення збитків, завданих особі приватним нотаріусом унаслідок незаконних дій або недбалості⁴⁴⁹.

Законодавством встановлено строк – один рік – на поповнення внесеної у банківську установу страхової застави в разі її витрачання.

Поповнюватися ця страхова застava повинна до початкового розміру. Якщо приватний нотаріус протягом одного року з дня витрачання не поповнить страхову заставу до початкового розміру, його приватна нотаріальна діяльність припиняється за рішенням управління юстиції, яке анулює реєстраційне посвідчення⁴⁵⁰.

На той час страхова сума або страхова застava становила лише 100 мінімальних заробітних плат.

---

⁴⁴⁸ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. 2015. С. 151;
Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 151.

⁴⁴⁹ Там само.

⁴⁵⁰ Там само.

У разі витрачання коштів (страхових) на відшкодування заподіяної шкоди, приватний нотаріус повинен був протягом одного року поповнити страхову заставу до 100 мінімальних зарплат.

Розмір заподіяної приватним нотаріусом шкоди визначається за згодою сторін або в судовому порядку.

Якщо приватний нотаріус погоджується з тим, що його дії заподіяли шкоду особі, яка звертається за її покриттям, то за взаємною згодою вони визначають розмір цієї шкоди. У випадку непогодження приватного нотаріуса з тим, що його дії були незаконними чи недбалими, особа, яка бажає відшкодувати завдані їй збитки, має звертатися до суду⁴⁵¹.

Розмір заподіяної шкоди може бути меншим чи більшим, ніж розмір страхової суми чи застави. Якщо розмір суми, яка підлягає виплаті заінтересованій особі, менший від розміру страхової суми чи застави, то для її погашення використовуються ці суми. Якщо ж розмір суми, що підлягає сплаті, перевищує розмір страхової суми чи застави, суд повинен вирішити, в який спосіб провадитиметься покриття заподіяної шкоди⁴⁵².

Потрібно, однак, зауважити, що наявність у приватного нотаріуса страхової суми чи застави не змушує його обов'язково використовувати їх для погашення збитків, за умови, що він повністю погоджується з доказами іншої сторони.

Якщо приватний нотаріус справді вважає, що його дії заподіяли матеріальної або моральної шкоди клієнту, і якщо сторони досягли згоди щодо розміру заподіяної шкоди, то певні суми можуть бути виплачені особі без використання страхової суми чи застави з доходу приватного нотаріуса⁴⁵³.

Однак Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2008 року № 614-VI статтю 28 щодо страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса викладено у новій редакції. Зокрема встановлено, що приватний нотаріус повинен був до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір

---

⁴⁵¹ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 151; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 152.

⁴⁵² Там само.

⁴⁵³ Там само.

страхування цивільно-правової відповідальності на страхову суму сто п'ятдесят мінімальних розмірів заробітних плат.

Законом України від 04.07.2012 № 5037-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно» також внесено вагомі зміни до вказаної ст. 28 Нотаріального закону.

У зв'язку з розширення повноважень нотаріусів України, зокрема щодо виконання ними функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно, приватного нотаріуса зобов'язано до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності. Зауважуємо, що мінімальний розмір страхової суми тисячу мінімальних розмірів заробітної плати набрав чинності з 1 січня 2013 р.

Наступні зміни до названої статті запроваджено Законом України від 26 листопада 2015 року № 835-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» виклавши у новій редакції частину першу ст. 28 ЗУ «Про нотаріат». А саме: для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та/або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до закону, приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності.

Наголошуємо, що держава не несе відповідальності за шкоду, заподіяну неправомірними діями приватного нотаріуса при здійсненні ним нотаріальної діяльності функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно.

Також приватний нотаріус не несе відповідальності за зобов'язаннями держави.

Розмір відшкодування заподіяної шкоди визначається за згодою сторін або в судовому порядку.

О. Нелін пропонує за аналогією з європейськими зразками встановити майнову відповідальність нотаріуса за: укладання

недійсного акта за формою або змістом; неадекватні консультації, що не дають змоги сторонам захистити власний інтерес; недосягнення бажаного ефекту від дії нотаріуса. На думку автора, цей підхід надасть можливість значно вдосконалити механізм цивільно-правової відповідальності нотаріусів, зробивши його на ділі ефективним, що забезпечить реальний захист майнових прав і законних інтересів громадян та організацій⁴⁵⁴.

Законом України від 18 травня 2010 р. № 2258-17 «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» внесено зміни до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», на нотаріусів було покладено обов'язок здійснювати первинний фінансовий моніторинг.

Правове регулювання здійснення фінансового моніторингу в Україні відбувається низкою нотаріальних актів. Зокрема, таким основним законодавчим актом є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», прийнятий 6 грудня 2019 року за № 361-IX⁴⁵⁵.

Фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації, що включають проведення двох рівнів фінансового моніторингу: державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу⁴⁵⁶.

Відповідно до положень п.п. г п. 7 ч. 2 ст. 6 вказаного Закону № 361-IX, нотаріуси виступають суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Об'єкт фінансового моніторингу становлять дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови

---

⁴⁵⁴ Нелін О. І. Юридична відповідальність нотаріуса: теоретичний аспект і практичні виміри. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2015. № 2. С. 94.

⁴⁵⁵ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

⁴⁵⁶ Там само.

наявності ризиків використання цих активів з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників. Законодавцем визначено, що до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать будь-які дії, що пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом⁴⁵⁷.

Нотаріус як суб'єкт первинного фінансового моніторингу (надалі СПФМ) повинен дотримуватися таємниці фінансового моніторингу, тобто зберігати інформацію, яка була ним отримана під час проведення фінансового моніторингу, зокрема: інформацію про фінансові операції та їх учасників, а також інформацію, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та/або фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями.

Водночас наголошуємо, що відповідно до ч. 5 та 6 ст. 8 Закону України «Про нотаріат», подання нотаріусом в установленому порядку та у випадках, передбачених вказаним Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання

---

⁴⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріус як суб'єкт відповідальності за порушення норм закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» : міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 06 лист. 2020 р. Львів : ЛьвДУВС. 2020. С. 98–102.

та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням нотаріальної таємниці.

Законодавець наголошує, що нотаріус не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання вказаного Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Однак, нотаріуси, як СПФМ є відповідальними за проведення фінансового моніторингу, та у разі порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» несуть визначену законодавством відповідальність у статті 32 законодавчого акту⁴⁵⁸.

Так, у разі невиконання (або неналежного виконання) СПФМ, зокрема й нотаріусом, до нього адекватно вчиненому порушенню, протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через три роки з дня його вчинення можуть застосовуватися такі певні заходи впливу.

До нотаріусів за порушення вимог закону № 361-IX, як СПФМ, можуть бути здійснені такі засоби впливу: письмове застереження; штраф; укладення письмової угоди із СПФМ, за якою суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язується сплатити визначене грошове зобов'язання

---

⁴⁵⁸ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

та вжити заходів для усунення та/або недопущення в подальшій діяльності порушень вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, забезпечити підвищення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками тощо.

Покарання у вигляді питання щодо анулювання ліцензії та/або інших документів, що надають право на здійснення діяльності, з провадженням якої в особи виникає статус суб'єкта первинного фінансового моніторингу (у цьому разі, анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю нотаріуса), у встановленому законодавством порядку є доволі складним та проблематичним⁴⁵⁹.

Так, у ст. 12 Закону України «Про нотаріат», окремо не виділено таку підставу для анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, як порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Тому основними підставами у цьому разі, на нашу думку, можуть бути: винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності; закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з nereабілітуючих підстав; неодноразове порушення нотаріусом законодавства або грубе порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, під час вчинення нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду⁴⁶⁰.

До нотаріусів як СПФМ можуть бути застосовані штрафи у розмірах, які є доволі значними та встановленими законодавцем у ст. 32 вказаного Закону. Наприклад, за порушення вимог

---

⁴⁵⁹ Долинська М. С. Нотаріус як суб'єкт відповідальності за порушення норм закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 06 лист. 2020 р. Львів: ЛьвДУВС. 2020. С. 98–102.

⁴⁶⁰ Там само.

щодо здійснення належної перевірки, вимог щодо виявлення належності клієнтів та інших осіб до політично значущих осіб, членів їх сімей, осіб, пов'язаних з ними, у випадках, передбачених законодавством, – з нотаріуса стягується штраф до 12 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; за неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством, – у розмірі до 20 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; за перешкоджання суб'єкту державного фінансового моніторингу у здійсненні ним нагляду у сфері запобігання та протидії, зокрема й за недопуск до проведення перевірки з питань дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, створення перешкод у її проведенні та/або неподання, подання не в повному обсязі, подання недостовірної інформації/документів, подання копій документів, у яких неможливо прочитати всі зазначені в них відомості, на запит суб'єкта державного фінансового моніторингу, необхідних для здійснення ним нагляду у сфері запобігання та протидії відповідно до Закону, – у розмірі до 20 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; за невиявлення, несвоєчасне виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та порушення порядку їх реєстрації – у розмірі до 20 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян⁴⁶¹.

Водночас зауважуємо, що розрахунок суми штрафу у разі вчинення двох і більше видів порушень здійснюється шляхом додавання розмірів штрафів за кожний вид порушення. У такому разі максимальна сума штрафу, яка може бути застосована до нотаріусів, як СПФМ, не може перевищувати – двократного обсягу вигоди, одержаної суб'єктом первинного фінансового моніторингу внаслідок вчинення порушення, а якщо сума такої вигоди не може бути визначена, – 1590 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Також зауважуємо, що суб'єктами фінансового моніторингу виступають лише нотаріуси, приватні та державні.

---

⁴⁶¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

Отож державна нотаріальна контора, хоча і є юридичною особою, не виступає суб'єктом фінансового моніторингу⁴⁶².

Кримінальній відповідальності теж підлягають нотаріуси України, зокрема й відповідно до ст.ст. 367, 368 Кримінального кодексу України, у зв'язку з неналежним виконанням покладених на них державою функцій.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності», нотаріус як державний реєстратор за порушення законодавства у сфері державної реєстрації прав несе кримінальну відповідальність у порядку, установленому законом.

Законом України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції», вперше в незалежній Україні на законодавчому рівні встановлено доволі великий перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, в тому числі нотаріусів.

Варто наголосити, що законодавець у ст. 4 акту виокремив п'ять основних груп суб'єктів такої відповідальності. До другої групи суб'єктів відповідальності – осіб, які законодавцем прирівнювалися до осіб, що уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування було віднесено, в тому числі нотаріусів, незалежно від того чи вони працюють в державних нотаріальних конторах та державних нотаріальних архівах, чи займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Верховною Радою України 14 жовтня 2014 року за № 1700-VII прийнято новий законодавчий акт, присвячений боротьбі з корупцією, а саме: Закон України «Про запобігання корупції»⁴⁶³, у якому перелік суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», в основному,

---

⁴⁶² Долинська М. С. Нотаріус як суб'єкт відповідальності за порушення норм закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 06 лист. 2020 р. Львів: ЛьвДУВС. 2020. С. 98–102.

⁴⁶³ Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року за № 1700-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

повторює перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, який передбачений Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 року.

На нашу думку, варто наголосити, що зміни та редагування окремих положень ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», на законодавчому рівні, протягом 2015–2021 років відбулися аж 17 разів⁴⁶⁴.

Тобто, нотаріус і надалі несе відповідальність за порушення вказаного закону.

Дисциплінарна відповідальність нотаріуса регулює Кодекс законів про працю України (ст.ст. 147–152).

Громадська або професійна відповідальність нотаріуса настає за порушення Правил професійної етики нотаріусів України.

Правове регулювання цієї відповідальності врегульовано Порядком застосування заходів стягнення за порушення Правил професійної етики нотаріусів України, які були розроблені відповідно до розділу XIX Правил професійної етики нотаріусів України, затверджених наказом Міністерства юстиції України № 2039 від 07 червня 2021 року. Вказаний порядок затверджений рішенням Ради Нотаріальної палати України Рішення РАДИ НПУ від 09 вересня 2021 за протоколом № 87.

Відповідно до п. 3 Порядку застосування заходів стягнення за порушення Правил професійної етики нотаріусів України, за порушення Правил або їх невиконання до нотаріуса застосовується один з таких заходів стягнення:

1) зауваження;

2) попередження;

3) направлення Нотаріальною палатою України подання на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку з порушенням нотаріусом Правил професійної етики.

---

⁴⁶⁴ Долинська М. С. До питання розширення видів суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення в Україні. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021 року) / упор. : Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 58–60.

Ухвалення рішення про застосування заходів стягнення до нотаріусів за порушення Правил або їх невиконання здійснюється Комісією НПУ з питань професійної етики нотаріусів (далі – Комісія).

Рішення Комісії, яким пропонується анулювати свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку порушенням нотаріусом правил професійної етики, передається на розгляд Ради НПУ.

Заходи стягнення застосовуються з урахуванням характеру допущених нотаріусом порушень Правил або їх невиконання. Зауважуємо, що за кожне порушення Правил або їх невиконання не може застосовуватися більше одного стягнення.

Для цілей вказаного Порядку порушення Правил або їх невиконання класифікуються за такими категоріями:

- 1) грубі порушення;
- 2) значні порушення;
- 3) незначні порушення.

До грубих порушень належать:

- 1) вчинення або участь у вчиненні незаконних дій;
- 2) надання юридичної допомоги шляхом шахрайських або інших незаконних дій;
- 3) наполегливе та неодноразове пропонування своїх професійних послуг за винагороду;
- 4) недобросовісна конкуренція між нотаріусами;
- 5) систематична несплата членських внесків нотаріусом (сума боргу перевищує розмір членських внесків за один календарний рік);
- 6) порушення, віднесені до категорії значних порушень, але допущені нотаріусом повторно.

У разі встановлення грубих порушень правил професійної етики, Комісія готує для Ради Нотаріальної палати України рішення з відповідними висновками щодо підготовки подання про анулювання свідоцтва на право зайняття нотаріальною діяльністю та спрямування його до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Відповідно до п. 7 Порядку, до значних порушень Правил або їх невиконання належать:

- 1) будь-яка форма реклами нотаріуса (внутрішня реклама, порівняльна реклама, прихована реклама, реклама

на транспорті, соціальна реклама або будь-яка інша форма реклами визначена законом), а також розміщення інформації в інтернет-виданнях та у друкованих засобах масової інформації з відміткою «на правах реклами»;

2) без поважної причини ухилення нотаріуса від участі у загальних зборах, які проводяться відділеннями НПУ;

3) нез'явлення на запрошення Президента НПУ (Першого віцепрезидента, Віцепрезидента), голів відділень НПУ, голів Комісій НПУ для розгляду питань, пов'язаних з виконанням обов'язків члена НПУ;

4) наявність заборгованості зі сплати членських внесків за період понад 6 місяців, але не більше, ніж за один календарний рік.

У разі встановлення значних порушень правил професійної етики, Комісія може винести нотаріусу попередження.

До незначних порушень Правил або їх невиконання належать будь-які порушення правил професійної етики, окрім віднесених до категорії грубих та значних. У разі встановлення незначних порушень правил професійної етики, Комісія може зробити зауваження нотаріусу або винести попередження. Строк розгляду справи визначається Комісією, але його тривалість не може перевищувати 45 календарних днів. За поданням члена Комісії, який здійснює вивчення матеріалів справи зазначений строк, за потреби, може бути продовжений рішенням Комісії, але не більше, як до 60 календарних днів.

Комісія запрошує нотаріуса на своє засідання. Про дату, час і місце засідання Комісії нотаріус повідомляється шляхом вручення йому інформації, документів особисто, або надсилання їх поштою за адресою місця проживання/перебування/здійснення нотаріальної діяльності, або на адресу електронної пошти, а також з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку за наявними в реєстраційній/особовій справі контактними даними нотаріуса.

Таке повідомлення направляється не менше, як за десять календарних днів до дня проведення засідання Комісії.

Зауважуємо, що нотаріус зобов'язаний бути присутнім на засіданні Комісії для надання пояснення, а також відповідних документів та матеріалів щодо обставин, які досліджуються та які стали підставою для порушення справи про застосування

заходів стягнення. У разі, коли нотаріус не прибув на засідання або не повідомив про поважні причини своєї відсутності, а також не надав письмові пояснення щодо обставин, які стали підставою для порушення справи про застосування заходів стягнення, Комісія складає акт про відмову від надання пояснень та долучає його до матеріалів справи. Наголошуємо, що відсутність нотаріуса на засіданні Комісії не перешкоджає розгляду справи по суті. Результатом розгляду справи про застосування до нотаріуса заходів стягнення є рішення Комісії з відповідними висновками, яке надсилається суб'єкту звернення та нотаріусу у місячний термін.

Висновок Комісії, яким пропонується анулювати свідочтво про право на Заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку порушенням нотаріусом правил професійної етики, направляється на розгляд Ради НПУ протягом 10 робочих днів.

3.17. Проблеми контролю за якістю діяльності органів нотаріату та квазінотаріату

Одним із виявів публічного характеру нотаріальної діяльності є належний контроль за якістю діяльності органів нотаріату та квазінотаріату.

Своєю чергою, одним із видів державного регулювання та контролю є державне регулювання нотаріальної діяльності та контроль за вчиненням нотаріальних дій всіма органами нотаріату, зокрема нотаріусами.

М. Дякович стверджує, що класифікувати контроль у сфері нотаріальної діяльності можна за різними критеріями⁴⁶⁵.

Залежно від предмета контроль у галузі нотаріату поділяється на:

- контроль за вчиненням нотаріальних дій органами нотаріату, зокрема нотаріусами;
- контроль за організацією нотаріальної діяльності.

Мають рацію вчені, які виділяють два види контролю організації нотаріальної діяльності: державний або адміністративний та судовий.

---

⁴⁶⁵ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 130.

На думку В. Черниша варто виділити щодо організації нотаріальної діяльності державний та громадський контроль. Громадський контроль здійснює Нотаріальна палата України, зокрема комісія з питань професійної етики НПУ⁴⁶⁶.

На нашу думку, потрібно виділити три великі групи контролю: державний, судовий, громадський.

Державне регулювання нотаріальної діяльності на законодавчому рівні вперше було встановлено ст. 21 Закону України «Про нотаріат», у редакції Закону від 1 жовтня 2008 р. № 614-VI «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат». Вагомі зміни до статті внесено Законами України від 6 вересня 2012 р. № 5208-VI «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності» та від 14 липня 2020 р. № 775-IX «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин»⁴⁶⁷.

Державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у: встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати

---

⁴⁶⁶ Черниш В. Проблеми здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю в Україні. *Юридична Україна*. 2016. № 7–8. С. 51–55. С. 54

⁴⁶⁷ Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин : Закон України від 14.07.2020р. № 775-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020, № 48, ст. 433.

за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів⁴⁶⁸.

Контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України та його територіальними органами.

Територіальними органами Мін'юсту виступають міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, які підпорядковуються Міністерству юстиції України та є його територіальними органами та функціонують на підставі Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5⁴⁶⁹ (з подальшим змінами та доповненнями і редакціями).

Одним з основних завдань територіальних органів Міністерства юстиції України: забезпечення роботи нотаріату; запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами).

Тому названі територіальні управління юстиції згідно з покладеними на них завданнями проводять відповідну роботу в галузі нотаріату.

Міжрегіональне управління, відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, проводить відповідну роботу в галузі нотаріату.

Відповідно до п. 4.28 Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, Міжрегіональне

---

⁴⁶⁸ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

⁴⁶⁹ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

управління організовує роботу установ нотаріату, перевіряє їхню діяльність і вживає заходів до її поліпшення, здійснює керівництво державними нотаріальними конторами та перевірку організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених на це посадових осіб органу місцевого самоврядування (далі – уповноважені особи), контролює дотримання нотаріусами, уповноваженими особами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства⁴⁷⁰.

Отже, впливає, що міжрегіональні управління крім перевірок роботи нотаріусів здійснюють перевірку роботи уповноважених осіб органів місцевого самоврядування.

Порядок проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, затверджено наказом Міністерства юстиції України 17 лютого 2014 року.

Тобто, нормативним актом передбачено лише державних нотаріусів державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів, приватних нотаріусів, а не передбачено порядок перевірки органів квазінотаріату.

Як відомо в Україні указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» було запроваджено воєнний стан.

Кабінет Міністрів України відповідно до ст. 64 Конституції України, ст.ст. 12-1 і 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», ст.ст. 7 та 34 Закону України «Про нотаріат», 28 лютого 2022 року за № 164 прийняв постанову «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану»⁴⁷¹, у яку дві вносилися зміни та редагування згідно з постановами Кабміну № 209 від 06 березня 2022 р. та № 480 від 19 квітня 2022 р.

---

⁴⁷⁰ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

⁴⁷¹ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року за № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

Нормативним актом встановлено, що в умовах воєнного стану та протягом одного місяця з дня його припинення або скасування нотаріальні дії вчиняються з урахуванням таких особливостей (заборон):

1) незавершені нотаріальні дії за зверненням громадянина Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, юридичної особи, утвореної та зареєстрованої відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, або юридична особа, утворена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, зупиняються до прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором;

2) у разі звернення за вчиненням нотаріальної дії громадянина Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, юридичної особи, утвореної та зареєстрованої відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, або юридична особа, утворена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії. Це обмеження діє до прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, та не поширюється на нотаріальні дії із засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства Російської Федерації та посвідчення заповіту військовополоненого;

3) посвідчення довіреностей (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва або майновими правами щодо майбутнього нерухомого майна (далі – нерухоме майно), коштами на рахунках у банківських та інших фінансових установах, а також

транспортними засобами на строк більше трьох місяців, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа), засвідчення справжності підпису на заяві про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон, здійснюється без використання спеціальних бланків нотаріальних документів на білих аркушах паперу з нанесеними на них за допомогою комп'ютерної техніки реквізитами нотаріуса: зображення Державного Герба України, прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), найменування державної нотаріальної контори (для державного нотаріуса), назва нотаріального округу (для приватного нотаріуса), номер свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, адреса робочого місця, номер телефону, адреса електронної пошти. Для перевірки дійсності довіреності, посвідченої на білих аркушах паперу, заінтересована особа звертається з її копією до відповідного нотаріуса, який зобов'язаний протягом двох робочих днів видати довідку про підтвердження або спростування посвідчення ним такої довіреності;

4) у разі виникнення загрози неправомірного вилучення чи втрати спеціальних бланків нотаріальних документів, які не були витрачені, такі бланки підлягають невідкладному знищенню, про що нотаріусом складається акт, засвідчена підписом нотаріуса копія якого (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронної копії) подається (надсилається) державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філії протягом двох робочих днів після складення акта. У разі неправомірного вилучення чи втрати спеціальних бланків нотаріальних документів нотаріус подає (надсилає) підписане ним повідомлення про це (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронного повідомлення) державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філії протягом двох робочих днів;

5) у разі виникнення загрози неправомірного вилучення чи втрати печатки приватного або державного нотаріуса вона підлягає невідкладному знищенню, про що складається акт, засвідчена підписом нотаріуса копія якого (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронної

копії) подається (надсилається) відповідному територіальному органу Міністерства юстиції протягом двох робочих днів після складення акта. У разі неправомірного вилучення чи втрати печатки приватного або державного нотаріуса нотаріус подає (надсилає) підписане ним повідомлення про це (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронного повідомлення) відповідному територіальному органу Міністерства юстиції протягом двох робочих днів;

6) дозволяється передача спеціальних бланків нотаріальних документів між нотаріусами, зокрема поза межами нотаріального округу, із складенням акта приймання-передачі у двох примірниках, засвідчена підписом та печаткою одного з нотаріусів копія якого (з накладеними кваліфікованими електронними підписами нотаріусів або одного з них – для електронної копії) подається (надсилається) державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філії протягом двох робочих днів після складення акта;

7) визначений законодавством строк для внесення нотаріусом відомостей до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції, продовжується на підтверджений державним підприємством «Національні інформаційні системи» час їх неналежного функціонування;

8) нотаріальне посвідчення договорів щодо відчуження, поділу (виділу) нерухомого майна, спадкових договорів, договорів іпотеки, про заміну кредитора (відступлення прав вимоги) за кредитним договором та/або договором іпотеки, задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, визначення розміру часток у праві спільної власності, договорів поділу спільного майна подружжя (виділу з нього), позички, найму (оренди), лізингу будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) на строк не менш як три роки, відчуження цінних паперів, корпоративних прав, зокрема договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа, засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини

частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи, а також видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього з подружжя) на підставі їх спільної заяви, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (електронних аукціонів), зокрема й тих, що не відбулися (далі – нотаріальні дії щодо цінного майна), здійснюється виключно нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна (далі – перелік). Нотаріуси, включені до переліку із застереженням про заборону вчинення ними окремих нотаріальних дій, мають право вчиняти виключно нотаріальні дії щодо цінного майна, на які не поширюються такі застереження;

9) до переліку включаються нотаріуси, нотаріальна діяльність яких не припинена або які працюють в державній нотаріальній конторі та відповідають таким критеріям:

– після 24 листопада 2017 р. не вчиняли виконавчого напису на кредитному договорі, який не є нотаріально посвідченим;

– після 1 січня 2020 р. щодо них Міністерством юстиції не ухвалювалось рішень про анулювання, блокування на строк не менше трьох місяців або не менше двох рішень про блокування на строк менше трьох місяців доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, крім рішень, які скасовано (визнано протиправними або нечинними) рішенням суду, яке набрало законної сили (нотаріус, який не відповідає лише цьому критерію, включається до переліку із застереженням про заборону нотаріального посвідчення ним договорів щодо відчуження, поділу (виділу) нерухомого майна, спадкових договорів, договорів іпотеки, про заміну кредитора (відступлення прав вимоги) за кредитним договором та/або договором іпотеки, задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, визначення розміру часток у праві спільної власності, договорів поділу спільного майна подружжя (виділу з нього), позички, найму (оренди), лізингу будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) на строк не менш як три роки, відчуження цінних паперів, зокрема й договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), довіреностей на право

розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа, а також видачі свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього з подружжя) на підставі їх спільної заяви, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (електронних аукціонів), зокрема тих, що не відбулися);

– після 1 січня 2020 р. щодо них Міністерством юстиції не приймалося рішень про анулювання, блокування на строк не менше трьох місяців або не менше двох рішень про блокування на строк менше трьох місяців доступу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, крім рішень, які скасовано (визнано протиправними або нечинними) рішенням суду, яке набрало законної сили (нотаріус, який не відповідає лише цьому критерію, включається до переліку із застереженням про заборону нотаріального посвідчення ним договорів щодо відчуження цінних паперів, корпоративних прав, зокрема договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), довіреностей на право управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа, засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи);

– у період з 25 лютого 2022 р. до їх включення до переліку не посвідчували договори щодо відчуження нерухомого майна, поділу (виділу) нерухомого майна, іпотеки, встановлення довірчої власності на нерухоме майно;

– щодо них не внесено подання про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, яке перебуває на розгляді Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції;

– не вчиняли нотаріальних дій від імені фізичних осіб, які в момент вчинення таких дій перебували за межами України, крім дій на підставі довіреності таких осіб або в порядку законного представництва, або померли;

– не мають простроченої заборгованості із сплати членських внесків до Нотаріальної палати України за період більше ніж один рік;

10) для включення до переліку нотаріус, який відповідає критеріям, визначеним підпунктом 9 вказаного пункту, подає (надсилає) до відділення Нотаріальної палати України (для приватних нотаріусів) та територіального органу Міністерства юстиції заяву про включення до переліку (далі – заява) у паперовій або електронній (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса) формі, в якій підтверджує таку відповідність. Подання нотаріусом заяви, що містить недостовірну інформацію, є грубим порушенням правил професійної етики;

11) протягом двох робочих днів з дня отримання заяви приватного нотаріуса відділення Нотаріальної палати України повідомляє відповідному територіальному органу Міністерства юстиції щодо фактичного провадження приватної нотаріальної діяльності таким нотаріусом на його робочому місці;

12) протягом чотирьох робочих днів з дня отримання заяви нотаріуса територіальний орган Міністерства юстиції забезпечує проведення перевірки достовірності інформації, що міститься в заяві, і надсилає Міністерству юстиції результати такої перевірки та інформацію, надану відділенням Нотаріальної палати України;

13) протягом п'яти робочих днів з дня отримання повідомлення від територіального органу Міністерство юстиції перевіряє відповідність нотаріуса критеріям, визначеним підпунктом 9 вказаного пункту, та включає його до переліку або приймає обґрунтоване рішення про відмову у такому включенні, копія якого протягом трьох робочих днів надсилається нотаріусу;

14) у разі виявлення недостовірності інформації, що міститься у відповідній заяві нотаріуса, включеного до переліку, вчинення ним грубого порушення закону або постанови Кабінету Міністрів України, якою визначаються особливості нотаріальної діяльності або державної реєстрації в умовах воєнного стану, Міністерство юстиції невідкладно приймає обґрунтоване рішення про виключення такого нотаріуса з переліку, копія якого протягом трьох робочих днів надсилається нотаріусу;

15) вчинення нотаріальних дій щодо цінного майна нотаріусами, робоче місце (контора) яких розташовано в межах адміністративно-територіальної одиниці, що входить

до затвердженого Міністерством юстиції переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану, забороняється;

16) забороняються нотаріальне засвідчення справжності підписів на актах про передачу нерухомого майна до та із статутних (складених) капіталів (статутних фондів) юридичних осіб, а також нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, що належить фізичній особі, за споживчим кредитом, крім випадків, коли такий продаж здійснюється за згодою іпотекодавця, викладеною у формі заяви, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально, або предметом іпотеки є нерухоме майно, визначене абзацом другим пункту 5-2 Прикінцевих положень Закону України «Про іпотеку»;

17) забороняється нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна до закінчення одного місяця з дня державної реєстрації права власності відчужувача нерухомого майна, крім випадків набуття відчужувачем права власності у порядку спадкування або у результаті визначення розміру часток у праві спільної сумісної власності;

18) забороняється нотаріальне посвідчення договорів щодо відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, іпотеки, про задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно (у тому числі договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), а також нотаріальне засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи, які укладаються (підписуються) від імені фізичної особи-відчужувача (іпотекодавця, довірчого засновника) на підставі довіреності;

19) нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно здійснюється виключно за місцезнаходженням такого майна, крім нерухомого майна, розташованого у м. Києві або Київській області. Нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно,

розташоване у м. Києві або Київській області, здійснюється виключно нотаріусом, робоче місце (контора) якого розташовано у м. Києві або Київській області, за місцезнаходженням такого майна, або місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи – однієї із сторін відповідного договору⁴⁷².

2. Забороняється вчинення виконавчих написів на кредитних договорах, які не є нотаріально посвідченими⁴⁷³.

3. Установити, що на час воєнного стану перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини⁴⁷⁴.

4. В умовах воєнного стану довіреності, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням таких заповітів, довіреностей через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі. Начальник табору (установи, де створено дільницю) для військовополонених може посвідчувати заповіт військовополоненого⁴⁷⁵.

Командири (начальники) цих формувань (органів, установ) або інша уповноважена таким командиром (начальником)

---

⁴⁷² Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року за № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

⁴⁷³ Там само.

⁴⁷⁴ Там само.

⁴⁷⁵ Там само.

особа посвідчують довіреності та заповіти відповідно до Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 та рекомендацій Міністерства юстиції.

Посвідчені заповіти і довіреності реєструються командирами (начальниками) цих формувань (органів, установ) або іншою уповноваженою такими командирами (начальниками) особою під окремим порядковим номером у реєстрі для реєстрації заповітів і довіреностей, форма якого затверджується Міністерством юстиції. Номер, під яким зареєстровано заповіт чи довіреність, зазначається в посвідчувальному написі⁴⁷⁶.

Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган (установа) протягом п'яти днів після отримання довіреностей і заповітів забезпечують їх передачу Міністерству юстиції або його територіальному органу⁴⁷⁷.

Міністерство юстиції, його територіальний орган у день отримання довіреності, заповіту забезпечують їх передачу нотаріусу/державній нотаріальній конторі для подальшої реєстрації у Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі.

Нотаріус/державна нотаріальна контора в день отримання посвідчених довіреності, заповіту зобов'язанні забезпечити їх реєстрацію (облік), внести відомості про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, зберігати ці документи та передати їх на зберігання до відповідного державного нотаріального архіву протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану⁴⁷⁸.

Міністерство юстиції України 03 травня 2022 року видало наказ № 1760/5 «Про затвердження переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна». Перелік нотаріусів, на нашу думку, не є вичерпним, оскільки певна частина нотаріусів по сімейних

---

⁴⁷⁶ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року за № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

⁴⁷⁷ Там само.

⁴⁷⁸ Там само.

обставинах (по догляду за малолітніми дітьми) не може виконувати свої обов'язки під час воєнного стану.

У разі виникнення у них такої можливості вони також можуть звернутися з відповідними клопотанням про включення їх до переліку осіб, яким в умовах воєнного стану надається право вчиняти нотаріальні дії щодо цінного майна.

3.18. Удосконалення роботи органів нотаріату та квазінотаріату

Нотаріат у сучасній Україні не залишається незмінним та, як вказують вчені, постійно розвивається. Також відповідних змін зазнає і нотаріальний процес, оскільки вносяться часті зміни до чинного законодавства.

Але погоджуємося з думкою вчених, зокрема Л. Ясінської, О. Неліна, В. Черниша, М. Дякович, Л. Єфіменка, що нотаріат та нотаріальний процес тяжіє до «латинського нотаріату».

Це стало ще й тому, що Український нотаріат вступив до Міжнародного Союзу Латинського нотаріату (МСЛН), а однією з головних умов такого вступу була відповідність національної, а саме: української моделі нотаріату, фундаментальним принципам латинського нотаріату⁴⁷⁹.

Однак, перед цим вступом у державі прийнято, відповідно до наказу Міністра юстиції України від 24 грудня 2010 року, Концепцію реформування органів нотаріату в Україні⁴⁸⁰.

Основним зауваженням, на думку О. Неліна, є те, що вказана Концепція «не планує» відмовитися від так званих інститутів квазінотаріату⁴⁸¹.

---

⁴⁷⁹ Долинська М. С. Організаційно-правові принципи нотаріальної діяльності незалежної України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики в XXI столітті* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 16–17 жовтня 2020 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Ч. 1. С. 120.

⁴⁸⁰ Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 року № 3290/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3290323-10#Text>

⁴⁸¹ Нелін О. Нотаріат і квазінотаріат в Україні: окремі дискусійні питання. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 20.

Варто зауважити, що на думку О. Неліна та В. Черниша, посвідчення заповітів «посадовими особами» має здебільшого «формальний характер»⁴⁸².

Аналізуючи текст Концепції реформування органів нотаріату в Україні, варто наголосити на таких моментах.

Концепція складається з трьох основних частин, які є взаємопов'язаними.

У першій частині під назвою «Загальні положення» Концепція визначила основні цілі майбутніх реформ нотаріату в державі, а саме:

- а) переосмислити функції українського нотаріату,
- б) реорганізація структури нотаріальних органів держави,
- в) реформування нотаріату⁴⁸³.

Також було визначено одинадцять основних причин, які призвели до прийняття вказаної концепції нотаріату.

У розділі другому під назвою «Шляхи реалізації Концепції» було передбачено як саме буде реалізована вказана Концепція реформування органів нотаріату в Україні, зокрема її першочергові завдання.

Стосовно удосконалення законодавства щодо здійснення нотаріального процесу було передбачено:

1. Розроблення нових порядків вчинення нотаріальних дій суб'єктами нотаріального процесу.

Однак у вказаній концепції вказано тільки на два суб'єкти нотаріального процесу: органи місцевого самоврядування; консульські установи.

Водночас акцентуємо, що у зазначеному нормативному акті не йдеться про таких суб'єктів, як приватних та державних нотаріусів, хоча потреба у прийнятті нового порядку була нагальна.

Практика прийшла іншим шляхом. Тому у лютому 2012 року Міністерством юстиції України прийнято Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України⁴⁸⁴.

---

⁴⁸² Черниш Володимир, Нелін Олександр. До питання реформування органів нотаріату в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 13.

⁴⁸³ Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 року № 3290/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3290323-10#Text>

⁴⁸⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року за № 296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 7. С. 66. Ст. 632

2. Скорочення кількості, у застосуванні в нотаріальному процесі, підзаконних актів, зокрема у таких питаннях, які є необхідними в процесі вчинення нотаріальних дій:

а) порядок ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, оскільки запис у такому реєстрі, що зроблено нотаріусом, є свідченням вчиненої нотаріальної дії,

б) порядок ведення нотаріального діловодства нотаріусами, як державними, так і приватними,

в) порядок ведення архіву:

– нотаріуса приватного,

– нотаріуса державного, що працює в державній нотаріальній конторі,

– нотаріуса державного, що працює в державному нотаріальному архіві, де збереження архівів інших нотаріусів є його основним завданням⁴⁸⁵.

3. Удосконалення системи підвищення кваліфікації нотаріальних кадрів:

– нотаріусів (державних чи приватних);

– консультантів ДНК;

– нотаріусів державних нотаріальних архівів;

– помічників приватного нотаріуса;

– діловодів як державних, так і приватних нотаріусів⁴⁸⁶.

Варто вказати, що водночас не було вказано на інших працівників, це можуть бути консультанти приватних нотаріусів.

Ми вважаємо, що «належну увагу» Міністерством юстиції України було все ж приділено саме «підвищенню кваліфікації працівників нотаріату».

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат» та з метою підвищення професійного рівня державних та приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів та помічників приватних нотаріусів, Наказом Міністра юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3256/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24 грудня 2010 р. за № 1331/18626, затверджено

---

⁴⁸⁵ Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 року № 3290/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3290323-10#Text>

⁴⁸⁶ Там само.

Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів.

Сьогодні наказ втратив чинність, та діє Наказ Міністерства юстиції України від 28 серпня 2014 р. № 1422/5 «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 серпня 2014 р. за № 1046/25823⁴⁸⁷.

Відповідно до п. 2 зазначеного Порядку, метою підвищення кваліфікації державних і приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів є вдосконалення їхньої професійної підготовки шляхом оновлення, поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок, забезпечення інформацією про зміни у чинному законодавстві та практиці їх застосування під час здійснення нотаріальної діяльності.

Тобто у нормативно-правовому акті встановлено перелік працівників нотаріату, які підлягають підвищенню своєї кваліфікації, а саме: державні та приватні нотаріуси, консультанти державних нотаріальних контор, консультанти державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів.

Зауважимо, що у переліку не враховано всі види працівників державних нотаріальних контор, нотаріальних архівів, приватних нотаріусів. Тому, вважаємо, що цей перелік необхідно доопрацювати та включити секретарів, діловодів, юрисконсультів.

Наголошено, що підвищення кваліфікації є безперервним процесом і здійснюється на принципах доступності, ґрунтовності, системності й послідовності навчання, поєднання теоретичних знань з практичними вміннями та навичками.

Підвищення кваліфікації державних і приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор

---

⁴⁸⁷ Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2014 № 1422/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. С. 327. Ст. 1951.

і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів здійснюється за такими видами, як:

- самостійне навчання;
- навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації та за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організуються Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників юстиції за дорученням Міністерства юстиції та закладами вищої освіти;
- навчання за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організуються самоврядними організаціями нотаріусів та науковими установами⁴⁸⁸.

Хоча у наказі Міністерства юстиції щодо підвищення кваліфікації працівників нотаріату наголошено, що різні способи підвищення кваліфікації.

Отож головним способом підвищення кваліфікації визначено самостійне навчання працівників нотаріату, тобто нотаріус сам вирішує як він це буде робити.

Другим важливим способом підвищення кваліфікації є навчання: за професійними програмами підвищення кваліфікації, за програмами короткострокових семінарів, за програмами тематичних короткострокових семінарів⁴⁸⁹.

Пунктом 5 Порядку нотаріусів зобов'язано постійно працювати над підвищенням свого професійного рівня та не менше ніж один раз на два роки підвищувати кваліфікацію за професійними програмами підвищення кваліфікації або за програмами тематичних короткострокових семінарів з подальшим складанням заліку та отриманням свідоцтва. Водночас мінімальний строк підвищення кваліфікації, за результатами проходження якого видається відповідне свідоцтво, становить 54 академічні години.

Самостійне навчання (самоосвіта) як вид підвищення кваліфікації також може здійснюватися шляхом: публікацій науково-практичних статей з питань нотаріату у фахових

---

⁴⁸⁸ Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2014 № 1422/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. С. 327. Ст. 1951.

⁴⁸⁹ Там само.

друкованих виданнях (журналах та інших періодичних виданнях) в Україні; участі у міжнародних семінарах, симпозиумах, науково-практичних конференціях з питань нотаріату; навчання з метою здобуття освітнього ступеня магістра, наукових ступенів за професійно спрямованими напрямами підготовки у сфері нотаріату.

Підвищення кваліфікації відбувається згідно з навчальними планами підвищення кваліфікації за професійними програмами та програмами тематичних короткострокових семінарів, які формуються з урахуванням таких напрямів:

- актуальні питання організації нотаріальної діяльності в Україні;

- правила ведення нотаріального діловодства та архіву;

- загальні правила та порядок вчинення нотаріальних дій;

- нотаріус як спеціальний суб'єкт, який виконує функції державного реєстратора прав на нерухоме майно;

- діяльність нотаріуса, пов'язана з удосконаленням практичних навичок по роботі з єдиними та державними реєстрами;

- підготовка документів для проставлення апостилю та подальшої консульської легалізації;

- нотаріус як суб'єкт первинного фінансового моніторингу;

- новели у законодавстві України, що стосуються діяльності нотаріуса;

- інші питання, пов'язані з діяльністю нотаріуса, знання яких потребують постійного оновлення та удосконалення⁴⁹⁰.

Підвищення кваліфікації за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організуються Центром, проводиться відповідно до планів-графіків підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, нотаріусів державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів, які щороку затверджуються Міністерством юстиції.

---

⁴⁹⁰ Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2014 № 1422/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. С. 327. Ст. 1951.

За результатами проходження навчання за програмами тематичних короткострокових семінарів, які організуються самоврядними організаціями нотаріусів, науковими установами та закладами вищої освіти, може видаватися відповідний документ.

У тематичних короткострокових семінарах, які організуються самоврядними організаціями нотаріусів, науковими установами та закладами вищої освіти, крім державних та приватних нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів, можуть брати участь посадові особи органів місцевого самоврядування та інші особи, які виявили бажання пройти навчання за програмами цих семінарів.

Методичне забезпечення проведення підвищення кваліфікації здійснюється, відповідно, Міністерством юстиції, Центром, самоврядними організаціями нотаріусів спільно з науковими установами та закладами вищої освіти.

Однак, у зв'язку з розповсюдженням COVID-19 в державі та світі, а також введення військового стану в Україні в лютому 2022 року, набувають широкого розповсюдження короткотермінові семінари із застосуванням новітніх інтернет технологій.

Також у Концепції пропонується розробити та прийняти проєкт Закону України під назвою «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні».

Варто пригадати, що в Україні вже була практика розроблення різних законопроектів, що стосувалися і нотаріальної діяльності, і нотаріального процесу. Наприклад, таким був законопроект щодо прийняття Нотаріального процесуального кодексу від 19 вересня 2008 р. № 3197, який був запропонований народним депутатом Іриною Бережною. У законопроекті було передбачено певні напрацювання щодо прийняття законодавчого акта, присвяченого провадженню нотаріального процесу в державі. Варто зауважити, що він все ж був розглянутий комітетами Верховної Ради. На думку Л. Єфіменко, законопроект 3197 не здобув належної підтримки⁴⁹¹,

---

⁴⁹¹ Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. В. Єфіменко. К., 2013. С. 74.

тому й не відбулося прийняття законодавчого акта, який би регулював процес здійснення нотаріального процесу⁴⁹².

У підготовленому Головному науково-експертному управлінні Верховної Ради України висновку (від 25 лютого 2010 року) акцентовано на таких моментах:

а) призначення процесуальних кодексів – це регулювання процесу здійснення правосуддя, тобто розгляду певних справ між учасниками відповідного спору,

б) процесуальні кодекси не регулюють здійснення дій, які самі собою не є предметом спору, як це відбувається під час провадження нотаріальної діяльності⁴⁹³.

Тому, Головне науково-експертне управління, вважає, що намір надати властиву судовому розгляду процесуальну форму під час вчинення нотаріальних дій «приведе до надмірної формалізації» вказаного нотаріального процесу⁴⁹⁴.

Варто зауважити, що вказаний законопроект № 3197 19 квітня 2011 року був повернутий на доопрацювання І. Бережній. Наступний законопроект щодо розвитку нотаріальної діяльності в Україні був представлений депутатами І. Бережною та І. Горіною, який певною мірою також присвячений нотаріальному процесу. Він був поданий на розгляд Верховної Ради України 22 березня 2013 р. № 2627 під назвою «Закон України «Про нотаріат»⁴⁹⁵.

У висновку Головного науково-експертного управління було внесено чимало зауважень, хоча у підсумку все ж запропоновано, що вказаний проект Закону може бути «прийнятий за основу», однак тільки за умови подальшого врахування авторами і зауважень, і пропозицій, що були оголошені.

---

⁴⁹² Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. В. Єфіменко. К., 2013. С. 74.

⁴⁹³ Законопроект «Нотаріального процесуального кодексу України 19 вересня 2008 р. № 3197. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33400

⁴⁹⁴ Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту Нотаріально-процесуального кодексу України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33400

⁴⁹⁵ Законопроект «Закон України «Про нотаріат» від 22 березня 2013 року. № 2627. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46289

Головним зауваженням Головного науково-експертного управління є пропозиція щодо вказаного проєкту полягала в тому, що управління пропонує його вважати самостійним актом, тобто Законом України «Про нотаріат», а не змінами до попереднього закону нотаріального 1993 року⁴⁹⁶.

Внаслідок прийняття вказаного законопроєкту під назвою «Закон України «Про нотаріат» від 22 березня 2013 р. № 2627, попередній Закон України «Про нотаріат» 1993 року вважався би не дійсним⁴⁹⁷. Варто зауважити, що вказаний № 2627 законопроєкт був 27 листопада 2014 року відкликаний.

Слушною видається думка вітчизняних дослідників нотаріату О. Неліна та В. Черниша, щоб в новому Законі України «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні» дозволити нотаріусам: як самостійний напрям нотаріальної діяльності надання консультацій з питань забезпечення оформлення прав на нерухоме майно; участь нотаріусів у врегулюванні конфліктних ситуацій шляхом процедури медіації; збір необхідних документів на реєстрацію прав і юридичних осіб; участь у зборах органів управління юридичних осіб з питань виборності (призначення) органів управління, розпорядження майном тощо⁴⁹⁸.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення суб'єктів нотаріального процесу.
2. Надайте кваліфікацію суб'єктів нотаріального процесу.
3. Якими нормативними актами встановлено вимоги до проведення кваліфікаційного іспиту на здобуття професії нотаріуса?
4. Опишіть порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.
5. Перелічіть підстави для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.
6. Назвіть розмір страхового внеску приватного нотаріуса.

---

⁴⁹⁶ Законопроєкт «Закон України «Про нотаріат» від 22 березня 2013 року. № 2627. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46289

⁴⁹⁷ Там само.

⁴⁹⁸ Черниш В, Нелін О. До питання про реформування органів нотаріату в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 12.

7. Який орган здійснює реєстрацію приватної нотаріальної діяльності?
8. Наведіть підстави зупинення приватної нотаріальної діяльності.
9. Назвіть підстави припинення приватної нотаріальної діяльності.
10. Вкажіть особливості діяльності державних контор.
11. Охарактеризуйте особливості діяльності державних нотаріальних архівів України.

Розділ 4

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Проблеми гарантування здійснення нотаріального процесу органами нотаріату та квазінотаріату

Назагал юридичні гарантії – це закріплені в національному законодавстві прийоми та засоби, які забезпечують охорону (захист) прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб⁴⁹⁹.

К. Досінчук стверджує, що юридичними гарантіями організації нотаріату в Україні є встановлені в Конституції та законах України правові засоби, які спрямовані на забезпечення організації та функціонування системи нотаріату, його самостійність та ефективність. На думку автора, складовою забезпечення діяльності нотаріату в Україні є сукупність певних гарантій (загальних і спеціальних) та здійснюване державою за допомогою правових приписів та засобів упорядкування суспільних відносин у сфері нотаріату щодо їх юридичного закріплення, реалізації, контролю, охорони й захисту⁵⁰⁰.

К. Чижмарь визначає гарантії нотаріальної діяльності з погляду кваліфікованої юридичної допомоги як юридично значущий механізм забезпечення діяльності органів нотаріату, що неухильно реалізується на основі конституційного закріплення права громадянина на кваліфіковану юридичну допомогу і на законодавчому, і на правозастосовному рівнях. На думку автора, до системи гарантій нотаріальної діяльності належать: по-перше, неупередженість; по-друге, незалежність; по-третє, керівництво лише Конституцією і законами,

---

⁴⁹⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 154.

⁵⁰⁰ Досінчук К. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_30

правовими актами органів державної влади та місцевого самоврядування, прийнятими в межах їх компетенції, а також міжнародними нормативними актами; по-четверте, нотаріальна таємниця; по-п'яте, судовий захист нотаріальної діяльності⁵⁰¹. На наше переконання, в разі застосування в нотаріальній практиці «правових актів органів місцевого самоврядування» їх доцільно «фільтрувати» з погляду відповідності законодавчим актам держави⁵⁰².

Заслужує на увагу, як належно підтверджений, висновок В. Баранкової про те, що гарантії нотаріальної діяльності – це сукупність вимог до здійснення нотаріальної діяльності, які забезпечують виконання її завдань і відображають її суть. На думку автора, гарантії нотаріальної діяльності становлять собою закріплені нормами нотаріального права комплекс заходів і засобів, що покликані забезпечити усім суб'єктам нотаріальних правовідносин можливість використовувати надані їм права та виконувати покладені на них обов'язки. Гарантії нотаріальної діяльності спрямовані на те, щоб забезпечити дотримання прав заінтересованих осіб, а також відповідний статус нотаріуса в межах нотаріальних процесуальних правовідносин як суб'єкта – носія публічної влади і одночасно як незалежного арбітра, юридичного радника сторін. Отже, гарантії нотаріальної діяльності однаково важливі для всіх учасників нотаріальних правовідносин, оскільки мають забезпечити дотримання і унеможливити порушення їхніх прав⁵⁰³.

Подібної думки дотримується М. Бондарєва, пропонуючи під гарантіями нотаріальної діяльності розуміти правові засоби, які сукупно (у системі) забезпечують належну реалізацію наданих прав та виконання обов'язків усіма суб'єктами нотаріальних правовідносин⁵⁰⁴.

---

⁵⁰¹ Чижмарь К. І. Гарантії нотаріальної діяльності: деякі питання теорії та практики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 4. С. 65.

⁵⁰² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 154.

⁵⁰³ Баранкова В. В. Гарантії нотаріальної діяльності. URL: <http://www.realllook.com.ua/4839/garanti%D1%97-notarialno%D1%97-diyalnosti/>

⁵⁰⁴ Бондарєва М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2(34). С. 80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_2_11

Лише Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2008 року № 614-VI було доповнено Закон ст. 8-1 «Гарантії нотаріальної діяльності».

Варто зазначити, що законодавець у вказаній статті не наводить визначення (поняття) гарантій нотаріальної діяльності, а розкриває лише питання державних гарантій нотаріальної діяльності⁵⁰⁵.

З аналізу норм вказаної статті випливає, що гарантії нотаріальної діяльності охоплюють чотири окремі види гарантій.

До першої групи відносять забезпечення рівних умов доступу до зайняття нотаріальною діяльністю і рівних можливостей її організації та здійснення⁵⁰⁶.

Забезпечення рівних умов доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю відбувається шляхом: встановлення єдиних вимог для претендентів на посаду нотаріуса, чіткої регламентації порядку проведення кваліфікаційного іспиту, реалізації рівних для всіх осіб умов доступу до інформації стосовно процедури проведення іспиту, місця складання та тривалості іспиту, а також кількості та ступеня складності екзаменаційних завдань і відкритості інформації про результати іспиту. Державні гарантії поширюються і на забезпечення здійснення професійної нотаріальної діяльності, зокрема, держава гарантує рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності. Це виявляється у наданні нотаріусу права вибору нотаріального округу, вибору між приватною нотаріальною діяльністю і роботою на посаді державного нотаріуса, встановленні рівних повноважень усіх нотаріусів України тощо. Вказана гарантія є справедливою з погляду доступності нотаріальних послуг для осіб, які звертаються до нотаріуса, і полягає у забезпеченні особі права вибору нотаріуса, за винятком встановлених обмежень⁵⁰⁷.

Дуже цінними та важливими для законності провадження нотаріальної діяльності є норми, що передбачені у ч. 2 ст. 8-1

---

⁵⁰⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 155.

⁵⁰⁶ Там само. С. 156.

⁵⁰⁷ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 80.

Закону України «Про нотаріат», які закріплюють заборону втручання у нотаріальну діяльність і становлять другу групу гарантій. Законодавець наголошує на тому, що будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, також вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які перебувають у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне відповідальність відповідно до законодавства⁵⁰⁸.

Втручання у нотаріальну діяльність не обмежується вказаними діями. Ми погоджуємося з О. Коротюк, що втручанням у діяльність нотаріуса повинно також визнаватися спонукання нотаріуса до неправомірної бездіяльності, незаконне отримання відомостей, що входять до предмета нотаріальної таємниці (наприклад, викрадення реєстру для реєстрації нотаріальних дій, документів з архіву тощо)⁵⁰⁹.

До третьої групи гарантій законодавець відносить врегулювання порядку здійснення обшуку, виїмки, огляду робочого місця нотаріуса. Однак вказані норми дещо відрізняються від норм нового Кримінального процесуального кодексу України: скажімо, відповідно до глав 15 та 16, у державі з'явилися нові поняття, як-от тимчасовий доступ до речей і документів та тимчасове вилучення майна⁵¹⁰.

Четверту групу, на нашу думку, найважливішу у нотаріальному процесі, утворюють норми, які встановлюють заборону вилучення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, печатки нотаріуса, а також документів, що передані нотаріусу на зберігання⁵¹¹.

Зауважимо, що вказані норми припинили наявну до цього практику вилучення реєстрів. Вилучення реєстру позбавляло нотаріуса можливості видати витяг з реєстру, зробити

---

⁵⁰⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 156.

⁵⁰⁹ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 80–81.

⁵¹⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 157.

⁵¹¹ Там само.

в реєстрі відмітки про скасування заповітів, розірвання договорів та інше⁵¹².

Вагомою є думка українських учених С. Фурси та Є. Фурси, що з аналізу наведених норм виникає висновок про те, що законодавець, говорячи про гарантії нотаріальної діяльності, зводить їх до гарантій осіб, які хочуть стати нотаріусами, та самих нотаріусів⁵¹³.

Проте, загалом нотаріальна діяльність стосується, насамперед, осіб, які звертаються до нотаріуса по вчинення нотаріальних дій, тобто отримання нотаріальних послуг. Тому без таких суб'єктів нотаріальна діяльність не здійснюватиметься. Нотаріат має існувати нині для охорони та захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, а не лише за їх рахунок.

З огляду на це, гарантії нотаріальної діяльності потрібно розглядати у трьох аспектах:

1) гарантії, які стосуються осіб, котрі виявили намір займатися нотаріальною діяльністю;

2) гарантії, які стосуються самого нотаріуса та інших, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, осіб та осіб, котрі сприяють нотаріусу у вчиненні нотаріальних дій, зокрема й помічника нотаріуса, його замісника, свідків, перекладачів, експертів;

3) гарантії, які стосуються осіб, котрі звернулися до нотаріуса по вчинення нотаріальних дій, тобто споживачів нотаріальних послуг⁵¹⁴.

Варто зазначити, що в юридичній літературі є декілька класифікацій поділу гарантій нотаріальної діяльності.

Більшість українських та зарубіжних вчених і практиків гарантії нотаріальної діяльності поділяють на загальні та спеціальні⁵¹⁵.

---

⁵¹² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 157.

⁵¹³ Нотаріат в Україні : підручник: у 3 кн. 3-є вид., допов. і перероб. Кн. 1: Організація нотаріату з практикумом / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2015. С. 111.

⁵¹⁴ Там само.

⁵¹⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 158.

До загальних гарантій організації й діяльності нотаріату в Україні потрібно віднести економічні, політичні та ідеологічні. Економічні гарантії нотаріату передбачають наявність відповідного середовища і матеріальної основи для професійної роботи нотаріусів, основним завданням яких буде виконання своїх функцій, а не пошук джерел існування⁵¹⁶.

М. Бондарева вирізняє такі гарантії в системі гарантій:

- гарантії прав особи, яка вчиняє нотаріальне провадження, і гарантії прав осіб, які звернулися по його вчинення (за суб'єктним складом осіб, діяльність яких гарантується);
- гарантії процедурні, зміст яких утворюють закріплені у нормах права правила вчинення нотаріальних проваджень;
- гарантії організаційні, які стосуються порядку допуску до нотаріальної професії та організації нотаріальної діяльності;
- гарантії матеріальні, які визначають матеріальні, фінансові, технічні обставини, якими забезпечуються права учасників нотаріального процесу⁵¹⁷.

Політичними гарантіями роботи нотаріату є закріплені Конституцією України і законами України система норм і принципів, які формують політику держави у сфері умов і засобів забезпечення організації та діяльності нотаріату і закладають підґрунтя щодо рівного доступу до такої діяльності⁵¹⁸.

Соціальними гарантіями нотаріальної діяльності є соціальне забезпечення і державних, і приватних нотаріусів відповідно до чинного законодавства⁵¹⁹.

До ідеологічних гарантій потрібно віднести наявні в Україні культурні цінності, загальний рівень суспільної свідомості,

---

⁵¹⁶ Досінчук К. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_30

⁵¹⁷ Бондарева М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2 (34). С. 80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_2_11

⁵¹⁸ Досінчук Катерина. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_30

⁵¹⁹ Долинська М. С. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантій нотаріальної діяльності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія: юридичні науки. Випуск 18. 2018. С. 68–74; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 159.

правової культури, характер усвідомлення та сприйняття широкими верствами населення природи та призначення нотаріату. В заданому сенсі важливою є робота не лише апарату держави, відповідних установ, але й безпосередньо суб'єктів нотаріальної діяльності над проблемою підвищення рівня довіри до нотаріусів, оскільки іноді трапляються випадки недобросовісного виконання ними обов'язків, а подекуди і злочинних дій. Погоджуємося з К. Досінчук, що такі, хоча і поодинокі випадки, зумовлюють недовіру населення та не повинні підривати авторитет усього нотаріату. Тому держава має підтримувати високу репутацію системи нотаріату, щоб кожний громадянин міг цілком і повністю їй довіряти⁵²⁰.

Отже, юридичні гарантії варто віднести до спеціальних гарантій нотаріальної діяльності.

Деякі вчені виокремлюють ще судові гарантії, змістом яких у літературі пропонується вважати право осіб на оскарження нотаріального провадження або відмови у його вчиненні до суду, або ж оскарження нотаріусом незаконних дій відповідних посадових осіб до суду. Однак М. Бондарева не підтримує вказаної позиції, оскільки право на звернення до суду гарантовано Законом «Про нотаріат» і тому виокремлення в окрему групу не потребує.

Процедурними гарантіями охоплюються сукупності правових норм, якими закріплені статус учасників нотаріального правовідношення, порядок виникнення й розвитку такого правовідношення. До процедурних гарантій автор пропонує віднести правовідношення, яке виникає під час вчинення нотаріального провадження, зокрема і права на оскарження відмови у вчиненні нотаріального провадження у суді; закріплені нормами права алгоритми вчинення конкретних нотаріальних проваджень – власне, процедура їх вчинення; вимоги до способу ідентифікації нотаріуса в процесі – його незалежність і неупередженість, етичність ставлення до професії і клієнта; охорона таємниці вчинюваного нотаріального провадження⁵²¹.

---

⁵²⁰ Досінчук К. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 210–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_30

⁵²¹ Бондарева М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2(34). С. 81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_2_11

Назагал юридичні гарантії – це закріплені в національному законодавстві прийоми та засоби, які забезпечують охорону (захист) прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Більшість процедурних гарантій пов'язана з принципами нотаріального процесу, що свідчить про особливу роль цієї групи гарантій⁵²².

Наприклад, принцип законності в нотаріальній діяльності необхідно розглядати у двох аспектах, а саме:

– всі дії нотаріусів та осіб, які уповноважені державою на вчинення нотаріальних дій повинні відповідати законодавству України;

– фізичні та юридичні особи, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій також повинні дотримуватися норм чинного законодавства⁵²³.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про нотаріат», правовою основа діяльності нотаріату є Конституція України, Закон України «Про нотаріат» та інші законодавчі акти України. Вчиняючи нотаріальну дію, нотаріуси чи уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи, підтверджують цим законність і достовірність нотаріальної дії та запобігають можливим порушенням прав та інтересів осіб, які звернулися до них. Порушення встановленого законодавством порядку вчинення нотаріальних дій призводить до недійсності нотаріального акту (правочину)⁵²⁴.

Вчиняючи нотаріальну дію, нотаріуси чи уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи, підтверджують цим законність і достовірність нотаріальної дії та запобігають можливим порушенням прав та інтересів осіб, які звернулися до них.

Правовою гарантією реалізації принципу законності є можливість відповідно до ст. 50 Закону України «Про нотаріат»

---

⁵²² Долинська М. С. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантій нотаріальної діяльності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія: юридичні науки. Випуск 18. 2018. С. 68–74.

⁵²³ Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 62; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 160.

⁵²⁴ Долинська М. С. Основні принципи українського нотаріального права. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. Львів. 2012. Вип. 1 С. 99–108.

право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акта особою, права та інтереси якої стосуються такі нотаріальні дії чи акти, у суді⁵²⁵.

У нотаріальному процесу одним з головних є принцип рівності перед законом під час здійснення нотаріальної діяльності, який відображено у ст. 24 Конституції України. Тобто, кожна людина, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальних дій не повинна мати привілеїв за будь-якими ознаками, зокрема щодо політичних, релігійних переконань, майнового стану, місця проживання та інше.

Ми погоджуємося з думкою С. Фурси, Є. Фурси про те, що нотаріус не має жодних переваг порівняно із суб'єктами, що до нього звернулися. А надто, нотаріус – це особа, покликана за законом (як за ст. 5 Закону України «Про нотаріат», так і за присягою) до вчинення нотаріальних дій і сприяння громадянам у вчиненні нотаріальних дій.

Також одним із найважливіших механізмів нотаріального процесуального гарантування є охорона нотаріальної таємниці. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про нотаріат», нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, зокрема й про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

Отже, гарантії нотаріального процесу є частиною гарантій нотаріальної діяльності та новим явищем в Україні й потребує подальшого вдосконалення⁵²⁶.

Подальший розвиток провадження нотаріальної діяльності в Україні здійснюється та буде відбуватися в європейському (латинському) напрямі. Для ефективного забезпечення нотаріальної діяльності та її складової – нотаріального процесу, необхідно до чинного українського нотаріального законодавства внести зміни, які б стосувалися трьох видів гарантій:

1) гарантій провадження нотаріального процесу щодо вчинення нотаріальних дій;

---

⁵²⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 160.

⁵²⁶ Долинська М. С. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантій нотаріальної діяльності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія: юридичні науки. Випуск 18. 2018. С. 68–74.

2) гарантій вчинення нотаріусами інших дій, які не є нотаріальними, з метою надання їм юридичної вірогідності;

3) гарантії вчинення дій, які прирівняні до нотаріально посвідчених, квазінотаріальними органами держави⁵²⁷.

Головною метою гарантування провадження нотаріальної діяльності є повноцінний захист всіх учасників нотаріального процесу.

Пропонуємо увідповіднити до норм нового Кримінального процесуального кодексу України частину третю ст. 8-1 «Гарантії нотаріальної діяльності» Закону України «Про нотаріат»⁵²⁸.

4.2. Проблеми дотримання таємниці вчинення нотаріальних дій органами нотаріату та квазінотаріату

Питання дотримання нотаріальної таємниці має свій історичний досвід. Наприклад, питання таємниці нотаріальних дій було врегульовано Австрійським нотаріальним положенням від 25 липня 1871 р. Відповідно до параграфу 37 Положення до обов'язків нотаріуса належало не лише збереження ним таємниці вчинення нотаріальних дій перед сторонами, а й нагляд за дотриманням таємниці його помічниками⁵²⁹. Зокрема нотаріус гарантував, що все згадане у нотаріальному акті як таке, що відбулося у його присутності, дійсно відбулося у його присутності в поданий спосіб; він також відповідав за всі неточності, навіть якщо вони були вчинені через помилку. Водночас відшкодування збитків не скасовувало кари гідності за невиконання своїх обов'язків.

За часів незалежності України питання дотримання таємниці вчинення нотаріальних дій не залишалось поза увагою законодавців.

---

⁵²⁷ Долинська М. С. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантій нотаріальної діяльності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія: юридичні науки. Випуск 18. 2018. С. 68–74.

⁵²⁸ Там само.

⁵²⁹ Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні: монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2015. С. 629; Долинська М. С. Генеза та еволюція нотаріальної діяльності на теренах Львівщини. Львів : Растр-7. 2018. С. 84.

Стаття 8 закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-XII в оригінальній редакції називалася «Додержання таємниці вчинюваних нотаріальних дій» та не містила поняття нотаріальної таємниці. Зазначена стаття зазнала низки змін, доповнень та редагувань як загалом, так і окремих частин.

Недарма законодавець до обов'язків нотаріуса (відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат») відносить збереження в таємниці відомостей, одержаних ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій. Також, даючи присягу, особа, якій вперше надано право займатися нотаріальною діяльністю, присягає зберігати професійну таємницю⁵³⁰.

Лише Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2008 р. № 614-VI було викладено в новій редакції ст. 8 Закону, якою змінено назву статті та на законодавчому рівні наведено дефініцію нотаріальної таємниці. Нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права й обов'язки тощо.

Нотаріальну таємницю доцільно тлумачити двояко. З одного боку, це таємниця особи, яка звернулася по вчинення нотаріальної дії (мотив звернення та сам факт звернення до нотаріуса; надання для дослідження документів; досягнутий після звернення до нотаріуса результат; відомості про особисте життя особи тощо), з іншого – це таємниця нотаріуса як фахівця (відомості про надані поради, консультації тощо). Важливими є обидві характеристики поняття таємниці вчинення нотаріальних дій⁵³¹.

У ч. 2 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» законодавець огульно визначає перелік осіб, які повинні дотримуватися нотаріальної таємниці: нотаріус та особи, зазначені у ст. 1 вказаного Закону, а також помічник нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами

---

⁵³⁰ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. С. 167–168.

⁵³¹ Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. С. 87.

і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась.

Варто виокремити перелік осіб, які, на нашу думку, повинні зберігати нотаріальну таємницю:

- нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або займаються приватною нотаріальною практикою;

- посадові особи органів місцевого самоврядування, які уповноважені вчиняти нотаріальні дії;

- посадові особи консульських установ, які вчиняють нотаріальні дії;

- посадові особи, які за ст.ст. 40 та 401 Закону України «Про нотаріат» вчиняють нотаріальні дії;

- особи, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці. До таких осіб також потрібно віднести не тільки помічника, але й консультанта, секретаря, діловода нотаріуса, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія не вчинялась⁵³².

Зауважуємо, що обов'язок дотримання таємниці вчинення нотаріальних дій не поширюється на безпосередньо зацікавлених осіб, зокрема сторін договорів, заповідача. Вони можуть повідомляти про укладені ними правочини чи вчинені нотаріальні дії будь-кого⁵³³.

Особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Довідки про вчинені нотаріальні дії та копії документів, що зберігаються у нотаріуса, видаються нотаріусом виключно фізичним та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких учинялися нотаріальні дії. Лише у випадку смерті особи чи визнання її померлою такі довідки видаються спадкоємцям померлого.

---

⁵³² Долинська М. С.. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес, 2018. С. 169.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 124–125.

⁵³³ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес, 2018. С. 169.

Також законодавець надав право опікуну безвісно відсутньої особи (у разі визнання особи безвісно відсутньою), який призначений для охорони майна безвісно відсутнього, право отримувати довідки про вчинені нотаріальні дії, якщо це необхідно для збереження майна, над яким встановлена опіка⁵³⁴.

Однак витяг зі Спадкового реєстру про наявність складеного заповіту видається тільки заповідачу, а після смерті заповідача – будь-якій особі, яка пред'явила свідоцтво про смерть або інший документ, що підтверджує факт смерті заповідача (одного зі заповідачів)⁵³⁵.

Нотаріус не має права давати свідчення як свідок щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії⁵³⁶.

Законодавцем внесено зміни до ч. 12 ст. 8 Нотаріального закону, законом від 14 липня 2020 року за № 775-IX «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин», яким на вимогу Міністерства юстиції України та його територіальних органів, нотаріуси видають підписані ними копії документів та витяги з них, а також пояснення нотаріусів у строк, встановлений цими органами, а не лише «з метою регулювання організації нотаріальної діяльності».

Довідки про вчинені нотаріальні дії та інші документи надаються нотаріусом протягом десяти робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу суду, прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування у зв'язку з кримінальним провадженням, цивільними, господарськими, адміністративними справами, справами про адміністративні правопорушення, що знаходяться в провадженні цих органів, з обов'язковим зазначенням номера справи та прикладенням гербової печатки відповідного органу, а також на обґрунтовану письмову вимогу державного виконавця, приватного виконавця за виконавчим

---

⁵³⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. 652 с.

⁵³⁵ Там само.

⁵³⁶ Там само.

провадженням з обов'язковим зазначенням номера виконавчого провадження та реквізитів виконавчого документа, на підставі якого здійснюється виконавче провадження Національному агентству з питань запобігання корупції на його письмовий запит, здійснений з метою виконання повноважень, визначених Законом України «Про запобігання корупції»⁵³⁷.

Довідки про суму нотаріально посвідчених договорів, які необхідні виключно для встановлення додержання законодавства з питань оподаткування, надаються нотаріусом протягом 10 робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу податкового органу, засвідчену гербовою печаткою такого органу.

Подання нотаріусом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням нотаріальної таємниці⁵³⁸.

Нотаріус не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

---

⁵³⁷ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

⁵³⁸ Там само.

4.3. Проблеми дотримання територіальної компетенції органами нотаріату та квазінотаріату

Важливе місце у провадженні нотаріальної діяльності завжди займали питання територіальної компетенції нотаріальних органів. Наприклад, вказане питання в Австрійській імперії було законодавчо врегульовано «Законъ зъ дня 25 Липця 1871, дотычно заведенія нового нотаріатского порядка». Відповідно до § 8 вказаного Порядку, офіційна діяльність нотаріуса поширюється на весь округ суду першої інстанції, для якого він призначений.

Нотаріус не міг діяти поза межами нотаріального округу під загрозою невизнання дійсності вчинюваних правочинів⁵³⁹.

Варто зазначити, що, як в Законі УРСР «Про державний нотаріат» від 25 грудня 1974 року (стаття 17), так і в Законі України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року (стаття 41), законодавцем було врегульовано лише питання місця вчинення нотаріальних дій.

Територіальна компетенція нотаріальних органів – це встановлене чинним законодавством України розмежування кола вчинюваних нотаріальних дій між нотаріусами (державними, приватними) та іншими органами квазінотаріату, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, з урахуванням нотаріального округу або території їх діяльності, зокрема з огляду на винятки щодо обов'язкового місця вчинення певних видів нотаріальних дій⁵⁴⁰.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2008 р. № 6134-VI введено поняття нотаріального округу шляхом доповнення нотаріального

---

⁵³⁹ Долинська М. С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні: дисертація ... доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2017. С. 195.

Долинська М. С. Генеза та еволюція нотаріальної діяльності на теренах Львівщини. Львів : Растр-7, 2018. С. 84.

⁵⁴⁰ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 114.

Закону ст. 13-1 «Нотаріальний округ». У цій статті законодавцем визначено поняття нотаріального округу як територіальної одиниці, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якої знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса. Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. Водночас у містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста⁵⁴¹.

Залежно від видів органів, які уповноважені на вчинення нотаріальних дій, а також дій, прирівняних до нотаріально посвідчених, на нашу думку, можна виокремити такі групи територіальної компетенції:

1. Територіальна компетенція державних і приватних нотаріусів.

Особа, яка отримала свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, самостійно вибирає нотаріальний округ, в якому бажає здійснювати нотаріальну практику шляхом подання заяви про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності за певною адресою до Головного територіального управління юстиції у відповідній області. У виданому приватному нотаріусу управлінням юстиції реєстраційному посвідченні обов'язковими реквізитами є: назва Головного територіального управління юстиції, прізвище, ім'я, по батькові приватного нотаріуса, назва нотаріального округу. Варто зазначити, що конкретна адреса розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса зазначається в додатку до цього реєстраційного посвідчення. У разі зміни адміністративно-територіального поділу України, в результаті якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі. У такому разі виникає питання збереження нотаріальних документів (залишати на зберіганні в нотаріуса чи передавати до державного нотаріального архіву),

---

⁵⁴¹ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 168.

оскільки старе реєстраційне посвідчення анулюється та видається нове⁵⁴².

Загальновідомо, що нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених нотаріальним Законом. Однак встановлення нотаріального округу для обслуговування нотаріуса не можна отожднювати з неможливістю вчиняти нотаріальні дії для осіб з іншого нотаріального округу та громадян інших держав та осіб без громадянства⁵⁴³.

На думку М. Дякович, встановлення законом нотаріального округу, тобто меж нотаріальної діяльності нотаріуса, дає можливість не тільки рівномірно розподілити навантаження нотаріусів, а й ефективно здійснювати керівництво державними нотаріальними конторами та контроль за здійсненням нотаріальної діяльності, узагальнювати нотаріальну практику, вести нотаріальну статистику, впорядковувати архіви, забезпечити ефективну охорону прав та інтересів осіб, які звертаються до нотаріуса⁵⁴⁴.

Нотаріальні дії вчиняються у приміщенні державної нотаріальної контори, приміщенні приватного нотаріуса у визначеному нотаріальному окрузі, відповідно до реєстраційного посвідчення, виданого нотаріусу Головним територіальним управлінням юстиції в області чи в місті Києві. Однак на практиці виникають проблемні питання щодо територіальної організації нотаріальної діяльності в роботі державних нотаріальних контор держави. Наприклад, у 2018 році у Львівській області були вакантними понад десяток посад державних нотаріусів та завідуючих державними нотаріальними конторами, тому нагальним було питання виконання нотаріальних повноважень державними нотаріальними конторами

---

⁵⁴² Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 109.

⁵⁴³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 365.

⁵⁴⁴ Дякович М. М. Хрестоматія нотаріального права України: навч. посіб. 2-е вид. К. : Істина, 2018. С. 72.

в деяких районах області. Тож виконання обов'язків з вчинення нотаріальних дій покладалося на інших державних нотаріусів відповідно до наказів начальника Головного територіального управління юстиції у Львівській області. Наприклад, виконання обов'язків завідувача Турківської державної нотаріальної контори (далі – ДНК) покладено на завідувача Самбірської держнотконтори, відповідно Бориславської держнотконтори – на завідувача І Дрогобицької ДНК, Соснівської – на завідувача Великомоствітської ДНК, Бродівської – на завідувача Буської ДНК, Трускавецької – на завідувача Стрийської ДНК, Мостиської – на завідувача Городоцької ДНК, Радехівської – на завідувача Червоноградської ДНК⁵⁴⁵.

У разі вчинення нотаріальних дій не за місцем розташування нотаріальної контори, а в приміщенні іншої нотаріальної контори (яка виконує обов'язки), на нашу думку, можна порушувати питання про визнання правочину (для якого встановлено певне місце посвідчення) недійсним⁵⁴⁶.

2. Територіальна компетенція посадових та службових осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, прирівняних до нотаріально посвідчених, відповідно до ст.ст. 40, 40-1, 78 Закону України «Про нотаріат»⁵⁴⁷.

Ми погоджуємося з думкою С. Фурси та Є. Фурси, що керуючись ст. 40 Закону України «Про нотаріат», прив'язка місця вчинення нотаріальної дії обмежена конкретним приміщенням або певною територією, зокрема, приміщення і територія лікарні, госпіталю, де на лікуванні знаходиться особа, щодо якої вчиняється така нотаріальна дія, як посвідчення заповіту. Водночас заповіти можуть посвідчуватися лише хворих, які перебувають на лікуванні, але медичний персонал, який має вільний вихід за межі лікарні, не може посвідчувати заповіти у зазначених посадових осіб. Для військовослужбовців вихід, а надто виїзд із військової частини обмежений, тому їм надано

---

⁵⁴⁵ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 110.

⁵⁴⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 366.

⁵⁴⁷ Там само.

право посвідчувати довіреності навіть на нерухоме майно у командирів військових частин за умови, що в пунктах їх дислокації немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії. Але ж члени їхніх родин не обмежені в можливості покидати військову частину і пункт її дислокації, тому вони здатні виїхати в населений пункт, де є нотаріуси. Довіреності військовослужбовців посвідчують у приміщеннях військових частин, установ або військових навчальних закладів. Довіреності, заповіти та засвідчення підпису особи (ст.ст. 40, 40-1 Закону) посвідчують та засвідчуються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах⁵⁴⁸.

3. Територіальна компетенція посадових осіб органів місцевого самоврядування.

С. Фурса та Є. Фурса зауважують, що з аналізу п. 4 ч. 2 ст. 40 Закону може скластися помилкове враження про те, що довіреності посадових осіб органів місцевого самоврядування і, відповідно, їхні повноваження є нижчі за правовим значенням, ніж довіреності, скажімо, посвідчені командирами (начальниками) військових частин, з'єднань, установ, тощо (п. 2 ч. 2 ст. 40 Закону). Дійсно, тут простежується певна непослідовність законодавства, оскільки посадовим особам органів місцевого самоврядування за сучасною концепцією дозволяється навіть видавати свідоцтво про право на спадщину, тобто нерухоме майно, і обмежується їхня компетенція щодо посвідчення довіреностей на управління і розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління і розпорядження корпоративними правами тощо. Отже, громадянам потрібно буде їхати в населені пункти, де є нотаріуси⁵⁴⁹.

4. Територіальна компетенція консульських установ та дипломатичних представництв України.

Щодо консульських установ та дипломатичних представництв, то нотаріальні дії вчиняються у приміщеннях цих установ, а якщо нотаріальна дія вчиняється поза межами установи, то вона має бути вчинена в межах консульського округу.

---

⁵⁴⁸ Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є. Є., Нікітюк О. М. Нотаріат України. Кн. 1. Організація нотаріату з практикумом : підручник у 3 кн. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2015. С. 348–349.

⁵⁴⁹ Там само. С. 349.

Наприклад, на сайті відділення посольства України в Німеччині зазначено: Межі консульського округу: Компетенція Відділення Посольства України у м. Бонні поширюється на федеральні землі: Північний Рейн-Вестфалія⁵⁵⁰.

Вважаємо доречним виокремити сім груп видів нотаріальних дій, які обов'язково мають бути вчинені в межах нотаріального округу⁵⁵¹.

Вчинення вказаних нотаріальних дій є обов'язковим у таких випадках:

1. Під час оформлення спадщини:

– нотаріус за місцем відкриття спадщини за повідомленням підприємств, установ, організацій, громадян або на підставі рішення суду про оголошення фізичної особи померлою чи за своєю ініціативою, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, – посадова особа органу місцевого самоврядування, яка вчиняє нотаріальні дії, вживають заходів до охорони спадкового майна, коли це потрібно в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів або держави (ст. 60 нотаріального Закону);

– про припинення охорони спадкового майна нотаріус за місцем відкриття спадщини попередньо повідомляє спадкоємців, а в разі переходу майна за правом спадкоємства до держави – відповідні фіскальні органи (ст. 65 Закону України «Про нотаріат»);

– свідоцтво про право на спадщину на майно, що переходить за правом спадкоємства до спадкоємців або держави, видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини (ст. 66 Закону України «Про нотаріат»);

– свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини (ст. 71 нотаріального Закону).

2. Придбання житлового будинку (квартири) з прилюдних торгів оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням будинку (квартири) шляхом видачі набувачу свідоцтва

---

⁵⁵⁰ Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є. Є., Нікітюк О. М. Нотаріат України. Кн. 1. Організація нотаріату з практикумом : підручник у 3 кн. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2015. С. 349–350.

⁵⁵¹ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 112.

про придбання житлового будинку (квартири). Якщо торги не відбулися, свідоцтво про придбання жилого будинку (квартири) видається стягувачеві. Придбання нерухомого майна, яке було предметом застави (іпотеки), оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням цього нерухомого майна шляхом видачі набувачу свідоцтва про придбання нерухомого майна (ст. 72 Закону України «Про нотаріат»).

3. Посвідчення правочинів щодо відчуження, іпотеки житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, а також правочинів щодо відчуження, застави транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, провадиться за місцезнаходженням (місцем реєстрації) цього майна або за місцезнаходженням (місцем реєстрації) однієї із сторін відповідного правочину (ст. 55 нотаріального Закону).

4. Накладення заборони відчуження за місцем розташування житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, іншого нерухомого майна чи місцем розташування земельної ділянки, або за місцезнаходженням однієї зі сторін правочину (ст. 73 Закону України «Про нотаріат»).

5. Прийняття у передбачених законодавством України випадках від боржника в депозит грошових сум і цінних паперів для передачі їх кредитору за місцем виконання зобов'язання (ст. 85 нотаріального Закону).

6. Вчинення нотаріусом морського протесту в порту України на підставі заяви капітана судна про морський протест, якщо в період плавання або стоянки судна мала місце подія, що може бути підставою для пред'явлення до судновласника майнових вимог (ст. 94 Закону України «Про нотаріат»).

7. Вчинення нотаріальних дій із застосуванням правил міжнародного договору у випадку, якщо міжнародним договором встановлено інші правила про нотаріальні дії, ніж ті, що їх містить законодавство України (стаття 103 Закону України «Про нотаріат»)⁵⁵².

---

⁵⁵² Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 112–113; Долинська М. С. Нотаріальний процес: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. С. 368–370.

Встановлення нотаріального округу для обслуговування нотаріуса не можна ототожнювати з неможливістю вчиняти нотаріальні дії для осіб з іншого нотаріального округу та громадян інших держав та осіб без громадянства. Вчинення нотаріальних дій у межах нотаріального округу є обов'язковим у певних випадках, які ми вже розглянули⁵⁵³.

До проблем дотримання територіальної компетенції також варто віднести обмеження щодо заборони вчинення окремими нотаріальними органами на користь певних осіб, які передбачено у ст. 9 Закону України «Про нотаріат». Нотаріус та посадова особа органу місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, не вправі вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників цієї нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом, або працівників цього виконавчого комітету. Посадові особи органу місцевого самоврядування не вправі вчиняти нотаріальні дії також на ім'я і від імені цього виконавчого комітету. У зазначених випадках нотаріальні дії вчиняються в будь-якій іншій державній нотаріальній конторі, у приватного нотаріуса чи у виконавчому комітеті іншого органу місцевого самоврядування. Посадові особи, перелічені у ст. 40 Нотаріального Закону, не вправі посвідчувати заповіти та довіреності на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка або своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер). Законодавець наголошує, що нотаріальні і прирівняні до них дії, вчинені з порушенням встановлених вказаної статтею правил, є недійсними.

Акцентуємо, що у зазначеній статті не йдеться про обмеження на вчинення нотаріальних дій консульськими установами України. Варто нагадати, що у ч. 4 ст. 22 Закону Української РСР «Про державний нотаріат» законодавцем було зазначено, що «у відповідності із Законом СРСР «Про державний нотаріат» консульські посадові особи не вправі вчиняти

---

⁵⁵³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 370.

нотаріальні дії на своє ім'я та від імені свого подружжя, його та своїх родичів по прямій лінії».

Зауважимо, що обмеження у праві вчинення нотаріальних дій для вказаних осіб врегульовано ст. 49 Консульського статуту України, затвердженого указом Президента України від 2 квітня 1994 року за № 127/94. Так, консул не може вчинювати нотаріальні дії, зокрема й заповіти, на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені своєї (свого) дружини (чоловіка), її (його) і своїх родичів по прямій лінії⁵⁵⁴.

Отже, територіальна компетенція нотаріальних органів – це встановлене чинним законодавством України розмежування кола вчинюваних нотаріальних дій між нотаріусами (державними, приватними) та іншими органами квазінотаріату, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, з урахуванням нотаріального округу або території їх діяльності, зокрема з урахуванням винятків щодо обов'язкового місця вчинення певних видів нотаріальних дій⁵⁵⁵.

Пропонуємо доповнити ст. 9 Закону України «Про нотаріат» в частині обмеження на вчинення нотаріальних дій консульськими установами України.

На нашу думку, дотримання правил територіальної компетенції органами нотаріату та квазінотаріату призведе до скорочення судових спорів, в тому числі спорів, які виникають під час оформлення спадщини на підставі заповітів, посвідчених з порушенням ст. 13-1 Закону України «Про нотаріат».

4.4. Електронні сервіси у системі нотаріату

Українське законодавство передбачає різні види реєстрації, зокрема: суб'єктів, об'єктів, юридичних фактів, договорів і прав. Нині питання реєстрації речових прав та їх обтяжень є надзвичайно цікавим і для теоретиків, і практиків.

---

⁵⁵⁴ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як один із головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: Юридична. 2018. Вип. 2. С. 107–115.

⁵⁵⁵ Там само. С. 114.

Діяльність нотаріусів України є неможливою без використання системи Єдиних реєстрів Міністерства юстиції України⁵⁵⁶.

Держателями Єдиних та Державних реєстрів у державі є Міністерство юстиції України, Державна виконавча служба України та Державна служба з питань персональних даних України.

Нотаріуси у своїй діяльності найперше використовують Єдині та Державні реєстри інформаційної системи Міністерства юстиції України, держателем яких є Міністерство юстиції України.

Законодавцем було додано нову ст. 46-1 до Закону України «Про державний нотаріат», яка має назву «Використання відомостей єдиних та державних реєстрів». Ця стаття зобов'язує використовувати вказані реєстри у нотаріальному процесі шляхом безпосереднього доступу до них. Так, нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості Єдиного державного демографічного реєстру, а також Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, інших єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції України.

А під час вчинення нотаріальних дій з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва нотаріус обов'язково використовує також відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру, а також Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва.

Інформація з єдиних та державних реєстрів, отримана нотаріусом під час вчинення нотаріальних дій, залишається у відповідній справі державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса.

Користування єдиними та державними реєстрами здійснюється безпосередньо нотаріусом, який вчиняє відповідну нотаріальну дію.

---

⁵⁵⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 389.

Діяльність вказаних реєстрів проводиться у правовому полі, відповідно до чинного законодавства України. Зокрема, до таких реєстрів належать:

- Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів;
- Реєстр спеціальних бланків документів інформаційної системи Міністерства юстиції України;
- Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів;
- Єдиний реєстр нотаріусів України;
- Спадковий реєстр;
- Єдиний реєстр довіреностей;
- Реєстр атестованих судових експертів;
- Державний реєстр обтяжень рухомого майна;
- Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
- Державний реєстр актів цивільного стану;
- Державний реєстр речових прав на нерухоме майно⁵⁵⁷.

Адміністратором Єдиних та Державних реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України з 2015 року є ДП «Національні інформаційні системи».

Отже, одним із найпоширеніших видів нотаріальних дій є посвідчення довіреностей. Раніше посвідчені нотаріусами доручення підлягали обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі доручень, який функціонує з 21 травня 1998 р.⁵⁵⁸.

Наказом Міністерства юстиції України від 29 травня 1999 р. № 29/5 «Про Єдиний реєстр доручень» було затверджено Положення про Єдиний реєстр доручень, який діяв до 2006 року та до якого вносилися зміни наказами Мін'юсту в 1999 та 2000, 2004 та 2005 роках.

Наприклад, Наказом Міністерства юстиції України від 31 серпня 1999 р. № 52/5 у новій редакції викладено назву вказаного положення «Про Єдиний реєстр доручень, посвідчених у нотаріальному порядку», тобто встановлено обов'язок

---

⁵⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 390.

⁵⁵⁸ Радзівська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні : навч. посіб. 2-е вид., стер. / за ред. Л. К. Радзівської. К. : Юрінком Інтер, 2000. С. 190.

державних і приватних нотаріусів України здійснювати реєстрацію посвідчених ними доручень на право користування та/або розпорядження майном, зокрема транспортними засобами, а також реєстрація припинення їхніх дій⁵⁵⁹.

Нагадуємо, що у 2004 році набув чинності новий Цивільний кодекс України. Відповідно до його ч. 3 ст. 244, довіреність – це письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Водночас довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. Отже, довіреність – це документ, що видається довірителем і містить обсяг повноважень представників щодо вчинення правочинів та інших правомірних дій, їхній зміст та межі⁵⁶⁰.

Оскільки за новим Цивільним кодексом термін «доручення» змінено на «довіреність», то виникло питання прийняття нового нормативного акта щодо здійснення реєстрації довіреностей.

Наказом Міністерства юстиції України від 28 грудня 2006 року за № 111/5 «Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України» затверджено Положення про єдиний реєстр довіреностей⁵⁶¹. До вказаного Положення Мін'юстом вносилися численні зміни.

Зокрема, Мін'юстом встановлено, що після повного перенесення бази даних раніше створеного Єдиного реєстру довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку, до бази даних модернізованого Єдиного реєстру довіреностей державне підприємство «Національні інформаційні системи» забезпечує довічне зберігання бази даних раніше створеного реєстру⁵⁶².

---

⁵⁵⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 390.

⁵⁶⁰ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х.: Право, 2011. С. 180.

⁵⁶¹ Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 28 грудня 2006 р. № 111/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1378-06>

⁵⁶² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 390.

Адміністратор реєстру державне підприємство «Національні інформаційні системи», що здійснює заходи з технічного та технологічного створення та супроводження програмного забезпечення Єдиного реєстру, надання доступу до Єдиного реєстру, забезпечує збереження та захист даних, що містяться у Єдиному реєстрі.

Єдиний реєстр – це електронна база даних, що містить інформацію про довіреності (зокрема їхні дублікати), а також відомості про припинення їх дії.

Реєстраторами Єдиного реєстру є державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси, що мають доступ до Єдиного реєстру через інформаційну мережу Міністерства юстиції України, вносять записи до Єдиного реєстру про посвідчені довіреності (також їхні дублікати), про припинення дії довіреностей, перевіряють дійсність довіреностей (їхніх дублікатів) за даними Єдиного реєстру та видають витяги з Єдиного реєстру, а також виконують інші функції, передбачені вказаним Положенням.

За письмовою заявою приватного нотаріуса-реєстратора доступ до Єдиного реєстру довіреностей з метою виконання функцій реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса⁵⁶³.

Відповідно до п. 2.1, обов'язковій реєстрації у Єдиному реєстрі підлягають довіреності (зокрема їхні дублікати), посвідчені в нотаріальному порядку, та довіреності на право розпорядження майном, посвідчені посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад народних депутатів, а також відомості про припинення їх дії. Однак необхідно зауважити, що з 1 грудня 2008 року посадові особи органів місцевого самоврядування не вправі посвідчувати довіреності на право розпорядження майном. Натомість з 28 березня 2009 року вказані посадові особи набули права посвідчувати довіреності лише для осіб, які проживають на території органу місцевого самоврядування та за винятком довіреностей на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування і розпорядження транспортними засобами⁵⁶⁴.

---

⁵⁶³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 392.

⁵⁶⁴ Там само.

Реєстрація довіреностей, зокрема довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених (їхніх дублікатів), посвідчених посадовими, службовими особами, переліченими в ч. 3 ст. 245 Цивільного кодексу України, ст. 40 Закону України «Про нотаріат», ст.ст. 37–38, 40 Закону України «Про нотаріат», а також відомостей про припинення їхньої дії здійснюється в Єдиному реєстрі за заявою довірителя про реєстрацію таких довіреностей.

Банки та фінансові установи, що мають ліцензію на надання коштів у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту, мають доступ до Єдиного реєстру для отримання інформації в електронному вигляді в порядку, визначеному вказаним Положенням.

Ведення Єдиного реєстру здійснюється українською мовою.

Обов'язковій реєстрації у Єдиному реєстрі підлягають довіреності (у тому числі їх дублікати), посвідчені в нотаріальному порядку, та довіреності, прирівнювані до нотаріально посвідчених, а також відомості про припинення їх дії.

Наголошуємо, що в умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Єдиного реєстру реєстрація довіреностей (у тому числі їх дублікатів), посвідчених в нотаріальному порядку, та довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених, а також відомостей про припинення їх дії проводиться протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу.

Реєстрація довіреностей (їх дублікатів), посвідчених посадовими, службовими особами, зазначеними в ч. 3 ст. 245 Цивільного кодексу України, ст. 38 (у разі відсутності доступу до Єдиного реєстру), ч. 2 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», а також відомості про припинення їх дії, здійснюється в Єдиному реєстрі за заявою довірителя про реєстрацію таких довіреностей.

Заява про реєстрацію зазначених довіреностей надається Реєстратору безпосередньо довірителем.

У разі неможливості подачі заяви на реєстрацію довіреності безпосередньо довірителем, підпис довірителя на такій заяві повинен бути засвідчений підписом та печаткою особи, яка посвідчила довіреність.

Заява про припинення дії довіреності подається довірительом, а також іншими особами, які мають підтверджувальні документи щодо відомостей, передбачених ч. 1 ст. 248 Цивільного кодексу України.

Реєстрація довіреностей (їх дублікатів) та відомостей про припинення їхньої дії здійснюється шляхом унесення Реєстратором відповідних відомостей до Єдиного реєстру.

Реєстрація припинення дії дубліката довіреності здійснюється шляхом унесення Реєстратором до Єдиного реєстру відомостей про припинення дії цієї довіреності.

Заява про реєстрацію зазначених довіреностей надається Реєстратору безпосередньо довірительом. У разі неможливості подачі заяви на реєстрацію довіреності безпосередньо довірительом підпис довірителя на такій заяві мусить бути засвідчений підписом та печаткою особи, яка посвідчила довіреність.

До Єдиного реєстру довіреностей вносяться такі відомості:

1. Відомості про довірителя та його представників:

– для фізичних осіб: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності); ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів (для представників – за наявності) або причина його відсутності;

– для юридичних осіб: найменування; ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України або причина його відсутності.

2. Тип, номер державної реєстрації, серійний номер та опис транспортного засобу – для довіреностей щодо транспортного засобу.

3. Опис нерухомого майна, достатній для його ідентифікації, – для довіреностей щодо нерухомого майна.

4. Номери та серії спеціальних бланків нотаріальних документів, на яких викладено текст довіреності (її дубліката), – для довіреностей (їх дублікатів), посвідчених у нотаріальному порядку.

5. Дата посвідчення довіреності.

6. Строк (термін) дії довіреності.

7. Відомості про безвідкличність довіреності.

8. Номер запису в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, за яким посвідчено довіреність (видано її дублікат).

9. Відомості про особу, яка посвідчила довіреність.

10. Відомості про передоручення.

11. Відомості про видачу дубліката довіреності.

12. Відомості про припинення дії довіреності (назва, номер і дата видачі документа, що є підставою для припинення дії довіреності (далі – документ-підстава); найменування юридичної або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, яка видала документ-підставу; відомості про нотаріуса або іншу посадову, службову особу, яка отримала документ-підставу.

13. Додаткові відомості (за потреби).

14. Відомості про Реєстратора.

Кожному реєстраційному запису про посвідчення довіреності (зокрема видачу дубліката) в Єдиному реєстрі присвоюється реєстраційний номер запису та поточна дата реєстрації в Єдиному реєстрі⁵⁶⁵.

Документами Єдиного реєстру є: витяг про внесення реєстраційного запису до Єдиного реєстру; скорочені та повні витяги з Єдиного реєстру.

До речі, відповідно до Наказу Мін'юсту № 601/5 від 24 квітня 2015 року, документи Єдиного реєстру виготовляються без використання спеціальних бланків документів реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України.

За реєстрацію однієї довіреності (зокрема її дубліката) в Єдиному реєстрі з видачею про це витягу, а також за перевірку дійсності довіреності (її дубліката) за даними Єдиного реєстру, не пов'язану з учиненням нотаріальних дій, з видачею про це витягу стягується плата у розмірі, встановленому Міністерством юстиції України, а саме: за реєстрацію однієї довіреності (чи дубліката довіреності) в Єдиному реєстрі довіреностей з видачею про це витягу – у розмірі тридцяти чотирьох гривень; за перевірку справжності довіреності (також дубліката довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, не пов'язану з вчиненням нотаріальних дій, з видачею про це повного витягу – у розмірі тридцяти чотирьох гривень; за надання інформації з Єдиного реєстру довіреностей в електронній формі з використанням сервісної послуги у формі прикладного

---

⁵⁶⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 393–394.

програмного інтерфейсу цього реєстру – щомісячна плата у розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Розрахунок щомісячної плати здійснюється залежно від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 01 січня календарного року, в якому надається інформація.

Натомість перевірка дійсності довіреності (у тому числі дубліката довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, що пов'язана з учиненням нотаріальних дій, з видачею про це скороченого або повного витягу, проведенням державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань з видачею про це скороченого витягу шляхом безпосереднього доступу чи у порядку інформаційної взаємодії Єдиного реєстру довіреностей з Державним реєстром речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та/або Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань здійснюється безкоштовно.

Водночас особи з інвалідністю I та II груп, особи з інвалідністю внаслідок Другої світової війни та прирівняні до них особи, громадяни, віднесені до першої категорії потерпілих унаслідок Чорнобильської катастрофи, звільняються від сплати коштів за реєстрацію довіреності (зокрема дубліката довіреності), посвідчених у нотаріальному порядку, у Єдиному реєстрі⁵⁶⁶.

Особи з інвалідністю III групи, а також пенсіонери, які мають право на пенсію за віком згідно зі ст. 12 Закону України «Про пенсійне забезпечення», звільняються від сплати коштів за реєстрацію довіреності щодо отримання пенсії (також її дубліката), посвідченої у нотаріальному порядку⁵⁶⁷.

Унесення до Єдиного реєстру відомостей про припинення дії довіреності здійснюється безкоштовно.

Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів,

---

⁵⁶⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 394.

⁵⁶⁷ Там само. С. 394–395.

члени та уповноважені працівники секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, державні реєстратори прав на нерухоме майно, державні реєстратори юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, які перебувають у трудових відносинах із суб'єктом державної реєстрації, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національна поліція, територіальні органи з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ України мають прямий доступ до Єдиного реєстру в порядку, визначеному главою 6 вказаного Положення.

Відповідно до п. 5 Порядку, перевірка дійсності довіреності (у тому числі дубліката довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, що пов'язана з учиненням нотаріальних дій, з видачею про це скороченого або повного витягу, здійснюється безкоштовно.

Скорочених витягів, які містять інформацію про:

- реєстраційний номер і дату реєстрації довіреності (її дубліката) в Єдиному реєстрі;
- номери та серії спеціальних бланків нотаріальних документів, на яких викладено текст довіреності (її дубліката)
- для довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку;
  - дату посвідчення довіреності (дата видачі її дубліката);
  - строк дії довіреності;
  - номер запису в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, за яким посвідчено довіреність (видано дублікат довіреності);
  - відомості про особу, яка посвідчила довіреність (видала дублікат довіреності);
  - відомості про посвідчення довіреності в порядку передоручення або відомості про припинення дії довіреності.

Скорочені витяги з Єдиного реєстру видаються Реєстратором - на письмовий запит будь-яких фізичних та юридичних осіб, складений за формою, наведеною у додатку 3 до вказаного Положення.

Повні витяги з Єдиного реєстру видаються: Реєстратором - на письмовий запит нотаріусів, осіб, щодо яких вчинялась нотаріальна дія, суду, прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування у зв'язку з кримінальним провадженням, цивільними, господарськими, адміністративними справами,

справами про адміністративні правопорушення, що знаходяться в провадженні цих органів, а також Міністерства юстиції України, територіальних органів Міністерства юстиції у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених чинним законодавством України.

На практиці виникають проблеми під час перевірки довіреностей, посвідчених консульськими установами України, оскільки перевірити факт їх укладення нотаріус не може.

Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України від 12 серпня 1996 р. № 21/5 «Про внесення доповнень до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», з 1 жовтня 1996 року в нотаріальну практику запроваджено вчинення певних нотаріальних дій на спеціальних бланках нотаріальних документів⁵⁶⁸.

Зокрема, у пункті 2-1 чинної тоді Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України йшлося про те, що нотаріальні дії, що вчиняються нотаріусами України, виконуються на спеціальних бланках нотаріальних документів. Водночас зразок бланка, а також порядок обліку, зберігання та витрачання бланків нотаріальних документів встановлювався Міністерством юстиції за погодженням з Українською нотаріальною палатою. Використання інших бланків або стандартних білих аркушів паперу для вчинення нотаріальних дій заборонялося, а документи, виконані не на стандартному бланку, вважалися недійсними⁵⁶⁹.

Питання застосування нотаріусами спеціальних бланків нотаріальних документів, а також їхньої захищеності постійно контролювало Міністерство юстиції України. Скажімо, протягом 1997 року постановлено рішення Колегії Мін'юсту від 22 грудня 1997 р., а також відповідні накази міністерства: від 01 липня 1997 р. № 49/5 «Про затвердження Положення про постачання, зберігання, облік та звітність витрачання бланків нотаріальних документів», від 09 жовтня 1997 р. № 69/5 «Про запровадження спеціальних бланків нотаріальних документів». Адміністратором вказаного реєстру було Державне

---

⁵⁶⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 395.

⁵⁶⁹ Там само.

підприємство «Інформаційний центр» Мін'юсту, або скорочено – Держінформ'юст.

Наказом Міністерства юстиції України від 22 січня 1998 року за № 6/5 затверджено Положення про постачання, зберігання, облік та звітність, витрачання бланків нотаріальних документів. Також цим актом передбачалося створення як Єдиного державного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, так і відповідної звітності за витрачання бланків.

Замовником бланків був Мін'юст. Отримували нотаріальні бланки державні та приватні нотаріуси в обласних управліннях юстиції відповідно до складених актів прийому-передачі. Зауважуємо, що бланки використовувалися тільки в тому нотаріальному окрузі, для якого вони видавалися.

Згодом на підставі наказу Міністерства юстиції України від 29 червня 1999 р. № 36/5 «Про здійснення заходів щодо захисту нотаріально оформлюваних документів» почав функціонувати спеціальний електронний реєстр – Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів. Тобто витрачання бланків нотаріальних документів відносили до документів суворої звітності⁵⁷⁰.

З метою захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб під час вчинення нотаріальних дій Кабінетом Міністрів України 5 серпня 2009 року за № 812 прийнято постанову «Про затвердження Порядку витрачання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання та опису і зразка такого бланка».

Отже, питання регулювання порядку витрачання, зберігання нотаріальних бланків, як і встановлення зразка таких бланків, перейшло від Міністерства юстиції України до Кабінету Міністрів, що свідчить про його значущість⁵⁷¹.

Використання бланків у нотаріальній діяльності регулюється ст. 34 Закону України «Про нотаріат», а також гл. 9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року за № 296/5.

---

⁵⁷⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 396.

⁵⁷¹ Там само.

Зокрема, відповідно до ст. 34 Закону України «Про нотаріат», на спеціальних бланках нотаріальних документів викладаються тексти: договорів, заповітів, довіреностей, свідоцтв, актів про морські протести та протести векселів, перекладів у разі засвідчення нотаріусом вірності перекладу документа з однієї мови на іншу, заяв, на яких нотаріусом засвідчується справжність підпису, за винятком тих примірників, що залишаються у справах нотаріуса, а також дублікатів нотаріальних документів⁵⁷².

У світовій нотаріальній практиці зазвичай на державному рівні не запроваджуються спеціальні бланки нотаріальних документів. Як зауважує В. Марченко, в жодній країні Європи, крім України, не використовуються спеціальні бланки нотаріальних документів. Єдиним винятком є Російська Федерація, але і там нотаріальні бланки єдиного зразка введено нещодавно, мабуть, під впливом досвіду України⁵⁷³.

Варто наголосити на тому, що всі нотаріальні дії реєструються у спеціальних реєстрах для реєстрації вчинюваних нотаріальних дій, які є одним із основних забезпечувальних засобів підтвердження здійснення таких дій.

Лише наявність на зберіганні у державного чи приватного нотаріуса, в державному нотаріальному архіві матеріалів укладеного правочину чи спадкової справи є гарантією права особи чи уповноваженої нею представника (в певних випадках спадкоємця) на отримання дублікату втраченого нотаріального документа⁵⁷⁴.

З погляду деяких практиків, можливо, більш дієвою була би повна відмова від спеціальних бланків нотаріальних документів як доволі витратного, але неефективного засобу захисту⁵⁷⁵. На нашу думку, щораз меншого значення у нотаріальній

---

⁵⁷² Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

⁵⁷³ Марченко В. М. Пропозиції щодо доцільності використання спеціальних бланків нотаріальних документів. URL: http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2014/10/otmena_blankov

⁵⁷⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 397.

⁵⁷⁵ Марченко В. М. Пропозиції щодо доцільності використання спеціальних бланків нотаріальних документів URL: http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2014/10/otmena_blankov

практиці набувають спеціальні бланки нотаріальних документів. Тому варто скоротити перелік видів нотаріальних дій, для вчинення яких є обов'язковим використання спеціальних бланків нотаріальних документів⁵⁷⁶.

Наказом Міністерства юстиції України від 4 листопада 2009 року за № 2053/5 «Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання» затверджено Порядок ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів. Відповідно до вказаного наказу, Мін'юст є держателем такого реєстру.

У 2015 році, згідно з Наказом Мін'юсту № 1059/5 від 25 червня 2015 р., на державне підприємство «Національні інформаційні системи» покладено повноваження адміністратора Реєстру, зокрема виконання функцій з організації виготовлення, постачання державним нотаріальним конторам, державним нотаріальним архівам, приватним нотаріусам первинного обліку постачання, знищення зіпсованих, анульованих та дефектних спеціальних бланків нотаріальних документів⁵⁷⁷.

Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів – це електронна база даних, що містить інформацію про: постачання бланків державним нотаріальним конторам, державним нотаріальним архівам, приватним нотаріусам; видані державним та приватним нотаріусам бланки; отримані державними нотаріальними конторами, державними нотаріальними архівами та приватними нотаріусами бланки; передані державними нотаріальними конторами, державними нотаріальними архівами, державними та приватними нотаріусами бланки; витрачені і недійсні бланки; здійснені перевірки справжності бланків; видані інформаційні довідки та витяги з Єдиного реєстру.

Реєстраторами або наповнювачами Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів є державні

---

⁵⁷⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 398.

⁵⁷⁷ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання : Наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 р. за № 2053/5/ URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, а також приватні нотаріуси.

За письмовою заявою приватного нотаріуса-реєстратора доступ до Єдиного реєстру з метою виконання функцій Реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса. Ведеться Єдиний реєстр українською мовою⁵⁷⁸.

Варто наголосити на тому, що передавання бланків нотаріальних документів дозволяється лише у межах нотаріального округу. Наприклад, у межах Львівського міського нотаріального округу дозволяється передавання бланків між Львівськими державними нотаріальними конторами, Львівським державним нотаріальним архівом, приватними нотаріусами міста Львова. Такі операції повинні супроводжуватися складанням акта приймання-передавання у трьох примірниках з одночасним повідомленням Адміністратора для внесення відповідних змін до Єдиного реєстру. До такого повідомлення додається примірник акта про приймання-передавання. Використання переданих бланків дозволяється після отримання повідомлення про передавання бланків Адміністратором та внесення відповідної інформації до Єдиного реєстру⁵⁷⁹.

Законодавцем встановлена заборона передачі бланків нотаріальних документів поза межами нотаріального округу. Наприклад, нотаріус міста Львова не вправі передати бланки приватному нотаріусу м. Червонограда і навпаки⁵⁸⁰.

Відшкодування вартості бланків нотаріальних документів здійснюється особами, які звернулися по вчинення нотаріальних дій.

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» здійснює постачання бланків нотаріальних документів.

У нормативному акті встановлено особливий порядок «збереження» бланків нотаріальних документів приватним нотаріусом у разі зупинення, припинення нотаріальної діяльності або анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, а саме: приватний нотаріус (особа,

---

⁵⁷⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 399.

⁵⁷⁹ Там само.

⁵⁸⁰ Там само.

свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю якої анульовано або приватну нотаріальну діяльність якої припинено) зобов'язаний у триденний термін передати бланки, які залишилися невикористаними, до Постачальника, про що складається акт про приймання-передавання. Для внесення відповідних змін до Єдиного реєстру Постачальник негайно повідомляє Адміністратора про приймання-передавання бланків шляхом надання інформації зі застосуванням електронного цифрового підпису. До такого повідомлення додається електронна копія акта про приймання-передавання. Постачальник повертає приватному нотаріусу (особі, свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю якої анульовано або приватну нотаріальну діяльність якої припинено) кошти за невикористані бланки за ціною, що діяла на час їх одержання⁵⁸¹.

У нормативному акті з метою захисту інтересів споживачів нотаріальних послуг, зокрема у разі потреби отримання дубліката документа, що зберігається у справах приватного нотаріуса, який не веде діяльності (згідно з ч. 6 ст. 29-2 Закону України «Про нотаріат»), можна отримати бланки на виконання цієї дії, в іншого нотаріуса того ж нотаріального округу⁵⁸².

Постачальник, завідувачі конторами, архівами, державні та приватні нотаріуси відповідають за своєчасність та вірогідність відомостей, які вони надають для внесення Адміністратору та/або вносять до Єдиного реєстру.

Контроль за дотриманням нотаріусами України Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів здійснюють Департамент нотаріату та банкрутства Міністерства юстиції України та начальники територіальних органів Міністерства юстиції України. Згідно з п. 2.3 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, унесення до Єдиного реєстру відомостей

---

⁵⁸¹ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання : Наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 р. за № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

⁵⁸² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 400.

про отримання або витрачання бланків здійснюється Реєстраторами в день отримання/витрачання бланка та у суворій послідовності відповідно до порядкових номерів та за відповідними кодами витрачання.

Коди витрачання мають вагоме значення і в діяльності нотаріусів, і для пересічних громадян, оскільки дають можливість перевірити використання бланку за видом посвідченої нотаріальної дії.

Згідно з п. 2.6 Порядку встановлено нумерацію – коди витрачання бланків, а саме:

- 1) договір про відчуження нерухомого майна, крім земельних ділянок;
- 2) договір про відчуження транспортного засобу;
- 3) інші договори;
- 4) заповіт;
- 5) свідоцтво про право на спадщину;
- 6) свідоцтво про право власності;
- 7) довіреність;
- 8) заява;
- 9) переклад;
- 10) дублікат;
- 11) шлюбний договір;
- 12) інші дії;
- 13) установчий договір;
- 14) договір про відчуження земельної ділянки;
- 15) протест векселя;
- 16) зіпсований бланк;
- 17) анульований бланк;
- 18) дефектний бланк;
- 19) ідсутній бланк;
- 20) викрадений бланк;
- 21) втрачений бланк.

Зауважуємо, що у разі виявлення зіпсованих, анульованих, дефектних, відсутніх під час відкриття пачки, втрачених або викрадених (недійсних) бланків відомості про них вносяться до Реєстру негайно.

Своєчасне внесення відомостей до Реєстру є обов'язком добросовісного нотаріуса. Цьому також сприяють перевірки, які проводяться щомісячно головними територіальними

управліннями юстиції в областях щодо своєчасності внесення відомостей до Реєстру. У разі виявлення порушень управління юстиції вправі притягнути нотаріуса до дисциплінарної відповідальності, і зупинити діяльність приватного нотаріуса.

За п. 5.1 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, документами Єдиного реєстру є: інформаційна довідка; скорочені витяги; повні витяги; книги обліку надходження бланків до державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву; книги обліку видачі бланків державним нотаріусам; книги обліку зіпсованих і анульованих бланків; особисті книги обліку надходження бланків; особисті книги обліку зіпсованих і анульованих бланків; статистичні відомості та звіти з Єдиного реєстру.

Перевірка бланків за даними вказаного Єдиного реєстру здійснюється нотаріусом шляхом безпосереднього доступу до Єдиного реєстру за серією та номером відповідного бланка. За результатами перевірки щодо витрачання бланка нотаріального документа із Єдиного реєстру отримується інформаційна довідка.

Зміст інформаційної довідки: дата і час перевірки; ідентифікатор; – відомості про нотаріуса, який подав заяву на здійснення перевірки справжності бланка; відомості про бланк: дата отримання бланка; відомості про нотаріуса, який отримав бланк; код витрачання бланка; дата витрачання бланка; відомості про нотаріуса, яким витрачено бланк; відмітка про відсутність за вказаними параметрами пошуку відомостей у Єдиному реєстрі; відомості про Реєстратора, що надав інформаційну довідку.

Доступ до Єдиного реєстру також мають Департамент Міністерства юстиції України, територіальні органи Міністерства юстиції в частині отримання статистичних даних щодо обігу та звітності про використання бланків нотаріусами України та для отримання повного витягу.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні підприємства, установи, організації та інші юридичні та фізичні особи мають право доступу до відомостей Єдиного реєстру через вебсайт, який ведеться Адміністратором, для пошуку та перегляду інформації про дійсні чи недійсні бланки.

Пошук інформації в Єдиному реєстрі про дійсні чи недійсні бланки здійснюється за серією та номером бланка на вебсайті: <http://rnb.nais.gov.ua/>.

На запит система видає три варіанти відповідей.

До першої групи відповідей відносять дані про дату видачі документа і яким нотаріусом (державним чи приватним) був отриманий. Тобто бланк справжній.

До другої – відомості про недійсність бланка, а також про втрату його та час втрати.

Третій варіант відповіді – це інформація про те, що відомостей про бланк немає⁵⁸³.

Відповідно до пункту 4.5 Порядку, відомості з Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів надаються у формі витягів: повного та скороченого.

Зауважуємо, що лише скорочений витяг вправі отримати фізичні та юридичні особи на підставі письмового запиту, який направляється до адміністратора та реєстраторів Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів.

Нормативним актом (п. 4.9.) встановлено зміст скороченого витягу з Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, а саме: номер витягу; дата й час видачі; відомості про особу, що звернулася за наданням витягу; параметри, за якими виконувався пошук відомостей у Єдиному реєстрі; відомості про бланк: серія та номер бланка; код витрачання бланка; дата витрачання бланка; відомості про нотаріуса, яким витрачено бланк; дата отримання бланка, відомості про нотаріуса, який отримав бланк (якщо інформації про витрачання бланка в Єдиному реєстрі немає); відмітка про відсутність за вказаними параметрами пошуку відомостей у Єдиному реєстрі; відомості про особу, яка надала витяг з Єдиного реєстру⁵⁸⁴.

Питання отримання повного витягу врегульовано у п. 4 Порядку. Зауважимо, що такий витяг вправі видавати лише

---

⁵⁸³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 403.

⁵⁸⁴ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання : Наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 р. за № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

адміністратор Реєстру на письмову вимогу органів: суду, прокуратури, органів дізнання і слідства у зв'язку з кримінальними, цивільними, господарськими або адміністративними справами, що перебувають у їх провадженні, а також Міністерства юстиції України, територіальних органів Мін'юсту, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у зв'язку зі здійсненням ними повноважень, визначених чинним законодавством України, та зі зазначенням причини запиту.

Нормативним актом (пункт 4.12.) встановлено зміст повного витягу з Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, який містить такі дані: номер витягу; дата й час видачі; відомості про орган та особу, що звернулася по надання витягу; параметри, за якими виконувався пошук відомостей у Єдиному реєстрі; відомості про бланк: серія та номер бланка; відомості про приймання-передавання бланка: дата приймання-передавання бланка; серія та номер бланка, який передано; відомості про особу, що передала бланк; відомості про особу, що отримала бланк; додаткові відомості; дата й час реєстрації; особа, що здійснила реєстрацію; відомості про витрачання бланка: дата витрачання бланка; код витрачання бланка; відомості про нотаріуса, яким витрачено бланк; додаткові відомості; дата й час реєстрації; особа, що здійснила реєстрацію; відмітка про відсутність за вказаними параметрами пошуку відомостей у Єдиному реєстрі; відомості про особу, яка надала витяг з Єдиного реєстру. Плата за видачу інформаційної довідки, повного та скороченого витягів з Єдиного реєстру бланків не стягується.

Відповідно до п. 9.1 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, недійсними бланками вважаються: зіпсовані під час виготовлення (зокрема зіпсовані при виготовленні документа); анульовані внаслідок того, що вчинення нотаріальної дії не відбулося; дефектні (через відсутність або пошкодження захисної сітки, друкованого тексту, водяних знаків, серій або номерів на бланках, наявність дубльованих номерів); відсутні при відкритті пачки, втрачені або викрадені. Недійсним бланкам присвоюються коди витрачання від 21 до 26 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів.

Завідувачі державними нотаріальними конторами, державними нотаріальними архівами чи приватні нотаріуси (п. 9.3 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів) зобов'язані протягом п'яти робочих днів після зісuttя чи анулювання бланків здійснити їх знищення, про що складається відповідний акт у двох примірниках. Один примірник акта про знищення зіпсованих чи анульованих бланків зберігається у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві, у приватного нотаріуса, другий примірник акта – впродовж п'яти робочих днів надсилається Постачальнику (НАІС).

Знищення дефектних бланків здійснюється Постачальником, про що складається акт про знищення.

Право на витребування відомостей та документів надано державним і приватним нотаріусам, а також іншим квазінотаріальним органам⁵⁸⁵.

Найперше законодавець наголосив на тому, що на нотаріусів під час вчинення нотаріальних дій покладено обов'язок використання відомостей Єдиних та державних реєстрів держави.

І державна реєстрація нерухомого майна, і державна реєстрація обтяжень рухомого майна повинна сприяти захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб та проводитися згідно з вимогами Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 2004 р. № 830⁵⁸⁶, з подальшим змінами та доповненнями.

Державна реєстрація обтяжень рухомого майна проводиться з метою забезпечення виконання зобов'язань і захисту прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна та надання в інтересах цих осіб інформації про наявність чи відсутність обтяжень рухомого майна. Також згідно з вказаним Порядком проводиться державна реєстрація застави повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів.

---

⁵⁸⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 405.

⁵⁸⁶ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

Державний реєстр обтяжень рухомого майна (далі – Реєстр) – це єдина комп'ютерна база даних про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження, держателем якої є Міністерство юстиції України.

Національні інформаційні системи (НАІС) є адміністратором указанного Реєстру.

Реєстраторів Реєстру, тобто суб'єктів, які вправі вносити відомості до Реєстру, а також видавати відповідні витяги, на нашу думку, доцільно поділити на декілька груп.

До першої групи належить адміністратор Реєстру – ДП «Національні інформаційні системи», а також його філії, які не лише відповідають за технічне, програмне забезпечення, збереження та захист даних указанного Реєстру, але й самі проводять державну реєстрацію публічних обтяжень рухомого майна на підставі судових рішень, за винятком виконання таких рішень державними та приватними виконавцями.

До другої групи належать нотаріуси, а також їхні помічники, які отримали відповідний дозвіл – ідентифікатор доступу до Реєстру.

Третю групу становлять державні та приватні виконавці, які вносять відповідні відомості до Реєстру лише у разі примусового виконання рішення згідно з чинним законодавством України.

До четвертої групи слід віднести податкових керуючих, які здійснюють реєстрацію податкової застави, за результатами складеного ними акта опису, до складу якого входить рухоме майно.

Законодавець наголошує, що у разі припинення виконання своїх функцій реєстратор передає всі документи та матеріали, пов'язані з виконанням його функцій, адміністраторові Реєстру.

Згідно з п. 4 Порядку, державна реєстрація відомостей про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження проводиться шляхом внесення до Реєстру запису, а також змін і додаткових відомостей до запису.

Порядок ведення Реєстру детально регламентує процедуру здійснення реєстрації.

Є два види обтяжень рухомого майна: приватні та публічні.

Державна реєстрація приватних обтяжень рухомого майна проводиться будь-яким нотаріусом або його помічником, які відповідно до законодавства отримали доступ до Реєстру, а також адміністратором Реєстру та його філіями на підставі договору про надання сервісної послуги з опрацювання електронних заяв та/або сервісної послуги з опрацювання електронних заяв, поданих з використанням прикладного програмного інтерфейсу Реєстру.

Державна реєстрація публічних обтяжень рухомого майна, які виникають на підставі судових рішень, проводиться ДП «Національні інформаційні системи» і його філіями (крім окремих випадків).

Державна реєстрації публічних обтяжень рухомого майна під час примусового виконання рішень відповідно до закону проводиться державним або приватним виконавцем.

Державна реєстрація податкової застави, предметом якої є рухоме майно, проводиться податковим керуючим, яким складено акт опису.

У п. 6 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна детально регламентовано порядок державної реєстрації обтяжень рухомого майна. Зокрема, встановлено, що інформація про обтяження рухомого майна вноситься до Реєстру лише на підставі заяви обтяжувача чи уповноваженої ним особи, може бути і в електронній, і паперовій формі.

Так, у разі здійснення реєстрації публічних обтяжень рухомого майна:

1. ДП «Національні інформаційні системи» або його філії вносять відомості про обтяження на підставі заяви, поданої в електронній або паперовій формах, яка визначена законом.

2. Державні або приватні виконавці, податкові керуючі вносять відповідні відомості на підставі сформованої вказаними посадовими особами заяви лише за допомогою програмних засобів ведення Реєстру.

У разі здійснення державної реєстрації приватних обтяжень рухомого майна:

1. Нотаріус (на нашу думку, і приватний, і державний), його помічник (у разі наявності у нього ідентифікатора доступу до вказаного Реєстру) вносять інформацію про обтяження

рухомого майна на підставі письмової заяви (поданої у паперовій формі).

2. ДП «Національні інформаційні системи» або його філії вносять відомості про обтяження на підставі заяви, яка подається лише в електронній формі.

Законодавцем встановлено, що заяву про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження у паперовій формі повинен підписати особисто обтяжувач. Водночас справжність підпису обтяжувача має бути засвідчено у нотаріальному порядку. Останнього не вимагається у разі подання заяви щодо публічних обтяжень і випадків подання заяви нотаріусу, яким безпосередньо вчинено дію, спрямовану на виникнення, зміну, припинення обтяження, а також на звернення стягнення на предмет обтяження. Загальними правилами вчинення нотаріальних дій нотаріусами передбачено, що при засвідченні підпису на заяві нотаріус зобов'язаний установити особу обтяжувача, а в разі представлення нею – юридичної особи, перевірити повноваження представника.

У Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна встановлено, що відповідальність за достовірність та повноту інформації, яка зазначається в заяві, несе обтяжувач або уповноважена ним особа.

У п. 7 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна встановлено вимоги до змісту заяви про внесення відомостей про обтяження, а саме:

1) відомості про обтяжувача та боржника:

– для юридичних осіб-резидентів – найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ;

– для юридичних осіб-нерезидентів – найменування, місцезнаходження та держава, в якій зареєстрована особа;

– для фізичних осіб – громадян України – прізвище, ім'я та по батькові, адреса постійного місця проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків;

– для громадян України, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідному контролюючому органу та мають відмітку в паспорті громадянина України замість реєстраційного номера

облікової картки платника податків, вносяться відомості про серію (за наявності) та номер паспорта громадянина України;

– для фізичних осіб-іноземців чи осіб без громадянства – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), постійне місце проживання за межами України та реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);

2) посилення на підставу виникнення обтяження та його зміст.

Для забезпечувальних обтяжень також зазначають розмір та строк виконання вимоги обтяжувача.

Для обтяження, яке виникає на підставі рішення суду про стягнення коштів, та обтяження, відповідно до якого накладається арешт на рухоме майно для забезпечення цивільного позову, зазначається розмір вимоги обтяжувача;

3) тип рухомого майна (відповідно до словника типів рухомого майна), опис рухомого майна, що є предметом обтяження, достатній для його ідентифікації, або ідентифікатори, за якими можливо отримати інформацію про предмет обтяження в електронних інформаційних системах;

4) відомості про заборону чи обмеження права боржника відчувувати предмет обтяження;

5) відомості про випуск заставної або її відсутність (у разі проведення державної реєстрації застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів)⁵⁸⁷.

Згідно з п. 8 Порядку, у разі обтяження рухомого майна до Реєстру вносяться:

1) відомості про обтяжувача та боржника:

– для юридичних осіб-резидентів – найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ;

– для юридичних осіб-нерезидентів – найменування, місцезнаходження та держава, в якій зареєстрована особа;

– для фізичних осіб – громадян України – прізвище, ім'я та по батькові, адреса постійного місця проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків;

---

⁵⁸⁷ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

– для громадян України, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідному контролюючому органу та мають відмітку в паспорті громадянина України замість реєстраційного номера облікової картки платника податків, вносяться відомості про серію (за наявності) та номер паспорта громадянина України;

– для фізичних осіб-іноземців чи осіб без громадянства – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), постійне місце проживання за межами України та реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);

2) посилання на підставу виникнення обтяження та його зміст.

Для забезпечувальних обтяжень також зазначаються розмір та строк виконання вимоги обтяжувача.

Для обтяження, яке виникає на підставі рішення суду про стягнення коштів, та обтяження, відповідно до якого накладається арешт на рухоме майно для забезпечення цивільного позову, зазначається розмір вимоги обтяжувача;

3) тип рухомого майна (відповідно до словника типів рухомого майна), який використовується під час заповнення заяв, опис рухомого майна, що є предметом обтяження, достатній для його ідентифікації, або ідентифікатори, за якими можливо отримати інформацію про предмет обтяження в електронних інформаційних системах;

4) відомості про заборону чи обмеження права боржника відчужувати предмет обтяження;

5) відомості про випуск заставної або її відсутність (у разі проведення державної реєстрації застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів)⁵⁸⁸.

Законодавцем у п. 9 Порядку передбачено, що реєстратор відмовляє у внесенні запису до Реєстру в таких випадках:

1) заява не відповідає вимогам, установленим у п. 6 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна,

---

⁵⁸⁸ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

або заява подана неналежному суб'єкту, що наділений повноваженнями реєстратора;

2) у заяві відсутні чи наведено не повністю або з виправленням відомості;

3) обтяжувач не пред'явив паспорт чи інший документ, що посвідчує особу, а у разі коли уповноважена особа діє від імені обтяжувача фізичної чи юридичної особи, – довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження такої уповноваженої особи;

4) відсутній документ про плату за внесення запису до Реєстру або якщо в разі подання заяви в електронній формі відсутня електронна копія паперового документа, виготовлена шляхом сканування з накладенням кваліфікованого електронного підпису та печатки заявника (за наявності), або електронний документ про плату за внесення запису до Реєстру;

5) плату внесено не в повному обсязі⁵⁸⁹.

Відмова у внесенні запису до Реєстру оформляється письмово в день прийняття заяви до розгляду реєстратором із зазначенням причини.

У разі подання заяви в електронній формі відмова у внесенні запису до Реєстру оформляється шляхом надсилання електронного повідомлення за допомогою програмних засобів ведення Реєстру в день надходження заяви або в разі подання заяви в позаробочий час – не пізніше наступного робочого дня.

Запис про обтяження рухомого майна вноситься до Реєстру в день прийняття заяви до розгляду реєстратором.

У разі подання заяви в електронній формі в позаробочий час запис про обтяження рухомого майна вноситься до Реєстру не пізніше наступного робочого дня.

Про внесення до Реєстру запису про обтяження рухомого майна реєстратор видає обтяжувачу чи уповноваженій ним особі примірник витягу. Другий примірник витягу реєстратор протягом п'яти днів надсилає боржнику.

У разі подання заяви в електронній формі витяг надсилається обтяжувачу чи уповноваженій ним особі виключно в електронній формі програмними засобами Реєстру.

---

⁵⁸⁹ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

Порядок виправлення помилок у Реєстрі врегульовано у пп. 13–15 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

У нормативному акті окремо розглянуто питання державної реєстрації відомостей про зміну обтяження і відступлення прав на предмет обтяження договором.

І державна реєстрація, і внесення зміни обтяжень та додаткових відомостей до обтяжень здійснюється на підставі відповідної заяви обтяжувача чи уповноваженої ним на це особи.

Обов'язковими реквізитами заяви є дата реєстрації обтяжень, реєстраційний номер запису, а також підстава внесення змін. Наприклад, такими підставами є: рішення суду, договір або рішення відповідного органу. Як і під час подання заяви, при внесенні змін обов'язковим є встановлення особи обтяжувача чи уповноваженого ним представника.

Відповідно до п. 20 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, реєстратор відмовляє у внесенні змін і додаткових відомостей до запису в таких випадках:

1. Заява не відповідає вимогам, установленим у п. 6 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, або заява подана неналежному суб'єкту, що наділений повноваженнями реєстратора.

2. У заяві немає чи наведено не повністю або з виправленням відомості, згідно з вимогами пп. 17, 18 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

3. Обтяжувач не пред'явив паспорт чи інший документ, що посвідчує особу, а у разі, коли уповноважена ним особа діє від імені обтяжувача фізичної чи юридичної особи, – довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження такої уповноваженої особи.

4. Немає документа про плату за внесення змін і додаткових відомостей до запису або якщо у разі подання заяви в електронній формі відсутня електронна копія паперового документа, виготовлена шляхом сканування з накладенням кваліфікованого електронного підпису та печатки заявника (за наявності), або електронний документ про плату за внесення змін і додаткових відомостей до запису.

5. Плату внесено не в повному обсязі.

6. Відомості, що містяться в заяві, не відповідають відомостям, що наявні в Реєстрі.

У нормативному акті вказується, що відмова у внесенні змін і додаткових відомостей до запису оформляється письмово із зазначенням причини в день прийняття заяви до розгляду реєстратором.

У разі подання заяви в електронній формі відмова у внесенні змін і додаткових відомостей до запису оформляється шляхом надсилання електронного повідомлення за допомогою програмних засобів ведення Реєстру в день надходження заяви або в разі подання заяви в позаробочий час – не пізніше наступного робочого дня.

Моментом реєстрації змін і додаткових відомостей до запису є день, година та хвилина внесення відповідних змін і додаткових відомостей до запису.

Про внесення змін і додаткових відомостей до запису реєстратор видає обтяжувачу чи уповноваженій ним особі примірник витягу. Другий примірник витягу реєстратор протягом п'яти днів надсилає боржнику.

У разі подання заяви в електронній формі витяг надсилається обтяжувачу чи уповноваженій ним особі виключно в електронній формі програмними засобами Реєстру⁵⁹⁰.

Питання державної реєстрації відомостей про припинення обтяження рухомого майна регулюються пп. 24–27 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

Відомості про припинення обтяження реєструються на підставі заяви обтяжувача чи уповноваженої ним особи.

Обтяжувач чи уповноважена ним особа має право в будь-який час подати заяву про припинення обтяження і виключення запису з Реєстру чи про продовження строку дії реєстрації не більш як на п'ять років.

На підставі відповідної заяви щодо припинення обтяження виключенню підлягає запис стосовно всього рухомого майна, що є предметом обтяження.

Після припинення обтяження обтяжувач самостійно або на письмову вимогу боржника чи особи, права якої порушено внаслідок наявності запису про обтяження, протягом п'яти

---

⁵⁹⁰ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

днів зобов'язаний подати реєстратору відповідну заяву для припинення обтяження та виключення його з Реєстру.

Відомості про припинення публічного обтяження підлягають державній реєстрації протягом п'яти днів після його припинення. Проведення реєстрації відомостей про припинення публічного обтяження покладається на уповноважений орган чи на уповноважену ним особу.

Записи про обтяження, які втратили чинність, підлягають виключенню з Реєстру через шість місяців після реєстрації відомостей про припинення обтяження.

Реєстратор вносить до Реєстру відомості про припинення обтяження в день прийняття заяви до розгляду реєстратором.

У разі подання заяви в електронній формі в позаробочий час відомості про припинення обтяження вноситься до Реєстру не пізніше наступного робочого дня.

У разі припинення обтяження до Реєстру вносяться відомості про підставу припинення обтяження.

Реєстратор відмовляє у внесенні запису до Реєстру про припинення обтяження в разі, коли:

- заява не відповідає вимогам, установленим пунктом 6 цього Порядку, або заява подана неналежному суб'єкту, що наділений повноваженнями реєстратора;

- відомості, що містяться в заяві, не відповідають відомостям, що наявні в Реєстрі.

Про внесення запису до Реєстру про припинення обтяження реєстратор видає обтяжувачу чи уповноваженій ним особі примірник витягу. Другий примірник витягу реєстратор надсилає протягом п'яти днів боржнику.

У разі подання заяви в електронній формі витяг надсилається обтяжувачу чи уповноваженій ним особі виключно в електронній формі програмними засобами Реєстру.

Відмова у внесенні запису до Реєстру про припинення обтяження оформляється письмово протягом двох робочих днів після надходження заяви із зазначенням причини.

У разі подання заяви в електронній формі відмова у внесенні запису до Реєстру про припинення обтяження оформляється шляхом надсилання електронного повідомлення за допомогою програмних засобів ведення Реєстру в день надходження заяви або у разі подання заяви в позаробочий час – не пізніше наступного робочого дня.

Відомості про припинення обтяження вносяться до Реєстру безоплатно.

Документом, що підтверджує наявність або відсутність запису в Реєстрі, є витяг, який оформляється у паперовій або електронній формі.

Фізична чи юридична особа має право на отримання витягу з Реєстру в паперовій або електронній формі, що мають однакову юридичну силу.

Витяг з Реєстру свідчить про внесення записів про обтяження до Реєстру або про їх відсутність та формується за допомогою програмних засобів ведення Реєстру з урахуванням зазначених для пошуку ідентифікаторів, визначених п. 29 Порядку. Витяг містить актуальні на дату та час надання відомості щодо одного запису про обтяження рухомого майна.

Якщо за зазначеними особою ідентифікаторами, визначеними у п. 29 Порядку, в Реєстрі знайдено декілька записів щодо обтяження рухомого майна, така особа має можливість ознайомитися із сформованим за допомогою програмних засобів ведення Реєстру переліком знайдених записів та отримати витяг щодо кожного окремого запису.

Фізичні та юридичні особи мають право на отримання відомостей, що містяться в Реєстрі, в електронній формі з використанням сервісної послуги у формі прикладного програмного інтерфейсу Реєстру на підставі договору, укладеного з адміністратором Реєстру.

Витяг у паперовій формі надається будь-яким нотаріусом або його помічником на підставі поданої фізичною чи юридичною особою заяви та після внесення плати за його надання.

У заяві зазначається один з таких ідентифікаторів: реєстраційний номер запису;

реєстраційні дані предмета обтяження; відомості про боржника: для фізичної особи – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків; для юридичної особи – найменування, ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ.

До заяви додається документ про внесення плати за надання витягу.

Надання витягу в паперовій формі забезпечується нотаріусом або його помічником за допомогою програмних засобів ведення Реєстру після здійснення пошуку за зазначеними

у заяві ідентифікаторами, надання особі переліку знайдених записів для ознайомлення у випадку, передбаченому абз. 5 п. 28 цього Порядку, формування витягу для його подальшого друку та видачі особі, що звернулася за його отриманням.

Витяг у паперовій формі надається на аркуші паперу формату А4 (210×297 міліметрів) без використання спеціального бланка. Для завірення витягу з Реєстру нотаріус використовує печатку, визначену Законом України «Про нотаріат».

Витяг в електронній формі надається через офіційний вебпортал Мін'юсту або Єдиний державний вебпортал електронних послуг після внесення плати за його надання засобами інтегрованих платіжних систем. Витяг в електронній формі може надаватися адміністратором Реєстру за допомогою програмних засобів Реєстру в межах надання сервісної послуги з опрацювання електронних заяв та/або сервісної послуги з опрацювання електронних заяв, поданих з використанням прикладного програмного інтерфейсу Реєстру.

Надання витягу в електронній формі забезпечується за допомогою програмних засобів ведення Реєстру, Єдиного державного вебпорталу електронних послуг шляхом здійснення особою пошуку за ідентифікаторами, визначеними п. 29 Порядку, перегляду у випадку, передбаченому абз. 5 п. 28 цього Порядку, переліку зареєстрованих обтяжень, формування витягу в електронній формі для його подальшого використання, зокрема й друку.

Посадові особи органів державної влади чи інші визначені законом особи, адвокати (далі – користувачі) отримують витяги у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом, шляхом безпосереднього доступу до Реєстру. Доступ користувачів до Реєстру надається (припиняється) на підставі договору, укладеного з адміністратором Реєстру, крім випадку надання користувачам автоматизованого доступу з використанням програмних засобів ведення інформаційно-телекомунікаційних систем відповідних органів державної влади за допомогою прикладного програмного інтерфейсу Реєстру (далі – доступ до Реєстру за допомогою прикладного програмного інтерфейсу)⁵⁹¹.

---

⁵⁹¹ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

Посадові особи органів державної влади чи інші визначені законом особи, адвокати (далі – користувачі) отримують витяги у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом, шляхом безпосереднього доступу до Реєстру.

Адміністратор Реєстру укладає договір: у разі, коли користувачем є посадова особа органу державної влади, – з органом, у якому працює такий користувач; у разі, коли користувачем є член Громадської ради доброчесності, член Громадської ради міжнародних експертів, адвокат – з таким користувачем.

Доступ користувача до Реєстру здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису та застосуванням виключно засобів кваліфікованого електронного підпису, які мають вбудовані апаратно-програмні засоби, що забезпечують захист записаних на них даних від несанкціонованого доступу, від безпосереднього ознайомлення із значенням параметрів особистих ключів та їх копіювання, сумісного з програмним забезпеченням Реєстру. Користувач самостійно вчиняє дії, пов'язані з отриманням електронних довірчих послуг у кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг.

Доступ до Реєстру за допомогою прикладного програмного інтерфейсу надається виключно користувачам, які є посадовими особами органів державної влади.

Доступ до Реєстру за допомогою прикладного програмного інтерфейсу забезпечується технічним адміністратором Реєстру у режимі реального часу в електронному вигляді інформаційно-телекомунікаційними засобами із застосуванням засобів технічного та криптографічного захисту інформації відповідно до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

Для захисту інформації застосовуються засоби криптографічного захисту інформації, що мають сертифікат відповідності або позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері криптографічного захисту інформації.

Єдина структура та формат інформаційних файлів, що передаються та приймаються в порядку доступу до Реєстру за допомогою прикладного програмного інтерфейсу, процедури взаємодії інформаційних систем та зміни до них визначаються Мін'юстом та відповідним державним органом шляхом

прийняття спільних рішень, які оформляються окремими протоколами, підготовленими відповідно до цього Порядку.

Формування витягу в електронній формі здійснюється автоматично програмними засобами ведення Реєстру з урахуванням зазначених користувачем ідентифікаторів, визначених у п. 29 Порядку. Витяг, сформований в електронній формі шляхом безпосереднього доступу користувача до Реєстру, містить актуальні на дату та час надання відомості щодо одного обтяження рухомого майна. У разі необхідності користувач може сформував розширений витяг з Реєстру, який містить інформацію, зокрема й про обтяження, які були вилучені після їх припинення. У витягу зазначаються дата реєстрації обтяження рухомого майна, реєстраційний номер запису, відомості про боржника, обтяжувача, реєстратора, відступлення прав на предмет обтяження, опис предмета обтяження, достатній для його ідентифікації, та/або його реєстраційні дані, розмір основного зобов'язання, строк виконання основного зобов'язання в повному обсязі, підставу виникнення обтяження.

У разі реєстрації застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів у витягу також зазначаються відомості про випуск заставної або її відсутність, у разі реєстрації заставної – її реквізити, відмітка про те, що застава є наступною.

За внесення до Реєстру запису, а також змін і додаткових відомостей до запису, надання інформації з Реєстру справляється плата. Водночас органи державної влади звільняються від плати за внесення до Реєстру записів, змін і додаткових відомостей до запису, виключення запису з Реєстру, а також отримання витягів, якщо вони видаються у зв'язку зі здійсненням ними повноважень, передбачених законодавством.

Варто нагадати, що відомості про те, що посвідчені заповіти підлягають внесенню до Спадкового реєстру, було запроваджено Наказом Міністерства юстиції України від 17 жовтня 2000 р. № 51/5 «Про Єдиний реєстр заповітів та спадкових справ». Відповідно до п. 5 положення вказаного наказу, усі заповіти, складені та засвідчені, змінені або скасовані в установленому законодавством порядку, заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину із 1 грудня 2000 р. підлягають обов'язковій реєстрації у вказаному реєстрі. Зараз цей реєстр перейменовано у Спадковий реєстр.

Відомості про заповіти підлягають обов'язковій державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, установленому Положенням про Спадковий реєстр, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. № 1810/5⁵⁹², який діє з відповідними змінами. Зауважимо, що звичайні пересічні громадяни не мають вільного доступу до Спадкового реєстру.

Положення установлює порядок ведення й користування Спадковим реєстром, внесення до нього відомостей про заповіти та спадкові договори, посвідчені в Україні, а за бажанням заповідача – посвідчені (складені та/або прийняті на зберігання) і зареєстровані в іноземних державах згідно з Конвенцією про запровадження системи реєстрації заповітів, про заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину, а також надання інформації з нього.

Державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси, що мають доступ до Спадкового реєстру через інформаційну мережу Мін'юсту щодо посвідчених заповітів, спадкових договорів, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведених спадкових справ, а також змін до них, та виданих свідоцтв про право на спадщину.

Згідно з пп. 1.3.1–1.3.3 Положення, всіх реєстраторів Спадкового реєстру поділено на три групи.

До першої групи належать державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси, які мають доступ до Спадкового реєстру через інформаційну мережу Мін'юсту щодо посвідчених заповітів, спадкових договорів, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину.

До другої групи відносять Державне підприємство «Національні інформаційні системи» та його регіональні філії. Вони є реєстраторами щодо: заповітів, посвідчених посадовими особами органів місцевого самоврядування; заповітів, спадкових

---

⁵⁹² Про затвердження Положення про Спадковий реєстр : Наказ Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. № 1810/5.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>

договорів, посвідчених консульськими установами України, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведених такими установами спадкових справ та виданих ними свідоцтв про право на спадщину; а також заповітів, посвідчених (складених та/або прийнятих на зберігання) і зареєстрованих в іноземних державах згідно з Конвенцією про запровадження системи реєстрації заповітів, яка була ратифікована Україною 10 липня 2010 року та набула чинності для України 31 грудня 2010 року), запити про реєстрацію яких в Україні на прохання заповідача подані Мін'юсту, а також змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів.

Третьою групою охоплені посадові особи органу місцевого самоврядування, що мають доступ до Спадкового реєстру через інформаційну мережу Мін'юсту щодо заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину. Однак, на практиці, оскільки вони (посадові особи органу місцевого самоврядування) ще не склали іспиту зі спадкового права та не отримали права видавати свідоцтва про право на спадщину⁵⁹³.

За письмовою заявою приватного нотаріуса – Реєстратора доступ до Спадкового реєстру з метою виконання функцій Реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса.

Наголошуємо, що приватний нотаріус – Реєстратор несе відповідальність за помилки, допущені помічником (консультантом) цього нотаріуса у процесі користування Спадковим реєстром.

Реєстратори вносять відомості до Спадкового реєстру, перевіряють за даними Спадкового реєстру інформацію про наявність або відсутність посвідчених заповітів, спадкових договорів, заведених спадкових справ та виданих свідоцтв про право на спадщину і видають (виготовляють) відповідні витяги та інформаційні довідки в порядку, встановленому Положенням. Ведення Спадкового реєстру здійснюється українською мовою.

---

⁵⁹³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 416–417.

У разі внесення відомостей на підставі Конвенції про запровадження системи реєстрації заповітів, про заповіт, посвідчений (складений та/або прийнятий на зберігання) і зареєстрований в іноземній державі, ім'я (імена) та прізвище (прізвища) заповідача (заповідачів) зазначаються у Спадковому реєстрі українською та/або англійською мовою, що є однією з офіційних мов Ради Європи.

Відомості про заповіти, зокрема посвідчені посадовими та службовими особами, зазначеними у ст.ст. 1251 та 1252 Цивільного кодексу України, ст. 37 та ст. 40 Закону України «Про нотаріат», спадкові договори та внесення змін до них, скасування заповітів та розірвання спадкових договорів, заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину підлягають обов'язковому внесенню до Спадкового реєстру.

Акцентуємо, що в умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Спадкового реєстру реєстрація відомостей про заповіти, зміни до них, скасування заповітів, заведені спадкові справи, спадкові договори, зміни до них, розірвання спадкових договорів, видані свідоцтва про право на спадщину та їх дублікати проводиться протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу.

Вказаними Реєстраторами до Спадкового реєстру:

1) вносяться відомості про заповіти та спадкові договори щодо заповідача/заповідачів, відчужувача/відчужувачів:

– прізвища та імена, по батькові (за наявності) заповідача (заповідачів) та особи, яка склала заповіт від імені заповідача (заповідачів) в іноземній державі (за наявності);

– прізвище(а) та ім'я (імена), по батькові (за наявності) відчужувача (відчужувачів);

– реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків або причина його відсутності;

– місце проживання або місцеперебування;

– дата та місце (якщо воно невідоме – назва країни) народження.

2) також вносяться відомості про посвідчення заповіту, спадкового договору як документа:

– вид (заповіт, заповіт подружжя, секретний заповіт, спадковий договір, спадковий договір з участю подружжя);

- серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів (за наявності), на яких викладено текст заповіту (спадкового договору);
- номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій (за наявності);
- відомості про особу, яка посвідчила заповіт (спадковий договір);
- дата й місце посвідчення;
- місце зберігання заповіту (спадкового договору)⁵⁹⁴.

У разі видачі дубліката заповіту (спадкового договору) до Спадкового реєстру вносяться такі відомості:

- серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів (за наявності), на яких викладено текст дубліката;
- номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій;
- дата видачі дубліката;
- відомості про особу, яка видала дублікат заповіту (спадкового договору);
- місце видачі дубліката.

Також передбачено внесення до Спадкового реєстру документа, який змінює або скасовує заповіт:

- вид (заповіт, заповіт подружжя, спадковий договір, заява, інший документ);
- серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів (за наявності), на яких викладено текст документа;
- номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій;
- дата й місце посвідчення документа;
- відомості про особу, яка посвідчила такий документ;
- місце зберігання (за наявності)⁵⁹⁵.

Окремо вносяться відомості про:

- 1) документ, який змінює або на підставі якого розірвано спадковий договір (вид, дата та номер документа, назва органу (установи), який посвідчив або видав документ (видавець));
- 2) визнання заповіту (спадкового договору) недійсним;

---

⁵⁹⁴ Про затвердження Положення про Спадковий реєстр : Наказ Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. № 1810/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>

⁵⁹⁵ Там само.

- 3) реєстрацію заповіту в іноземних державах;
- 4) реєстратора.

Також надано право Реєстратору, у разі потреби, вносити до Спадкового реєстру додаткові відомості, необхідні для належного виконання своїх повноважень.

У п.п. 2.2 Положення про Спадковий реєстр врегульовано питання внесення до Спадкового реєстру відомостей про заведені спадкові справи, а також зміни до них.

Зокрема, вносяться відомості про заведену спадкову справу щодо:

- 1) спадкодавця: прізвище та ім'я (імена), по батькові (за наявності); реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків або причина його відсутності; дата й місце (якщо воно невідоме – назва країни) народження; дата смерті;

- 2) номера спадкової справи, дати та місця її заведення, місця зберігання (номера, дати та місця продовження провадження спадкової справи, яка заведена на заміну (у разі продовження провадження спадкової справи), зміна місця зберігання);

- 3) видачі свідоцтва про право на спадщину: відомості про спадкоємця (спадкоємців) для: фізичних осіб – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності); резидент (нерезидент), реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків або причина його відсутності, черга спадкоємця за законом, ступінь споріднення, місце проживання або місцеперебування; юридичних осіб – найменування, резидент (нерезидент), код за Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України (податковий номер) (за наявності), місцезнаходження; відомості про отримане у спадщину майно (його найменування, опис, вартість, частка тощо); серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів, на яких викладено текст свідоцтва (для консульських установ України – за наявності); номер у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій; дата видачі та відомості про особу, яка видала свідоцтво про право на спадщину (видавець); відомості про видачу дублікату свідоцтва про право на спадщину (серії та номери спеціальних бланків нотаріальних документів, на яких викладено текст дублікату (за наявності), номер у реєстрі для реєстрації

нотаріальних дій, дата видачі дубліката, відомості про особу, яка видала дублікат, місце його видачі);

4) визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним (вид, дата та номер документа, на підставі якого свідоцтво про право на спадщину визнане недійсним, найменування суду (видавець));

5) додаткових відомостей (зазначається інформація про: документ, на підставі якого до спадкової справи вносяться зміни (заява, акт прийому-передачі тощо), попередній номер спадкової справи та дата її заведення до заміни тощо)⁵⁹⁶.

Міністерство закордонних справ України та представництва МЗС на території України вносять до Спадкового реєстру відомості про посвідчені консульськими установами України заповіти і спадкові договори, зміни до них, скасування таких заповітів та розірвання спадкових договорів, а також про заведені спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину шляхом подання державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філіям заяв в електронній формі з використанням системи електронної взаємодії органів виконавчої влади (далі – система взаємодії) за формою, наведеною в додатках 1–9, для внесення відповідної інформації та формування реєстраційного запису.

Посадові особи органів місцевого самоврядування вносять до Спадкового реєстру відомості про посвідчення заповітів шляхом подання державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філіям заяв в електронній формі з використанням системи взаємодії за формою, наведеною в додатках 1–3, 9 вказаного Положення.

Мін'юст вносить до Спадкового реєстру відомості про заповіти (спадкові договори), посвідчені (складені та/або прийняті на зберігання) і зареєстровані в іноземних державах, а також зміни до них та їх скасування, щодо яких в установленому порядку надійшов запит про їх реєстрацію в Україні на підставі Конвенції про запровадження системи реєстрації заповітів, шляхом подання державному підприємству

---

⁵⁹⁶ Про затвердження Положення про Спадковий реєстр : Наказ Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. № 1810/5.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>

«Національні інформаційні системи» або його філіям заяв в електронній формі з використанням системи взаємодії за формою, наведеною в додатках 1, 3 вказаного Положення.

Внесення до Спадкового реєстру відомостей про заповіти, посвідчені посадовими та службовими особами, що зазначені у ст. 1252 Цивільного кодексу України і ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», здійснюється державними нотаріальними архівами у разі прийняття на зберігання примірника заповіту.

Під час подання зазначених заяв за формою, наведеною в додатках 1, 3 вказаного Положення, заповідач, відчужувач пред'являє паспорт або інший документ, який посвідчує особу.

Заповіти, посвідчені нотаріусами, консульськими установами, посадовими і службовими особами, які зазначені в ст. ст. 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, ст. 37 і ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру підлягають обов'язковій державній реєстрації в зазначеному реєстрі шляхом подання зазначеними особами та установами Реєстраторові заяви за формою, наведеною в додатку 9 вказаного Положення.

Нотаріуси, які не мають безпосереднього доступу до Спадкового реєстру, вносять до нього відомості, зокрема про заповіти та спадкові договори, спадкові справи, свідоцтва про право на спадщину, що були посвідчені, заведені та видані ними до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру, шляхом подання Реєстраторові заяв за формою, наведеною в додатках 1–9 вказаного Положення.

Заяви за формою, наведеною в додатках 1–9 вказаного Положення, подаються (надсилаються) Реєстратору: у день вчинення відповідної нотаріальної дії; протягом двох робочих днів після зміни місця зберігання заповіту, спадкового договору або спадкової справи (відомості подаються державною нотаріальною конторою або державним нотаріальним архівом, до яких такі документи надійшли на зберігання); протягом двох робочих днів після надходження на зберігання заповітів від осіб, які зазначені в статті 1252 Цивільного кодексу України і ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат»; протягом п'яти робочих днів після задоволення Мін'юстом на підставі Конвенції про запровадження системи реєстрації заповітів

запиту про державну реєстрацію заповіту, посвідченого (складеного та/або прийнятого на зберігання) в іноземних державах, а також змін до нього та скасування заповіту.

Щодо передачі запиту про реєстрацію заповіту, змін до нього та скасування заповіту в іноземних державах на підставі Конвенції про запровадження системи реєстрації заповітів Мін'юст повідомляє Реєстратора (безпосередньо нотаріуса, який посвідчив заповіт, або через державний орган чи установу, якими посвідчено заповіт або яким його передано на зберігання).

Відомості про реєстрацію заповіту, змін до нього та скасування заповіту в іноземних державах на підставі Конвенції вносяться до Спадкового реєстру уповноваженим Реєстратором із зазначенням назв відповідних держав.

Реєстратор відмовляє у внесенні відомостей до Спадкового реєстру у разі відсутності: у заяві передбачених Положенням про Спадковий реєстр відомостей або якщо такі відомості неповністю, нечітко або нерозбірливо зазначені; документа про здійснення оплати за формування в Спадковому реєстрі реєстраційного запису з видачею відповідного витягу або якщо таку оплату здійснено не в повному обсязі.

Варто зауважити, що для підтвердження факту внесення відомостей до Спадкового реєстру реєстратором (нотаріусом) готується відповідний витяг.

Зокрема, державний нотаріус державної нотаріальної контори, приватний нотаріус готують витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі у двох примірниках, один з яких залишається у справах нотаріуса (державної нотаріальної контори), а другий видається заявникові (заповідачеві, відчужувачеві, набувачеві та/або спадкоємцеві).

Державний нотаріальний архів готує витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі у двох примірниках, один з яких залишається на зберіганні в архіві, а другий надсилається заявникові (заповідачеві, відчужувачеві).

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» та його філії готують витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі в одному примірнику, який надсилається заявнику (посадовій особі органу місцевого самоврядування, посадовій особі МЗС та представництва МЗС на території України,

національному органів іноземної держави – через Мін'юст) в електронній формі з використанням системи взаємодії.

На підставі відомостей Спадкового реєстру виготовляються: витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі; витяг зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту та спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину; інформаційна довідка зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту і спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину.

Витяги та інформаційні довідки зі Спадкового реєстру в паперовій формі засвідчуються підписом та скріплюються печаткою Реєстратора, а в електронній формі засвідчуються кваліфікованим електронним підписом Реєстратора.

Реєстратор зі Спадкового реєстру на письмовий запит, складений за формою, наведеною в додатку 10, видає: фізичним особам-заповідачам та сторонам спадкового договору (в межах вчиненого правочину) витяги зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідчених заповітів і спадкових договорів; будь-якій особі у разі пред'явлення нею свідоцтва про смерть або іншого документа, що підтверджує факт смерті заповідача, спадкодавця, – витяги зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту і спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину.

Реєстратор видає зі Спадкового реєстру інформаційну довідку про наявність (відсутність) посвідченого заповіту, спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину на письмовий запит, складений за формою, наведеною в додатку 10: суду, прокуратури, органів дізнання і досудового слідства у зв'язку з цивільними, господарськими, адміністративними або кримінальними справами, справами про адміністративні правопорушення, що перебувають у провадженні зазначених органів. У такому запиті, скріпленому гербовою печаткою відповідного органу, обов'язково зазначається номер справи; нотаріусів, консульських установ України, Мін'юсту (зокрема й для надання відповіді на запит національних органів іноземних держав), територіальних

органів Міністерства юстиції у зв'язку із здійсненням ними своїх повноважень.

Витяги та інформаційні довідки зі Спадкового реєстру про посвідчені заповіти і спадкові договори видаються іншим особам, крім заповідача та відчужувача, тільки після смерті останніх за умови пред'явлення свідоцтва про смерть або іншого документа, що підтверджує факт смерті заповідача, спадкодавця.

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» та його філії на складений за формою, наведеною в додатку 10, запит Мін'юсту, направлений в електронній формі з використанням системи взаємодії, видають із Спадкового реєстру інформаційну довідку про наявність (відсутність) посвідченого заповіту для підготовки відповіді національному органу іноземної держави, призначеному на підставі Конвенції про запровадження системи реєстрації заповітів, який звернувся у зв'язку із запитом особи, яка перебуває за межами України, про отримання інформації про наявність посвідченого (складеного та/або прийнятого на зберігання) і зареєстрованого в Україні заповіту, яка надсилається в електронній формі з використанням системи взаємодії.

Пошук інформації про наявність або відсутність посвідченого заповіту, спадкового договору у Спадковому реєстрі здійснюється за прізвищем, ім'ям та по батькові (за наявності) заповідача (відчужувача), його роком народження (за наявності) та/або реєстраційним номером облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків (за наявності).

Пошук інформації про наявність або відсутність у Спадковому реєстрі заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину здійснюється за прізвищем, ім'ям та по батькові (за наявності) спадкодавця, реєстраційним номером облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків (за наявності) та датою смерті спадкодавця.

Інформаційні довідки зі Спадкового реєстру, пов'язані із заведенням спадкових справ і видачею свідоцтв про право на спадщину, готуються в одному примірнику, який залишається у справах нотаріуса, що відкриває та веде такі спадкові справи. Витяги та інформаційні довідки, що не пов'язані

із заведенням спадкових справ і видачею свідоцтв про право на спадщину, готуються в одному примірнику на письмові запити заявників та надаються їм.

Реєстратор відмовляє у видачі витягу та інформаційної довідки зі Спадкового реєстру в разі: відсутності документа про здійснення оплати за формування в Спадковому реєстрі реєстраційного запису з видачею відповідного витягу, інформаційної довідки або здійснення такої оплати не в повному обсязі (за винятком випадків, коли така плата не справляється); коли у запиті відсутні відомості, за якими здійснюється пошук інформації відповідно до п. 3.5 вказаного розділу, або вони неповністю, нечітко або нерозбірливо зазначені; відсутності свідоцтва про смерть або іншого документа, що підтверджує факт смерті заповідача, спадкодавця.

Автоматизований доступ до відомостей Спадкового реєстру надається у передбачених законом випадках виключно посадовим особам державних органів за допомогою прикладного програмного інтерфейсу.

Доступ забезпечується адміністратором Спадкового реєстру у режимі реального часу в електронному вигляді інформаційно-телекомунікаційними засобами із застосуванням засобів технічного та криптографічного захисту інформації відповідно до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

Для захисту інформації застосовуються засоби криптографічного захисту інформації, що мають сертифікат відповідності або позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері криптографічного захисту інформації.

Єдина структура та формат інформаційних файлів, що передаються та приймаються в порядку доступу користувача до Спадкового реєстру за допомогою прикладного програмного інтерфейсу, процедури взаємодії інформаційних систем та зміни до них визначаються Мін'юстом та відповідним державним органом шляхом прийняття спільних рішень, які оформляються окремими протоколами, підготовленими відповідно до Положення.

У разі внесення до Спадкового реєстру відомостей про посвідчення заповіту подружжя або спадкового договору

з участю подружжя Реєстратор за їхнім бажанням виготовляє для кожного з подружжя окремий витяг про реєстрацію в Спадковому реєстрі.

Плата за формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про посвідчення заповіту (змін до нього, скасування, видачу дубліката), спадкового договору (змін до нього, розірвання, видачу дубліката), видачу свідоцтва про право на спадщину або дубліката свідоцтва про право на спадщину з видачею відповідного витягу, а також за проведення перевірки інформації про наявність чи відсутність посвідчених заповіту і спадкового договору або заведеної спадкової справи та виданих свідоцтв про право на спадщину з видачею відповідного витягу або інформаційної довідки зі Спадкового реєстру справляється у розмірах, що встановлюються Міністерством юстиції України.

Плата не справляється за: формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про посвідчення заповітів консульськими установами України, посадовими і службовими особами, які зазначені у ст.ст. 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, ст. 37 та ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», заповітів (складених та/або прийнятих на зберігання) в іноземних державах, а також змін до них та скасування заповітів, що підлягають реєстрації у Спадковому реєстрі на підставі Конвенції; формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про заповіти і спадкові договори, посвідчені нотаріусами, консульськими установами, посадовими і службовими особами, які зазначені в ст.ст. 1251 і 1252 Цивільного кодексу України, ст. 37 і ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру; проведення перевірки інформації про наявність чи відсутність заведеної спадкової справи та виданих свідоцтв про право на спадщину у разі видачі свідоцтва про право на спадщину; формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про видачу свідоцтва про право на спадщину у разі, коли спадкоємцем є держава.

Плата справляється у разі подання особисто заповідачем Реєстраторові заяви про державну реєстрацію заповітів, посвідчених консульськими установами України, посадовими і службовими особами, які зазначені у ст.ст. 1251 та 1252

Цивільного кодексу України, ст. 37, ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», а також посвідчених (складених та/або прийнятих на зберігання) і зареєстрованих в іноземній державі на підставі Конвенції.

Також плата не справляється з: осіб з інвалідністю I та II груп, осіб з інвалідністю внаслідок Другої світової війни та прирівняних до них осіб – за всі звернення до Спадкового реєстру; дітей-сиріт – за проведення перевірки інформації про наявність або відсутність посвідченого заповіту, спадкового договору або заведеної спадкової справи, якщо така перевірка пов'язана із заведенням спадкової справи; громадян, віднесених законом до 1-ї категорії осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи; дітей-сиріт; непрацевдатних за віком; громадян, що успадковують майно осіб, які загинули при захисті України, у зв'язку з виконанням інших державних чи громадських обов'язків або з виконанням обов'язку громадянина щодо врятування життя людей, охорони громадського порядку та боротьби із злочинністю, охорони приватної власності або колективної чи державної власності, а також осіб, реабілітованих у встановленому порядку, – за формування у Спадковому реєстрі реєстраційного запису про видачу свідоцтва про право на спадщину або його дублікату⁵⁹⁷.

Відомості зі Спадкового реєстру надаються безоплатно на письмовий запит: Мін'юсту (для підготовки відповіді на запит національних органів іноземних держав), територіальних органів Міністерства юстиції, консульських установ України у зв'язку із здійсненням ними своїх повноважень; суду, прокуратури, органів дізнання і досудового слідства у зв'язку з цивільними, господарськими, адміністративними або кримінальними справами, справами про адміністративні правопорушення, що перебувають у провадженні таких органів. У такому запиті, що скріплюється гербовою печаткою відповідного органу, обов'язково зазначається номер справи.

Доступ до цього реєстру може бути надано Держателю Спадкового реєстру (Мін'юсту) в особі уповноважених

---

⁵⁹⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 422.

працівників Департаменту в межах реалізації ними повноважень щодо здійснення контролю за достовірністю та повнотою наданої Реєстраторами інформації.

Адміністратор Спадкового реєстру здійснює комплекс програмних, технологічних та організаційних заходів щодо забезпечення захисту відомостей, які містяться у Спадковому реєстрі, від несанкціонованого доступу.

Законодавцем було додано нову ст. 46-1 до Закону України «Про державний нотаріат», яка має назву «Використання відомостей єдиних та державних реєстрів». Ця стаття зобов'язує використовувати вказані реєстри у нотаріальному процесі шляхом безпосереднього доступу до них. Так, нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості Єдиного державного демографічного реєстру, а також Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, інших єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції України.

А під час вчинення нотаріальних дій з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва нотаріус обов'язково використовує також відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру⁵⁹⁸.

Інформація з єдиних та державних реєстрів, отримана нотаріусом під час вчинення нотаріальних дій, залишається у відповідній справі державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса. Користування єдиними та державними реєстрами здійснюється безпосередньо нотаріусом, який вчиняє відповідну нотаріальну дію⁵⁹⁹.

---

⁵⁹⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 422.

⁵⁹⁹ Там само.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте гарантії осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій до посадових осіб органів місцевого самоврядування.
2. Які нормативні акти регулюють територіальну компетенцію нотаріальних органів в Україні?
3. Які існують гарантії для осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю?
4. Дайте визначення поняття нотаріальної таємниці.
5. Перерахуйте види електронних реєстрів, які використовують нотаріуси України під час провадження нотаріального процесу?

Розділ 5

**ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ
НОТАРІАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

**5.1. Нотаріальні провадження
у структурі нотаріального процесу**

Нотаріальне провадження є одним з основних елементів нотаріального процесу, оскільки характеризує всі основні ознаки провадження нотаріальної діяльності⁶⁰⁰.

Нотаріальне провадження – це сукупність процесуальних дій, вчинюваних нотаріусами та іншими суб'єктами нотаріального процесу в певному, закріпленому нотаріальним законодавством, порядку⁶⁰¹.

Правовому регулюванню підлягають форми та порядок вчинення конкретних нотаріальних дій.

Чинне українське законодавство не визначає поняття нотаріальної дії, хоча воно набуло широкого використання не лише в нотаріальній діяльності. У юридичній літературі нотаріальну дію пропонується трактувати з погляду її багатозначності й одночасного позначення, по-перше, змісту процедури нотаріальної діяльності, що виражається в послідовному фіксуванні юридичних фактів, і, по-друге, результату нотаріального виробництва як юридичного факту⁶⁰².

На думку більшості вчених та практиків, під нотаріальною дією потрібно розуміти посвідчення безспірних прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших дій, спрямованих на позасудову охорону прав і інтересів осіб, що належать до повноважень нотаріальних органів⁶⁰³.

---

⁶⁰⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 358.

⁶⁰¹ Там само.

⁶⁰² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 357; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 173.

⁶⁰³ Нотаріат в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна. К. : Національна академія управління; Алерта, 2016. С. 89.

Тобто нотаріальна дія – це система дій процесуального характеру, що здійснюються у встановленому законом порядку уповноваженими особами та спрямовані на досягнення певного результату з реалізації та (або) закріплення прав і законних інтересів громадян та організацій⁶⁰⁴.

Наприклад, для посвідчення будь-якого правочину нотаріус зобов'язаний перевірити дієздатність, правоздатність осіб, які звернулися за вчиненням нотаріальної дії, належність майна, наявність і умови основних зобов'язань, відсутність обтяжень щодо майна та інші, які впливають із законодавства, обставини⁶⁰⁵.

Нотаріус чи інша посадова особа, які вчиняють нотаріальні дії, видають або посвідчують документи, що є підтвердженням вчинення конкретної нотаріальної дії. Ця діяльність, на думку більшості вчених, дослідників нотаріату, охоплюється поняттям «нотаріальні акти»⁶⁰⁶, хоча цей термін і не вживається в законодавстві про нотаріат.

Нотаріальний акт є завершальним етапом нотаріального провадження у конкретній справі та підтвердженням учинення нотаріальної дії.

Кожній нотаріальній дії присвоюється окремий реєстровий номер. Номер, під яким нотаріальна дія зареєстрована в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, позначається на документах, що видаються нотаріусом, чи в посвідчувальних написах⁶⁰⁷.

Нотаріальна дія вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до реєстру для реєстрації нотаріальних дій. А запис у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій є доказом вчинення нотаріальної дії⁶⁰⁸.

---

⁶⁰⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 357; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 173.

⁶⁰⁵ Там само.

⁶⁰⁶ Радзівєвська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні : навч. посіб. / за ред. Л. К. Радзівєвської. К. : Юрінком Інтер, 2000. С. 89.

⁶⁰⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 358.

⁶⁰⁸ Там само.

Виконавчий напис нотаріуса набуває чинності з дати його реєстрації в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, про що зазначається у тексті самого виконавчого напису⁶⁰⁹.

Видами нотаріального провадження є такий порядок вчинення нотаріальних дій, які об'єднані у певні групи (які є подібними за своєю матеріально-правовою природою)⁶¹⁰.

Існують різні класифікації видів нотаріальних дій.

Деякі вчені пропонують всі нотаріальні дії розділити на дві великі групи: обов'язкові – у випадках, коли реалізація суб'єктивних прав неможлива без їх нотаріального оформлення, і необов'язкові – коли нотаріальні дії відбуваються за заявою громадян та організацій і цілком залежать від їхнього розсуду. Вчинення чи невчинення таких дій не впливає на реалізацію суб'єктивних прав і слугує лише мірою їх охорони.

Інша група вчених вважає, що така класифікація, безумовно, має підстави, але не дає можливості виділяти види нотаріального провадження, тому що жодних процесуальних особливостей вчинення обов'язкових нотаріальних дій порівняно з тими, котрі відбуваються за бажанням громадян, немає⁶¹¹.

Зважаючи на критерій цілеспрямованості та змісту нотаріальні дії можна розділити на чотири групи і, відповідно, виокремити чотири види нотаріальних проваджень:

1) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення безспірного права;

2) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення безспірного факту;

3) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на забезпечення збереження майна та документів;

4) провадження по вчиненню нотаріальних дій, спрямованих на надання документу виконавчої сили⁶¹².

Запропонована класифікація може бути визнана найвдалішою тому, що має практичне і теоретичне значення.

---

⁶⁰⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 358.

⁶¹⁰ Там само.

⁶¹¹ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 93.

⁶¹² Там само.

Вона сприяє, з одного боку, більш глибокому аналізу і пізнанню сутності нотаріальних дій, а з другого – удосконаленню процесуального порядку розгляду нотаріальних справ і розробці спеціальних правил їх учинення⁶¹³.

До групи нотаріальних актів, спрямованих на посвідчення безспірного права, належать нотаріальні дії, пов'язані з видачею свідоцтв: про право на спадщину; про право власності на частку у спільному майні подружжя; про придбання житлових будинків з прилюдних торгів. Об'єктом охорони під час здійснення подібних актів є наявні суб'єктивні права фізичних і юридичних осіб. Здійснюючи нотаріальні дії заданої групи, нотаріус підтверджує суб'єктивні права заінтересованих осіб, зокрема, досягається мета надання вірогідності безспірному праву: спадкування; власності на частку у спільному майні подружжя; власності на придбаний з прилюдних торгів житловий будинок. Видані на підтвердження цих безспірних прав свідоцтва надалі можуть бути визнані недійсними тільки в судовому порядку⁶¹⁴.

До нотаріальних дій, спрямованих на посвідчення і засвідчення безспірних фактів, належать: посвідчення правочинів; посвідчення факту, що фізична особа є живою; посвідчення факту перебування фізичної особи у певному місці; посвідчення тотожності фізичної особи з особою, зображеною на фотографії; посвідчення часу пред'явлення документів; посвідчення факту передачі заяв фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам; прийняття в депозит грошових сум і цінних паперів тощо. До цієї ж групи належать дії зі засвідчення фактичних даних: посвідчення вірності копій документів і виписок з них; посвідчення справжності підписів на документах; посвідчення правильності перекладу документів з однієї мови на іншу; вчинення морських протестів. Водночас здійснюється охорона законних інтересів, що полягає у наданні вірогідності та визнанні безспірними певних фактів⁶¹⁵.

---

⁶¹³ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 94.

⁶¹⁴ Там само. С. 94–95.

⁶¹⁵ Там само. С. 95.

До нотаріальних дій, спрямованих на забезпечення збереження майна і документів, належать: вжиття заходів з охорони спадкового майна; видача свідоцтва виконавцю заповіту; прийняття документів на збереження; накладення заборони відчуження житлового будинку й іншого нерухомого майна. Для цих нотаріальних дій загальною ознакою, що їх поєднує, є те, що всі вони спрямовані на забезпечення збереження певних об'єктів⁶¹⁶.

Четверту групу утворюють нотаріальні дії, спрямовані на надання документу виконавчої сили: вчинення виконавчого напису; вчинення протестів векселів, а також пред'явлення чеків до платежу і посвідчення несплати чеків; вчинення протестів векселів⁶¹⁷.

До повноважень нотаріальних органів належать різні за складністю провадження. Іноді навіть здається, що в окремих нотаріальних провадженнях робота нотаріуса складається лише з механічних, а не правових дій. Але це удавана простота, ціну якої буває важко встановити, вона визначається лише згодом, коли постає питання про відповідальність нотаріуса⁶¹⁸.

5.2. Загальні правила вчинення нотаріальних дій

Нотаріальні дії можуть вчинятися будь-яким державним і приватним нотаріусом України, посадовими особами органів місцевого самоврядування, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством щодо обов'язкової територіальної компетенції⁶¹⁹.

Територіальна компетенція нотаріальних органів – це встановлене чинним законодавством України розмежування кола вчинюваних нотаріальних дій між нотаріусами (державними, приватними) та іншими органами квазінотаріату,

---

⁶¹⁶ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 95.

⁶¹⁷ Там само.

⁶¹⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : ЛьвДУВС. 2019. С. 361.

⁶¹⁹ Там само. С. 363–364.

уповноваженими на вчинення нотаріальних дій, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, з урахуванням нотаріального округу або території їх діяльності, зокрема з огляду на винятки щодо обов'язкового місця вчинення певних видів нотаріальних дій⁶²⁰.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 1 жовтня 2008 року № 6134-VI введено в обіг поняття нотаріального округу шляхом доповнення нотаріального Закону ст. 13-1 «Нотаріальний округ». У цій статті законодавцем визначено поняття нотаріального округу як територіальної одиниці, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якої знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса. Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. Водночас у містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста⁶²¹.

Загальновідомо, що нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених нотаріальним Законом. Однак встановлення нотаріального округу для обслуговування нотаріуса не можна отожднювати з неможливістю вчиняти нотаріальні дії для осіб з іншого нотаріального округу та громадян інших держав та осіб без громадянства⁶²².

На думку М. Дякович, встановлення законом нотаріального округу, тобто меж нотаріальної діяльності нотаріуса, дає можливість не тільки рівномірно розподілити навантаження нотаріусів, а й ефективно здійснювати керівництво державними нотаріальними конторами та контроль за здійсненням нотаріальної діяльності, узагальнювати нотаріальну практику,

---

⁶²⁰ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 114.

⁶²¹ Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2015. С. 168.

⁶²² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : ЛьвДУВС. 2019. С. 365.

вести нотаріальну статистику, впорядковувати архіви, забезпечити ефективну охорону прав та інтересів осіб, які звертаються до нотаріуса⁶²³.

Нотаріальні дії вчиняються у приміщенні державної нотаріальної контори, приміщенні приватного нотаріуса у визначеному нотаріальному окрузі, відповідно до реєстраційного посвідчення, виданого нотаріусу територіальним органом Мін'юсту.

У разі вчинення нотаріальних дій не за місцем розташування нотаріальної контори, а в приміщенні іншої нотаріальної контори (яка виконує обов'язки), на нашу думку, можна порушувати питання про визнання правочину (для якого встановлено певне місце посвідчення) недійсним.

Ми погоджуємося з думкою С. Фурси та Є. Фурси, що беручи до уваги ст. 40 Закону України «Про нотаріат», прив'язка місця вчинення нотаріальної дії обмежена конкретним приміщенням або певною територією, зокрема, приміщення і територія лікарні, госпіталю, де на лікуванні знаходиться особа, щодо якої вчиняється така нотаріальна дія, як посвідчення заповіту. Водночас заповіти можуть посвідчуватися лише хворих, які перебувають на лікуванні, але медичний персонал, який має вільний вихід за межі лікарні, не може посвідчувати заповіти у зазначених посадових осіб. Для військовослужбовців вихід, а надто виїзд із військової частини, обмежений, тому їм надано право посвідчувати довіреності навіть на нерухоме майно у командирів військових частин, за умови, що в пунктах їхньої дислокації немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії. Але ж члени їхніх родин не обмежені в можливості покидати військову частину і пункт її дислокації, тому вони здатні виїхати в населений пункт, де є нотаріуси. Довіреності військовослужбовців посвідчують у приміщеннях військових частин, установ або військових навчальних закладів. Довіреності, заповіти та засвідчення підпису особи (ст.ст. 40, 40-1 Закону)

---

⁶²³ Дякович М. М. Хрестоматія нотаріального права України : навч. посіб. 2-е вид. К. : Істина, 2018. С. 72.

посвідчують та засвідчуються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторів⁶²⁴.

Щодо консульських установ та дипломатичних представництв, то нотаріальні дії вчиняються у приміщеннях цих установ, а якщо нотаріальна дія вчиняється поза межами установи, то вона має бути вчинена в межах консульського округу.

Вчинення нотаріальних дій у межах нотаріального округу є обов'язковим у таких випадках:

- 1) під час оформлення спадщини;
- 2) придбання житлового будинку (квартири) з прилюдних торгів;
- 3) посвідчення правочинів щодо відчуження, іпотеки житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, а також правочинів щодо відчуження, застави транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації відповідно до правил ст. 55 нотаріального Закону;
- 4) накладення заборони відчуження за місцем розташування житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, іншого нерухомого майна відповідно до ст. 73 Закону України «Про нотаріат»;
- 5) прийняття у передбачених законодавством України випадках від боржника в депозит грошових сум і цінних паперів для передачі їх кредитору за місцем виконання зобов'язання згідно із нормами ст. 85 нотаріального Закону);
6. вчинення нотаріусом морського протесту в порту України відповідно до вимог ст. 94 Закону України «Про нотаріат»;
7. вчинення нотаріальних дій із застосуванням правил міжнародного договору у випадку, якщо міжнародним договором встановлено інші правила про нотаріальні дії, ніж ті, що їх містить законодавство України керуючись нормами ст. 103 Закону України «Про нотаріат»⁶²⁵.

⁶²⁴ Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є. Є., Нікітюк О. М. Нотаріат України. Кн. 1. Організація нотаріату з практикумом : підручник у 3 кн. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2015. С. 348–349.

⁶²⁵ Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як одна з головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 2. С. 112–113.

Встановлення нотаріального округу для обслуговування нотаріуса не можна ототожнювати з неможливістю вчиняти нотаріальні дії для осіб з іншого нотаріального округу та громадян інших держав та осіб без громадянства. Вчинення нотаріальних дій у межах нотаріального округу є обов'язковим у певних випадках, які ми вже розглянули.

До обмеження на вчинення вказаних нотаріальних дій, крім зазначених обмежень щодо територіальної компетенції органів нотаріату та квазінотаріату, відносять обмеження, які встановлено ст. 9 Закону України «Про нотаріат».

Нотаріус та посадова особа органу місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, не вправі вчинити нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників даної нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом, або працівників цього виконавчого комітету. Посадові особи органу місцевого самоврядування не вправі вчинити нотаріальні дії також на ім'я і від імені цього виконавчого комітету. У зазначених випадках нотаріальні дії вчиняються в будь-якій іншій державній нотаріальній конторі, у приватного нотаріуса чи у виконавчому комітеті іншого органу місцевого самоврядування. Посадові особи, зазначені у статті 40 цього Закону, не вправі посвідчувати заповіти та довіреності на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка або своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер). Нотаріальні та прівірняні до них дії, вчинені з порушенням встановлених цією статтею правил, є недійсними⁶²⁶.

Акцентуємо, що у зазначеній статті не йдеться про обмеження на вчинення нотаріальних дій консульськими установами України. Обмеження у праві вчинення нотаріальних дій для вказаних осіб врегульовано ст. 49 Консульського статуту України, затвердженого указом Президента України від 2 квітня 1994 року за № 127/94. Так, консул не може вчинювати

---

⁶²⁶Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

нотаріальні дії, зокрема заповіти, на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені своєї (свого) дружини (чоловіка), її (його) і своїх родичів по прямій лінії⁶²⁷.

Нотаріальні дії вчиняються в приміщенні державної нотаріальної контори, в державному нотаріальному архіві, приміщенні, яке є робочим місцем приватного нотаріуса, чи приміщенні органів місцевого самоврядування. В окремих випадках, коли громадянин не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості посвідчуваної угоди, нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаними приміщеннями⁶²⁸.

Якщо нотаріальна дія вчинюється поза приміщенням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приміщенням, яке є робочим місцем (конторою) приватного нотаріуса, у посвідчувальному написі та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій зазначається місце вчинення нотаріальної дії (удома, у лікарні, за місцезнаходженням юридичної особи тощо) із зазначенням адреси, а також причин, з яких нотаріальна дія була вчинена поза вказаними приміщеннями⁶²⁹.

Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених Законом.

Нотаріальні дії вчиняються після їх оплати, а також у передбачених законом випадках після сплати до бюджету податку з доходів фізичних осіб та в день подачі всіх належних документів.

Вчинення нотаріальної дії може бути відкладено в разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб або надсилання документів на експертизу, а також якщо за законом нотаріус повинен впевнитись у відсутності у заінтересованих осіб заперечень проти вчинення цієї дії.

Строк, на який відкладається вчинення нотаріальної дії в цих випадках, не може перевищувати одного місяця⁶³⁰.

---

⁶²⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 371.

⁶²⁸ Там само.

⁶²⁹ Там само.

⁶³⁰ Там само. С. 372.

За обґрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулася до суду, та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом⁶³¹.

Законами України можуть бути передбачені також інші підстави для відкладення або зупинення вчинення нотаріальних дій.

Отже, до загальних правил нотаріального провадження належать:

- місце і строки вчинення нотаріальних дій;
- встановлення особи громадянина, який звернувся по вчинення нотаріальної дії;
- перевірка дієздатності громадян та правоздатності юридичних осіб, що беруть участь в угодах, а також перевірка повноважень представників;
- підписання нотаріально посвідчуваних документів;
- витребування відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій;
- вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій;
- заходи, що вживаються нотаріусами та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії у разі виявлення порушень закону;
- відмова у вчиненні нотаріальних дій;
- оскарження нотаріальних дій або відмова у їх вчиненні;
- нотаріальне діловодство;
- оплата нотаріальних дій⁶³².

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 12 серпня 1996 року № 21/5 «Про внесення доповнень до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», з 1 жовтня 1996 року в нотаріальну практику запроваджено вчинення певних нотаріальних дій на спеціальних бланках нотаріальних документів⁶³³.

---

⁶³¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 372.

⁶³² Там само.

⁶³³ Там само. С. 372–373.

З метою захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб під час вчинення нотаріальних дій Кабінетом Міністрів України 5 серпня 2009 року за № 812 прийнято Постанову «Про затвердження Порядку витрачання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання та опису і зразка такого бланка». Отже, питання регулювання порядку витрачання, зберігання нотаріальних бланків, як і встановлення зразка таких бланків, перейшло від Міністерства юстиції України до Кабінету Міністрів, що свідчить про його значущість.

Використання бланків у нотаріальній діяльності регулюється ст. 34 Закону України «Про нотаріат», а також гл. 9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Зокрема, відповідно до ст. 34 Закону України «Про нотаріат», на спеціальних бланках нотаріальних документів викладаються: тексти договорів, заповітів, довіреностей, свідоцтв, вимог про нотаріальне посвідчення правочину, вимог про нотаріальне засвідчення справжності підписів учасника під час прийняття ним рішення з питань діяльності відповідної юридичної особи, правочинів про скасування таких вимог, актів про морські протести та протести векселів, перекладів у разі засвідчення нотаріусом вірності перекладу документа з однієї мови на іншу (крім тих примірників, що залишаються у справах нотаріуса), а також заяв, на яких нотаріусом засвідчується справжність підпису, дублікатів нотаріальних документів, рішень про створення юридичних осіб, рішень органів управління юридичних осіб, актів приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі, актів про передавання нерухомого майна до та із статутних капіталів юридичних осіб, передавальних актів, розподільчих балансів, а також інших документів, визначених законом, викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів⁶³⁴.

Варто наголосити на тому, що всі нотаріальні дії реєструються у спеціальних реєстрах для реєстрації вчинюваних

---

⁶³⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

нотаріальних дій, які є одним із основних забезпечувальних засобів підтвердження здійснення таких дій⁶³⁵.

Лише наявність на зберіганні у державного чи приватного нотаріуса, в державному нотаріальному архіві матеріалів укладеного правочину чи спадкової справи є гарантією права особи чи уповноваженої нею представника (в деяких випадках – спадкоємця) на отримання дубліката втраченого нотаріального документа⁶³⁶.

Нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості єдиних та державних реєстрів.

Наголошуємо, що, згідно зі ст. 46¹ Закону України «Про нотаріат», користування єдиними та державними реєстрами здійснюється нотаріусом під час вчинення відповідної нотаріальної дії шляхом безпосереднього доступу до них (за Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» від 6 жовтня 2016 року за № 1666-VIII).

Законодавець зобов'язує нотаріуса використовувати відомості Єдиного державного демографічного реєстру, а також Державного реєстру актів цивільного стану, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, інших єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції України.

Під час вчинення нотаріальних дій з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва нотаріус зобов'язаний використовувати також відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру.

Інформація з єдиних та державних реєстрів, отримана нотаріусом під час вчинення нотаріальних дій, залишається у відповідній справі державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса.

Нині нотаріуси України практично не можуть виконувати свою нотаріальну діяльність без внесення та отримання відомостей з різних електронних реєстрів, а особливо реєстрів Міністерства юстиції України.

---

⁶³⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 374.

⁶³⁶ Там само.

5.3. Вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій

Питання вимог до документів, що подаються для вчинення нотаріальної дії, врегульовано, зокрема, ст. 47 Закону України «Про нотаріат».

Тобто законодавець закріплює вимоги до оформлення не тільки нотаріальних документів, а й тих, що необхідні для вчинення нотаріальної дії. Це потрібно для забезпечення принципу законності вчинення нотаріальної дії, який означає існування її в межах законодавчих норм. Тому документи, що подаються нотаріусу, повинні бути належно оформлені⁶³⁷.

Нотаріуси не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, які: не відповідають вимогам законодавства; містять відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи; мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші не застережені виправлення; а також: документи, тексти яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження; документи, що написані олівцем⁶³⁸.

Дописки, закреслені слова чи інші виправлення, які є в документах, що подаються для вчинення нотаріальних дій, мають бути застережені підписом відповідної посадової особи і печаткою установи, підприємства або організації (у разі наявності) чи особи, яка видала документ. До того ж виправлення повинні бути зроблені так, щоб можна було прочитати і виправлене, і помилково написане, а потім виправлене чи закреслене.

Не приймаються порвані документи та документи, викладені на двох і більше окремих аркушах, якщо аркуші не з'єднані у спосіб, що унеможливило їх роз'єднання без порушення цілісності, не пронумеровані і не скріплені підписом відповідної посадової особи та печаткою юридичної особи (у разі наявності), яка видала документ⁶³⁹.

---

⁶³⁷ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 331.

⁶³⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 376.

⁶³⁹ Там само.

Потрібно наголосити на тому, що нотаріус або відповідна службова чи посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, на власний розсуд здійснює правову оцінку поданих документів, на підставі яких буде вчинюватися відповідна нотаріальна дія⁶⁴⁰.

Нотаріус перевіряє справжність кожного аркуша документа, який викладений на спеціальних бланках нотаріальних документів та подається для вчинення нотаріальних дій, за допомогою Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з Порядком ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 04 листопада 2009 р. № 2053/5.

Інформаційна довідка про перевірку спеціального бланка нотаріального документа долучається до примірника нотаріального документа (договору, довіреності, свідоцтва тощо), який зберігається у справах нотаріуса.

Бланки, відомості про витрачання яких були внесені до Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів безпосередньо перед вчиненням нотаріальних дій з використанням документів, викладених на цих бланках, вважаються перевіреними для вчинення наступних (за реєстровими номерами) нотаріальних дій.

У разі, якщо документи, що посвідчуються, видаються або засвідчуються, викладені на двох і більше окремих аркушах, то вони мають бути прошиті у спосіб, що унеможливило їх роз'єднання без порушення цілісності, а аркуші пронумеровані (крім випадків, коли такі документи видані (отримані) за допомогою єдиних та державних реєстрів, відомості яких обов'язково використовуються нотаріусом під час вчинення нотаріальної дії).

Тексти нотаріально посвідчуваних правочинів, заяв, засвідчуваних копій (фотокопій) документів і витягів з них, тексти перекладів та заяв повинні бути написані зрозуміло і чітко, дати, що стосуються змісту посвідчуваних правочинів, мусять бути позначені хоча б один раз словами, а назви юридичних

---

⁶⁴⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 376.

осіб та їхній ідентифікаційний код за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – без скорочень, зі зазначенням їх місцезнаходження. Прізвища, імена та по батькові фізичних осіб, їхнє місце проживання та ідентифікаційний номер за даними Державного реєстру фізичних осіб платників податків, крім уповноважених представників юридичних осіб, повинні бути написані повністю, а у випадках, передбачених законодами, – зі зазначенням дати їх народження⁶⁴¹.

Ст. 51 Закону України «Про нотаріат» передбачає заходи, які повинні вживатися в разі виявлення порушення законодавства органами нотаріату і квазинотаріату при вчиненні нотаріальних дій.

Законодавець наголошує та тому, що нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, у разі виявлення лише під час вчинення нотаріальних дій порушення законодавства повинна негайно повідомити про це відповідні правоохоронні органи для вжиття необхідних заходів. Тобто не існує обов'язку нотаріуса щодо повідомлення про правопорушення у випадку надання нотаріусом консультації щодо вчинення нотаріальних дій⁶⁴².

Погоджуємося з думкою О. Коротюк, що здається логічним існування такого обов'язку у всіх випадках виявлення нотаріусом правопорушення⁶⁴³. Автор зауважує, що виявлені факти порушення законодавства не належать до відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, тому нотаріус їх вправі повідомляти.

Якщо справжність поданого документа викликає сумнів, державний чи приватний нотаріус або відповідна посадова особа, які вчиняють нотаріальні дії, вправі залишити цей документ та надіслати його до експертної установи (експерта) для проведення експертизи, оплата якої здійснюється в установленому законом порядку.

---

⁶⁴¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 377.

⁶⁴² Там само. С. 378.

⁶⁴³ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 348.

Вказане є підставою для відкладення вчинення певної нотаріальної дії. Лише у разі отримання результатів експертизи нотаріус вирішує, чи буде він вчиняти вказану нотаріальну дію, чи відмовить у її вчиненні.

У разі виявлення нотаріусом або посадовою особою, які вчиняють нотаріальні дії, що ними допущено помилку під час вчинення нотаріальної дії або вчинена нотаріальна дія не відповідає законодавству, нотаріус або посадова особа, які вчиняють нотаріальні дії, зобов'язані повідомити про це сторони (осіб), стосовно яких вчинено нотаріальну дію, для вжиття заходів щодо скасування зазначеної нотаріальної дії відповідно до законодавства.

Скасування нотаріальної дії на практиці означає, що вона відмінена. Цьому відповідає певна процедура, яка не прописана у законодавстві. Тому нотаріус повинен скасувати і нотаріальну дію, і відповідні записи у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та вилучення внесених записів з електронних реєстрів інформаційних систем НАІС⁶⁴⁴.

Як правильно зауважує О. Коротюк, перед скасуванням нотаріальної дії нотаріус повинен буде повідомити про скасування вказаної дії всіх зацікавлених осіб. Хоча у разі неможливості повідомлення особи, щодо якої вчинялася нотаріальна дія, нотаріус або інша посадова особа зобов'язані вжити всіх заходів, необхідних для скасування неправомірно вчиненої нотаріальної дії⁶⁴⁵.

5.4. Відмова у вчиненні нотаріальної дії та порядок її оскарження

Відповідно до гл. 15 ч. 1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України⁶⁴⁶, у разі виявлення нотаріусом, що ним допущено помилку під час вчинення нотаріальної дії

---

⁶⁴⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 378.

⁶⁴⁵ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х.: Право, 2012. С. 349–350.

⁶⁴⁶ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

або що вчинена нотаріальна дія не відповідає законодавству, нотаріус зобов'язаний повідомити про це сторони (осіб), стосовно яких вчинено нотаріальну дію, для вжиття заходів щодо скасування зазначеної нотаріальної дії відповідно до законодавства.

Якщо справжність поданого документа викликає сумнів, нотаріус вправі затримати цей документ і направити його до експертної установи (експерта) для проведення належної експертизи.

Відповідно до гл. 13 ч. 1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у випадках, передбачених Законом України «Про нотаріат».

Законодавцем наголошено, що нотаріуси не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам, встановленим у ст. 47 Закону України «Про нотаріат», або містять відомості, передбачені ч. 3 ст. 47 зазначеного Закону.

Отож законодавець надав право нотаріусам відмовляти у вчиненні нотаріальних дій лише у випадках невідповідності поданих документів вимогам до документів, що подаються для вчинення нотаріальної дії.

Отже, нотаріуси відмовляють у вчиненні нотаріальних дій у таких випадках:

- 1) вчинення такої дії суперечить законодавству України;
- 2) не подано відомостей (інформації) та документів, потрібних для вчинення нотаріальної дії;
- 3) дія підлягає вчиненню іншим нотаріусом або посадовою особою, яка вчиняє нотаріальні дії;
- 4) є сумніви у тому, що фізична особа, яка звернулася по вчинення нотаріальної дії, усвідомлює значення, зміст, правові наслідки цієї дії, або є підозра в тому, що ця особа діє під впливом насильства;
- 5) з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулась особа, яка в установленому порядку визнана недієздатною, або уповноважений представник не має належних повноважень;
- 6) правочин, що укладається від імені юридичної особи, суперечить цілям, зазначеним у її статуті чи положенні, або виходить за межі її діяльності;

7) особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла плату за її вчинення;

8) особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла встановлені законодавством платежі, пов'язані з її вчиненням;

9) особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності заборгованості з відповідних платежів понад три місяці (ця підстава була введена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» від 3 липня 2018 р. № 2475-VIII);

10) в інших випадках, передбачених Законом «Про нотаріат»⁶⁴⁷.

Нотаріус на вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, зобов'язаний викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. У цих випадках нотаріус протягом трьох робочих днів виносить постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

У постанові про відмову зазначають: дату винесення постанови; прізвище, ініціали нотаріуса, який виніс постанову, найменування та місцезнаходження державної нотаріальної контори або найменування нотаріального округу та адресу розташування робочого місця приватного нотаріуса; прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, яка звернулася по вчинення нотаріальної дії, місце її проживання або найменування і місцезнаходження юридичної особи; короткий зміст прохання про вчинення якої нотаріальної дії просила особа, що звернулася до нотаріуса; причини відмови у вчиненні нотаріальної дії з посиланням на чинне законодавство; порядок і строки оскарження відмови з посиланням на норми цивільного процесуального законодавства⁶⁴⁸.

---

⁶⁴⁷ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

⁶⁴⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 381; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 181.

Законодавець наголошує на тому, що нотаріусу забороняється безпідставно відмовляти у вчиненні нотаріальної дії⁶⁴⁹.

Нотаріальна дія або відмова у її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються у суді. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти.

5.5. Інші правила вчинення нотаріальних дій

До інших правил вчинення нотаріальних дій насамперед належить порядок видачі дублікатів нотаріальних документів.

Термін «дублікат» означає другий екземпляр якого-небудь документа. Цей екземпляр має таку ж силу, як і оригінал, тобто вони є рівносильними⁶⁵⁰.

На практиці дублікат документа є відтворенням тексту оригіналу документа, дублікат якого видається, тобто становить окрему нотаріальну дію.

Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону України «Про нотаріат», у разі втрати або зіпсування документа, посвідченого або виданого державним чи приватним нотаріусом або посадовою особою органу місцевого самоврядування, за письмовою заявою осіб, за дорученням яких або щодо яких вчинялася нотаріальна дія, нотаріусом чи посадовою особою органу місцевого самоврядування видається дублікат втраченого або зіпсованого документа.

Видача дубліката документа, на думку О. Коротюк, охоплює одночасно два аспекти нотаріальної діяльності: вчинення нотаріальної дії та видачу інформації, що становить предмет нотаріальної таємниці. Варто зауважити на важливості визначення належного суб'єкта, який має право отримати дублікат, оскільки його видача неналежній особі має наслідком не тільки порушення правил вчинення нотаріальних дій, але й нотаріальної таємниці⁶⁵¹.

---

⁶⁴⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 381; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 181.

⁶⁵⁰ Там само.

⁶⁵¹ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 363.

Аналізуючи норми ч. 1 ст. 53 Закону України «Про нотаріат», доходимо висновку, що дублікат документа може бути виданий тільки у разі його втрати та зіпсування.

О. Коротюк вважає, що є неправомірним вимагати особою заяви нотаріусу на отримання дубліката документа від тієї сторони за договором, примірник якої не є втраченим чи пошкодженим⁶⁵². Однак, наприклад, у разі складання договору дарування у двох примірниках, один з яких видається обдаровуваному, на нашу думку, даруватель вправі отримати дублікат такого договору.

Видача дубліката втраченого або зіпсованого документа здійснюється також державним нотаріальним архівом, якщо такі документи були йому передані нотаріусами чи відповідними посадовими особами органів місцевого самоврядування. До передачі в архів примірників документів, посвідчених або виданих нотаріусом чи посадовою особою органу місцевого самоврядування, дублікат втраченого документа видається відповідно нотаріусом чи посадовою особою виконавчого комітету за місцем його зберігання.

Державний нотаріальний архів чи державна нотаріальна контора видають також дублікати заповітів, які надійшли на зберігання від посадових осіб, зазначених у ст. 40 Закону України «Про нотаріат», котрі посвідчують прирівняні до нотаріальних заповіти.

Видача дубліката документа має такі юридичні наслідки: створення додаткового примірника документа; втрата чинності документом, дублікат якого видано⁶⁵³.

Дублікати документів, посвідчених або виданих нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування, можуть бути видані за письмовою заявою правонаступників осіб, за дорученням яких або щодо яких вчинялася нотаріальна дія, а дублікат іпотечного договору – в тому числі за письмовою заявою іпотекодержателя за іпотечним договором⁶⁵⁴.

---

⁶⁵² Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 364.

⁶⁵³ Там само. С. 365.

⁶⁵⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Дублікати документів, посвідчених або виданих нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування, можуть бути видані за письмовою заявою спадкоємців осіб, за дорученням яких або щодо яких вчинялася нотаріальна дія, а також виконавця заповіту та на запит нотаріуса, яким заведено спадкову справу. У такому разі нотаріусу, крім свідоцтва про смерть таких осіб, подаються документи, що підтверджують родинні відносини (свідоцтво виконавця заповіту).

Дублікат заповіту може бути виданий зазначеним у заповіті спадкоємцям, виконавцю заповіту після подання ними свідоцтва про смерть заповідача. У разі смерті спадкоємців, зазначених у заповіті, дублікат може бути виданий їхнім спадкоємцям після подання ними свідоцтва про смерть заповідача і свідоцтва про смерть померлого спадкоємця. До заяви про видачу дубліката заповіту або про видачу дубліката іншого документа спадкоємцям осіб, за дорученням яких або щодо яких вчинялася нотаріальна дія, виконавцю заповіту нотаріус долучає засвідчену ним копію свідоцтва про смерть та засвідчені копії інших документів, що підтверджують їхні родинні відносини (копію свідоцтва виконавця заповіту)⁶⁵⁵.

Дублікат секретного заповіту не видається.

Дублікати втрачених заповітів та довіреностей підлягають обов'язковій реєстрації у Спадковому реєстрі, Єдиному реєстрі довіреностей.

Дублікат документа повинен містити весь текст посвідченого або виданого документа, оригінал якого вважається таким, що втратив чинність. На дублікаті документа робиться відмітка про те, що він має силу оригіналу, і вчиняється посвідчувальний напис. Крім того, про видачу дубліката нотаріус робить відмітку на примірнику документа, який зберігається у справах державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву чи приватного нотаріуса⁶⁵⁶.

Наголошуємо, що дублікат аграрної розписки не видається.

У випадку, якщо довіреність втратила силу, то видача її дубліката є неможливою⁶⁵⁷.

---

⁶⁵⁵ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

⁶⁵⁶ Там само.

⁶⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 383.

5.6. Правове регулювання ведення нотаріального діловодства

Правильна організація нотаріальної діяльності у нотаріальній конторі зазвичай залежить від ґрунтовних знань та від злагодженої системи організації нотаріального діловодства, яке сприяє чіткому та швидкому обслуговуванню фізичних і юридичних осіб, котрі звернулися до нотаріуса, культурі оформлення документів⁶⁵⁸.

Нотаріальне діловодство – діяльність контор, нотаріальних архівів, приватних нотаріусів зі створення, обліку та зберігання документів на різних носіях (паперових та електронних) у процесі здійснення нотаріальної діяльності.

Законодавець присвятив ст. 14 Закону України «Про нотаріат» веденню нотаріального діловодства, у якій зазначено, що Правила ведення нотаріального діловодства затверджуються Міністерством юстиції України за погодженням зі спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства.

Державні нотаріальні контори і приватні нотаріуси ведуть встановлену статистичну та бухгалтерську звітність і подають її до відповідних територіальних органів Міністерства юстиції України⁶⁵⁹.

Державні нотаріальні контори подають встановлену статистичну і бухгалтерську звітність, приватні нотаріуси – статистичну звітність.

Статистичний звіт про роботу державних нотаріальних контор та приватних нотаріусів подається до Міністерства юстиції України його територіальними органами.

Документи нотаріального діловодства та архів приватного нотаріуса є власністю держави і перебувають у володінні та користуванні приватного нотаріуса у зв'язку зі здійсненням ним нотаріальної діяльності. Приватний нотаріус зобов'язаний забезпечити зберігання документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса протягом

---

⁶⁵⁸ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 139.

⁶⁵⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 383.

усього строку здійснення ним нотаріальної діяльності. У разі припинення приватної нотаріальної діяльності документи нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса передаються ним до відповідного державного нотаріального архіву в порядку, передбаченому законодавством⁶⁶⁰.

Уповноважені посадові особи органів місцевого самоврядування забезпечують збереження та архівування документів нотаріального діловодства та архіву, що стосуються нотаріальних дій відповідно до вимог, встановлених для нотаріусів.

Уповноважені посадові особи органів місцевого самоврядування ведуть встановлену статистичну звітність та подають її до відповідних територіальних органів Міністерства юстиції України.

Організаційно-розпорядчі документи конторою, нотаріальним архівом, приватним нотаріусом ведуться з дотриманням вимог Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 та Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348 (зі змінами), ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів».

Порядок ведення діловодства, що містить інформацію з обмеженим доступом, визначається Типовою інструкцією про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 року № 736.

Зауважимо, що постановою Кабінету Міністрів від 17 січня 2018 р. за № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності» затверджено Типову інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі

---

⁶⁶⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 384.

та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну.

Нотаріальне діловодство регулюється Законом України «Про нотаріат» та Правилами ведення нотаріального діловодства, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3253/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23 грудня 2010 р. за № 1318/18613, за погодження із Головою Державного комітету архівів України⁶⁶¹.

Відповідно до п. 2.4 Правил ведення нотаріального діловодства, нотаріальне діловодство передбачає:

- складання, оформлення, реєстрацію, облік, зберігання, видачу нотаріальних документів та їх копій;

- реєстрацію (якщо передбачено), зберігання, облік, видачу документів, на підставі яких вчинені нотаріальні дії, та їх копій;

- складання, оформлення, реєстрацію, облік, виконання і зберігання документів з витребування і надання відомостей та (або) документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, у тому числі передбачених міжнародними договорами, у зв'язку з наданням правової допомоги;

- ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій у паперовій та/або у визначеній Законом електронній формі, книг, журналів реєстрації (обліку);

- тимчасове зберігання нотаріальних документів та документів, на підставі яких вчинялись нотаріальні дії, у конторі, у приватного нотаріуса та їх підготовку для передавання на зберігання до нотаріального архіву;

- складання, реєстрацію, зберігання та видачу довідок та інших документів, що містять відомості про вчинені нотаріальні дії тощо;

- розгляд звернень фізичних та юридичних осіб з питань вчинення нотаріальних дій у строки, визначені законодавством;

- використання, зберігання, обіг та звітність щодо спеціальних бланків нотаріальних документів⁶⁶².

---

⁶⁶¹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁶² Там само.

Невід'ємною складовою нотаріального діловодства та документаційного забезпечення нотаріального процесу є спеціальні бланки нотаріальних документів, що використовуються нотаріусами лише під час вчинення нотаріальних дій.

Постачання, витрачання, зберігання, організація обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітування про їх використання здійснюються згідно з Порядком витрачання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2009 р. за № 812, а також іншими нормативно-правовими актами.

Відповідальними за ведення нотаріального діловодства та архіву у конторі, нотаріальному архіві є завідувачі. Завідувач контори, нотаріального архіву призначає особу, відповідальну за ведення нотаріального діловодства, про що видається відповідний наказ. В односкладовій конторі відповідальним за ведення нотаріального діловодства та архіву є завідувач контори⁶⁶³.

Державні нотаріуси багатоскладової контори, нотаріального архіву є відповідальними за додержання порядку ведення та заповнення, зберігання реєстрів, книг обліку, журналів, у яких реєструються нотаріальні документи та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій, а також за нотаріальні документи, що знаходяться у їх провадженні.

У разі втрати документів нотаріального діловодства особа, відповідальна за ведення нотаріального діловодства та архіву, повинна негайно доповісти завідувачу контори, нотаріального архіву, який, своєю чергою, повідомляє відповідний територіальний орган Міністерства юстиції для вжиття необхідних заходів⁶⁶⁴.

Відповідальним за ведення нотаріального діловодства та архіву нотаріуса під час здійснення приватним нотаріусом нотаріальної діяльності є нотаріус. Приватний нотаріус може покласти ведення нотаріального діловодства та архіву на особу, яка перебуває з ним у трудових відносинах, про що нотаріусом

---

⁶⁶³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 386.

⁶⁶⁴ Там само.

видається відповідний наказ. У разі втрати документів нотаріального діловодства приватний нотаріус повинен негайно повідомити відповідний територіальний орган Міністерства юстиції та вжити необхідних заходів для розшуку чи відновлення втрачених документів⁶⁶⁵.

У разі звільнення або переходу на іншу роботу державного нотаріуса чи особи, на яку покладено ведення нотаріального діловодства та архіву в конторі, справи і документи, що знаходяться в нотаріальному діловодстві, передаються особі, яка приймає документи.

Для приймання-передавання документів нотаріального діловодства контори наказом завідувача контори призначається комісія у складі трьох осіб, яка перевіряє наявність і стан документів, про що складається акт приймання-передавання (форма надана у додатку 1). Акт приймання-передавання документів нотаріального діловодства підписується членами комісії, особою, яка здає, і особою, яка приймає документи нотаріального діловодства, і затверджується завідувачем контори⁶⁶⁶.

У разі звільнення (у разі смерті) або переходу на іншу роботу завідувача контори для приймання-передавання документів нотаріального діловодства наказом начальника територіального органу Міністерства юстиції призначається комісія у складі не менше трьох осіб, у тому числі представник нотаріального архіву.

Під час приймання-передавання документів нотаріального діловодства перевіряються: наявність і стан справ постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання; наявність і стан облікових документів та довідкового апарату до справ; наявність печаток і штампів, якими користуються державні нотаріуси; дотримання порядку зберігання, витрачання та звітності спеціальних бланків нотаріальних документів; наявність і стан матеріально-технічного обладнання та інвентарю; стан і умови зберігання документів.

Крім того, перевіряється кількість документів, що знаходяться у поточному діловодстві, та кількість документів,

---

⁶⁶⁵ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁶⁶ Там само.

що зберігаються у конторі, у тому числі кількість документів нотаріального діловодства, що передані до нотаріального архіву, а також обліково-довідкового апарату до них, про що зазначається окремим розділом в акті приймання-передавання документів нотаріального діловодства⁶⁶⁷.

Акт приймання-передавання документів нотаріального діловодства у разі зміни завідувача контори підписується членами комісії, завідувачем і особою, яка приймає документи нотаріального діловодства, та затверджується начальником територіального органу Міністерства юстиції (додаток 2)⁶⁶⁸.

У разі виявлення нестачі документів діловодства комісія складає акт (додаток 3) і негайно повідомляє територіальний орган Міністерства юстиції для вжиття невідкладних заходів щодо розшуку документів діловодства та майна контори⁶⁶⁹.

Якщо контора ліквідується, всі справи передаються в упорядкованому стані до нотаріального архіву на підставі наказу територіального органу Міністерства юстиції. Передавання документів контори, що ліквідується, входить в обов'язки комісії, створеної для передавання документів діловодства і майна. При звільненні особи, відповідальної за ведення нотаріального діловодства та архіву, приватний нотаріус зобов'язаний перевірити наявність і стан документів.

У разі заміщення приватного нотаріуса користування його документами та архівом здійснюється в порядку та в межах строків, визначених договором про заміщення його іншим нотаріусом. Документи нотаріального діловодства передаються приватним нотаріусом, якого заміщують, для користування на підставі акта приймання-передавання нотаріусу, який заміщує його, що підписується ними (додаток 5)⁶⁷⁰.

Приватний нотаріус, нотаріальна діяльність якого припинена (у тому числі у зв'язку з анулюванням свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю), зобов'язаний протягом одного місяця з дня одержання копії наказу передати

---

⁶⁶⁷Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁶⁸ Там само.

⁶⁶⁹ Там само.

⁶⁷⁰ Там само.

до нотаріального архіву усі документи нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса. Якщо цей строк є недостатнім, він може бути продовжений за рішенням територіального органу Міністерства юстиції, але не більше ніж на один місяць⁶⁷¹.

Справи (наряди) повинні бути сформовані та передані до державного нотаріального архіву відповідно до вказаних Правил.

Вважаємо за доцільне детальніше розглянути порядок передачі спадкових справ.

Нагадуємо, що номер спадковій справі присвоюється один раз і складається з порядкового номера, за яким вона зареєстрована в книзі обліку і реєстрації спадкових справ, та зазначається через дріб рік, у якому вона заведена.

Прийнятій приватним нотаріусом або конторою до свого провадження незакінченій спадковій справі, заведеній іншим нотаріусом, присвоюється новий номер. У разі припинення, зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, тимчасового блокування або анулювання доступу нотаріуса до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно за заявою всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкова справа може бути передана до іншого(ї) приватного нотаріуса або контори в межах одного нотаріального округу після закінчення встановленого законодавством строку для прийняття спадщини. Приватний нотаріус або контора, якому (якій) передається спадкова справа, зобов'язаний(а) прийняти її у провадження. У разі, коли приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи до передачі всіх документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса до відповідного нотаріального архіву, передача спадкової справи здійснюється за наказом відповідного територіального органу Міністерства юстиції комісією, створеною для приймання-передавання документів нотаріального діловодства та архіву⁶⁷².

---

⁶⁷¹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁷² Там само.

У випадку ліквідації контори до передачі всіх документів нотаріального діловодства та архіву контори до відповідного нотаріального архіву передача спадкової справи здійснюється комісією з ліквідації контори. Нотаріус, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу, у випадках, окреслених раніше, зобов'язаний передати зазначену спадкову справу. Заява про передачу спадкової справи подається спадкоємцями нотаріусу, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу (у разі ліквідації контори – комісії з ліквідації; у разі якщо приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи – відповідному територіальному органу Міністерства юстиції). Справжність підпису на заяві спадкоємців про передачу спадкової справи, яка надсилається поштою нотаріусу, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу (у разі ліквідації контори – комісії з ліквідації; у разі, якщо приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи – відповідному територіальному органу Міністерства юстиції), або подається від імені спадкоємців їх представниками, має бути засвідчена нотаріально.

У нотаріальних округах, де не зареєстрована діяльність приватних нотаріусів та не функціонують контори, спадкова справа передається для ведення приватному нотаріусу або конторі іншого нотаріального округу на підставі наказу відповідного територіального органу Міністерства юстиції. У разі передачі спадкової справи для ведення іншому приватному нотаріусу або конторі нотаріус, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу, та приватний нотаріус або контора, якому (якій) ця справа передається, складають акт приймання-передавання у двох примірниках з описом документів, наявних у спадковій справі, складеним нотаріусом, який передає спадкову справу (у разі передачі спадкової справи комісією з ліквідації контори або комісією з приймання-передавання документів діловодства акт приймання-передавання підписується членами відповідної комісії).

У книзі обліку і реєстрації спадкових справ (додаток 10) та алфавітній книзі обліку спадкових справ (додаток 7) приватний нотаріус або контора, який (яка) передає спадкову справу

(у разі ліквідації контори – голова комісії з ліквідації; у разі якщо приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи – голова відповідної комісії територіального органу Міністерства юстиції), проставляє відповідні відмітки про передачу спадкової справи із зазначенням про акт приймання-передавання⁶⁷³.

Спадкова справа передається разом із супровідним листом. Приватний нотаріус або контора, якому (якій) передано незакінчену спадкову справу, веде її до закінчення та зберігає у своєму архіві.

Передавання закінченої спадкової справи для видачі додаткових свідоцтв про право на спадщину, свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) у разі смерті одного з подружжя (колишнього з подружжя) здійснюється на строк, необхідний для видачі свідоцтв. На місці переданої закінченої спадкової справи в архіві приватного нотаріуса або контори залишається примірник акта приймання-передавання та копія спадкової справи. Після видачі додаткових свідоцтв про право на спадщину спадкова справа повертається до архіву приватного нотаріуса або контори, з якого її було видано. Водночас нотаріус, який видав свідоцтво про право на спадщину, проставляє відповідні відмітки в обліково-довідкових документах (книга обліку і реєстрації спадкових справ, алфавітна книга обліку спадкових справ). Після повернення спадкової справи у кожному примірнику акта приймання-передавання здійснюється відповідний запис⁶⁷⁴.

Якщо контора ліквідується або припиняється нотаріальна діяльність приватного нотаріуса незакінчені спадкові справи можуть бути передані в упорядкованому стані до іншої контори або до приватного(них) нотаріуса (нотаріусів) (за наявності письмової згоди нотаріуса (нотаріусів)) за місцем відкриття спадщини за актом приймання-передавання (додаток 46-1) з обов'язковим письмовим повідомленням

---

⁶⁷³ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁷⁴ Там само.

територіального органу Міністерства юстиції та нотаріального архіву. Передача незакінчених спадкових справ в такому разі здійснюється у строк та порядку, встановлених для передачі справ до нотаріального архіву із реєстрацією зміни місця зберігання спадкової справи у Спадковому реєстрі.

Прийняті незакінчені спадкові справи реєструються приватним нотаріусом або конторою в книзі обліку і реєстрації спадкових справ (додаток 10) з присвоєнням нового номеру справи за книгою та проводиться зміна номера спадкової справи у Спадковому реєстрі. Попередній номер спадкової справи проставляється у додаткових відомостях реєстру. Передані незакінчені спадкові справи реєструються приватним нотаріусом або конторою в алфавітній книзі обліку спадкових справ (додаток 7) та залишаються у приватного нотаріуса або в конторі⁶⁷⁵.

За заявою спадкоємця про завершення спадкування щодо спадщини, яка була відкрита на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь до початку тимчасової окупації та щодо якої спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена, приватний нотаріус (контора) зобов'язаний(а) продовжити провадження такої спадкової справи, вести її до закінчення та зберігати у своєму архіві. Така заява подається до будь-якого приватного нотаріуса (контори).

Справжність підпису спадкоємця на заяві, яка надсилається поштою приватному нотаріусу (конторі) або подається від імені спадкоємця його представником, має бути засвідчена нотаріально.

Приватний нотаріус (контора), що продовжує провадження спадкової справи, яка була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена, щодо спадщини, яка була відкрита на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь до початку тимчасової окупації: формує на заміну нову спадкову справу, відповідно до розділу XI вказаних Правил; реєструє спадкову справу в книзі обліку і реєстрації спадкових справ

---

⁶⁷⁵ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

(додаток 10) з присвоєнням нового номеру спадкових справи за книгою; реєструє спадкову справу в алфавітній книзі обліку спадкових справ (додаток 7); реєструє у Спадковому реєстрі зміну місця зберігання спадкової справи та продовження провадження спадкової справи, номер спадкової справи, яка заведена на заміну (попередній номер спадкової справи та дата її заведення до заміни зазначається у додаткових відомостях реєстру)⁶⁷⁶.

У разі неможливості за станом здоров'я або з інших причин, а також у зв'язку зі смертю приватного нотаріуса або відмовою приватного нотаріуса особисто здійснити передачу документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса у встановлені строки цей обов'язок покладається на територіальний орган Міністерства юстиції, яке в разі потреби залучає до цього поліцейських. У цьому разі передачу документів до нотаріального архіву проводить експертна комісія відповідного територіального органу Міністерства юстиції у складі не менше трьох осіб⁶⁷⁷.

Оформлення організаційно-розпорядчих документів, склад реквізитів та порядок їх розташування здійснюється відповідно до Типової інструкції з діловодства та ДСТУ 4163-2003.

Службові документи повинні мати такі обов'язкові реквізити: назву установи, назву виду документа, дату, реєстраційний індекс документа, заголовок до тексту, текст, підпис. Під час підготовки та оформлення документів склад обов'язкових реквізитів може доповнюватися іншими реквізитами, якщо це вимагає призначення документа або його опрацювання.

Організаційно-розпорядчі документи оформлюються на бланках контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса. Складання документів на папері довільного формату не допускається. Для виготовлення бланків використовуються аркуші паперу формату А4 (210×297 мм) та А5 (210×148 мм). Бланки документів мають бути з такими полями: 30 мм – ліве; 10 мм – праве; 20 мм – верхнє та нижнє.

---

⁶⁷⁶ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁷⁷ Там само.

Бланки повинні виготовлятися на основі кутового або продовжнього розміщення реквізитів. Потрібно застосовувати такі види бланків документів: загальний бланк для створення різних видів документів (без зазначення у бланку назви виду документа); бланк листа; бланк конкретного виду документа (із зазначенням у бланку назви виду документа). Бланк листа, іншого службового або організаційно-розпорядчого документа контори, нотаріального архіву має включати такі реквізити: зображення Державного герба України, назву установи вищого рівня; найменування контори, нотаріального архіву, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса; довідкові дані (поштова адреса, номери телефонів, факсів, адреса електронної пошти тощо); дата документа та реєстраційний індекс документа; посилання на реєстраційний індекс і дату документа, на який дають відповідь.

Бланк листа, іншого службового або організаційно-розпорядчого документа приватного нотаріуса має включати такі реквізити: зображення Державного герба України, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса; нотаріальний округ, довідкові дані (поштова адреса, номери телефонів, факсів, адреса електронної пошти тощо); дата документа та реєстраційний індекс документа; посилання на реєстраційний індекс і дату документа, на який дають відповідь⁶⁷⁸.

Не допускається розміщення на бланках контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса інформаційного матеріалу (реklamний логотип, символи, розпорядок роботи тощо), що є рекламою і не стосується до документа. Назва контори, нотаріального архіву повинна відповідати назві, зазначеній у положенні про них. Назва виду документа має бути зазначена на всіх документах, за винятком листів. Датою документа є дата його підписання або затвердження. Дата на документі проставляється арабськими цифрами в один рядок у послідовності.

Відповідаючи на запит, необхідно робити посилання на номер і дату документа-запиту.

---

⁶⁷⁸ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

Текст документа виготовляється за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. Під час підготовки документа на комп'ютері рекомендовано використовувати шрифти розміром 12–14 друкарських пунктів і гарнітуру Times New Roman, текст повинен містити певну аргументовану інформацію, викладену стисло, грамотно, зрозуміло, без повторень та закреслень.

Документи адресуються установі, її структурним підрозділам або конкретній посадовій особі або фізичній особі згідно з Типовою інструкцією з діловодства.

Завідувач контори, нотаріального архіву, приватний нотаріус мають право видавати накази з адміністративно-господарських питань, приватний нотаріус – також з кадрових питань. Видані завідувачем контори, завідувачем нотаріального архіву, приватним нотаріусом у межах своєї компетенції накази оформлюються на бланку формату А4 і реєструються в книзі наказів.

Розділ VI Правил ведення нотаріального діловодства регулює порядок складання та оформлення нотаріальних документів⁶⁷⁹.

Складання та оформлення нотаріальних документів здійснюється у порядку, передбаченому чинним законодавством. Для реєстрації (обліку) нотаріальних документів і документів, на підставі яких вчиняються нотаріальні дії, конторою, приватним нотаріусом, заводяться книги і журнали, передбачені типовою номенклатурою справ згідно з додатками (додатки з 6 по 22). Зокрема, Реєстр для реєстрації нотаріальних дій (додаток 23), а також інші книги і журнали ведуться відповідно до форм, установлених цими Правилами⁶⁸⁰.

Книги та журнали, які ведуться нотаріусом, повинні бути прошиті, кількість аркушів пронумеровано та скріплено підписом і печаткою завідувача контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса.

---

⁶⁷⁹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁸⁰ Там само.

Реєстри, книги, журнали заповнюються від руки тільки чорнилом або кульковою ручкою чорного, синього або фіолетового кольору, чітко і зрозуміло, розбірливим почерком. На документі, що видається нотаріусом, чи в посвідчувальному написі зазначається номер, за яким нотаріальна дія зареєстрована в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Дата запису в реєстрі повинна відповідати даті вчинення нотаріальної дії. Оформлення документа включає його підписання. Свій підпис на документі нотаріус скріплює печаткою. Відбиток печатки проставляється так, щоб він охоплював останні кілька літер найменування посади особи, яка підписала документ, або на окремо виділеному для цього місці. Печатка проставляється на документі, оформленому у зв'язку з вчиненням нотаріальної дії, передбаченої чинним законодавством, а також на запитах про витребування документів про надання відомостей, необхідних для вчинення нотаріальних дій, довідках про повернення платежів (державного мита, платежів до Пенсійного фонду тощо) та інших документах, на яких проставлення відбитка печатки є обов'язковим.

На копіях (фотокопіях) документів, що залишаються у справах нотаріусів, проставляються відмітка «згідно з оригіналом», дата та підпис нотаріуса.

Документи, що подаються для вчинення нотаріальної дії, повинні відповідати вимогам, встановленим ст. 47 Закону України «Про нотаріат».

Під час вчинення нотаріальних дій нотаріуси застосовують посвідчувальні написи, видають свідоцтва за формами, установленими цими Правилами (додаток 25)⁶⁸¹.

Тексти нотаріальних документів у встановлених Законом випадках викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів. Тексти нотаріальних документів виготовляються за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. Рекомендовано викладати ці тексти з дотриманням таких полів: 30 мм – ліве; 15 мм – праве; 20 мм – верхнє; 20 мм – нижнє. Під час підготовки документа рекомендовано використовувати

---

⁶⁸¹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

шрифти розміром не менше 10 друкарських пунктів. Тексти нотаріальних документів, які викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів, не повинні накладатися на QR-код та серію і номер спеціального бланка нотаріального документа. Водночас текст нотаріально оформлюваного документа та посвідчувальний напис можуть бути викладені і на лицьовому, і на зворотному боці спеціального бланка нотаріального документа⁶⁸².

Якщо посвідчувальний напис викладається на звороті оформлюваного документа або на окремому аркуші (спеціальному бланку нотаріального документа), то на лицьовому боці останньої сторінки документа зазначається частина посвідчувального напису, починаючи з міста (селища, району), де знаходиться контора, нотаріальний архів, в якій (якому) працює державний нотаріус, або розташоване робоче місце приватного нотаріуса, а на його зворотний бік або на окремий аркуш (спеціальний бланк нотаріального документа) переноситься найменування міста (села, селища, району).

Посвідчувальний напис повинен бути написаний зрозуміло, чітко, грамотно, без підчисток. Дописки чи виправлення, зроблені у тексті посвідчувального напису, застерігаються нотаріусом, який вчиняв нотаріальну дію, після посвідчувального напису і скріплюються його підписом і печаткою із зазначенням дати. Якщо посвідчувальний напис не вміщується на нотаріально оформлюваному документі, він має бути продовжений на прикріпленому до документа спеціальному бланку нотаріального документа, якщо нотаріальна дія вчинялась на спеціальному бланку нотаріального документа. У цьому разі аркуші, на яких викладено текст документа, і аркуш із продовженням посвідчувального напису скріплюються у спосіб, що унеможливує їх роз'єднання без порушення цілісності. Аркуші повинні бути пронумеровані, кількість їх скріплена підписом нотаріуса і його печаткою⁶⁸³.

Для застосування посвідчувальних написів можуть використовуватись штампи з текстом відповідного напису.

---

⁶⁸² Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁸³ Там само.

У разі відсутності необхідних посвідчувальних написів чи свідоцтв, які б відповідали вчинюваній нотаріальній дії, нотаріус може застосовувати ту з форм, яка найбільше відповідає цій нотаріальній дії, із застосуванням окремих елементів інших посвідчувальних написів та свідоцтв, або поєднувати декілька форм.

У разі виявлення нотаріусом у тексті нотаріального документа, який створений ним у результаті вчинення нотаріальної дії технічної помилки, яка не змінює змісту документа та не впливає на права особи(іб) щодо якої(их) було вчинено нотаріальну дію (описка, друкарська або граматична помилка), нотаріус може виправити таку помилку. Помилка у тексті нотаріального документа виправляється у всіх примірниках такого документа одночасно. Виправлення помилки повинно відповідати відомостям, що містяться в документах, які були подані нотаріусу для вчинення нотаріальної дії, або отримані безпосередньо з єдиних та державних реєстрів. Виправлення технічної помилки застерігається нотаріусом, який вчиняв нотаріальну дію, після посвідчувального напису, із зазначенням дати та проставленням свого підпису і печатки на такому застереженні. Водночас всі виправлення мають бути зроблені так, щоб можна було прочитати і виправлене, і помилково написане, а потім закреслене.

Розділ VII Правил ведення нотаріального діловодства регулює порядок ведення та заповнення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій⁶⁸⁴.

Про всі нотаріальні дії, вчинені нотаріусами, робиться запис у реєстрах для реєстрації нотаріальних дій.

Кожний нотаріус веде один реєстр для реєстрації нотаріальних дій (далі – Реєстр), нумерація в якому починається у перший робочий день нового року і закінчується в останній робочий день цього року. Заведення та ведення нотаріусом одночасно більше ніж одного Реєстру забороняється. Реєстри, не закінчені в попередньому році, не можуть використовуватися нотаріусом у наступному році. Реєстри, які не використовувалися нотаріусом у попередньому році, можуть використовуватися нотаріусом у наступному році після їх перереєстрації територіальним органом Міністерства юстиції. У разі закінчення Реєстру нотаріус може використовувати новий Реєстр,

zareєстрований в територіальному органі Міністерства юстиції в установленому порядку⁶⁸⁵.

У разі відсутності державного нотаріуса контори (відпустки, хвороба, відрадження тощо) та покладення обов'язків по обслуговуванню населення на державного нотаріуса іншої контори нотаріус, що заміщує, веде Реєстр контори, в якій він здійснює заміщення. Реєстр ведеться з дотриманням вимог, установлених Правилами. Державний нотаріус, що заміщує іншого державного нотаріуса, вчиняє нотаріальні дії від свого імені, використовує спеціальні бланки нотаріальних документів, отримані ним особисто, та прикладає свою особисту печатку. Усі нотаріальні дії, учинені державним нотаріусом, який заміщує, підлягають реєстрації ним у Реєстрі з відміткою про їх вчинення в порядку заміщення у посвідчувальному написі на оформлених ним документах.

Реєстр, який ведеться державним нотаріусом при заміщенні, може використовуватись протягом одного ділового року. Після закінчення строку виконання нотаріусом обов'язків по заміщенню Реєстр закривається підсумковим записом, про що робиться запис у графах 1-7 Реєстру та представляється відмітка в графі 10 журналу обліку реєстрів для реєстрації нотаріальних дій (далі – Журнал), який ведеться територіальними органами Міністерства юстиції згідно з додатком 26⁶⁸⁶.

Місцем вчинення нотаріальних дій у порядку заміщення є контора, де працює нотаріус, якого заміщують.

Після припинення повноважень державним нотаріусом, який заміщує, складається акт приймання-передавання, в якому зазначаються кількість справ нотаріальних документів у нотаріальному діловодстві, переданих у зв'язку із заміщенням і повернутих державному нотаріусу, якого заміщують, відомості про зміни у складі та обсязі фонду, причини такої зміни.

Реєстр та напрацьовані документи зберігаються в конторі за місцем заміщення.

---

⁶⁸⁵ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁸⁶ Там само.

Реєстри мають бути прошнуровані, аркуші пронумеровані. Кількість аркушів у Реєстрі засвідчується підписом начальника територіального органу Міністерства юстиції або уповноваженої посадової особи. Підпис начальника територіального органу Міністерства юстиції або уповноваженої посадової особи скріплюється печаткою відповідного територіального органу Міністерства юстиції.

Кожному Реєстру територіальним органом Міністерства юстиції присвоюється реєстраційний номер, який складається із шестизначної цифри та зазначається у кутовому штампі відповідного територіального органу Міністерства юстиції, що проставляється у верхньому правому куті наступної за титульною сторінки Реєстру, скріплюється підписом уповноваженої посадової особи та печаткою територіального органу Міністерства юстиції. Уповноважена посадова особа територіального органу Міністерства юстиції у Журналі зазначає прізвище, ім'я та по батькові нотаріуса, яким отримано Реєстр (при отриманні Реєстру завідувачем контори – для кого отримано Реєстр), дата реєстрації Реєстру, порядкові номери, під якими почато та закінчено запис нотаріальних дій у Реєстрі, підпис в отриманні Реєстру, дата закінчення Реєстру тощо. На початку нотаріальної діяльності або на початку діловодного року кожний нотаріус має право на отримання одночасно двох Реєстрів, зареєстрованих у Журналі. Реєстри використовуються нотаріусом у суворій послідовності відповідно до реєстраційних номерів⁶⁸⁷.

У разі звільнення з посади державного нотаріуса або припинення діяльності приватного нотаріуса нотаріус закриває Реєстр підсумковим записом, про що проставляється відмітка в графі 10 Журналу та робиться запис у графах 1–7 Реєстру із зазначенням підстав припинення нотаріальної діяльності, скріплюється підписом уповноваженої посадової особи та печаткою територіального органу Міністерства юстиції, а вільні сторінки Реєстру перекреслюються (прокреслюються). Такий Реєстр підлягає здачі до нотаріального архіву і не може бути переданий для ведення іншому нотаріусу⁶⁸⁸.

---

⁶⁸⁷ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁸⁸ Там само.

Працівники територіальних органів Міністерства юстиції, відповідальні за облік Реєстрів, несуть персональну відповідальність за достовірність відомостей, унесених до Журналу. Начальники територіальних органів Міністерства юстиції несуть персональну відповідальність за належну організацію роботи з реєстрації Реєстрів у Журналі⁶⁸⁹.

У багатоскладовій конторі кожний нотаріус веде окремий Реєстр. Кожному Реєстру присвоюється свій індекс, який має збігатися з номером печатки державного нотаріуса. Записи, що здійснюються під час реєстрації нотаріальних дій державним нотаріусом в односкладовій конторі чи приватним нотаріусом, складаються з одного числа, яке відповідає порядковому номеру нотаріальної дії. Записи в Реєстрі проводяться особисто нотаріусом чи в його присутності працівником контори або особою, що перебуває у трудових відносинах з приватним нотаріусом.

За відсутності нотаріуса на робочому місці Реєстр зберігається у сейфі, використання його іншими особами та внесення записів до Реєстру забороняється.

Записи в Реєстрі повинні бути повними і скороченню не підлягають, крім загальноприйнятих скорочень. Наголошуємо, що використання факсимільного підпису не допускається.

Дописки і виправлення, зроблені в Реєстрі, повинні бути застережені нотаріусом і скріплені його підписом та печаткою. У разі виявлення помилки в нумерації нотаріальних дій у Реєстрі складається акт, який підписується нотаріусом та скріплюється його печаткою (додаток 27). Акт може бути викладений на останній сторінці Реєстру або за бажанням нотаріуса може бути складений на окремому аркуші, який прикріплюється до Реєстру так, щоб унеможливити його втрату⁶⁹⁰.

У Реєстр вноситься запис про вже вчинену нотаріальну дію, тобто після підписання нотаріусом оформлюваного документа та проставлення печатки. Номер за Реєстром, що проставляється на нотаріально оформленому документі, повинен відповідати номеру, під яким нотаріальна дія записана в графі 1 Реєстру.

---

⁶⁸⁹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁹⁰ Там само.

Під час засвідчення справжності підпису декількох осіб на одному документі проставляється кількість реєстрових номерів, що відповідає кількості осіб, справжність підписів яких засвідчується.

При засвідченні справжності підпису однієї і тієї самої особи на кількох примірниках статуту, карток із зразками підпису та відбитком печатки для відкриття рахунку в органі Державної казначейської служби України, рішень про створення юридичних осіб, рішень органу управління юридичної особи, акта приймання-передачі, вважається, що вчиняється одна нотаріальна дія і кожен з примірників матиме один і той самий реєстровий номер або ті самі реєстрові номери (якщо засвідчується справжність підпису декількох осіб).

При одночасному вчиненні будь-яких нотаріальних дій з одночасним засвідченням справжності підпису перекладача та/або засвідчення вірності письмового перекладу документа нотаріусом вважається, що вчиняються дві нотаріальні дії, і кожній з них присвоюється окремий реєстровий номер.

У разі посвідчення правочину від особи, яка не може самостійно підписати документ, з одночасним засвідченням справжності підпису особи, яка розписалася замість учасника правочину, вважається, що вчиняються дві нотаріальні дії, кожній з яких присвоюється окремий реєстровий номер.

Дата вчинення нотаріальної дії, указана в графі 2 Реєстру, має збігатися з датою, зазначеною у посвідчувальному написі нотаріально оформлюваного документа та проставляється на початку робочого дня та щоразу повторюється на початку кожної сторінки Реєстру протягом усього робочого дня.

У графі 3 Реєстру зазначаються: прізвище, ім'я та по батькові; дата народження; місце проживання особи, для якої вчиняється нотаріальна дія; реєстраційний номер облікової картки платника податків, крім фізичних осіб, які з підстав, встановлених законодавством, в установленому порядку відмовилися від реєстраційного номера облікової картки платника податків⁶⁹¹.

---

⁶⁹¹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

Відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або відмови від нього зазначаються, якщо їх наявність передбачено вчинюваною нотаріальною дією.

Якщо нотаріальна дія вчиняється за участю іноземця чи він є представником при вчиненні нотаріальної дії, зазначаються його ім'я згідно з документом, за яким встановлено особу, громадянство та місце постійного проживання.

У разі засвідчення вірності копії документа, а також якщо нотаріальна дія вчиняється за участю іноземця чи громадянина України, постійним місцем проживання якого є іноземна держава, місце проживання особи, яка звернулась за вчиненням нотаріальної дії, може вказуватися з її слів, якщо особу громадянина встановлено за документом, який не містить цієї інформації.

У разі вчинення нотаріальної дії за участю представника, яким є фізична особа, у графі 3 Реєстру зазначаються прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків, місце проживання представника, реквізити документа, за яким встановлено повноваження представника.

Якщо нотаріальна дія вчиняється за участю юридичної особи, у графі 3 Реєстру зазначаються її повне найменування за відомостями з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР), місцезнаходження і код платника податків за ЄДРПОУ або податковий номер, посада (за наявності), прізвище, ім'я, по батькові представника, місце його проживання. Реквізити документів, що підтверджують повноваження представника, зазначаються у графах 3–4 Реєстру.

Під час нотаріального засвідчення справжності підпису посадових осіб юридичної особи на картках із зразками підпису та відбитком печатки для відкриття рахунку в органі Казначейства нотаріус у графі 3 Реєстру записує посади цих осіб із вказівкою повного найменування юридичної особи (при зазначенні наступних посад найменування юридичної особи вказувати не обов'язково), прізвища, імена та по батькові, дати народження, місця проживання, реквізитів документів, що підтверджують перебування на посаді.

У цій самій графі додатково зазначаються прізвища, імена, по батькові, дати народження, місце проживання фізичних

осіб, що підписалися за осіб, які внаслідок хвороби, фізичної вади або з інших причин не можуть власноруч підписати правочин, заяву, інший документ чи розписатися в отриманні нотаріально оформленого документа, причина, з якої такий підпис було представлено, а також перекладача, сурдоперекладача, свідків⁶⁹².

За засвідченням вірності копій документів може звернутись як особа, на ім'я чи щодо якої видано документ, так і інша особа. Водночас в Реєстр записується та особа, яка фактично з'явилася до контори, нотаріального архіву чи приватного нотаріуса.

У графі 4 Реєстру зазначають назву та реквізити документа, за яким встановлено особу, а також записують реквізити документів, що підтверджують повноваження представника юридичної особи.

Якщо нотаріальна дія вчиняється для чи за участю іноземця чи особи без громадянства, перевіряється законність його перебування в Україні. На підтвердження цього нотаріус у графі 4 Реєстру після запису документа, за яким встановлено особу, записує також реквізити візи, термін її дії. У разі, коли чинним законодавством України передбачено реєстрацію в паспорті та/або імміграційній картці іноземця чи особи без громадянства, у Реєстрі зазначається термін реєстрації. У разі, якщо між Україною та країною, звідки прибув іноземець чи особа без громадянства, встановлено безвізовий режим пересування, нотаріус записує тільки дату в'їзду такої особи в Україну.

Якщо нотаріальна дія вчиняється за участю юридичної особи, у графі 4 Реєстру зазначається інформація з ЄДР щодо дати та номера запису про реєстрацію юридичної особи, а також реквізити діючого статуту (положення) чи іншого документа, яким підтверджується правоздатність та дієздатність юридичної особи, якщо копії (витяги) таких документів не долучаються до нотаріальної справи.

---

⁶⁹² Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

Якщо нотаріальна дія вчиняється за участю іноземної юридичної особи, у графі 4 Реєстру зазначаються реквізити документа, що підтверджує реєстрацію юридичної особи у державі її місцезнаходження, а також діючого статуту (положення) чи іншого документа, яким підтверджується правоздатність та дієздатність юридичної особи, а також їх консульської легалізації, апостилю, перекладу (у разі їх необхідності згідно з вимогами законодавства)⁶⁹³.

Якщо нотаріальна дія вчиняється за участю фізичної особи-підприємця, у цій графі зазначається інформація з ЄДР щодо дати та номера запису про державну реєстрацію.

Якщо документи, що встановлюють особу громадянина чи правоздатність та дієздатність юридичної особи, кваліфікацію перекладача, уже записувалися в цьому Реєстрі, нотаріус, оглянувши такі документи, може посилатися на відповідний запис, указавши номер за Реєстром та дату запису.

У графі 5 Реєстру записується зміст оформлюваного документа. Під час засвідчення вірності копії чи виписки з документа, справжності підпису перекладача зазначаються назва документа, ким, коли, на чие ім'я видано документ та його короткий зміст, а при засвідченні справжності підпису заявника – кому адресується заява та її короткий зміст. Якщо нотаріусу для вчинення нотаріальної дії подано документ, що пройшов процедуру легалізації (консульська легалізація або проставлення апостиля), і якщо у справах нотаріуса не залишаються відповідні документи, у графі 5 Реєстру зазначається про факт легалізації, назва установи, яка здійснила цю функцію, дата легалізації та реєстраційний номер⁶⁹⁴. У випадках вчинення нотаріальних дій у порядку заміщення в цій графі робиться відмітка з посиланням на порядковий номер журналу реєстрації фактів заміщення.

Запис до Реєстру має бути зроблений так, щоб він давав змогу ідентифікувати документ без перекручень викладених у ньому відомостей.

---

⁶⁹³ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁹⁴ Там само.

Під час посвідчення правочинів чи видання свідоцтв у цій графі вказується вид правочину чи свідоцтва.

Якщо копія документа викладена на двох і більше сторінках, зазначається кількість сторінок копії. Проте коли засвідчується одна копія на одній сторінці, кількість копій і кількість сторінок може не вказуватися.

Під час оформлення низки однорідних за характером документів у Реєстрі робиться один запис, але із зазначенням кількості оформлених документів чи їх примірників.

При вчиненні виконавчих написів у графі 5 Реєстру зазначають найменування, реквізити боржника, період, за який стягується заборгованість, суму стягнутого боргу, а під час вчиненні протесту векселя вказують його назву, номер, суму за векселем, строк платежу, вид протесту, боржник за векселем. У цій самій графі робиться позначка, якщо нотаріальна дія вчинялася за межами контори чи робочого місця приватного нотаріуса.

Документи, що не належать до встановлення особи громадянина чи перевірки правоздатності та дієздатності юридичних осіб, але які були подані нотаріусу для огляду на підтвердження повноважень представників (зокрема й при посвідченні правочинів і нотаріальному засвідченні справжності підпису на картках із зразками підпису та відбитком печатки для відкриття рахунку в органі Казначейства), кваліфікації перекладача тощо, можуть записуватися в Реєстрі у графах 3–4 Реєстру.

У графі 5 Реєстру можуть зазначатися інші дані щодо змісту вчиненої нотаріальної дії, які нотаріус вважає доцільними для складання звітів та найбільш повного ведення Реєстру (зокрема, наприклад: сума договору, вид майна тощо), а також записуються серія та номер спеціального бланка нотаріальних документів, що використаний нотаріусом для вчинення цієї нотаріальної дії.

У разі скасування довіреності, скасування чи зміни заповіту, розірвання нотаріально посвідченого договору, визнання в судовому порядку недійсними правочину чи іншої нотаріальної дії в Реєстрі проти запису про вчинення такої нотаріальної дії нотаріусом робиться відповідна відмітка з посиланням на заяву, договір про розірвання договору, рішення суду

тощо. Така позначка може розміщуватися у графах 1–5 Реєстру та скріплюється підписом нотаріуса⁶⁹⁵.

У графі 6 Реєстру зазначається сума стягнутого державного мита (при вчиненні нотаріальної дії державним нотаріусом) чи отриманої плати (при вчиненні нотаріальної дії приватним нотаріусом). Ця графа заповнюється нотаріусом після надання особою, для якої вчиняється нотаріальна дія, квитанції про сплату державного мита або після внесення оплати за вчинення нотаріальної дії і до проставлення цією особою підпису в графі 7 Реєстру⁶⁹⁶.

При звільненні платників від сплати державного мита в графі 6 Реєстру робиться відмітка про звільнення від державного мита та підставу, наприклад: «Від сплати державного мита звільнено, п. 14 ст. 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито».

Якщо одночасно вчиняється декілька нотаріальних дій за участю одних і тих самих осіб, нотаріус може посилатися на такий запис із зазначенням реєстрового номера та дати вчиненої нотаріальної дії.

Усі особи та/чи їх представники, які записані в графі 3 Реєстру (зокрема й перекладачі), особи, що підписувалися на документі на прохання фізичних осіб, які у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не могли підписатися власноруч, підписуються у графі 7 Реєстру із зазначенням прізвищ⁶⁹⁷.

У розділі VIII Правил ведення нотаріального діловодства встановлено порядок приймання, розгляду та реєстрації кореспонденції⁶⁹⁸.

Реєстрація вхідних, вихідних і внутрішніх документів (кореспонденції) є фіксацією факту створення або надходження до контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса документа (кореспонденції) шляхом проставлення на ньому реєстраційного номера з одночасним записом необхідних відомостей про документ у відповідних журналах, книгах, реєстрах.

---

⁶⁹⁵ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁶⁹⁶ Там само.

⁶⁹⁷ Там само.

⁶⁹⁸ Там само.

Реєстрації підлягають вхідні, вихідні, внутрішні документи. Однак не підлягають реєстрації документи оперативного характеру згідно з примірним переліком документів, що не підлягають реєстрації, наведеним у додатку 28⁶⁹⁹.

Вхідні документи, що надійшли поштою, доставлені кур'єром або нарочно на адресу контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса, приймаються особою, відповідальною за ведення нотаріального діловодства та архіву, і проходять реєстрацію в день надходження.

Внутрішні документи (накази, заяви працівників тощо) та вихідні документи реєструються в день їх підписання. У разі надходження організаційно-розпорядчих документів засобами електронного зв'язку нотаріус може роздрукувати їх на папері та проставити напис у верхньому полі документа «Отримано в електронній формі».

У разі надходження неправильно оформленої кореспонденції (документ не підписаний, не засвідчений тощо), вона реєструється у встановленому порядку, а відправнику надсилається лист з вимогою надіслати належно оформлений документ.

У разі пошкодження кореспонденції (конверта) і неможливості її використання або відсутності в конверті документа або додатків до нього складається акт про відсутність вкладень у конверті та пошкодження кореспонденції (конверта) (додаток 29) у двох примірниках, один примірник якого з пошкодженою кореспонденцією надсилається відправникові, а другий залишається у конторі, нотаріальному архіві, у приватного нотаріуса⁷⁰⁰. Усі конверти, зазвичай, знищуються, крім випадків, коли вони необхідні для встановлення адреси відправника, часу відправлення та одержання кореспонденції.

Реєстрація документів здійснюється в: журналі реєстрації вхідних документів; реєстрації вихідних документів; книзі реєстрації наказів з кадрових питань; книзі реєстрації наказів з адміністративно-господарських питань⁷⁰¹.

---

⁶⁹⁹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷⁰⁰ Там само.

⁷⁰¹ Там само.

Реєстрація вхідних документів, що надійшли поштою, доставлених кур'єром на адресу контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса або отримані нотаріусом наручно, здійснюється у журналі реєстрації вхідних документів (додаток 19).

Не підлягають реєстрації у журналі реєстрації вхідних документів: заяви, подані нотаріусу особисто для вчинення нотаріальної дії, зокрема заяви, справжність підпису на яких засвідчено цим же нотаріусом безпосередньо перед вчиненням нотаріальної дії; заяви у формі електронного документа з накладеним електронним підписом, які надійшли засобами електронного зв'язку; заяви, що подаються при роботі з єдиними та державними реєстрами при виконанні нотаріусами інших повноважень, делегованих державою, відмінних від вчинення нотаріальних дій⁷⁰².

На вхідних документах у правому нижньому куті першої сторінки проставляється реєстраційний штамп (додаток 30). У штампі вказуються найменування контори, архіву або назва нотаріального округу, прізвище, ініціали приватного нотаріуса, дата надходження документа та його реєстраційний індекс (порядковий номер за реєстраційним журналом та номер справи за номенклатурою справ).

Реєстрація вихідних документів здійснюється у Журналі реєстрації вихідних документів, а на вихідному документі проставляються дата, номер, що відповідає порядку номеру за журналом реєстрації вихідних документів, і номер справи, у якій буде зберігатися другий примірник цього документа. Оригінал вихідного документа надсилається адресатам поштовим відправленням, через кур'єрську службу або передається наручно (в останньому випадку на другому примірнику документа адресат проставляє відмітку про отримання документа із зазначенням дати отримання та прізвище, ім'я, по батькові).

Завідувач контори, нотаріального архіву, приватний нотаріус особисто контролюють виконання документів,

---

⁷⁰² Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

що надійшли від Міністерства юстиції України, територіального органу Міністерства юстиції, інших державних органів, та зобов'язані своєчасно надавати відомості про їх виконання⁷⁰³.

Під час розгляду документів, звернень тощо завідувач контори, нотаріального архіву, приватний нотаріус зобов'язані дотримуватись установлених чинним законодавством строків виконання таких документів.

У розділі X вказаних правил встановлено вимоги щодо формування справ.

Формування справ передбачає групування виконаних документів у справи відповідно до номенклатури справ контори, приватного нотаріуса (додаток 31), складеної на підставі Типової номенклатури справ контори та приватного нотаріуса (далі – Типова номенклатура) (додаток 32)⁷⁰⁴.

Формування справ контори здійснює особа, відповідальна за ведення нотаріального діловодства та архіву.

Формування справ приватного нотаріуса здійснює особисто приватний нотаріус або особа, відповідальна за ведення нотаріального діловодства та архіву.

Справи формуються у такому порядку: у справи вміщуються тільки оригінали документів та (або) у випадках, передбачених чинним законодавством, копії або витяги з таких документів, оформлених та засвідчених в установленому порядку, які необхідні для вчинення нотаріальних дій; до справ включаються документи лише одного діловодного року; групувати у справи одночасно документи постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання забороняється; не допускається включення до справ документів, які не мають відношення до справи, особистих документів, документів, що підлягають поверненню, а також чернеток та проєктів (робочих варіантів) документів; не допускається підшивати разом накази з адміністративно-господарських питань та з кадрових питань; накази з кадрових питань групуються відповідно до їх видів та строків зберігання; листування групється у хронологічній послідовності: документ-відповідь йде

---

⁷⁰³ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷⁰⁴ Там само.

за документом-запитом; документи в особових справах групуються у хронологічному порядку в міру їх надходження; нотаріальні документи (за винятком документів, пов'язаних з оформленням спадкових справ) підшиваються у справи в такому порядку: першим підшивається примірник нотаріально оформленого документа, який залишається у справах контролю, приватного нотаріуса, за ним – документи, на підставі яких він виданий чи посвідчений; звіти формуються у справи того року, до якого вони належать за своїм змістом, незалежно від часу їх складання; у разі повторного звернення протягом одного діловодного року юридичної особи за вчиненням правочину, копії документів, на підставі яких проведено перевірку її правоздатності та дієздатності, повноважень представника можуть не долучатися до справи, а на примірнику правочину робиться посилання на реєстровий номер та дату правочину, біля якого вони зберігаються. До справи долучаються тільки копії тих документів (витяги з них), які зазнали змін; справа з документами не повинна перевищувати 250 аркушів (30–40 мм завтовшки). При більшому обсязі документів справа ділять на самостійні томи (частини)⁷⁰⁵.

Особливостям формування спадкових справ присвячено розділ одинадцятий Правил ведення нотаріального діловодства⁷⁰⁶.

Заяви про прийняття спадщини; заяви про відмову від спадщини; заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини або заяви про відмову від спадщини; заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину; заяви про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) у разі смерті одного з подружжя (колишнього подружжя) заяви спадкоємця про одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі); претензії кредиторів (якщо вони надійшли до видачі свідоцтва про право на спадщину), а також заяви про вжиття заходів до охорони спадкового майна, за яким були вжиті ці заходи;

---

⁷⁰⁵ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷⁰⁶ Там само.

заяви про відкриття спадщини та укладання договору на управління спадщиною; заява виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень; заява відказоодержувача про відмову від заповідального відказування, заява спадкоємця про завершення спадкування щодо спадщини, яка була відкрита на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь до початку тимчасової окупації та щодо якої спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена, тощо реєструються в книзі обліку і реєстрації спадкових справ і формуються у спадковій справі⁷⁰⁷.

Формування спадкової справи передбачає групування документів, на підставі яких було відкрито спадкову справу та видано свідоцтво про право на спадщину.

У спадкову справу формуються також архівні примірники посвідчених нотаріусом під час ведення спадкової справи договорів про поділ спадщини, зміну черговості та розміру часток у спадщині.

Формування спадкової справи здійснюється державним чи приватним нотаріусом, у провадженні якого знаходиться справа.

У спадкову справу вміщуються тільки оригінали документів, а у випадках, передбачених законодавством, – копії з документів, оформлені та засвідчені в установленому порядку. Не допускається включення до спадкової справи документів, які не мають відношення до справи, документів, що підлягають поверненню, а також чернеток та проєктів (робочих варіантів) документів.

Спадковій справі присвоюється номер, який складається з порядкового номера, за яким вона зареєстрована в книзі обліку і реєстрації спадкових справ, та зазначається через дріб рік, у якому вона заведена.

Під час оформлення спадкової справи після її закінчення на обкладинці справи (додаток 33) проставляється індекс, передбачений номенклатурою справ. Кожна спадкова справа становить окрему справу, має внутрішній опис, нумерується,

---

⁷⁰⁷ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

оформлюється титульним аркушем та прошивається. Справа вважається закінченою за датою видачі останнього свідоцтва про право на спадщину, якщо на підставі поданих заяв про видачу свідоцтва про право на спадщину було видано відповідні свідоцтва всім спадкоємцям, які закликалися до спадкування, та на все майно, заявлене такими спадкоємцями. Усі інші заяви, що будуть подаватися після закінчення спадкової справи, вважаються такими, що подані додатково. Після видачі свідоцтва про право на спадщину, на додаток до раніше виданого свідоцтва, дата закінчення спадкової справи не змінюється⁷⁰⁸.

Якщо спадкоємець помер, оголошений померлим, визнаний безвісно відсутнім до видачі свідоцтва про право на спадщину або таке свідоцтво не підлягає видачі з інших причин (наприклад, питання щодо спадкування майна вирішено в судовому порядку), спадкова справа вважається закінченою з дати отримання нотаріусом свідоцтва про смерть, рішення суду тощо.

Спадкова справа може бути закінчена за заявою спадкоємця про відмову отримувати свідоцтво на малоцінне майно (внесок в банку, пенсія, акції, транспортний засіб), про яке було заявлено, а також у разі винесення нотаріусом постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

Закриття спадкової справи у таких випадках не позбавляє спадкоємця права звернутися до нотаріуса і отримати свідоцтво.

Оформлення спадкової справи покладається на державного чи приватного нотаріуса, у провадженні (на виконанні) якого знаходиться справа. У спадкову справу підшиваються всі документи, пов'язані з оформленням спадкових прав. Документи систематизуються у хронологічному порядку за датами їх надходження, виконання, підписання, видачі тощо. Підшивання документів у спадкову справу повинно здійснюватися не пізніше ніж через 3 місяці після закриття спадкової справи. Закінчені спадкові справи за один діловодний рік вміщуються у коробку, архівні папки і формуються в справу.

---

⁷⁰⁸ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

Кількість нарядів картонних коробок, архівних папок за один діловодний рік визначається конторою чи приватним нотаріусом самостійно з урахуванням кількості закінчених спадкових справ. На обкладинках нарядів картонних коробок, архівних папок вказується порядковий номер тому та зазначаються крайні дати спадкових справ – найранішої справи і найпізнішої справи та кількість спадкових справ, вміщених у коробку. Число, місяць і рік позначаються арабськими цифрами.

Картонні коробки, архівні папки нумеруються валовою нумерацією в межах опису справ тривалого (понад 10 років) зберігання. Закінчені спадкові справи не прошиваються між собою. Водночас внутрішній опис (додаток 34) складається окремо до кожної картонної коробки, архівної папки на окремому аркуші за формою, що містить відомості про порядкові номери справ, індекс справ за номенклатурою контори чи приватного нотаріуса, прізвища, імена, по батькові спадкодавців, заголовки документів, де зазначаються кожна спадкова справа та її номер, а також про дату заведення спадкової справи та про дату її закінчення, номери аркушів спадкової справи та примітки.

У разі зміни складу документів спадкових справ (доповнення спадкової справи новими документами тощо) відповідальний за архів працівник у конторі чи приватний нотаріус перевіряє правильність унесення змін до внутрішнього опису спадкової справи, внутрішнього опису спадкових справ та наявність складених нових засвідчувальних написів до спадкової справи і документів обліково-довідкового характеру (книги обліку і реєстрації спадкових справ, алфавітної книги обліку спадкових справ)⁷⁰⁹.

До опису справ тривалого (понад 10 років) зберігання (додаток 35) включаються коробки, архівні папки із закінченими спадковими справами. У разі надходження додаткової заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину на нововиявлене спадкове майно за спадковою справою до справи долучаються заяви спадкоємців, документи, що підтверджують належність

---

⁷⁰⁹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

спадкодавцю спадкового майна, та інші документи, необхідні для видачі свідоцтва про право на спадщину. Долучені документи нумеруються наступними порядковими номерами після останньої сторінки спадкової справи.

Розділ XII Правил ведення нотаріального діловодства регулює порядок оформлення справ для архівного зберігання⁷¹⁰. Оформлення справ постійного та тривалого (понад 10 років) зберігання передбачає нумерацію аркушів у справі, складання внутрішнього опису документів справи, засвідчувального напису справи, підшивання або оправлення справи, оформлення обкладинки (титульного аркуша) справи. Всі аркуші справи, крім аркушів засвідчувального напису та внутрішнього опису, повинні бути пронумеровані. Аркуші внутрішнього опису документів справи нумеруються окремо.

Засвідчувальний напис справи та чисті аркуші не нумеруються.

Номери на аркушах проставляються в правому верхньому куті нумератором або простим олівцем так, щоб не зачепити текст. Якщо під час нумерації були допущені помилки, то аркуші нумеруються знову, водночас старі номери не стираються, а закреслюються однією скісною рисою і поряд ставиться новий номер аркуша. У цих випадках у внутрішні описи (у разі їх складання) вносяться виправлення або описи складаються заново. У разі наявності окремих помилок у нумерації аркушів справи допускається застосування літерних номерів. Також до номера сторінки додається літера згідно з чинним українським алфавітом (наприклад: 7а, 11б тощо). Аркуші кожного тому справи нумеруються окремо, починаючи з першого номера. Підшиті в справи конверти з укладеннями нумеруються валовою нумерацією аркушів справи, водночас спочатку нумерується конверт, а потім кожне вкладення в конверті.

Внутрішній опис складається до всіх справ нотаріальних документів, передбачених номенклатурою, крім нотаріальних документів тимчасового (до 10 років включно) зберігання. Внутрішній опис (додатки 36, 37) складається на окремому

---

⁷¹⁰ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

аркуші за формою, що містить відомості про порядкові номери нотаріальних документів справ, прізвища, імена, по батькові осіб, щодо яких вчинялися нотаріальні дії, дати документів, їх заголовки, номери за Реєстром та номери аркушів справи, на яких розміщений кожен документ. У відповідному внутрішньому описі справи вказується також кількість відсутніх документів та відповідних актів (довідок). До внутрішнього опису складається підсумковий запис, у якому наводиться цифрами і словами кількість нотаріальних документів, що включені до опису, кількість аркушів справи, а також кількість аркушів внутрішнього опису. Внутрішній опис підписується завідувачем контори, нотаріального архіву чи приватним нотаріусом. Внутрішній опис до спадкових справ, підписує нотаріус, який веде та закриває спадкову справу⁷¹¹.

Якщо справа складається з декількох томів (частин), то внутрішній опис складається до кожного тому (частини) і прошивається на початку тому (частини), засвідчувальний напис прошивається в кінці тому (частини).

Зміни у складі документів справи (включення додаткових документів, їх виключення, заміна оригіналів копіями тощо) відображаються у графі «Примітки» з посиланням на відповідні виправдні документи (угода про розірвання договору, ухвала суду, постанова слідчого органу тощо) і до внутрішнього опису складається новий підсумковий запис. Попередній підсумковий запис перекреслюється так, щоб його текст міг бути прочитаний.

З метою обліку кількості аркушів у спадковій справі та фіксації особливостей їх нумерації в кінці спадкової справи робиться засвідчувальний напис на спеціально вшитому аркуші згідно з додатком 38⁷¹². Доклеювання засвідчувального напису не допускається.

У засвідчувальному написі зазначаються цифрами і словами кількість аркушів у спадковій справі та окремо через знак + (плюс) кількість аркушів внутрішнього опису. У цьому записі

---

⁷¹¹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷¹² Там само.

вказуються всі неусувані дефекти (пошкоджені аркуші, зруйновані, залиті чорнилом), довідки – замітники (копії) вилучених документів, а також у разі відсутності необхідних документів – їх кількість, наявність актів, довідок, літерних та пропущених номерів аркушів.

У засвідчувальному написі робиться відмітка: у графі 1 (словами) – назва документа, у графі 2 – присвоєні сторінкам номери.

У разі долучення (вилучення) документів справа розшивається і після долучення (вилучення) документа повторно прошивається. Долучений документ нумерується тим самим порядковим номером, що й остання сторінка документа. Водночас до номера сторінки додається літера згідно з чинним українським алфавітом, за винятком формування спадкових справ.

Попередній засвідчувальний напис закреслюється і зберігається у справі постійно.

Засвідчувальний напис підписується державним чи приватним нотаріусом. Усі наступні зміни в складі справи зазначаються у засвідчувальному написі з посиланням на відповідний виправдний документ.

Підшивання справ повинно виконуватися періодично, але не пізніше ніж через 3 місяці після закінчення справ у діловодстві та здійснюється міцними, туго натягнутими нитками. При підшиванні документа в справу робляться 4 проколи, відстань від верхнього і нижнього країв документа не повинна бути більше 2 см. Підшивання здійснюється так, щоб збереглася повна можливість читання тексту, який не повинен підходити до лінії підшиття ближче, ніж на 2 см, а аркуші не повинні виступати за край обкладинки. Якщо текст документа розміщений близько до краю аркуша, до такого аркуша при підшиванні в справу підклеюється смужка паперу, за яку документ підшивається до справи. У такому самому порядку підшиваються документи великого формату, які зберігаються в складеному вигляді.

Обкладинки справ оформляються за встановленою формою (додаток 39).

Обкладинки справ з документами, які підлягають постійному, тривалому (понад 10 років) зберіганню, коробки або папки повинні бути виготовлені з твердого картону.

Написи на обкладинках справ, книг, журналів повинні бути виконані без скорочень, чітко і зрозуміло і виготовлені за допомогою технічних засобів або світлостійким чорним чорнилом або пастою. Заголовок на обкладинку справи переноситься з номенклатури справ після його уточнення.

На обкладинках справ, що складаються з декількох томів (частин), указується порядковий номер тому (частини).

На обкладинках справ, книг, журналів обов'язково вказуються: найменування контори, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, нотаріальний округ, найменування справи, строк її зберігання; якщо справа складається з декількох томів (частин), зазначають порядковий номер чергового тому (частини); число, рік початку і закінчення справи вказують арабськими цифрами, місяць – словами. Дати початку і закінчення справи повинні відповідати крайнім датам документів, які до неї підшиті; номер справи за описом за погодженням з нотаріальним архівом; номер опису та номер архівного фонду – простим олівцем.

Дозволяється наклеювання аркуша на обкладинку справи способом, який унеможливить його відклеювання (у тому числі при змінах температурно-вологісного режиму у місці зберігання архіву).

Розділ тринадцятий Правил ведення нотаріального діловодства присвячено складання описів справ⁷¹³.

На справи постійного і тривалого (понад 10 років) зберігання складаються окремі описи. Описи справ складаються за встановленою формою (додатки 40–42) та складається особою, відповідальною за ведення нотаріального діловодства та архіву контори, чи приватним нотаріусом за методичною допомогою нотаріального архіву з дотриманням таких правил:

- описи справ постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання складаються окремими справами на кожний діловодний рік;

- заголовки справ уносяться до опису у тій послідовності, у якій їх розміщено в номенклатурі справ;

---

⁷¹³ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

– графи опису заповнюються відповідно до відомостей, винесених на обкладинку справи. Опис справ тривалого (понад 10 років) зберігання повинен мати додаткову графу «Строк зберігання справи (тому, частини)»;

– графа опису «Примітка» використовується для позначок про передачу справ, знищення справ тощо;

– кожна справа вноситься до опису за самостійним порядковим номером. Якщо справа складається з кількох томів (частин), то кожний том (частина) вноситься до опису під окремим номером;

– у разі внесення до опису справ кількох справ підряд з однаковим заголовком зазначається повністю лише заголовок першої справи. На кожному новому аркуші опису заголовок відтворюється повністю, а всі інші однорідні справи позначаються словами «те саме», водночас інші відомості про справи вносяться до опису повністю;

– у кінці опису справ робиться підсумковий запис із зазначенням (цифрами і словами) кількості справ, що значаться за описом, першого і останнього номерів справ за описом, а також обумовлюються особливості нумерації справ в описі⁷¹⁴.

Опис складається з річних розділів і є переліком назв справ з включенням необхідних відомостей про їх склад і зміст. Справи кожного року складають річний розділ опису. Кожен вид опису справ має валову нумерацію. У річний розділ опису справ уносяться також справи, що не завершені в діловодному році (перехідні справи). Водночас в разі їх незавершення вказані справи переходять до наступного діловодного року⁷¹⁵.

Особові справи працівників вносяться до описів справ з кадрових питань за роком звільнення зазначених осіб в алфавітному порядку їх прізвищ.

Опис справ постійного та тривалого (понад 10 років) зберігання, тобто тих справ, що надалі передаватимуться до нотаріального архіву, складається у чотирьох примірниках. Описи справ з кадрових питань складаються у трьох примірниках.

---

⁷¹⁴ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷¹⁵ Там само.

Усі описи справ підлягають обов'язковому узгодженню з нотаріальним архівом та схваленню ЕК, створеною при територіальному органі Міністерства юстиції, не пізніше ніж через два роки після закінчення справ у діловодстві. Для погодження до нотаріального архіву надаються усі примірники опису⁷¹⁶.

Передмова до річних розділів описів справ складається у разі необхідності, а саме: у разі зміни у назві контори, зміни її складу (односкладова, багатоскладова), зміни назви населеного пункту, адреси, змін, пов'язаних із вилученням і неповерненням оригіналів нотаріальних документів.

Відбір документів, строки зберігання яких закінчилися, та складання акта про вилучення для знищення документів, не внесених до Національного архівного фонду (додаток 44) (далі – акт) та які не підлягають зберіганню, здійснюється після підготовки конторою, приватним нотаріусом описів справ постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання та з кадрових питань за цей самий період.

Описи справ та акт розглядаються ЕК територіальним органом Міністерства юстиції одночасно. Справи (документи) включаються до акта, якщо передбачений для них строк зберігання закінчився до 1 січня року, у якому складений акт. Акт складається у трьох примірниках на всі справи загалом. Схвалені ЕК територіального органу Міністерства юстиції описи справ постійного та тривалого (понад 10 років) зберігання, описи справ з кадрових питань (приватного нотаріуса) та акти затверджуються завідувачем контори, приватним нотаріусом.

Справи (документи), відібрані для знищення, після погодження та затвердження акта передаються організаціям із заготівлі вторинної сировини у подрібненому вигляді за накладними, у яких зазначається вага паперової макулатури, що передана для переробки. Дата здачі документів, їх вага та номер накладної вказуються в актах про вилучення для знищення документів (справ). Ці акти вміщуються до справи архівного фонду та зберігаються у конторі, в нотаріальному архіві, у приватного нотаріуса. Якщо обсяг справ (документів), що вилучені

---

⁷¹⁶ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

для знищення, незначний, вони можуть бути спалені або знищені механічним способом, про що зазначається в акті⁷¹⁷.

Історична довідка до фонду контори, приватного нотаріуса складається під час першого надходження документів фонду до нотаріального архіву. Історичні довідки новостворених контор або приватних нотаріусів, які розпочали приватну нотаріальну діяльність, складаються після закінчення календарного року, у якому розпочато діяльність контори, приватну нотаріальну діяльність нотаріуса у відповідному нотаріальному окрузі.

Історична довідка містить три розділи:

1) у першому розділі «Історія фондоутворювача» в хронологічній послідовності надаються відомості щодо: розпорядчих актів про створення, реорганізацію, ліквідацію контори, реєстрацію приватної нотаріальної діяльності; крайніх дат діяльності контори, приватного нотаріуса; завдань і функцій контори, приватного нотаріуса, їх змін; змін у найменуванні та підпорядкованості контори; кадрових змін; змін адреси розташування контори, робочого місця приватного нотаріуса;

2) у другому розділі «Історія фонду» відображаються: кількість справ у фонді та крайні дати документів фонду; час надходження документів фонду до нотаріального архіву; зміни в складі та обсязі фонду, їх причини; дата першого передання документів фонду на постійне зберігання та назва відповідної державної архівної установи, архівного відділу міської ради; ступінь збереженості документів фонду;

3) у третьому розділі «Характеристика документів фонду» наводяться: узагальнена характеристика фонду за видами документів та їх змістом; відомості про довідковий апарат до фонду; напрями використання документної інформації фонду⁷¹⁸.

Історична довідка та продовження до неї складаються у двох примірниках та підписуються завідувачем контори, приватним нотаріусом. Історична довідка доповнюється в міру поповнення фонду новими надходженнями.

---

⁷¹⁷ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷¹⁸ Там само.

Нотаріальний архів щороку складає паспорт архіву у двох примірниках. Також контора, приватний нотаріус складають паспорт архіву при ліквідації / припиненні діяльності (додаток 50).

Архівному зберіганню нотаріальних документів приватним нотаріусом у Правилах ведення нотаріального діловодства відведено чотирнадцятий розділ. Документи нотаріального діловодства та архів приватного нотаріуса є власністю держави і перебувають у володінні та користуванні приватного нотаріуса у зв'язку із здійсненням ним нотаріальної діяльності. Приватний нотаріус зобов'язаний забезпечити надійне зберігання документів діловодства та архіву протягом усього строку здійснення ним нотаріальної діяльності. Архів приватного нотаріуса складають документи, створювані приватним нотаріусом у зв'язку із здійсненням ним нотаріальної діяльності, та сформовані у справи із зазначенням строків їх зберігання, за винятком документів поточного діловодства. Підготовка й оформлення нотаріальних документів та групування їх у справи для архівного зберігання приватного нотаріуса включають перевірку правильності формування документів у справи, наявність та відповідність вимогам законодавства документів, долучених до примірника нотаріально оформленого документа, а у передбачених законодавством випадках – копій з документів, які необхідні для вчинення нотаріальних дій, наявність печаток, підписів, номерів тощо, а також оформлення справ та відповідність їх номенклатурі⁷¹⁹.

На зберігання до архіву приватного нотаріуса переходять справи нотаріальних документів постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання в упорядкованому стані, а також закінчені у діловодстві документи довідкового та облікового характеру відповідно до затверджених номенклатурою справ. Під час підготовки документів для архівного зберігання приватний нотаріус проводить звірку наявності нотаріальних документів згідно з Реєстром для реєстрації нотаріальних дій та відповідної номенклатури справ. Відмітка щодо проведеної

---

⁷¹⁹ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

нотаріусом звірки вказується наприкінці внутрішнього опису справ та ним підписується. У разі виявлення недоліків у формуванні та оформленні справ приватний нотаріус зобов'язаний їх усунути. Відповідно до затверджених описів приватний нотаріус зобов'язаний провести звірку наявності кожної справи⁷²⁰.

Порядок передавання справ до нотаріального архіву врегульовано у розділі п'ятнадцятому Правил нотаріального діловодства. На зберігання до нотаріального архіву передаються справи нотаріальних документів постійного і тривалого (понад 10 років) зберігання в упорядкованому стані, а також закінчені у діловодстві документи довідкового та облікового характеру згідно з відповідними номенклатурами справ⁷²¹.

Контора передає справи нотаріальних документів через два роки після закінчення десятирічного строку їх зберігання у відповідній конторі згідно з графіком, затвердженим завідувачем нотаріального архіву.

Справи нотаріальних документів та архів приватного нотаріуса передаються до нотаріального архіву тільки у разі припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса (зокрема й у зв'язку з анулюванням свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю).

У процесі підготовки документів нотаріального діловодства для передачі на зберігання до нотаріального архіву перевіряється правильність формування документів у справи, оформлення справ та відповідність їх типовій номенклатурі. У разі виявлення недоліків у формуванні документів у справи контора, приватний нотаріус зобов'язані їх усунути. При підготовці документів для передавання їх на зберігання до нотаріального архіву відповідальні представники контори, приватний нотаріус спільно з працівниками нотаріального архіву проводять звірку наявності нотаріальних документів згідно з Реєстром (та відповідної номенклатури справ). Відмітка щодо проведеної звірки вказується у кінці внутрішнього опису справ та підписується особами, що проводили звірку⁷²².

---

⁷²⁰ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷²¹ Там само.

⁷²² Там само.

Контора, приватний нотаріус зобов'язані передати справи (наряди) на зберігання до нотаріального архіву згідно із затвердженими описами справ. Водночас в кожному примірнику опису справ (нарядів) робляться позначки про прийняття тієї або іншої справи. Наприкінці кожного примірника опису справ робляться цифрами та словами позначки про фактичну кількість справ, що передані до нотаріального архіву, проставляються номери відсутніх справ, дати приймання-передавання справ і підписи осіб, що здавали та приймали справи.

Під час передавання конторою, приватним нотаріусом документів нотаріального діловодства на зберігання до нотаріального архіву складається акт приймання-передавання (додаток 45), у двох примірниках, один з яких разом з документами передається до нотаріального архіву, а другий залишається у справі фонду контори⁷²³.

У разі передавання нотаріусом документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса акт приймання-передавання складається у трьох примірниках, один з яких разом з документами передається до нотаріального архіву, другий залишається у справі приватного нотаріуса, третій передається до відповідного територіального органу Міністерства юстиції і долучається до реєстраційної справи приватного нотаріуса.

Передачу документів до нотаріального архіву з одночасним складанням описів справ та акта про вилучення справ приватного нотаріуса (додаток 46) проводить комісія відповідного територіального органу Міністерства юстиції у випадках, визначених у пункті 4.12 цих Правил⁷²⁴.

Розділ XVI Правил ведення нотаріального діловодства регулює порядок видачі, тимчасового доступу до нотаріальних документів, а також їх тимчасової виїмки⁷²⁵.

Видача, тимчасовий доступ до справ і нотаріальних документів та тимчасова виїмка таких справ і документів,

---

⁷²³ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷²⁴ Там само.

⁷²⁵ Там само.

що знаходяться на зберіганні контори, нотаріального архіву, приватного нотаріуса, можливі лише у випадках, передбачених чинним законодавством. У цих випадках належно оформлені процесуальні документи долучаються до справи фонду.

Нагадуємо, що вилучення (виїмка) реєстрів для реєстрації нотаріальних дій не допускається. Реєстри для реєстрації нотаріальних дій можуть бути надані суду за мотивованою постановою суду тільки для огляду і повинні бути повернуті судом негайно після огляду. У виняткових випадках за наявності передбаченого та належно оформленого судового рішення вилучення (виїмка) оригіналів документа проводиться з відома завідувача нотаріального архіву, завідувача контори, приватного нотаріуса з обов'язковим залишенням у справі засвідченої копії документа, який вилучено, судового рішення, на підставі якого здійснено вилучення. Вилучення оригіналів документів (справ) здійснюється з оформленням документів відповідно до процесуального законодавства.

У разі звернення фізичної чи юридичної особи до нотаріуса щодо видачі свідоцтва про право на спадщину у тих випадках, коли спадкову справу передано на зберігання до архіву, нотаріус витребовує з нотаріального архіву відповідну спадкову справу. Спадкові справи нотаріальним архівом видаються в тимчасове користування на строк, необхідний для вчинення нотаріальної дії (дій), але не більше дев'яти місяців.

Видача спадкових справ з нотаріального архіву у тимчасове користування оформлюється замовленням на видання спадкової справи і реєструється у книзі видавання справ із фондів нотаріального архіву. Передача витребовуваної спадкової справи оформляється актом про видавання справ у тимчасове користування, який підписується завідувачем нотаріального архіву та нотаріусом, який витребовує спадкову справу, і скріплюється гербовими печатками.

У разі, якщо архівні справи нотаріального архіву залишилися на тимчасово окупованій території України, нотаріус у 3-денний термін надає письмову відмову у видачі справи, що витребується.

Після видачі свідоцтва про право на спадщину, вчинення інших нотаріальних дій у межах спадкової справи, витребувана

спадкова справа повертається нотаріусом до нотаріального архіву⁷²⁶.

Наголошуємо, що недотримання нотаріусами правил ведення нотаріального діловодства може бути однією з підстав визнання нотаріальних правочинів недійсними у судовому порядку.

5.7. Порядок оплати вчинюваних нотаріальних дій

Питання, пов'язані з оплатою вчинюваних нотаріальних дій, регулюються Законом України «Про нотаріат», Декретом Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. № 7-93 «Про державне мито»⁷²⁷ та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про нотаріат», за вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито, встановлене чинним законодавством⁷²⁸. Державне мито справляється за вчинення нотаріальних дій державними нотаріальними конторами і органами місцевого самоврядування, а також за видачу дублікатів нотаріально посвідчених документів за ставками, у розмірах частин неоподаткованого мінімуму доходів громадян (станом на травень 2022 року становить 17 грн)⁷²⁹.

За нотаріальні дії, вчинювані державними нотаріальними конторами і виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад, відповідно до ст. 3 Декрету, державне мито стягується в таких розмірах:

а) за посвідчення договорів відчуження житлових будинків, квартир, кімнат, дач, садових будинків, гаражів, а також

---

⁷²⁶ Правила ведення нотаріального діловодства, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515.

⁷²⁷ Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

⁷²⁸ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-ХП. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

⁷²⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 423, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 186, Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 170.

інших об'єктів нерухомого майна, які перебувають у власності громадянина, що здійснює таке відчуження, – 1 відсоток суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

б) за посвідчення договорів відчуження земельних ділянок, які перебувають у власності громадянина, що здійснює таке відчуження, – 1 відсоток суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

в) за посвідчення договорів купівлі-продажу об'єктів державного майна, що викупується, – 0,1 відсотка вартості підприємств;

г) за посвідчення договорів відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів: дітям, одному з подружжя, батькам – 1 неоподаткований мінімум доходів громадян; іншим особам – 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

г) за посвідчення інших договорів, що підлягають оцінці, – 1 відсоток суми договору, але не менше 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

д) за посвідчення установчих (засновницьких) договорів, інших установчих документів юридичної особи, договорів купівлі-продажу та інших договорів, що встановлюють зобов'язання відчуження частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі юридичної особи, договорів застави частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі юридичної особи, актів приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі товариства, інших правочинів про передачу або перехід частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі юридичної особи, інших волевиявлень, пов'язаних із зміною участі у статутному (складеному) капіталі юридичної особи, набуттям або припиненням такої участі (зокрема заяв, дозволів, відмов тощо зі зміною або без зміни розміру статутного (складеного) капіталу), договорів поділу майна, договорів поруки та інших угод, що не підлягають оцінці, – 1 неоподаткований мінімум доходів громадян;

е) за посвідчення заповітів – 0,05 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

є) за видачу свідоцтва про право на спадщину – 2 неоподаткованих мінімуми доходів громадян;

ж) за видачу подружжю свідоцтва про право власності на частку в спільному майні, нажитому за час шлюбу, – 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

з) за посвідчення довіреностей на право користування і розпорядження майном, крім транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів, та здійснення кредитних операцій: дітям, одному з подружжя, батькам – 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; іншим громадянам – 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

и) за посвідчення довіреностей на право користування і розпорядження транспортними засобами: дітям, одному з подружжя, батькам – 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; іншим громадянам – 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

і) за посвідчення загальних довіреностей на право користування майном, включаючи транспортні засоби, мито визнається за ставками, передбаченими відповідно підпунктами «и» або «і» цього пункту;

ї) за посвідчення інших довіреностей – 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

й) за вжиття заходів щодо охорони спадкового майна – 2 неоподаткованих мінімуми доходів громадян;

к) за вчинення морського протесту – 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

л) за вчинення протестів векселів, пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неоплати чеків – 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

м) за засвідчення вірності перекладу документа з однієї мови на іншу (за сторінку) – 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

н) за вчинення виконавчих написів – 1 відсоток суми, що стягується, або 1 відсоток вартості майна, яке підлягає витребуванню, але не менше 3 неоподаткованих мінімумів доходів громадян і не більше 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

о) за засвідчення вірності копій документів та витягів з них (за сторінку) – 0,01 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

п) за засвідчення справжності кожного підпису на документах, зокрема справжності підпису перекладача (за кожний

документ) – 0,02 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;

р) за передачу заяв громадян, державних установ, підприємств та організацій, фермерських господарств, колективних сільськогосподарських підприємств, кооперативних об'єднань, об'єднань громадян іншим громадянам, державним установам, підприємствам і організаціям, фермерським господарствам, колективним сільськогосподарським підприємствам, іншим кооперативним об'єднанням та об'єднанням громадян і вчинення інших нотаріальних дій, крім зазначених у підпунктах «а»–«с» вказаного пункту – 0,03 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;

с) за видачу дублікатів нотаріально посвідчених документів – 0,03 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;

т) за нотаріальне посвідчення договорів:

– застави, фінансового лізингу, оренди (суборенди) транспортних засобів – 0,01 відсотка предмета застави, фінансового лізингу, оренди (суборенди) транспортних засобів, але не менше 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – оренди (суборенди) об'єктів нерухомості – 0,01 відсотка суми договору, але не менше 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– оренди (суборенди) земельних ділянок – 0,01 відсотка від грошової оцінки земельної ділянки, яка встановлюється за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. У разі відсутності грошової оцінки земель – 1 відсоток суми договору, але не менше одного неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;

у) за посвідчення іпотечних договорів, а також за посвідчення договорів відступлення права вимоги за іпотечними договорами – 0,01 відсотка вартості предмета іпотеки, зазначеної в іпотечному договорі⁷³⁰.

За нотаріальні та інші дії, вчинювані за межами нотаріальної контори, виконавчого комітету сільської, селищної,

---

⁷³⁰ Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7–9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

міської рад за місцем надання послуги, – у розмірі встановлених ставок за відповідні дії (крім того, сплачуються фактичні витрати, пов'язані з виїздом для вчинення дій). За вчинення нотаріальних дій державними нотаріальними конторами, а також посадовими особами органів місцевого самоврядування державне мито сплачується до вчинення нотаріальних дій, а за видачу дублікатів документів, що є в справах нотаріальних контор, копій документів, – при їх видачі⁷³¹.

Справляння держмита здійснюється нотаріусами з дотриманням також Інструкції про порядок обчислення та справляння державного мита, затвердженої Наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 2012 р. за № 811, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 20 вересня 2012 р. за № 1623/21935, із подальшими змінами.

Видаючи свідоцтво про право на спадщину неповнолітнім спадкоємцям на момент відкриття спадщини (зокрема й тим, які не є дітьми спадкодавця), нотаріуси справляють державне мито тільки з повнолітніх спадкоємців незалежно від того, що на час отримання свідоцтва про право на спадщину неповнолітні досягли повноліття.

За нові свідоцтва про право на спадщину, що видаються у зв'язку із внесенням змін до свідоцтва про право на спадщину на підставі згоди всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, на вимогу одного зі спадкоємців за рішенням суду, державне мито справляється на загальних підставах. Водночас сума державного мита, сплачена за первісне свідоцтво, підлягає поверненню або за заявою платника зараховується в рахунок суми, що належить до сплати за видачу нового свідоцтва, якщо не минув рік з дня зарахування цієї суми до бюджету.

Сума державного мита, сплачена за посвідчення правочинів, визнаних судом недійсними, підлягає поверненню платнику, якщо не минув рік з дня зарахування цієї суми до бюджету⁷³².

---

⁷³¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 426, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 188–189, Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 172–173.

⁷³² Там само. С. 173.

За вчинення нотаріальних дій, за які державне мито справляється пропорційно, державне мито обчислюється зі суми, що зазначена сторонами, з додержанням правил, викладених у пунктах 5–12 глави V «Порядок справляння державного мита із окремих видів дій і документів» Інструкції про порядок обчислення та справляння державного мита, затвердженої Наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 2012 р. за № 811.

За посвідчення договорів купівлі-продажу майна державних підприємств платниками державного мита є юридичні та фізичні особи, які спрямували свої кошти на придбання майна вказаних підприємств.

За посвідчення договорів, платежі за які провадяться періодично (наприклад, за договорами оренди майна), сума, з якої обчислюється і сплачується державне мито, визначається з огляду на загальну суму платежів за договір за весь час його дії. Якщо договір укладено на невизначений строк, то державне мито обчислюється і сплачується відповідно до загальної суми платежів за договором, але не більше ніж за три роки.

За посвідчення договорів застави (зокрема аграрних розписок) державне мито справляється виходячи з договірної вартості предмета застави за ставкою, визначеною підпунктом «у» пункту 3 статті 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито»⁷³³.

За посвідчення іпотечних договорів, а також за посвідчення договорів про відступлення права вимоги за іпотечними договорами, про продовження строку дії раніше укладеного договору або збільшення початкової суми договору державне мито обчислюється і справляється з огляду на оцінку нездійснених прав і невиконаних обов'язків або суми, на яку збільшується сума раніше укладених договорів.

Зауважуємо, що за посвідчення договорів міни державне мито обчислюється з оціночної вартості того обмінюваного майна, яке, включаючи грошову доплату, буде мати вищу оціночну вартість. Тобто за посвідчення договору міни державне мито справляється з більшої оціночної вартості обмінюваного

---

⁷³³ Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7– 9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

майна за ставками, вказаними в підпунктах «а», «б», «г» та «д» п. 3 ст. 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» відповідно до родинних відносин⁷³⁴.

За посвідчення договору майнового найму, за умовами якого до суми платежів зараховується вартість збудованих наймачем будівель та інших споруд, обладнання приміщень, вартість проведеного наймачем капітального ремонту тощо, сума, з якої обчислюється і справляється державне мито, визначається зважаючи на розмір платежів за договором з урахуванням зарахованих сум.

За вчинення виконавчих написів належна до сплати сума державного мита, у разі звільнення стягувача від її сплати, стягується з боржника разом з боргом за написом державної нотаріальної контори.

За посвідчення інших договорів, що підлягають оцінці, які не є договорами відчуження житлових будинків, квартир, кімнат, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, а також інших об'єктів нерухомого майна, відчуження земельних ділянок, які перебувають у власності громадянина, що здійснює таке відчуження, договорів відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів, стягується державне мито в розмірі 1 відсотка суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

За посвідчення договорів про порядок користування житловим будинком, угод про розірвання раніше укладених договорів стягується державне мито в розмірі 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

За посвідчення договорів про продовження строку дії або збільшення суми договору державне мито справляється залежно від характеру договору за тими самими ставками, що застосовувалися під час оплати державного мита первісних договорів.

Державне мито сплачується за місцем розгляду та оформлення документів і зараховується до бюджетів місцевого само-

---

⁷³⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 428, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 190, Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 174.

врядування на рахунки, відкриті в органах Державної казначейської служби України. До документа, щодо якого вчиняється відповідна дія, додається примірник розрахункового/касового документа (або його копія) про сплату державного мита.

Пільги щодо сплати державного мита за вчинення нотаріальних дій встановлені ст. 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито»⁷³⁵.

Від сплати державного мита звільняються:

1) громадяни – за посвідчення їхніх заповітів і договорів дарування майна на користь держави, а також на користь державних підприємств, установ і організацій;

2) фінансові органи та податкові органи – за видачу їм свідоцтв і дублікатів свідоцтв про право держави на спадщину та документів, необхідних для одержання цих свідоцтв, за вчинення державними нотаріальними конторами виконавчих написів про стягнення податків, платежів, зборів і недоїмок;

3) громадяни – за видачу їм свідоцтв про право на спадщину: на майно осіб, які загинули під час захисту СРСР і України, у зв'язку з виконанням інших державних чи громадських обов'язків або з виконанням обов'язку громадянина щодо врятування життя людей, охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю, охорони власності громадян або колективної чи державної власності, а також осіб, які загинули або померли внаслідок захворювання, пов'язаного з Чорнобильською катастрофою; на майно осіб, реабілітованих у встановленому порядку; на житловий будинок, пай у житлово-будівельному кооперативі, квартиру, що належала спадкодавцеві на праві приватної власності, якщо вони проживали в цьому будинку, квартирі протягом шести місяців з дня смерті спадкодавця; на житлові будинки в сільській місцевості за умови, що ці громадяни постійно проживатимуть у цих будинках і працюватимуть у сільській місцевості; на вклади в установах Ощадбанку та в інших кредитних установах, на страхові суми за договорами особистого й майнового страхування, облігації державних позик та інші цінні папери, суми заробітної плати, авторське право, суми авторського гонорару і винагород за відкриття, винахід, винаходи, корисні моделі,

---

⁷³⁵ Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин та раціоналізаторські пропозиції; на майно осіб фермерського господарства, якщо вони є членами цього господарства;

4) неповнолітні та військовослужбовці: за видачу їм вперше паспорта громадянина України; за видачу їм свідоцтва про право на спадщину, батьки новонароджених дітей; при отриманні на дитину паспорта громадянина України;

5) громадяни (п. 18 ст. 4 Декрету «Про державне мито»): віднесені до категорій 1 і 2 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи; віднесені до категорії 3 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, які постійно проживають до відселення чи самостійного переселення або постійно працюють на території зони відчуження, безумовного (обов'язкового) і гарантованого добровільного відселення, за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 р. прожили або відпрацювали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а у зоні гарантованого добровільного відселення – не менше трьох років; віднесені до категорії 4 потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи, які постійно працюють і проживають або постійно проживають на території зони посиленого радіоекологічного контролю, за умови, що станом на 1 січня 1993 року вони прожили або відпрацювали в цій зоні не менше чотирьох років;

6) особи з інвалідністю внаслідок Другої світової війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи;

7) особи з інвалідністю I та II груп;

8) місцеві державні адміністрації, виконкоми місцевих рад народних депутатів, підприємства, установи, організації, колективні сільськогосподарські підприємства, що придбавають житлові будинки з надвірними будівлями (крім м. Києва та курортних місцевостей), квартири для громадян, які виявили бажання виїхати з території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також громадяни, які виявили бажання виїхати з території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та власники цих будинків і квартир;

9) Всеукраїнські та міжнародні об'єднання громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що мають

місцеві осередки у більшості областей України, Українська Спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів), громадські організації осіб з інвалідністю, їхні підприємства та установи, республіканське добровільне громадське об'єднання «Організація солдатських матерів України» – за вчинення всіх нотаріальних дій;

10) Національний банк України та його установи, за винятком госпрозрахункових;

11) державні органи приватизації – за вчинення нотаріусами виконавчих написів про стягнення заборгованості з орендної плати, а також за проведення аукціонів, за операції з цінними паперами;

12) громадяни, власники земельних часток (паїв), яким виділили в натурі (на місцевості) земельні ділянки, – за посвідчення договорів міни земельних ділянок⁷³⁶.

Надаючи громадянам пільги зі сплати державного мита за вчинення нотаріальних дій, нотаріус зважає на те, що: не втрачають права на пільгу зі сплати державного мита за видачу свідоцтва про право на спадщину на житловий будинок, пай у житлово-будівельному кооперативі, квартиру, що належала спадкодавцеві на праві приватної власності, спадкоємці, які проживали зі спадкодавцем, але тимчасово виїхали з постійного місця проживання у зв'язку з навчанням (учні, студенти, аспіранти), тривалим відрядженням, проходженням військової служби тощо; при видачі громадянам свідоцтва про право на спадщину на житлові будинки в сільській місцевості для надання пільги зі сплати державного мита обов'язковою умовою є майбутнє проживання спадкоємців у цьому будинку. Спадкоємці під час одержання свідоцтва про право на спадщину сплачують державне мито у встановленому порядку. Надалі при пред'явленні відповідних документів про реєстрацію місця проживання у цьому житловому будинку, що знаходиться у сільській місцевості, та довідки з місця роботи про працевлаштування у сільській місцевості за заявою громадянина державне мито підлягає поверненню, якщо не минув рік з дня зарахування його до бюджету; пільга зі сплати

---

⁷³⁶ Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

державного мита встановлена п. 18 ст. 4 Декрету «Про державне мито» при його сплаті за вчинення дій і видачу документів, що стосуються безпосередньо цих громадян, незалежно від того, хто звернувся за вчиненням в їхніх інтересах дій та одержанням документів.

Згідно зі ст. 5 Декрету, місцеві ради мають право встановлювати додаткові пільги для окремих платників щодо сплати державного мита, яке зараховується до місцевих бюджетів, а центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, – щодо державного мита, яке зараховується до державного бюджету України⁷³⁷.

Однак сплачене державне мито підлягає поверненню частково або повністю у випадках внесення мита в більшому розмірі, ніж передбачено чинним законодавством, та у разі відмови державних нотаріальних контор або виконавчих комітетів міських, селищних і сільських рад у вчиненні нотаріальних дій.

Повернення державного мита провадиться за умови, якщо заяву про повернення мита подано до відповідної установи, що справляє мито, протягом року з дня зарахування його до бюджету⁷³⁸.

Платники державного мита несуть відповідальність за правильність його стягнення, а також за своєчасність і повноту зарахування до бюджету, передбачену законодавством. За несвоєчасне або неповне зарахування державного мита до бюджету справляються пеня та штрафи відповідно до закону⁷³⁹.

Відповідно до ст. 10 Декрету Кабінету Міністрів «Про державне мито» податкові органи проводять ревізії та перевірки правильності справляння державного мита, а також своєчасності й повноти внесення його до бюджету в усіх установах, що його справляють⁷⁴⁰. Під час перевірки у державній нотаріальній

---

⁷³⁷ Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7–9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

⁷³⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 432, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 193, Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 177.

⁷³⁹ Там само.

⁷⁴⁰ Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7–9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

конторі і в інших органах, що вчинюють нотаріальні дії, документів щодо вчинення нотаріальних дій за період, що перевіряється, потрібно встановити за кожним документом: правильність застосування ставок державного мита; визначення суми, з якої справляється державне мито, в процентному відношенні до відповідної суми документа (вартості відчужуваного майна тощо); надання пільг зі сплати державного мита, а також перевірити, чи стягується державне мито з боржника при проведенні стягнення, вказаного у виконавчому написі, якщо стягувач звільнений від сплати державного мита.

Статтею 19 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що за надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру справляється окрема плата у розмірах, що встановлюються територіальними органами Міністерства юстиції України.

Приватні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між нотаріусом та громадянином або юридичною особою. Оплата додаткових послуг правового характеру, що надаються приватними нотаріусами і не належать до вчинюваної нотаріальної дії, провадиться за домовленістю сторін⁷⁴¹.

З доходу приватного нотаріуса справляється податок, встановлений Податковим кодексом України. Крім того, приватні нотаріуси є платниками податку на обов'язкове державне пенсійне страхування відповідно до Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування».

5.8. Правові основи здійснення контролю за вчиненням нотаріальних дій державними та приватними нотаріусами України

Державне регулювання нотаріальної діяльності на законодавчому рівні вперше встановлено шляхом введення в Закон про нотаріат нової статті 2⁻¹ Державне регулювання нотаріальної діяльності Закону України «Про нотаріат».

---

⁷⁴¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 433, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 194.

Державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів⁷⁴².

Контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України та його територіальними органами.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику в тому числі у сфері нотаріату. Свою діяльність Міністерство юстиції України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. за № 228.

Мін'юст здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи Мін'юсту. Територіальними органами Мін'юсту виступають міжрегіональні управління Міністерства юстиції

---

⁷⁴² Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

України, які підпорядковуються Мін'юсту та є його територіальними органами та функціонують на підставі Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5⁷⁴³ (з подальшими змінами та доповненнями і редакціями).

Одним з основних завдань територіальних органів Міністерства юстиції України є: забезпечення роботи нотаріату; запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами).

Міжрегіональне управління, відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, проводить відповідну роботу в галузі нотаріату.

Відповідно до п. 4.28 Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, Міжрегіональне управління організовує роботу установ нотаріату, перевіряє їх діяльність і вживає заходів до її поліпшення, здійснює керівництво державними нотаріальними конторами та перевірку організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених на це посадових осіб органу місцевого самоврядування (далі – уповноважені особи), контролює дотримання нотаріусами, уповноваженими особами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства⁷⁴⁴.

За ст. 33 Закону України «Про нотаріат», Міністерство юстиції України, його територіальні органи проводять перевірку організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса,

---

⁷⁴³ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

⁷⁴⁴ Там само.

дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства за певний період.

Перевірка організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, крім повторних перевірок, передбачених цим Законом, проводиться не частіше одного разу на два роки виключно на робочому місці (у конторі) приватного нотаріуса з обов'язковим повідомленням його про проведення такої перевірки за 10 днів.

Приватний нотаріус зобов'язаний надавати посадовим особам, уповноваженим проводити перевірку, відомості і документи щодо організації нотаріальної діяльності, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства.

У разі виявлення під час перевірки порушень в організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, порядку вчинення нотаріальних дій або неодноразових порушень правил нотаріального діловодства Міністерство юстиції України, його територіальний орган, які проводили перевірку, можуть зупинити або припинити нотаріальну діяльність приватного нотаріуса з підстав та в порядку, передбачених Законом України «Про нотаріат».

У разі виявлення під час перевірки неодноразового грубого порушення порядку вчинення нотаріальних дій свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю приватного нотаріуса може бути анульовано у порядку та на підставах, передбачених цим Законом.

Якщо під час перевірки буде неодноразового грубого порушення порядку вчинення нотаріальних дій свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю приватного нотаріуса може бути анульовано у порядку та на підставах, передбачених Законом «Про нотаріат».

Порядок проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства затверджено Наказом Міністерства юстиції України

від 17 лютого 2014 р. за № 357/5⁷⁴⁵, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17 лютого 2014 р. за № 298/25075.

Порядок визначає механізм здійснення Міністерством юстиції України, територіальним органом Міністерства юстиції перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства⁷⁴⁶.

Відповідно до п. 3 Порядку, основними завданнями перевірки є:

1) перевірка організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, зокрема й дотримання вимог до робочого місця (контори) приватного нотаріуса, страхування цивільно-правової відповідальності, наявності осіб, що працюють на умовах цивільно-правових чи трудових договорів, умов зберігання архіву, печаток, штампів, спеціальних бланків нотаріальних документів тощо;

2) перевірка дотримання державними і приватними нотаріусами правил ведення нотаріального діловодства, правильності формування документів у справі, наявність та відповідність вимогам законодавства документів (у випадках, передбачених законодавством, – копій документів), які потрібні для вчинення нотаріальних дій та долучені до примірника нотаріально оформленого документа, документів, необхідних для проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, наявність на документах належних реквізитів (печаток, підписів, реєстрових номерів, дати тощо);

---

⁷⁴⁵ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

⁷⁴⁶ Там само.

3) перевірка дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій, зокрема під час проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень;

4) виявлення порушень законодавства, яке регулює організацію роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організацію нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, порядок вчинення нотаріальних дій та ведення нотаріального діловодства;

5) виконання державними і приватними нотаріусами обов'язку щодо підвищення професійного рівня (проходження підвищення кваліфікації, участь у конференціях і семінарах з питань права, дотримання правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції);

6) визначення якості нотаріального обслуговування фізичних та юридичних осіб;

7) надання рекомендацій з усунення причин, унаслідок яких допущено порушення;

8) застосування до державних і приватних нотаріусів заходів реагування, передбачених законодавством, у разі виявлення під час перевірки допущених ними порушень;

9) узагальнення результатів перевірок з метою визначення типових порушень, недоліків та помилок, що допускаються державними і приватними нотаріусами;

10) поширення позитивного досвіду роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса⁷⁴⁷.

Планова комплексна перевірка організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, дотримання державними нотаріусами порядку вчинення

---

⁷⁴⁷ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства здійснюється не частіше одного разу на два роки.

Планова комплексна перевірка організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства проводиться не частіше одного разу на два роки виключно на робочому місці (у конторі) приватного нотаріуса з обов'язковим повідомленням його про проведення такої перевірки за 10 днів⁷⁴⁸.

Задля визначення періодичності здійснення планової комплексної перевірки враховуються результати попередньої комплексної перевірки, навантаження (кількість учинених нотаріальних дій), відсутність обґрунтованих скарг на роботу державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса протягом строку, що підлягає перевірці, професійний рівень державного чи приватного нотаріуса.

Строк проведення планової комплексної перевірки може бути продовжено не більше ніж на один рік після спливу двох років з часу проведення останньої планової комплексної перевірки.

Нагадаємо, що проведення повторної перевірки з тих питань, які вже були предметом комплексної перевірки, не допускається, крім перевірки за зверненнями фізичних чи юридичних осіб у межах предмета звернення та повноважень Міністерства юстиції, територіального органу Міністерства юстиції.

Проведення перевірки організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання

---

⁷⁴⁸ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства здійснюється уповноваженими представниками Міністерства юстиції, територіального органу Міністерства юстиції, діяльність яких безпосередньо пов'язана з контролем за організацією нотаріату і нотаріальної діяльності в Україні.

До перевірки можуть залучатися працівники територіальних органів юстиції, діяльність яких безпосередньо пов'язана з контролем за організацією нотаріату і нотаріальної діяльності в Україні, а також нотаріуси, які мають високий професійний рівень і достатній досвід практичної роботи не менше 10 років, та працівники державного нотаріального архіву.

Представники Міністерства юстиції можуть брати участь у будь-якій перевірці, що проводиться територіальним органом Міністерства юстиції.

До складу комісії (комплексної, цільової, контрольної) не залучаються представники Міністерства юстиції, територіального органу Міністерства юстиції, якщо це призведе до виникнення конфлікту інтересів у цих посадових осіб⁷⁴⁹.

У разі виникнення конфлікту інтересів член комісії невідкладно у письмовій формі повідомляє голову комісії (комплексної, цільової, контрольної перевірки) про наявність конфлікту інтересів.

У разі неможливості відсторонення члена комісії від проведення перевірки (комплексної, цільової, контрольної) або в інший спосіб усунення конфлікту інтересів, такий член комісії здійснює перевірку під безпосереднім контролем голови комісії. Строк проведення перевірки (комплексної, цільової, контрольної) визначають, керуючись потребою всебічного, повного вивчення матеріалів, документів та підготовки об'єктивного висновку. Однак строк перевірки може бути продовжено

---

⁷⁴⁹ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

заступником міністра юстиції (згідно з розподілом повноважень), начальником територіального органу Міністерства юстиції на підставі доповідної записки голови комісії.

На прохання нотаріуса (державного в однокладовій державній нотаріальній конторі або приватного), який розпочав свою нотаріальну діяльність і не має попереднього досвіду практичної роботи на посаді нотаріуса, може надаватись методична допомога з наданням відповідних рекомендацій з питань організації роботи державної нотаріальної контори (для державного нотаріуса), організації нотаріальної діяльності (для приватного нотаріуса), дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил ведення нотаріального діловодства шляхом аналізу вчинених нотаріальних дій. Метою такої допомоги є визначення потреби у проходженні цим нотаріусом курсів підвищення кваліфікації.

Підставою для проведення планової комплексної перевірки організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса та дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій і виконання правил нотаріального діловодства є графік проведення такої перевірки⁷⁵⁰.

Позапланова комплексна, цільова або контрольна перевірка державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса проводиться за результатами попередньої перевірки або за дорученням Міністерства юстиції чи територіального органу Міністерства юстиції⁷⁵¹.

За наслідками такої перевірки комісія складає довідку про результати проведеної перевірки з висновками⁷⁵².

---

⁷⁵⁰ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

⁷⁵¹ Там само.

⁷⁵² Там само.

Перевірка за зверненнями фізичних та юридичних осіб проводиться у межах предмета звернення та повноважень Міністерства юстиції, територіального органу Міністерства юстиції шляхом витребування від державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса (особи, яка заміщує тимчасово відсутнього нотаріуса) необхідних документів та відомостей, що стосуються фактів, викладених у такій інформації, та письмових пояснень нотаріуса або з виїздом за місцезнаходженням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, робочого місця приватного нотаріуса⁷⁵³.

У разі потреби за дорученням міністра юстиції може проводитися позапланова перевірка в загальному порядку проведення перевірок. Позапланова перевірка проводиться і за період, що вже підлягав плановій комплексній перевірці, і за період, що не підлягав такій перевірці. За наслідками такої перевірки комісія складає довідку про результати проведеної перевірки з висновками.

Графік проведення планових комплексних перевірок організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса та дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій і виконання ними правил ведення нотаріального діловодства погоджується зі структурним підрозділом Міністерства юстиції, на який покладено повноваження щодо формування і забезпечення реалізації державної політики у сфері нотаріату, та затверджується начальником територіального органу Міністерства юстиції на рік. Копія погодженого та затвердженого графіка надсилається до структурного підрозділу Міністерства юстиції,

---

⁷⁵³ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

а також направляється на адресу державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса. В аналогічному порядку вносяться зміни до графіка перевірки⁷⁵⁴.

Графік проведення планових комплексних перевірок оприлюднюється завдяки розміщенню на сайті територіального органу Міністерства юстиції. Також, складаючи графік планових комплексних перевірок, керуються фактом перевірки нотаріусів під час проведення Міністерством юстиції комплексних і цільових перевірок територіальних органів юстиції. Якщо комісією Міністерства юстиції не було виявлено порушень у діяльності таких нотаріусів, їх наступна планова комплексна перевірка проводиться відповідно до цього Порядку, але не частіше одного разу на два роки.

Особою, відповідальною за проведення перевірки, готуються пропозиції щодо складу комісії, строків та плану проведення перевірки. За результатами опрацювання пропозицій особа, відповідальна за проведення перевірки, здійснює підготовляє доповідну записку, у якій зазначає строки проведення перевірки, склад комісії і формує план проведення перевірки. До плану проведення перевірки вносяться всі питання, що стосуються організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил ведення нотаріального діловодства.

План проведення перевірки розглядається і затверджується відповідно міністром юстиції (заступником міністра юстиції згідно з розподілом повноважень), начальником

---

⁷⁵⁴ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

територіального органу Міністерства юстиції територіального органу Міністерства юстиції ї (його заступником). Перед проведенням перевірки особи, котрі уповноважені на її проведення, вивчають усі наявні матеріали в Міністерстві юстиції, територіальному органі Міністерства юстиції, що стосуються попередніх перевірок, їхніх наслідків, реалізації висновків та пропозицій, а також обґрунтовані скарги щодо діяльності державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса тощо.

Для проведення перевірки утворюється комісія, персональний склад якої, голова, термін проведення перевірки державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса затверджуються наказом відповідно Міністерства юстиції чи територіального органу Міністерства юстиції. Під час проведення перевірки члени комісії зобов'язані бути об'єктивними та неупередженими.

Перевірка проводиться з додержанням вимог законодавства щодо збереження державної та нотаріальної таємниці, іншої інформації з обмеженим доступом, недопущення розголошення інформації, що стала відома під час її проведення.

За наявності об'єктивних підстав, які унеможливають проведення перевірки (хвороби завідувача однокладової державної нотаріальної контори, завідувача державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса тощо), що підтверджується відповідним документом, голова комісії порушує перед керівництвом Міністерства юстиції, територіального органу Міністерства юстиції питання про можливість перенесення строків перевірки. Документ, що підтверджує обставини, які унеможливають проведення перевірки, надається нотаріусом Міністерству юстиції або територіальному органу Міністерства юстиції. Перенесення строків перевірки супроводжується відповідним наказом, що видається Міністерством юстиції, територіального органу Міністерства юстиції.

Відсутність завідувача однокладової державної нотаріальної контори, завідувача державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса на робочому місці на час перевірки без документального підтвердження поважних причин або відмова від надання необхідних документів на вимогу членів комісії вважається ухиленням від перевірки. Про ухилення

від перевірки або відмову від надання необхідних документів на вимогу членів комісії складається акт, який підписується головою та членами комісії. Ухилення від перевірки або відмова від надання необхідних документів на вимогу членів комісії є підставою для застосування до таких осіб заходів реагування, передбачених чинним законодавством.

Комплексна перевірка організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил ведення нотаріального діловодства здійснюється в робочий час і в приміщенні, де обладнане робоче місце приватного нотаріуса або яке займають державна нотаріальна контора, державний нотаріальний архів. Під час проведення комплексної перевірки перевіряються організація роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організація нотаріальної діяльності нотаріуса, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства за весь період, що минув з часу проведення попередньої комплексної перевірки державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса.

Під час проведення Міністерством юстиції перевірки діяльності територіального органу Міністерства юстиції щодо реалізації вимог Закону України «Про нотаріат» підлягає перевірці також робота підвідомчих органів нотаріату (державних нотаріальних контор, державного нотаріального архіву, приватних нотаріусів) з метою визначення стану роботи головно-го управління юстиції у сфері нотаріату.

У визначений строк проведення перевірки нотаріус зобов'язаний перебувати на робочому місці відповідно до свого режиму роботи, створити умови для проведення перевірки, надати комісії всі необхідні документи та відомості, а також за потреби – усні та письмові пояснення з питань, що стосуються предмета проведення перевірки.

У разі відсутності приватного нотаріуса, виконання обов'язків якого здійснюється іншим приватним нотаріусом на підставі договору про заміщення, проведення перевірки

не переноситься. Довідку про результати перевірки підписує приватний нотаріус, який здійснює заміщення. Проведення перевірки не переноситься у разі відсутності завідувача однокладової державної нотаріальної контори або державного нотаріального архіву. Довідку про результати перевірки підписує завідувач державної нотаріальної контори, на якого покладено виконання обов'язків такої державної нотаріальної контори чи державного нотаріального архіву.

Перевірка розпочинається з вивчення організації та умов роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса.

Під час перевірки організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса перевіряються: правові підстави для зайняття приміщення, у якому розміщується державна нотаріальна контора, державний нотаріальний архів або яке займає приватний нотаріус, кількість кімнат та їхня площа; правові підстави для здійснення приватним нотаріусом нотаріальної діяльності; наявність акта про сертифікацію відповідності робочого місця (контори) приватного нотаріуса; відповідність робочого місця вимогам, установленим чинним законодавством; пристосованість приміщення, де знаходиться робоче місце (контора) приватного нотаріуса, для роботи з технічним персоналом та забезпечення нотаріальної таємниці; наявність приміщення для очікування прийому фізичними особами; забезпечення доступу населення до приміщення, у якому знаходиться державна нотаріальна контора, державний нотаріальний архів, розміщено робоче місце приватного нотаріуса; захищеність від несанкціонованого проникнення до приміщення (наявність засобів захисту на вхідних дверях, дверях робочого кабінету нотаріуса, вікнах тощо); наявність засобів охоронної та пожежної сигналізації; наявність окремого входу з вулиці до приміщення; наявність осіб, що працюють на умовах цивільно-правових чи трудових договорів, та дотримання вимог щодо оформлення з ними трудових відносин; наявність вакантних посад у державній нотаріальній конторі та додатково залучених працівників; забезпечення виконання приватним нотаріусом вимог чинного законодавства щодо страхування цивільно-правової відповідальності

(наявність договору(ів) страхування його цивільно-правової відповідальності за весь період, що підлягає перевірці, відповідність страхової суми встановленому мінімальному розміру страхової суми); умови зберігання архіву нотаріуса; умови зберігання спеціальних бланків нотаріальних документів, а також документів нотаріального діловодства, печаток, штампів; наявність технічного обладнання (комп'ютерної та іншої оргтехніки); наявність довідково-інформаційних матеріалів для відвідувачів; наявність інформаційної вивіски та графіка прийому фізичних осіб при вході до приміщення, дотримання встановленого режиму роботи; підвищення професійного рівня нотаріусів шляхом проходження курсів підвищення кваліфікації, взяття участі у конференціях, семінарах, дотримання правил професійної етики тощо; дотримання приватним нотаріусом вимог законодавства щодо заміщення нотаріуса; своєчасність розгляду звернень фізичних та юридичних осіб⁷⁵⁵.

Під час перевірки виконання державними і приватними нотаріусами правил нотаріального діловодства перевіряються: наявність номенклатури справ, затвердженої та погодженої у встановленому порядку (номенклатури справ за попередні роки мають бути належно закриті підсумковими записами; для перевірки надаються всі справи (наряди), передбачені номенклатурою); наявність статистичних звітів за період, який підлягає перевірці; впорядкування та забезпечення зберігання документів нотаріального діловодства та нотаріального архіву; наявність складених та погоджених в установленому порядку описів справ (нарядів), актів про вилучення для знищення документів, не внесених до Національного архівного фонду, які не підлягають зберіганню; дотримання форм та правильність ведення реєстрів, алфавітних,

---

⁷⁵⁵ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

інших книг, журналів тощо; правильність реєстрації, формування та оформлення спадкових справ; правильність застосування нотаріусами посвідчувальних написів та видачі свідоцтв за формами, установленними правилами ведення нотаріального діловодства; наявність документів, а у випадках, передбачених чинним законодавством, копій з них, які на вимогу законодавства долучаються до примірника правочину, свідоцтва тощо, який залишається у справах нотаріуса, відповідність таких документів чинному законодавству, а також наявність проставлених нотаріусом належних відміток; дотримання державними і приватними нотаріусами нотаріальної таємниці, принципу неупередженості та запобігання судовим спорам, а також обмежень у праві вчинення нотаріальних дій; виконання державними та приватними нотаріусами вимог чинного законодавства щодо порядку витрачання, обігу та звітності спеціальних бланків нотаріальних документів та дотримання порядку їх передавання іншому нотаріусу; виконання державними і приватними нотаріусами вимог чинного законодавства про Єдині та державні реєстри інформаційної системи Міністерства юстиції⁷⁵⁶.

Перевіркою встановлюється, чи дотримуються державні та приватні нотаріуси загальних положень чинного законодавства, яке регулює порядок учинення нотаріальних дій та проведення під час їх вчинення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень⁷⁵⁷.

Державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіву, приватному нотаріусу надається право на усунення виявлених під час перевірки недоліків, якщо таке можливо

---

⁷⁵⁶ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

⁷⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 447. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 203. Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 189.

безпосередньо під час перевірки. У цьому разі такі недоліки у довідці про результати перевірки не зазначаються.

За наслідками перевірки організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства комісія протягом п'яти робочих днів з часу закінчення перевірки складає довідку у двох примірниках про результати проведеної перевірки зі зазначенням оцінки роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса та з викладеними у ній висновками і рекомендаціями.

Загальна оцінка роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса визначається як «добре», «задовільно», «незадовільно»⁷⁵⁸.

Довідка готується згідно з перевіреними достовірними фактами, що свідчать про наявність недоліків, помилок і порушень, з посиланням на норми законодавства. Наголошуємо на тому, що за змістом довідка мусить бути вичерпною та конкретною.

Довідка за результатами перевірки складається з чотирьох частин: I – вступна; II – описова (стан організації роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства); III – висновок; IV – рекомендації.

У вступній частині довідки мають бути наведені такі дані: дата складання довідки за результатами перевірки; найменування та місцезнаходження державної нотаріальної контори,

---

⁷⁵⁸ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

державного нотаріального архіву, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, місцезнаходження його робочого місця; підстави для проведення перевірки; прізвища, імена, по батькові та посади членів комісії, що проводить перевірку; вид перевірки (планова комплексна чи позапланова комплексна, цільова, контрольна); період, за який проводиться перевірка; інформація про направлення повідомлення до державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса про проведення перевірки; строк проведення перевірки; інформація про попередню перевірку (у разі, якщо така проводилась) із зазначенням наказу Міністерства юстиції, територіального органу Міністерства юстиції, відповідно до якого проводилась така перевірка, періоду, за який проводилась перевірка, та вжитих заходів щодо усунення виявлених порушень та недоліків.

В описовій частині довідки має бути відображений стан роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса, а також зазначено показники, які характеризують їхню роботу, та викладено зміст виявлених порушень з посиланням на норми чинного законодавства, період, у якому такі порушення здійснено, та зі зазначенням реквізитів документа, у якому нотаріусом допущено такі порушення⁷⁵⁹.

Якщо перевіркою не встановлено порушень вимог законодавства з боку нотаріуса (державного чи приватного), то в описовій частині робиться відповідний запис.

У висновку довідки за результатами перевірки відображаються узагальнений аналіз виявлених недоліків та порушень у діяльності державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса, їхні причини та загальна оцінка роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса.

---

⁷⁵⁹ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

У довідці за результатами перевірки надаються рекомендації щодо поліпшення стану нотаріальної діяльності, усунення виявлених порушень і недоліків у роботі державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса⁷⁶⁰.

До довідки за результатами перевірки роботи державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, нотаріальної діяльності приватного нотаріуса долучаються копії (фотокопії) документів, що підтверджують факт допущених порушень, недоліків чи помилок, пояснення та заперечення нотаріуса щодо встановлених порушень (за наявності). У довідці також зазначається перелік документів, що не були надані під час здійснення перевірки (якщо такі були), та у разі відмови нотаріуса навести письмові пояснення щодо причини ненадання документів, факт відмови має бути відображений у довідці за результатами перевірки.

Довідка підписується всіма членами комісії, які проводили перевірку, та завідувачем державної нотаріальної контори, завідувачем державного нотаріального архіву, приватним нотаріусом, діяльність яких перевірялась, на всіх примірниках довідки. Голова комісії надає завідувачу державної нотаріальної контори, завідувачу державного нотаріального архіву, приватному нотаріусу, діяльність яких перевірялась, довідку за результатами перевірки для ознайомлення та підпису. Завідувач державної нотаріальної контори, завідувач державного нотаріального архіву, приватний нотаріус, діяльність яких перевірялась, мають право письмово викласти свої заперечення або пояснення щодо висновків комісії⁷⁶¹.

---

⁷⁶⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 449, Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 190, Долинська М. С. Українське нотаріальне право : навч. посіб. Юрінком Інтер, 2015. С. 204.

⁷⁶¹ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

Заперечення або пояснення завідувача державної нотаріальної контори, завідувача державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса, діяльність яких перевірялась, надаються комісії та розглядаються разом з довідкою про проведену перевірку та іншими матеріалами перевірки.

Один примірник довідки за результатами перевірки подається начальнику територіального органу Міністерства юстиції, який ухвалює рішення про способи реалізації висновків та пропозицій за результатами комплексної, цільової, контрольної перевірки, а другий примірник отримують завідувач державної нотаріальної контори, завідувач державного нотаріального архіву, приватний нотаріус, діяльність яких перевірялась.

За результатами перевірки державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приватного нотаріуса, на підставі висновків комісії Міністерство юстиції, територіальний орган Міністерства юстиції видає наказ, у якому встановлюється строк для усунення виявлених порушень та помилок. Копія наказу направляється до виконання державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіву, приватному нотаріусу для врахування пропозицій комісії впродовж п'яти робочих днів з дня ознайомлення з довідкою про результати проведеної перевірки та долучається до відповідного наряду державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, а також до реєстраційної справи приватного нотаріуса⁷⁶².

У разі проведення перевірки Міністерством юстиції голова комісії інформує директора структурного підрозділу Міністерства юстиції, а директор структурного підрозділу доповідає міністру юстиції про результати перевірки і надає один примірник довідки. Міністр юстиції ухвалює рішення про способи реалізації висновків та пропозицій за результатами комплексної,

---

⁷⁶² Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

цільової, контрольної перевірки. Після прийняття рішення міністром юстиції другий примірник довідки за результатами перевірки направляється начальнику відповідного головного управління юстиції для здійснення контролю щодо реалізації головним управлінням юстиції, державною нотаріальною конторою, державним нотаріальним архівом, приватним нотаріусом ухвалених рішень та рекомендацій стосовно усунення виявлених недоліків та порушень⁷⁶³.

Строк, який надається державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіву, приватному нотаріусу для усунення виявлених під час перевірки порушень та помилок, визначається у кожному разі окремо, але не більше одного місяця з дня отримання наказу. Після закінчення строку, встановленого для усунення порушень та помилок, завідувач державної нотаріальної контори, завідувач державного нотаріального архіву, приватний нотаріус, діяльність яких перевірялась, зобов'язані письмово повідомити про заходи, які були вжиті ними для усунення цих порушень і помилок, та надати письмові пояснення, якщо виявлені порушення та помилки усунути неможливо. Своєчасність виконання державною нотаріальною конторою, державним нотаріальним архівом, приватним нотаріусом висновків за результатами перевірки має перебувати під контролем керівника структурного підрозділу територіальний орган Міністерства юстиції, який здійснює безпосередній контроль за організацією нотаріату і нотаріальною діяльністю.

Якщо порушення, виявлені під час проведеної перевірки, не усунуті у наданий для цього строк чи не можуть бути усунуті або якщо державною нотаріальною конторою, державним нотаріальним архівом, державним чи приватним нотаріусом

---

⁷⁶³ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

ігноруються висновки за результатами перевірки чи не виконуються рішення, прийняті за її наслідками, Міністерство юстиції, територіальний орган Міністерства юстиції ухвалюють рішення про застосування до цих осіб заходів реагування, передбачених чинним законодавством⁷⁶⁴.

5.9. Проблеми застосування нотаріусами іноземного законодавства під час вчинення нотаріальних дій. Особливості вчинення нотаріальних дій в міжнародному обігу

Згідно зі ст. 98 Закону України «Про нотаріат», державні та приватні нотаріуси відповідно до законодавства України, міжнародних договорів застосовують норми іноземного права.

Документи, які складено за кордоном з участю іноземних органів влади або які від них виходять, приймаються нотаріусами за умови їх легалізації органами Міністерства закордонних справ України.

Українське законодавство передбачає можливість встановлення винятків із правил про обов'язкову консульську легалізацію (ч. 2 ст. 100 Закону). Без легалізації приймаються документи, складені за кордоном, у таких випадках, коли це передбачено законодавством України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (або щодо яких держава Україна визнала себе правонаступницею).

Зокрема, 14 квітня 1995 р. для України набула чинності Конвенція про правову допомогу і правовідносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, укладена у Мінську

---

⁷⁶⁴ Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>

22 січня 1993 р. Наказом Міністерства юстиції України «Про запровадження безпосередніх зносин органів юстиції України в рамках Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року в частині виконання доручень у цивільних справах» від 2 серпня 2007 р. № 597/5 встановлено, як здійснюються і через які органи (Міністерство юстиції чи підконтрольні йому органи) безпосередні зносини з компетентними установами учасників конвенції – членів СНД.

Україна бере на себе зобов'язання з надання правової допомоги в обсязі, передбаченому ст. 6 Конвенції, за винятком визнання та виконання виконавчих написів; Україна бере на себе зобов'язання визнавати та виконувати рішення, постановлені на територіях держав-учасниць Конвенції, передбачені п. «а» ст. 51 Конвенції, за винятком нотаріальних актів по грошових зобов'язаннях. За ст. 13 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, документи, які на території однієї із країн, що домовилися, виготовлені або посвідчені установою або спеціально на це уповноваженою особою у межах їх компетенції і за встановленою формою та скріплені гербовою печаткою, приймаються на території інших сторін, що домовилися, без будь-якого спеціального засвідчення. Сучасна міжнародна нотаріальна практика має й інші приклади унормування питань міжнародного співробітництва у галузі нотаріату, і зокрема міжнародного ефекту певної нотаріальної дії і визнання виконавчої та доказової сили нотаріального акту на міжнародному рівні⁷⁶⁵.

Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила про нотаріальні дії, ніж ті, що містить законодавство України, то під час вчинення нотаріальних дій застосовуються правила міжнародного договору. Якщо міжнародний договір відносить до компетенції нотаріусів учинення нотаріальної дії, не передбаченої законодавством України, нотаріуси вчиняють цю нотаріальну дію в порядку, встановленому

---

⁷⁶⁵ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 228–229.

Міністерством юстиції України. Порядок зносин нотаріусів з іноземними органами юстиції визначається законодавством України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Нотаріуси у випадках, передбачених договорами про правову допомогу, зносяться з консульськими представництвами безпосередньо, якщо консульський округ заданого консульського представництва зв'язаний з територією їх діяльності. В інших випадках зносини органів нотаріату з консульськими і дипломатичними представництвами здійснюються через Міністерство закордонних справ України⁷⁶⁶.

Дії, пов'язані з охороною майна, що залишилося після смерті іноземця на території України, або майна, яке належить одержати іноземцю після смерті громадянина України, а також з видачею свідоцтва про право на спадщину щодо такого майна, здійснюються відповідно до законодавства України.

Питання вчинення нотаріальних дій за кордоном регулюється Консульським статутом України, затвердженим Указом Президента України від 2 квітня 1994 р. за № 127/94 (з наступними змінами), Законом України «Про нотаріат», Положенням про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затвердженим спільним Наказом Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України від 27 грудня 2004 р. за № 142/5/310, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27 грудня 2004 р. за № 1649/10248.

10 січня 2002 р. Верховна Рада України надала згоду на приєднання України до Гаазької конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р. Конвенція набула чинності для України 22 грудня 2003 р. та поширюється на офіційні документи, які були створені на території однієї з держав-учасниць угоди і мають бути представлені на території іншої держави, яка також уклала цю угоду.

---

⁷⁶⁶ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 229.

5.10. Порядок проходження консульської легалізації нотаріальними документами

Легалізація – це підтвердження: дійсності оригіналів офіційних документів; засвідчення справжності підпису посадових осіб, які підписали документи, та у відповідному випадку автентичності печатки чи штампа, якими скріплено документи; відповідності їх чинному законодавству нашої держави або держави перебування⁷⁶⁷.

Нині найбільшого поширення набули консульська легалізація та проставлення апостилю⁷⁶⁸.

Консульська легалізація – це підтвердження відповідності документів законодавству держави їх походження, що становить засвідчення справжності підпису службової особи, її статусу (ролі, в якій виступала особа) та, в певних випадках, автентичності печатки уповноваженого державного органу на документах та актах з метою використання їх в іншій країні⁷⁶⁹.

За загальним правилом, якщо міжнародним договором не передбачено інакше, під легалізацією розуміють так звану консульську легалізацію. Консульська легалізація документів є одним зі способів легалізації документів для дії за кордоном і розглядається більшістю науковців як різновид адміністративних послуг⁷⁷⁰.

Проте складність консульської легалізації і її невідповідність вимогам економічної та соціальної глобалізації змусили чимало країн відмовитись від її застосування на користь спрощених процедур підтвердження дійсності іноземних документів. У зв'язку з цим були зроблені певні кроки для врегулювання цих питань на міжнародному рівні⁷⁷¹.

---

⁷⁶⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 452.

⁷⁶⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 452.

⁷⁶⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 452.

⁷⁷⁰ Писаренко Г. М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти : автореф. дис. на зв. канд. юрид. наук: 12.00.07/ Ін-т зак-ва Верховної Ради України. С. 9; Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : ВД «Ін Юре», 2002. С. 174–175.

⁷⁷¹ Баранова Т. І., Дьомкіна Г. С. Електронні реєстри у сфері міжнародного документообігу, оптимізація процедури з проставлення апостиля за участю нотаріуса. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 38–39.

Як зауважено раніше, 22 грудня 2003 р. в Україні набула чинність Гаазька конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р.⁷⁷².

Сьогодні понад 100 країн світу є учасницями зазначеної Конвенції.

Офіційними документами, згідно із положеннями Конвенції, є:

а) документи, що виходять від органу чи посадової особи, підпорядкованих юрисдикції держави, та включають документи, що виходять від прокуратури, секретаря суду чи судового виконавця;

б) адміністративні документи;

в) нотаріальні акти;

г) офіційні примітки, такі як відмітки про реєстрації; візи, що підтверджують певну дату;

г) засвідчення підпису на документі, не засвідченому нотаріусом⁷⁷³.

Тобто, дія Гаазької Конвенції поширюється на документи про освіту, цивільного стану, трудового стажу, свідоцтво про знаходження в живих, довідки, довіреності, судові рішення та матеріали у цивільних, сімейних та цивільних справах та інше⁷⁷⁴.

Водночас Конвенція не поширюється на: документи, вчинені дипломатичними чи консульськими агентами; адміністративні документи, які прямо стосуються до комерційної чи митної операцій, зокрема довіреності на укладення угод, пересування товарів через кордон, договори (контракти) про поставку товарів та надання послуг, про виконання різних робіт та розрахунків за ними⁷⁷⁵.

Отже, в тих випадках, коли це передбачено внутрішнім законодавством країни, на території якої будуть використані вказані документи, вони мають легалізуватися звичайним шляхом, тобто застосовується консульська легалізація,

---

⁷⁷² Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text

⁷⁷³ Там само.

⁷⁷⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 454.

⁷⁷⁵ Там само.

яка передбачає поступове проставлення посвідчувального напису в певних установах⁷⁷⁶.

Збереження багатоступеневості під час легалізації такого виду документів допомагає дещо суворіше контролювати діяльність комерційних підприємств⁷⁷⁷.

Згідно з Гаазькою конвенцією, на документах, вчинених компетентними органами однієї держави та призначених для використання на території іншої держави, проставляється спеціальний штамп (апостиль). Апостиль посвідчує справжність підпису, ролі, в якій виступала особа, що підписала документ, та у відповідному випадку автентичність печатки чи штампа, якими скріплюється документ. Підпис, печатка чи штамп, які проставляються компетентним органом на апостилі, не вимагають ніякого подальшого засвідчення чи легалізації, а документ, на якому проставлено апостиль, може бути використаний в будь-якій з держав-учасниць Гаазької Конвенції⁷⁷⁸.

Водночас дія апостиля не поширюється на зміст офіційного документа, до якого він прикріплений⁷⁷⁹.

Єдиною формальністю, яка може бути витребувана для посвідчення справжності підпису, ролі, в якій виступала особа, що підписала документ, та у відповідному випадку автентичності печатки чи штампа, якими скріплюється документ, є проставлення апостиля компетентним органом держави, в якій цей документ було вчинено⁷⁸⁰.

Наголосимо, що виконання цього не може вимагатися, якщо закони, правила чи звичаї, що діють у державі, в якій пред'явлено документ, чи домовленість між декількома державами відмінюють або спрощують цю процедуру чи звільняють документ від легалізації⁷⁸¹.

---

⁷⁷⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 454.

⁷⁷⁷ Там само.

⁷⁷⁸ Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text

⁷⁷⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 454.

⁷⁸⁰ Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text

⁷⁸¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 455.

Апостиль проставляється на самому документі чи на окремому листку, який скріплюється з основним документом та повинен відповідати взірцю. Однак він може бути складений офіційною мовою органу, котрий видав його, а пункти в ньому можуть бути також викладені іншою мовою.

Акцентуємо, що заголовок «Apostille (Convention de la Haye du 5 octobre 1961)» мусить бути написаний французькою мовою⁷⁸².

Апостиль проставляється і за клопотанням особи, котра підписала документ, і будь-якого пред'явника документа. Підпис, печатка чи штамп, що проставляються на апостилі, не потребують ніякого засвідчення⁷⁸³.

Кожна держава, яка приєдналася до Гаазької конвенції, призначає, з урахуванням її офіційних функцій, ті органи, яким надаються повноваження на проставлення апостиля.

Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 61 «Про надання повноважень на проставлення апостиля, передбаченого Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів» надано повноваження апостиля, що посвідчує справжність підпису, ким виступала особа, яка підписала документ, у відповідному випадку автентичність печатки чи штампа, яким скріплюється документ, а саме:

- Міністерству освіти і науки – на офіційних документах, виданих навчальними закладами, державними органами, підприємствами, установами та організаціями, що стосуються сфери освіти і науки;

- Міністерству юстиції – на документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України;

- Міністерству закордонних справ – на всіх інших видах документів.

Окремо потрібно наголосити на важливості прийняття 11 листопада 2015 за № 2268/5 наказу Міністерства юстиції

---

⁷⁸² Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text

⁷⁸³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 455.

України Про впорядкування відносин з проставлення апостиля та підготовки документів для їх консульської легалізації.

Проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав, здійснюється згідно з такими нормативно-правовими актами:

– Правилами проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав, затвердженими спільним наказом Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України від 5 грудня 2003 року № 237/803/151/5;

– Порядком проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, затвердженим наказом Міністерства юстиції України 11 листопада 2015 р. № 2268/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 листопада 2015 р. за № 1420/27865;

– Порядком ведення Електронного реєстру апостилів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2015 р. № 890.

Проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, проводиться за допомогою програмних засобів ведення Електронного реєстру апостилів у такому порядку:

1) прийняття документів для проставлення апостиля, формування та реєстрація заяви про проставлення апостиля (територіальні органи Міністерства юстиції України, нотаріус);

2) розгляд документів, поданих для проставлення апостиля (Міністерство юстиції України);

3) проставлення апостиля, відмова у його проставленні (Міністерство юстиції України);

4) видача документів за результатом розгляду заяви про проставлення апостиля (територіальні органи Міністерства юстиції України, нотаріус).

Проставлення апостиля здійснюється за заявою будь-якої особи, яка подає відповідний документ, шляхом її особистого звернення до територіальних органів Міністерства

юстиції України, нотаріуса, крім випадку проставлення апостиля на виписці з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Посадова особа територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріус за допомогою програмних засобів ведення Реєстру формує заяву, на якій заявник за умови відсутності зауважень до відомостей, зазначених у ній, проставляє власний підпис.

Для проставлення апостиля заявник пред'являє посадовій особі територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріусу документ, що посвідчує його особу, крім випадку, передбаченого абз. 2 та 3 п. 1 розділу 2 Порядку проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, та подає: оригінал документа, на якому проставляється апостиль, або його копію, засвідчену в установленому порядку; документ про оплату послуги з проставлення апостиля.

У разі, коли заявник звільнений від оплати послуг з проставлення апостиля, документ про таку оплату не подається. У такому разі заявник пред'являє посадовій особі територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріусу документ, що підтверджує право на звільнення від сплати, з якого відповідною посадовою особою, нотаріусом виготовляється копія та долучається до поданої заяви. У разі, коли заява про проставлення апостиля у випадку, передбаченому абз. 2 п. 1 розділу 2 Порядку проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, надіслана поштовим зв'язком, копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати, повинна бути засвідчена в установленому законодавством порядку.

У разі, передбаченому абз. 3 п. 1 розділу 2 Порядку проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, для проставлення апостиля передається виписка з Єдиного державного реєстру та заявник звільнений від оплати послуг з проставлення апостиля,

копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати, виготовляється та передається державним реєстратором юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, яким сформовано відповідну виписку.

Заява формується та реєструється лише за наявності документа про оплату послуги з проставлення апостиля, крім випадку, передбаченого абзацом четвертим цього пункту. Зауважуємо, що для проставлення апостиля подаються окремі заяви для кожного виду документів, виданих органами юстиції, судами або оформлених нотаріусами України. Кількість таких документів, поданих разом із однією заявою, не обмежується. У такому разі оплата послуги з проставлення апостиля здійснюється відповідно до кількості поданих разом із заявою документів.

Після реєстрації заяви посадова особа територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріус виготовляє електронні копії документів шляхом сканування та розміщує їх у Реєстрі за допомогою програмних засобів його ведення.

Відповідальність за відповідність електронних копій документів, поданих для проставлення апостиля, таким документам у паперовій формі покладається на посадову особу територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріуса, що здійснювали їх прийом.

За результатом прийняття заяви та документів, поданих для проставлення апостиля, заявнику в разі його особистого звернення до територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріуса видається відривна частина заяви, що містить відомості про номер заяви, дату її прийняття, кількість поданих документів, прізвище, ім'я та по батькові заявника і суму сплачених коштів за надання послуг з проставлення апостиля.

Заява з проставленим підписом заявника, документи, подані для проставлення апостиля, у паперовій формі, зокрема й документ про оплату послуги з проставлення апостиля або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати, виготовлена посадовою особою територіального органу Міністерства юстиції України, нотаріусом відповідно до цього Порядку, або у випадку, передбаченому абз. 2 п. 1 розділу 2 Порядком проставлення апостиля

на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, засвідчена в установленому законодавством порядку, або у випадку, передбаченому абзацом третім пункту 1 цього ж розділу, виготовлена державним реєстратором юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань залишаються у територіальному органі Міністерства юстиції України, нотаріуса.

Виписка з Єдиного державного реєстру для проставлення апостиля передається державним реєстратором юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, яким сформовано таку виписку, до територіальних органів Міністерства юстиції України

Поштовим зв'язком може бути надіслана заява про проставлення апостиля виключно з-за кордону та для проставлення апостиля на документах про державну реєстрацію актів цивільного стану.

Наказом Міністерства юстиції від 18 грудня 2003 р. № 161/5 встановлено плату за надання послуги з проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, для громадян України, іноземців та осіб без громадянства – 3 неоподатковувані мінімуми доходів громадян (51 грн) та для юридичних осіб – 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85 грн).

Зауважуємо, що проставлення апостиля, відмова в його проставленні здійснюються у строк до 2 робочих днів. У разі необхідності отримання зразка підпису, відбитка печатки та/або штампа, а також здійснення перевірки документів про державну реєстрацію актів цивільного стану у випадках відсутності відомостей про них у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян та/або виникнення сумніву щодо їх достовірності строк розгляду документів, поданих для проставлення апостиля, може бути продовжено до 20 робочих днів.

Виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – виписка з Єдиного державного реєстру) в паперовій формі для проставлення апостиля надається за запитом про надання

такого документа заявника шляхом звернення до уповноваженого суб'єкта державної реєстрації, яким є посадова особа територіального органу Міністерства юстиції України – між-регіональних управлінь Міністерства юстиції.

Під час подання запиту на отримання виписки з Єдиного державного реєстру заявник одночасно подає документ про оплату послуги з проставлення апостиля.

Якщо заявник звільнений від сплати послуг з проставлення апостиля, він пред'являє уповноваженій особі суб'єкта державної реєстрації документ, що підтверджує право на звільнення від сплати, з якого відповідною особою виготовляється копія та долучається до поданого запиту.

За результатом розгляду запиту щодо надання виписки з Єдиного державного реєстру посадова особа територіального органу Міністерства юстиції України за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру формує виписку з цього реєстру.

Виписка з Єдиного державного реєстру, копія запиту щодо надання такої виписки та документ про оплату послуги з проставлення апостиля або копія документа, що підтверджує право на звільнення від такої сплати, державним реєстратором територіального органу Міністерства юстиції України передаються уповноваженій посадовій особі відділу державної реєстрації актів цивільного стану відповідного територіального органу для проставлення на такій виписці апостиля та надання її заявникові відповідно до Порядку проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 11 листопада 2015 року № 2268/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11 листопада 2015 року за № 1419/27864.

Після отримання такої виписки посадова особа відділу державної реєстрації актів цивільного стану відповідного територіального органу за допомогою програмних засобів ведення Електронного реєстру апостилів формує відповідну заяву та реєструє її у наведеному Реєстрі із зазначенням дати і часу реєстрації. На сформованій заяві проставляння власного підпису заявником не здійснюється.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Якими нормативними актами регулюється порядок вчинення нотаріальних дій в Україні?
2. Які заходи вживає державний нотаріус у разі виявлення порушень законодавства?
3. Розкрийте зміст поняття «територіальна компетенція нотаріусів».
4. Відмова у вчиненні нотаріальної дії та порядок її оскарження.
5. Вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій.
6. Архіви державної нотаріальної контори та приватного нотаріуса: спільне й особливе.
7. Ким і в якому порядку здійснюється контроль за здійсненням нотаріальної діяльності?
8. Охарактеризуйте загальні правила вчинення нотаріальних дій.
9. Здійсніть класифікацію нотаріальних проваджень.
10. Який порядок вчинення нотаріальних дій?
11. Як здійснюється оплата вчинюваних нотаріальних дій?
12. Які особливості вчинення нотаріальних дій в міжнародному обігу?

НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОСВІДЧЕННЯ БЕЗСПІРНИХ ФАКТІВ

6.1. Основні правила посвідчення правочинів

Доречно наголосити, що термін правочини є суто українським цивілістичним надбанням. Цивільні законодавства більшості пострадянських країн використовують термін «угода». Це пов'язано з термінологічною особливістю і необхідністю надати більшій розрізняльній здатності таким категоріям, як, зокрема, договір, де угода є його еквівалентом⁷⁸⁴.

Поняття «правочин» є суто українським терміном, який вживався в українському законодавстві протягом 20–30-х років ХХ ст. та застосований в новому Цивільному кодексі України, де йому відведено окрему главу. Раніше в цивільному праві застосовувався термін «угода», під яким розуміли вольові, правомірні дії громадян чи організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків⁷⁸⁵.

В українській правничій науці термін «правочин» запроваджений з подачі О. Підопригори і розвинутий у працях його учнів. Правомірні дії, як вказує автор, – це дії, спрямовані на досягнення певного правового результату (на виникнення, зміну або припинення прав і обов'язків), називаються правочинами, наприклад, продати, купити, обміняти, подарувати, здати в оренду, заповісти, вступити до шлюбу тощо.

Практично всі провідні правознавці поділяють позицію законодавця, котрий дав визначення правочину як дії особи, що спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (п. 1 ст. 202 ЦК України). Отже, законодавець керується тим, що правочин є правомірною дією учасника

---

⁷⁸⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 461; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 209.

⁷⁸⁵ Там само.

цивільних правовідносин, який має для цього достатню дієздатність і мету – набуття, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків⁷⁸⁶.

Правочин є найпоширенішою підставою виникнення цивільних прав та обов'язків. За своєю правовою природою він виступає юридичним фактом, тобто конкретною обставиною реальної дійсності, з якою норми цивільного права пов'язують виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Правочин має низку ознак, зокрема, він становить волевий акт, тобто волеву дію особи, спрямовану на настання певного цивільно-правового результату; є правомірним (породжує ті наслідки, яких прагнуть сторони і які відповідають вимогам законності); має певну мету, заради якої вчиняється і яка має бути досяжною та законною⁷⁸⁷.

Статтею 203 ЦК України встановлено такі загальні вимоги, додержання яких є неодмінним для чинності правочину:

1. Зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

2. Особа, яка вчиняє правочин, мусить мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

3. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.

4. Правочин повинен вчинятися у формі, встановленій законом.

5. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

6. Правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей⁷⁸⁸.

Форма укладання правочинів є способом зовнішнього виразу волі особи, що звернулася за його вчиненням. Правочини

---

⁷⁸⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 461; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 209.

⁷⁸⁷ Там само.

⁷⁸⁸ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

можуть укладатись в усній або письмовій формі; остання може бути простою та нотаріально посвідченою.

Відповідно до статті 54 Закону України «Про нотаріат», нотаріуси посвідчують правочини, які згідно із законом підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню⁷⁸⁹.

Чинне законодавство передбачає перелік правочинів, які посвідчуються нотаріально. Значення нотаріального посвідчення правочинів полягає в тому, що найбільш важливі для суспільства правочини набувають юридичної вірогідності. Це означає, що посвідчений нотаріусом правочин отримує визнання держави, а отже, і її захист⁷⁹⁰.

Отож обов'язковому нотаріальному посвідченню підлягають:

– договори про відчуження (купівля-продаж, міна, дарування, пожертва, рента, довічне утримання, спадковий договір) нерухомого майна (ст.ст. 657, 715, 719, 729, 732, 745, 1304 ЦК України);

– іпотечні договори, договори про заставу транспортних засобів, космічних об'єктів (ст. 18 Закону України «Про іпотеку», ст. 13 Закону України «Про заставу», ст. 577 ЦК України);

– договори про спільну часткову власність на земельну ділянку; купівлю-продаж земельних ділянок, про перехід права власності та про передачу права власності на земельні ділянки; про обмін земельними ділянками, які виділені єдиним масивом у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) (ст.ст. 88, 128, 132, 142 Земельного кодексу України, ст. 14 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»);

– договори купівлі-продажу (приватизації) державного майна, відчуження приватизованого майна (ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна», ст. 23 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)»);

---

⁷⁸⁹ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

⁷⁹⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 462; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 210.

– договори про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя; про надання утримання; про припинення права утримання взамін набуття права на нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати; шлюбні договори; договори між подружжям про розмір та строки виплати аліментів на дитину; договори про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно (ст.ст. 69, 78, 89, 94, 109, 189, 190 Сімейного кодексу України);

– договори найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) строком на один рік і більше (ст. 793 ЦК);

– договори найму транспортних засобів за участю фізичної особи, договори позички транспортного засобу, в якому хоча б однією стороною є фізична особа (ст.799, 828 ЦК України);

– договори про створення акціонерних товариств, якщо товариства створюються фізичними особами (ст. 153 ЦК України);

– договори управління нерухомим майном (ст. 1031 ЦК України);

– договори про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259 ЦК України);

– заповіти (ст.ст. 1247, 1249 ЦК України);

– довіреності на укладання правочинів, що потребують нотаріальної форми, а також на вчинення дій щодо юридичних осіб, за винятком випадків, коли законом або спеціальними правилами допущена інша форма довіреності; довіреність, що видається в порядку передоручення (ст. 245 ЦК України);

– інші правочини, для яких чинним законодавством передбачена обов'язкова нотаріальна форма⁷⁹¹.

Нотаріальне посвідчення правочинів має полегшувати доказування в разі виникнення спору, оскільки доводить сам факт вчинення правочину, його зміст тощо. Потрібно зазначити, що факт учинення правочину, який вимагає обов'язкового нотаріального посвідчення, не можна довести жодним іншим

---

⁷⁹¹ Нотаріат в Україні : навч. посіб. (2-е вид., стереотип.) / за ред. Ю. В. Нікітіна. К. : КНТ, 2008. С. 137–138.

способом, окрім нотаріального посвідчення. До речі, нотаріальне посвідчення дає змогу в разі втрати договору отримати його дублікат, а втрата оригіналу не зашкодить особі у здійсненні її прав, цим фактом не зможе скоритатися недобросовісна сторона⁷⁹².

Загальними правилами нотаріального посвідчення правочинів охоплені:

- місце і строки вчинення нотаріальних дій;
- встановлення особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії;
- перевірка дієздатності громадян та правоздатності юридичних осіб, що беруть участь в правочинах, а також перевірка повноважень представників;
- підписання нотаріально посвідчуваних документів;
- витребування відомостей і документів, потрібних для вчинення нотаріальних дій;
- вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій;
- заходи, що вживаються нотаріусами та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії при виявленні порушень закону;
- відмова у вчиненні нотаріальних дій;
- оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні;
- оплата нотаріальних дій⁷⁹³.

Посвідчення правочинів щодо відчуження, іпотеки житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна здійснюється за місцезнаходженням такого майна або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи - однієї із сторін відповідного договору. Посвідчення договорів щодо відчуження, застави транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, здійснюється за місцезнаходженням юридичної особи або за зареєстрованим

---

⁷⁹² Нотаріат в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна. К. : Національна академія управління; Алерта, 2016. 586 с.

⁷⁹³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 464–465; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 211.

місцем проживання фізичної особи – однієї із сторін відповідного договору⁷⁹⁴.

Письмові правочини, що посвідчуються нотаріально, виготовляються нотаріусом не менше ніж у двох примірниках, один з яких залишається у матеріалах нотаріальної справи. Усі примірники підписуються учасниками правочину та мають силу оригіналу, зокрема примірник, який зберігається у справах нотаріуса. Посвідчувальний напис вчинюється на всіх примірниках правочину. На бажання сторін договору кожній із них видається по одному примірнику, про що зазначається у тексті договору⁷⁹⁵.

У разі укладення правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню, та (або) права, за якими підлягають державній реєстрації, зокрема договорів щодо поділу, обміну житлового будинку, квартири за участю малолітніх осіб, а також осіб, над якими встановлено опіку або піклування, нотаріус перевіряє наявність дозволу органу опіки та піклування на укладення таких правочинів.

Правочини за малолітніх, а також від імені фізичних осіб, визнаних у судовому порядку недієздатними, вчиняють батьки (усиновлювачі) або опікуни.

На вчинення одним із батьків правочинів щодо транспортних засобів та нерухомого майна малолітньої дитини повинна бути згода другого з батьків, справжність підпису на якій засвідчується нотаріально. Якщо той із батьків, хто проживає окремо від дитини протягом не менше шести місяців, не бере участі у вихованні та утриманні дитини або якщо місце його проживання невідоме, правочини, зазначені у цій частині статті, можуть бути вчинені без його згоди.

У разі якщо другий із батьків заперечує проти укладення правочину щодо майна малолітньої дитини, нотаріус відмовляє заінтересованим особам у вчиненні нотаріальної дії

---

⁷⁹⁴ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

⁷⁹⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 465; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 212.

і роз'яснює, що зазначений спір може бути вирішений органом опіки та піклування або судом.

Нотаріус не приймає для посвідчення правочин, що укладається від імені малолітньої дитини представником батьків (усиновлювачів) або одного з них⁷⁹⁶.

Правочини від імені неповнолітніх, а також від імені осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть бути посвідчені лише за умови, якщо вони вчинені за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника та з дозволу органу опіки та піклування⁷⁹⁷.

Справжність підпису(ів) батьків (усиновлювачів) або піклувальників на заяві про їх згоду на посвідчення правочинів від імені неповнолітніх, а також від імені осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, мусить бути засвідчена нотаріально⁷⁹⁸.

Договір сторін про зміну або розірвання нотаріально посвідченого договору здійснюється шляхом складання окремого договору. Договір про зміну або розірвання договору підписується сторонами і посвідчується нотаріусом. На всіх наданих нотаріусу примірниках основного договору проставляється відмітка про його зміну або розірвання, у якій зазначаються номер за реєстром та дата посвідчення договору про зміну або розірвання, проставляється нотаріусом підпис і скріплюється його печаткою. Якщо нотаріус, який посвідчив договір, позбавлений можливості посвідчити договір про його зміну або розірвання (у випадку смерті, заміщення нотаріуса, у разі неможливості виконання ним своїх обов'язків, припинення нотаріусом діяльності, передачі документів до державного нотаріального архіву або з будь-яких інших причин), договір про зміну або розірвання договору може бути посвідчений іншим нотаріусом. Водночас таким нотаріусом складається додатковий примірник договору, який направляється ним за місцем зберігання договору, що змінюється або розривається. Сторонам договору нотаріус роз'яснює

---

⁷⁹⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 466. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 212.

⁷⁹⁷ Там само.

⁷⁹⁸ Там само.

про повернення документа за місцем зберігання примірника договору, що розірваний⁷⁹⁹.

Якщо договір про розірвання договору про відчуження нерухомого майна посвідчується після державної реєстрації права власності на підставі такого договору про відчуження, нотаріус отримує інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно шляхом безпосереднього доступу до нього, де перевіряє відсутність (наявність) заборони відчуження або арешту, відсутність (наявність) реєстрації іпотеки.

Розірвання договорів, предметом яких є майно, що перебуває у податковій заставі, здійснюється за письмовою згодою відповідного податкового органу⁸⁰⁰.

У разі одержання рішення суду про визнання нотаріально посвідченого договору недійсним або про розірвання такого договору нотаріус проставляє про це відмітку на примірнику договору, який зберігається в матеріалах нотаріальної справи, долучивши до нього копію рішення суду, а також проставляє відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій і, за можливості, на всіх інших примірниках договору. Документ, що посвідчує право власності та подавався для вчинення нотаріальної дії, повертається відчужувачу майна.

Державне мито чи плата за посвідчення договору про відчуження майна при його зміні або розірванні сторонам не повертається.

За бажанням сторін посвідчуються й інші правочини, для яких законодавством не встановлено обов'язкової нотаріальної форми, як, наприклад, договори про порядок володіння та користування спільним майном, про визначення часток або про зміну часток тощо; це називають добровільним нотаріальним посвідченням⁸⁰¹. Таке бажання зрозуміле з огляду на неабиякі переваги нотаріально посвідченої форми правочину⁸⁰².

---

⁷⁹⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 471–472; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 216.

⁸⁰⁰ Там само.

⁸⁰¹ Нотаріат в Україні: навч. посіб. / за ред. Ю. В. Нікітіна. К. : КНТ, 2008. С. 137.

⁸⁰² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 472; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 217.

6.2. Посвідчення правочинів щодо розпорядження часткою нерухомого майна в спільній власності

Правочини щодо розпорядження майном, що є спільною сумісною власністю, підписуються всіма співвласниками цього майна або уповноваженими ними особами⁸⁰³.

Під час посвідчення правочинів щодо розпорядження спільним майном подружжя, якщо документ, що посвідчує право власності, оформлений на ім'я одного з подружжя, нотаріус вимагає письмову згоду іншого з подружжя. Справжність підпису другого з подружжя на заяві про таку згоду має бути нотаріально засвідчена. Якщо в заяві про згоду на відчуження спільного майна зазначено прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування юридичної особи, на відчуження якого дається згода, нотаріус при посвідченні відповідного договору зобов'язаний перевірити додержання умов, зазначених у такій заяві⁸⁰⁴.

Наголошуємо, що розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу. Правочин щодо розпорядження майном може бути посвідчений нотаріусом без згоди другого з подружжя у разі, якщо з документа, що посвідчує право власності, договору, укладеного між подружжям, акта цивільного стану про укладення шлюбу та інших документів випливає, що зазначене майно є особистою приватною власністю одного з подружжя, тобто набуте до реєстрації шлюбу, за час шлюбу, але на умовах, передбачених шлюбним або іншим договором, укладеним між подружжям, за договором дарування, або в порядку спадкування, або за кошти, які належали їй (йому) особисто, тощо. Про перевірку цих обставин нотаріус робить відмітку на примірнику правочину, що залишається в матеріалах нотаріальної справи, з посиланням

---

⁸⁰³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 466; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 212.

⁸⁰⁴ Там само. С. 212–213.

на реквізити відповідних документів, якщо ці документи не приєднуються до примірника такого правочину⁸⁰⁵.

У процесі посвідчення нотаріусом правочинів щодо відчуження майна від імені особи, у якої немає чоловіка або дружини (неодружена /неодружений, удова/удівець), відчужувач подає відповідну заяву, у якій також зазначається, що майно, яке є предметом цього правочину, не є спільною сумісною власністю. Нотаріус доводить зміст такої заяви до відома другого учасника правочину та зазначає про це в його тексті. Така заява повинна виходити особисто від відчужувача, а в разі вчинення правочину через представника – від представника, якщо відчужувач надав йому право при оформленні правочину подавати від його імені заяву про належність йому (відчужувачу) майна на праві особистої приватної власності⁸⁰⁶.

На підтвердження того факту, що майно набуто одним із подружжя під час окремого проживання з другим з подружжя у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин, подається копія рішення суду, що набрало законної сили, про визнання особистою приватною власністю одного з подружжя майна, що є предметом цього договору⁸⁰⁷.

У разі, якщо один з учасників спільної часткової власності продає належну йому частку в спільній власності іншій особі, нотаріус повинен упевнитись у тому, що продавець у письмовій формі повідомив усіх інших учасників спільної часткової власності (і фізичних, і юридичних осіб) про свій намір продати свою частку іншій особі зі зазначенням ціни та інших умов, на яких продається ця частка⁸⁰⁸.

Доказом повідомлення учасників спільної часткової власності про подальший продаж частки в спільному майні є або свідоцтво, видане нотаріусом, про передачу їм заяви продавця, або заява учасників спільної часткової власності про відмову

---

⁸⁰⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 466–467. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 213.

⁸⁰⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 467. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 213.

⁸⁰⁷ Там само.

⁸⁰⁸ Там само.

від здійснення права переважної купівлі частки майна, що продається (зі зазначенням ціни та інших умов продажу цієї частки). Справжність підпису на заяві має бути засвідчена нотаріально.

Заява учасника спільної часткової власності про відмову від права переважної купівлі може бути викладена на окремому стандартному білому аркуші паперу з одночасною реєстрацією в журналі реєстрації вхідних документів або на спеціальному бланку нотаріальних документів (за бажанням зазначеного учасника). Якщо вказана заява передана особисто учаснику спільної часткової власності нотаріусом, який посвідчує договір, то свідоцтво про передачу заяви не видається, водночас примірник заяви з написом нотаріуса про її вручення додається до примірника договору купівлі-продажу частки відчужуваного майна, який залишається в матеріалах нотаріальної справи. При одержанні від учасників спільної часткової власності письмової відповіді на повідомлення про продаж ця відповідь додається до примірника договору, що залишається у матеріалах нотаріальної справи. Однак, зазначені Правила не застосовуються під час посвідчення: договорів довічного утримання (догляду); спадкового договору; дарування; ренти (якщо майно передається безоплатно); пожертви, міни; міни частки майна або відчуження частки майна, виділеної за згодою співвласників чи за рішенням суду, а також у разі продажу частки у праві власності на майно з публічних торгів (аукціону)⁸⁰⁹.

Якщо решта учасників спільної часткової власності відмовиться від здійснення права переважної купівлі або не здійснить цього права щодо нерухомого майна протягом одного місяця, а щодо іншого майна – протягом десяти днів з дня одержання повідомлення про намір і умови продажу, то нотаріус після одержання заяви про відмову або після спливу встановленого терміну може посвідчити договір купівлі-продажу частки спільного майна іншій особі.

---

⁸⁰⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 468; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 213–214.

Договір купівлі-продажу частки спільного майна іншій особі може бути посвідчений нотаріусом за наявності відомостей про те, що учасники спільної часткової власності відмовились одержати надіслані на їхню адресу заяви продавця про його намір продати свою частку. Про цю обставину повинна свідчити зроблена на зворотному повідомленні відмітка органу зв'язку⁸¹⁰.

Договір купівлі-продажу частки спільного майна іншій особі може бути посвідчений також у разі, якщо адреса інших учасників спільної часткової власності невідома. На підтвердження цього мусить бути наданий документ відповідного компетентного органу (довідкової служби, адресно-довідкового бюро тощо).

Заява учасника спільної часткової власності про відмову від права переважної купівлі або фактична відмова учасника спільної часткової власності, який протягом установленого строку не здійснив свого права на переважну купівлю, дійсна протягом трьох місяців. Цей строк обчислюється з дня подання заяви про відмову від права переважної купівлі або з дня, наступного за останнім днем зазначеного місячного (десятиденного) терміну.

У разі посвідчення договору купівлі-продажу частки спільного майна за більшу ціну порівняно з тією, що була запропонована в переданому повідомленні, але з дотриманням інших визначених умов, подання доказів повторного повідомлення учасників спільної часткової власності не вимагається.

У тексті договору про відчуження частки майна вказуються арифметичні (у простих дробах) частки.

У договорі про відчуження власником частки майна за бажанням сторін може бути встановлено порядок володіння та користування конкретними його частинами відповідно до розміру частки кожного зі співвласників⁸¹¹.

---

⁸¹⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 468–469; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 214.

⁸¹¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 469; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 215.

У договорі про відчуження одним з учасників спільної часткової власності належної йому частки майна порядок володіння та користування конкретними його частинами може бути вказаний лише за наявності відповідного договору між учасниками спільної часткової власності про порядок володіння та користування майном або за їх письмовою згодою чи за наявності судового рішення про порядок володіння та користування майном (конкретними його частинами)⁸¹².

Договір про порядок володіння та користування спільним майном або конкретними його частинами, крім того, може бути оформлений шляхом складання самостійного документа, який є невід'ємною частиною документа, що посвідчує право власності (при укладанні договору щодо порядку володіння та користування майном, право на яке підлягає реєстрації).

Договір може бути укладений між усіма учасниками спільної часткової власності або між кількома з них. В останньому випадку необхідна письмова згода всіх учасників спільної часткової власності про встановлення порядку володіння та користування майном або конкретними його частинами⁸¹³.

Під час посвідчення самостійних (без посвідчення договору про відчуження) договорів про порядок володіння та користування майном, право на яке підлягає державній реєстрації, вимагається документ, що посвідчує право власності, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Документ, що посвідчує право власності, після його огляду повертається власникові, а в тексті правочину зазначаються найменування цього документа, номер і дата його видачі та найменування юридичної особи, що його видала. У разі, коли посвідчення самостійних (без посвідчення договору про відчуження) договорів про порядок володіння та користування нерухомим майном здійснюється на підставі відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, в тексті правочину зазначаються посилання на цей реєстр, номер і дата отримання інформації з нього⁸¹⁴.

---

⁸¹² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 469; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 215.

⁸¹³ Там само.

⁸¹⁴ Там само.

Учасники спільної часткової власності вправі укласти договори про визначення розміру часток, зміну розміру часток, а також виділення частки в натурі (поділу). Договір про визначення часток, зміну розміру часток є невід'ємною частиною документа, що посвідчує право власності, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Водночас нотаріус або підшиває один примірник такого договору до документа, що посвідчує право власності, або вчиняє на цьому документі службову відмітку щодо посвідчення договору про визначення, зміну розміру часток, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I цього Порядку⁸¹⁵.

Договори про виділ частки в натурі майна (поділ), право власності на яке підлягає реєстрації, посвідчуються нотаріусом на підставі документів, що посвідчують право власності на таке майно, або на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, якщо державну реєстрацію права власності на нерухоме майно проведено без видачі документа, що посвідчує таке право.

Одночасно з посвідченням договору про виділ частки в натурі (поділ) житлового будинку, будівлі або споруди нотаріусом посвідчується договір про виділ частки в натурі на місцевості земельної ділянки. Для посвідчення останнього разом з іншими документами нотаріусу подається нотаріально посвідчений договір про спільну часткову власність на земельну ділянку⁸¹⁶.

Укладення договору про виділ частки в натурі припиняє спільну часткову власність для особи (осіб), частка якої виділяється за цим договором. Укладення договору про поділ спільного майна припиняє спільну власність для усіх співвласників.

Якщо між учасниками спільної часткової власності виникають спори щодо визначення, зміни розміру часток, а також

---

⁸¹⁵ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸¹⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 471; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 216.

виділу частки спільного майна в натурі (поділу), нотаріус відмовляє у вчиненні такої нотаріальної дії і роз'яснює заінтересованим особам їхнє право звернутися до суду для вирішення цих спорів⁸¹⁷.

6.3. Особливості посвідчення довіреностей у нотаріальному порядку

Представництво, яке ґрунтується на договорі, також може здійснюватися за довіреністю. Відповідно до ч. 3 ст. 244 Цивільного кодексу України, довіреність – це письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами⁸¹⁸. Водночас довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. Отже, довіреність – це документ, що видається довірителем і містить обсяг повноважень представників щодо вчинення правочинів та інших правомірних дій, їх зміст і межі⁸¹⁹.

Завданням повіреного є представлення інтересів довірителя в певних установах та організаціях перед третіми особами. Водночас для повіреного довіреність ніяких самостійних прав на майно, яке отримане для здійснення правочину, зокрема договору, не зумовлює, а лише передбачає повноваження, якими наділений представник, та призначається для третіх осіб⁸²⁰.

---

⁸¹⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 471; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліґа-Прес. 2018. С. 216.

⁸¹⁸ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁸¹⁹ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 180.

⁸²⁰ Долинська М.С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83). Ч. 2. Кн. 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 473; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліґа-Прес. 2018. С. 217.

Довіреність – це односторонній правочин, який фіксує межі повноважень представника, котрий, діючи на підставі довіреності, створює права та обов'язки безпосередньо для довірителя.

Довіреність – це односторонній правочині, отже, він має відповідати вимогам, установленим для всіх подібних правочинів у ч. 3 ст. 202 Цивільного кодексу України. Тому її видача не вимагає згоди представника, а прийняття довіреності або відмова від неї є правом представника. Тобто представник довірителя самостійно вирішує, чи використати довіреність для здійснення певних дій на користь довірителя, чи відмовитися від довіреності. І довірителем, і повіреною особою може бути фізична та юридична особа.

Усі довіреності умовно поділяються на: довіреності, які можуть існувати у простій письмовій формі; довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених; довіреності, які потребують обов'язкової нотаріальної форми.

Залежно від обсягу повноважень довіреності можна поділити на такі: для здійснення однієї дії (разова); для здійснення одноразових дій протягом визначеного строку; для здійснення різних дій протягом визначеного строку⁸²¹.

Підтримуємо думку тих авторів, які цей поділ довіреностей називають разова, спеціальна і загальна (генеральна)⁸²².

Згідно зі ст. 40 Закону України «Про нотаріат», до нотаріально посвідчених довіреностей прирівнюються:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їхніми заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

---

⁸²¹ Долинська М.С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83), частина 2, книга 1. С. 296–302; Долинська М.С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 473; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 217.

⁸²² Там само.

2) довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їхніх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

3) довіреності осіб, які утримуються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками таких установ чи слідчих ізоляторів⁸²³.

Посвідчення довіреностей вказаними посадовими особами проводиться з дотриманням вимог чинного законодавства в порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 06 липня 2006 р. № 940) «Про порядок посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріального посвідчених» з подальшими змінами.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 01 жовтня 2008 р. № 614-VI ст. 37 Закону щодо компетенції посадових осіб органів місцевого самоврядування викладено в новій редакції. Згідно з вказаними змінами, з 01 грудня 2008 р. посадові особи органів місцевого самоврядування не вправі були посвідчувати довіреності⁸²⁴.

Відповідно до Закону України № 1055-17 від 03 березня 2009 р. «Про внесення змін до ст. 245 Цивільного кодексу

---

⁸²³ Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

⁸²⁴ Долинська М.С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83), частина 2, книга 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 475; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 218–219; Долинська М. С. Особливості вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2011. Вип. 53. С.197–203.

України щодо повноважень посадових осіб органів місцевого самоврядування по вчиненню дій, прирівняних до нотаріальних», довіреність особи, яка проживає у населеному пункті, де немає нотаріусів, може бути посвідчена уповноваженою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування і розпорядження транспортними засобами.

Аналогічні зміни внесені Законом № 1054-VI (1064-17) від 03 березня 2009 р. «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо повноважень по вчиненню нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування» до ч. 2 ст. 40 Закону України «Про нотаріат». Вказані зміни до законодавства набрали чинності з 28 березня 2009 року (з дня опублікування).

Отже, з 01 грудня 2008 р. до 28 березня 2009 р. посадові особи органів місцевого самоврядування не мали права посвідчувати довіреності. Лише з 28 березня 2009 р. вказані посадові особи вправі посвідчувати довіреності лише для осіб, які проживають на території органу місцевого самоврядування, та за винятком довіреностей на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування і розпорядження транспортними засобами. Практично в органах місцевого самоврядування посвідчуються довіреності на отримання пенсій, оформлення спадщини. Тобто особи, які проживають на території органу місцевого самоврядування, за посвідченням довіреності на розпорядження майном повинні звернутися до державного чи приватного нотаріуса⁸²⁵.

---

⁸²⁵ Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83), частина 2, книга 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 474; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 218; Долинська М. С. Особливості вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2011. Вип. 53. С. 197–203.

Доцільно наголосити на невідповідності ч. 1 ст. 58 Закону України «Про нотаріат» вимогам ч. ст. 244 Цивільного кодексу України. Згідно з Цивільним кодексом, довіреність є письмовим документом, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами, тобто нотаріус вправі посвідчити довіреність лише від однієї особи. Натомість, відповідно до ст. 58 Нотаріального закону, нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, вправі посвідчувати довіреності, складені від імені однієї або кількох осіб, на ім'я однієї особи або кількох осіб. На нашу думку, норми Закону України «Про нотаріат» є більш універсальними, оскільки на практиці трапляються випадки посвідчення довіреностей, скажімо, на продаж автомобіля, який належить на праві спільної власності декільком спадкоємцям, на підставі свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, виданого на ім'я одного з них, а в примітках свідоцтва зазначено, що він є власністю декількох спадкоємців. В цьому разі можливе посвідчення однієї довіреності на відчуження автомобіля від усіх співвласників. Ця думка знайшла своє підтвердження в пп. 1.2 п. 1 гл. 4 розд. III Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 296/5, що зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 282/20595, а саме: «Нотаріуси посвідчують довіреності, складені від імені однієї або кількох осіб, на ім'я однієї особи або кількох осіб за усним зверненням довірителя». Отже, може бути посвідчена довіреність від імені кількох осіб на вчинення юридичних дій для досягнення спільної мети⁸²⁶.

Змістом довіреності є чіткий виклад тих юридичних дій, виконання яких довіритель покладає на свою повірену особу,

---

⁸²⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 475–476; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 219; Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83), частина 2, книга 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південно-український правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102.

повноважень, наданих повіреній особі, та прав, що ними вона наділена для виконання таких повноважень. До того ж дії, які належить учинити представнику, мають бути правомірними, конкретними та здійсненими.

Згідно з ч. 1 ст. 245 Цивільного кодексу України, форма довіреності мусить відповідати формі, в якій за законом має вчинятися правочин⁸²⁷.

Сучасне законодавство містить певні вимоги до довіреності, посвідчуваної в нотаріальному порядку. Приміром, у пп. 2.5 п. 2 гл. 4 розд. III Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України у тексті довіреності повинні бути зазначені: місце і дата її складання (підписання), прізвища, імена, по батькові (повне найменування для юридичної особи), місце проживання (місцезнаходження – для юридичної особи) представника і особи, яку представляють, а в необхідних випадках і посади, які вони займають. У довіреностях, що видаються на вчинення правочинів щодо розпорядження майном, також зазначається реєстраційний номер облікової картки платника податків довірителя (податковий номер)⁸²⁸. У довіреностях, виданих на ім'я адвокатів, можуть зазначатися їхній статус та членство в адвокатському об'єднанні (якщо адвокат є членом адвокатського об'єднання).

Нотаріуси посвідчують довіреності, складені від імені однієї або кількох осіб, на ім'я однієї особи або кількох осіб за усним зверненням довірителя. У довіреності мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити представнику.

Довіреність на вчинення правочину, який, відповідно до його змісту, може бути вчинений лише особисто довірителем, нотаріусом не посвідчується.

---

⁸²⁷ Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83), частина 2, книга 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 476; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 219.

⁸²⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

У довіреності на укладання договору дарування обов'язково зазначаються прізвище, ім'я, по батькові або повне найменування обдаровуваного. У разі невиконання такої умови довіреність є нікчемною.

Довіреності від імені неповнолітніх у віці від 14 до 18 років, а також від імені осіб, визнаних у судовому порядку обмежено дієздатними, можуть бути посвідчені лише за згодою батьків, усиновителів чи піклувальників.

Справжність підписів батьків, усиновителів чи піклувальників на письмовій заяві про їх згоду на посвідчення довіреності від імені неповнолітніх віком від 14 до 18 років, а також від імені осіб, визнаних у судовому порядку обмежено дієздатними, повинна бути засвідчена нотаріально.

Нотаріус вимагає дозвіл органу опіки і піклування на право опікуна укладати, а піклувальника давати згоду на видачу довіреності від імені підопічного, якщо вони виходять за межі побутових⁸²⁹.

Довіреність від імені управителя майна, яке передане за договором управління, посвідчується нотаріусами, якщо видача такої довіреності передбачена умовами цього договору або цього вимагають інтереси установника управління або вигодонабувача у разі неможливості отримати в розумний строк відповідні вказівки установника управління. Посвідчуючи таку довіреність, нотаріус роз'яснює управителю майна вимоги ст. 1041 Цивільного кодексу України, про що зазначається у посвідчувальному написі.

Водночас не може бути посвідчена довіреність на посвідчення заповіту, на отримання паспорта громадянина України, оскільки нормативними актами встановлено особисте вчинення цих дій⁸³⁰.

Відповідно до ст. 34 Сімейного кодексу України, реєстрація шлюбу через представника не допускається. Однак, якщо жінка і (або) чоловік не можуть через поважні причини особисто подати заяву про реєстрацію шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану, то таку заяву, нотаріально

---

⁸²⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 477; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 219.

⁸³⁰ Там само. С. 220.

засвідчену, можуть подати їхні представники. Отже, наречені вправі посвідчити довіреність лише на уповноваження представника на подання від їхнього імені заяви (підпис на якій повинен бути нотаріально засвідчений) в органи державної реєстрації актів цивільного стану про реєстрацію шлюбу. Водночас реєстрація шлюбу проводитиметься лише за особистої участі в церемонії нареченого та нареченої⁸³¹.

Термін дії довіреності визначається довірительом відповідно до ст. 247 Цивільного кодексу України та зазначається у тексті документа літерами й визначається роками, місяцями, тижнями, днями і не може бути визначений настанням будь-якої події. Якщо ж у довіреності строк її дії не встановлено, то вона зберігає чинність до припинення її дії (ч. 1 ст. 247 Цивільного кодексу України). Довіреність, призначена для вчинення дій за кордоном, яка не містить указівок про строк її дії, зберігає силу до її скасування особою, яка видала довіреність.

Довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною. Також нікчемною є довіреність на укладання договору дарування, у якій не встановлено імені обдаровуваного⁸³².

Довіреність посвідчується нотаріусом лише з використанням бланків суворої звітності та складається в двох примірниках, один з яких буде виданий довірительу для передачі своїй повіреній особі, а інший залишається у справах приватного нотаріуса, державної нотаріальної контори⁸³³.

---

⁸³¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 478; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 220; Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83). Ч. 2. Кн. 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102.

⁸³² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 477; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 220.

⁸³³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 478; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 220. Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83). Ч. 2. Кн. 1.

Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії.

За загальним правилом, повірена особа мусить особисто виконувати всі покладені на неї довіритель повноваження. Однак повірена особа може передоручити виконання цих обов'язків. Таке передоручення може мати місце у випадках, коли у самому тексті довіреності є чітке уповноваження передоручити виконання дій або коли повірена особа примушена до цього обставинами для охорони інтересів довірителя передоручити виконання покладених на неї обов'язків.

За ч. 2 ст. 245 Цивільного кодексу України, довіреність в порядку передоручення посвідчується лише нотаріально, а термін дії її не може перевищувати строку дії основної довіреності, на підставі якої вона видана. Також довіреність, видана в порядку передоручення (згідно з ч. 3 ст. 58 Закону України «Про нотаріат»), підлягає нотаріальному посвідченню після подання основного документа, в якому застережено право на передоручення, або після подання доказів того, що представник за основою довіреністю примушений до цього обставинами для охорони інтересів особи, яка видала довіреність. Заразом довіреність, видана в порядку передоручення, не може містити в собі більше прав, ніж їх передано за основою довіреністю. Вважається правомірною відмова нотаріуса у посвідченні доручення в порядку передоручення, якщо в основній довіреності не вказано строк дії⁸³⁴.

У довіреності, виданій у порядку передоручення, мають бути вказані час і місце посвідчення основної довіреності,

---

С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102.

⁸³⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 478; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 220; Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83). Ч. 2. Кн. 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102.

прізвище, ім'я, по батькові і місце проживання особи, якій видана основна довіреність, і особи, якій вона передоручає свої повноваження, та роз'яснюються представнику довірителя вимоги ст. 240 Цивільного кодексу України.

На основній довіреності нотаріусом робиться відмітка про передоручення. Копія основної довіреності додається до примірника довіреності, що залишається у матеріалах нотаріальної справи.

Особа, яка видала довіреність, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення.

Відповідно до ст. 248 Цивільного кодексу України, припинення представництва за довіреністю відбувається внаслідок:

- закінчення строку довіреності, а стосовно разової довіреності – здійснення дій представником, на які він уповноважений;

- скасування довіреності особою, яка її видала. Тобто особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення. Згідно зі ст. 249 Цивільного кодексу України, відмова від цього права є нікчемною;

- відмови особи, якій видано довіреність. Таке обопільне право – і довірителя, і повіреного – на одностороннє припинення довіреності пов'язане з довірчим характером правочину;

- припинення юридичної особи, від імені якої видано довіреність;

- припинення юридичної особи, на ім'я якої видано довіреність;

- смерті громадянина, який видав довіреність, визнання його недеєздатним, обмежено дієздатним або безвісно відсутнім;

- смерті громадянина, якому видано довіреність, визнання його недеєздатним, обмежено дієздатним або безвісно відсутнім⁸³⁵.

Припинення дії основної довіреності припиняє дію довіреності в порядку передоручення та тягне припинення повноважень представника.

---

⁸³⁵ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Для скасування нотаріально посвідченої довіреності довірителю необхідно звернутися до нотаріуса зі заявою про скасування довіреності та повідомити про скасування особу, якій довіреність видана, а також відомих їм третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність. Нотаріус, завідувач державного нотаріального архіву під час одержання заяви про скасування довіреності або передоручення робить про це відмітку на примірнику довіреності, що зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві, і відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій⁸³⁶.

Повідомлення особи, яка видала довіреність, представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність, про скасування довіреності може бути оформлено нотаріусом згідно з Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України шляхом передавання відповідної заяви.

Посвідчені нотаріусами довіреності, а також довіреності, видані в порядку передоручення, припинення їхньої дії, підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей у порядку, установленому Положенням про Єдиний реєстр довіреностей, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 28 грудня 2006 р. № 111/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 грудня 2006 р. за № 1378/13252.

Єдиний реєстр – це електронна база даних, що містить інформацію про довіреності (зокрема їхні дублікати), а також відомості про припинення їхньої дії.

Реєстраторами Єдиного реєстру є державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси, що мають доступ до Єдиного реєстру через інформаційну мережу Міністерства юстиції України, вносять записи до Єдиного

---

⁸³⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 480; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 222; Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 5(83). Ч. 2. Кн. 1. С. 296–302; Долинська М. С. Нотаріально посвідчені довіреності та довіреності, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. № 4. С. 99–102.

реєстру про посвідчені довіреності (зокрема їхні дублікати), про припинення дії довіреностей, перевіряють дійсність довіреностей (їхніх дублікатів) за даними Єдиного реєстру та видають витяги з Єдиного реєстру, а також виконують інші функції, передбачені вказаним Положенням.

За письмовою заявою приватного нотаріуса-реєстратора доступ до Єдиного реєстру довіреностей з метою виконання функцій реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса⁸³⁷.

Відповідно до пункту 2.1, обов'язковій реєстрації у Єдиному реєстрі підлягають довіреності (зокрема їхні дублікати), посвідчені в нотаріальному порядку, та довіреності на право розпорядження майном, посвідчені посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад народних депутатів, а також відомості про припинення їхньої дії.

Документами Єдиного реєстру є: витяг про внесення реєстраційного запису до Єдиного реєстру; скорочені та повні витяги з Єдиного реєстру. Крім цього, за Наказом Мін'юсту № 601/5 від 24 квітня 2015 р., документи Єдиного реєстру виготовляються без використання спеціальних бланків документів реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України.

Відомості з Єдиного реєстру надаються безкоштовно на письмову вимогу суду, прокуратури, органів дізнання і слідства – у зв'язку з кримінальними, цивільними господарськими або адміністративними справами, що перебувають у їхньому провадженні, а також Міністерства юстиції України, територіальних органів Міністерства юстиції України у зв'язку зі здійсненням ними повноважень, окреслених чинним законодавством України.

---

⁸³⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 480; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 222.

6.4. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення правочинів щодо відчуження нерухомого майна

Основним критерієм для розмежування нерухомим і рухомих речей є їх зв'язок із землею. Відповідно до ст. 181 Цивільного кодексу України, до нерухомих (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення⁸³⁸.

Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

Поділ речей на рухомі та нерухомі ґрунтується на їхніх природних властивостях. Нерухомі речі, за загальним правилом, не можуть бути вільно переміщені в просторі, є індивідуально визначеними. Рухомі мають здатність вільно переміщатися в просторі, можуть бути і індивідуально визначеними, і родовими.

До нерухомості потрібно віднести, по-перше, об'єкти природного походження – земельні ділянки, ділянки з надрами, водні об'єкти. По-друге, до нерухомості варто віднести всі об'єкти, які розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни цільового призначення. Об'єкти (лісові насадження та ін.) визнаються нерухомістю, допоки існує зв'язок зі землею. У разі відокремлення від неї вони вважаються рухомими речами. Нерухомим майном визнається також підприємство як єдиний майновий комплекс (див. коментар до ст. 191 Цивільного кодексу України).

Рухомим майном визнаються речі, зокрема гроші та цінні папери, які не віднесені Цивільним кодексом України та іншими законами до нерухомості.

Права на рухомі речі (за загальним правилом) не підлягають державній реєстрації. Законом може бути передбачено

---

⁸³⁸ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

необхідність такої реєстрації для окремих видів рухомого майна (реєстрація автотранспорту)⁸³⁹.

Цивільний кодекс України закріплює особливості правового режиму нерухомості:

1) право власності та інші речові права на нерухомість, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід та припинення підлягають державній реєстрації (див. коментар до ст. 182 Цивільного кодексу України);

2) зобов'язання, предметом якого є нерухомість, за загальним правилом, провадиться за місцезнаходженням цього майна;

3) набуття права власності на новостворене майно або набуття права власності за договором виникає з моменту державної реєстрації цієї нерухомості або переходу права власності на неї до покупця;

4) встановлений особливий порядок набуття права власності на безхазяйну річ (див. коментар до ст. 335 Цивільного кодексу України) та більш тривалі строки набувальної давності на нерухоме майно (див. коментар до ст. 344 Цивільного кодексу України)⁸⁴⁰;

5) діють спеціальні правила укладення правочинів з нерухомістю, які передбачають залежність прав на земельну ділянку від прав на нерухомість.

Під час укладення договору купівлі-продажу або оренди будівель, споруд та підприємств одночасно з передачею покупцеві права власності на них передаються права на ту частину земельної ділянки, яка знаходиться під нерухомістю і потрібна для її використання. У разі, коли продається або здається в оренду лише земельна ділянка, власник нерухомості зберігає право користуватися тією частиною, яка зайнята цією нерухомістю та потрібна для її використання, на передбачених договором умовах, а за їх відсутності – право обмеженого користування (сервітут).

---

⁸³⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 482; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 223.

⁸⁴⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 483; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 223–224.

До нерухомості Цивільний кодекс України прирівнює деякі рухомі за своїми природними властивостями речі – повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації органами, уповноваженими здійснювати контроль за цими об'єктами. Поняття вказаних транспортних засобів розкривається в транспортних уставах та кодексах, те ж стосується космічних об'єктів у міжнародних конвенціях (договорах).

Реєстрація повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів уповноваженими на це органами не замінює реєстрацію прав на них як на нерухомість, у порядку, передбаченому ст. 182 Цивільного кодексу України.

Цивільний кодекс передбачає можливість поширення режиму нерухомості на інше майно, крім вже вказаного, але тільки шляхом прямого припису закону.

Укладаючи та посвідчуючи правочин у нотаріальному порядку, нотаріус виступає гарантом від імені держави про те, що набувач майна захищений від усіляких несподіванок, а договір є правомірним та сталим. Нотаріус зобов'язаний забезпечити належні правові умови правомірної поведінки учасників цивільного обороту, щодо яких учиняються нотаріальні дії⁸⁴¹.

Нотаріус, вчиняючи нотаріальні дії, виконує, використовує та дотримує вимоги правових норм (матеріального та процесуального характеру) через надані йому повноваження. Тобто, вчиняючи нотаріальні дії, нотаріус встановлюючи дійсні наміри сторін, визначає межі дозволеної поведінки сторін правочинів. Зокрема, нотаріус, аналізуючи норми чинного законодавства, робить висновки щодо можливості або неможливості застосування аналогії зі законом під час вчинення нотаріальних дій, які відповідають волевиявленню сторін, заразом дотримуючись законодавства⁸⁴².

Правочини щодо відчуження майна, право власності на яке підлягає реєстрації, посвідчуються за умови подання документів, що посвідчують право власності (довірчої власності)

---

⁸⁴¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 484; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 223–224.

⁸⁴² Там само.

на майно, що відчужується або заставляється, крім випадків, передбачених. З гл. 7 розд. I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, та у передбачених законодавством випадках, документів, що підтверджують державну реєстрацію прав на це майно в осіб, які його відчужують. У разі посвідчення правочинів щодо відчуження та застави нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, документи, що підтверджують державну реєстрацію прав на це майно, не подаються.

Право власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі та споруди, земельну ділянку, що відчужуються, може бути підтверджено, зокрема, одним з таких документів або їх дублікатів: нотаріально посвідченим договором купівлі-продажу, пожертви, довічного утримання (догляду), ренти, дарування, міни, спадковим договором; свідоцтвом про придбання арештованого нерухомого майна з публічних торгів (аукціонів); свідоцтвом про придбання заставленого майна на аукціоні (публічних торгах); свідоцтвом про право власності; державним актом на право власності на земельну ділянку; свідоцтвом про право на спадщину; свідоцтвом про право власності на частку в спільному майні подружжя; договором про поділ спадкового майна; договором про припинення права на утримання за умови набуття права на нерухоме майно; договором про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; договором про виділення частки в натурі (поділ); іпотечним договором, договором про задоволення вимог іпотекодержателя, якщо умовами таких договорів передбачено передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки; рішенням суду; договором купівлі-продажу, зареєстрованим на біржі, укладеним відповідно до вимог законодавства, тощо⁸⁴³.

У разі, коли державну реєстрацію права власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі і споруди, земельну ділянку, що відчужуються, відпо-

---

⁸⁴³ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

відно до закону проведено без видачі документа, що посвідчує таке право, право власності підтверджується на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманої шляхом безпосереднього доступу до нього.

Право власності на земельну частку (пай) фізичних осіб, евакуйованих із зони відчуження, які відселені із зони безумовного (обов'язкового) або зони гарантованого добровільного відселення, а також фізичних осіб, що самостійно переселилися з територій, які зазнали радіоактивного забруднення і які на момент евакуації, відселення або самостійного переселення були членами колективних або інших сільськогосподарських підприємств, а також пенсіонерів з їх числа, які проживають у сільській місцевості, може бути підтверджене трудовою книжкою члена колективного або іншого сільськогосподарського підприємства чи нотаріально засвідченим витягом з неї за наявності в ній відповідного запису⁸⁴⁴.

Доказом факту евакуації фізичних осіб із зони відчуження, відселення або їх самостійного переселення та членства в колективному або іншому сільськогосподарському підприємстві є довідки, видані обласними державними адміністраціями за місцем евакуації, відселення чи самостійного переселення про їх: евакуацію, відселення чи самостійне переселення з територій, що зазнали радіоактивного забруднення; членство в колективному або іншому сільськогосподарському підприємстві, яке розміщувалося на території, що зазнала радіоактивного забруднення.

Крім документа, що посвідчує право власності на житловий будинок, квартиру, садибу та інше нерухоме майно, право власності на яке підлягало реєстрації відповідно до законодавства, що діяло на момент його виникнення, та не зареєстроване в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, долучається документ, що підтверджує державну реєстрацію права власності на це майно (крім випадків, коли відомості про державну реєстрацію права власності містяться в Реєстрі прав власності на нерухоме майно,

---

⁸⁴⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

який є архівною складовою Державного реєстру речових прав на нерухоме майно)⁸⁴⁵.

У разі, якщо подані документи не містять усіх передбачених законодавством відомостей або в таких документах міститься суперечлива інформація, нотаріус може запитувати від відповідних суб'єктів (органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які видавали такі документи) інформацію (довідки, копії документів тощо), необхідну для вчинення нотаріальної дії.

Якщо з поданих нотаріусу документів випливає, що житловий будинок, будівля, споруда тощо збудовані (або будуються) на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, нотаріус відмовляє в посвідченні договору відчуження житлового будинку та іншого нерухомого майна.

Під час посвідчення правочину щодо відчуження нерухомого майна відчужувач цього майна подає заяву про наявність/відсутність прав малолітніх та неповнолітніх дітей, недієздатних чи обмежено дієздатних осіб на користування цим майном. З метою перевірки відсутності прав малолітніх та неповнолітніх дітей, недієздатних чи обмежено дієздатних осіб на користування відчужуваним нерухомим майном нотаріус має право додатково витребувати від підприємств, установ і організацій відомості та документи, необхідні для вчинення такого правочину.

У разі виявлення з поданих відчужувачем документів, що право власності або право користування відчужуваним житловим будинком, квартирою, кімнатою або їх частиною мають малолітні або неповнолітні діти або недієздатні чи обмежено дієздатні особи, нотаріус повинен витребувати у відчужувача дозвіл органу опіки та піклування на вчинення такого правочину у формі витягу з рішення відповідної районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації, відповідного виконавчого органу міських, районних у містах, сільських, селищних рад⁸⁴⁶.

---

⁸⁴⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸⁴⁶ Там само.

У разі посвідчення правочину, спрямованого на відчуження земельної ділянки, нотаріус перевіряє відсутність (наявність) обмежень (обтяжень) такої земельної ділянки. Перехід права власності на земельну ділянку не припиняє встановленого обмеження (обтяження). Про встановлене обмеження (обтяження) та його зміст нотаріус зазначає в тексті договору.

При посвідченні правочинів відчуження земельних ділянок у випадках, встановлених ст. 13 Закону України «Про оцінку земель» та ст. 172 Податкового кодексу України⁸⁴⁷, нотаріус вимагає надати йому документи про грошову оцінку відчужуваної земельної ділянки.

Під час проведення операцій з продажу (обміну) фізичними особами об'єктів нерухомості у значеннях, наведених у Податковому кодексі України, а також в інших випадках, визначених законодавством України, нотаріус посвідчує відповідний договір за наявності оціночної вартості такого нерухомого майна, яка визначена суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання приватної форми власності, виключним видом діяльності якого є оцінка для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства (зокрема правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації), який отримав сертифікат суб'єкта оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства, та інформація про якого включена до Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності за напрямом оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, які справляються відповідно до законодавства⁸⁴⁸.

Для посвідчення договору про передачу права власності на земельну ділянку на користь органу державної влади або органу місцевого самоврядування нотаріусу подаються також заява власника земельної ділянки та рішення органів

---

⁸⁴⁷ Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

⁸⁴⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

місцевого самоврядування або органів виконавчої влади про згоду на одержання права власності на таку земельну ділянку.

У разі наявності заборони правочин про відчуження майна, обтяженого боргом, посвідчується лише у разі згоди кредитора і набувача на переведення боргу на набувача.

Передача в іпотеку об'єктів незавершеного будівництва здійснюється шляхом передачі в іпотеку прав на земельну ділянку, на якій розташований об'єкт незавершеного будівництва,

Нотаріус посвідчує правочин, який передбачає будь-який перехід права власності на об'єкти нерухомості та об'єкти незавершеного будівництва, крім їх успадкування та дарування, за наявності документа про сплату до бюджету податку на доходи фізичних осіб, обчисленого з ціни, зазначеної у правочині, але не нижче вартості такого нерухомого майна, визначеної суб'єктом оціночної діяльності згідно з вимогами нормативно-правових актів з оцінки майна, у випадках, визначених ст. 172 Податкового кодексу України⁸⁴⁹, та висновку про вартість майна.

У справах нотаріуса залишається копія висновку про вартість майна, складеного суб'єктом оціночної діяльності, на якій проставляється відмітка «згідно з оригіналом» із зазначенням дати та проставленням підпису нотаріуса. Звіт про оцінку майна повертається особам, що його подали.

Нотаріус зобов'язаний видати сторонам правочину письмову довідку про розмір плати за вчинення відповідної нотаріальної дії. Така довідка має бути підписана нотаріусом та скріплена його печаткою.

При посвідченні правочинів про відчуження нерухомого майна нотаріусом перевіряється відсутність податкової застави, заборони відчуження або арешту майна шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Договори про відчуження або заставу рухомого майна посвідчуються нотаріусом після перевірки відсутності

---

⁸⁴⁹ Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

податкової застави за даними Державного реєстру обтяжень рухомого майна, про що виготовляються відповідні витяги.

Договори про відчуження майна (майнових прав) платником податків, активи якого перебувають у податковій заставі, посвідчуються за умови письмової згоди відповідного податкового органу⁸⁵⁰.

Під час укладення вказаних договорів нотаріус перевіряє відсутність обтяження нерухомого майна іпотекою шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно⁸⁵¹.

У разі наявності обтяження іпотекою на укладання вказаних договорів вимагається згода іпотекодержателя, якщо це не заборонено іпотечним договором.

Під час оформлення заставної перехід права власності на предмет іпотеки не допускається до повного задоволення вимоги за заставною.

6.5. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення алеаторних договорів

Договори довічного утримання (догляду) посвідчуються нотаріусом за усним зверненням заінтересованих у вчиненні цієї нотаріальної дії осіб: відчужувача та набувача.

З визначення договору довічного утримання (догляду) випливає, що він є реальний, про що свідчить чітко визначене положення ст. 744 Цивільного кодексу України, відповідно до якого: одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність платникові ренти, а не зобов'язується його передати та взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно⁸⁵².

---

⁸⁵⁰ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸⁵¹ Там само.

⁸⁵² Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 64. С. 321.

Специфіка предмету договору довічного утримання (догляду) полягає в тому, що, по-перше, для забезпечення утримання та (або) доглядом може бути відчужено лише житловий будинок, квартиру або їх частину та земельну ділянку, на якій знаходяться, інше нерухоме або рухоме майно, яке має значну цінність, і, по-друге, утримання може здійснюватися в усіх видах матеріального забезпечення, як і догляд, за домовленістю між сторонами⁸⁵³.

Алеаторність договору довічного утримання викликана тим, що цей правочин не має завідомо визначеного терміну його дії, оскільки він обумовлений тривалістю життя відчужувача (моментом його смерті) і загальний обсяг зустрічного надання (тобто довічного утримання залежить від ймовірної за часом настання події – моменту смерті відчужувача майна⁸⁵⁴.

Відчужувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути фізична особа незалежно від її віку та стану здоров'я.

Набувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути як повнолітня дієздатна фізична особа, так і юридична особа, які можуть надати відчужувачеві обумовлене договором матеріальне забезпечення. Зауважуємо, що юридична особа може мати більші можливості для матеріального забезпечення відчужувача. Набувачами можуть бути декілька фізичних осіб, які стають співвласниками майна, яке передається їм за договором довічного утримання на праві спільної сумісної власності. У випадку укладення договору довічного утримання одним із подружжя, за взаємною згодою другого з подружжя, в останнього виникає право спільної сумісної власності на предмет договору. У випадку порушення набувачами обов'язку перед відчужувачем настає солідарна відповідальність⁸⁵⁵.

---

⁸⁵³ Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 64. С. 321.

⁸⁵⁴ Майданик Р. А. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ. посібник. Відп. ред. Р. А. Майданик. К. : Юстініан, 2007. С. 339.

⁸⁵⁵ Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 64. С. 322.

У набувача, за договором довічного утримання, виникають два зобов'язання: забезпечувати відчужувача утриманням та забезпечити довічно догляд⁸⁵⁶.

Договори довічного утримання (догляду) посвідчуються нотаріусами з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження⁸⁵⁷.

Якщо відчужувачем є один зі співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного утримання (догляду) може бути посвідчений після визначення частки цього співвласника у спільному майні або визначення порядку користування цим майном між співвласниками.

У разі, коли предметом договору довічного утримання (догляду) є майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, такий договір укладається за наявності згоди обох з подружжя.

При посвідченні договору довічного утримання (догляду) накладається заборона відчуження майна в установленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору.

У тексті договору довічного утримання (догляду) сторони обов'язково повинні визначити всі види матеріального забезпечення, обсяг, способи та форми, зазначити грошову оцінку матеріального забезпечення, яке встановлюється за згодою сторін. Формами такого забезпечення можуть бути: надання житла, харчування, медичного обслуговування, догляд, різні види допомоги. Однак, деякі види утримання чи матеріального забезпечення не можна визначити заздалегідь, при укладенні договору⁸⁵⁸.

У разі зобов'язання набувача забезпечити відчужувача або третю особу житлом у будинку (квартирі), який (яка) йому

---

⁸⁵⁶ Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 64. С. 322.

⁸⁵⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 486; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 226.

⁸⁵⁸ Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 64. С. 322.

переданий(а) за договором довічного утримання (догляду), у тексті договору зазначається конкретно визначена частина помешкання, у якій відчужувач або третя особа має право проживати⁸⁵⁹.

У разі смерті фізичної особи-набувача за договором довічного утримання (догляду) за відсутності у неї спадкоємців або при відмові їх від договору довічного утримання (догляду) нотаріус за письмовою заявою відчужувача припиняє дію цього договору, про що на всіх його примірниках робить відповідний напис з посиланням на ст. 757 Цивільного кодексу України. Факт смерті набувача підтверджується свідоцтвом державного органу реєстрації актів цивільного стану про смерть⁸⁶⁰.

У разі ліквідації юридичної особи-набувача за умови відсутності у неї правонаступників нотаріус на підставі відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, отриманих в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до нього, та письмової заяви відчужувача припиняє дію договору довічного утримання (догляду)⁸⁶¹.

Відчужувачу повертається приєднаний до примірника договору довічного утримання (догляду) первинний документ, що посвідчував право власності на майно, або його дублікат, який міститься у матеріалах нотаріальної справи. У разі, якщо предметом договору довічного утримання (догляду) є рухоме майно, яке підлягає реєстрації, разом з листом нотаріуса про припинення дії договору довічного утримання (догляду) цей документ (або його дублікат) подається відповідному органу реєстрації для перереєстрації.

На всіх примірниках договору нотаріус робить відповідний напис про припинення дії договору з посиланням на ст. 758 Цивільного кодексу України.

---

⁸⁵⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 486; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 226.

⁸⁶⁰ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸⁶¹ Там само.

Обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду) переходять до тих спадкоємців, до яких перейшло право власності на майно, що було передано відчужувачем⁸⁶².

Розірвання договору довічного утримання за згодою сторін, як і внесення змін до договору, оформлюється нотаріусом за правилами, викладеними у п. 8 гл. 1 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України⁸⁶³.

Договір ренти. Радянське цивільне законодавство не передбачало регулювання рентних відносин. Про договір ренти не йшлося відомий ні в Цивільному кодексі УРСР 1922 року, ні в Цивільному кодексу України 1963 року. Чинне законодавство присвячує цьому договору гл. 56 Цивільного кодексу України, в якій врегульовано порядок відчуження майна під виплату колишньому власнику грошового або іншого утримання – ренти⁸⁶⁴.

Специфічними ознаками цього договору є: передання майна у власність, оплатність, взаємність, довго тривалість, строковий або безстроковий (по життєвий) характер відносин, алеаторність⁸⁶⁵.

Договір ренти належить до договорів, за якими переходить право власності на передане майно. Як і за договорами купівлі-продажу, міни, дарування, за договором ренти майно переходить у власність платника ренти, який набуває усіх прав власника та одночасно несе ризик випадкового знищення майна й інші обов'язки власника.

Законодавче визначення поняття договору ренти наведено у ст. 731 Цивільного кодексу України, а саме: за договором

---

⁸⁶² Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸⁶³ Там само.

⁸⁶⁴ Цивільне право : підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. т. 2. С. 257.

⁸⁶⁵ Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80), частина 2, книга 1, березень-квітень. С. 285; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 488; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 227.

ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або в іншій формі⁸⁶⁶. Домовленістю сторін такого договору може бути передбачено встановлення обов'язку виплачувати ренту протягом певного строку або безстроково.

Договір ренти посвідчується нотаріусом з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження. Специфічними ознаками цього договору є: передання майна у власність, оплатність, взаємність, довготривалість, строковий або безстроковий (пожиттєвий) характер відносин, алеаторність.

Предметом договору ренти є майно, нерухоме і рухоме, яке відчужується під виплату ренти (наприклад, будинок зі земельною ділянкою), а з іншого боку – сама рента, яка виплачується її одержувачеві. Тобто предметом ренти може бути будь-яке індивідуально визначене майно, не вилучене з цивільного обігу, якому властиві й родові, й індивідуально окреслені ознаки. Водночас не можуть бути предметом договору ренти невідчужувані нематеріальні блага: особисті немайнові права, ідеї, не уречевлені результати інтелектуальної діяльності, послуги, загалом усі ті тілесні й нетілесні речі, які неможливо передати у власність в обмін на виплату ренти.

Сторонами договору ренти виступають власник нерухомого майна (земельної ділянки), який передає їх іншій особі в обмін на отримання періодичних виплат рентних платежів у грошовій чи натуральній формі, – одержувач ренти, з одного боку, та особа, яка набуває права власності на майно, яке передається одержувачем ренти в обмін на зобов'язання сплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або іншого надання, – платник ренти з іншого боку.

Законодавець не обмежує суб'єктний склад учасників рентного договору. Платником та одержувачем можуть бути і юридичні, і фізичні особи. Вказані особи повинні бути наділені цивільною право- і дієздатністю. Тільки дієздатна особа може в повному обсязі без будь-яких обмежень бути

---

⁸⁶⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

платником або одержувачем ренти, це є однією з неодмінних умов дійсності договору. Соціальний характер рентного договору передбачає, що одержувачем ренти має бути суб'єкт, який не займається підприємницькою діяльністю⁸⁶⁷.

Сторони на момент укладення договору безстрокової ренти не можуть обчислити наперед загальну вартість наданої замість майна зустрічної вимоги. Елемент ризику, що приймається кожною зі сторін в силу укладення договору, полягає у вірогідності того, що або один, або другий контрагент фактично отримає зустрічне задоволення меншого обсягу, ніж ним самим надано⁸⁶⁸.

Зобов'язання, спрямовані на передання майна у власність, можуть бути сплатними або безоплатними. Ознака оплатності (безоплатності) значно впливає на норми, які визначають направленість зобов'язань.

Наголошуємо, що одержувач ренти, крім рентних платежів, може також отримати компенсацію вартості майна, яке передається. У цьому разі відносини сторін про передання і оплату майна регулюються правилами договору купівлі-продажу. Якщо одержувач ренти передає платнику ренти майно безплатно, майнові обов'язки платника ренти обмежуються тільки рентними платежами. В такому разі відносини сторін із питання передання майна регулюються правилами договору дарування⁸⁶⁹.

Інститут купівлі-продажу обраний базовим для регулювання зобов'язань, спрямованих на оплатне передання майна у власність. Незважаючи на наявність родових ознак, які об'єднують ренту з купівлею-продажем, відносини мають свою специфіку. Вона полягає в специфічній формі оплати, яка характеризується тим, що покупець у порядку оплати отриманого майна надає продавцю постійне або довічне утримання.

---

⁸⁶⁷ Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80), частина 2, книга 1, березень-квітень. С. 286; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 488; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 228.

⁸⁶⁸ Там само.

⁸⁶⁹ Там само. С. 227.

Подібні відносини мають тривалий та довірчий характер. Договір ренти пов'язаний з ризиком того, що розмір рентних платежів може видатись більшим або меншим від вартості відчужуваного під виплату ренти майна. Невизначеність обсягу зустрічної вимоги є специфічною особливістю договору ренти⁸⁷⁰.

Тому під час укладення та посвідчення договору ренти нотаріус зобов'язаний з'ясувати у сторін, чи одержувач ренти, крім рентних платежів, передає майно безоплатно, чи за плату.

Якщо договором ренти встановлено, що одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату, до відносин сторін щодо передання майна застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, а якщо майно передається безоплатно – положення про договір дарування. У цьому разі правила ст. 362 Цивільного кодексу України не застосовуються⁸⁷¹.

Форма і розмір ренти, зазначені у ст. 737 Цивільного кодексу України, є однією з вагомих умов договору. Відповідно до цієї норми, рента може виплачуватися у грошовій формі або шляхом передання речей, виконання робіт або надання послуг. Форма виплати ренти встановлюється договором ренти.

Переважною формою рентних платежів є грошові суми, але в договорі можна передбачити виплату ренти шляхом надання речей, виконання робіт та надання послуг, які відповідають за вартістю грошовому еквіваленту ренти земельної ділянки, крім того можливе встановлення змішаної форми ренти, яка охоплює виплату грошових сум і надання утримання в натурі.

---

⁸⁷⁰ Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80), частина 2, книга 1, березень–квітень. С. 286; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 489; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 227.

⁸⁷¹ Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80). Ч. 2. Кн. 1. С. 285; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 489–490; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 228.

Якщо одержувач ренти передав у власність платника ренти відразу всю грошову суму, то розмір ренти встановлюється у розмірі облікової ставки Національного банку України, якщо більший розмір не встановлений договором ренти. Якщо сторони в договорі не встановили інших умов сплати, то розмір ренти змінюється відповідно до зміни розміру облікової ставки Національного банку України⁸⁷².

Водночас право отримання рентних платежів виникає в одержувача ренти тільки після передачі майна під виплату ренти. Відповідно, з цього ж моменту виникає зобов'язання щодо виплати рентних платежів.

Платник ренти зобов'язаний виплачувати одержувачеві обумовлену договором грошову суму, наприкінці кожного календарного кварталу. Сторони за договором ренти можуть встановити графік платежів, за яким проводитимуться розрахунки⁸⁷³.

Закон висуває жорсткі вимоги до оформлення договору ренти. Цей договір належить вчиняти в письмовій формі. Обов'язкове нотаріальне посвідчення вирізняє договір ренти з-поміж інших договорів, направлених на відчуження майна, та є необхідним у зв'язку з юридичною складністю та новизною цього договору. У разі недотримання письмової нотаріальної форми, відповідно до ст. 218 Цивільного кодексу України, договір ренти потрібно визнати недійсним, таким, що не відповідає вимогам закону.

Текст договору ренти обов'язково повинен містити: найменування сторін за договором; предмет договору; умови, на яких майно передається під виплату ренти; форму та розмір ренти; строки виплати ренти; відповідальність платника за прострочення ренти; визначення права платника

---

⁸⁷² Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80), частина 2, книга 1, березень-квітень. С. 285.

⁸⁷³ Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80). Ч. 2. Кн. 1. С. 286; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 490; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 229.

безстрокової ренти на відмову від договору ренти; визначення права одержувача безстрокової ренти на розірвання договору ренти; визначення ризику випадкового знищення або пошкодження майна, що передається під виплату ренти⁸⁷⁴.

Способами забезпечення виконання зобов'язань щодо виплати ренти є: застава та страхування.

Згідно зі ст. 735 Цивільного кодексу України⁸⁷⁵, умова про заставу нерухомого майна, яке було передано під виплату ренти, є суттєвою та достатньою умовою договору ренти, оскільки іпотека автоматично обтяжує майно в силу закону.

Одночасно з посвідченням договору ренти нотаріус, якщо це передбачено договором, накладає заборону на відчуження предмета договору.

Рента обтяжує нерухоме майно, яке було передане під виплату ренти. У разі порушення платником ренти своїх зобов'язань одержувач ренти має можливість задовольнити свої вимоги за рахунок цього майна переважно перед іншими особами.

А в разі відчуження майна іншій особі до неї переходять обов'язки платника ренти. Відповідно до ч. 3 ст. 735 Цивільного кодексу України, може бути встановлено обов'язок платника ренти застрахувати ризик невиконання ним своїх обов'язків за договором ренти.

Заразом законодавець не виключає можливість застосування сторонами разом зі заставою будь-яких дозволених законом засобів забезпечення зобов'язань.

Якщо під виплату ренти передано рухоме майно, то спосіб забезпечення виконання зобов'язань платника ренти мусить бути обов'язково погоджений сторонами та зазначений у тексті договору.

До перелічених реквізитів договору ренти, на нашу думку, потрібно додати такі: якщо предметом договору є житловий будинок (крім багатоквартирного), будівля або споруда,

---

⁸⁷⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸⁷⁵ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

то одночасно переходить до набувача також право власності, право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього землевласника (землекористувача), водночас розмір та кадастровий номер земельної ділянки, право на яку переходить у зв'язку з переходом права власності на житловий будинок, будівлю або споруду, є обов'язковими реквізитами та істотними умовами такого договору, який передбачає набуття права власності на ці об'єкти (крім багатоквартирних будинків) є й земельна ділянка); право відчуження майна набувачем ренти за згодою набувача ренти та про перехід, у такому разі, обов'язків платника ренти до нового набувача; а також інші умови (наприклад, накладення заборони відчуження нерухомого майна), що не суперечать чинному законодавству України⁸⁷⁶.

Особливим засобом, який захищає інтереси одержувача ренти, є відповідальність платника ренти за прострочення виконання зобов'язання. Відповідно до ст. 736 Цивільного кодексу України, це сплата процентів одержувачеві ренти платником, розмір яких обов'язково повинен бути зазначений в тексті договору.

Право платника безстрокової ренти на відмову від договору ренти закріплено законодавцем у ст. 739 Цивільного кодексу України. У разі незазначення цієї умови в тесті договору останній вважається нікчемним.

За згодою сторін, в договорі безстрокової ренти може бути встановлено, у яких випадках платник такої ренти вправі відмовитися від договору ренти.

Беручи до уваги ч. 3 ст. 739 Цивільного кодексу, договір ренти припиняється після спливу трьох місяців від дня одержання одержувачем ренти письмової відмови платника безстрокової ренти від договору за умови повного розрахунку між ними.

---

⁸⁷⁶ Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80). Ч. 2. Кн. 1. С. 287; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 491–492; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 230.

Договір безстрокової ренти припиняється, крім загальних підстав припинення цивільно-правових договорів, у разі:

- 1) відмови платника від договору ренти;
- 2) розірвання договору на вимогу одержувача, якщо:
  - а) платник безстрокової ренти прострочив її виплату на понад 1 рік;
  - б) платник безстрокової ренти порушив свої зобов'язання щодо забезпечення виплати ренти;
  - в) платника безстрокової ренти визнано неплатоспроможним або виникли інші обставини, які явно свідчать про неможливість виплати ним ренти у розмірі та в строки, що їх встановлено договором;
  - г) в інших випадках, передбачених договором ренти.

Правовими наслідками розірвання договору безстрокової ренти для одержувача ренти є такі:

- якщо майно передано у власність платника ренти безоплатно, то одержувач ренти має право вимагати від платника ренти виплати суми ренти;
- якщо майно передано у власність платника ренти за плату, то одержувач ренти має право вимагати від платника ренти виплати річної суми ренти та вартості переданого майна.

Згідно зі ст. 742 Цивільного кодексу України⁸⁷⁷, ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого безоплатно під виплату безстрокової ренти, несе платник ренти.

А у разі випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого за плату під виплату безстрокової ренти, платник має право вимагати, відповідно, припинення зобов'язання щодо виплати ренти або зміни умов її виплати.

Особливостями договору строкової ренти є такі:

- а) підставою виникнення строкових зобов'язань є виплата рентних платежів протягом певного строку;
- б) зобов'язання можуть припинятися лише платником ренти на загальних підставах;

---

⁸⁷⁷ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

в) випадкове знищення або випадкове пошкодження майна, переданого під виплату ренти на певний строк, не звільняє платника ренти від обов'язку виплачувати її до закінчення строку виплати ренти на умовах, встановлених договором ренти.

Спадковий договір. Цивільний кодекс України (ст. 1302) визначення договору не містить, описуючи натомість його зміст. Згідно з цією нормою за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Спадковий договір має спільні риси з договором довічного утримання (догляду), оскільки обидва ці договори спрямовані на передання однією стороною (відчужувачем) іншій стороні (набувачеві) майна у власність, взамін чого набувач зобов'язується виконати розпорядження відчужувача, визначені у договорі.

І за договором довічного утримання, і за спадковим договором такі правочини можуть бути укладені в інтересах інших осіб. Водночас необхідна згода цієї третьої особи, тобто фактично такий правочин є тристороннім.

Водночас між цими двома видами договорів є значна відмінність, а саме:

1) за спадковим договором на набувача можна покласти обов'язок майнового та немайнового характеру, за договором довічного утримання (догляду) – лише майнового характеру;

2) спадковий договір є консенсуальним, а договір довічного утримання – реальним;

3) набувач стає власником майна за договором довічного утримання в момент укладення договору, а за спадковим договором право власності до набувача переходить лише з моменту смерті відчужувача⁸⁷⁸.

---

⁸⁷⁸ Долинська М. С. Спадковий договір: поняття та особливості нотаріального посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 1(79). Ч. 2. Кн. 2. С. 142–147.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 494; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 231–232.

Такий правочин є двосторонньою зобов'язуючим, для якого характерно волевиявлення двох сторін, засноване на диспозитивних засадах. Права і обов'язки щодо договору мають обидві сторони: набувач набуває право власності на майно у разі виконання розпорядження (майнового або немайнового характеру) відчужувача. Обов'язковою умовою настання спадкового договору є такий юридичний факт, як смерть відчужувача, за відсутності якого не можуть настати юридичні наслідки. З іншого боку, (відчужувач) вимагає виконання обов'язків матеріального (скажімо, набувач зобов'язується надати відчужувачу матеріальне забезпечення натурою у вигляді харчування, догляду) або нематеріального характеру як за життя, так і після його смерті (наприклад, відчужувач розпорядився, що після його смерті він хотів бути похованим з родичами, в певному місці)⁸⁷⁹.

На нашу думку, ще одним цікавим моментом є неоднозначне віднесення спадкового договору чи до консенсуальних, чи до реальних правочинів. В цьому разі їх не потрібно категорично розмежовувати, оскільки спадковий договір є як реальним, так і консенсуальним, залежно від умов, зазначених у змісті договору. Якщо за умовами спадкового договору набувач повинен виконати певні дії після смерті відчужувача, договір трактується як реальний, оскільки буде вважатися укладеним з моменту передачі майна набувачеві⁸⁸⁰.

Однак, як свідчить практика, навіть якщо в спадковому договорі не зазначено про обов'язок поховання відчужувача, то зазвичай витрати на поховання відчужувача бере на себе набувач нерухомого майна, за винятком випадків, коли заповідачем було складено заповіт, в якому вказано особу, котра здійснюватиме поховання. Також, відповідно до ч. 2 ст. 1307 Цивільного кодексу України, заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного в спадковому договорі, є нікчемним⁸⁸¹.

---

⁸⁷⁹ Долинська М. С. Спадковий договір: поняття та особливості нотаріального посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 1(79). Ч. 2. Кн. 2. С. 142–147.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 494; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 232.

⁸⁸⁰ Там само.

⁸⁸¹ Там само.

Чинним законодавством не врегульовано, яке саме майно може бути предметом спадкового договору, що переходить у власність набувача у випадку смерті відчужувача. Як слушно зауважують дослідники, немає також і жодного посилення на взаємозв'язок вартості такого майна до вартості дій, які виконуватимуться набувачем. Тому вважається, що предметом спадкового договору може бути будь-яке майно, а адекватність його вартості й вартості дій не узалежнюються від мети самого договору. Отже, предметом договору можуть бути індивідуально визначені речі (колекція картин, цінна бібліотека) з родовими ознаками, рухоме і нерухоме майно (квартира, будинок, дача, земельна ділянка, автомобіль), де б вони не знаходилися⁸⁸².

Спадкові договори, предметом яких є нерухоме майно, посвідчуються нотаріусом з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження.

Під час посвідчення спадкових договорів правила забезпечення реалізації права купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовуються.

Документ, що посвідчує право власності на майно, після його огляду нотаріусом повертається власнику майна (відчужувачу), а в тексті договору зазначаються назва цього документа, номер і дата його видачі та найменування юридичної особи, яка його видала. У разі, якщо посвідчення спадкового договору здійснюється на підставі відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, в тексті правочину зазначаються посилання на цей реєстр, номер і дата отримання інформації з нього.

Якщо предметом спадкового договору є майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, нотаріус у тексті договору зазначає про необхідність реєстрації права власності у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно після смерті відчужувача.

---

⁸⁸² Долинська М. С. Спадковий договір: поняття та особливості нотаріального посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 1(79). Ч. 2. Кн. 2. С. 142–147.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 495; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 232.

Подружжя має право укласти спадковий договір щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

Спадковим договором подружжя може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

На майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору.

Набувачем може бути будь-яка повністю дієздатна фізична особа, оскільки за умови договору потрібне виконання певних дій матеріального або нематеріального характеру (надавати певну матеріальну допомогу, дотримуватися порядку поховання відчужувача, виконувати дії, спрямовані на здійснення певної загальнокорисної мети і таке інше). Юридичні особи також можуть бути набувачами у спадковому договорі. Водночас набувач спадкового договору, якщо він є спадкоємцем за заповітом або за законом, не втрачає права на успадкування у тій частці майна, яке не було позначено у договорі⁸⁸³.

Спадковий договір не можна розглядати як самостійний вид спадкування, оскільки, відповідно до ст. 1217 Цивільного кодексу України, спадкування здійснюється за заповітом або за законом. У зв'язку з цим Пленум Верховного Суду вказав судам на те, що перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на відносини сторін не поширюються відповідні правила про спадкування, зокрема право на обов'язкову частку, отож розміщення гл. 90 у кн. 6 Цивільного кодексу України є доволі умовним⁸⁸⁴.

Акцентуємо, що до спадкового договору не застосовуються норми спадкового права через відсутність юридичного спадкового правонаступництва⁸⁸⁵.

---

⁸⁸³ Долинська М. С. Спадковий договір: поняття та особливості нотаріального посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 1(79). Ч. 2. Кн. 2. С. 142–147.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 496; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 233.

⁸⁸⁴ Там само.

⁸⁸⁵ Там само. С. 234.

Якщо за спадковим договором передбачається, що набувач повинен виконати дії (наприклад, щомісячно виділяти відчужувачеві певне грошове відшкодування) за життя відчужувача, права і обов'язки виникають з моменту досягнення згоди. У цьому разі договір вважається консенсуальним.

Такий договір є відплатним – у набувача виникає обов'язок виконати певні дії замість отриманого майна. Спадковий договір передбачає, що відчужувач має право вимагати від набувача певного майнового надання.

Важливою умовою договору є виконання обов'язків набувачем. Якщо набувач не виконав або неналежно виконав умови договору, відчужувач має право звернутися в суд із позовом про розірвання спадкового договору, або доручити ведення справи в суді іншій особі (представникові).

Набувач повинен вчинити дії відповідно до волі відчужувача. У спадковому договорі мають бути чітко і конкретно застережені всі необхідні дії, які зобов'язаний виконати набувач. Умови договору мають бути застережені так, щоб унеможливити подвійне тлумачення волі відчужувача⁸⁸⁶.

Відчужувач може покласти на набувача обов'язок виконати дії майнового і немайнового характеру ще за його життя (приміром, виплачувати йому певну грошову суму одноразово або частинами) як на його користь, так і на користь однієї або декількох осіб, які набувають право домагатися його виконання.

Набувач може виконати також певні дії нематеріального характеру, зокрема розпорядження відчужувача, які стосуються порядку поховання, увічнення його пам'яті та ін. Аналізуючи практику посвідчення таких договорів, доходимо висновку, що відчужувач зазвичай висловлює у спадковому договорі переважно такі побажання: бути похованим на тому чи іншому місці, за тими або іншими звичаями чи традиціями,

---

⁸⁸⁶ Долинська М. С. Спадковий договір: поняття та особливості нотаріального посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 1(79). Ч. 2. Кн. 2. С. 142–147.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 496; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 233.

поряд з тими чи іншими раніше померлими родичами; бути підданим кремації тощо⁸⁸⁷.

Заразом відчужувач не може зобов'язати набувача виконати дії, які ображають його честь і гідність, обмежують його громадянську правоздатність (приміром, відчужувач не може обмежити набувача у виборі місця проживання, у виборі подружжя та ін.)⁸⁸⁸.

Якщо невиконання умов договору має місце після смерті відчужувача, у то звернутися з позовом до суду може особа, призначена відчужувачем здійснювати контроль за виконанням зобов'язань. Як свідчить практика, лише в поодиноких випадках відчужувачем призначається особа, яка здійснює контроль за виконанням набувачем спадкового договору волі відчужувача. Відповідно до ч. 3 ст. 1307 Цивільного кодексу України, у разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини⁸⁸⁹.

Надаючи відчужувачу право вільно розпоряджатися своїм майном, закон не передбачає право обов'язкових спадкоємців відчужувача (малолітніх, неповнолітніх або непрацездатних дітей, непрацездатних одного з подружжя або батьків) на обов'язкову частку при укладенні спадкового договору⁸⁹⁰.

У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження.

Після смерті відчужувача нотаріусу повертається документ, що посвідчує право власності на нерухоме майно, що було предметом договору, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Порядку чинення нотаріальних дій нотаріусами

---

⁸⁸⁷ Долинська М. С. Спадковий договір: поняття та особливості нотаріального посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 1(79). Ч. 2. Кн. 2. С. 142–147.

Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 497; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 234.

⁸⁸⁸ Там само.

⁸⁸⁹ Там само.

⁸⁹⁰ Там само.

України⁸⁹¹, який приєднується до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса.

У разі смерті фізичної особи-набувача або ліквідації юридичної особи-набувача за спадковим договором дія договору припиняється, а на примірниках договору за письмовою заявою відчужувача нотаріус вчиняє відповідний напис.

Відомості про спадкові договори підлягають обов'язковому внесенню до Спадкового реєстру в порядку, передбаченому Положенням про Спадковий реєстр.

6.6. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення договорів застави та іпотеки

Законодавство України про іпотеку ґрунтується на Конституції України та складається з Цивільного, Господарського та Земельного кодексів України, Закону України «Про іпотеку» та інших нормативно-правових актів, а також міжнародних договорів України.

Посвідчення договорів застави та іпотеки відбувається нотаріусами із застосування чинного законодавства, а також нормативно-правових актів, в тому числі Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Відповідно до Закону України «Про іпотеку»⁸⁹², іпотекою називається вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом.

Сторонами договору застави/іпотеки можуть бути фізичні, юридичні особи та держава⁸⁹³.

---

⁸⁹¹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁸⁹² Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁸⁹³ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Заставадавець при заставі майна може бути його власник (сам боржник чи третя особа – майновий поручитель), який має право відчужувати заставлене майно на підставах, передбачених законом, а також особа, якій власник в установленому порядку передав майно і право застави на це майно.

Заставодержателем земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав на них (оренди, емфітевзису) можуть бути лише банки.

При посвідченні договору застави/іпотечного договору нотаріус має встановити, чи належить предмет застави до майна, яке може передаватися в забезпечення виконання зобов'язання.

Предметом застави може бути будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужено заставадавець і на яке може бути звернено стягнення, також майно, яке заставадавець набуде після виникнення застави (майбутній урожай, приплід худоби тощо).

Також предметом іпотеки може бути право оренди чи користування нерухомим майном, що надає орендарю чи користувачу право будувати, володіти та відчужувати об'єкт нерухомого майна, право оренди земельної ділянки, яке відповідно до закону може бути відчужене, передано у заставу орендарем, а також право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) чи для забудови (суперфіцій). Таке право оренди чи користування нерухомим майном для цілей вказаного Закону вважається нерухомим майном⁸⁹⁴.

Поняття нерухомого майна (нерухомість) охоплює земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці і невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їхнього призначення. Також Законом України «Про іпотеку»⁸⁹⁵ встановлено, що за його правилами регулюється застава повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів, майнових прав на нерухомість, будівництво якої не завершено. Об'єкт незавер-

---

⁸⁹⁴ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁸⁹⁵ Там само.

шеного будівництва може бути переданий в іпотеку після державної реєстрації права власності на нього.

Іпотека виникає на підставі договору, закону або рішення суду. До іпотеки, яка виникає на підставі закону або рішення суду, застосовуються правила щодо іпотеки, яка виникає на підставі договору, якщо інше не встановлено законом. Взаємні права й обов'язки сторін договору (іпотекодавця та іпотекодержателя) за іпотечним договором виникають з моменту його нотаріального посвідчення. У разі іпотеки, яка виникає на підставі закону або рішення суду, взаємні права й обов'язки іпотекодавця та іпотекодержателя виникають з дня вчинення відповідного правочину, на підставі якого виникає іпотека, або з дня набрання законної сили рішенням суду.

Іпотекою може бути забезпечене виконання дійсного зобов'язання або задоволення вимоги, яка може виникнути в майбутньому на підставі договору, що набрав чинності.

Учасниками іпотечних відносин виступають іпотекодавець та іпотекодержатель. Іпотекодавцем і іпотекодержателем можуть виступати громадяни, юридичні особи і держава. Іпотекодержателем є кредитор за основним зобов'язанням. Іпотекодавцем може бути і боржник, і третя особа (майновий поручитель). Іпотекодавець, який встановлював іпотеку в забезпечення свого зобов'язання, є боржником, а іпотекодавець, який встановлював іпотеку в забезпечення виконання іншої особи-боржника, є майновим поручителем⁸⁹⁶.

Предметом іпотечного договору можуть бути права оренди земельної ділянки, права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

Предметом іпотеки може бути право оренди чи користування нерухомим майном, яке надає орендареві чи користувачу право будувати, володіти та відчужувати об'єкт нерухомого майна.

---

⁸⁹⁶ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 6; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 500.

Законодавець у ст. 5 Закону України «Про іпотеку»⁸⁹⁷ передбачив, що для цілей цього Закону таке право оренди чи користування нерухомим майном вважається нерухомим майном.

Договором застави/іпотечним договором може бути встановлено, що право застави на річ, яка є предметом застави, не поширюється на її приналежність.

Оцінка майна проводиться у випадках, встановлених законодавчими актами України, міжнародними угодами, на підставі договору, а також на вимогу однієї зі сторін угоди та за згодою сторін.

Проведення оцінки майна є обов'язковим у випадках застави державного та комунального майна, відчуження державного та комунального майна способами, що не передбачають конкуренцію покупців у процесі продажу, або у разі продажу одному покупцеві, визначення збитків або розміру відшкодування, під час вирішення спорів та в інших випадках, визначених законодавством, або за згодою сторін⁸⁹⁸.

Іпотечні договори щодо прав на земельні ділянки: права оренди земельної ділянки, права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій) – посвідчуються нотаріусом після ознайомлення з документами, що підтверджують ці права (договори оренди, емфітевзису, суперфіцію).

На відміну від Закону України «Про заставу», Законом «Про іпотеку»⁸⁹⁹ розширено коло майна, яке може бути предметом іпотеки. Так, предметом іпотеки можуть бути один або декілька об'єктів нерухомого майна, а також об'єкт незавершеного будівництва, майнові права на нього, інше нерухоме майно, яке стане власністю іпотекодавця після укладення іпотечного договору, за умови, що іпотекодавець може документально підтвердити право на набуте ним у власність відповідне нерухоме майно у майбутньому. Обтяження такого нерухомого

---

⁸⁹⁷ Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁸⁹⁸ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 236; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 501.

⁸⁹⁹ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

майна іпотекою підлягає державній реєстрації у встановленому законом порядку незалежно від того, хто є власником такого майна на час укладення іпотечного договору⁹⁰⁰.

Іпотечні договори, предметом іпотеки за якими є нерухомість, що належить третім особам і стане власністю іпотекодавця після укладання такого договору, посвідчуються з дотриманням загальних правил. Нотаріусові також мають бути подані документи, що підтверджують виникнення правовідносин іпотекодавця та третьої особи.

Договори про наступну заставу вже заставленого майна можуть посвідчуватися за наявності згоди попередніх заставодержателів, якщо інше не передбачено законом і попередніми договорами застави.

Посвідчення договорів застави та іпотечних договорів здійснюється за відсутності податкової застави, що перевіряється нотаріусом за даними відповідного реєстру інформаційних систем⁹⁰¹.

Передача в заставу/іпотеку майна, що перебуває у податковій заставі, здійснюється з дозволу відповідного органу державної податкової служби та з дотриманням вимог ст. 92 Податкового кодексу України. Посвідчення договору застави/іпотечного договору щодо майна (майнових прав), яке перебуває під арештом, не допускається⁹⁰².

Договір застави/іпотечний договір та договір, що обумовлює основне зобов'язання (кредитний договір, договори позики, купівлі-продажу, лізингу тощо), можуть бути оформлені та нотаріально посвідчені у вигляді одного документа. Такий документ за формою і змістом повинен відповідати вимогам, встановленим у ст. 12 Законом України «Про заставу», ст. 18 Закону України «Про іпотеку»⁹⁰³, а також вимогам, установленим законодавством для основного зобов'язання⁹⁰⁴.

---

⁹⁰⁰ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 237; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 501.

⁹⁰¹ Там само.

⁹⁰² Там само.

⁹⁰³ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁹⁰⁴ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 237; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 502.

Будівля (споруда), включаючи об'єкт незавершеного будівництва, що розташовані на земельній ділянці, яка належить іпотекодавцю на праві власності, передається в іпотеку разом із земельною ділянкою, на якій вона розташована.

Якщо в іпотеку передається земельна ділянка, на якій розташовані будівлі (споруди), включаючи об'єкти незавершеного будівництва, які належать іпотекодавцю на праві власності, така земельна ділянка підлягає передачі в іпотеку разом з цими будівлями (спорудами).

Передача в іпотеку нерухомого майна, що є об'єктом права державної чи комунальної власності і закріплене за відповідною юридичною особою на праві господарського відання, здійснюється після отримання у встановленому законодавством порядку згоди органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, до сфери господарського відання якого належить відповідна державна чи комунальна юридична особа.

Іпотечний договір, предметом іпотеки за яким є майнові права на нерухомість, будівництво якої не завершено, посвідчується нотаріусом на підставі документів, що посвідчують такі майнові права. Іпотекодавцем за таким іпотечним договором може бути забудовник – особа, яка організовує спорудження нерухомості для власних потреб чи для передачі її у власність іншим особам, або особа, власністю якої стане ця нерухомість після завершення будівництва. Посвідчуючи такі договори, нотаріус роз'яснює іпотекодержателю його обов'язок після закінчення будівництва зареєструвати в установленому законом порядку обтяження прав власника на збудовану нерухомість⁹⁰⁵.

У разі зміни в процесі будівництва технічних характеристик об'єкта будівництва, який є предметом іпотеки (зміни площі нерухомості, зміни планування приміщень тощо), нотаріус на підставі документа, що посвідчує право власності на об'єкт незавершеного будівництва або майнові права на нього, або у разі, коли державну реєстрацію права власності відповідно

---

⁹⁰⁵ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 238; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 503.

до закону проведено без видачі документа, що посвідчує таке право, – на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманої шляхом безпосереднього доступу до нього, зобов'язаний зробити відмітку на примірнику іпотечного договору, що належить іпотекодержателю. Водночас нотаріус не має права вимагати додаткових документів та згоди іпотекодавця⁹⁰⁶.

Майно, що перебуває у спільній власності, може бути передано в заставу тільки за згодою всіх співвласників. Згода на передачу майна в іпотеку має бути нотаріально оформленою.

Передача в заставу/іпотеку цілого об'єкта, що належить кільком співвласникам, які зазначені у документі, що посвідчує право власності, здійснюється за умови підписання договору застави/іпотеки усіма учасниками спільної власності, які виступають як майнові поручителі заставодавця.

Передача в заставу/іпотеку цілого об'єкта, право у спільній власності на який належить кільком особам, які, проте, не всі вказані у документі, що посвідчує право власності, здійснюється за наявності письмової згоди всіх інших учасників спільної власності. Справжність підпису на заяві, якою надається згода на передачу майна в іпотеку, засвідчується нотаріально.

Майно, що перебуває у спільній частковій власності (частки, паї), може бути самостійним предметом застави за умови виділення його в натурі (земельної ділянки – на місцевості) та державної реєстрації права власності щодо виділеної частки як на окремий об'єкт нерухомості.

Іпотекодавець має право володіти та користуватись предметом іпотеки відповідно до його цільового призначення, якщо інше не передбачено Законом. Користуючись предметом іпотеки, іпотекодавець повинен не припускати погіршення стану предмета іпотеки та зменшення його вартості понад норми його звичайної амортизації (зносу).

Одним зі зобов'язань, яке покладається на іпотекодавця та про яке сторони повинні бути попереджені нотаріусом, є страхування предмета іпотеки. Так, відповідно до ст. 8

---

⁹⁰⁶ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 238; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 503.

Закону України «Про іпотеку», іпотекодавець зобов'язаний застрахувати предмет іпотеки на його повну вартість від ризиків випадкового знищення або псування, якщо іпотечним договором цей обов'язок не покладено на іпотекодержателя. Такий договір укладається на користь іпотекодержателя⁹⁰⁷.

Одночасно з посвідченням договору про іпотеку нотаріус, якщо це передбачено договором, за заявою іпотекодержателя накладає заборону на відчуження предмета іпотеки.

Текст договору застави/іпотечного договору має відповідати загальним вимогам, встановленим законодавством.

Іпотечний договір укладається між одним або декількома іпотекодавцями та іпотекодержателем у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.

Зокрема, згідно зі ст. 18 Закону України «Про іпотеку»⁹⁰⁸, іпотечний договір має містити такі істотні умови:

1) для іпотекодавця та іпотекодержателя-юридичних осіб відомості про:

– для резидентів – найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб-підприємців;

– для нерезидентів – найменування, місцезнаходження та державу, де зареєстровано особу;

– для іпотекодавця та іпотекодержателя-фізичних осіб – відомості про:

а) для громадян України – прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання зі зазначенням адреси та індивідуальний ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів;

б) для іноземців, осіб без громадянства – прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), адресу постійного місця проживання за межами України;

2) зміст та розмір основного зобов'язання, строк і порядок його виконання та/або посилання на правочин, у якому встановлено основне зобов'язання;

⁹⁰⁷ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 239. Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 504.

⁹⁰⁸ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

3) опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, та/або його реєстраційні дані, зокрема кадастровий номер; у разі іпотеки земельної ділянки має зазначатися її цільове призначення;

4) посилання на видачу заставної або її відсутність⁹⁰⁹.

У разі відсутності в іпотечному договорі однієї з вказаних істотних умов він може бути визнаний недійсним на підставі рішення суду.

Іпотечний договір може містити інші положення, як-от: визначення вартості предмета іпотеки, посилання на документ, що підтверджує право власності іпотекодавця на предмет іпотеки, відомості про обмеження та обтяження прав іпотекодавця на предмет іпотеки, визначення способу звернення стягнення на предмет іпотеки⁹¹⁰.

Іпотечний договір та договір, що обумовлює основне зобов'язання, можуть бути оформлені у вигляді одного документа. Цей документ за формою і змістом мусить відповідати вимогам, установленим у цій статті, та вимогам, установленим законом, для договору, який визначає основне зобов'язання.

У разі, якщо іпотекою забезпечується повернення позики, кредиту для придбання нерухомого майна, яке передається в іпотеку, договір купівлі-продажу цього нерухомого майна та іпотечний договір можуть укладатися одночасно.

Зміни і доповнення до іпотечного договору також підлягають нотаріальному посвідченню. Відповідні відомості про зміну умов обтяження нерухомого майна іпотекою підлягають державній реєстрації у встановленому законом порядку. Після видачі заставної зміни і доповнення до іпотечного договору і договору, яким обумовлено основне зобов'язання, можуть вноситися лише після анулювання заставної і видачі нової заставної в порядку, встановленому ч. 4 ст. 20 Закону «Про іпотеку»⁹¹¹.

---

⁹⁰⁹ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁹¹⁰ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 239; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 505.

⁹¹¹ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

Будь-яке збільшення основного зобов'язання або процентів за основним зобов'язанням, крім випадків, коли таке збільшення прямо передбачено іпотечним договором, може бути здійснене після державної реєстрації відповідних відомостей про зміну умов обтяження нерухомого майна іпотекою. Таке збільшення підпорядковується пріоритету вимоги за будь-яким іншим зобов'язанням, забезпеченим предметом іпотеки, яка була зареєстрована до реєстрації відповідної зміни умов обтяження нерухомого майна іпотекою. У разі коригування графіка виконання основного зобов'язання у зв'язку з його частковим достроковим погашенням анулювання заставної і видача нової заставної не є обов'язковими.

Також законодавством введено поняття заставної.

За ст. 20 Закону України «Про іпотеку»⁹¹², заставна – це іпотечний цінний папір, який засвідчує безумовне право його власника на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а в разі невиконання основного зобов'язання – право звернути стягнення на предмет іпотеки. Заставна оформлюється, якщо її видача передбачена іпотечним договором. Після державної реєстрації іпотеки оригінал заставної передається іпотекодержателю, якщо інший порядок передачі заставної не встановлено іпотечним договором. Заставна не є емісійним цінним папером. Першим власником заставної є особа, яка на момент видачі заставної, відповідно до умов іпотечного договору, має статус іпотекодержателя. Якщо інше не передбачено іпотечним договором, оригінал заставної передається такому іпотекодержателю.

Заставна може передаватися її власником будь-якій особі шляхом вчинення індосаменту. Наступний власник заставної набуває всіх прав іпотекодержателя (нового кредитора) за договором, яким обумовлено основне зобов'язання, та за іпотечним договором, на підставі якого була видана заставна, а права попереднього власника заставної як іпотекодержателя (первісного кредитора) припиняються. Попередній власник

---

⁹¹² Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

заставної на вимогу нового власника зобов'язаний передати новому власнику документи та інформацію, які є важливими для здійснення прав, що впливають зі заставної.

Після видачі заставної виконання основного зобов'язання та звернення стягнення на предмет іпотеки може бути здійснено лише на підставі вимоги власника заставної. Звернення стягнення на предмет іпотеки власником заставної здійснюється у порядку, встановленому розділом V Закону України «Про іпотеку»⁹¹³.

Анулювання заставної та видача нової заставної здійснюються за згодою між іпотекодавцем, боржником, якщо він є відмінним від іпотекодавця, та власником заставної. Відомості про видачу заставної, анулювання заставної, видачу нової заставної підлягають державній реєстрації у порядку, встановленому законодавством про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Заставна не може видаватися, якщо іпотекою забезпечено грошове зобов'язання, суму боргу за яким на момент укладення іпотечного договору не визначено і яке не містить критеріїв, що дають можливість визначити цю суму на конкретний момент⁹¹⁴.

Облік заставних у банках здійснюється у порядку, встановленому Національним банком України, за правилами, що застосовуються для обліку забезпечених іпотекою кредитів.

Заставна складається в письмовій формі в одному примірнику на бланку стандартної форми, яка встановлена Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. На всіх оригінальних примірниках іпотечного договору робиться відмітка про видачу заставної. Залежно від предмета іпотеки (нерухоме майно, об'єкт незавершеного будівництва) заставна повинна мати візуальні відмінності, встановлені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

---

⁹¹³ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁹¹⁴ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 241; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 507.

Згідно зі ст. 21 Закону України «Про іпотеку»⁹¹⁵, у заставній обов'язково мають бути такі реквізити:

1) слово «заставна» як частина назви документа та визначення про зобов'язання боржника виконати перед іпотекодержателем у встановлений строк основне зобов'язання;

2) для іпотекодавця, боржника (якщо він є відмінним від іпотекодавця) та іпотекодержателя-юридичних осіб:

– резидентів – найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб-підприємців;

– нерезидентів – найменування, юридична адреса та держава, де зареєстрована особа;

– для іпотекодавця, боржника (якщо він є відмінним від іпотекодавця) та іпотекодержателя – фізичних осіб:

– громадян України – прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання зі зазначенням адреси та індивідуальний ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів;

– іноземців, осіб без громадянства – прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), адреса їх постійного місця проживання за межами України;

3) посилання на реквізити іпотечного договору та договору, що обумовлює основне зобов'язання;

4) опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, та/або його реєстраційні дані;

5) зміст та розмір основного зобов'язання, строк і порядок його виконання;

6) спосіб звернення стягнення на предмет іпотеки, якщо він передбачений іпотечним договором;

7) відмітка про реєстраційний номер, дату та місце державної реєстрації обтяження нерухомого майна іпотекою (цей реквізит вноситься відповідно до законодавства)⁹¹⁶.

За згодою між іпотекодавцем та іпотекодержателем заставна може містити інші положення, які відтворюють зміст основного зобов'язання та іпотеки. Якщо зміст заставної

---

⁹¹⁵ Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

⁹¹⁶ Там само.

не відповідає положенням іпотечного договору чи договору, який обумовлює основне зобов'язання, положення заставної мають перевагу.

Заставна підписується іпотекодавцем та боржником, якщо він є відмінним від іпотекодавця⁹¹⁷.

Для реалізації прав за заставною її власник може заявити боржнику письмову вимогу про виконання основного зобов'язання на його користь відповідно до умов договору, який обумовлює основне зобов'язання. У цій вимозі вказується банківський рахунок власника заставної для здійснення боржником переказу відповідної грошової суми. На вимогу боржника власник заставної зобов'язаний пред'явити оригінал заставної без його передачі боржнику.

Заставна підлягає передачі боржнику у разі повного виконання ним основного зобов'язання. Знаходження заставної у боржника свідчить про виконання основного зобов'язання, якщо не буде доведено протилежне. У разі виконання основного зобов'язання боржником заставна, що знаходиться в нього, анулюється. Знаходження заставної в іншій особі свідчить, що основне зобов'язання не виконано, якщо не буде доведено інше.

Якщо основне зобов'язання підлягає виконанню частинами, власник заставної зобов'язаний видавати боржнику документ, що підтверджує отримання платежу, та вести належний облік (реєстр) платежів за заставною, який надається боржнику на його вимогу. У разі розбіжностей між документами, що підтверджують отримання платежів, та їх реєстром документи про отримання платежів мають перевагу.

У разі домовленості про перехід до іпотекодержателя права власності на передане в іпотеку нерухоме майно нотаріус роз'яснює сторонам, що права і вимоги інших осіб на це нерухоме майно, зареєстровані в установленому законом порядку, залишаються дійсними.

У разі надання нотаріусові угоди про внесення змін до основного договору посилання на неї відображається у тексті

---

⁹¹⁷ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 242; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 508.

договору про внесення змін та/чи доповнень до договору застави (іпотечного договору)⁹¹⁸.

Зміни і доповнення до іпотечного договору підлягають нотаріальному посвідченню. Угода про внесення змін та доповнень до інших договорів застави вчинюється з дотриманням вимог ст. 654 Цивільного кодексу України.

У правочині, яким встановлюються зміни і доповнення до договору застави, зазначається про те, що він є невід'ємною частиною договору, який змінюється (доповнюється)⁹¹⁹.

Унесення змін до договору застави/іпотечного договору не допускається у разі припинення забезпеченого заставою зобов'язання, заміни зобов'язання іншим зобов'язанням, що виникло після укладення договору застави, включення іпотеки до іпотечного пулу, наявності заставної тощо.

Іпотека має похідний характер від основного зобов'язання і є дійсною до припинення основного зобов'язання або до закінчення строку дії іпотечного договору. Обтяження нерухомого майна іпотекою підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому законодавством.

6.7. Особливості посвідчення окремих видів договорів

Посвідчення державними та приватними нотаріусами окремих видів договорів проводиться із застосування чинного законодавства, а також нормативно-правових актів, в тому числі Закону України «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Посвідчення договорів управління майном. Установником управління може бути лише власник майна, яке передається в управління. У разі, якщо власником майна, яке передається в управління, є фізична особа, місцеперебування якої невідоме, або особа, визнана безвісно відсутньою, установником управління є орган опіки та піклування за останнім

---

⁹¹⁸ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 242; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 509.

⁹¹⁹ Там само.

відомим постійним місцем проживання такої особи. У цьому разі для посвідчення договору управління майном нотаріусу подається рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою, рішення відповідного органу виконавчої влади про встановлення управління майном, яке належить таким особам, зі зазначенням всіх істотних умов, які потрібно включити до договору, довіреність про уповноваження представника органу виконавчої влади або органу опіки та піклування на підписання договору управління майном⁹²⁰.

Управителем майна за договором управління може бути суб'єкт підприємницької діяльності. Дані про документи, що підтверджують статус осіб як суб'єктів підприємницької діяльності, зазначаються нотаріусом у тексті договору. Засвідчені в установленому порядку фотокопії цих документів долучаються до примірника договору, що залишається у справах нотаріуса.

Не можуть бути управителями майна за договором управління вигодонабувач (особа, яка має право за умовами договору набувати вигоди від майна, переданого в управління), органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим або органи місцевого самоврядування, якщо інше не встановлено законом.

Договір управління майном повинен містити такі істотні умови: перелік майна, що передається в управління; розмір і форму плати за управління майном⁹²¹.

Договором управління майном може бути передбачений строк його дії. Заразом нотаріус роз'яснює сторонам договору, що в разі невизначення строку, на який він укладається, договір вважається укладеним на п'ять років.

Установник управління може також надати управителю право доручати іншій особі (замісникові) вчиняти від його імені дії, необхідні для управління майном, про що зазначається в тексті договору.

---

⁹²⁰ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁹²¹ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 243; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 510.

Припинення дії договору управління майном на бажання сторін здійснюється на підставі укладеного між ними відповідного договору. У цьому разі сторонами договору нотаріусу повертається примірник договору управління майном, який долучається до примірника договору, що зберігається у справах нотаріуса.

У разі відмови однієї зі сторін від договору управління майном (відмови вигодонабувача від одержання вигоди за договором, відмови управителя або установника управління від договору управління майном у зв'язку з неможливістю управителя здійснювати управління майном) до припинення його дії нотаріусу подаються докази про повідомлення іншої сторони договору про намір припинити дію договору. У такому випадку дія договору припиняється після спливу трьох місяців з дня одержання другою стороною відповідного повідомлення. Повідомлення другої сторони про відмову від договору може бути вчинено шляхом передачі заяви.

Якщо від договору управління майном відмовляється установник управління з іншої причини, ніж неможливість управителем здійснювати управління майном, припинення дії договору відбувається лише за письмовою згодою управителя за умови виплати йому плати, передбаченої договором.

Одержавши повідомлення однієї зі сторін або рішення суду про закінчення строку дії договору, про загибель майна, переданого в управління, про смерть фізичної особи-вигодонабувача або ліквідацію юридичної особи-вигодонабувача, якщо інше не встановлено договором (у разі, якщо особа вигодонабувача збігається з особою установника управління (власника майна)), визнання управителя недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності або смерті, визнання установника управління банкрутом, нотаріус на підставі відповідних документів припиняє договір управління майном, про що робить відповідні відмітки на всіх примірниках договору та відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій⁹²².

---

⁹²² Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Договори найму або позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин) строком на три роки і більше, а також договори найму (оренди) транспортного засобу за участю фізичної особи підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Посвідчення договорів найму або позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин) провадиться незалежно від місцезнаходження майна⁹²³.

Договори про найм (оренду) або позичку транспортного засобу посвідчуються нотаріусами незалежно від місця їх реєстрації.

Під час посвідчення договору про найм або позичку будівель, інших споруд (їх частин), належних фізичним та юридичним особам на праві власності, нотаріус вимагає для огляду документ, що посвідчує право власності наймодавця (позичкодавця) на майно, що здається в найм (позичку), крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Нотаріального Порядку⁹²⁴.

На бажання сторін у тексті договору найму (позички) будівлі, іншої капітальної споруди вказуються розмір земельної ділянки, яка передається наймачеві (користувачу), та умови користування нею. На підтвердження права власності нотаріус може витребувати у наймодавця (позичкодавця) документ, що посвідчує право власності на земельну ділянку, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Нотаріального Порядку⁹²⁵.

Посвідчуючи договори про найм будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин), нотаріус роз'яснює сторонам зміст ст. 796 Цивільного кодексу України.

Для посвідчення договору про найм будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремих частин) нотаріус отримує інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно шляхом безпосереднього доступу до нього, що залишається у справах нотаріуса.

---

⁹²³ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 244; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 511.

⁹²⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

⁹²⁵ Там само.

Під час укладання згаданих договорів наймодавець (орендодавець, позичкодавець) зобов'язаний повідомити наймача (орендаря, користувача) про всі права третіх осіб на майно, що передається у найм (оренду, позичку)⁹²⁶.

У процесі посвідчення договору найму (оренди) або позички транспортного засобу нотаріус вимагає для огляду документ про реєстрацію транспортного засобу за фізичною чи юридичною особою (свідоцтво про реєстрацію, технічний паспорт тощо), а в разі, якщо транспортний засіб не підлягає реєстрації або якщо реєстраційне посвідчення не є свідченням права власності на транспортний засіб, – документ, що підтверджує набуття наймодавцем права власності на нього (договори тощо).

Договори піднайму або договір позички майна, яке є предметом укладеного договору позички, посвідчуються нотаріусами за наявності згоди наймодавця (позичкодавця) про передачу майна в піднайм (наступну позичку).

Строк дії договору піднайму (наступної позички) не може перевищувати строку договору найму (позички).

У разі смерті фізичної особи або ліквідації юридичної особи – наймача (орендаря, користувача) за заявою наймодавця (орендодавця, позичкодавця) договір найму (оренди, позички) припиняє свою дію, про що нотаріус робить відповідний напис на всіх примірниках договору та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

Факт смерті наймача (орендаря, користувача) підтверджується свідоцтвом про смерть або витягом з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть, факт ліквідації юридичної особи підтверджується відомостями з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, отриманими в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до нього⁹²⁷.

Договір емфітевзису. Інститут емфітевзису, як спосіб речового використання сільськогосподарських земель було

---

⁹²⁶ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 244. Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 511.

⁹²⁷ Там само.

запроваджено Цивільним кодексом України 2003 року⁹²⁸, тобто, з 1 січня 2004 р., право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) набуло законодавчого закріплення у окремій гл. 33 вказаного кодексу.

Законодавець тільки у квітні 2007 р. Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України», були запроваджені значні зміни до Земельного кодексу України. Так, Земельний кодекс було доповнено главою 16-1 під назвою «Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб або для забудови», яка складалася лише з однієї ст. 102-1⁹²⁹.

Зокрема, значущими були норми пункту першого статті, які вказували, що право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб виникає лише на підстав укладеного сторонами договору, який, своєю чергою, повинен відповідати вимогам Цивільного кодексу України⁹³⁰.

Аналізуючи еволюцію правового та законодавчого регулювання щодо користування чужих земельних ділянок сільськогосподарських для сільгоспотреб в незалежній Україні, тобто емфітевзису, схиляємося до думки про виокремлення чотирьох основних етапів його розвитку⁹³¹.

Законом України від 5 грудня 2019 року № 340-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству передбачено, що договори емфітевзису, можуть бути сторонами посвідченими у приватних чи державних нотаріусів.

На нашу думку, договорів емфітевзису, повинен обов'язково посвідчуватися нотаріально, з метою захисту земельних прав та інтересів сторін такого правочину.

---

⁹²⁸ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹²⁹ Долинська М. С. Еволюція становлення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису), як правового інституту, в незалежній Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 46. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/9.pdf>

⁹³⁰ Там само.

⁹³¹ Там само.

Нотаріуси, укладаючи договір емфітевзису, посвідчуючи такий правочин, дотримуються відповідних глав Цивільного та Земельного кодексів держави: Закону України «Про нотаріат», а також підзаконних нотаріальних актів, зокрема й Порядку вчинення нотаріальних дій землі⁹³².

Ми погоджуємося з науковцями, зокрема й Д. Федчишин, І. Ігнатенко, М. Шульги⁹³³, що істотні умови договору емфітевзису законодавством не передбачено.

Укладаючи договір емфітевзису, як і інший правочин варто пригадати, що існують істотні та додаткові умови договорів.

На нашу думку, істотні умови вказаного договору мають впливати із ст. 132 Земельного кодексу держави, яка встановлює вимоги до змісту правочинів, де об'єктом є земельні ділянки.

До таких відомостей щодо самих земельних ділянок або істотних умов належать:

1) інформація(або документи), яка підтверджує у землевласника право на цей об'єкт;

2) правочин є неможливим, якщо на земельну ділянку було накладено заборону та якщо у нотаріуса немає відомостей на сільськогосподарську ділянку щодо обмеження (наявні або відсутні) її використання за цільовим призначенням;

3) момент переходу права користування на земельну ділянку⁹³⁴.

Найважливішою істотною умовою договору емфітевзису є його об'єкт – сільськогосподарська земельна ділянка.

Нагадуємо, що специфічними ознаками сільськогосподарських земельних ділянок є: обмеженість площі та локація їх за місцем розташування; землі одночасно виступають

---

⁹³² Долинська М. С. Договір емфітевзису: історія, порядок укладення, нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 3(81), частина 2, книга 1. С. 255.

⁹³³ Fedchyshyn, I. Ignatenko, M. Shulga (2018). Legal principles of organic production in Ukraine: realities and prospects. *Ekonomika poljoprivreda-economics of agriculture*. Vol. 65. № 4. Pp. 1513–1528.

⁹³⁴ Долинська М. С. Договір емфітевзису: історія, порядок укладення, нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 3(81). Ч. 2. Кн. 1. С. 255.

як нерухомий об'єкт, так і основний спосіб (засіб) виробництва у сільському господарстві.

У цьому разі застосовується Класифікація видів цільового призначення земель, що затверджена наказом Дежкомзему у липні 2010 року.

За договором емфітевзису, власником такої сільськогосподарської землі і надалі залишається її власник.

У тексті договору емфітевзису необхідно вказати: земельну ділянку з визначенням місця розташування та особливо її кадастровий номер; площу, цільове призначення, зокрема й склад угідь та інше.

З аналізу норм ч. 1 ст. 102-1 Земельного кодексу вбачається, що укладення договору емфітевзису повинно відбуватися згідно з нормами Цивільного кодексу України.

Сторонами такого договору зазвичай виступають дві особи: власник та землекористувач.

Ми погоджуємося з думкою П. Кулинич, що землекористувачем за договором емфітевзису можуть бути лише особи, які згідно з Земельним кодексом мають право ставити власниками українських сільськогосподарських земель. На думку автора, як іноземці, так і особи без громадянства не можуть набувати емфітевзис, крім випадків його успадкування⁹³⁵.

Строк дії такого правочину не може бути встановлений більше ніж п'ятдесят років.

Також обов'язковою умовою договору емфітевзису є розмір плати за користування такою земельною ділянкою, який за загальним правилом, встановлюється самими сторонами (за взаємною згодою між ними).

Однак коли об'єктом такого правочину виступають сільськогосподарські землі, що належать двом категоріям власників: державі та територіальній громаді, то відповідно до Закону України від 5 грудня 2019 р. за № 340-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству», законодавцем заборонено зменшувати суму плати за договором емфітевзису (протягом терміну його дії),

---

⁹³⁵ Кулініч П. (2007). Особисті земельні сервітути за законодавством України. *Юридичний журнал*. № 10. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2768>

якщо укладенню такого правочину передувала певна процедура по проведенню земельних торгів. Також аналогічне правило стосується випадків поновлення договорів емфітевзису.

Наступною необхідною умовою договору емфітевзису є права власника сільськогосподарської землі, що передбачає отримання від користувача належної плати за користування, та право вимоги щодо цільового використання переданої ним землі землекористувачем.

Також власник об'єкта емфітевзису має зобов'язання, передбачені у ст. 409 Цивільного кодексу України, а саме:

1. Власник земельної ділянки має право вимагати від землекористувача використання її за призначенням, встановленим у договорі.

2. Власник земельної ділянки має право на одержання плати за користування нею. Розмір плати, її форма, умови, порядок та строки її виплати встановлюються договором.

3. Власник земельної ділянки зобов'язаний не перешкоджати землекористувачеві у здійсненні його прав⁹³⁶.

Під час складання тексту вказаного договору варто вказати на надане законодавцем «переважне право» власнику на придбання емфітевзису, у випадку його продажу емфітевтом. Також варто пригадати, що власник, в окремих випадках, має право на отримання лаудемії (відповідно до чинного законодавства).

У вказаному правочині варто передбачити обов'язки землекористувача, які встановлено у ст. 410 Цивільного кодексу України, як от⁹³⁷:

1. Землекористувач має право володіти та користуватися земельною ділянкою в повному обсязі відповідно до умов договору.

Відповідно до Закону України від 28 квітня 2021 р. № 1423-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин», надано право в тексті договору емфітевзису зазначати: право землекористувачу в подальшому

---

⁹³⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹³⁷ Там само.

передавати отриману ним земельну ділянку в оренду, або власник має право на встановлення заборони на передачу такої землі (в оренду).

2. Землекористувач зобов'язаний вносити плату за користування земельною ділянкою, а також інші платежі, встановлені законом.

3. Землекористувач зобов'язаний ефективно використовувати земельну ділянку відповідно до її цільового призначення, підвищувати її родючість, застосовувати природоохоронні технології виробництва, утримуватися від дій, які можуть призвести до погіршення екологічної ситуації.

Наступною істотною умовою такого договору є право відчуження користування сільськогосподарською землею.

Зокрема, землекористувач має право на відчуження права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, якщо інше не встановлено законом. У разі продажу права користування земельною ділянкою власник цієї земельної ділянки має переважне перед іншими особами право на його придбання, за ціною, що оголошена для продажу, та на інших рівних умовах. Особа, яка здійснює відчуження права користування земельною ділянкою, зобов'язана письмово повідомити власника земельної ділянки про продаж права користування нею. Якщо протягом одного місяця власник не надішле письмової згоди на купівлю, право користування земельною ділянкою може бути продане іншій особі. У разі порушення права переважної купівлі настають наслідки, передбачені ст. 362 Цивільного Кодексу⁹³⁸. У разі продажу права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб іншій особі власник земельної ділянки має право на одержання відсотків від ціни продажу (вартості права), встановлених договором про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Розмір та порядок сплати відсотків є істотною умовою договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

---

⁹³⁸ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

У разі відчуження права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб іншій особі до неї переходять усі права та обов'язки землекористувача з дня державної реєстрації переходу права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Також істотною умовою договору емфітевзису виступають підстави припинення договору емфітевзису.

Відповідно до ст. 412 Цивільного кодексу України, підставами для припинення такого договору є:

1) поєднання в одній особі власника земельної ділянки та землекористувача;

2) спливу строку, на який було надано право користування;

3) викупу земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю⁹³⁹.

Також право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб може бути припинене за рішенням суду в інших випадках, встановлених законом.

Відповідно до Закону України від 5 грудня 2019 року за № 340-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству», в тексті договору емфітевзису надано право встановлювати умову щодо поновлення такого договору.

До неістотних умов емфітевзису, на нашу думку, потрібно віднести інші умови такого правочину, які також мають значення для сторін.

Ми погоджуємося з Т. Харитоновою, що як додаткові умови, у тексті договору емфітевзису варто передбачити ризики випадкового пошкодження або знищення об'єкту емфітевзису⁹⁴⁰.

Договір оренди земельних ділянок. Відповідно до ст. 3 Закону «Про оренду землі», об'єктами оренди є земельні ділянки, що перебувають у власності громадян, юридичних осіб, комунальній або державній власності⁹⁴¹.

⁹³⁹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹⁴⁰ Харитонova Т. Є. До питання визначення суттєвих умов договору емфітевзису. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 8. С. 171.

⁹⁴¹ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161- XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

Земельна ділянка за ст. 79 Земельного кодексу України, – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами⁹⁴². Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб та розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту і на глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд.

Згідно зі ст. 792 Цивільного кодексу⁹⁴³, за договором найму (оренди) земельної ділянки наймодавець зобов'язується передати наймачеві земельну ділянку на встановлений договором строк у володіння та користування за плату.

Визначення договору оренди земельної ділянки, що міститься в ст. 13 Закону «Про оренду землі», окрім переліку обов'язків наймодавця, акцентує на обов'язках наймача (орендаря) використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства.

Н. Ільків (Ільницька) зазначає, що оренда землі – це окрема форма використання земельної ділянки, яка передбачає передачу, що оформляється нотаріально посвідченим договором, власником (державою, громадянином чи юридичною особою України) земельної ділянки у тимчасове строкове володіння та користування орендаря за плату для здійснення підприємницької чи іншої діяльності з привласненням останнім одержаної продукції і доходів⁹⁴⁴.

Оренда земельних ділянок стосується всіх категорій земельного фонду держави, незалежно від їх основного цільового призначення. Тому сьогодні розвиток орендних відносин в землекористуванні залежить не так від цільового призначення земельних ресурсів, як від видів діяльності орендарів.

---

⁹⁴² Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>

⁹⁴³ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹⁴⁴ Ільницька Н. Оренда як правова форма використання земель у сучасний період: поняття, особливості, юридична природа. *Право України*. 2000. № 8. С. 61.

Для надання земельної ділянки в оренду Земельний кодекс виділяє щонайперше здійснення підприємницької діяльності⁹⁴⁵.

Договір оренди земельної ділянки має ознаки і цивільно-правового, і земельно-правового договору. Тому загальні положення про договір оренди регулюються цивільним законодавством, а особливості передачі в оренду земельних ділянок – земельним. Доречно зазначити, що, відповідно до ст. 9 Цивільного кодексу України, норми цивільного права мають субсидіарний характер щодо регулювання земельних відносин і можуть застосовуватись лише в тих випадках, коли зазначені відносини не врегульовані нормами земельного права. Аналогічної думки дотримується А. Мірошниченко, наголошуючи, що якщо земельне законодавство не передбачає спеціальних положень про оренду землі, то можуть застосовуватися положення цивільного законодавства⁹⁴⁶.

Орендодавцями земельних ділянок є громадяни та юридичні особи, у власності яких перебувають земельні ділянки, або уповноважені ними особи.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у комунальній власності, є сільські, селищні, міські ради в межах повноважень, визначених законом.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у спільній власності територіальних громад, є районні, обласні ради та Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах повноважень, визначених законом.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у державній власності, є органи виконавчої влади, які відповідно до закону передають земельні ділянки у власність або користування.

Орендодавцем земельної ділянки, що входить до складу спадщини, у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття після

---

⁹⁴⁵ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 246; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 514.

⁹⁴⁶ Мірошниченко А. М. Земельне право України : підручник. 2-ге видання, допов. і перероб. К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. С. 239.

спливу шести місяців з дня відкриття спадщини, є особа, яка управляє спадщиною⁹⁴⁷.

Орендодавцем земельної ділянки, переданої у користування на праві емфітевзису, є особа, яка використовує земельну ділянку на такому праві.

Орендарями земельних ділянок є юридичні або фізичні особи, яким на підставі договору оренди належить право володіння і користування земельною ділянкою.

Орендарями земельних ділянок можуть бути:

а) районні, обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та Кабінет Міністрів України в межах повноважень, визначених законом;

б) сільські, селищні, міські, районні та обласні ради, Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах повноважень, визначених законом;

в) громадяни і юридичні особи, іноземці та особи без громадянства, міжнародні об'єднання та організації, а також іноземні держави⁹⁴⁸.

Орендарі набувають права оренди земельної ділянки на підставах і в порядку, передбачених Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про оренду землі» та іншими законами України і договором оренди землі.

У разі набуття права оренди земельної ділянки на конкурентних засадах підставою для укладення договору оренди є результати земельних торгів.

У разі дострокового припинення договору оренди землі за ініціативою орендодавця земельної ділянки (крім дострокового припинення договору оренди у зв'язку з невиконанням орендарем своїх обов'язків), право оренди якої набуто за результатами земельних торгів, орендодавець відшкодовує орендарю витрати на його набуття у строки, визначені умовами договору та законом, і збитки, які понесе орендар

---

⁹⁴⁷ Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 246–547;
Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 515.

⁹⁴⁸ Там само.

внаслідок дострокового припинення договору оренди, якщо інше не передбачено договором оренди.

Земельна ділянка, обтяжена заставою, може бути передана в оренду в разі згоди заставодержателя.

Право оренди земельної ділянки підлягає державній реєстрації відповідно до закону.

За ст. 15 Закону «Про оренду землі», істотними умовами договору оренди землі є: об'єкт оренди (кадастровий номер, місце розташування та розмір земельної ділянки); дата укладення та строк дії договору оренди; орендна плата із зазначенням її розміру, індексації, способу та умов розрахунків, строків, порядку її внесення і перегляду та відповідальності за її несплату⁹⁴⁹.

За згодою сторін у договорі оренди землі можуть зазначатися інші умови.

У разі, якщо договором оренди землі передбачено здійснення заходів, спрямованих на охорону та поліпшення об'єкта оренди, до договору додається угода щодо відшкодування орендареві витрат на такі заходи.

Договір оренди може передбачати надання в оренду декількох земельних ділянок, що перебувають у власності одного орендодавця (а щодо земель державної та комунальної власності – земельних ділянок, що перебувають у розпорядженні одного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування).

У разі укладення договору оренди (суборенди) в порядку обміну правами користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення, розташованими у масиві земель сільськогосподарського призначення, у такому договорі зазначається договір, взамін якого він укладений.

Договір оренди земельної ділянки під поlezахисною лісовою смугою має також містити умови щодо утримання та збереження таких смуг і забезпечення виконання ними функції агролісотехнічної меліорації.

У договорі оренди землі в комплексі з розташованим на ній водним об'єктом також зазначаються: розмір орендної

---

⁹⁴⁹ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

плати за водний об'єкт; об'єм та площа водного об'єкта (водного простору), у тому числі рибогосподарської технологічної водойми; перелік гідротехнічних споруд, лінійних споруд, мостових переходів, а також інших об'єктів інфраструктури, розташованих на земельній ділянці (за наявності), їх характеристики та стан; зобов'язання орендаря щодо здійснення заходів з охорони та поліпшення екологічного стану водного об'єкта, експлуатації водосховищ і ставків відповідно до встановлених в установленому порядку режимів роботи, а також необхідність оформлення права користування гідротехнічними спорудами та права спеціального водокористування⁹⁵⁰.

Невід'ємною складовою договору оренди землі в комплексі з розташованим на ній водним об'єктом є паспорт водного об'єкта.

Укладення договору оренди земельної ділянки із земель приватної власності здійснюється за згодою орендодавця та особи, яка згідно із законом вправі набувати право оренди на таку земельну ділянку.

Укладення договору оренди земельної ділянки із земель державної або комунальної власності здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування – орендодавця, прийнятого у порядку, передбаченому Земельним кодексом України, або за результатами земельних торгів.

Укладення договору оренди земельної ділянки може бути здійснено на підставі цивільно-правового договору або в порядку спадкування.

Зміна найменування сторін договору оренди землі, зокрема внаслідок реорганізації юридичної особи або зміни типу акціонерного товариства, не є підставою для внесення змін до договору оренди землі та/або його переоформлення.

Зміна власника всього майна боржника у вигляді цілісного майнового комплексу відповідно до затвердженого судом плану санації не є підставою для внесення змін до договору оренди землі та/або його переоформлення.

---

⁹⁵⁰ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

Об'єкт за договором оренди землі вважається переданим орендодавцем орендареві з моменту державної реєстрації права оренди, якщо інше не встановлено законом⁹⁵¹.

Строк дії договору оренди землі врегульовано законодавцем у ст. 19 Земельного кодексу України. Строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може перевищувати 50 років. Дата закінчення дії договору оренди обчислюється від дати його укладення. Право оренди земельної ділянки виникає з моменту державної реєстрації такого права.

Після завершення будівництва та прийняття об'єкта в експлуатацію добросовісний орендар земельної ділянки, наданої для потреб будівництва та обслуговування відповідного об'єкта, має право на першочергове укладення договору оренди землі на строк до 50 років або припинення дії договору оренди землі.

У процесі передання в оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може бути меншим як 7 років, для земельних ділянок сільськогосподарського призначення, переданих в оренду для закладання та/або вирощування багаторічних насаджень (плодових, ягідних, горіхоплідних, винограду), не може бути меншим як 25 років⁹⁵².

Під час передання в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які є земельними ділянками меліорованих земель і на яких проводиться гідротехнічна меліорація, строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може бути меншим як 10 років. До договору оренди землі включається зобов'язання орендаря здійснювати інвестиції у розвиток та модернізацію відповідних меліоративних систем і об'єктів інженерної інфраструктури та сприяти їх належній експлуатації.

---

⁹⁵¹ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

⁹⁵² Там само.

Передаючи в оренду сільськогосподарські угіддя, що розташовані в межах гірничого відводу, наданого для розробки родовища нафти або газу, строк дії договору оренди земельних ділянок визначається з урахуванням строків початку будівництва свердловин та виробничих споруд, пов'язаних з їх експлуатацією, на орендованій ділянці або на її частині.

Особа, яка управляє спадщиною, у складі якої є земельна ділянка сільськогосподарського призначення, що не перебуває в оренді, має право передати таку земельну ділянку в оренду на строк, **передбачений цією статтею, без права на поновлення договору оренди землі.**

Якщо строк дії договору оренди землі, що не містить умови про його поновлення, закінчився у день або після смерті орендодавця, договір за заявою орендаря поновлюється на той самий строк і на тих самих умовах до моменту державної реєстрації права власності спадкоємця на земельну ділянку або державної реєстрації права власності на таку земельну ділянку за рішенням суду про визнання спадщини відумерлою. Зазначена заява має бути подана до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно протягом одного місяця з дня, коли орендарю стало відомо про смерть орендодавця. З моменту державної реєстрації права власності спадкоємця на земельну ділянку, передану в оренду особою, яка управляє спадщиною, або державної реєстрації права власності на таку земельну ділянку за рішенням суду про визнання спадщини відумерлою договір оренди припиняється, а державна реєстрація припинення права оренди проводиться одночасно з державною реєстрацією права власності⁹⁵³.

Орендна плата справляється у грошовій формі. Однак за згодою сторін розрахунки щодо орендної плати за землю можуть здійснюватися у натуральній формі. Розрахунок у натуральній формі має відповідати грошовому еквіваленту вартості товарів за ринковими цінами на дату внесення орендної плати.

Водночас розрахунки щодо орендної плати за земельні ділянки, що перебувають у державній і комунальній власності, здійснюються лише у грошовій формі.

---

⁹⁵³ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

Зміна умов договору оренди землі здійснюється за взаємною згодою сторін. У разі недосягнення згоди щодо зміни умов договору оренди землі спір вирішується в судовому порядку.

Договір оренди землі припиняється в разі: закінчення строку, на який його було укладено; викупу земельної ділянки для суспільних потреб та примусового відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності в порядку, встановленому законом; поєднання в одній особі власника земельної ділянки та орендаря; смерті фізичної особи-орендаря, засудження його до позбавлення волі та відмови осіб, зазначених у ст. 7 Закону «Про оренду землі»⁹⁵⁴, від виконання укладеного договору оренди земельної ділянки; ліквідації юридичної особи-орендаря; припинення дії договору, укладеного в межах державно-приватного партнерства, зокрема й концесійного договору (щодо договорів оренди землі, укладених у рамках такого партнерства/концесії); припинення (розірвання) спеціального інвестиційного договору, укладеного відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями».

Договір оренди землі припиняється також в інших випадках, передбачених законом.

Договір оренди землі може бути розірваний за згодою сторін. На вимогу однієї із сторін договір оренди може бути достроково розірваний за рішенням суду в порядку, встановленому законом. Наголошуємо, що розірвання договору оренди землі в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або цим договором.

Особа, яка набула право власності на земельну ділянку, що перебуває в оренді, протягом одного місяця з дня державної реєстрації права власності на неї зобов'язана повідомити про це орендаря в порядку, визначеному ст. 148-1 Земельного кодексу України.

У разі розірвання договору оренди землі з ініціативи орендаря орендодавець має право на отримання орендної плати на землях сільськогосподарського призначення за шість місяців, а на землях несільськогосподарського призначення – за рік,

---

⁹⁵⁴ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

якщо протягом зазначеного періоду не надійшло пропозицій від інших осіб на укладення договору оренди цієї ж земельної ділянки на тих самих умовах, за винятком випадків, коли розірвання договору було обумовлено невиконанням або неналежним виконанням орендодавцем договірних зобов'язань.

У разі розірвання договору оренди землі з ініціативи орендодавця (крім випадків розірвання договору у зв'язку з неналежним виконанням орендарем своїх зобов'язань) орендар має право на відшкодування витрат на поліпшення орендованої земельної ділянки, здійснених за згодою орендодавця, та збитків, завданих розірванням договору⁹⁵⁵.

У разі розірвання договору оренди землі за погодженням сторін кожна сторона має право вимагати в іншої сторони відшкодування понесених збитків відповідно до закону.

Перехід права власності на орендовану земельну ділянку до іншої особи (зокрема й в порядку спадкування), реорганізація юридичної особи-орендаря не є підставою для зміни умов або припинення договору, якщо інше не передбачено договором оренди землі. Договір оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка передається в оренду для закладання та/або вирощування багаторічних насаджень (плодових, ягідних, горіхоплідних, винограду), не може містити положень про зміну його умов або припинення договору у зв'язку з переходом права власності на орендовану земельну ділянку до іншої особи (у тому числі в порядку спадкування), реорганізацією юридичної особи.

Договір оренди земельної ділянки державної чи комунальної власності може бути розірваний у разі ухвалення рішення про використання земельної ділянки для розміщення об'єктів, визначених 1 ст. 7 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності».

У разі ухвалення рішення про використання для суспільних потреб лише частини земельної ділянки може бути заявлена вимога про виділення такої частини в окрему земельну ділянку та розірвання договору оренди.

---

⁹⁵⁵ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-ХІV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

Вимога про розірвання договору оренди, зазначена у частині другій цієї статті, може бути пред'явлена органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, уповноваженими надавати земельні ділянки для суспільних потреб відповідно до ст. 122 Земельного кодексу України, а також однією із сторін цього договору.

Розірвання договору оренди земельної ділянки в порядку, визначеному цією статтею, допускається у разі, якщо об'єкти, які передбачається розмістити на земельній ділянці, неможливо розмістити на іншій земельній ділянці або якщо розміщення таких об'єктів на інших земельних ділянках завдасть значних матеріальних збитків або спричинить негативні екологічні наслідки для відповідної територіальної громади, суспільства чи держави в цілому.

Розірвання договору оренди земельної ділянки у разі ухвалення рішення про надання її для суспільних потреб здійснюється за умови повного відшкодування орендарю і третім особам збитків, спричинених цим, зокрема витрат, пов'язаних з виділенням частини земельної ділянки в окрему земельну ділянку та укладенням нового договору оренди.

У разі недосягнення сторонами договору згоди щодо розірвання договору оренди землі спір вирішується в судовому порядку.

У рішенні органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування про використання земельної ділянки державної чи комунальної власності, яка перебуває в оренді, для суспільних потреб зазначаються: площа, місцезнаходження земельної ділянки або її частини, кадастровий номер земельної ділянки (за наявності); договори оренди землі, що підлягають розірванню; суспільні потреби, для задоволення яких здійснюється розірвання договорів оренди землі; особа, якій після розірвання договору оренди передається земельна ділянка для задоволення суспільних потреб, з визначенням умов такої передачі.

Відповідно до ст. 32-2 Закону України «Про оренду землі»⁹⁵⁶, між сторонами дозволено поновлення договорів орен-

---

⁹⁵⁶Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

ди землі. Поновлення договорів оренди землі здійснюється в порядку, передбаченому ст. 126⁻¹ Земельного кодексу України.

Відповідно до ст. 33 Земельного кодексу України, після закінчення строку, на який було укладено договір оренди землі, орендар, який належно виконував обов'язки за умовами договору, має переважне право перед іншими особами на укладення договору оренди землі на новий строк.

Орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це орендодавця до закінчення строку дії договору оренди землі у строк, встановлений цим договором, але не пізніше як за один місяць до закінчення строку дії договору оренди землі. У разі смерті орендодавця до закінчення строку дії договору оренди землі орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це спадкоємця земельної ділянки протягом одного місяця з дня, коли йому стало відомо про перехід права власності на земельну ділянку.

До листа-повідомлення про укладення договору оренди землі на новий строк орендар додає проєкт договору.

Під час укладення договору оренди землі на новий строк його умови можуть бути змінені за згодою сторін. У разі недосягнення домовленості щодо орендної плати та вагомих істотних умов договору переважне право орендаря на укладення договору оренди землі припиняється.

Орендодавець у місячний строк розглядає надісланий орендарем лист-повідомлення з проєктом договору оренди, перевіряє його на відповідність вимогам закону, узгоджує з орендарем (за необхідності) істотні умови договору і в разі відсутності заперечень укладає договір оренди. У разі оренди земель державної та комунальної власності укладення договору здійснюється на підставі рішення органу, уповноваженого здійснювати передачу земельних ділянок у власність або користування згідно зі ст. 122 Земельного кодексу України. За наявності заперечень орендодавця щодо укладення договору оренди землі на новий строк орендарю направляється лист-повідомлення про ухвалені орендодавцем рішення.

У разі смерті орендодавця перебіг строків, визначених частинами другою і п'ятою цієї статті, зупиняється до моменту повідомлення орендаря про перехід права власності на земельну ділянку.

Якщо орендодавець не пізніше ніж у 30-денний строк до закінчення строку дії договору з орендарем, який є інвестором із значними інвестиціями, з яким укладено спеціальний інвестиційний договір відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями», не повідомив відповідним листом-повідомленням про продовження дії договору та за умови, що орендар має намір продовжити користуватися земельною ділянкою після закінчення строку дії договору оренди землі, такий договір вважається поновленим на той самий строк на умовах, передбачених договором оренди землі, крім розміру орендної плати. Зміна розміру орендної плати оформлюється додатковим договором (угодою) до договору оренди землі.

З дня, коли орендарю стало відомо про перехід права власності на земельну ділянку до спадкоємця або територіальної громади, перебіг зазначених строків продовжується з урахуванням строку, що минув до їх зупинення.

Відмова, а також наявне зволікання в укладенні нового договору оренди землі можуть бути оскаржені в суді.

У разі припинення або розірвання договору оренди землі орендар зобов'язаний повернути орендодавцеві земельну ділянку на умовах, визначених договором. Орендар не має права утримувати земельну ділянку для задоволення своїх вимог до орендодавця.

У разі невиконання орендарем обов'язку щодо умов повернення орендодавцеві земельної ділянки орендар зобов'язаний відшкодувати орендодавцю завдані збитки⁹⁵⁷.

Повідчення договорів між подружжям, батьками дитини, а також особами, які проживають однією сім'єю. Укладання одним із подружжя зі сторонньою особою договорів купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, довічного утримання (догляду), застави, спадкового договору щодо своєї

---

⁹⁵⁷ Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>

частки у спільній сумісній власності подружжя можливе лише за умови її визначення або виділу в натурі. Посвідчення нотаріусом вказаних договорів здійснюється з дотриманням Нотаріального Порядку щодо посвідчення правочинів стосовно розпорядження часткою у праві власності на нерухоме майно.

Договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності може бути посвідчений нотаріусом без визначення або виділу цієї частки⁹⁵⁸.

Дружина і чоловік мають право на укладання договорів про поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності. При укладенні договору про поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, сторони можуть відступити від засад рівності часток подружжя.

Договір про поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, може бути посвідчений нотаріусом незалежно від розірвання шлюбу.

Договір про поділ житлового будинку, квартири, іншого нерухомого майна, а також про виділ нерухомого майна дружині, чоловікові зі складу усього майна подружжя підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

За домовленістю між подружжям нотаріусом може бути посвідчений договір про надання утримання одному з них.

Договір про надання утримання одному з подружжя має визначати умови надання утримання, строки та розмір утримання. За домовленістю сторін утримання може надаватись як у натуральній, так і у грошовій формі.

При посвідченні договору про утримання нотаріусом перевіряється факт непрацездатності того з подружжя, на користь якого укладається угода. Непрацездатними (за віком або за станом здоров'я) визнаються особи, які досягли пенсійного віку, установленого законом, або є особами з інвалідністю I, II, III груп, про що зазначається в тексті договору. На утримання також матиме право той з подружжя, заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна та інші доходи якого

---

⁹⁵⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 520; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 250.

не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом. Про встановлення цих обставин нотаріусом зазначається у тексті договору.

На примірнику договору про надання утримання, що залишається у матеріалах нотаріальної справи, робиться відмітка, у якій зазначаються реквізити документа, що підтверджує встановлені нотаріусом обставини для надання утримання.

У тексті договору нотаріусом зазначаються: про роз'яснення змісту п. 4 ст. 77 Сімейного кодексу України, можливість вчинення виконавчого напису нотаріусом у безспірному порядку у випадку невиконання умов договору про надання утримання з посиланням на п. 2 ст. 78 Сімейного кодексу України⁹⁵⁹.

Вказані Правила застосовуються також при посвідченні договорів між чоловіком та жінкою, які не перебувають у шлюбі між собою, але тривалий час проживали однією сім'єю, про надання утримання тому із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання⁹⁶⁰.

Договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно є договором відчуження, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню за усним зверненням заінтересованих осіб.

При посвідченні договору про припинення права на утримання у зв'язку з одержанням одноразової грошової виплати нотаріусом перевіряється факт внесення на депозитний рахунок нотаріуса відповідної грошової суми. На доказ внесення обумовленої сторонами суми на депозит нотаріусу для огляду подається квитанція про внесок, про що зазначається у тексті договору⁹⁶¹.

---

⁹⁵⁹ Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

⁹⁶⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 520; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 250.

⁹⁶¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 521; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 251.

Батьки дитини мають право укласти між собою договір про сплату аліментів на дитину. Умови договору про сплату аліментів на дитину мають визначати розмір, строки, а також порядок виплати та підстави цільового використання аліментів і не можуть порушувати права дитини, які встановлені Сімейним кодексом України. При посвідченні договору про сплату аліментів на дитину нотаріусом роз'яснюється зміст п. 2 ст. 189 Сімейного кодексу України з одночасним зазначенням про це у тексті договору у частині можливості стягнення аліментів у безспірному порядку на підставі виконавчого напису у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором.

Між батьками, один з яких проживає окремо від дитини, з дозволу органу опіки та піклування може бути укладений договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо). Умовами договору може бути визначено набувачем права власності на нерухоме майно як саму дитину, так і дитину разом з тим із батьків, з ким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно. Укладення та посвідчення договорів про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо) здійснюються з дотриманням вимог Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України⁹⁶².

Посвідчення шлюбних договорів. Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Доречно зауважити, що, відповідно до ч. 3 ст. 21 Сімейного кодексу України, релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя.

За Законом України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо підвищення шлюбного віку» від 15 березня 2012 року, шлюбний вік в Україні для чоловіків і жінок

---

⁹⁶² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 521; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 251.

встановлений у вісімнадцять років. Водночас особи, які бажають зареєструвати шлюб, мають досягти шлюбного віку на день реєстрації шлюбу. За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, і тільки за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Раніше чинним сімейним законодавством України майнові відносини регулювалися виключно імперативними нормами, які встановлювали спільну сумісну власність подружжя на майно, нажите під час шлюбу⁹⁶³.

Можливість укладення шлюбного контракту особами, які вступають в шлюб, було передбачено ще Законом України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» від 23 червня 1992 року, яким до зазначеного Кодексу включена ст. 27-1. Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок укладання шлюбного контракту» від 16 червня 1993 року № 457 було встановлено порядок його укладення. Зокрема, передбачено, що шлюбний контракт укладався між особами, які одружуються, за їхнім бажанням до реєстрації шлюбу з набуттям чинності тільки з моменту реєстрації, і його не мали права укладати особи, що вже перебували в зареєстрованому шлюбі⁹⁶⁴.

Прогресивними стали норми гл. 10 нового Сімейного кодексу України, де в ст. 92 передбачено, що шлюбний договір може бути укладено як особами, котрі подали заяву про реєстрацію шлюбу, так і подружжям.

Наведені Сімейним кодексом України норми щодо складання шлюбного договору не зобов'язують усіх осіб укладати такі договори що при укладенні шлюбу, що і в період шлюбу.

Згідно з ч. 1 ст. 92 Сімейного кодексу України, шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. Тобто існує два види шлюбних договорів залежно від категорії суб'єктів: особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також особами, які зареєстрували шлюб (подружжям).

---

⁹⁶³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 522; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 251.

⁹⁶⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 523; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 252.

У найбільш загальному тлумаченні шлюбний договір – це угода нареченої і нареченого або подружжя щодо встановлення майнових прав та обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням та припиненням⁹⁶⁵.

Укладення шлюбного договору – не обов'язок, а взаємне волевиявлення осіб вирішити питання життя сім'ї на власний розсуд. Тому умови шлюбного договору, які всупереч волі будь-кого з подружжя погіршують його становище за законодавством України (мають дискримінаційний характер, позбавляють права на частку в нажитому майні та ін.), не можуть бути визнані дійсними, так само як і шлюбний договір, укладений без дотримання порядку, встановленого законодавством України.

Шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, окреслюються їхні майнові права та обов'язки, зокрема визначаються їхні майнові права та обов'язки як батьків, але не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації⁹⁶⁶.

Хоча шлюбний договір має свої особливості, він відповідає загальним ознакам, які притаманні цивільно-правовим угодам загалом, оскільки Сімейний кодекс України взаємопов'язаний з Цивільним кодексом України.

Шлюбний договір за своєю суттю має довготривалий характер, тому значення набувають положення про термін дії такого договору: загальний термін дії договору, а також строки дії окремих прав та обов'язків; про дію договору або окремих його умов (прав і обов'язків) після припинення шлюбу; порядок зміни умов договору. Зазвичай сторони не визначають тривалості шлюбного договору, хоча вправі домовитися і про це.

---

⁹⁶⁵ Долинська М. С. *Нотаріальний процес* : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 523; Долинська М. С. *Нотаріат* : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 252.

⁹⁶⁶ Долинська М. С. *Діти-учасники цивільно-правових правочинів. Довідник нотаріуса*. 2006 № 6. 46; Долинська М. С. *Нотаріальний процес* : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 523; Долинська М. С. *Нотаріат* : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 251.

Зауважуємо, що після закінчення терміну подружжя має право укласти та нотаріально посвідчити новий шлюбний договір або погодитися з режимом володіння майном на праві спільної сумісної власності відповідно до ст. 60 Сімейного кодексу України.

Згідно з ч. 5 ст. 93 Сімейного кодексу України, за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Головною особливістю шлюбного договору є те, що подружжя у правочині має можливість встановити правовий режим, який відрізняється від встановленого законодавчому порядку.

У шлюбному договорі може також бути визначене майно, яке подружжя передає для використання на спільні потреби сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу.

Законодавець надав право сторонам у шлюбному договорі домовитися:

- про непоширення щодо майна, придбаного під час шлюбу, спільної сумісної власності та вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них (дружини або чоловіка);

- про можливий порядок поділу майна, зокрема у разі розірвання шлюбу;

- про використання належного їм обом або одному з них майна для забезпечення потреб їхніх дітей, а також інших осіб (наприклад, батьків);

- про включення в шлюбний договір будь-яких інших умов щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства;

- про проживання в житловому приміщенні, яке належить одному з них чи є їхньою спільною власністю, їхніх родичів. Наприклад, якщо у зв'язку з укладенням шлюбу один із подружжя вселяється в житлове приміщення, яке належить другому з подружжя, то сторони у шлюбному договорі можуть домовитися про порядок користування ним. А також подружжя може домовитися про звільнення житлового приміщення тим з подружжя, хто вселився в нього, в разі розірвання шлюбу, з виплатою грошової компенсації або без неї;

– про надання утримання одному з подружжя незалежно від працездатності та потреби у матеріальній допомозі на умовах, визначених шлюбним договором, а також можливість припинення права на утримання одного з подружжя у зв'язку з одержанням ним майнової (грошової) компенсації⁹⁶⁷.

Якщо у шлюбному договорі визначені умови, розмір та строки виплати аліментів, то в разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором про сплату аліментів вони можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

На нашу думку, не суперечить чинному законодавству передбачена в шлюбному договорі умова, згідно з якою в разі розлучення з вини одного з подружжя (визнано рішенням суду) другий з подружжя, незалежно від його працездатності та матеріального становища, має право на отримання з винної сторони аліментів⁹⁶⁸.

Шлюбний договір укладається в письмовій формі в трьох оригінальних примірниках і нотаріально посвідчується. У разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

Шлюбний договір, укладений до реєстрації шлюбу, набуває чинності в день реєстрації шлюбу, а шлюбний договір, укладений подружжям, – у день його нотаріального посвідчення, про що має бути зазначено в тексті договору.

У шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків; може бути встановлена чинність договору або окремих його умов і після припинення шлюбу.

Шлюбний договір може включати положення про порядок зміни його умов. Одностороння зміна умов шлюбного договору та одностороння відмова від шлюбного договору

---

⁹⁶⁷ Долинська М. С. Діти-учасники цивільно-правових правочинів. *Довідник нотаріуса*. 2006 № 6. 46; Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 524–525; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 253.

⁹⁶⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 525; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 254.

не допускаються. Зміни до шлюбного договору можуть бути внесені подружжям шляхом укладання відповідного договору, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню⁹⁶⁹.

Шлюбний вік жінок та чоловіків встановлено ст. 22 Сімейного кодексу України. У разі зниження шлюбного віку до реєстрації шлюбу шлюбний договір укладається неповнолітніми за письмовою заявою їхніх батьків або піклувальника, справжність підпису яких засвідчується нотаріусом з дотриманням вимог Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки, а також можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків. Сторони у шлюбному договорі можуть визначати правовий режим майна, яке дружина, чоловік передають для використання на спільні потреби сім'ї; правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу; порядок користування житлом.

Сторони можуть домовитись у шлюбному договорі про зміну правового режиму майна, набутого в шлюбі, та визначити його як особисте майно одного з подружжя, або на особисте майно одного із подружжя поширити режим спільного майна подружжя.

Шлюбним договором може регулюватися порядок користування одним із подружжя житловим приміщенням, яке належить іншому з подружжя, а також проживання у житловому приміщенні, яке є їхньою спільною власністю, їхніх родичів.

Одностороння зміна умов шлюбного договору не допускається. Шлюбний договір може бути змінено подружжям, про що укладається відповідний договір і нотаріально посвідчується.

На вимогу одного з подружжя шлюбний договір за рішенням суду може бути змінений, якщо цього вимагають його інтереси, інтереси дітей, а також непрацездатних повнолітніх дітей, які мають істотне значення. Оскільки шлюбний договір укладається за згодою подружжя, то подружжя мають право

---

⁹⁶⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 525; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 254.

відмовитися від нього за взаємною згодою. Права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються в день подання до нотаріуса заяви про відмову від нього. На нашу думку, в такому разі слід в нотаріальному порядку укласти договір про розірвання шлюбного договору. У цьому разі за вибором подружжя права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються з моменту його укладення або в день подання нотаріусу заяви про відмову від нього. Відразу після відмови подружжя від шлюбного договору починають діяти загальні правила сімейного законодавства.

Шлюбний договір зумовлює певні зобов'язання сторін. Однією з підстав припинення зобов'язання є неможливість його виконання. Тому за рішенням суду шлюбний договір може бути розірваний на вимогу одного з подружжя з підстав, що мають вагоме значення, зокрема в разі неможливості його виконання, якщо той з подружжя, хто пред'явив відповідний позов, доведе неможливість виконання його умов. Неможливість виконання може бути спричинена, наприклад, в разі знищення майна, каліцтвом, інвалідністю, важкою хворобою.

Шлюбний договір також може бути розірваний за рішенням суду. Зокрема, це відбувається у разі неможливості виконання умов шлюбного договору.

Відповідно до ст. 103 Сімейного кодексу України, шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, установлених Цивільним кодексом України.

Визнання шлюбного договору недійсним потрібно відрізнити від його розірвання. У разі розірванні шлюбного договору його дія припиняється на майбутнє, а при визнанні цього договору недійсним він вважається недійсним з моменту його укладення. Але варто зазначити, що незалежно від того, чи подружжя добровільно розірвали шлюбний договір, чи в судовому порядку був розірваний або визнаний недійсним, – у всякому разі шлюбний союз жінки та чоловіка продовжуватиметься⁹⁷⁰.

---

⁹⁷⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 528; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 255.

Ми погоджуємося з думкою авторів, про те, що після розлучення подружжя не вправі вносити зміни в шлюбний договір, зокрема в ту частину, яка продовжує діяти у випадку розлучення⁹⁷¹.

Зокрема, підставами визнання шлюбного договору недійсним є:

- 1) порушення нотаріальної форми договору;
- 2) неналежний суб'єктний склад (укладення недієздатними особами, або які не мають необхідного обсягу дієздатності, а також неповнолітніми особами, які вступають у шлюб, без згоди їхніх батьків або піклувальників;
- 3) зменшення обсягу прав дитини, встановлених законодавством України;
- 4) включення умов, які ставлять одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище;
- 5) укладення договору під впливом обману, насильства;
- 6) порушення шлюбним договором норм закону та ін.

Батьки не вправі укласти шлюбний договір, за яким дитина буде позбавлена права на аліменти, права на отримання майна у власність, права на проживання в певному житловому приміщенні тощо. Водночас не викликає сумніву, що шлюбний договір не може зменшувати будь-яких майнових прав дитини, беззастережно до місця їх нормативного закріплення: в Сімейному кодексі або в інших нормативних актах. Тому точніше буде вказівка на те, що шлюбний договір не може зменшувати прав дитини, встановлених законодавством⁹⁷².

Зауважуємо, що визнання шлюбного договору недійсним не впливає на долю шлюбу: він продовжує своє існування незалежно від цього. І навпаки, визнання шлюбу недійсним тягне недійсність шлюбного договору. Це свідчить про залежність шлюбного договору від шлюбу та певну підпорядкованість першого другому⁹⁷³.

---

⁹⁷¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 528; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 255.

⁹⁷² Сімейне право України : підручник / за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкова. URL: life.pravda.com.ua/society/2013/02/26/122043

⁹⁷³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 528; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 256.

Відповідно до ч. 3 ст. 31 Сімейного кодексу України, особа, що відмовилася від шлюбу, зобов'язана відшкодувати другій стороні затрати, які були їй завдані у зв'язку з приготуванням реєстрації шлюбу та весілля. На нашу думку, до витрат можна віднести і матеріальні витрати на складання та укладення в нотаріальному порядку шлюбного договору.

6.8. Особливості провадження нотаріального процесу посвідчення заповітів

Заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, яке складається у письмовій формі, зі зазначенням місця й часу його складання та посвідчується нотаріусом або спеціально уповноваженими на це посадовими особами. Право на заповіт здійснюється особисто фізичною особою з повною цивільною дієздатністю, а вчинення заповіту через представника не допускається. Тобто заповідач реалізує своє право розпорядження майном на випадок смерті.

Перелік суб'єктів, які мають право посвідчувати заповіт, встановлено у ч. 3 ст. 1247 Цивільного кодексу України. Зокрема, до таких осіб законодавець відносить нотаріусів та інших посадових осіб, визначених у ст.ст. 1251, 1252 Цивільного кодексу⁹⁷⁴.

За порядком посвідчення заповіти поділяються на три групи: звичайний; заповіт при свідках; секретний заповіт.

Звичайний заповіт посвідчується за правилами ст. 1247 ЦК України⁹⁷⁵. Заповіт складається у письмовій формі, зі зазначенням місця та часу його складання. У заповіті заповідач може записати загалом все належне йому майно або визначену певну частину одному або декільком фізичним чи юридичним особам, територіальній громаді, державі.

Заповіт за участю свідків укладається відповідно до ст. 1253 Цивільного кодексу України.

Законодавець встановлює два види посвідчення заповітів при свідках. У першому це відбувається за бажанням запові-

---

⁹⁷⁴ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹⁷⁵ Там само.

дача, а у другому – обов'язкова присутність свідків під час посвідчення заповіту регулюється ст.ст. 1248, 1252 Цивільного кодексу України⁹⁷⁶.

Нотаріус посвідчує заповіти лише фізичних осіб з повною цивільною дієздатністю, зокрема подружжя, які складені відповідно до вимог ст.ст. 1233–1257 ЦК України та подані нотаріусу. Посвідчення заповіту через представників не допускається.

І нотаріус, і відповідна посадова чи службова особа перед посвідченням заповіту зобов'язані роз'яснити заповідачеві його права, а саме:

- заповідати майно одній або кільком особам незалежно від їх входження до кола спадкоємців за законом, іншим учасникам цивільних відносин;

- у разі складення заповіту на користь кількох осіб зазначити в ньому, в яких частинах заповідається майно кожному зі спадкоємців;

- залишити за заповітом усе своє майно або частку його, зокрема предмети домашньої обстановки та вжитку, а також заповісти майно, яке стане його власністю в майбутньому і на яке він матиме право в день його смерті;

- позбавити в заповіті права спадкоємства одного, кількох або всіх спадкоємців за законом;

- зробити заповідальний відказ, або легат;

- у будь-який час змінити чи скасувати зроблений ним заповіт, склавши новий, або заявою відмінити складений заповіт;

- призначити виконавця заповіту (за його згодою), який виступає гарантом здійснення волі заповідача⁹⁷⁷.

Не можуть скласти заповіт: повнолітні особи, які визнані в судовому порядку недієздатними (наприклад, особи, які не здатні усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними внаслідок хронічного, стійкого психологічного розладу); повнолітні особи з обмеженою цивільною дієздатністю, згідно

---

⁹⁷⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹⁷⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 530; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 257.

з рішенням суду внаслідок зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо⁹⁷⁸.

Під час посвідчення заповіту від заповідача не вимагається подання доказів, які підтверджують його право на майно, що заповідається.

Нотаріус посвідчує заповіт, який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. Нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним, про що зазначається перед його підписом.

Згідно з Положенням про Спадковий реєстр, нотаріус, посадова особа органу місцевого самоврядування, інша посадова чи службова особа обов'язково в тексті заповіту повинні вказати дату та місце народження заповідача⁹⁷⁹.

У заповіті зазначаються місце і час складення заповіту, дата й місце народження заповідача, та заповіт особисто підписує заповідач.

Якщо заповідач унаслідок фізичної вади, хвороби або з будь-яких інших причин не може власноручно підписати заповіт, за дорученням заповідача він може бути підписаний іншою фізичною особою. Натомість фізична особа, на користь якої заповідається майно, не вправі підписувати заповіт за заповідача.

Нотаріус при посвідченні заповіту зобов'язаний роз'яснити заповідачу зміст ст. 1241 Цивільного кодексу України про право на обов'язкову частку у спадщині та зміст ст. 1307 Цивільного кодексу України щодо нікчемності заповіту на майно, яке є предметом спадкового договору⁹⁸⁰.

⁹⁷⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 530; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 257.

⁹⁷⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 53–532; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 257; Долинська М. С. Довідник посадових осіб. К. : Юстінія. 2007. С. 223; Dolynska Mariia. Theoretical-legal and applied aspects of the notarial procedure concerning the certification of wills. *Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine* : monograph / edited by authors. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2018. p. 62–84.

⁹⁸⁰ Там само.

На бажання заповідача, а також у разі, якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, посвідчення заповіту має відбуватись не менше ніж при двох свідках (особах з повною цивільною дієздатністю).

Свідком може бути фізична особа, що має повну цивільну дієздатність. Однак не може виступати свідком при посвідченні заповіту: нотаріус; особи, на користь яких складено заповіт; члени сім'ї та близькі родичі спадкоємців за заповітом; особи, які не можуть прочитати або підписати заповіт.

О. Кухарев стверджує, що залучені до процесу посвідчення свідки мають засвідчити таке:

а) заповідач на момент складення та посвідчення заповіту розумів значення своїх дій та міг керувати ними (такий факт може бути встановлений свідками лише візуально);

б) заповідач висловив свою істинну волю, до нього не застосовувався психічний або фізичний вплив;

в) заповідач особисто підписав заповіт або на його прохання заповіт підписала в його присутності інша особа⁹⁸¹.

Також у заповіті за участю свідків необхідно вказати прізвище, ім'я та по батькові свідка, дату його народження, місце проживання, зазначити реквізити паспорта чи іншого документа, на підставі якого встановлено особу свідка⁹⁸².

Законодавцем наголошено, що свідки обов'язково мусять прочитати заповіт вголос та підписатися на ньому.

Свідок несе відповідальність за шкоду, заподіяну ним внаслідок розголошення відомостей, що стали йому відомі у зв'язку з його участю у вчиненні нотаріальної дії, в установленому законодавством порядку.

Заповіт має бути складений так, щоб розпорядження заповідача не викликало незрозумілостей чи суперечок після

---

⁹⁸¹ Кухарев О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. посіб. К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. С. 109.

⁹⁸² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 531–532; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 257; Долинська М. С. Довідник посадових осіб. К. : Юстінія. 2007. С. 223; Dolynska Mariia. Theoretical-legal and applied aspects of the notarial procedure concerning the certification of wills. *Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine* : monograph / edited by authors. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2018. p. 62–84.

відкриття спадщини. Нотаріус перевіряє, чи не містить заповіт розпоряджень, що суперечать вимогам законодавства⁹⁸³.

За заповітом майно може бути заповідане тільки у власність. Заповідач може покласти на спадкоємця, до якого переходить, зокрема, житловий будинок, квартира або інше рухоме чи нерухоме майно, зобов'язання надати іншій особі право користування цим майном або певною його частиною⁹⁸⁴.

Нотаріус, посадова чи службова особа вправі посвідчити заповіт з умовою. Зокрема, заповідач може обумовити виникнення права на спадщину в особи, що призначена у заповіті, наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо). До заповіту може бути включено розпорядження немайнового характеру (наприклад, визначення місця і форми здійснення ритуалу поховання заповідача, бажання призначити опіку над неповнолітнім, виконання дій, спрямованих на здійснення певної суспільно корисної мети тощо). Однак умова, визначена у заповіті, повинна існувати на час відкриття спадщини і є нікчемною, якщо суперечить закону або моральним засадам суспільства⁹⁸⁵.

У разі, якщо особа-заводач зазначає у заповіті умову про додержання моральних засад суспільства, то треба звернутися до положень Закону України «Про захист суспільної моралі», де суспільна мораль розкривається як сукупність правил поведінки та етичних норм, які базуються на уявленнях людей про добро, честь, гідність, а також на культурних та духовних цінностях⁹⁸⁶.

---

⁹⁸³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 532; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 257; Долинська М. С. Довідник посадових осіб. К. : Юстінія. 2007. С. 225; Dolynska Mariia. Theoretical-legal and applied aspects of the notarial procedure concerning the certification of wills. *Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine* : monograph / edited by authors. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2018. p. 62–84.

⁹⁸⁴ Там само.

⁹⁸⁵ Там само.

⁹⁸⁶ Там само.

Нотаріуси посвідчують секретні заповіти, не ознайомлюючись з їхнім змістом. Нотаріус повинен роз'яснювати заповідачу, що текст заповіту має бути викладений так, щоб розпорядження заповідача не викликало неясностей чи суперечок після відкриття спадщини⁹⁸⁷.

Секретний заповіт подається нотаріусу особою, що його склала, у заклеєному конверті. На конверті має бути особистий підпис заповідача. Якщо підпис на конверті проставлений заповідачем не в присутності нотаріуса, заповідач повинен особисто підтвердити, що підпис на конверті зроблений ним.

Нотаріус ставить на конверті, у якому міститься секретний заповіт, посвідчувальний напис про посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту, скріплює його печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує. На конверті зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, дата народження заповідача і дата прийняття на зберігання цього заповіту. Секретний заповіт приймається нотаріусом на зберігання без складання опису.

Доречно зауважити, що секретні заповіти не надто поширені в Україні. Зокрема, існує проблема з оголошенням секретного заповіту. Нотаріуси-практики пропонують вирішувати проблему так: під час засвідчення підпису заповідача на секретному заповіті йому пропонується окремо до заповіту скласти список осіб, яких би нотаріус мав запросити при оголошенні заповіту⁹⁸⁸.

Законодавець у ст. 1243 Цивільного кодексу передбачив право подружжя скласти спільний заповіт, яким призначаються спадкоємці певних об'єктів лише спільної сумісної власності.

---

⁹⁸⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 532; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 258; Долинська М. С. Довідник посадових осіб. К. : Юстінія. 2007. С. 225; Dolynska Mariia. Theoretical-legal and applied aspects of the notarial procedure concerning the certification of wills. *Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine* : monograph / edited by authors. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2018. p. 62–84.

⁹⁸⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 533; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 259.

На нашу думку, специфіка такого заповіту полягає в тому, що:

- заповідається по такому заповіту лише майно, яке було спільною сумісною власністю;
- одержати спадкове майно повинна особа, яка визначена подружжям за домовленістю між ними;
- той із подружжя, який пережив, продовжує жити у звичайному для нього майновому середовищі⁹⁸⁹.

Варто наголосити на тому, що у випадку смерті одного з подружжя його частка в спадковому майні не входить до загальної спадкової маси, а переходить до другого з подружжя. Також законодавець встановив, що пережилий чоловік (дружина) не вправі відчужити майно, що було спільною сумісною власністю подружжя та об'єктом спільного заповіту.

Спадкоємцями заповіту подружжя будуть особи, які зазначені в їхньому заповіті, проте вступити у володіння майном вони зможуть лише після смерті обох з подружжя.

Відповідно до ч. 3 ст. 1243 Цивільного кодексу, за життя обох з подружжя кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту, і така відмова мусить бути нотаріально посвідчена. Однак вказана заява не може скасувати в частині складений спільний заповіт подружжя. Вважаємо, в такому разі потрібне обов'язкове скасування попередньо складеного спільного заповіту обома членами подружжя.

На практиці заповіт подружжя не набув значного поширення. У випадку смерті одного з подружжя другий (який залишився в живих та не є людиною похилого віку) переважно змінює свою думку щодо майбутнього спадкоємця. Тому більшість нотаріусів пропонує кожному з подружжя скласти окремий заповіт на частину нажитого за час перебування в зареєстрованому шлюбі майна⁹⁹⁰.

Має рацію Н. Василина, що після розірвання шлюбу колишнє подружжя не позбавляється можливості залишити

---

⁹⁸⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 533; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 259.

⁹⁹⁰ Там само. С. 260.

за собою право на збереження їхнього заповіту щодо майна, яка є їхньою спільною сумісною власністю⁹⁹¹.

Відомості про заповіти, зміни до нього та його скасування підлягають обов'язковій державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, установленому Положенням про Спадковий реєстр, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 07.07.2011 р. № 1810/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11.07.2011 р. за № 831/19569. Зокрема, згідно з пунктом 2.1.1 Положення, реєстратором до Спадкового реєстру вносяться такі відомості щодо заповідача (заповідачів у разі посвідчення спільного заповіту подружжя): прізвища та імена, по батькові (за наявності) заповідача (заповідачів); реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб – платників податків або причина його відсутності; місце проживання або місцеперебування; дата й місце (якщо воно невідоме – назва країни) народження. Тож перелічені відомості мають бути обов'язково зазначені в тексті заповіту⁹⁹².

В умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Спадкового реєстру нотаріальне посвідчення заповіту, внесення змін до нього та його скасування здійснюються без використання цього реєстру з подальшим внесенням до нього відповідних відомостей протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу.

Довідки про наявність складеного заповіту, за винятком заповідача, видаються тільки після смерті заповідача за умови подання свідоцтва (нотаріально засвідченої копії) про його смерть.

---

⁹⁹¹ Васирина Н. В. Право на заповіт та окремі питання його реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія право. Випуск 28. Том 1. С. 111.

⁹⁹² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 534–535; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 260.

6.9. Особливості провадження нотаріального процесу щодо прийняття у депозит грошових сум та цінних паперів

Однією з нотаріальних дій, що зрідка трапляються у нотаріальній практиці, є прийняття у депозит грошових сум та цінних паперів.

Прийняття у депозит грошових сум та цінних паперів – це така нотаріальна дія, яка підтверджує внесення у депозит нотаріуса вказаних сум або цінних паперів, що означає факт виконання особою певних зобов'язань перед кредитором.

Доречно зауважити, що депозит нотаріуса істотно відрізняється від банківського депозиту, який врегульований ст. 1058 Цивільного кодексу України⁹⁹³.

Відповідно до ст. 537 Цивільного кодексу України, боржник вправі виконати свій обов'язок шляхом внесення належних з нього кредиторів грошей або цінних паперів у депозит приватного нотаріуса, державної нотаріальної контори або на рахунок ескроу лише у певних випадках:

- по-перше, у разі відсутності кредитора або уповноваженої ним особи у місці виконання зобов'язання;
- по-друге, коли кредитор або уповноважені ним особи ухиляються від прийняття виконання або в разі іншого прострочення з їхнього боку(сторони);
- по-третє, коли відсутній представник недійсного кредитора⁹⁹⁴.

Отож законодавець установлює конкретні, виключні випадки прийняття у депозит грошових сум і цінних паперів саме у такому разі, коли є неможливим виконання зобов'язання боржником безпосередньо кредитору⁹⁹⁵.

Заразом зауважимо, що не потрібно сприймати внесення грошових коштів чи цінних паперів на депозитний рахунок приватного нотаріуса або державної нотаріальної

---

⁹⁹³ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

⁹⁹⁴ Там само.

⁹⁹⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 593.

контори як обов'язок боржника. Останній не повинен виконувати зобов'язання саме так⁹⁹⁶.

Як правильно зазначає К. Кашковський, закон надає право боржнику в разі відсутності кредитора, іншого порушення з його сторони, зайняти пасивну позицію, чекаючи першої можливості виконати свої обов'язки⁹⁹⁷.

Порядок внесення цінних паперів, що існують в електронній формі, в депозит нотаріуса (нотаріальної контори) або на відповідний рахунок ескроу в цінних паперах встановлюється законодавством про депозитарну систему України⁹⁹⁸.

Внесення на депозит нотаріуса цінних паперів, що існують в паперовій формі, здійснюється шляхом вручення нотаріусу сертифіката таких цінних паперів.

Порядок внесення цінних паперів, що існують в електронній формі, в депозит нотаріуса (нотаріальної контори) або на відповідний рахунок ескроу в цінних паперах встановлюється законодавством про депозитарну систему України.

Внесення на депозит нотаріуса цінних паперів, що існують у паперовій формі, здійснюється шляхом вручення нотаріусу сертифіката таких цінних паперів.

Сторони правочину, зокрема і попереднього, можуть домовитись про депонування грошових сум у депозиті нотаріуса з метою виконання зобов'язань та наступного їх безготівкового перерахування нотаріусом особі, на ім'я якої вони були внесені безготівковим шляхом, у зв'язку з настанням певної події, що обумовлена договором.

У разі настання певної події, що обумовлена договором, нотаріус в день звернення або не пізніше наступного робочого дня передає безготівковим шляхом гроші особі, на ім'я якої вони були задепоновані, за її заявою, в якій мають бути зазначені реквізити для перерахування. У разі ненастання

---

⁹⁹⁶ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 550.

⁹⁹⁷ Кашковський К. В. Цивільно-правові проблеми виконання грошових зобов'язань шляхом внесення боргу в депозит нотаріуса. *Держава і право*. 2003. Вип. 21. С. 326.

⁹⁹⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

певної події, що обумовлена договором, нотаріус повертає безготівковим шляхом гроші з депозиту особі, що їх внесла, за її заявою⁹⁹⁹.

Прийняття нотаріусом грошових сум і цінних паперів проводиться тільки за місцем виконання зобов'язання.

Для вчинення вказаної нотаріальної дії нотаріусу необхідно подати відповідну заяву, яка реєструється у книзі вхідної кореспонденції та є підставою для вчинення нотаріальної дії.

Таку заяву подають: заінтересована особа (боржник) або ліквідатор громадянина-підприємця, визнаного банкрутом.

Законодавцем встановлено вимоги до заяви боржника, яка подається нотаріусу, а саме:

- щодо особи, від якої прийнято внесок у депозит, а також щодо особи, для передачі якій його внесено, зокрема:

- для фізичних осіб – прізвище, ім'я, по батькові, серія та номер паспорта, коли та ким він був виданий, місце проживання та реєстраційний номер облікової картки платника податків;

- для юридичних осіб – найменування, місцезнаходження та податковий номер, реквізити поточного рахунку, відкритого в установі банку (якщо місцезнаходження або інші відомості щодо особи, для передачі якій робиться внесок, невідомі, то в заяві вказуються останні відомі особі, що звернулася до нотаріуса, відомості);

- щодо мети чи виконання якого зобов'язання зроблено внесок;

- щодо причин, з яких зобов'язання не може бути виконано безпосередньо¹⁰⁰⁰.

Зауважуємо, що лише за бажанням особи до заяви можуть бути включені обґрунтування та розрахунок, згідно з яким робиться внесок.

Якщо ж у депозит передаються цінні папери, які випущені у документарній формі, то у заяві зазначається їх сумарна номінальна вартість.

---

⁹⁹⁹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹⁰⁰⁰ Там само.

У разі невказання боржником місцезнаходження кредитора і нотаріусу це місцезнаходження невідоме, тоді боржник попереджається про те, що повідомлення кредитора про внесення грошей або цінних паперів у депозит є його обов'язком.

Зміст заяви ліквідатора громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, також врегульовано Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Така заява повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові ліквідатора громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, з посиланням на реквізити постанови господарського суду, що призначив ліквідатора; прізвище, ім'я, по батькові, серію та номер паспорта, коли та ким він був виданий, місце проживання та номер картки платника податків у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, найменування господарського суду (що визначається за законом розпорядником коштів боржника), прізвище та ініціали судді, що прийняв постанову про визнання громадянина-підприємця банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, щодо мети чи виконання якого зобов'язання зроблено внесок¹⁰⁰¹.

Унесення особою грошових сум у депозит державного нотаріуса або державної нотаріальної контори проводиться будь-яким шляхом внесення переказу готівки через банки або безготівковим перерахуванням сум з рахунку особи на окремий поточний рахунок приватного нотаріуса тощо. Для зберігання грошових сум, прийнятих у депозит державними нотаріальними конторами, в органах державного казначейства відкриваються відповідні рахунки для обліку депозитних сум.

У разі надходження грошових сум та цінних паперів нотаріус повинен повідомити кредитора. На вимогу кредитора нотаріус видає йому належні грошові суми або цінні папери.

Однак, якщо грошові суми або цінні папери були внесені в депозит нотаріуса ліквідатором громадянина-підприємця, то про їх надходження нотаріус повідомляє господарський суд, що визнав громадянина-підприємця банкрутом, і за рішенням господарського суду видає їх з депозиту¹⁰⁰².

¹⁰⁰¹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹⁰⁰² Там само.

Документами, що підтверджують внесок боржника, є виписки з рахунків, які свідчать про надходження відповідних сум особі, котра внесла грошові суми в депозит; нотаріусом видається квитанція встановленого зразка, яка складається з двох частин. Заразом права частина квитанції (квитанція) видається особі, яка внесла грошову суму в депозит, а ліва її частина (корінець квитанції) залишається у справах державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса. На прохання боржника напис про внесок може бути зроблений на поданому документі, що встановлює заборгованість або з якого випливає внесення грошових сум чи цінних паперів у депозит.

Обов'язковими реквізитами квитанції є:

– відомості щодо особи, від якої прийняті в депозит грошові суми, а також щодо особи, для якої вони вносяться (далі – депонент):

– для фізичних осіб – прізвище, ім'я, по батькові, серія та номер паспорта, коли та ким він був виданий, місце проживання та ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів;

– для юридичних осіб – найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України, реквізити поточного рахунку, відкритого в установі банку (якщо місцезнаходження депонента невідоме, то нотаріусом у квитанції вказуються останні дані, які відомі особі, що звернулася щодо внесення у депозит грошових сум);

– з якою метою чи для виконання якого зобов'язання внесено суму в депозит;

– розмір грошової суми, унесеної у депозит¹⁰⁰³.

У разі внесення у депозит цінних паперів нотаріусом видається квитанція встановленого зразка. Водночас нотаріусом вказується сумарна номінальна вартість цінних паперів, що прийняті в депозит.

Під час прийняття в депозит цінних паперів на зворотному боці квитанції і корінця квитанції зазначаються вид цінних паперів, їх кількість та сумарна номінальна вартість.

---

¹⁰⁰³ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

У разі прийняття у депозит для передачі за належністю грошових сум або цінних паперів державними нотаріусами справляється державне мито в розмірі, установленому чинним законодавством; приватними нотаріусами справляється плата відповідно до ст. 31 Закону України «Про нотаріат». Особа, що внесла в депозит грошові суми або цінні папери, або її уповноважений представник повинна розписатися на корінці квитанції.

Якщо під час ужиття заходів з охорони спадкового майна нотаріусом будуть виявлені грошові суми (цінні папери), які залишилися після померлого, вони вносяться на відповідні рахунки для обліку депозитних сум державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса, про що випикується відповідна квитанція. Квитанція підшивається до спадкової справи, а її корінець залишається у справах державної нотаріальної контори чи у справах приватного нотаріуса. А в квитанції зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, що вживав заходів щодо охорони спадкового майна; прізвище, ім'я, по батькові та останнє місце проживання спадкодавця; розмір грошових коштів або сумарна номінальна вартість цінних паперів, унесених нотаріусом у депозит¹⁰⁰⁴.

На звороті корінця квитанції вказується номер спадкової справи, у якій зберігається квитанція.

Облік депозитних операцій здійснюється державними нотаріальними конторами та приватними нотаріусами в двох книгах: книзі обліку депозитних операцій та книзі обліку особових рахунків депонентів.

Надходження грошових сум та цінних паперів обліковується в прибутковій частині книги обліку депозитних операцій. У графі 1 вказується порядковий номер запису; у графі 2 – дата надходження грошових сум або цінних паперів у депозит; у графі 3 – прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи (найменування юридичної особи), прізвище, ім'я та по батькові ліквідатора громадянина-підприємця, від якого прийняті грошові суми або цінні папери; за яким зобов'язанням

---

¹⁰⁰⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

або в рахунок яких платежів вони внесені; у графі 4 – номер виданої квитанції; у графах 5, 6 вказуються відповідно розмір внесеної у депозит грошової суми, вид, кількість, номінальна вартість та реквізити цінних паперів, унесених у депозит; у графі 7 – номер особового рахунку депонента. У разі, якщо грошові суми або цінні папери внесені в депозит нотаріуса ліквідатором громадянина-підприємця, депонентом є відповідний господарський суд, що визнав громадянина-підприємця банкрутом¹⁰⁰⁵.

Видача грошових сум та цінних паперів обліковується у видатковій частині книги обліку депозитних операцій. У графі 1 вказується порядковий номер запису; у графі 2 – дата видачі грошових сум або цінних паперів; у графі 3 – прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи (найменування юридичної особи), якій видано (перераховано) грошові суми або цінні папери, підстава видачі; у графі 4 – номер платіжного доручення; у графах 5 і 6 зазначаються, відповідно, розмір виданих (перерахованих) грошових сум або вид, кількість, номінальна вартість та реквізити цінних паперів; у графі 7 – номер особового рахунку депонента¹⁰⁰⁶.

Наприкінці кожного місяця в прибутковій та видатковій частинах книги обліку депозитних операцій підбиваються підсумки за графами 5 і 6, вираховуються залишки коштів за депозитними операціями на перше число наступного місяця, а також вказуються суми нарахованих банком відсотків за зберігання на поточних рахунках грошових сум у разі, якщо нарахування останніх передбачається укладеним з банком договором про розрахунково-касове обслуговування. Залишки депозитних сум та суми відсотків станом на перше число кожного місяця звіряються зі сумами, вказаними у виписках з окремих поточних рахунків, відкритих у банківських установах.

Унесення відомостей про грошові суми або цінні папери, що надійшли в депозит, до книги обліку депозитних операцій є підставою для відображення відповідних сум на особових

---

¹⁰⁰⁵ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹⁰⁰⁶ Там само.

рахунках депонентів у книзі обліку особових рахунків депонентів.

Нотаріусом у депозит приймаються цінні папери, випущені в документарній формі. Нотаріус складає їх опис у трьох примірниках, кожен з яких підписується особою, що вносить цінні папери в депозит. Прийняті в депозит цінні папери в опечатаних пакетах, на яких зазначається їх сумарна номінальна вартість та в які вкладається один примірник опису, зберігаються в сейфі нотаріуса. В описі вказуються: найменування та місцезнаходження державної нотаріальної контори або прізвище, ім'я, по батькові та нотаріальний округ приватного нотаріуса, кількість, вид, сумарна номінальна вартість та реквізити цінних паперів¹⁰⁰⁷.

Видача з депозиту грошових сум або цінних паперів здійснюється за заявою, яку подає депонент, за заявою та рішенням господарського суду, які подає ліквідатор громадянина-підприємця. На заяві нотаріусом здійснюється службова відмітка про встановлення особи депонента, ліквідатора громадянина-підприємця, реквізити документа, на підставі якого особу було встановлено, та вказується документ, що підтверджує право на одержання депозитних сум (свідоцтво про право на спадщину, рішення суду, довіреність тощо).

Видача банками грошових сум депонентам проводиться на підставі платіжних доручень приватних нотаріусів шляхом безготівкового перерахування на рахунок депонента або переказу коштів для виплати депоненту готівкою в банку. Копія платіжного доручення, на підставі якого перераховано грошові суми, залишається у справах державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса.

Повернення грошових сум і цінних паперів особі, що внесла їх у депозит, допускається лише за згодою депонента. Вимога про повернення грошових сум і цінних паперів і згода на їх повернення мають бути оформлені письмово.

Невितребувані з депозиту грошові суми та цінні папери, що підлягають передачі фізичним та юридичним особам,

---

¹⁰⁰⁷ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

зберігаються в депозиті державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса протягом одного року, після спливу якого підлягають перерахуванню до Державного бюджету України в порядку, установленому чинним законодавством України¹⁰⁰⁸.

Грошові суми, що зберігаються в органах Державної казначейської служби України, спрямовуються до загального фонду державного бюджету України, як інші неподаткові надходження. До державного бюджету наприкінці бюджетного року перераховуються також суми нарахованих банком відсотків за зберігання на поточних рахунках грошових сум, зданих у депозит. Перерахування невитребуваних грошових сум до бюджету відображається у графі 8 Книги обліку особових рахунків депонентів.

Книги обліку депозитних операцій, обліку особових рахунків депонентів, квитанційні книжки мають бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою та підписом посадової особи Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції із зазначенням кількості аркушів, що містяться в них.

У разі ліквідації державної нотаріальної контори або припинення приватної нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, що вчиняв нотаріальні дії по прийняттю грошей та цінних паперів у депозит нотаріуса, за наказом управління юстиції, до сфери управління якого належить державна нотаріальна контора чи яким зареєстрована приватна нотаріальна діяльність приватного нотаріуса, за наявності залишків грошових коштів на поточних рахунках для ведення депозитних операцій та цінних паперів, що внесені в депозит такої державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса, ці кошти передаються для продовження ведення депозитних операцій до іншої державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса для зберігання та передання депонентам у межах нотаріального округу та з дотриманням правил, встановлених Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України¹⁰⁰⁹.

---

¹⁰⁰⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹⁰⁰⁹ Там само.

6.10. Нотаріальний порядок засвідчення вірності копій документів і витягів з них

Засвідчення вірності копій документів і виписок з них було одним із найпоширеніших видів нотаріальних дій, що вчиняють українські нотаріуси.

Згідно зі ст. 75 Закону України «Про нотаріат», державні та приватні нотаріуси, посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, засвідчують вірність копій документів, виданих підприємствами, установами і організаціями, за умови, що ці документи не суперечать законові, мають юридичне значення і засвідчення вірності їхніх копій не заборонено законом.

До вказаного переліку нотаріальних органів доцільно додати службових осіб консульських установ України, які, згідно з п. 5 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про нотаріат», також мають право засвідчувати вірність копій документів і виписок з них.

Перед засвідченням вірності копій (фотокопій) нотаріус ознайомлюється з оригіналом документа й надає йому правову оцінку¹⁰¹⁰.

Засвідчуючи вірність копій документів, що видані юридичними особами, нотаріуси перевіряють дотримання таких умов:

- відповідність таких документів закону;
- документи мають юридичне значення;
- засвідчення вірності копій таких документів не заборонено законом¹⁰¹¹.

Невідповідними закону визнаються документи, що мають протизаконний зміст або порочать честь та гідність громадянина, ділову репутацію юридичної особи. Юридичне значення мають усі документи, що стосуються прав та законних інтересів фізичних або юридичних осіб, незалежно від того, чи свідчать вони про існування тих чи інших правовідносин

---

¹⁰¹⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 600; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 283.

¹⁰¹¹ Там само.

у минулому або теперішньому, оскільки можуть підтвердити правомірність певних вимог, існування певних фактів тощо¹⁰¹².

Вірність копії документа, виданого громадянином (фізичною особою), засвідчується у тих випадках, коли справжністю підпису громадянина на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування або службовою особою консульської установи чи підприємством, установою, організацією за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування громадянина.

Не допускається засвідчення вірності копії (фотокопії) з документа, на підставі якого відповідні установи видають оригінал документа (довідки про народження дитини, довідки про смерть), а також засвідчення вірності копії (фотокопії) з додатка без пред'явлення основного документа (витягу зі залікової відомості, диплому).

Вірність копії з копії документа може бути засвідчена державним та приватним нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування, службовими особами консульських установ України, якщо вірність копії засвідчена в нотаріальному порядку або якщо ця копія видана установою, підприємством, організацією, що видали оригінал документа. В останньому випадку копія документа мусить бути викладена на бланку заданого підприємства, установи, організації з відміткою про те, що оригінал документа знаходиться на цьому підприємстві, в установі, організації¹⁰¹³.

Вірність копії з копії рішення суду (витяг із нього) може бути засвідчена нотаріусом за наявності відмітки про те, що це рішення набрало законної сили і що оригінал рішення знаходиться в суді зі зазначенням номера справи.

Засвідчення копій офіційних документів, які видаються органами реєстрації актів цивільного стану і надалі використовуватимуться за кордоном, нотаріусами здійснюється лише після попередньої легалізації оригіналів цих документів або проставляння апостиля.

---

¹⁰¹² Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. С. 183.

¹⁰¹³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 602; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 283–284.

Вірність виписки може бути засвідчена лише у тому разі, коли її зроблено з документа, в якому містяться рішення кількох не зв'язаних між собою питань. Виписка повинна відтворювати повний текст частини документа з певного питання.

Нотаріус не має права засвідчувати вірність копії з документів, які містять підчистки та дописки, необумовлені виправлення, закреслені слова. Не приймаються для вчинення нотаріальної дії документи, що написані олівцем, містять нечіткий, нерозбірливий текст, стертий або такий, що не читається, відбиток печатки.

Не можна засвідчити вірність копії з документа, який складається з декількох непрономерованих та непрошитих аркушів. Крім того, нотаріус повинен встановити, чи повноважним органом виданий документ, копію якого треба засвідчити, чи є у наявності всі належні реквізити документа¹⁰¹⁴.

У разі, якщо документ викликає сумнів у нотаріуса, останній вправі направити документ на експертизу. Водночас він виносить постанову про направлення документа на експертизу з докладним викладенням обставин, які спонукали його до такого рішення, та переліком питань, що потребують висновку експерта.

Якщо копія документа викладена неправильно чи неграмотно, нотаріус пропонує особі, яка звернулася з приводу вчинення нотаріальної дії, виправити її або скласти нову. На прохання заінтересованої особи нотаріус сам може виготовити копію.

Нотаріус зобов'язаний звірити з оригіналом копію чи витяг із документа, вірність яких він засвідчує.

Нотаріально засвідчена копія має містити точний текст оригінального документа, текст посвідчувального напису про засвідчення вірності копії, де зазначаються відсутність або наявність обумовлених виправлень в оригіналі та інших особливостей (підпис особи, що підписала документ, та печатка не відтворюються, а замінюються словами «підпис» та «печатка»), підпис нотаріуса, повне найменування державної

---

¹⁰¹⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 603. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 284.

нотаріальної контори, печатку нотаріуса або державної нотаріальної контори. У документі, який складається з декількох прошитих аркушів, кількість їх засвідчується підписом нотаріуса і прикладенням печатки.

Фотокопія-витяг з багатосторінкового документа засвідчується за правилами засвідчення вірності копій з урахуванням положень, встановлених у пп. 5.3 п. 5 гл. 7 розд. 2 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, із зазначенням відомостей про загальну кількість сторінок, що містить оригінал документа, та переліку сторінок, з яких виготовлена така фотокопія-витяг, у посвідчувальному написі.

На вимогу фізичних або юридичних осіб, щодо яких вчинялася нотаріальна дія, нотаріуси вправі видавати копії документів, що зберігаються у справах державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву або приватного нотаріуса. Вірність таких копій засвідчується за правилами цієї глави з проставленням відмітки «Зі справ нотаріальної контори (архіву, приватного нотаріуса)»¹⁰¹⁵.

6.11. Нотаріальний порядок засвідчення вірності перекладу

Нотаріус засвідчує вірність перекладу документа з однієї мови на іншу, якщо він знає відповідні мови. Якщо нотаріус не знає відповідних мов (однієї з них), переклад документа може бути зроблено перекладачем, а нотаріус засвідчує фактично не вірність перекладу, а справжність підпису перекладача¹⁰¹⁶.

Вчиняючи таку нотаріальну дію, нотаріус встановлює особу і заявника, що надав документ для перекладу, і перекладача. Крім того, обов'язково надається документ, який підтверджує кваліфікацію перекладача.

У тому разі, якщо документ виданий державними органами інших країн, його переклад та засвідчення вірності перекладу здійснюються тільки за наявності на документі

---

¹⁰¹⁵ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 603; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 284.

¹⁰¹⁶ Там само. С. 285.

позначки про легалізацію, тобто відмітки консула або консульської установи про те, що цей документ відповідає законодавству країни, де він виданий, і що підписи посадових осіб на документі не викликають сумніву в їх достовірності. Однак позначки про легалізацію не вимагається, якщо існує угода між Україною та відповідною державою.

Оформлення перекладу тексту може здійснюватися двома способами. Якщо під час здійснення нотаріальної дії (посвідчення угоди, засвідчення вірності копії та ін.) одночасно вчиняється й переклад на іншу мову, то переклад розміщується поруч з оригіналом угоди, копією тощо на одній сторінці, розділений вертикально рисою так, щоб оригінальний текст розташовувався на лівому боці, а переклад – на правому.

Переклад має бути зроблений з усього тексту документа, що перекладається, і закінчуватися підписами. Під перекладом ставиться підпис перекладача.

Зауважуємо, що посвідчувальний напис виконується під текстами документа і перекладу з нього¹⁰¹⁷.

Переклад може бути оформлений на окремому від оригіналу або копії аркуші. Тоді переклад прикріплюється до оригіналу, прошнуровується і скріплюється підписом нотаріуса і його печаткою. Під час запису в реєстр зазначаються основні реквізити і короткий зміст перекладеного документа, а також відомості про його легалізацію (у належних випадках¹⁰¹⁸).

6.12. Нотаріальний порядок засвідчення справжності підпису на документах

Нотаріус засвідчує справжність підпису на документах, крім тих, які відповідно до закону або за вимогою сторін підлягають нотаріальному посвідченню.

Державний та приватний нотаріус, службова особа консульських установ, посадова особа органу місцевого самоврядування, начальник установи виконання покарань засвід-

---

¹⁰¹⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 604; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 285.

¹⁰¹⁸ Там само.

чують справжність підпису на документах, зміст яких не суперечить законіві і які не мають характеру угод та не містять у собі відомостей, що порочать честь і гідність людей¹⁰¹⁹.

Отже, при посвідченні справжності підпису на документах нотаріус встановлює такі обставини:

- зміст документа не суперечить закону;
- документ не містить відомостей, що порочать честь та гідність людини;
- документ не має характеру правочину¹⁰²⁰.

Однак на правочині може бути засвідчена справжність підпису особи, що підписалась за іншу особу, яка не могла це зробити власноручно внаслідок фізичної вади, хвороби або з інших поважних причин. В такому разі нотаріус установлює особу і того, хто підписався, і того, за кого ця особа підписалась.

Нотаріус, службова особа консульської установи, посадова особа органу місцевого самоврядування, засвідчуючи справжність підпису, не посвідчують факти, викладені у документі, а лише підтверджують, що підпис зроблено певною особою.

Законодавство передбачає лише один виняток із цього правила: справжність підпису на такому документі може бути засвідчена у випадку, якщо документ призначений для подання до компетентних органів іншої держави.

При засвідченні зразків підписів посадових осіб юридичних осіб на картках, що подаються до Національного банку України, комерційних банків з метою відкриття рахунків, нотаріус перевіряє: обсяг правоздатності юридичної особи; справжність підписів посадових осіб; повноваження посадових осіб на право підпису.

На підтвердження повноважень на право підпису нотаріусу подаються наказ про призначення на посаду, протокол про обрання посадової особи, довіреність на ім'я керівника, видана вищим органом управління юридичної особи тощо. За наявності технічних можливостей роботи з електронними документами нотаріус засвідчує справжність електронного

---

¹⁰¹⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 604; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 284–285.

¹⁰²⁰ Там само.

цифрового підпису на таких документах та вчиняє посвідчувальний напис¹⁰²¹.

Нотаріус не може засвідчувати справжність підпису фізичної особи на документі, у якому стверджуються обставини, право посвідчення яких належить лише відповідному державному органу (час народження, шлюбу, смерті, наявність хвороби, інвалідності, права власності на майно тощо). Справжність підпису на зазначеному документі може бути засвідчена у разі, якщо документ призначений для подання до компетентних органів іншої держави¹⁰²².

Також нотаріус засвідчує справжність кваліфікованого електронного підпису, враховуючи положення порядку вчинення нотаріальних дій з використанням кваліфікованого електронного підпису чи печатки.

6.13. Особливості провадження нотаріального процесу щодо передачі заяв

На підставі ст. 84 Закону України «Про нотаріат» нотаріус передає заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним особам та юридичним особам.

Наголошуємо, що державний чи приватний нотаріус передає заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам лише на підставі усного звернення заінтересованих осіб¹⁰²³.

Зазвичай це заяви, що зачіпають майнові інтереси осіб, які їх передають. При передачі заяв установлюється, що вони не суперечать закону і не містять відомостей, які порочать честь і гідність людини. Заяви подаються нотаріусу належно оформленими не менше ніж у двох примірниках, один з яких передається поштою зі зворотним повідомленням або особисто адресатам під розписку.

---

¹⁰²¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 605; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 285.

¹⁰²² Там само.

¹⁰²³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 579.

Заяви можуть передаватися також із використанням технічних засобів. У цьому разі другий примірник заяви повертається особі, що її подала. У разі направлення заяви поштою вона доповнюється супровідним листом нотаріуса, примірник якого додається до залишеного в нотаріальній конторі примірника заяви. На ньому зазначається реєстровий номер, під яким нотаріус зареєстрував передачу заяви, і робиться позначка про сплату державного мита¹⁰²⁴.

Під час особистої передачі заяви нотаріус бере від адресата розписку в отриманні заяви. Вона може бути вчинена одержувачем на другому примірнику заяви, який зберігається у нотаріуса. У розписці треба зазначити повне найменування адресата, найменування документа та час його отримання.

У разі відмови від отримання адресатові пропонується викласти причини такої відмови. Текст розписки скріплюється підписом особи, що отримала документ. Якщо документ отримувачем представник юридичної особи, то у розписці, крім підпису, мають бути зазначені посада представника, його прізвище, ім'я, по батькові та проставлена печатка цієї юридичної особи¹⁰²⁵.

На прохання особи, що подала заяву, їй видається свідоцтво про передання заяви. У свідоцтві наводиться зміст одержаної на заяву відповіді або те, що відповідь у встановлений у заяві строк не надійшла.

Передавання заяви та видача свідоцтва про передання заяви є самостійними нотаріальними діями і реєструються в реєстрі нотаріальних дій під окремими номерами. Особа, що звертається до нотаріуса по вчинення такої нотаріальної дії, не тільки сплачує державне мито, а й бере на себе витрати, пов'язані зі поштовою пересилкою чи з використанням інших технічних засобів¹⁰²⁶.

---

¹⁰²⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 579.

¹⁰²⁵ Там само.

¹⁰²⁶ Там само.

6.14. Особливості провадження нотаріального процесу щодо посвідчення фактів

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України передбачає нотаріальне посвідчення таких фактів: що фізична особа є живою, що фізична особа перебуває у певному місці.

Нотаріус за усним зверненням фізичної особи посвідчує факт, що фізична особа є живою. Нотаріус за усним зверненням фізичної особи посвідчує факт перебування її в певному місці.

Посвідчення факту, що фізична особа є живою, та факту перебування її в певному місці проводиться як під час візиту фізичної особи до нотаріуса, так і поза приміщенням, що є робочим місцем нотаріуса.

Заразом потрібно зауважити, що факти про те, що малолітня дитина, недієздатна фізична особа є живою чи перебуває в певному місці, посвідчуються за усним зверненням її законних представників (батьків, усиновлювачів, опікуна)¹⁰²⁷.

Факти, що неповнолітня дитина, фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, є живою чи перебуває в певному місці, посвідчуються за їхнім усним зверненням та за згодою на це законних представників (батьків, усиновлювачів, піклувальників), викладеною з дотриманням вимог Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, щодо посвідчення правочинів за участю неповнолітніх, а також осіб, над якими встановлено піклування.

Під час посвідчення цих фактів встановлюється особа громадян (і неповнолітніх, і їхніх законних представників). Письмової заяви від осіб, що бажають отримати свідоцтво про посвідчення таких фактів, або їхніх законних представників не вимагається, достатньо усного звернення до нотаріуса.

На підтвердження таких фактів видаються свідоцтва, де зазначаються: місце та час видачі; прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса; прізвище, ім'я, по батькові громадянина, що звернувся; підтвердження факту, що він живий; місце його проживання або перебування; місце та обставини, при яких нотаріус

---

¹⁰²⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 581; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 286.

впевнився, що зазначена фізична особа є живою (особиста явка до нотаріуса, у лікарні, у місцях позбавлення волі, удома тощо), або підтвердження того, що у певний час фізична особа перебувала у певному місці (зазначаються точний час та адреса нотаріальної контори, робочого місця приватного нотаріуса, адреса іншого місця, де перебував громадянин, – лікарні, житлового будинку тощо); вказівка на встановлення особи громадянина; номер за реєстром; відомості про сплату державного мита; печатка та підпис нотаріуса¹⁰²⁸.

Особлива форма існує для свідоцтв про посвідчення фактів, що неповнолітня фізична особа є живою або перебуває у певному місці. Крім перелічених реквізитів, у таких свідоцтвах зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові законного представника та його статус (батько, матір, опікун, піклувальник), відомості про встановлення їх особи.

Свідоцтво має бути складене у двох примірниках, один з яких залишається у справах нотаріуса.

Також нотаріус посвідчує час пред'явлення документа за усним зверненням заінтересованої особи. Водночас нотаріус особисто ознайомлюється зі змістом пред'явленого документа.

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про нотаріат», нотаріус посвідчує час пред'явлення йому документа. Документи, про посвідчення часу пред'явлення яких просить фізична особа, можуть бути доволі різними: автореферати, описи винаходів, посвідчення про відрядження, літературні твори. Під час вчинення цієї нотаріальної дії нотаріус установлює особу заявника та фіксує час звернення. На підтвердження цієї обставини нотаріус робить посвідчувальний напис на документі зі зазначенням особи, що його пред'явила. Якщо одночасно пред'явлено декілька документів, посвідчувальний напис вчинюється на кожному з них і державне мито або плата за вчинення нотаріальної дії стягується за пред'явлення кожного документа. У тих випадках, коли документ викладений на декількох аркушах, нотаріус при вчиненні посвідчувального напису повинен прошити такий документ та скріпити печаткою.

---

¹⁰²⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 581; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 286.

6.15. Нотаріальний порядок вчинення морських протестів

Морський протест визнається як офіційна заява капітана морського судна, якою протоколюється факт аварії судна або псування вантажу на такому судні. Нотаріус вправі тільки скласти акт про заявлений йому протест¹⁰²⁹.

З метою забезпечення доказів для охорони прав і законних інтересів судновласника капітан судна звертається до нотаріуса з письмовою заявою про подію, яка мала місце в період плавання або стоянки судна і яка може стати підставою для пред'явлення до судновласника майнових вимог.

Заява про морський протест має містити опис подій, що сталися, і заходів, ужитих капітаном для забезпечення охорони довіреного йому майна.

На підтвердження обставин, викладених у заяві про морський протест, нотаріусу в межах строків, установлених чинним законодавством, повинно бути подано для огляду судовий журнал і засвідчений капітаном витяг зі судового журналу.

Заява про морський протест має бути подана нотаріусу в порту України в строки, установлені чинним законодавством України, зокрема відповідно до ст.ст. 343–344 Кодексу торговельного мореплавства України.

Передбачено, що заява про морський протест робиться протягом двадцяти чотирьох годин з моменту оформлення проходу судна в порт. Якщо подати заяву про морський протест у встановлені строки неможливо, то про причини цього має бути зазначено в заяві про морський протест.

Складання акта про морський протест відбувається в декілька етапів.

По-перше, звернення капітана судна до нотаріуса шляхом подання відповідної заяви.

На наступному етапі нотаріус проводить опитування самого капітана і, за можливості, не менше чотирьох свідків з-поміж членів судової команди, зокрема двох, що належать

---

¹⁰²⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 589.

до осіб командного складу, про факт аварії судна або псування вантажу на такому судні. Отже, складання акту про морський протест відбувається нотаріусом на підставі заяви капітана, даних судового журналу, а також опитування самого капітана і, за можливості, не менше чотирьох свідків з числа членів судової команди, зокрема й двох, що належать до осіб командного складу. Нотаріус складає акт про морський протест та засвідчує його своїм підписом і скріплює своєю нотаріальною печаткою¹⁰³⁰.

Нотаріус видає один примірник акта про морський протест капітанові або уповноваженій ним особі, а другий примірник (зі заявою капітана та витягом зі судового журналу) залишається у матеріалах нотаріуса або державної нотаріальної справи.

Акт про морський протест може використовуватися судовласником як доказ, наприклад, про відсутність його вини щодо зіпсування певного майна.

Відповідно до ст. 342 Кодексу торговельного мореплавства України, морський протест заявляється:

– у порту України – нотаріусу або іншій посадовій особі, на яку законодавством України покладено здійснення нотаріальних дій;

– в іноземному порту – консулу України або компетентним посадовим особам іноземної держави у порядку, встановленому законодавством цієї держави.

Отже, на території нашої держави право на вчинення морського протесту мають тільки державні та приватні нотаріуси, які складають акти про морські протести лише щодо українських суден. Якщо потрібно зробити заяву про певну подію капітаном іноземного судна, то він повинен звернутися до іноземної консульської установи в Україні¹⁰³¹.

---

¹⁰³⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 589–590.

¹⁰³¹ Там само. С. 590.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть загальні правила посвідчення правочинів нотаріуса-ми України.
2. Які особливості посвідчення шлюбних договорів?
3. Охарактеризуйте відмінності у посвідченні договорів ренти та спадкових договорів.
4. Що не може бути предметом іпотеки?
8. Засвідчення копій яких документів не допускається?
9. Для яких правочинів нотаріальна форма є обов'язковою?
10. Яких правил має дотримуватися нотаріус при посвідченні правочинів щодо відчуження нерухомого майна, яке перебуває у спільній власності?
11. Які заповіти прирівнюються до нотаріально посвідчених?

НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОСВІДЧЕННЯ БЕЗСПІРНИХ ПРАВ

7.1. Безспірні права як об'єкт правової нотаріальної охорони

Як відомо, нотаріальна діяльність, яка є видом безспірної цивільної юрисдикції, спрямована насамперед на захист та охорону прав і фізичних, і юридичних осіб.

Вчиняючи нотаріальну діяльність нотаріус (посадова особа органу місцевого самоврядування, чи інша посадова чи службова особа, уповноважена на це) здійснює специфічну правову форму діяльності, суть якої полягає в тому, що в межах її здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріусом (іншою, визначеною законодавством, особою) юрисдикційних повноважень у безспірних справах¹⁰³².

Ми поділяємо думку Л. Єфіменка, що посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, є не лише спрямованістю нотаріату, а є також складовою механізму нотаріальної охорони цивільних прав та інтересів і захисту порушених прав¹⁰³³.

Загальновідомо, що нотаріат покликаний виконувати функцію охорони та захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб (які гарантовані Конституцією України та цивільним законодавством) шляхом вчинення нотаріальних дій державними та приватними нотаріусами від імені держави¹⁰³⁴. Однак, ми не поділяємо думку науковців,

¹⁰³² Долинська М. С. Нотаріальне процесуальне право України: поняття та джерела. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 101. URL: http://www.pap.in.ua/6_2017/29.pdf

¹⁰³³ Єфіменко Л. В. *Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності* : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2013. С. 17.

¹⁰³⁴ Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №.4. С. 163.

які пропонують віднести захист цивільних прав нотаріусом до адміністративної форми, пояснюючи це фактом призначення нотаріуса на посаду, а також контролем за виконанням професійних обов'язків нотаріуса органом юстиції, а нотаріальні органи вважати або органами державного управління з адміністративним характером діяльності¹⁰³⁵, або органами, які є по своїй суті адміністративними, але з особливим статусом¹⁰³⁶.

Т. Підлубна стверджує, що нотаріус не працює на правах адміністративного органу, не управляє якою-небудь сферою, а застосовує норми права, як і суд. Автор акцентує на тому, що правова природа нотаріату не управлінська, а правозастосовна. Хоча органи управління також займаються правозастосуванням, але для них більш характерне застосування норм права у формі оперативно-виконавчої діяльності, під якою розуміють організацію виконання правових норм, позитив не регулювання за допомогою індивідуальних актів¹⁰³⁷.

На думку Д. Чечот, під час здійснення захисту цивільних прав нотаріус виступає як приватна особа, яка реалізує надані їй публічно-правові повноваження. За своєю функціональною природою діяльність нотаріусів найбільш близька до діяльності суду, оскільки здійснюється в інтересах фізичних та юридичних осіб і має метою функцію контролю та врегулювання цивільних правовідносин¹⁰³⁸.

Має рацію Х. Майкут, стверджуючи, що на відміну від судової діяльності, предметом якої є здебільшого спори про право, специфіка розгляду справ нотаріальними органами полягає в тому, що повноваження нотаріуса поширюється винятково на вирішення безспірних справ. Водночас потрібно зазначити,

---

¹⁰³⁵ Радзівська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні. К. : Юрінком Інтер, 2000. С. 15.

¹⁰³⁶ Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ . 2009. С. 21–22.

¹⁰³⁷ Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецького університету: Правознавство*. 2010. Вип. 533. С. 45.

¹⁰³⁸ Чечот Д. М. Неисковые производства. М. : «Юридическая литература», 1973. С. 14–15.

що захист прав нотаріусами не має остаточного характеру. Дії нотаріальних органів можуть бути оскаржені в суді¹⁰³⁹.

Як правильно зауважують вчені, серед яких І. Череватенко, нотаріальна діяльність в дечому має спільні риси із судовою діяльністю, однак вона здійснюється за допомогою інших засобів та методів. Предметом судової діяльності виступають спори про майнове право¹⁰⁴⁰.

Ці нотаріальні інструменти впливають із виключної мети нотаріальної діяльності, яка має превентивний або попереджувальний зміст (характер). Загальновідомо, що нотаріуси можуть посвідчувати лише безспірні права та безспірні факти.

Діяльність нотаріату є одним із видів правозастосовної та юрисдикційної діяльності. Нотаріус вчиняючи нотаріальні дії, зокрема й здійснює заходи щодо захисту прав, свобод та законних інтересів всіх суб'єктів нотаріального процесу.

Законодавець у ст. 15 Цивільного кодексу України закріплює право кожної особи (фізичної чи юридичної) на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

Ми вважаємо слушною позицію, Є. Харитонова, який виділяє такі форми захисту цивільних прав: судовий захист (ст. 16 ЦК України), адміністративний захист (ст. 17 ЦК України), захист нотаріусом (ст. 18 ЦК України), самозахист (ст. 19 ЦК України), захист за допомогою інших громадських, державних та міжнародних інституцій та органів¹⁰⁴¹.

Погоджуємось з українськими вченими, що у державі існує як загальний, так і спеціальний порядок захисту порушеного права. Спеціальний порядок охоплює нотаріальний захист, а також адміністративний захист. Загальний порядок порушеного права відбувається у судовому порядку¹⁰⁴².

---

¹⁰³⁹ Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2013. Вип. 6-1(2). С. 67. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)_18)

¹⁰⁴⁰ Череватенко І. Безспірність права як умла реалізації повноважень нотаріальних органів. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 368.

¹⁰⁴¹ Харитонов Є. О., Саніахметова Н. О. *Цивільне право України* : підручник. К. : Істина, 2003. С. 183.

¹⁰⁴² Долиська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 164.

Наприклад, нотаріальний порядок захисту порушеного права врегульовано ст. 18 Цивільного кодексу України (вчинення виконавчого напису на борговому документі), а також ст. 5 Закону України «Про нотаріат», яка встановлює обов'язки нотаріуса. Зокрема, законодавець зобов'язує нотаріуса сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав і захисті законних інтересів.

В. Марченко та Н. Саутенко справедливо зазначають, що редакція ст. 18 Цивільного кодексу України звужує роль нотаріуса лише до захисту цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису, ігноруючи охоронну функцію, та не відображає всієї суті нотаріату, що призводить до невикористання всіх можливостей та потенціалу цього інституту¹⁰⁴³.

О. Мацегорін вважає, що виходячи із положень глави третьої ЦК України «Захист цивільних прав та інтересів» впливає, що під захистом потрібно розуміти дії уповноваженого суб'єкта, а також діяльність юрисдикційних органів та осіб, які у передбаченому законом порядку зобов'язані вжити достатніх заходів для поновлення порушеного, оспорюваного чи невизнаного цивільного права¹⁰⁴⁴.

З огляду на наведене, І. Бережна доходить висновку, що тільки вчинення виконавчого напису здійснюється нотаріусом у той час, коли суб'єктивне цивільне право особи вже порушено. Автор вважає, що лише виконавчий напис є основним позасудовим безспірним способом примусового виконання зобов'язань, який дає змогу кредиторі при дотриманні певних формальних вимог за допомогою нотаріуса здійснити швидке поновлення своїх порушених прав у разі невиконання боржником своїх обов'язків¹⁰⁴⁵.

---

¹⁰⁴³ Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої. Серія «Коментарі та аналітика». Х. : ФОП Колісник А. А., 2010. С. 193–194.

¹⁰⁴⁴ Мацегорін О. І. Поняття та зміст захисту цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 144.

¹⁰⁴⁵ Бережна І. Г. Способи захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом. *Форум права*. 2012. № 4. С. 82. URL: <http://arhive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12bigtin.pdf>.

Як справедливо зазначає С. Фурса, «наслідком вчинення будь-якої нотаріальної дії є винесений нотаріусом акт, який є завершальною складовою нотаріальної дії. Правові акти, які є волевиявленням нотаріуса на вчинення нотаріальних дій та фіксують їх результати, оформляються нотаріусом, згідно з законом, у письмовій формі, шляхом вчинення або ж різних написів, або ж оформленням певного свідоцтва чи складенням акту тощо»¹⁰⁴⁶.

Ми погоджуємося з думкою Н. Паламарчук, що поняття «нотаріальна форма захисту цивільного права» необхідно розуміти у єдності матеріального і процесуального аспектах. У матеріальному розумінні нотаріальна форма захисту цивільного права – це комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів стосовно відновлення порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, а також попередження порушення права, що здійснюється нотаріусом (державним чи приватним). Нотаріальна форма захисту у процесуальному значенні – це способи здійснення процесуальних дій, що виконуються за певними правилами у певному порядку нотаріусом. Автор має рацію, стверджуючи, що нотаріальна форма захисту є самостійним видом юрисдикційної форми захисту цивільних прав. Вказаній формі властиві такі риси:

- 1) є публічно-приватною формою захисту цивільних прав, що обумовлено правовим статусом нотаріуса;
- 2) обмежується межами безспірної цивільної юрисдикції;
- 3) є процедурною, оскільки здійснюється відповідно до правил вчинення нотаріальних дій;
- 4) є літеральною, оскільки здійснюється шляхом прийняття (підготовки, видання) письмового акту¹⁰⁴⁷.

На нашу думку, до нотаріальної форми захисту цивільних прав також потрібно віднести вчинення дій не лише нотаріусами, але й іншими посадовими чи службовими

---

¹⁰⁴⁶ Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. С. 551.

¹⁰⁴⁷ Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 116. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6(2)_33)

особами, уповноваженими на це законом (квазінотаріальними органами)¹⁰⁴⁸.

Науковці та практики нотаріату Н. Паламарчук¹⁰⁴⁹, В. Марченко та Н. Саутенко¹⁰⁵⁰ вважають, що способами захисту нотаріусом цивільних прав фізичних та юридичних осіб є вчинення таких нотаріальних дій: накладення нотаріусами заборони щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно) та транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації; прийняття на зберігання документів; посвідчення фактів, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту, та фактів, що особа є живою, перебування фізичної особи в певному місці, часу пред'явлення документів; прийняття нотаріусами в депозит грошових сум та цінних паперів; вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна, що за своєю суттю сприяють захисту нотаріусами цивільних прав громадян та юридичних осіб.

Крім перелічених нотаріальних дій, Н. Паламарчук до способів захисту нотаріусом цивільних прав фізичних та юридичних осіб також відносить: опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме; засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчення справжності підпису на документах; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу¹⁰⁵¹.

Отже, вчинення всіх видів вчинюваних нотаріальних дій, передбачених ст. 34 Закону України «Про нотаріат», потрібно

---

¹⁰⁴⁸ Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 165.

¹⁰⁴⁹ Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 116–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6(2)_33)

¹⁰⁵⁰ Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої. Серія «Коментарі та аналітика». Х. : ФОП Колісник А. А., 2010. С. 193–194.

¹⁰⁵¹ Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 116–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6(2)_33)

віднести до нотаріальних способів захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, для яких вчиняться такі нотаріальні дії.

На нашу думку, діяльність державних та приватних нотаріусів щодо захисту прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу починається ще з моменту звернення фізичної особи чи юридичної особи, громадського формування за консультацією по певних правових питаннях¹⁰⁵².

Від якості отриманої правової консультації, фізична особа самостійно вирішує питання яким способом вона буде захищати своїх права та законні інтереси.

Ми погоджуємося з думкою Х. Майкут, що право на захист кожний учасник цивільних правовідносин здійснює на свій розсуд за власним волевиявленням. Сьогодні в уповноваженої особи є достатньо широкий вибір форм захисту цивільних прав та інтересів. У кожному конкретному випадку особа, права та інтереси якої порушені, самостійно вирішує всі питання, пов'язані з вибором засобів захисту та їх практичної реалізації, про ефективність і доцільність використання тієї чи іншої форми захисту, зокрема нотаріальної¹⁰⁵³.

7.2. Повноваження нотаріуса під час провадження нотаріального процесу щодо посвідчення безспірних прав

Ми погоджуємося з думкою І. Череватенко, що обов'язок нашої держави щодо охорони безспірних прав фізичних та юридичних осіб зводиться не лише до встановлення, поновлення, визнання на підтвердження невизнаних, порушених чи оспорюваних прав, а й до не допущення їх невизнання, порушення або оспорення¹⁰⁵⁴.

---

¹⁰⁵² Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №.4 С. 163–166.

¹⁰⁵³ Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2013. Вип. 6-1(2). С. 67. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)_18)

¹⁰⁵⁴ Череватенко І. М. Нотаріальне провадження щодо посвідчення безспірних прав : монографія. Харків : Право. 2017. С. 33.

Діяльність нотаріату є одним із видів правозастосовної та юрисдикційної діяльності. Нотаріус, вчиняючи нотаріальні дії, здійснює заходи щодо захисту прав, свобод та законних інтересів всіх суб'єктів нотаріального процесу. Здійснення всіх видів вчинюваних нотаріальних дій, передбачених ст. 34 Закону України «Про нотаріат», потрібно віднести до нотаріальних способів захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, для яких проводять такі нотаріальні дії. На нашу думку, діяльність державних та приватних нотаріусів щодо захисту прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу починається ще з моменту звернення фізичної особи чи юридичної особи, громадського формування за консультацією по певних правових питаннях¹⁰⁵⁵.

Від якості отриманої правової консультації, фізична особа самостійно вирішує питання, яким способом вона буде захищати своїх права та законні інтереси.

Наприклад, громадянка К. похилого віку бажає, щоби після смерті власником її будинку був внук О., хоча у неї є непрацездатна дочка М. Нотаріус повинен роз'яснити громадянці К. право на складення заповіту, однак зазначити, що непрацездатна дочка М. має право на обов'язкову частку в спадщині. Одночасно нотаріус повинен роз'яснити право складення як спадкового договору, так і договорів довічного утримання (догляду) та ренти, а також договору дарування (вказуючи умови кожного з договорів). Отримавши правову інформацію, громадянка К. повинна самостійно вирішити:

- 1) який з видів правочину вона буде укладати;
- 2) способи захисту цивільних прав та законних своїх інтересів при житті;
- 3) способи захисту цивільних прав непрацездатної дочки М.;
- 4) не укладати ніякі правочини, а спадкування буде відбуватися за законом.

У разі звернення особи до нотаріуса за захистом своїх цивільних прав та законних інтересів, учасник нотаріального

---

¹⁰⁵⁵ Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 165.

процесу надіється на отримання належної висококваліфікованої нотаріальної консультації та нотаріальний захист. З огляду на конкретну ситуацію нотаріус пропонує особі способи захисту цивільних прав, відповідно до чинного законодавства¹⁰⁵⁶.

Варто зазначити, що посадові та службові особи органів квазінотаріату, які здебільшого посвідчують заповіти та довіреності, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, не завжди можуть надати кваліфіковану правову консультацію. Відсутність у вказаних осіб правничої (юридичної) освіти, а також практичного досвіду у складанні юридичних документів на практиці приводить до порушення норм чинного законодавства по складанні та посвідченні заповітів та довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених¹⁰⁵⁷.

Має рацію І. Череватенко, яка стверджує, що охорона безспірних прав здійснюється через створення умов, що унеможливають їх порушення у майбутньому¹⁰⁵⁸.

Отже, нотаріальна діяльність – це насамперед професійна непідприємницька діяльність державних та приватних нотаріусів, спрямована на сприяння громадянам, підприємствам, установам, громадським формуванням та організаціям у здійснення їхніх права на захист законних інтересів, яка здійснюється шляхом вчинення ними як нотаріальних дій відповідно до чинного законодавства України, так і вчинення інших дій, передбачених законодавством України, з метою надання їм юридичної вірогідності¹⁰⁵⁹.

Встановлення в нотаріальному процесі підстав набуття безспірних прав відображається в обов'язку нотаріуса виконувати загальні та спеціальні правила вчинення нотаріальних дій¹⁰⁶⁰.

---

¹⁰⁵⁶ Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 165.

¹⁰⁵⁷ Там само.

¹⁰⁵⁸ Череватенко І. М. Нотаріальне провадження щодо посвідчення безспірних прав : монографія. Х. : Право. 2017. С. 33.

¹⁰⁵⁹ Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 165.

¹⁰⁶⁰ Череватенко І. М. Безспірність права як умова реалізації повноважень нотаріальних органів. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 371.

На думку І. Череватенко, критеріями безспірності прав, які посвідчуються державними та приватними нотаріусами є:

- 1) відсутність спору між заінтересованими особами;
- 2) необхідність забезпечення державного контролю наявності визначених законом підстав набуття таких прав;
- 3) наявність передбачених законом доказів – документів на підтвердження підстав вчинення конкретних нотаріальних дій¹⁰⁶¹.

Ми погоджуємося, що безспірні права є також об'єктом охорони під час вчинення нотаріусами (державними та приватними) нотаріальних проваджень щодо їх посвідчення.

Прикладом таких нотаріальних дій можуть слугувати видача: свідоцтв про право на спадщину як по заповіту, так і закону, свідоцтва на частку в спільному майні подружжя, свідоцтва про придбання майна з публічних торгів (аукціонів).

Якщо з приводу видачі вказаних свідоцтв виникає спір, то це вирішується лише у судовому порядку. Це відбувається навіть у тому разі, коли одна із сторін спору уже звернулася до державного чи приватного нотаріуса за оформленням відповідного свідоцтва.

Якщо спори не виникають щодо видачі вказаних свідоцтв, то державні та приватні нотаріуси вчинять нотаріальні дії спираючись на аксіому, що вищевказані права є безспірними.

7.3. Нотаріальні акти-документи в нотаріальному провадженні щодо посвідчення безспірних прав

Дійсно, держава через нотаріальний акт, який приймає нотаріус, здійснює охорону (захист) цивільних прав.

Реальність самої охорони або захисту цивільних прав нотаріусом забезпечується за допомогою публічності нотаріальної діяльності, а саме: нотаріус вчиняє нотаріальні дії від імені держави, що передбачає здійснення ним державно-владних повноважень.

---

¹⁰⁶¹ Череватенко І. М. Безспірність права як умова реалізації повноважень нотаріальних органів. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 369.

На думку М. Дякович, встановлений дозвільний порядок нотаріальної діяльності, який передбачає особливі кваліфікаційні вимоги до кандидатів на посаду нотаріуса, гарантії нотаріальної діяльності, які забезпечують неупередженість та незалежність нотаріальної діяльності, створюють необхідні умови для встановлення у кожному окремому випадку фактичного складу, необхідного для прийняття нотаріального акту. Завдяки зазначеним умовам, які передують створенню нотаріального акту, він виконує низку особливо важливих завдань, наділений доказовою і виконавчою силою, є вагомим інструментом в охороні та захисті прав та законних інтересів осіб, які звертаються до нотаріуса. Автор констатує, що нотаріальний акт – це, по суті, акт правозастосування норм цивільного права¹⁰⁶².

Заслуговує на увагу як належно підтверджений висновок М. Дякович про те, що нотаріальна охорона суб'єктивних прав і законних інтересів учасників цивільних правовідносин полягає у створенні певних правових гарантій суб'єктивного права на випадок його можливого порушення. На підтвердження посвідченого права або факту нотаріусом створюється нотаріальний акт, який кваліфікується як доказ. На захист порушеного або оспорюваного права чи факту, який підтверджений нотаріальним актом, застосовується спрощений порядок у межах нотаріального процесу¹⁰⁶³.

Поняття «акт» (від лат. *actus* – дія, *actum* – документ) у праві означає:

1) дію, вчинок громадянина або посадової (службової) особи;

2) документ, який видається державним органом, органом місцевого самоврядування, посадовою (службовою) особою або громадською організацією у межах їх компетенції: закон, указ, постанова, наказ, розпорядження, а також інші документи, що засвідчують юридичні факти¹⁰⁶⁴.

---

¹⁰⁶² Дякович М. М. Нотаріальний акт як інструмент охорони (захисту) прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2013_9_4

¹⁰⁶³ Там само.

¹⁰⁶⁴ Акт. *Юридична енциклопедія* : в 6 томах (редкол. : Ю. С. Шемшученко (головн. ред.) та ін.). К. : Українська енциклопедія, Т. 1: А–Г. 1998. 672 с.

Ерве Клер вважає, що двома головними ознаками нотаріального акту є його доказова та виконавча сила¹⁰⁶⁵.

На думку М. Дякович, тут йдеться не про конструктивні ознаки нотаріального акта, а саме про властивості наслідкового характеру такого акта¹⁰⁶⁶.

Судові органи Європейського союзу не лишилися осторонь цього питання. Так, у постанові суду європейської спільноти UNIBANK від 17.06.1999 р. виокремлено три критерії, які дають можливість вважати документ нотаріальним актом.

Зокрема, нотаріальний акт повинен відповідати таким вимогам: бути посвідчений представником публічної влади, який виконує свої службові обов'язки; бути аутентичним по формі і змісту; сам по собі підлягати виконанню¹⁰⁶⁷.

Важливою ознакою акта, на думку М. Дякович, є форма його прийняття, належність якої забезпечується тим, що нотаріальний акт повинен бути посвідчений (прийнятий) представником публічної влади¹⁰⁶⁸.

Аутентичність як ознака нотаріального акта означає презумпцію достовірності його походження, яка належить до його доказової сили і є однією із властивостей нотаріального акта¹⁰⁶⁹.

Нотаріальні акти як акти аутентичні є основою цивільно-правової концепції превентивного правосуддя. У країнах англосаксонської правової системи здебільшого акцентується на повсякденному правосудді, коли суди здійснюють соціальну політику держави через вирішення спорів. А в країнах цивілістичних правових традицій основні цінності суспільства захищаються, за загальним правилом, шляхом, так званого, превентивного правосуддя і саме нотаріус латинського типу виконує тут доволі важливу роль¹⁰⁷⁰.

---

¹⁰⁶⁵ Дякович М. М. Нотаріальний акт як інструмент охорони (захисту) прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 20–27.

¹⁰⁶⁶ Там само.

¹⁰⁶⁷ Cour de justice de la communauté européenne 17 juin 1999. URL: <http://curia.europa.eu>

¹⁰⁶⁸ Цивилистические правовые традиции под вопросом / пер. з франц. М. : Волтерс Клувер. 2007. 95 с.

¹⁰⁶⁹ Там само.

¹⁰⁷⁰ Там само. С. 68.

Оскільки український нотаріат є частиною Міжнародного Союзу Латинського нотаріату, тому українська модель системи нотаріату повинна відповідати Фундаментальним принципам латинського нотаріату¹⁰⁷¹.

Фундаментальні принципи латинського нотаріату поділені на чотири частини. З погляду теми цього дослідження, окрему увагу варто приділити другому розділу під назвою «Нотаріальний документ», який є найбільшим за обсягом, та охоплює сім принципів.

Основним принципом провадження латинського нотаріату на нашу думку є визначення поняття нотаріальної дії, що вчиняється нотаріусом. Тобто, це такі нотаріальні дії, що стосуються будь-яких юридичних операцій, які посвідчуються нотаріально¹⁰⁷².

Достовірність або справжність цих нотаріальних дій стоується «підпису, змісту та дати документа»¹⁰⁷³.

Тобто, нотаріус під час складання нотаріальної дії повинен належно засвідчити:

- а) зміст нотаріальної дії або акту;
- б) дату складання нотаріусом нотаріальної дії;
- в) справжність підписів (підпису) на нотаріальних актах (правочинах).

Також виокремлено обов'язки нотаріусів щодо складених нотаріальних актів, а саме: збереження посвідчених нотаріальних актів нотаріусами, реєстрація посвідчених нотаріусами актів у реєстрі (нотаріальному).

Наступним принципом латинського нотаріату щодо здійснення нотаріального процесу є принцип дотримання нотаріусами «приписів закону» або принцип законності. Він охоплює:

- а) інтерпретування нотаріусом волі клієнтів – зацікавлених осіб;

---

¹⁰⁷¹ Фундаментальні принципи системи латинського нотаріату. URL: <http://pri.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/>

¹⁰⁷² Долинська М. С. До питання застосування окремих принципів латинського нотаріату в провадженні нотаріального процесу в Україні: *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : збірник тез доповідей учасників науково-практ. семінару (13 лист. 2020 р.) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

¹⁰⁷³ Фундаментальні принципи системи латинського нотаріату. URL: <http://pri.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/>

б) адаптація форми волі осіб, які звертаються до нотаріуса самим нотаріусом, згідно із законодавством;

в) перевірку нотаріусами при вчиненні нотаріальної дії:

– особи клієнтів, які звернулися до нього за вчиненням нотаріальних дій,

– правоздатності осіб, які звернулися до нього за вчиненням нотаріальних дій,

– законності повноважень сторін нотаріального акту,

– волевиявлення сторін нотаріального акту під час укладення нотаріальних дій: чи свідомо та вільно та у присутності вказаного нотаріуса.

Не менш значущим є принцип авторства нотаріуса вчиненої ним нотаріальної дії.

Під час вчинення нотаріальної дії нотаріусу надано право прийняти або відхилити проєкт нотаріальної дії, який представлено йому сторонами акту. Також нотаріус вправі внести зміни до запропонованого проєкту (на розсуд самого нотаріуса), погоджуючи це зі сторонами такої дії.

Наступне правило стосується видачі копій оригіналів документів, які знаходяться на зберіганні у нотаріуса.

Водночас наголошено на тому, що копії оригіналів документів, є рівносильними як і оригінали.

На нашу думку, у цьому разі йдеться про дублікати нотаріальних документів, які зберігаються у нотаріуса.

Однак видавати вказані копії документів можна лише визначеній категорії осіб, тобто таких, які є визначеними національним законодавством кожної країни із членів МСН.

Дуже велике значення у провадженні нотаріального процесу, за латинською моделлю, має принцип, за яким нотаріальні документи мають дві презумпції: законності та правильності складеного нотаріусом нотаріального документу і можуть бути оскарженими тільки виключно у судовому порядку.

До вказаного додано, що нотаріальні документи наділені двома силами (значеннями): доказовою та виконавчою.

Шостий принцип латинського нотаріату встановлює, що нотаріальними діями також потрібно вважати:

а) засвідчення підписів і на документах, зокрема приватних;

б) засвідчення вірності копій або «відповідності їх оригіналам документів»;

в) інші види дій, які визначає «національне законодавство» кожної країни (члена МСН).

Останній у цій підгрупі принципів латинського нотаріату наголошує на тому, що «нотаріальні дії» повинні насамперед, відповідати окресленим принципам (латинського нотаріату), зокрема:

а) зобов'язані бути визнаними всіма державами (вважаємо, що членами МСН);

б) вчинені нотаріальні дії повинні породжувати однакові права та обов'язки, що існують в країнах латинського нотаріату (за походженням).

Я погоджуюся з В. Чернишом, що з погляду цього дослідження, певного «концептуального переосмислення» вимагають принципи, які встановлюють поняття нотаріального акту загалом, а також поділ актів, згідно з якими:

– оригінали нотаріальних актів повинні зберігатися у нотаріуса;

– оригінали нотаріальних актів повинні бути передані нотаріусом сторонам¹⁰⁷⁴.

Отже, під час провадження нотаріального процесу українські нотаріуси застосовують практично всі принципи латинського нотаріату, що стосуються порядку вчинення нотаріальних дій¹⁰⁷⁵.

7.4. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя

Видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя

---

¹⁰⁷⁴ Черниш Володимир. Питання становлення та функціонування органів нотаріату в Україні на принципах класичного нотаріату латинського типу. *Юридична Україна*. 2014. № 12. С. 38.

¹⁰⁷⁵ Долинська М. С. До питання застосування окремих принципів латинського нотаріату в провадженні нотаріального процесу в Україні: *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : збірник тез доповідей учасників науково-практ. семінару (13 лист. 2020 р.) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 50.

У разі смерті одного з подружжя свідоцтво про право власності на частку в їх спільному майні видається нотаріусом на підставі письмової заяви другого з подружжя з подальшим повідомленням спадкоємців померлого, які прийняли спадщину. Таке свідоцтво може бути видано на половину спільного майна.

У повідомленні, що надсилається спадкоємцям померлого, які прийняли спадщину, зазначається склад спільного майна подружжя, на частку якого другий із подружжя, що є живим, просить видати свідоцтво про право власності, а також роз'яснюється право звернення до суду у випадку оспорювання спадкоємцями майнових вимог того з подружжя, що залишився живим.

Повідомлення надсилається поштою, а спадкоємці, які прибули до нотаріальної контори, повідомляються нотаріусом усно, про що робиться відмітка на заяві того з подружжя, що залишився живим. Така відмітка підписується спадкоємцями.

На підставі письмової заяви спадкоємців, які прийняли спадщину, за згодою другого з подружжя, що є живим, у свідоцтві про право власності може бути визначена і частка померлого у спільній власності¹⁰⁷⁶.

Свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

Під час видачі свідоцтва нотаріус вимагає документ, який посвідчує шлюбні відносини, в порядку, встановленому чинним законодавством. На примірнику свідоцтва, що залишається у матеріалах нотаріальної справи, робиться відмітка, у якій зазначаються найменування поданого для огляду документа, його номер, дата та найменування юридичної особи, що його видала.

Якщо до складу майна, на частку якого видається свідоцтво, входить майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, нотаріус вимагає подання документів, які підтверджують право власності подружжя на таке майно, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Нотаріального Порядку¹⁰⁷⁷.

---

¹⁰⁷⁶ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹⁰⁷⁷ Там само.

Під час видачі свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя на житловий будинок, квартиру та інше нерухоме майно нотаріус отримує інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно шляхом безпосереднього доступу до нього.

При видачі свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них нотаріус, крім документів, визначених у цьому пункті, вимагає свідоцтво про смерть одного з подружжя.

Видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі наявності заборони відчуження або арешту на майно

За наявності заборони відчуження житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя видається у разі згоди на те кредитора (відповідного податкового органу). Згода кредитора має бути викладена у формі письмової заяви. Якщо на вказане майно накладено арешт судовими чи слідчими органами, видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя відкладається до зняття арешту¹⁰⁷⁸.

7.5. Спеціальні правила нотаріального провадження щодо оформлення спадкових прав громадян

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Спадкування в Україні здійснюється за законом лише тоді, коли спадкодавець не склав заповіт або коли його заповіт є юридично не дійсним. Тільки у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним або у разі відмови від спадщини спадкоємця за заповітом право на спадкування одержують спадкоємці за законом.

У разі звернення спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини нотаріус, відповідно до п. 1.2 гл. 10 Порядку вчинення

---

¹⁰⁷⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 22 лютого 2012 року за № 296/5, з'ясовує відомості стосовно: факту смерті спадкодавця; часу і місця відкриття спадщини; кола спадкоємців; наявності заповіту; наявності спадкового майна, його складу та місцезнаходження; необхідності вжиття заходів щодо охорони спадкового майна¹⁰⁷⁹.

Факт смерті фізичної особи і час відкриття спадщини нотаріус перевіряє шляхом витребування від спадкоємця свідоцтва про смерть, виданого органом державної реєстрації актів цивільного стану або за безпосереднім доступом до реєстру актів цивільного стану. У разі неможливості пред'явлення спадкоємцями свідоцтва про смерть спадкодавця або відсутності інформації в реєстрі нотаріус повинен витребувати від органу державної реєстрації актів цивільного стану копію актового запису про смерть спадкодавця або повний витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису про смерть.

Якщо смерть громадянина була зареєстрована на території іншої держави, нотаріусу подається відповідний документ, виданий компетентними органами іноземної держави, який є дійсним на території України за умови його легалізації, якщо інше не передбачено законом, міжнародними договорами України.

У разі, якщо в свідоцтві про смерть спадкодавця зазначено лише місяць та рік або тільки рік смерті, часом відкриття спадщини потрібно вважати, відповідно, останній день зазначеного місяця або 31 грудня поточного року.

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Рішення суду про оголошення фізичної особи померлою або про встановлення факту смерті особи в певний час не може бути прийнято нотаріусом на підтвердження факту смерті¹⁰⁸⁰.

---

¹⁰⁷⁹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹⁰⁸⁰ Там само.

Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Спадкоємець, який помер хоч і через декілька годин після спадкодавця, але на наступну добу, не вважається померлим з ним одночасно і у нього виникає право на спадщину.

Часом відкриття спадщини після смерті реабілітованих у встановленому порядку громадян є день ухвалення рішення відповідною Комісією з питань поновлення прав реабілітованих про повернення спадкоємцям першої черги майна реабілітованого¹⁰⁸¹.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця, відповідно до ст. 29 Цивільного кодексу України.

Якщо спадкодавець мав декілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця.

Після смерті військовослужбовців строкової служби, а також осіб, які навчалися в навчальних закладах, що розташовані поза місцем їхнього проживання, місцем відкриття спадщини визнається те місце, де вони проживали до призову на строкову військову службу або до вступу до відповідного навчального закладу.

Після смерті громадянина, який проживав у будинку-інтернаті для осіб з інвалідністю, ветеранів, самотніх осіб та людей похилого віку, іншому закладі соціального призначення, місцем відкриття спадщини вважається місцезнаходження відповідного закладу.

Місцем відкриття спадщини після осіб, померлих в установах виконання покарань, визнається останнє місце проживання до арешту (взяття під варту).

---

¹⁰⁸¹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Після смерті громадянина, який проживав на території монастиря, храму, іншого культового будинку, місцем відкриття спадщини вважається місцезнаходження відповідної споруди.

Якщо спадкодавець, якому належало майно на території України, мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається на підставі Закону України «Про міжнародне приватне право».

Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна. Якщо об'єктів нерухомого майна декілька і їх місцезнаходження різне, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження одного з об'єктів цього майна на вибір спадкоємця(ів).

За відсутності нерухомого майна місцем відкриття спадщини є місцезнаходження основної частини рухомого майна, що може бути підтверджено свідоцтвом про державну реєстрацію транспортного засобу, витягом з реєстру прав власності на цінні папери, ощадною книжкою тощо.

Місце відкриття спадщини підтверджується: довідкою про реєстрацію або останнє місце проживання виконавчого органу сільської, селищної або міської ради, сільського голови (у разі, якщо відповідно до закону виконавчий орган сільської ради не утворено), що здійснює реєстрацію, зняття з реєстрації місця проживання особи на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, на яку поширюються повноваження відповідної сільської, селищної або міської ради, або іншим документом, що може підтверджувати відповідний факт (копією актового запису про смерть, домовою книгою тощо).

Місце відкриття спадщини не може підтверджуватись свідоцтвом про смерть. Якщо останнє місце проживання спадкодавця було на території України, де органи державної влади України тимчасово не здійснюють свої повноваження, нотаріус подається відповідна заява спадкоємця¹⁰⁸².

У разі відсутності у спадкоємців документів, що підтверджують місце відкриття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцям їхнє право на звернення до суду зі заявою про встановлення місця відкриття спадщини. У такому разі місце відкриття

---

¹⁰⁸² Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

спадщини підтверджується копією рішення суду, що набрало законної сили.

Спадкова справа заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини на підставі поданої (або такої, що надійшла поштою) першою заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, заяви спадкоємця на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), заяви про видачу свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, заяви другого з подружжя про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, заяви про вжиття заходів до охорони спадкового майна, претензії кредиторів. В умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини.

Під час заведення спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту, крім випадків, передбачених пп. 2.6 п. 2 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

У разі заведення спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту.

У разі наявності заповіту нотаріусу подається його оригінал чи дублікат. Повна інформація про заповіт, який було посвідчено іншим нотаріусом, витребовується нотаріусом шляхом направлення запиту.

У разі підтвердження факту заведення спадкової справи іншим нотаріусом нотаріус відмовляє заявнику у прийнятті заяви (іншого документа) та роз'яснює право її подачі за місцезнаходженням цієї справи, а у разі потреби (неправильно визначено місце відкриття спадщини) витребовує цю справу для подальшого провадження¹⁰⁸³.

---

¹⁰⁸³ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Номер спадкової справи присвоюється один раз і складається з порядкового номера, за яким вона зареєстрована в книзі обліку і реєстрації спадкових справ, та зазначається через дріб (дефіс) рік, у якому вона заведена.

Спадкова справа підлягає обов'язковій реєстрації у книзі обліку і реєстрації спадкових справ, Алфавітній книзі обліку спадкових справ та у Спадковому реєстрі.

Відповідно до пп. 2.6 п. 2 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, в умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності доступу до Спадкового реєстру нотаріус заводить спадкову справу без використання цього реєстру та перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту протягом п'яти робочих днів з дня відновлення такого доступу. Якщо за результатами перевірки відомостей Спадкового реєстру встановлено наявність раніше заведеної спадкової справи, заведена без використання Спадкового реєстру спадкова справа передається до нотаріуса, яким раніше заведено спадкову справу, в порядку, передбаченому пп. 2.7 п. 2 гл. 10 розд. II Нотаріального порядку¹⁰⁸⁴. Якщо наявність такої справи не встановлено, здійснюється реєстрація спадкової справи в Спадковому реєстрі.

У нормативному акті наголошено про заборону видачі свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, заведеної без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі.

Під час встановлення факту одночасного відкриття декількох спадкових справ (наприклад, за місцем проживання спадкодавця і за місцезнаходженням спадкового майна) спадкові справи, відкриті з порушенням вимог ст. 1221 Цивільного кодексу України, повинні бути передані за належністю нотаріусу, до компетенції якого входить ведення цієї спадкової справи.

При одночасному відкритті спадкових справ різними нотаріусами за місцем відкриття спадщини спадкова справа передається до того нотаріуса, у якого згідно з паперовими носіями відкрито спадкову справу раніше.

---

¹⁰⁸⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

У разі припинення, зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, тимчасового блокування або анулювання доступу нотаріуса до Державного реєстру прав за заявою всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкова справа може бути передана до іншого(ї) приватного нотаріуса (державної нотаріальної контори) в межах одного нотаріального округу після закінчення встановленого законодавством строку для прийняття спадщини. Приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), якому (якій) передається спадкова справа, зобов'язаний(а) прийняти її у провадження.

У випадку, коли приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи до передачі всіх документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса до відповідного державного нотаріального архіву, передача спадкової справи здійснюється за наказом відповідного головного територіального управління юстиції комісією, створеною для приймання-передавання документів діловодства.

У разі ліквідації державної нотаріальної контори до передачі всіх документів нотаріального діловодства та архіву державної нотаріальної контори до відповідного державного нотаріального архіву передача спадкової справи здійснюється комісією з ліквідації державної нотаріальної контори.

Нотаріус, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу, у випадках, передбачених цим пунктом, зобов'язаний передати зазначену спадкову справу.

Заява про передачу спадкової справи подається спадкоємцями нотаріусу, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу (у разі ліквідації державної нотаріальної контори – комісії з ліквідації; у разі, якщо приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи, – відповідному головному територіальному управлінню юстиції).

Справжність підпису на заяві спадкоємців про передачу спадкової справи, яка надсилається поштою нотаріусу, котрий веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу (у разі ліквідації державної нотаріальної контори – комісії з ліквідації; у разі, якщо приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи, – відповідному головному територіальному управлінню юстиції),

або подається від імені спадкоємців їхніми представниками, має бути засвідчена нотаріально.

У нотаріальних округах, де не зареєстрована діяльність приватних нотаріусів та не функціонують державні нотаріальні контори, спадкова справа передається для ведення державній нотаріальній конторі або приватному нотаріусу іншого нотаріального округу на підставі наказу відповідного головного територіального управління юстиції.

У разі передачі спадкової справи для ведення іншому приватному нотаріусу (державній нотаріальній конторі) нотаріус, який веде незакінчену спадкову справу або зберігає закінчену спадкову справу, та приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), якому (якій) ця справа передається, складають акт приймання-передавання у двох примірниках з описом документів, наявних у спадковій справі (під час передачі спадкової справи комісією з ліквідації державної нотаріальної контори або комісією з приймання-передавання документів діловодства акт приймання-передавання підписується членами відповідної комісії)¹⁰⁸⁵.

У книзі обліку і реєстрації спадкових справ та алфавітній книзі спадкових справ приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), який (яка) передає спадкову справу (у разі ліквідації державної нотаріальної контори – голова комісії з ліквідації; у разі, якщо приватний нотаріус не може особисто здійснити передачу спадкової справи, – голова відповідної комісії головного територіального управління юстиції), проставляє відповідні відмітки про передачу спадкової справи зі значенням про акт приймання-передавання. Спадкова справа передається разом зі супровідним листом.

Приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), якому (якій) передано незакінчену спадкову справу, веде її до закінчення та зберігає у своєму архіві.

Передавання закінченої спадкової справи для видачі додаткових свідоцтв про право на спадщину здійснюється на строк, що не перевищує одного місяця. На місці переданої

---

¹⁰⁸⁵ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

закінченої спадкової справи в архіві приватного нотаріуса, державної нотаріальної контори залишається примірник акта приймання-передавання та копія спадкової справи. Після видачі додаткових свідоцтв про право на спадщину спадкова справа повертається до архіву державної нотаріальної контори/приватного нотаріуса, з якого її було видано. Водночас нотаріус, який видав свідоцтво про право на спадщину, проставляє відповідні відмітки в обліково-довідкових документах (книзі обліку і реєстрації спадкових справ, алфавітній книзі спадкових справ). Після повернення спадкової справи у кожному примірнику акта приймання-передавання здійснюється відповідний запис.

У справах приватного нотаріуса (державної нотаріальної контори), який (яка) передає спадкову справу, залишається на зберіганні копія спадкової справи, примірник акта приймання-передавання, супровідного листа та повідомлення оператора поштового зв'язку, а у разі передачі спадкової справи кур'єром – відмітка нотаріуса про одержання спадкової справи у Розносній книзі для місцевої кореспонденції.

Приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), який (яка) одержав(ла) спадкову справу, реєструє її згідно з Нотаріальним Порядком, а також надсилає повідомлення спадкоємцям щодо зміни місця зберігання спадкової справи.

Якщо один зі спадкоємців, який подав заяву про прийняття спадщини, помер до одержання свідоцтва про право на спадщину, копія спадкової справи направляється тільки за письмовим запитом нотаріуса, яким заведено спадкову справу після такого померлого.

Якщо спадщина була відкрита на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь до початку тимчасової окупації та щодо якої спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена, приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), до якого (якої) звернувся спадкоємець для завершення спадкування, продовжує провадження такої спадкової справи на підставі відповідної заяви спадкоємця.

Під час прийняття заяви нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність зареєстрованої спадкової справи, спадкового договору, заповіту.

Право на спадкування здійснюється спадкоємцями шляхом прийняття спадщини або її неприйняття. Для того, щоб не допустити пропуску шестимісячного строку для прийняття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцям право подачі заяви про прийняття спадщини чи про відмову від її прийняття.

Заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття подаються спадкоємцем особисто нотаріусу у письмовій формі.

Якщо спадкоємець особисто прибув до нотаріуса, нотаріальне засвідчення справжності його підпису на таких заявах не вимагається. У цьому разі нотаріус встановлює особу заявника, про що на заяві робиться відповідна службова відмітка, яка скріплюється підписом нотаріуса¹⁰⁸⁶.

Якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцю повідомляється про заведення спадкової справи та необхідність надіслати заяву, належно оформлену (справжність підпису на таких заявах має бути нотаріально засвідченою), або особисто прибути до нотаріуса.

Не допускається приймати заяви про прийняття спадщини, про відмову від неї або заяви про їх відкликання, складені від імені спадкоємців їхніми представниками, що діють на підставі довіреностей.

Зауважуємо, що неповнолітня особа має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

Заяву від імені малолітньої особи або недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун.

Законодавець наголошує на тому, що малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо не було подано заяву про відмову від прийняття спадщини з дотриманням вимог, передбачених законодавством¹⁰⁸⁷.

---

¹⁰⁸⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 542; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 266.

¹⁰⁸⁷ Там само.

Приймаючи від спадкоємців заяву про прийняття спадщини або про відмову від її прийняття, нотаріус зобов'язаний роз'яснити спадкоємцям їхнє право на відкликання такої заяви протягом строку, встановленого ст. 1270 Цивільного кодексу України.

Заява про прийняття спадщини чи про відмову від її прийняття підлягає реєстрації у Книзі обліку і реєстрації спадкових справ у день надходження. У разі надходження такого документа поштою він підлягає також реєстрації у Журналі реєстрації вхідних документів. Усі наступні заяви (додаткові, від інших спадкоємців, кредиторів) також реєструються у Книзі обліку і реєстрації спадкових справ під самостійними номерами та в хронологічному порядку. На всіх заявах зазначаються дата і час їх надходження та номер спадкової справи. До заяви про відкликання поданої заяви про прийняття спадщини або відмову від її прийняття застосовуються такі самі правила реєстрації.

Для прийняття спадщини чи відмови від прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини. Прийняття і відмова від прийняття спадщини можуть мати місце щодо всього спадкового майна. Спадкоємець не вправі прийняти одну частину спадщини, а від іншої частини відмовитись. Спадкоємець, який прийняв частину спадщини, вважається таким, що прийняв усю спадщину.

Якщо спадкоємець протягом шести місяців не подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв спадщину.

Суд може визначити спадкоємцю, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Спадкоємець, якому за рішенням суду встановлено додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, повинен у межах встановленого судом строку прийняти спадщину шляхом подання нотаріусу за місцем відкриття спадщини відповідної заяви.

Не вимагається звернення до суду для визначення додаткового строку, достатнього для прийняття спадщини, якщо

усі спадкоємці, які прийняли спадщину, подадуть письмову заяву про згоду на прийняття спадщини спадкоємцем, який пропустив строк для прийняття спадщини¹⁰⁸⁸.

Такі заяви спадкоємців мають бути подані нотаріусу до видачі свідоцтва про право на спадщину.

За наявності такої згоди спадкоємцеві, який пропустив строк для прийняття спадщини, необхідно подати до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяву про її прийняття.

Якщо виникнення в особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття такою особою спадщини встановлюється три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. Якщо строк, що залишився, менший трьох місяців, він продовжується до трьох місяців.

Спадкоємець, який постійно проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого ст. 1270 Цивільного кодексу України, він не заявив про відмову від неї¹⁰⁸⁹.

У разі відсутності у паспорті такого спадкоємця відмітки про реєстрацію його місця проживання доказом постійного проживання зі спадкодавцем може бути: довідка органу реєстрації місця проживання про те, що місце проживання спадкоємця на день смерті спадкодавця було зареєстровано за однією адресою зі спадкодавцем.

Своєчасно надісланою вважається заява, справжність підпису особи на якій засвідчена (або не засвідчена) нотаріально, що направлена поштовим відправленням до закінчення шестимісячного строку для прийняття спадщини і яка надійшла нотаріусу після закінчення цього строку. Нотаріус приймає такі заяви, заводить спадкову справу та у випадку надходження заяви, справжність підпису на якій не засвідчено нотаріально, надсилає лист спадкоємцю, в якому пропонується надіслати

---

¹⁰⁸⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 543. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 266.

¹⁰⁸⁹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

заяву, належно оформлену, або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини. У таких випадках конверт підшивається у спадкову справу¹⁰⁹⁰.

У разі, якщо спадкоємець відправив нотаріусу за місцем відкриття спадщини поштою належно оформлену заяву про прийняття спадщини, а потім особисто з'явився до нотаріуса і подав заяву про відмову від спадщини, нотаріус бере до уваги ту заяву, яка була зареєстрована першою у Журналі реєстрації вхідних документів.

Якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія).

У цьому разі право на прийняття спадщини здійснюється спадкоємцями на загальних підставах протягом строку, що залишився для прийняття спадщини. Якщо строк, що залишився, становить менше трьох місяців, він продовжується до трьох місяців. Свідोцтво про право на спадщину в порядку спадкової трансмісії видається за місцем відкриття спадщини після смерті першого спадкодавця.

Спадкоємець за заповітом має право відмовитись від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом. Якщо заповідач підпризначив спадкоємця, особа, на ім'я якої складено заповіт, може відмовитись від прийняття спадщини лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем.

Спадкоємець за законом має право відмовитись від прийняття спадщини на користь будь-кого зі спадкоємців за законом незалежно від черги, зокрема внуків, правнуків, племінників та інших.

Спадкоємець, на чю користь була здійснена відмова від права на частку у спадщині, має право відмовитися від її прийняття.

Неповнолітня особа може відмовитись від прийняття спадщини за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування.

---

¹⁰⁹⁰ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 544; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 267.

Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може відмовитися від прийняття спадщини за згодою піклувальника й органу опіки та піклування.

Батьки (усиновлювачі), опікун можуть відмовитися від прийняття спадщини, належної малолітній, недієздатній особі, лише з дозволу органу опіки та піклування.

Приймаючи заяву про відмову від прийняття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцю правові наслідки такої відмови.

У разі відмови від прийняття спадщини усіма спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування отримують спадкоємці за законом по чергово.

У разі заведення спадкової справи та встановлення складу спадкового майна нотаріус надає спадкоємцю письмову довідку щодо переліку документів, необхідних для оформлення спадщини та видачі свідоцтва про право на спадщину, зі зазначенням розміру плати за вчинення відповідних нотаріальних дій, яка визначена державним нотаріусом або щодо якої було досягнуто домовленості між приватним нотаріусом та спадкоємцем до заведення спадкової справи. Така довідка має бути підписана нотаріусом та скріплена його печаткою¹⁰⁹¹.

7.6. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про право на спадщину за законом

Під час видачі свідоцтва про право на спадщину за законом нотаріус перевіряє наявність підстав для закликання до спадкування за законом осіб, які подали заяви про видачу свідоцтва.

Доказом родинних та інших відносин спадкоємців зі спадкодавцем є: свідоцтва органів реєстрації актів цивільного стану, повний витяг з реєстру актів цивільного стану громадян щодо актового запису, копії актових записів, копії рішень суду, що набрали законної сили, про встановлення факту родинних та інших відносин.

---

¹⁰⁹¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 546; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 268.

Факт перебування на утриманні підтверджується рішенням суду, що набуло законної сили, про встановлення факту перебування непрацездатної чи неповнолітньої особи на утриманні.

Непрацездатність утриманця за віком може бути підтверджена паспортом, свідоцтвом про народження; непрацездатність за станом здоров'я – за пенсійною книжкою або довідкою, виданою відповідним органом медико-соціальної експертизи. Факт проживання спадкоємців однією сім'єю зі спадкодавцем підтверджується рішенням суду, яке набрало законної сили.

Якщо один або кілька спадкоємців за законом позбавлені можливості подати документи, що підтверджують наявність підстав для закликання їх до спадкоємства за законом, вони можуть бути за письмовою згодою всіх інших спадкоємців, які прийняли спадщину і подали докази родинних, шлюбних чи інших відносин зі спадкодавцем, включені до свідоцтва про право на спадщину¹⁰⁹².

Спадкоємці закликаються до спадкування за законом у порядку черговості. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі: відсутності спадкоємців попередньої черги; усунення спадкоємців попередньої черги від права на спадкування; неприйняття спадкоємцями попередньої черги спадщини або відмови від її прийняття.

Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Такий договір не може порушувати прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.

Частки у спадщині кожного зі спадкоємців є рівними. Спадкоємці можуть за усною угодою між собою, якщо це стосується рухомого майна, або за нотаріально посвідченим договором, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, змінити розмір частки у спадщині когось із них.

---

¹⁰⁹² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 547; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 268–269.

Свідоцтво про право на спадщину видається на підставі заяви спадкоємців, які прийняли спадщину, після закінчення шести місяців з дня відкриття спадщини, а у випадках, передбачених ч. 2 ст. 1270, ст. 1276 Цивільного кодексу України, – не раніше зазначених у цих статтях строків.

Видача свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які прийняли спадщину, ніяким строком не обмежена¹⁰⁹³.

Для спадкоємця, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, заява про видачу свідоцтва про право на спадщину є первинним документом, на підставі якого заводиться спадкова справа. При цьому нотаріус має виконати всі дії, які передбачені цим Порядком.

Свідоцтво про право на спадщину видається за наявності у спадковій справі всіх необхідних документів.

Видача свідоцтва про право на спадщину може бути відкладена у разі: витребування нотаріусом відомостей або документів від фізичних або юридичних осіб, при цьому строк, на який може бути відкладено видачу свідоцтва про право на спадщину, не може перевищувати одного місяця; необхідності отримання нотаріусом від заінтересованих осіб згоди на подачу спадкоємцем, який пропустив строк для прийняття спадщини, заяви про прийняття спадщини згідно з вимогами ч. 2 ст. 1272 Цивільного кодексу України. За обґрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулась до суду, та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом.

Під час видачі свідоцтва про право на спадщину нотаріус обов'язково перевіряє: факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкоємства, якщо має місце спадкування за законом, прийняття спадкоємцем спадщини у встановлений законом спосіб, склад спадкового майна, на яке видається свідоцтво

---

¹⁰⁹³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 548. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 269.

про право на спадщину. На підтвердження цих обставин від спадкоємців витребовуються документи, які підтверджують вказані факти¹⁰⁹⁴.

У разі звернення спадкоємця з заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину для завершення спадкування щодо спадщини, яка була відкрита на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь до початку тимчасової окупації та щодо якої спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена, приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), до якого (якої) звернувся спадкоємець, має перевірити факти, передбачені законом, та витребувати необхідні документи.

За відсутності у спадкоємця необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів нотаріус роз'яснює йому процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку.

Видача свідоцтва про право на спадщину на майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, проводиться нотаріусом після подання документів, що посвідчують право власності спадкодавця на таке майно, крім випадків, передбачених п. 3 гл. 7 розд. I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України¹⁰⁹⁵, та перевірки відсутності заборони або арешту цього майна.

У разі наявності заборони нотаріус письмово повідомляє кредитора про те, що спадкоємцям боржника видано свідоцтво про право на спадщину.

Якщо на спадкове майно накладено арешт судовим чи слідчими органами, видача свідоцтва про право на спадщину затримується до зняття арешту.

Якщо до складу спадкового майна входить нерухоме майно, нотаріус отримує інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно шляхом безпосереднього доступу до нього. За відсутності у спадкоємця необхідних

---

¹⁰⁹⁴ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 548; Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 269-270.

¹⁰⁹⁵ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

для видачі свідоцтва про право на спадщину документів нотаріус роз'яснює йому процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку.

Якщо документ, що посвідчує право власності на майно, що підлягає реєстрації, повертається спадкоємцеві (свідоцтво про реєстрацію чи технічний паспорт на автотранспортний засіб, іншу самохідну машину або механізм, судновий білет чи договір комерційної концесії тощо), нотаріус перевіряє документ, про що робить відмітку на заяві про видачу свідоцтва про право на спадщину або на примірнику свідоцтва, який залишається у справах нотаріуса¹⁰⁹⁶.

Допускається приєднання до матеріалів спадкової справи, засвідчених у порядку, передбаченому Правилами ведення нотаріального діловодства, затвердженими Наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2010 р. № 3253/5 (із змінами), фотокопій документів, що посвідчують право власності на майно, які повертають спадкоємцям.

Видача свідоцтва про право на спадщину на земельну ділянку нотаріусом проводиться також за умови отримання витягу з Державного земельного кадастру, також шляхом безпосереднього доступу до нього.

Під час оформлення спадщини і за законом, і за заповітом нотаріус у випадках, коли із документа, що посвідчує право власності, вбачається, що майно може бути спільною сумісною власністю подружжя, повинен з'ясувати, чи є у спадкодавця той з подружжя, який його пережив і який має право на 1/2 частку в спільному майні подружжя. За наявності другого з подружжя нотаріус видає йому свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя. Видача свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які прийняли спадщину, строком не обмежена. Якщо спадкоємців декілька, то кожному із них видається окреме свідоцтво про право на спадщину зі зазначенням його частки. Свідоцтво про право на спадщину оформляється в двох примірниках, один з яких залишається в матеріалах спадкової справи.

---

¹⁰⁹⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 549. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 270.

7.7. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про право на спадщину за заповітом

Під час оформлення спадщини за заповітом нотаріус має надати правову оцінку заповіту, перевірити його реєстрацію у Спадковому реєстрі та чинність на момент смерті заповідача. Якщо наданий спадкоємцем заповіт не відповідає вимогам законодавства, нотаріус відмовляє в його прийомі.

Якщо для оформлення спадщини надано кілька заповітів спадкодавця, нотаріус повинен надати їм правову оцінку, керуючись положеннями ст. 1254 Цивільного кодексу України¹⁰⁹⁷.

Якщо заповіт визнаний судом недійсним, чинність попереднього заповіту не відновлюється, крім випадків, передбачених ст.ст. 225 та 231 Цивільного кодексу України¹⁰⁹⁸.

У разі визнання заповіту недійсним спадкування відбувається за законом.

При видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом нотаріус мусить з'ясувати наявність спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, перелік яких наведено у ст. 1241 Цивільного кодексу України¹⁰⁹⁹.

Коло спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначається на день відкриття спадщини.

Заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Такі особи, на думку Ю. Заїки, потрібно називати обов'язковими спадкоємцями¹¹⁰⁰.

Варто зазначити, що право на обов'язкову частку в спадщині існувало ще в римському праві, і визначалося четвертиною законної частки, тобто тієї частки, яку спадкоємець одержав би у разі спадкування за законом.

Як стверджує Є. Фурса, право на обов'язкову частку – це є перерозподіл спадщини державою з урахуванням інтересів

---

¹⁰⁹⁷ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

¹⁰⁹⁸ Там само.

¹⁰⁹⁹ Там само.

¹¹⁰⁰ Заїка Ю. О., Співак В. М. Право власності. Спадкове право : навч. посіб. К. : Наукова думка, 2000. С. 136.

найбільш незахищених верств громадян у разі не зазначення їх у заповіті або порушення їхніх прав за змістом заповіту. Це положення зрозуміле, і таке право держави не викликає сумнівів сьогодні, оскільки деякі верстви населення потребують додаткового захисту їхніх інтересів. Також вказаний автор сподівається, що в майбутньому наша держава надаватиме таким особам допомогу власним коштом рахунок¹¹⁰¹.

Право на обов'язкову частку в спадщині мають лише особи, визначені в частині першій ст. 1241 Цивільного кодексу України¹¹⁰² (станом на 2003).

До таких осіб належать:

- 1) малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця (в тому числі усиновлені);
- 2) непрацездатні вдова (вдівець);
- 3) непрацездатні батьки, які успадковують незалежно від змісту заповіту половину частки, яка належала би кожному з них у разі спадкування за законом.

Наведений перелік не підлягає розширеному тлумаченню, тобто є вичерпним.

Водночас право на обов'язкову частку у спадщині не залежить від згоди інших спадкоємців, волі спадкодавця та не пов'язане зі спільним проживанням спадкодавця й осіб, які мають право на обов'язкову частку. Право на обов'язкову частку у спадщині має особистий характер та не може переходити в порядку спадкової трансмісії¹¹⁰³. Нотаріус має пояснити спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, його право на одержання належної частки спадщини.

Цивільним кодексом України передбачено випадки, коли особа не має права на спадкування або рішенням суду може бути усунена від права на спадкування за законом. Позбавлення права на спадкування поширюється і на спадкоємців обов'язкової частки у спадщині.

---

¹¹⁰¹ Фурса С. Я., Фурса Є. І. Спадкове право. Теорія та практика : навч. посіб. К. : Атіка, 2002. С. 75.

¹¹⁰² Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

¹¹⁰³ Долинська М. С. Особливості видачі нотаріусами свідоцтв про право на спадщину за заповітом. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2012. Випуск 56. С. 240.

Право на обов'язкову частку у спадщині виникає у спадкоємця, передбаченого ч. 1 ст. 1241 Цивільного кодексу України¹¹⁰⁴, у випадках, якщо у заповіті містяться положення про усунення його від спадкування або цьому спадкоємцеві заповідана частка спадщини, яка є меншою від належної йому обов'язкової частки.

Спадкоємець може відмовитися від права на обов'язкову частку у спадщині шляхом подачі нотаріусу заяви про те, що зі змістом заповіту він ознайомлений, зміст ст. 1241 Цивільного кодексу України йому роз'яснено, однак він не претендує на одержання обов'язкової частки у спадщині.

Визначаючи розмір обов'язкової частки, нотаріус мусить зважити на ч. 1 ст. 1241 Цивільного кодексу України¹¹⁰⁵, якою встановлено, що обов'язкова частка у спадщині визначається незалежно від змісту заповіту у розмірі половини частки, яка належала б кожному зі спадкоємців у разі спадкування за законом. Під час визначення розміру обов'язкової частки у спадщині нотаріус враховує всіх спадкоємців за законом, які могли б бути закликані до спадкування, якби порядок спадкування не було змінено заповідачем. Нотаріус пропонує як спадкоємцю за заповітом, так і спадкоємцю, що має право на обов'язкову частку у спадщині, вказати у своїх заявах про прийняття спадщини всіх спадкоємців за законом¹¹⁰⁶.

При визначенні розміру обов'язкової частки враховується все спадкове майно, як заповідане, так і те, що не охоплене заповітом, а також речі звичайної домашньої обстановки та вжитку. До складу спадкового майна входить і право на вклад у банку (фінансовій установі) незалежно від того, зроблено розпорядження у заповіті чи безпосередньо у банку (фінансовій установі).

Якщо заповідана лише частина спадкового майна, обов'язкова частка визначається, виходячи із вартості всього спадкового майна, але виділяється обов'язковому спадкоємцю

---

¹¹⁰⁴ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

¹¹⁰⁵ Там само.

¹¹⁰⁶ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 552. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 272.

з тієї частки спадкового майна, що залишилась поза заповітом. Якщо частка майна, що залишилась незаповіданою, менша порівняно із розміром обов'язкової частки у спадщині, обов'язковий спадкоємець отримує частку, якої не вистачає, зі заповіданої частини спадкового майна¹¹⁰⁷.

Якщо спадкоємець за заповітом є одночасно і спадкоємцем за законом, частина спадкового майна, яка залишилась поза заповітом, ділиться порівну між усіма спадкоємцями за законом, також і спадкоємцем, зазначеним у заповіті.

Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з оглядом на відносини між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також на інші обставини, які мають істотне значення.

Визначивши розмір обов'язкової частки, нотаріус видає спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, свідоцтво про право на спадщину за законом, а спадкоємцеві за заповітом – свідоцтво про право на спадщину за заповітом.

Якщо в заповіті зазначені родинні відносини спадкоємця зі спадкодавцем, нотаріус перевіряє документи, що підтверджують факт родинних відносин, та за бажанням спадкоємців вказує про родинні відносини у свідоцтві про право на спадщину за заповітом.

Після видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом поданий спадкоємцями оригінал або дублікат заповіту (протокол про оголошення секретного заповіту) залишається у спадковій справі.

При оформленні спадщини за секретним заповітом відкриттю спадкової справи передує процедура оголошення секретного заповіту¹¹⁰⁸.

---

¹¹⁰⁷ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 552. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 272.

¹¹⁰⁸ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 553. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. С. 273.

7.8. Особливості провадження нотаріального процесу щодо видачі свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів

Порядок видачі свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів урегульовано у чинному законодавстві, зокрема нотаріальному: «Законі України «Про нотаріат» та гл. 12 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України¹¹⁰⁹.

Придбання арештованого або заставленого нерухомого майна з прилюдних торгів (аукціонів) оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням такого майна шляхом видачі набувачу відповідного свідоцтва. Видача свідоцтва про придбання заставленого майна, яке складається лише з рухомого майна, здійснюється за місцем проведення аукціону.

Видача нотаріусом свідоцтва про придбання нерухомого майна, яке було предметом застави (іпотеки)

Придбання нерухомого майна, яке було предметом застави (іпотеки), оформлюється нотаріусом за місцезнаходженням цього нерухомого майна шляхом видачі набувачу свідоцтва про придбання нерухомого майна.

Підстава для видачі свідоцтва про придбання арештованого або заставленого майна з прилюдних торгів (аукціонів)

Свідоцтво про придбання арештованого нерухомого майна з прилюдних торгів видається нотаріусом на підставі акта про проведені публічні торги, складеного державним виконавцем та затвердженого начальником відповідного відділу державної виконавчої служби або приватним виконавцем.

В акті про проведені електронні торги зазначається така інформація:

- ким, коли і де проводилися електронні торги;
- стисла характеристика реалізованого майна;
- прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи – переможця електронних торгів, серія та номер документа, що посвідчує її особу, місце проживання (у разі якщо переможцем електронних торгів є юридична особа, зазначаються її найменування, місцезнаходження та код за ЄДРПОУ);

---

¹¹⁰⁹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

- сума, внесена переможцем електронних торгів за придбане майно;
- прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи (найменування юридичної особи) – боржника, її місце проживання (місцезнаходження);
- дані про документи, що підтверджують право власності боржника на майно;
- номер лота реалізованого майна¹¹¹⁰.

Свідоцтво про придбання нерухомого майна, що було предметом іпотеки, видається нотаріусом на підставі копії акта про реалізацію предмета іпотеки, складеного державним виконавцем та затвердженого начальником (заступником начальника) відповідного органу державної виконавчої служби або приватним виконавцем.

В акті про реалізацію предмета іпотеки має бути зазначено таке: що реалізація предмета іпотеки відбулась із дотриманням вимог Закону України «Про іпотеку»; назва організатора прилюдних торгів, дата і місце їх проведення; стисла характеристика та місцезнаходження предмета іпотеки; прізвище, ім'я, по батькові (назва юридичної особи), адреса покупця; початкова ціна предмета іпотеки та ціна продажу; сума коштів, внесена за придбане нерухоме майно; прізвище, ім'я та по батькові (назва юридичної особи) боржника, його адреса; відомості про документ, що посвідчував право власності іпотекодавця на предмет іпотеки, крім випадків, передбачених пунктом 3 глави 7 розділу I Нотаріального Порядку¹¹¹¹.

Видача нотаріусом свідоцтва про придбання нерухомого майна на аукціоні під час продажу майна в провадженні у справі про банкрутство

Придбання нерухомого майна на аукціоні при його продажі в провадженні у справі про банкрутство оформлюється нотаріусом відповідно до ст. 75 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» за місцезнаходженням такого майна шляхом видачі

---

¹¹¹⁰ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹¹¹¹ Там само.

набувачу відповідного свідоцтва за умови надання договору купівлі-продажу, оформленого відповідно до ст. 50 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Свідоцтво про придбання майна на аукціоні видається нотаріусом на підставі акта про передання права власності на придбане майно, що підписується сторонами, та протоколу про проведення аукціону, складеного організатором аукціону.

В акті про передання права власності на куплене нерухоме майно має бути зазначено таке: ім'я (назва) та місце проживання (місцезнаходження) продавця та покупця, а також організатора аукціону; інформація про продане нерухоме майно; електронну адресу веб-сторінки, на якій розміщено відомості про проведення аукціону¹¹¹².

У протоколі про проведення аукціону має бути зазначено: майно, що запропоноване для продажу, його склад; кількість учасників аукціону; початкову вартість; ціну, запропоновану переможцем аукціону, або відомості про те, що аукціон закінчився без визначення переможця; ціну або частину ціни, сплачену переможцем; найменування і місцезнаходження (для юридичної особи), прізвище, ім'я, по батькові і місце проживання (для фізичної особи) переможця торгів; електронну адресу сторінки вебсайту, на якій розміщено відомості про проведення аукціону; номер банківського рахунку, на який мають бути перераховані кошти за придбане майно; інші відомості, передбачені законодавством України¹¹¹³.

До протоколу обов'язково має бути доданий засвідчений організатором текст договору, вказаний в оголошенні про проведення аукціону.

Порядок видачі свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо вони не відбулися урегульовано у чинному законодавстві, зокрема нотаріальному: Законі України «Про нотаріат» та главі 13 розділу другого Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України¹¹¹⁴.

---

¹¹¹² Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹¹¹³ Там само.

¹¹¹⁴ Там само.

Якщо прилюдні торги (аукціон) оголошено такими, що не відбулися, нотаріус видає відповідне свідоцтво про передачу майна стягувачеві в рахунок погашення боргу на підставі складеного та затвердженого в установленому порядку акта зі зазначенням того, що прилюдні торги (аукціон) не відбулися.

В акті про те, що прилюдні торги (аукціон) не відбулися, має бути зазначено таке: ким, коли і де проводилися прилюдні торги (аукціон); коротка характеристика майна; прізвище, ім'я, по батькові (найменування юридичної особи), місце проживання/місцезнаходження кожного покупця; дані про документи, що посвідчували право власності боржника на майно, крім випадків, передбачених пунктом 3 глави 7 розділу I Порядку про вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: назва документа, ким виданий, посвідчений (для нотаріусів зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, нотаріальний округ), дата видачі, посвідчення, номер за реєстром, орган реєстрації, дата й номер реєстрації; підстави, з яких прилюдні торги (аукціон) не відбулися¹¹¹⁵.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Протягом якого строку видається свідоцтво про право на спадщину?
2. За чєю ініціативою може бути видано свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя?
3. Перерахуйте особливості оформлення спадщини в умовах воєнного або надзвичайного стану.
4. Які особливості у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом?
5. Наведіть особливості видачі свідоцтва про придбання нерухомого майна, що є предметом іпотеки.
6. Перелічіть спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

---

¹¹¹⁵ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Розділ 8

НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НАДАННЯ ДОКУМЕНТАМ ВИКОНАВЧОЇ СИЛИ

8.1. Особливості провадження нотаріального процесу щодо вчинення виконавчих написів

Для стягнення грошових сум або витребування від боржника майна нотаріуси вчиняють виконавчі написи на документах, що встановлюють заборгованість, або на правочинах, що передбачають звернення стягнення на майно на підставі виконавчих написів.

Перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів, установлюється Кабінетом Міністрів України.

Нотаріуси відмовляють у вчиненні виконавчого напису у випадках, коли витребується майно, звернення стягнення на яке забороняється законодавством України або здійснюється виключно на підставі рішення суду.

Виконавчий напис вчинюється нотаріусом незалежно від місця виконання вимоги, місцезнаходження боржника або стягувача.

Для вчинення виконавчого напису стягувачем або його уповноваженим представником нотаріусу подається заява, у якій, зокрема, мають бути зазначені:

- відомості про найменування і місце проживання або місцезнаходження стягувача та боржника;
- дата і місце народження боржника – фізичної особи, місце його роботи;
- номери рахунків у банках, кредитних установах, код за ЄДРПОУ для юридичної особи;
- строк, за який має провадитися стягнення;
- інформація щодо суми, яка підлягає стягненню, або предметів, що підлягатимуть витребуванню, включаючи пеню, штрафи, відсотки тощо¹¹¹⁶.

¹¹¹⁶ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Заява може містити також іншу інформацію, необхідну для вчинення виконавчого напису.

У разі якщо нотаріусу потрібно отримати іншу інформацію чи документи, які стосуються вчинення виконавчого напису, нотаріус вправі витребувати їх у стягувача.

Вчинення виконавчого напису в разі порушення основного зобов'язання та (або) умов іпотечного договору здійснюється нотаріусом після спливу тридцяти днів з моменту надісланих іпотекодержателем повідомлень – письмової вимоги про усунення порушень іпотекодавцю та боржнику, якщо він є відмінним від іпотекодавця.

Повідомлення вважається надісланим, якщо є відмітка іпотекодавця на письмовому повідомленні про його отримання або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення повідомлення на вказану в іпотечному договорі адресу.

Вчинення виконавчого напису за заявою одного з іпотекодержателів здійснюється нотаріусом після спливу десяти днів з дня одержання іншими іпотекодержателями письмового повідомлення про звернення стягнення на предмет іпотеки.

У разі отримання письмової заяви від попереднього іпотекодержателя, який має вищий пріоритет, про припинення звернення стягнення на предмет іпотеки виконавчий напис нотаріусом не вчинюється.

Нотаріус вчиняє такі виконавчі написи:

– якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем;

– за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не більше одного року¹¹¹⁷.

Безспірність заборгованості підтверджують документи, передбачені Переліком документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 р. № 1172.

---

¹¹¹⁷ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Якщо для вимоги, за якою вчиняється виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис вчиняється у межах цього строку.

Строки, протягом яких може бути вчинено виконавчий напис, обчислюються з дня, коли у стягувача виникло право примусового стягнення боргу.

При вчиненні виконавчого напису нотаріус повинен перевірити, чи подано на обґрунтування стягнення документи, зазначені у Переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 р. № 1172.

У разі вчинення виконавчого напису за договором іпотеки нотаріус перевіряє за інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманою шляхом безпосереднього доступу до цього реєстру, наявність чи відсутність заставної, наявність чи відсутність інших іпотекодержателів.

За наявності заставної вчинення виконавчого напису може бути здійснено лише на підставі заяви (вимоги) власника заставної.

Виконавчий напис має містити:

- дату (рік, місяць, число) вчинення, посаду, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який вчинив виконавчий напис;
- найменування та місце проживання (місцезнаходження) стягувача;
- найменування та місце проживання (місцезнаходження) боржника, дату й місце його народження, місце роботи (для фізичних осіб), номери рахунків в установах банків (для юридичних осіб);
- строк, за який провадиться стягнення;
- суми, що підлягають стягненню, або предмети, які підлягають витребуванню, зокрема пеня, проценти, якщо такі належать до стягнення;
- розмір плати, суму державного мита, сплачуваного стягувачем, або мита, яке підлягає стягненню з боржника;
- номер, під яким виконавчий напис зареєстровано;
- дату набрання чинності виконавчого напису;
- строк пред'явлення виконавчого напису до виконання;
- підпис нотаріуса, який вчинив виконавчий напис, скріплений печаткою;

– інші відомості, передбачені статтею 18 Закону України «Про виконавче провадження».

Виконавчий напис вчинюється на оригіналі документа (дублікаті документа, що має силу оригіналу), який встановлює заборгованість.

Якщо виконавчий напис не вміщується на документі, що встановлює заборгованість, він може бути продовжений чи викладений повністю на прикріпленому до документа спеціальному бланку нотаріальних документів.

Якщо за борговим документом потрібно провести стягнення частинами, виконавчий напис за кожним стягненням може бути зроблений на копії документа або на виписці з особового рахунку боржника; у цих випадках на оригіналі документа, що встановлює заборгованість, робиться відмітка про вчинення виконавчого напису і зазначаються: за який строк і яка сума стягнута, дата і номер за реєстром нотаріальних дій¹¹¹⁸.

За заявою кредитора розмір суми, яка підлягає стягненню за виконавчим написом, може бути встановлений з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення та трьох відсотків річних від простроченої суми, якщо інший розмір не встановлений договором або законом. Неустойка (штраф, пеня) включається до виконавчого напису, якщо це передбачено умовами договору.

Вчинення виконавчого напису за договором позики здійснюється з урахуванням вимог ст. 1050 Цивільного кодексу України.

У справах нотаріуса залишається копія документа, що встановлює заборгованість, чи правочину, за яким здійснюється стягнення, або витяг з особового рахунку боржника і примірник виконавчого напису.

Під час кожного наступного вчинення виконавчого напису за тим самим зобов'язанням повторно подання копії документа, що встановлює заборгованість, не вимагається. У цих

---

¹¹¹⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

випадках нотаріус вимагає подання двох примірників витягу з особового рахунку та оригіналу зобов'язання.

Один примірник витягу з виконавчим написом і оригінал зобов'язання повертаються стягувачу, а другий примірник залишається у нотаріуса.

У разі вчинення кількох виконавчих написів за документами, що встановлюють заборгованість однакової форми, копія кожного окремого зобов'язання не вимагається. У таких випадках у матеріалах нотаріальної справи залишаються одна копія документа, що встановлює заборгованість (на одного з боржників), і список боржників, на стягнення боргу з яких вчинені виконавчі написи, зі зазначенням повної назви та адреси боржників, строку платежу, суми, що підлягає стягненню за виконавчим написом, а в необхідних випадках й інших даних.

Стягувачу видаються виконавчі написи на кожного боржника окремо відповідно до списку.

Якщо для вчинення виконавчого напису, крім документа, що встановлює заборгованість, потрібно подати й інші документи, зазначені в Переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 р. № 1172, то вони до виконавчого напису не приєднуються, а залишаються у матеріалах нотаріальної справи.

Стягнення за виконавчим написом провадиться в порядку, встановленому цивільним процесуальним законодавством для виконання судових рішень та Законом України «Про виконавче провадження».

Виконавчий напис, за яким стягувачем або боржником є фізична особа, може бути пред'явлений до примусового виконання протягом року з моменту вчинення виконавчого напису. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого напису до виконання провадиться відповідно до вимог ст. 23 Закону України «Про виконавче провадження» і ст. 371 Цивільного процесуального кодексу України.

8.2. Нотаріальний порядок вчинення протестів векселів

Протести векселів про неоплату, неакцепт, недатування акцепту вчиняються нотаріусами відповідно до законодавства України про обіг векселів, зокрема:

- Закону України «Про обіг векселів в Україні»;
- Женевської конвенції 1930 р., якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі, з урахуванням застережень, обумовлених додатком II до цієї Конвенції;
- Женевської конвенції 1930 р. про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі;
- Женевської конвенції 1930 р. про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів;
- Закону України «Про цінні папери і фондову біржу»;
- Закону України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі»;
- Закону України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі»;
- Закону України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів»; а також інших, прийнятих згідно з ними, актів чинного законодавства України¹¹¹⁹.

Потрібно зауважити, що вексельні зобов'язання значно відрізняються від цивільно-правових зобов'язань.

Вексель – це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Найперше вексель, будучи документом, який засвідчує самотійний борговий обов'язок боржника перед кредитором, одночасно може виступати і як предмет іншої правочину (договору застави, купівлі-продажу тощо), засобу платежу та ін.

---

¹¹¹⁹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 582–583.

Вказані особливості характеризують всі без винятку операції з векселем (індосамент, акцепт тощо) і супроводжують порядок їх здійснення. Часто реалізація прав держателя векселя пов'язується з учиненням нотаріусом протесту¹¹²⁰.

Характерними ознаками вексельних зобов'язань є їх абстрактність і безспірність. Абстрактність векселя виражається в тому, що в ньому не вказуються обставини, які викликали появу боргового зобов'язання (наприклад, купівля-продаж товарів у кредит однією особою в іншій). Право векселедержателя на отримання платежу в зазначений на векселі строк є безспірним і не може відхилитися посиланням на те, що сам кредитор не виконав своїх зобов'язань перед позичальником¹¹²¹.

Векселі можуть бути прості або переказні, існують виключно у письмовій документарній формі та мають обов'язкові реквізити.

Простий вексель має містити такі реквізити:

- назву «простий вексель», яка включена в текст документа і написана тією мовою, якою цей документ складений;
- безумовне зобов'язання сплатити визначену суму грошей;
- найменування особи, яка має платити (трасат);
- строк платежу;
- місце, в якому має здійснюватись платіж;
- найменування особи, якій або за наказом якої має здійснюватись платіж;
- дату і місце складання простого векселя;
- підпис особи, яка видає вексель (векселедавець).

Переказний вексель повинен містити таке:

- назву «переказний вексель», яка включена до тексту документа і написана тією мовою, якою цей документ складений;
- безумовний наказ сплатити визначену суму грошей;
- найменування особи, яка повинна платити (трасат);
- строк платежу;

---

¹¹²⁰ Коротюк О. Особливості вчинення протесту векселя в неакцепті. *Юридичний вісник України*. 2011. 25 листоп. № 46 (854). С. 14.

¹¹²¹ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 582–583.

- місце, в якому має здійснюватись платіж;
- найменування особи, якій або за наказом якої має здійснюватись платіж;
- дату і місце видачі векселя;
- підпис особи, яка видає вексель (трасат).

Вказані реквізити є обов'язковими.

Відповідно до законодавства, що регулює вексельний обіг в Україні, векселі опротестовуються в неплатежі, неакцепті, недатуванні акцепту.

Неоплачений вексель пред'являється нотаріусу для вчинення протесту:

- про неоплату – за місцезнаходженням платника або за місцем платежу;
- в неакцепті або в недатуванні акцепту – за місцезнаходженням платника;
- про відмову передати оригінал векселя законному держателю копії векселя – за місцезнаходженням держателя оригіналу векселя;
- про непред'явлення примірника векселя, надісланого для акцепту, держателю векселя;
- про неакцепт за другим примірником векселя, про неплатіж за другим примірником векселя – за місцезнаходженням платника;
- про відмову у проставленні векселедавцем датованої відмітки про пред'явлення йому векселя – за місцезнаходженням векселедавця.

Векселі для вчинення протесту про неоплату приймаються нотаріусом після закінчення дати платежу за векселем, але не пізніше 12-ї години наступного після цього строку дня.

Векселі для вчинення протесту про неакцепт можуть бути прийняті протягом строків, установлених для пред'явлення до акцепту, але не пізніше 12-ї години наступного після цього строку дня.

Векселі для вчинення протесту про непред'явлення примірника векселя, надісланого для акцепту держателю векселя, протест про неакцепт за другим примірником векселя, протест про неплатіж за другим примірником векселя, протест про непередавання оригіналу векселя законному держателю копії векселя, протест про відмову у проставленні

векселедавцем датованої відмітки про пред'явлення йому векселя приймаються нотаріусами в строки, установлені ст. 44 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі від 07.06.1930 р.

Для векселя строком на визначений день або о такій-то годині від дати складання протест про неоплату повинен бути здійснений або в день, коли вексель підлягає оплаті, або в один з двох наступних робочих днів.

Протест векселя про неоплату за векселем строком за пред'явленням здійснюється протягом строку, встановленого для пред'явлення до акцепту.

У разі, якщо перше пред'явлення векселя зі строком платежу за пред'явленням до платежу було здійснено в останній день цього строку, протест векселя може бути вчинений наступного дня.

Протест векселя зі строком платежу за пред'явленням у неакцепті здійснюється у строки, встановлені для пред'явлення до акцепту, тобто протягом одного року з дня видачі векселя.

Протест у недатуванні акцепту вчинюється у разі, якщо платник, акцептуючи вексель, за яким акцепт повинен обов'язково бути датований, не проставить дату акцепту. Це стосується векселів, які підлягають оплаті у визначений строк від пред'явлення, або векселів, які повинні бути пред'явлені для акцепту протягом визначеного строку.

Вчинення протесту векселя є нотаріальною дією, яка надає право векселедержателю зберегти права за векселем та в майбутньому здійснити стягнення відповідних коштів з платника за векселем.

Протест векселя про неоплату вчинюється нотаріусами у трьох випадках:

- по-перше, якщо вексель неоплачений (вексель було акцептовано, але не сплачено платником);
- по-друге, у разі якщо оплата здійснена у валюті, яка не зазначена у векселі;
- по-третє, у разі відсутності платника у місці платежу або місцезнаходженні, яке зазначено у векселі¹¹²².

---

¹¹²² Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 586.

Протест векселя про неоплату вчинюється нотаріусом і щодо простого, і щодо переказного векселя. Водночас протест про неоплату за простим векселем здійснюється проти векседавця, за переказним – проти акцептанта (платника).

Тимчасом вчинення протесту векселя про неоплату не потрібне, якщо вексель раніше був опротестований у неакцепті.

Протест векселя в неакцепті вчинюється також у трьох випадках:

- по-перше, у разі відмови платника від акцепту (здійснення часткового акцепту);
- по-друге, якщо оплата здійснена у валюті, яка не зазначена у векселі;
- по-третє, якщо платник є відсутнім у місці, зазначеному у векселі.

Протест векселя в недатованні акцепту вчинюється у разі відсутності дати на акцепті і здійснюється з метою збереження прав векселедержателя за таким векселем.

У разі відсутності протесту недатований акцепт вважається таким, що зроблений акцептантом в останній день строку, передбаченого для пред'явлення до акцепту.

Протест векселя в неакцепті або у недатованні акцепту вчинюється до переказного векселя і здійснюється проти векседавця.

Вчиняючи протест векселя, нотаріус повинен враховувати, що як за акцепт, так і за платіж відповідає векселедатель.

Документами, які подаються нотаріусу для вчинення протесту векселя векселедержателем або його уповноваженою особою, є:

- оригінал векселя (його копія – якщо це було передбачено самими учасниками вексельних правовідносин та про це є відповідні застереження);
- заява векселедержателя (кредитора) про протест векселя, підписана векселедержателем (кредитором) та скріплена печаткою (у разі наявності). У законодавстві встановлено вимоги до тексту такої заяви; у ній зазначаються: повне найменування й адреса векседавця (боржника), платника (доміцилята), векселедержателя (кредитора), вказуються відомості про вексель (векселі), який(які) подається(ються) до опротестування, строк платежу за векселем (векселями), сума,

що підлягає сплаті за векселем (векселями), причина опротестування, повне найменування і адреса, номери рахунків у банках, код за ЄДРПОУ – для юридичної особи, реєстраційний номер облікової картки платника податку – для фізичної особи (за наявності). Заява може містити інші додаткові відомості, векселі подаються нотаріусу під розписку та за окремим описом, у якому зазначаються найменування і адреси векселедержателя, векселедавця, платника (доміциліата), вид векселів (простий чи переказний), їх кількість, номери, строк платежу, сума платежу;

- документ, за яким встановлено особу векселедержателя або його уповноваженого представника;

- документи, що підтверджують повноваження уповноваженого представника, а також правоздатність та дієздатність юридичної особи.

Обов'язками нотаріуса під час прийняття векселя до опротестування є:

- перевірка наявності усіх необхідних реквізитів векселя та правильність їх заповнення, наявність підписів і печаток та послідовність індосаментів;

- впевненість (переконання), що вексель поданий для протесту в установлені законом строки;

- встановлення місця здійснення протесту;

- перевірення факту пред'явлення векселя до сплати.

Підтвердженням факту пред'явлення векселя до сплати є відмітка векселедавця на письмовій вимозі про прийняття вимоги про сплату векселя або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення такої вимоги поштою чи телеграфом на адресу, вказану у векселі.

У день прийняття векселя до протесту нотаріус зобов'язаний від свого імені пред'явити письмову вимогу про оплату або акцепт векселя до векселедавця (платника). Підтвердженням факту пред'явлення вимоги про сплату векселя є відмітка векселедавця на письмовій вимозі про прийняття вимоги про сплату векселя або відмітка поштового відділення зв'язку про відправлення такої вимоги поштою чи телеграфом на адресу, вказану у векселі.

У тексті вимоги нотаріус зазначає про надходження заяви про протест векселя з усіма його реквізитами та пропозицією

сплатити чи акцептувати вексель у певний строк або повідомити про оплату чи акцепт векселя:

- якщо вексель протестується в неплатежі, нотаріус вимагає від особи, проти якої протестується вексель, оплатити суму за векселем;

- якщо вексель протестується в неакцепті, нотаріус висуває вимогу акцептувати вексель;

- якщо вексель протестується в недатуванні акцепту, нотаріус вимагає проставити дату на акцепті¹¹²³.

Якщо здійснено платіж або буде проставлена відмітка про акцепт, нотаріус повертає вексель платнику без протесту з відміткою про акцепт або платіж.

Якщо на вимогу нотаріуса не надійшла відповідь від особи, яка має платити за векселем, про його оплату або у разі відмови платника (доміциліата) оплатити або акцептувати вексель нотаріус опротестовує вексель.

Якщо місцезнаходження платника невідоме, протест векселя вчинюється без пред'явлення вимоги про оплату або акцепт векселя з відповідною відміткою в акті про протест.

Запис про вчинення протесту векселя вноситься до реєстру для реєстрації нотаріальних дій.

Протест векселя оформлюється актом у двох примірниках, один з яких залишається у справах нотаріуса.

У справах нотаріуса також залишаються:

- копія опротестованого векселя (чи копія з копії, коли протест вчинювався за копією) з відповідною відміткою про протест або опис опротестованих векселів, якщо такий подавався, з прикладенням як зразка копії одного опротестованого векселя;

- заява векселедержателя (кредитора) про протест векселя;

- опис векселів, що передаються на опротестування;

- примірник надісланої (переданої) боржникові вимоги про оплату або акцепт (оплата) векселя;

- інші документи, якщо такі були подані чи були потрібні для протесту.

---

¹¹²³ Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. С. 583.

Нотаріус видає опротестований вексель з відміткою про вчинення протесту векселедержателю або уповноваженій ним особі.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які суб'єкти нотаріального процесу вправі вчиняти виконавчі написи?
2. Охарактеризуйте зміст виконавчого напису як форми надання документам виконавчої сили?
3. Які проблеми виникають у нотаріусів під час вчинення виконавчих написів?
4. Які суб'єкти нотаріального процесу вправі вчиняти протести векселів?
5. Які проблеми виникають у нотаріусів при протести векселів?

ОХОРОННІ НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ

9.1. Охоронні нотаріальні провадження

У процесі провадження нотаріальної діяльності здійснюється забезпечення фізичних осіб щодо реалізації належних їм суб'єктивних прав.

Нотаріус, реалізуючи надані йому повноваження, одночасно і сам є суб'єктом виконання, дотримання та використання правових приписів. Через механізм вчинення нотаріальних дій забезпечуються умови правомірної поведінки як осіб, що звернулися за вчиненням цих дій, так і третіх осіб, оскільки підтверджене нотаріусом право характеризується підвищеною надійністю і тому має ними визнаватися, поки інше не буде встановлено судом¹¹²⁴.

Загальновідомо, що вчиняючи нотаріальні дії органи нотаріату та квазінотаріату здійснюють деякою мірою охорону та захист цивільних прав.

Також підтвердженням цього захисту цивільних прав державними та приватними нотаріусами законодавцем присвячено норми ст. 18 Цивільного кодексу України.

У теорії цивілістики розрізняють поняття і правової охорони, і поняття правового захисту. Визначальною основою правової охорони є принципи забезпечення непорушності та здійснення цивільних прав, а захисні норми спрямовані насамперед на відновлення вже порушеного права¹¹²⁵.

Правова охорона державними та приватними нотаріусами держави спрямована на забезпечення недопущення порушень суб'єктивних цивільних прав, яке сприятиме і здійсненню цивільних прав, і виконанню обов'язків.

---

¹¹²⁴ Єфіменко Л. В. Принципи та функції нотаріальної охорони цивільних прав та інтересів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 36–43.

¹¹²⁵ Цивільне право України: Загальна частина : підруч. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К. : Юрінком-Інтер, 2010. 976 с.

Доступність та гарантованість нотаріальної охорони є гарантом захисту майна осіб, які не в змозі захистити своє майно від посягань.

Отож охоронні нотаріальні провадження здійснюються нотаріусом з метою захисту майна.

До охоронних проваджень належать:

По-перше, заходи до охорони спадкового майна;

По-друге, видачу свідоцтва виконавцю заповіту.

9.2. Особливості провадження нотаріального процесу щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями.

Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

Нотаріус за місцем відкриття спадщини за заявою заінтересованих осіб або з власної ініціативи вживає заходів щодо охорони спадкового майна. Заходи щодо охорони спадкового майна вживаються зазначеним нотаріусом або нотаріусом за місцезнаходженням майна, якому нотаріус, який веде спадкову справу, надіслав доручення.

Заява про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна реєструється в Книзі обліку заяв про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна та встановлення опіки над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме.

Перед вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна нотаріус вчиняє низку дій, які забезпечують повну охорону цього майна, а саме:

- визначає місце відкриття спадщини, наявність спадкового майна, його склад та місцезнаходження;

- перевіряє наявність спадкової справи за даними Спадкового реєстру. Якщо спадкова справа не заведена, нотаріус реєструє заяву про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна також і в Книзі обліку і реєстрації спадкових справ, заводить спадкову справу і реєструє її у Спадковому реєстрі;

– з'ясовує, чи були вжиті попередні заходи щодо збереження спадкового майна. Якщо такі заходи були вжиті – то ким, коли і як (чи було приміщення опечатано, де знаходяться ключі від цього приміщення тощо);

– повідомляє про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відоме. Нотаріус може також зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі;

– про проведення опису майна спадкодавця нотаріус повідомляє житлово-експлуатаційні органи, а в разі необхідності – органи внутрішніх справ та інших заінтересованих осіб (кредитора);

– якщо є підстави вважати, що спадщина може бути визнана відумерлою, нотаріус повинен повідомити відповідний орган місцевого самоврядування;

– вживає заходів для залучення до участі в проведенні опису майна свідків (не менше двох). Свідками можуть бути будь-які незаінтересовані особи з повною цивільною дієздатністю¹¹²⁶.

Вжиття заходів з охорони спадкового майна здійснюється нотаріусом після отримання документів, що підтверджують факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, але не пізніше наступного дня з дати надходження таких документів.

Опис спадкового майна проводиться за участю заінтересованих осіб (за бажанням) і не менше ніж двох свідків. Присутність виконавця заповіту при здійсненні опису спадкового майна є обов'язковою. В акті опису мають бути зазначені: дата та час складання акта опису, а також прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який проводить опис; найменування державної нотаріальної контори або нотаріального округу, в якому зареєстрований приватний нотаріус; дата одержання заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (повідомлення про орієнтовний склад спадкового майна) або доручення нотаріуса, яким заведено спадкову справу, про вжиття

---

¹¹²⁶ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

заходів щодо охорони спадкового майна; прізвище, ім'я, по батькові, адреса, за потреби – місце роботи та посади осіб, які беруть участь в описі; прізвище, ім'я, по батькові спадкодавця, дата його смерті, місце відкриття спадщини та місцезнаходження спадкового майна; відомості про спадкоємців; відомості про те, чи було опечатано приміщення до прибуття нотаріуса і ким, стан пломб та печаток, якщо приміщення опечатано; опис спадкового майна з детальною характеристикою кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти – купюра, її номінал, вартість за курсом Національного банку України тощо) та визначення їх вартості з урахуванням відсотка зносу¹¹²⁷.

Зауважуємо, що у разі незгоди з оцінкою спадкоємці вправі запросити спеціаліста-експерта або оцінювача. Оплата праці спеціалістів (експертів, оцінювачів) здійснюється спадкоємцями.

На кожній сторінці акта опису підбивають підсумки кількості речей (предметів) та їхньої вартості, а після закінчення опису – загальний підсумок кількості речей (предметів) і їхньої вартості.

До акта опису включається все майно, яке є в будинку (квартирі) померлого.

Заяви сусідів та інших осіб про належність їм окремих речей заносяться до акта опису, а заінтересованим особам роз'яснюється порядок звернення до суду з позовом про виключення цього майна з акта опису.

Якщо проведення опису переривається або продовжується кілька днів, приміщення кожний раз опечатується нотаріусом. В акті опису робиться запис про причини і час припинення опису і його відновлення, а також про стан пломб і печаток при наступному розпечатуванні приміщення.

У кінці акта опису зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, рік народження охоронця, якому передано на зберігання майно, найменування документа, який посвідчує його особу, номер, дата видачі, найменування установи, що видала документ, місце проживання цієї особи.

---

¹¹²⁷ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Акт опису складається не менше ніж у трьох примірниках. Усі примірники підписуються нотаріусом, заінтересованими особами, свідками та охоронцем, якому передано на зберігання спадкове майно. Один примірник акта опису видається охоронцю спадкового майна.

Охоронцем спадкового майна може бути призначено осіб з числа спадкоємців, опікунів над майном осіб, визнаних безвісно відсутніми або місцеперебування яких невідоме, або інших осіб, визначених спадкоємцями. За наявності виконавця заповіту він призначається охоронцем усього спадкового майна, як заповіданого, так і не заповіданого. За бажанням спадкоємців за законом у разі наявності виконавця заповіту нотаріус може призначити охоронцем майна, що спадкується за законом, із-поміж інших осіб. Нотаріус попереджає охоронця та інших осіб, яким передано на зберігання спадкове майно, про кримінальну відповідальність у разі розтрати або його приховування, а також про матеріальну відповідальність за заподіяну шкоду.

Виявлені під час опису вибухові речовини і вибухові засоби, боєприпаси, зброя (холодна, вогнепальна, пневматична), спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії передаються нотаріусом за окремим описом до органу внутрішніх справ. Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна нотаріусом виявлені грошові суми (цінні папери), що залишилися після померлого, вони вносяться на відповідні рахунки для обліку депозитних сум нотаріуса чи до банківської установи, про що випикується відповідна квитанція. Квитанція підшивається до спадкової справи¹¹²⁸.

Якщо під час опису виявлені золото, платина, срібло, метали іридієво-платинової групи у будь-якому вигляді, іноземна валюта і виражені в іноземній валюті або монетарних металах платіжні документи, вироби зі срібла, монетарних металів, дорогоцінного каміння, а також дорогоцінне каміння і перли, вони здаються до банківської установи на зберігання за окремим описом.

---

¹¹²⁸ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Ниж передати зазначені цінності на зберігання до установи банку, нотаріус реєструє їх у Книзі обліку цінностей під час життя заходів щодо охорони спадкового майна.

Ордени, медалі, нагрудні знаки, а також документи про нагородження за наявності спадкоємців залишаються у сім'ї спадкодавця. За згодою спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання до музеїв. Державні нагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики при Президентові України за наявності відповідного клопотання музейного закладу. Передані до музеїв на постійне зберігання державні нагороди спадкоємцям померлого не повертаються. У разі відсутності спадкоємців державні нагороди і документи про нагородження передаються на зберігання державі (ст. 18 Закону України «Про державні нагороди»).

Цінні рукописи, літературні твори, листи тощо, що мають історичне та наукове значення, включаються до акту опису та передаються на зберігання спадкоємцям. Якщо спадкоємців немає, нотаріус передає документи на зберігання за окремим описом до відповідних організацій (інститут, музей тощо) у порядку, передбаченому чинним законодавством. У разі виявлення у складі спадкового майна об'єктів, які перебувають на державному обліку як пам'ятки історії і культури, нотаріус повідомляє про це відповідні органи охорони пам'яток історії та культури¹¹²⁹.

Ощадні книжки, заставні на речі спадкодавця, що знаходяться в ломбарді тощо, передаються на зберігання спадкоємцям, а якщо спадкоємців немає – зберігаються у нотаріуса.

Якщо під час опису спадкового майна виявляться речі, які у зв'язку зі зносом не мають ніякої цінності, нотаріус за згодою спадкоємців або фінансового органу, якщо опис проводиться без участі спадкоємців, не включає до акта опису такі речі, а за окремим описом передає їх для знищення або на заготівельну базу утильсировани.

---

¹¹²⁹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Якщо серед спадкового майна виявляться продукти харчування, нотаріус передає їх спадкоємцям. Якщо опис проводиться без участі спадкоємців, продукти харчування довгострокового терміну зберігання передаються відповідним організаціям для реалізації. Передавання проводиться за окремим актом, який підписує, крім нотаріуса та свідків, спадкоємець або представник організації, яким передані продукти харчування.

Якщо вжити заходів до охорони спадкового майна неможливо (спадкоємці або інші особи, які проживали зі спадкодавцем, заперечують проти опису, не пред'являють майно для опису, майно вивезене тощо), нотаріус складає акт і повідомляє про це заінтересованих осіб, а за потреби – фінансовий орган або прокурора.

Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту на підставі заяви заінтересованої особи укладає договір на управління спадщиною з цією особою. Договір на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог ч. 2 ст. 212 Цивільного кодексу України.

Текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з актом опису спадкового майна, який є невід'ємною частиною договору (перелік цього майна може викладатися в тексті договору).

Договір на управління спадщиною не реєструється в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Інформація про укладення договору на управління спадщиною заноситься до Книги обліку договорів на управління спадщиною. Під час укладення договору нотаріус зобов'язаний пересвідчитись у тому, що це майно було власністю спадкодавця на момент відкриття спадщини, про що зазначається в тексті договору з посиленням на реквізити відповідного документа (за наявності).

У разі надходження до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини нотаріус повідомляє особу, з якою укладений договір на управління спадщиною, про припинення дії договору. У разі відсутності спадкоємців

за законом і за заповітом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття спадщини ніким зі спадкоємців, а також відмови від її прийняття укладений договір на управління спадщиною діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

У разі одержання нотаріусом рішення суду про виключення майна з акта опису спадкового майна на цьому акті робиться спеціальний напис, у якому зазначаються реквізити цього рішення, на підставі якого майно вилучено з акта опису, перелік вилучених предметів. Напис скріплюється підписом та печаткою нотаріуса. Копія рішення суду додається до матеріалів спадкової справи.

Охорона спадкового майна триває до прийняття спадщини спадкоємцями, а якщо її не прийнято – до закінчення строку, встановленого цивільним законодавством України для прийняття спадщини. Охорона спадкового майна може тривати після спливу шести місяців з дня відкриття спадщини, якщо до нотаріуса надійде заява про згоду на прийняття спадщини від осіб, для яких право спадкування виникає у разі неприйняття спадщини іншими спадкоємцями, на підставі ч. 3 ст. 1270 Цивільного кодексу України і якщо до спливу встановленого законом шестимісячного строку для прийняття спадщини залишилось менше трьох місяців.

Заходи щодо охорони спадкового майна припиняє нотаріус, який їх вживав. Якщо місце відкриття спадщини і місце вжиття заходів до охорони спадкового майна різні, про припинення охорони спадкового майна попередньо повідомляється нотаріус за місцем відкриття спадщини. Про припинення охорони спадкового майна нотаріус за місцем відкриття спадщини попередньо повідомляє спадкоємців та виконавця заповіту¹¹³⁰.

З припиненням заходів до охорони спадкового майна повноваження виконавця заповіту тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена в заповіті.

---

¹¹³⁰ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Охоронні нотаріальні провадження здійснюються нотаріусом з метою захисту майна. До охоронних проваджень відносять заходи до охорони спадкового майна, видачу свідоцтва виконавцю заповіту.

Нотаріус за місцем відкриття спадщини за заявою заінтересованих осіб або з власної ініціативи вживає заходів щодо охорони спадкового майна. Заходи щодо охорони спадкового майна вживаються зазначеним нотаріусом або нотаріусом за місцезнаходженням майна, якому нотаріус, який веде спадкову справу, надіслав доручення.

Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна здійснюється нотаріусом після отримання документів, що підтверджують факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, але не пізніше наступного дня з дати надходження таких документів.

Опис спадкового майна проводиться за участю заінтересованих осіб (за бажанням) і не менше ніж двох свідків. Присутність виконавця заповіту при здійсненні опису спадкового майна є обов'язковою. В акті опису мають бути зазначені: дата та час складання акта опису, а також прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який проводить опис; найменування державної нотаріальної контори або нотаріального округу, в якому зареєстрований приватний нотаріус; дата одержання заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (повідомлення про орієнтовний склад спадкового майна) або доручення нотаріуса, яким заведено спадкову справу, про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна; прізвище, ім'я, по батькові, адреса, за потреби – місце роботи та посади осіб, які беруть участь в описі; прізвище, ім'я, по батькові спадкодавця, дата його смерті, місце відкриття спадщини та місцезнаходження спадкового майна; відомості про спадкоємців; відомості про те, чи було опечатано приміщення до прибуття нотаріуса і ким, стан пломб та печаток, якщо приміщення опечатано; опис спадкового майна з детальною характеристикою кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти – купюра, її номінал, вартість

за курсом Національного банку України тощо) та визначення їх вартості з урахуванням відсотка зносу¹¹³¹.

На кожній сторінці акта опису підбиваються підсумки кількості речей (предметів) та їхньої вартості, а після закінчення опису – загальний підсумок кількості речей (предметів) і їхньої вартості. У кінці акта опису зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, рік народження охоронця, якому передано на зберігання майно, найменування документа, який посвідчує його особу, номер, дата видачі, найменування установи, що видала документ, місце проживання цієї особи.

Акт опису складається не менше ніж у трьох примірниках. Усі примірники підписуються нотаріусом, заінтересованими особами, свідками та охоронцем, якому передано на зберігання спадкове майно. Один примірник акта опису видається охоронцю спадкового майна.

Охоронцем спадкового майна може бути призначено осіб з числа спадкоємців, опікунів над майном осіб, визнаних безвісно відсутніми або місцеперебування яких невідоме, або інших осіб, визначених спадкоємцями. За наявності виконавця заповіту він призначається охоронцем усього спадкового майна, і заповіданого, і не заповіданого. За бажанням спадкоємців за законом у разі наявності виконавця заповіту нотаріус може призначити охоронцем майна, що спадкується за законом, із-поміж інших осіб. Нотаріус попереджає охоронця та інших осіб, яким передано на зберігання спадкове майно, про кримінальну відповідальність у разі розтрати або його приховування, а також про матеріальну відповідальність за заподіяну шкоду.

Виявлені під час опису вибухові речовини і вибухові засоби, боєприпаси, зброя (холодна, вогнепальна, пневматична), спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії передаються нотаріусом за окремим описом до органу внутрішніх справ. Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна нотаріусом виявлені грошові суми (цінні папери), що залишилися після померлого, вони вносяться на відповідні рахунки для обліку

---

¹¹³¹ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

депозитних сум нотаріуса чи до банківської установи, про що виписується відповідна квитанція. Квитанція підшивається до спадкової справи.

Якщо під час опису виявлені золото, платина, срібло, метали іридієво-платинової групи у будь-якому вигляді, іноземна валюта і виражені в іноземній валюті або монетарних металах платіжні документи, вироби зі срібла, монетарних металів, дорогоцінного каміння, а також дорогоцінне каміння і перли, вони здаються до банківської установи на зберігання за окремим описом.

Ордени, медалі, нагрудні знаки, а також документи про нагородження за наявності спадкоємців залишаються у сім'ї спадкодавця. За згодою спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання до музеїв. Державні нагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики при Президентові України за наявності відповідного клопотання музейного закладу. Передані до музеїв на постійне зберігання державні нагороди спадкоємцям померлого не повертаються. У разі відсутності спадкоємців державні нагороди і документи про нагородження передаються на зберігання державі (ст. 18 Закону України «Про державні нагороди»).

Цінні рукописи, літературні твори, листи тощо, що мають історичне та наукове значення, включаються до акту опису та передаються на зберігання спадкоємцям. Якщо спадкоємців немає, нотаріус передає документи на зберігання за окремим описом до відповідних організацій (інститут, музей тощо) у порядку, передбаченому чинним законодавством. У разі виявлення у складі спадкового майна об'єктів, які перебувають на державному обліку як пам'ятки історії і культури, нотаріус повідомляє про це відповідні органи охорони пам'яток історії та культури.

Ощадні книжки, заставні на речі спадкодавця, що знаходяться в ломбарді тощо, передаються на зберігання спадкоємцям, а якщо спадкоємців немає – зберігаються у нотаріуса.

Якщо під час опису спадкового майна виявляться речі, які у зв'язку зі зносом не мають ніякої цінності, нотаріус за згодою спадкоємців або фінансового органу, якщо опис проводиться без участі спадкоємців, не включає до акта опису такі речі,

а за окремим описом передає їх для знищення або на заготівельну базу утильсировани.

Якщо серед спадкового майна виявляться продукти харчування, нотаріус передає їх спадкоємцям. Якщо опис проводиться без участі спадкоємців, продукти харчування довгострокового терміну зберігання передаються відповідним організаціям для реалізації. Передавання проводиться за окремим актом, який підписує, крім нотаріуса та свідків, спадкоємець або представник організації, яким передані продукти харчування.

Якщо вжити заходів з охорони спадкового майна неможливо (спадкоємці або інші особи, які проживали зі спадкодавцем, заперечують проти опису, не пред'являють майно для опису, майно вивезене тощо), нотаріус складає акт і повідомляє про це заінтересованих осіб, а за потреби – фінансовий орган або прокурора.

Якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту на підставі заяви заінтересованої особи укладає договір на управління спадщиною з цією особою. Договір на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог ч. 2 ст. 212 Цивільного кодексу України.

Текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з актом опису спадкового майна, який є невід'ємною частиною договору (перелік цього майна може викладатися в тексті договору).

Договір на управління спадщиною не реєструється в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Інформація про укладення договору на управління спадщиною заноситься до Книги обліку договорів на управління спадщиною. При укладанні договору нотаріус зобов'язаний пересвідчитись у тому, що це майно було власністю спадкодавця на момент відкриття спадщини, про що зазначається в тексті договору з посиланням на реквізити відповідного документа (за наявності).

У разі надходження до нотаріуса за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини нотаріус повідомляє

особу, з якою укладений договір на управління спадщиною, про припинення дії договору. У разі відсутності спадкоємців за законом і за заповітом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття спадщини ніким зі спадкоємців, а також відмови від її прийняття укладений договір на управління спадщиною діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою.

У разі одержання нотаріусом рішення суду про виключення майна з акта опису спадкового майна на цьому акті робиться спеціальний напис, у якому зазначаються реквізити цього рішення, на підставі якого майно вилучено з акта опису, перелік вилучених предметів. Напис скріплюється підписом та печаткою нотаріуса. Копія рішення суду додається до матеріалів спадкової справи.

Охорона спадкового майна триває до прийняття спадщини спадкоємцями, а якщо її не прийнято – до закінчення строку, встановленого цивільним законодавством України для прийняття спадщини. Охорона спадкового майна може тривати після спливу шести місяців з дня відкриття спадщини, якщо до нотаріуса надійде заява про згоду на прийняття спадщини від осіб, для яких право спадкування виникає у разі неприйняття спадщини іншими спадкоємцями, на підставі ч. 3 ст. 1270 Цивільного кодексу України і якщо до спливу встановленого законом шестимісячного строку для прийняття спадщини залишилось менше трьох місяців.

Заходи щодо охорони спадкового майна ухвалює нотаріус, який їх вживав. Якщо місце відкриття спадщини і місце вжиття заходів до охорони спадкового майна різні, про припинення охорони спадкового майна попередньо повідомляється нотаріус за місцем відкриття спадщини. Про припинення охорони спадкового майна нотаріус за місцем відкриття спадщини попередньо повідомляє спадкоємців та виконавця заповіту.

З припиненням заходів до охорони спадкового майна повноваження виконавця заповіту тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена в заповіті.

9.3. Особливості видачі свідоцтва виконавцю заповіту

Заповідач, відповідно до ст. 1286 Цивільного кодексу України, може доручити виконання заповіту фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі-виконавцеві заповіту незалежно від того, чи є ця особа спадкоємцем.

Виконання заповіту здійснюється спадкоємцями за заповітом, за винятком випадків, коли його виконання повністю або у визначеній частині здійснюється виконавцем заповіту.

Виконавець заповіту може бути призначений заповідачем за ініціативою спадкоємців, нотаріусом або на підставі рішення суду.

Зауважуємо, що особа може бути призначена виконавцем заповіту лише за її письмовою згодою.

Волевиявлення виконавця заповіту щодо покладання на нього обов'язку з виконання заповіту може бути зазначене у самому тексті заповіту, про що має свідчити особистий підпис виконавця заповіту, справжність якого засвідчується нотаріусом, про що зазначається у посвідчувальному написі, вчиненому на заповіті.

Спадкоємці, які прийняли спадщину, мають право вибрати виконавця заповіту з числа спадкоємців або призначити виконавцем заповіту іншу особу у випадках:

- непризначення виконавця заповіту заповідачем;
- відмови особи, призначеної заповідачем, від виконання заповіту;
- усунення призначеної особи від виконання заповіту.

У разі призначення виконавця заповіту спадкоємцями останні мають подати про це відповідні заяви, справжність підпису, під якими підлягає нотаріальному засвідченню, або укладений між спадкоємцями та потенційним виконавцем відповідний договір, який посвідчується нотаріально та має передбачати обсяг вчинення виконавцем дій, спрямованих на виконання волі заповідача та його винагороду.

Суд призначає виконавця заповіту у разі, якщо спадкоємці самостійно не можуть дійти згоди щодо того, хто виконуватиме волю спадкодавця. У цьому разі повноваження виконавця заповіту будуть підтверджуватися судовим рішенням,

яке має бути подане нотаріусу для участі виконавця заповіту під час здійснення відповідних нотаріальних дій.

У разі складення заповіту на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено будь-кому з них. У такому разі нотаріусу подається письмова згода цих осіб на призначення одного з них виконавцем заповіту. Якщо заповіт складено на користь однієї особи, виконання заповіту може бути покладено на особу, яка не є спадкоємцем за заповітом.

Призначення виконавця заповіту нотаріусом здійснюється за умови, що цього потребують інтереси спадкоємців, у випадках:

- непризначення виконавця заповіту заповідачем;
- відмови особи, призначеної заповідачем, від виконання заповіту;
- усунення призначеної особи від виконання заповіту¹¹³².
- Особливе значення має призначення виконавця заповіту нотаріусом, зокрема у випадках, коли:
  - майно заповідається малолітнім особам, у яких відсутні батьки;
  - майно заповідається державі або юридичним особам;
  - майно заповідається з умовою;
  - заповіт містить заповідальний відказ або покладання на спадкоємця (ів) інших обов'язків;
  - предметом заповіту є майно, щодо якого після смерті заповідача обов'язково виникає необхідність управління ним (частка в статутному капіталі товариств, акції, приватні підприємства тощо)¹¹³³.

У законі не встановлені вимоги до особи, яку нотаріус може самостійно призначити виконавцем заповіту. Нотаріус має виходити із загальних положень, що виконавцем може бути як особа з числа спадкоємців, так і будь-яка інша особа.

Виконавцем може бути призначена лише особа, яка сама виявить бажання ним бути. У цьому разі така особа подає нотаріусу заяву, яка має містити одночасно згоду на вчинення

---

¹¹³² Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

¹¹³³ Там само.

певних дій. У цій заяві зазначаються зобов'язання особи, які вона бере на себе, висловлюючи бажання стати виконавцем заповіту.

Нагадуємо, що згода виконавця заповіту виконувати покладені на нього обов'язки також може бути викладена в окремій заяві, справжність підпису під якою підлягає нотаріальному засвідченню. Ця заява є невід'ємною частиною заповіту.

Виконавець заповіту може бути призначений нотаріусом за місцем відкриття спадщини, якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо виконавець заповіту відмовився від виконання заповіту чи був усунений від його виконання і якщо цього потребують інтереси спадкоємців (ст. 1288 ЦК України).

Нотаріус видає свідоцтво виконавцю заповіту за заявою особи, яка заповідачем або спадкоємцями заповідача призначена виконавцем заповіту, а також у разі призначення виконавця заповіту нотаріусом.

Ця нотаріальна дія вчиняється за місцем відкриття спадщини. Вчиняючи цю нотаріальну дію, нотаріуси перевіряють:

- підстави призначення виконавця заповіту (ст.ст. 1286–1288 ЦК України);
- наявність письмової згоди на призначення виконавця заповіту всіх спадкоємців;
- письмову згоду виконавця заповіту на його призначення. Така згода може бути викладена на тексті самого заповіту або додана до нього;
- дієдатність виконавця заповіту.

Також після звернення виконавця заповіту за видачею свідоцтва нотаріус встановлює його особу, здійснює відповідну перевірку за Спадковим реєстром, встановлює факт заведення спадкової справи і, якщо спадкова справа після смерті заповідача ще не заведена, вимагає у особи, що призначена виконавцем заповіту, свідоцтво про смерть спадкодавця або його нотаріально засвідчену копію та заводить спадкову справу, до якої долучає всі документи або їх копії.

Якщо спадкова справа вже заведена, то всі документи, які є підставою для видачі свідоцтва виконавцю заповіту (заповіт, заява тощо), повинні бути приєднані до спадкової справи.

Зауважуємо, що видає свідоцтво виконавцю заповіту той нотаріус, який завів спадкову справу і в якого вона зберігається. За даними Спадкового реєстру нотаріус перевіряє чинність, незмінність та дійсність заповіту.

У тексті свідоцтва виконавця заповіту нотаріус обов'язково зазначає всі повноваження виконавця заповіту, передбачені цивільним законодавством. Згідно зі ст. 1290 ЦК, виконавець заповіту зобов'язаний:

- 1) вжити заходів щодо охорони спадкового майна;
- 2) вжити заходів щодо повідомлення спадкоємців, відказо-одержувачів, кредиторів про відкриття спадщини;
- 3) вимагати від боржників спадкодавця виконання ними своїх зобов'язань;
- 4) управляти спадщиною;
- 5) забезпечити одержання кожним зі спадкоємців частки спадщини, яка визначена у заповіті;
- 6) забезпечити одержання частки у спадщині особами, які мають право на обов'язкову частку у спадщині¹¹³⁴.

Тобто, Свідоцтво виконавця заповіту підтверджує, що виконавець заповіту наділений правом від свого імені вести справи, пов'язані з виконанням заповіту, в судових органах, органах державної влади та місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності, галузевої належності та підпорядкування.

Виконавець заповіту зобов'язаний забезпечити виконання спадкоємцями дій, до яких вони були зобов'язані заповітом.

Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, про видачу свідоцтва виконавця заповіту нотаріус повідомляє відповідні органи опіки та піклування. Повноваження виконавця заповіту тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена у заповіті.

Чинність повноважень виконавця заповіту припиняється нотаріусом за місцем відкриття спадщини за письмовою згодою спадкоємців, відказоодержувачів, а також осіб (органів),

---

¹¹³⁴ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

які мають право здійснювати контроль за виконанням заповіту. Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, контроль за виконанням заповіту здійснюють батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники, а також орган опіки та піклування.

Після повернення виконавцем заповіту виданого йому свідоцтва нотаріус робить відмітку про припинення чинності повноважень виконавця на примірнику свідоцтва, що зберігається у справах нотаріуса, у державному нотаріальному архіві, на примірнику свідоцтва, повернутого виконавцем, та відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, у книзі обліку спадкових справ.

Строк чинності повноважень виконавця заповіту встановлюється нотаріусом на підставі ст. 1294 Цивільного кодексу України, про що зазначається в свідоцтві.

Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, про видачу свідоцтва виконавцю заповіту нотаріус повідомляє відповідні органи опіки та піклування.

Строк дії повноважень виконавця заповіту визначається повним виконанням волі спадкодавця, вираженої в заповіті.

Повноваження виконавця заповіту можуть бути припинені достроково:

- у разі визнання заповіту недійсним у судовому порядку;
- у разі смерті особи, призначеної виконавцем заповіту;
- у разі відмови виконавця заповіту від виконання покладених на нього обов'язків;
- у разі неприйняття спадщини спадкоємцями за заповітом;
- на підставі рішення суду.

Законодавством передбачаються випадки, коли спадкоємці мають право змінити волю спадкодавця щодо призначення виконавця заповіту.

Якщо виконавець не здатний забезпечити виконання волі спадкодавця з будь-яких причин, спадкоємцям надається право в судовому порядку усунути такого виконавця від виконання.

Повноваження виконавця заповіту можуть припинитися нотаріусом на підставі письмової заяви спадкоємців, відказоодержувачів, а також осіб, які мають право здійснювати

контроль за виконанням заповіту, підписи на якій засвідчуються нотаріально. Нотаріус виносить постанову про припинення виконання повноважень виконавцем заповіту.

Після подання спадкоємцям (їхнім законним представникам) звіту про виконання своїх повноважень виконавець заповіту повертає свідоцтво нотаріусу, який, своєю чергою, робить відмітку про припинення чинності повноважень виконавця заповіту на примірнику свідоцтва, що зберігається у справах нотаріуса, державному нотаріальному архіві, на примірнику свідоцтва, повернутому виконавцем, та відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, у книзі обліку спадкових справ. На всіх заявах зазначаються час їх надходження і номер спадкової справи. Заяви та примірники свідоцтва підшиваються в спадкову справу¹¹³⁵.

Виконавець має право вимагати відшкодування витрат, які були ним зроблені для охорони спадщини, управління нею та виконання заповіту за рахунок спадкового майна.

Виконавець має право на плату за виконання своїх повноважень, визначену заповідачем або спадкоємцями, на підставі попередньої домовленості між ними або у разі спору – в судовому порядку.

9.4. Особливості провадження нотаріального процесу щодо накладання заборони відчуження нерухомого майна

Накладання заборони відчуження майна спрямоване на своєчасне виконання боржником певного зобов'язання.

Накладання заборони вчиняється за місцезнаходженням житлового будинку, будівлі, садиби, квартири, дачі, садового будинку, гаража, іншого нерухомого майна чи за місцем розташування земельної ділянки, а також за місцем державної реєстрації транспортного засобу або за місцезнаходженням однієї зі сторін правочину.

---

¹¹³⁵ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Підставами накладання заборони відчуження цього майна (майнових прав на нерухоме майно) можуть бути:

- повідомлення установи банку, підприємства чи організації про видачу громадянину позики (кредиту) на будівництво, капітальний ремонт чи купівлю житлового будинку (квартири);

- посвідчення договору застави (іпотеки) житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, майнових прав на нерухоме майно, а також транспортного засобу, що підлягає державній реєстрації, або під час посвідчення договору про внесення змін щодо предмета застави (іпотеки), якщо це передбачено договором;

- звернення органу опіки та піклування з метою захисту особистих і майнових прав та інтересів дитини, яка має право власності або проживає у житловому будинку, квартирі, іншому приміщенні, на відчуження якого накладається заборона;

- посвідчення договору довічного утримання (догляду);

- повідомлення іпотекодержателя;

- видача свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно спадкоємцям фізичної особи, оголошеної померлою (строком на п'ять років);

- одержання повідомлення про смерть одного з подружжя, які за життя склали спільний заповіт подружжя;

- посвідчення спадкового договору;

- інші випадки, які передбачені законом¹¹³⁶.

Накладання заборони щодо відчуження нерухомого майна проводиться шляхом учинення посвідчувального напису на повідомленні банку, підприємства чи організації про видачу позики (кредиту) на будівництво, капітальний ремонт чи купівлю житлового будинку, квартири. Один примірник повідомлення з написом нотаріуса про накладення заборони щодо відчуження майна видається представнику відповідного банку, підприємства чи організації, що видав позику (кредит), а другий залишається у справах нотаріуса.

---

¹¹³⁶ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Накладання заборони щодо відчуження за спадковим договором, договором довічного утримання (догляду), застави (іпотеки), а також під час видачі свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно спадкоємцям фізичної особи, оголошеної померлою, проводиться шляхом вчинення посвідчувального напису на всіх примірниках договору або свідоцтва про право на спадщину.

Накладання заборони щодо відчуження майна при одержанні повідомлення про смерть особи, яка за життя склала спільний заповіт подружжя, вчинюється нотаріусом, яким заведено спадкову справу, на примірнику поданого нотаріусу заповіту, про що надсилається повідомлення нотаріусу, який посвідчив заповіт.

Накладання заборони щодо відчуження майна за зверненням органу опіки та піклування з метою захисту особистих і майнових прав та інтересів дитини, яка має право власності або проживає у житловому будинку, квартирі, іншому приміщенні, вчинюється нотаріусом на копії рішення зазначеного компетентного органу. Наголошуємо, що ні державний, ні приватний нотаріус не вправі накласти арешт на майно.

Реєстрація накладання заборони відчуження майна нотаріусами відбувається шляхом проведення відповідного запису в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій та реєстрі для реєстрації заборон відчуження нерухомого та рухомого майна, арештів, накладених на майно судами, слідчими органами, і реєстрації зняття таких заборон та арештів.

Окрім того, накладені заборони щодо відчуження підлягають реєстрації в Алфавітній книзі обліку реєстрації заборон відчуження нерухомого та рухомого майна, а також арештів, накладених на таке майно судами, слідчими органами, і реєстрації зняття таких заборон та арештів, що ведеться і приватними нотаріусами, і державними нотаріальними конторами.

Зняття заборони відчуження майна державними та приватними нотаріусами відбувається у таких випадках (при одержанні повідомлення):

- кредитора про погашення позики;
- про припинення (розірвання, визнання недійсним) договору застави (іпотеки);
- про припинення договору іпотеки у зв'язку з набуттям іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки

в рахунок виконання основного зобов'язання, після припинення договору іпотеки у зв'язку з відчуженням іпотекодержателем предмета іпотеки;

- про припинення, розірвання, визнання недійсним договору ренти, довічного утримання (догляду), спадкового договору;

- органів опіки та піклування про усунення обставин, що обумовили накладення заборони відчуження майна дитини;

- про скасування рішення суду про оголошення фізичної особи померлою або закінчення п'ятирічного строку з часу відкриття спадщини на майно особи, оголошеної померлою;

- про смерть другого з подружжя, що склали спільний заповіт;

- про скасування рішення суду про позбавлення батьків дитини батьківських прав або відібрання дитини без позбавлення батьківських прав;

- про смерть відчужувача за спадковим договором або про смерть другого з подружжя, що уклали спадковий договір;

- про відчуження майна, переданого під виплату ренти;

- за рішенням суду;

- в інших випадках, передбачених законом¹¹³⁷.

У разі, якщо заборону знімає нотаріус, який її не накладав, він направляє за місцем зберігання справи, що містить відомості про накладання заборони, повідомлення про зняття заборони.

Також, відповідно до ч. 1 ст. 537 Цивільного кодексу України, нотаріус може зняти заборону відчуження заставленого майна за заявою боржника. Як доказ зазначеного нотаріусу боржником подаються: копія зобов'язання, копія договору застави/іпотеки, квитанція про внесення в депозит нотаріуса належних кредиторів грошових коштів або цінних паперів, які свідчили би про повне і безумовне виконання зобов'язання, копія повідомлення нотаріуса кредиторів про внесення боргу в депозит, копія заяви боржника, переданої нотаріусом кредиторів відповідно до вимог Порядку вчинення нотаріальних

---

¹¹³⁷ Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

дій нотаріусами України, щодо вчинення цим кредитором необхідних дій зі зняття заборони відчуження тощо.

У разі зняття заборони на примірнику правочину, що залишається у справах нотаріуса, проставляється відмітка про зняття заборони, проставляються дата, підпис нотаріуса та його печатка.

Повідомлення судових або слідчих органів та органів державної виконавчої служби про зняття арешту після опрацювання повертається нотаріусом ініціаторам звернення. Копія такого повідомлення залишається у справах нотаріуса.

Про зняття заборони, а також про зняття судовими або слідчими органами та органами державної виконавчої служби накладеного ними арешту на майно нотаріус робить відповідні відмітки в реєстрі для реєстрації заборон і арештів та в алфавітній книзі обліку заборон відчуження і арештів нерухомого майна.

Новелою нотаріальної практики є накладання заборони щодо відчуження грошових сум, що будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до ст. 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), який був відкритий згідно зі Законом України «Про акціонерні товариства».

Накладання заборони на відчуження грошових сум, які будуть зараховані заявником вимоги на рахунок умовного зберігання (ескроу), (ч. 9 ст. 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства»), відповідно до встановленого обмеження (обтяження) акцій товариства здійснюється нотаріусами на підставі таких документів, наданих особою (заявником вимоги):

- 1) публічна безвідклична вимога;
- 2) засвідчені депозитарною установою або Центральним депозитарієм цінних паперів, якщо акції, що придбаваються, зберігаються Центральним депозитарієм як уповноваженим на зберігання, документи про вид обмеження (обтяження), яке накладено на акції, що придбаваються;
- 3) засвідчена депозитарною установою або Центральним депозитарієм цінних паперів, якщо акції, що придбаваються, зберігаються Центральним депозитарієм як уповноваженим на зберігання, інформація про особу, в інтересах якої накладено

обмеження (обтяження) та/або якою накладено обмеження (обтяження) на акції, що придбаваються.

Нотаріусом факт накладання заборони щодо відчуження грошових сум, що будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до ч. 4 ст. 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства», проводиться шляхом вчинення посвідчувального напису на публічній безвідкличній вимозі. Водночас один примірник публічної безвідкличної вимоги з написом нотаріуса про накладення заборони на відчуження грошових сум видається заявнику вимоги, а інший залишається на зберіганні у справах нотаріуса.

Також здійснюється реєстрація заміни предмета обтяження здійснюється у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна у разі, якщо в цьому реєстрі зареєстровано обтяження/обмеження на акції, щодо яких заявлено публічну безвідкличну вимогу.

Реєстрація заміни предмета обтяження здійснюється тільки за заявою заявника вимоги шляхом заміни акцій як предмета обтяження на грошові кошти.

А у випадку реєстрації заміни предмета обтяження акцій, щодо яких заявлено публічну безвідкличну вимогу, предмет обтяження замінюється на грошові кошти.

На підставі заяви обтяжувача (особи, в інтересах якої встановлено обмеження/обтяження, та/або осіб, якими встановлено обмеження/обтяження) відбувається зняття заборони відчуження грошових сум та реєстрації припинення обтяження.

Нотаріус, який накладав заборону, на підставі документа про виконання вимоги обтяжувача знімає заборону відчуження грошових сум. У разі, якщо зняття заборони проводиться іншим нотаріусом, який її не накладав, то він направляє за місцем зберігання справи, що містить відомості про накладання заборони, повідомлення про зняття заборони.

Важливо наголосити, що при знятті вказаної заборони на примірнику документа про виконання вимоги обтяжувача, що залишається у справах нотаріуса, обов'язково мусить проставлятися відмітка про зняття заборони, дата, яка скріплюється підписом та печаткою нотаріуса.

9.5. Особливості провадження нотаріального процесу щодо прийняття документів на зберігання

Прийняття документів на зберігання вчиняється тільки двома органами нотаріату: нотаріусами та посадовими особами консульських установ і дипломатичних представництв.

Державні та приватні нотаріуси мають право за заявами заінтересованих юридичних і фізичних осіб приймати на зберігання документи.

Вказана нотаріальна дія спрямована на захист і охорону прав особи на документи, що виявляється у забезпеченні нотаріусом збереження їх цілісності та схоронності, унеможливленні доступу до документів будь-яких осіб, зокрема самого нотаріуса. Важливо, що документ, який передається на зберігання нотаріусу, не може бути вилучений при проведенні виїмки (ст. 8¹ Закону України «Про нотаріат»)¹¹³⁸.

Як правильно зауважує М. Дякович, зберігання документів нотаріусами не слід ототожнювати з функціями осіб, які надають послуги з організації зберігання¹¹³⁹. Права та обов'язки сторін за договором зберігання встановлюються між сторонами відповідно до гл. 66 Цивільного кодексу України «Зберігання».

Прийняття документів на зберігання здійснюється нотаріусом тільки на підставі опису документів, що складається в двох примірниках та підписується особою, яка здала документи на зберігання, та нотаріусом, який приймає такі документи.

До того ж, один примірник опису залишається у державного чи приватного нотаріуса, а другий видається особі, котра здала документи на зберігання.

Також законодавцем у пп. 3.1 гл. 19 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України надано право нотаріусу за клопотанням заінтересованої особи приймати документи без опису, якщо вони належно упаковані в присутності нотаріуса.

¹¹³⁸ Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 608.

¹¹³⁹ Дякович М. М. Хрестоматія нотаріального права України : навч. посіб. 2-е вид. К. : Істина, 2018. 480 с.

Така упаковка має бути скріплена печаткою нотаріуса, його підписом і підписом особи, яка здала документи на зберігання.

У разі прийняття нотаріусом документів на зберігання, незалежно від того чи був складений акт опису документів, відбувається видача свідоцтва про прийняття документів на зберігання.

Про прийняття документів на зберігання державний чи приватний нотаріус видає заінтересованій особі, яка здала їх, свідоцтво за встановленою формою (додаток № 25 Правил ведення нотаріального діловодства), до якого обов'язково додається примірник опису – у випадку, якщо такий опис проводився.

Законодавцем не встановлено обмежень щодо терміну зберігання документів нотаріусом. Хоча зміст Свідоцтва про прийняття на зберігання документів, який встановлений у додатку № 25 Правил ведення нотаріального діловодства, як обов'язковий реквізит передбачає обов'язок нотаріуса вказати в тексті нотаріального документа строки, на які передаються заявником документи на зберігання нотаріусу.

Тому, на нашу думку, невказівка у тексті Свідоцтва про прийняття на зберігання документів на строк зберігання переданих документів є однією з підстав для визнання такої нотаріальної дії недійсною.

Прийняті документи зберігаються в окремому пакеті в зазначених шафах чи сейфах, опечатаних печаткою нотаріуса.

Повернення документів, прийнятих на зберігання, не є нотаріальною дією, тому відповідний запис про таку дію у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій не проводиться.

Документи, прийняті на зберігання, повертаються у таких випадках: на вимогу заінтересованої особи, яка здала їх на зберігання, на вимогу уповноважених заінтересованою особою, яка здала документи на зберігання, осіб при пред'явленні свідоцтва про прийняття на зберігання документів і примірника опису (якщо такий опис складався); за рішенням суду.

Отже, особа, яка здала документи на зберігання, або її представник вправі отримати передані нотаріусу документи назад тільки за умови пред'явлення свідоцтва про прийняття на зберігання документів та примірника опису у випадку, якщо такий опис складався.

Запитання і завдання для самостійного контролю

1. Які суб'єкти нотаріального процесу вправі вживати заходи до охорони спадкового майна?
2. Охарактеризуйте зміст свідоцтва виданого нотаріусом виконавцю заповіту?
3. Які проблеми виникають у нотаріусів при знятті заборони відчуження нерухомого майна?
4. Які проблеми виникають у нотаріусів під час прийняття документів на зберігання?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
10. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XP. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
11. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» : Закон України від 01.10. 2008 р. № 614-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 13. Ст. 161.
12. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності : Закон України від 06.09.2012 р. № 5208-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5208-17>
13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення :

Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 25. Ст.171.

14. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7– 9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7-93>
15. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
16. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 р. № 17. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/17-2015-п>
17. Питання Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 р. № 150. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/150-2015-%D0%BF>
18. Про затвердження положень про територіальні органи Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2011 р. № 1707/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>
19. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затв. спільним наказом Міністерства юстиції та Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04>
20. Положення про державний нотаріальний архів, затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.05.2009 р. № 870/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>
21. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF>
22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно : Закон України від 04.07.2012 р. № 5037-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5037-17>
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності: Закон України від 06.10.2016 р. № 1666-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1666-19>
24. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно

- та їх обтяжень : Закон України від 26.11.2015 р. № 834-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/834-19>.
25. Про заставу : Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-ХП. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
26. Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
27. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 229. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>
28. Про Медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2022. № 7. Ст. 51).
29. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» : Закон України від 26.11.2015 р. № 835-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-19>
30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів : Закон України від 14.10.2014 р. № 1701-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1701-18>.
31. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 5.04.2019 р. № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 21. Ст. 81.
32. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин Закон України від 14.07.2020р. № 775-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 48. ст. 433.
33. Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>
34. Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання : Наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2009 р. за № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>
35. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
36. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування, затв. наказом Міністерства

- юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>
37. Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності, затв. наказом Міністерства юстиції України від 23.03.2011 р. № 888/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0406-11>
  38. Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затв. наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>
  39. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру нотаріусів : Наказ Міністерства юстиції України від 13.10.2010 р. № 2501/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-10>.
  40. Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства регулює порядок проведення перевірок не лише приватних нотаріусів, але й державних нотаріусів щодо порядку вчинення ними як нотаріальних дій, так і нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014. № 357/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#n15>
  41. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 24. Ст. 170.
  42. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. за № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
  43. Статут нотаріальної палати України: затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20.04.2018 р. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%9D%D0%9F%D0%A3-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4-20.04.2018.pdf.pdf>
  44. Типове положення про Відділення НПУ, затв. З'їздом нотаріусів України, протокол № 5 від 20.04.2018 р. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2019/07/viddilennia.pdf>

II. Спеціальна література

1. Баранова Т. І., Дьомкіна Г. С. Електронні реєстри у сфері міжнародного документообігу, оптимізація процедури з проставлення апостиля за участю нотаріуса. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 38–39.
2. Безсмертна Н. Практичні аспекти нотаріального посвідчення правочинів. *Право України*. 2006. № 3. С. 56–59.
3. Бережна І. Г. Способи захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом. *Форум права*. 2012. № 4. С. 79–84. URL: <http://arhive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12bigtin.pdf>
4. Баранкова В. В. Гарантії нотаріальної діяльності. URL: <http://www.reallook.com.ua/4839/garanti%D1%97-notarialno%D1%97-diynosti/>
5. Бондарева М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2(34). С. 79–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_2_11
6. Василина Н. В. Потрібно підвищити роль нотаріату в законотворчості країни. *Нотаріат України*. 2015. № 1–2 (13–14). С. 4–8.
7. Василина Н. В. Право на заповіт та окремі питання його реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «право». 2014. Вип. 28. Т. 1. С. 107–111.
8. Горбань Н.С. Принципи нотаріального процесу в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03/К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2014. 21 с. URL: <https://mydisser.com/ua/avtoref/view/29073.html>.
9. Долинська М. С. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантій нотаріальної діяльності в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. № 894. Серія: юридичні науки. Випуск 18. 2018. С. 68–74.
10. Долинська М. С. Деякі правові аспекти видачі нотаріусами свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку в спадщині. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: 2011. Вип. 7. С. 278–282.*
11. Долинська М. С. Деякі правові аспекти укладення трудових договорів приватними нотаріусами України. Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 вересня 2017 р.). Х. : Право, 2017. С. 64–68.
12. Долинська М. С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. 164.

13. Долинська М. С. Деякі правові аспекти посвідчення довіреностей в нотаріальному порядку. *Митна справа*. 2012. № 5 (№ 83). Ч. 2. Кн. 1. С. 296–302.
14. Долинська М. С. Деякі правові аспекти укладення трудових договорів приватними нотаріусами України. Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 вересня 2017 р.). Х. : Право, 2017. С. 64–68.
15. Долинська М. С. Зародження діджиталізації нотаріальної діяльності в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 180–185.
16. Долинська М. С. Нотаріальне процесуальне право України: поняття та джерела. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 101–104.
17. Долинська М. С. Нотаріат : підручник. Львів : Ліга-Прес. 398 с.
18. Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 652 с.
19. Долинська М. С. Основні принципи українського нотаріального права. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2012. Вип. 1. С. 102.
20. Долинська М. С. Особливості реалізації нотаріальної діяльності в незалежній Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 3. С. 75–84.
21. Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх прав*. 2012. № 2 (59). С. 186–194.
22. Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55–58.
23. Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні : монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 988 с.
24. Долинська М. С. Довідник посадових осіб. К. : Юстініан. 2007. 360 с.
25. Долинська М. С. Діти – учасники цивільно-правових правочинів. *Довідник нотаріуса*. 2006. № 6. 85 с.
26. Долинська М. С. Договір ренти: поняття, особливості, зміст та нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 2 (80). Ч. 2. Кн. 1. С. 285–291.
27. Долинська М. С. До питання компетенції посадових і службових осіб, які вчиняють дії, прирівняні до нотаріально посвідчених.

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. Вип. 3. С. 55–65.

28. Долинська М. С. До питання правового статусу помічника приватного нотаріуса в Україні. *Університетські наукові записки.* 2013. № 3 (47). С. 135–140.
29. Долинская М. С. До питання розвитку інституту нотаріальної таємниці в незалежній Україні. *Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : материалы международной научно-практической конференции (Кишинев, Республика Молдова, 7–8 ноября 2014 г.).* Кишинев : Би, 2014. С. 29–31.
30. Долинська М. С. До питання розширення повноважень нотаріусів. *Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції : збірник матеріалів наук.-практ. конференції.* (м. Львів, 8–9 лютого 2016 р.). Львів : «Львівська політехніка», 2016. С. 176–178.
31. Долинська М. С. Законодавство України про нотаріат: характеристика та особливості. *Актуальні проблеми держави та права.* 2012. Вип. 63. С. 568–575.
32. Долинська М. С. Земельні питання в нотаріальній практиці. Бібліотечка нотаріуса. *Додаток до журналу «Нотаріат для Вас».* К., 2012. 91 с.
33. Долинська М. С. Землі сільськогосподарського призначення в нотаріальному процесі України. *Митна справа : науково-аналітичний журнал.* 2013. № 1(85). Ч. 2, Кн. 2. С. 215–220.
34. Долинська М. С. Конституція України як джерело нотаріального процесу. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики : матеріали наукового семінару (22 червня 2018 р.).* Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 65–68.
35. Долинська М. С. Консульські установи як учасники українського нотаріального процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Юридичні науки. 2019. Випуск 22. С. 41–45.
36. Долинська М. С. Нотаріус як суб'єкт первинного фінансового моніторингу. *Вісник Львівського університету.* Серія юридична. 2011. Вип. 54. С. 202–208.
37. Долинська М. С. Нотаріус як суб'єкт відповідальності за порушення норм закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» : матеріали Міжнародної науково-практичної конференція «Теорія та практика протидії злочинності

у сучасних умовах» (Львів, 06 лист. 2020 р. Львів: ЛьвДУВС. 2020. С. 98–102.

38. Долинська М. С. Особливості видачі нотаріусами свідоцтв про право на спадщину за заповітом. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2012. Вип. 56. С. 237–243.
39. Долинська М. С. Особливості вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2011. Вип. 53. С. 197–203.
40. Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору дарування земельної ділянки. *Форум права*. 2012. № 1. С. 269–274.
41. Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 64. С. 318–324.
42. Долинська М. С. Особливості нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу земельних ділянок, що належать на праві приватної власності фізичним та юридичним особам. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2012. № 2 (1). С. 117–126.
43. Долинська М. С. Особливості реалізації нотаріальної діяльності в незалежній Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2015. Вип. 3. С. 75–84.
44. Долинська М. С. Основні принципи українського нотаріального права. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2012. Вип. 1 С. 99–108.
45. Долинська М. С. Особливості вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2011. Вип. 53. С. 197–203.
46. Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (59). С. 186–194.
47. Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55–58.
48. Долинська М. С. До питання застосування окремих принципів латинського нотаріату в провадженні нотаріального процесу в Україні: *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : збірник тез доповідей учасників науково-практ. семінару (13 лист. 2020 р.) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

49. Долинська М. С. Договір емфітевзису: історія, порядок укладення, нотаріальне посвідчення. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. 2012. № 3(81). Ч. 2. Кн. 1. С. 251–256.
50. Долинська М. С. Еволюція становлення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису), як правового інституту, в незалежній Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 43–46. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/9.pdf>
51. Долинська М. С. Спадкування в Україні. *Довідник нотаріуса*. № 5. К. : Істина, 2007. 96 с.
52. Долинська М. С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.01. Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2017. 40 с.
53. Долинська М. С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, Львів, 2017. 465 с.
54. Долинська М. С. Становлення та розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 988 с.
55. Долинська М. С. Теоретичні та практичні аспекти доступу нотаріусів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2012. Вип. 55. С. 147–157.
56. Долинська М. С. Територіальна компетенція нотаріальних органів України як один із головних засад здійснення нотаріального процесу в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. Вип. 2. С. 107–115.
57. Долинська М. С. Українське нотаріальне право. К. : Юрінком Інтер, 2015. 248 с.
58. Долинська М. С. Функції українського нотаріату: поняття та види. *Форум права*. 2011. № 4. С. 208–212.
59. Досінчук К. Ф. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 206–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_30
60. Досінчук К. Ф. Поняття, завдання та функції нотаріату в Україні: окремі аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 131–134.
61. Дякович М. М. Нотаріальний акт як інструмент охорони (захисту) інтересів учасників цивільних правовідносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 20–27.

62. Дякович М. М. Нотаріальне право України : навч. посіб. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 683 с.
63. Дякович М. М. Хрестоматія нотаріального права України : навч. посіб. 2-е вид. К. : Істина, 2018. 480 с.
64. Дякович М. М. Цивільно-правові аспекти відповідальності нотаріуса. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 71–73.
65. Дякович М. М., Юркевич Ю. М. Питання реалізації порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень: правові аспекти та проблемні питання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 72–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2012_4_12
66. Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 137–139.
67. Єфіменко Л. В. Особливості правової природи нотаріальних дій. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 61–67.
68. Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2013. 20 с.
69. Єфіменко Л. В. Принципи та функції нотаріальної охорони цивільних прав та інтересів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 36–43.
70. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2012. 21 с.
71. Журавльов Д. В. Захист нотаріального процесу. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2006. № 3. С. 67–69.
72. Журавльов Д. В. Становлення нотаріату в Україні: перспективи та шляхи розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 16–21.
73. Журавльов Д. В. Особливості правового регулювання укладання трудового договору (контракту) між фізичною особою приватним нотаріусом та стажистом нотаріуса. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 61–65.
74. Журавльов Д. В., Коротюк О. В., Чижмарь К. І. Правова охорона нотаріальної таємниці : монографія. К.: ОВК, 2017. 190 с.
75. Ільницька Н. Оренда як правова форма використання земель у сучасний період: поняття, особливості, юридична природа. *Право України*. 2000. № 8. С. 60–64.

76. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х.: Право, 2011. 384 с.
77. Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. 648 с.
78. Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в нотаріальному процесі. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013, № 2. С. 22–29.
79. Кулініч Павло. Особисті земельні сервітути за законодавством України. *Юридичний журнал*. 2007. № 10. URL : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2768M>
80. Майданик Р. А. Нотаріат в Україні: правова природа, місце в системі права. *Юридична Україна*. 2010. № 9. С. 65–70.
81. Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2013. № 6-1. Т. 2. С. 65–68.
82. Майкут Х. В. Нотаріат: курс лекцій. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 212 с.
83. Маржина А. А. Правоінтерпретаційна функція в системі функцій нотаріату України. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С. 277–281.
84. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат» / за заг. ред. К. І. Чижмарь. К. : Центр учбової літератури, 2015. 308 с.
85. Нелін О. І. Актуальні питання функціонування системи нотаріату в Україні: спроба концентричного рівного визначення. *Юридична Україна*. 2017. № 1 (169). С. 64–69.
86. Нелін О. І. Медіація як один із альтернативних способів вирішення нотаріальних конфліктів. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 4–7.
87. Нелін О. І. Нотаріальна доктрина України: теоретичний синтез. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 130–138.
88. Нелін О. І. Нотаріат і квазінотаріат в Україні: окремі дискусійні питання. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 19–22.
89. Нелін О. І. Реалії сучасного нотаріату на шляху до сталого функціонування окремого інституту захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. *Юридична Україна*. 2016. № 7–8 (163–164). С. 46–50.
90. Нелін О. І. Теоретична модель і практичні виміри сучасного розуміння поняття нотаріальної діяльності в нотаріальній доктрині України. *Юридична Україна*. 2016. № 9–10 (165–166). С. 15–20.
91. Нелін О. І. Теоретичні і практичні аспекти співвідношення права і закону в діяльності нотаріату в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 4–8.

92. Нелін О. І. Формування тезауруса з нотаріату в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 1. С. 4–8.
93. Нотаріат в Україні: підручник: у 3 кн. 3-тє вид., допов. і перероб. Кн. 1 : Організація нотаріату з практикумом / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2015. 484 с.
94. Нікітін Ю. В., Бичкова С. С., Чубенко А. Г., Матвійчук В. К., Гіда Е. О. та ін. Нотаріат в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна. К. : Національна академія управління; Алерта, 2016. 586 с.
95. Паламарчук Н. В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. № 6(2). С. 114–118. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6(2)_33)
96. Стрілько В. Ю. Джерела нотаріального процесу з іноземним елементом: види та співвідношення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3 (9). С. 77–81.
97. Теорія нотаріального процесу : науково-практичний посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.
98. Федоренко Т. Деякі аспекти нотаріальних функцій, що виконуються консулами. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 9. С. 29–33.
99. Фомічова Н. В. Складання заповіту з умовою та дійсність визначених умов у межах їх виконання за законодавством України. *Молодий вчений*. 2016. № 9. № (36). С. 257–260.
100. Фундаментальні принципи системи латинського нотаріату. URL: <http://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/>
101. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. Цивільне право України : підручник. К. : Істина, 2009. Вид. 2-е, перероб. і допов. 816 с.
102. Харитонova Т. Є. До питання визначення суттєвих умов договору емфітевзису. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 8. С. 169–172.
103. Череватенко І. М. Нотаріальні провадження щодо посвідчення безспірних прав : монографія. Харків : Право, 2017. 200 с.
104. Черниш В. М. Забезпечення охорони нотаріальної таємниці нотаріуса в українському законодавстві. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 9–13.
105. Черниш В. М. Нотаріат як наука та навчальна дисципліна. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 17–21.
106. Черниш В. М. Питання становлення та функціонування органів нотаріату в Україні на принципах класичного нотаріату латинського типу. *Юридична Україна*. 2014. № 12. С. 35–40.

107. Черниш В. М. Теоретичні аспекти мови нотаріального діловодства та нотаріальної таємниці як основоположних принципів діяльності нотаріату в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 7. С. 9–12.
108. Черниш В. М., Нелін О. І. До питання про реформування органів нотаріату в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 10–14.
109. Черниш В. Проблеми здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю в Україні. *Юридична Україна*. 2016. № 7–8. С. 51–55.
110. Чижмарь К. І. Гарантії нотаріальної діяльності: деякі питання теорії та практики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 4. С. 61–65.
111. Чижмарь К. І. Інститут нотаріату в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: монографія. Ужгород : Гельветика, 2013. 303 с.
112. Чижмарь К. І. Поняття нотаріату: питання правової природи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2014. № 9–1. С. 138–140.
113. Шишленко В. Г. Щодо реформування нотаріату України. *Форум права*. 2012. № 1. С. 1091–1099.
114. Яроцький В. Л., Борисова В. І., Спасибо-Фатєєва І. В., Жилінкова І. В. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: кол. монографія / за ред. В. Л. Яроцького. Х. : Юрайт, 2013. С. 197–202.
115. Fedchyshyn, I. Ignatenko, M. Shulga (2018). Legal principles of organic production in Ukraine: realities and prospects. *Ekonomika poljoprivreda-economics of agriculture*. Vol. 65. № 4. Pp. 1513–1528.
116. Markovych Khrystyna, Nimak Mariia, Pavliv-Samoil Nadiia. Peculiarities of certain types of notarial proceedings in Ukraine: monograph. Lviv : Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the Lviv Polytechnic National University. Praha, Publishing House Education and Science. 2021. 187 p.
117. Dolynska Mariia. Theoretical-legal and applied aspects of the notarial procedure concerning the certification of wills. Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine : monograph / edited by authors. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2018. p. 62-84.

III. Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua>
2. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Міністерство юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua>
4. Верховний Суд України. URL: <http://www.scourt.gov.ua>
5. Генеральна прокуратура України. URL: <http://www.gpu.gov.ua>
6. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <http://mvs.gov.ua>
7. Конституційний Суд України. URL: <http://www.ccu.gov.ua>
8. Судова влада України. URL: <http://www.court.gov.ua>
9. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <http://land.gov.ua/>
10. Нотаріальна палата України. URL: <http://npu.org.ua/>
11. Державне підприємство «Національні інформаційні системи». URL: <https://nais.gov.ua/>

ГЛОСАРІЙ

А

Адміністратором Єдиних та Державних реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України з 2015 року є ДП «Національні інформаційні системи».

Акт опису спадкового – майна проводиться за участю заінтересованих осіб (за бажанням) і не менше ніж двох свідків. В акті опису мають бути зазначені: дата й час складання акту опису, а також прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який проводить опис; найменування державної нотаріальної контори або нотаріального округу, в якому зареєстрований приватний нотаріус; дата одержання заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна (повідомлення про орієнтовний склад спадкового майна) або доручення нотаріуса, яким заведено спадкову справу, про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна; прізвище, ім'я, по батькові, адреса, а за потреби – місце роботи та посади осіб, які беруть участь в описі; прізвище, ім'я, по батькові спадкодавця, дата його смерті, місце відкриття спадщини та місцезнаходження спадкового майна; відомості про спадкоємців; відомості про те, чи було опечатано приміщення до прибуття нотаріуса і ким, стан плombs і печаток, якщо приміщення опечатано; опис спадкового майна з детальною характеристикою кожної речі окремо (колір, вага, номінал, розмір, сорт, марка, рік випуску, а для іноземної валюти – купюра, її номінал, вартість за курсом Національного банку України тощо) та визначення їх вартості з урахуванням відсотка зносу.

Анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю – відбувається шляхом видачі відповідного наказу Міністерства юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Б

Боржник за договором іпотеки – іпотекодавець або інша особа, відповідальна перед іпотекодержателем за виконання основного зобов'язання.

В

Вірність копії з копії рішення суду (витяг із нього) – може бути засвідчена нотаріусом за наявності відмітки про те,

що це рішення набрало законної сили і що оригінал рішення знаходиться в суді зі зазначенням номера справи.

Види нотаріальних дій, які вчиняють державні та приватні нотаріуси України – посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності, вимоги про нотаріальне посвідчення правочину тощо); вживають заходів щодо охорони спадкового майна; видають свідоцтва про право на спадщину; видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) на підставі спільної заяви або в разі смерті одного з подружжя; видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів); видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися; провадять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме; видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса; накладають та знімають заборону щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягає державній реєстрації; 9-1) накладають заборону щодо відчуження грошових сум, що будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до частини четвертої статті 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий відповідно до зазначеного закону; засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчують справжність підпису на документах; засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу; посвідчують факт, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту; посвідчують факт, що фізична особа є живою; посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці; посвідчують час пред'явлення документів; передають заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам; приймають у депозит грошові суми та цінні папери; вчиняють виконавчі написи; вчиняють протести векселів; вчиняють морські протести; приймають на зберігання документи. Також на нотаріусів може бути покладено вчинення інших нотаріальних дій згідно зі законом.

Види нотаріальних дій, що вчиняють державні нотаріуси в державних нотаріальних архівах – видають дублікати документів та засвідчують вірність копій і виписок з документів, які зберігаються у справах цих архівів.

Встановлення особи здійснюється за паспортом громадянина України або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії (паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний чи службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи). Посвідчення водія, особи моряка, особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи, не можуть бути використані громадянином України для встановлення його особи під час укладення правочинів.

Визначення обсягу цивільної дієздатності фізичної особи – здійснюється за паспортом громадянина України або іншими документами, передбаченими ст. 43 Закону України «Про нотаріат» (крім посвідчення водія, особи моряка, особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, виданого за місцем роботи фізичної особи), які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, котра звернулася по вчинення нотаріальної дії. У разі потреби нотаріусу надається довідка про те, що особа не страждає на психічний розлад, який може вплинути на її здатність усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними.

Вища кваліфікаційна комісія нотаріату – це орган, що визначає рівень професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішує питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Комісія відповідно до покладених на неї завдань: розглядає подання територіальних органів Мін'юсту про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складення; забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю; розглядає подання Мін'юсту, територіальних органів Мін'юсту, Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Вірність копії з копії рішення суду (витяг з нього) – може бути засвідчена нотаріусом за наявності відмітки про те, що це рішення набрало законної сили, і за наявності відмітки про те, що оригінал рішення міститься в справах суду, який видав документ.

В умовах воєнного стану довіреності, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням таких заповітів, довіреностей через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі. Начальник табору (установи, де створено дільницю) для військовополонених може посвідчувати заповіт військовополоненого. Командири (начальники) цих формувань (органів, установ) або інша уповноважена таким командиром (начальником) особа посвідчують довіреності та заповіти відповідно до Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419 та рекомендацій Міністерства юстиції. Посвідчені заповіти і довіреності реєструються командирами (начальниками) цих формувань (органів, установ) або іншою уповноваженою таким командирами (начальниками) особою під окремим порядковим номером у реєстрі для реєстрації заповітів і довіреностей, форма якого затверджується Міністерством юстиції. Номер, під яким зареєстровано заповіт чи довіреність, зазначається в посвідчувальному написі. Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган (установа) протягом п'яти днів після отримання довіреностей і заповітів

забезпечують їх передачу Міністерству юстиції або його територіальному органу. Міністерство юстиції, його територіальний орган у день отримання довіреності, заповіту забезпечують їх передачу нотаріусу/державній нотаріальній конторі для подальшої реєстрації у Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі. Нотаріус/державна нотаріальна контора в день отримання посвідчених довіреності, заповіту зобов'язанні забезпечити їх реєстрацію (облік), внести відомості про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, зберігати ці документи та передати їх на зберігання до відповідного державного нотаріального архіву протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану.

Г

Гарантії нотаріальної діяльності – закріплені нормами нотаріального права комплекс заходів та засобів, що покликані забезпечити усім суб'єктам нотаріальних правовідносин можливість використовувати надані їм права та виконувати покладені на них обов'язки.

Гарантії нотаріального процесу – є складовою гарантій нотаріальної діяльності.

Д

Держава не несе відповідальності за шкоду, заподіяну неправомірними діями приватного нотаріуса при здійсненні ним нотаріальної діяльності функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно.

Державна нотаріальна контора – юридична особа, яка створюється і ліквідується Міністерством юстиції України та реєструється у встановленому законом порядку. Очолює державну нотаріальну контору завідувач, який призначається з-поміж осіб, котрі мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Керівництво державними нотаріальними конторами здійснює Міністерство юстиції України через територіальними органами Міністерства юстиції України.

Державне мито – сума, яка справляється за вчинення нотаріальних дій державними нотаріальними конторами й органами місцевого самоврядування, а також за видачу дублікатів нотаріально посвідчених документів.

Державний нотаріус має печатку зі зображенням Державного Герба України, найменуванням державної нотаріальної контори і відповідним номером.

Державний нотаріальний архів – юридична особа, створюється і ліквідується Міністерством юстиції України й має печатку зі зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням. Державні нотаріальні архіви засновуються для тривалого централізованого зберігання та використання відомостей, що містяться в них, передачі документів до відповідного державного архіву, надання методичної та практичної допомоги державним нотаріальним конторам, приватним нотаріусам, органам місцевого самоврядування, посадові особи яких вчиняють нотаріальні дії та дії, прирівнювані до нотаріально посвідчених, з питань організації роботи з документами.

Державне регулювання нотаріальної діяльності – полягає у: встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів.

Державні нотаріуси вчиняють усі види нотаріальних дій, які визначені ст. 34 Закону України «Про нотаріат».

Джерела нотаріального процесуального права – нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими державними органами, в яких закріплені правила, що врегульовують порядок здійснення повноважень нотаріальними та квазінотаріальними органами держави і порядок вчинення ними нотаріальних дій.

Дієздатність громадянина, що звернувся за вчиненням нотаріальної дії, перевіряється нотаріусом на підставі наданих документів, передбачених ст. 43 Закону України «Про нотаріат», що підтверджують його вік, а також на підставі переконаності нотаріуса в результаті проведеної розмови та роз'яснення наслідків вчинення нотаріальної дії у здатності цієї особи усвідомлювати значення цієї нотаріальної дії, її наслідків та змісту роз'яснень нотаріуса, а також відповідності волі і волевиявлення особи щодо вчинення нотаріальної дії. Дієздатність громадянина, що звернувся за вчиненням нотаріальної дії, перевіряється нотаріусом на підставі наданих документів, передбачених ст. 43 Закону України «Про нотаріат», що підтверджують його вік, а також на підставі переконаності нотаріуса в результаті проведеної розмови та роз'яснення наслідків вчинення нотаріальної дії у здатності цієї особи усвідомлювати значення цієї нотаріальної дії, її наслідків та змісту роз'яснень нотаріуса, а також відповідності волі і волевиявлення особи щодо вчинення нотаріальної дії.

Дійсність нотаріально посвідченої довіреності перевіряється нотаріусом за Єдиним реєстром довіреностей, за винятком довіреностей, які посвідчено або видано за кордоном компетентними органами іноземних держав, за умови їх легалізації уповноваженими органами. Без легалізації такі довіреності приймаються нотаріусами у тих випадках, коли це передбачено законодавством України, міжнародними договорами, в яких бере участь Україна. За результатами перевірки дійсності довіреності (її дубліката) виготовляється витяг з Єдиного реєстру довіреностей, який додається до примірника правочину, що залишається у справах нотаріуса.

Дія Гаазької Конвенції 1961 року – поширюється на документи про освіту, цивільного стану, трудового стажу, свідоцтв про знаходження в живих, довідки, довіреності, судові рішення та матеріали у цивільних, сімейних і цивільних справах та ін.

До нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних) – прирівнюються: заповіти осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їхніми заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень,

госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів; заповіті осіб, які перебувають під час плавання на морських, річкових суднах, що ходять під прапором України, посвідчені капітанами цих суден; заповіті осіб, які перебувають у пошукових або інших експедиціях, посвідчені начальниками цих експедицій; заповіті військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіті працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів; заповіті осіб, які тримаються в установах виконання покарань, посвідчені начальниками таких установ; заповіті осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками слідчих ізоляторів.

Договори про відчуження та заставу майна, що підлягає реєстрації, крім випадків, встановлених ст. 38 Закону України «Про іпотеку», посвідчуються за умови подання документів, що підтверджують право власності на майно, що відчужується або заставляється, або за наявності державної реєстрації права власності на таке майно у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. У разі застави майбутнього майна або створення забезпечувального обтяження в майбутньому майні нотаріусу надаються документи, що підтверджують наявність прав на набуття такого майна у власність у майбутньому.

До нотаріально посвідчених довіреностей – прирівнюються: довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталах, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їхніми заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями; довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їхніх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів; довіреності

осіб, які тримаються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками таких установ чи слідчих ізоляторів; довіреності осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, посвідчені уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреностей на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами.

Документи, які складено за кордоном з участю іноземних органів влади або які від них виходять, приймаються нотаріусами за умови їх легалізації органами Міністерства закордонних справ України. Без легалізації такі документи приймаються нотаріусами у тих випадках, коли це передбачено законодавством України, міжнародними договорами, в яких бере участь Україна.

Е

Е-нотаріат – це планований нотаріальний електронний сервіс.

Е-нотаріат передбачає створення:

1. Єдиного електронного реєстру реєстрації нотаріальних дій (всіх нотаріусів України);
2. запровадження електронного нотаріального документообігу, який включатиме нотаріальної мережі з порталами клієнтів, онлайн-оплата за вчинення нотаріальних дій, вчинення нотаріальних дій дистанційно, в тому числі надання послуг з медіації;
3. запровадження нових нотаріальних дій з використанням електронних ресурсів: засвідчення web-сторінок, видача електронних довіреностей і т. д.

З

Загальним об'єктом нотаріальних процесуальних відносин є посвідчення безспірних прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших нотаріальних дій, передбачених законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Загальні правила нотаріального провадження – передбачають: місце і строки вчинення нотаріальних дій; встановлення особи громадянина, який звернувся по вчинення нотаріальної дії; перевірка дієздатності громадян та правоздатності

юридичних осіб, що беруть участь в угодах, а також перевірка повноважень представників; підписання нотаріально посвідчуваних документів; витребування відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій; вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій; заходи, що вживаються нотаріусами та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії при виявленні порушень закону; відмова у вчиненні нотаріальних дій; оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні; нотаріальне діловодство; оплата нотаріальних дій.

Законодавство про нотаріальний процес – це структурована система правових норм, предметом регулювання яких є правовідносини, що виникають у нотаріальному процесі та регламентують процедуру вчинення нотаріальних проваджень.

Заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, яке складається у письмовій формі, зі зазначенням місця й часу його складання та посвідчується нотаріусом або спеціально уповноваженими на це посадовими особами.

Засвідчення копій офіційних документів, які видаються органами реєстрації актів цивільного стану і надалі використовуватимуться за кордоном, – нотаріусами здійснюється лише після попередньої легалізації оригіналів цих документів або проставлення апостиля.

Застава повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів, майнових прав на нерухомість, будівництво якої не завершено, – регулюється за правилами, визначеними Законом України «Про іпотеку».

Заставна – іпотечний цінний папір, який засвідчує безумовне право його власника на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а в разі невиконання основного зобов'язання – право звернути стягнення на предмет іпотеки. Заставна оформлюється, якщо її видача передбачена іпотечним договором.

Заставадцем при заставі майна – може бути його власник (сам боржник чи третя особа – майновий поручитель), який має право відчужувати заставлене майно на підставах, передбачених законом, а також особа, якій власник в установленому порядку передав майно і право застави на це майно.

Заходи щодо охорони спадкового майна вживаються зазначеним нотаріусом або нотаріусом за місцезнаходженням майна, якому нотаріус, який веде спадкову справу, надіслав доручення.

Змістом нотаріальних процесуальних відносин є сукупність процесуальних прав і обов'язків суб'єктів нотаріального процесу, які передбачені законом, та дій з їх реалізації.

Зміст виконавчого напису: дата (рік, місяць, число) його вчинення, посада, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса, який вчинив виконавчий напис; найменування та адреса стягувача; найменування, адреса, дата і місце народження боржника, місце роботи (для фізичних осіб), номери рахунків в установах банків (для юридичних осіб); строк, за який провадиться стягнення; суми, що підлягають стягненню, або предмети, які підлягають витребуванню, зокрема й пеня, проценти, якщо такі належать до стягнення; розмір плати, сума державного мита, сплачуваного стягувачем, або мита, яке підлягає стягненню з боржника; номер, за яким виконавчий напис зареєстровано; дата набрання юридичної сили; строк пред'явлення виконавчого напису до виконання. Виконавчий напис скріплюється підписом і печаткою нотаріуса.

I

Ідеологічні гарантії нотаріального процесу – наявні в Україні культурні цінності, загальний рівень суспільної свідомості, правової культури, характер усвідомлення та сприйняття широкими верствами населення природи і призначення нотаріату.

Іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому Законом України «Про іпотеку».

Іпотекодавець – особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем. Іпотекодавцем може бути боржник або майновий поручитель.

Іпотекодержатель – це кредитор за основним зобов'язанням.

Іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні

іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому Законом України «Про іпотеку».

Іпотекодавець – особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем. Іпотекодавцем може бути боржник або майновий поручитель.

Іпотекодержатель – кредитор за основним зобов'язанням.

К

Компетенція нотаріальних органів – коло повноважень нотаріальних органів відповідно до чинного законодавства.

Компетенція консульських установ України – щодо вчинення нотаріальних дій: посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні, а також крім договорів оренди, суборенди, емфітевзису земельних ділянок сільськогосподарського призначення; посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні, а також крім договорів оренди, суборенди, емфітевзису земельних ділянок сільськогосподарського призначення; вживають заходів до охорони спадкового майна; видають свідоцтва про право на спадщину; видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя; засвідчують вірність копій документів і виписок з них; засвідчують справжність підпису на документах; засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови іншою; посвідчують факт, що фізична особа є живою; посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці; посвідчують тотожність фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці; посвідчують час пред'явлення документів; приймають у депозит грошові суми і цінні папери; вчиняють виконавчі написи; приймають на зберігання документи; вчиняють морські протести; видають

дублікати посвідчених ними документів. Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України. За вчинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України справляється консульський збір у визначених законодавством розмірах.

Консульська легалізація – підтвердження відповідності документів законодавству держави їх походження є засвідченням справжності підпису службової особи, її статусу (ролі, в якій виступала особа) та, в певних випадках, автентичності печатки уповноваженого державного органу на документах та актах з метою використання їх в іншій країні.

М

Мін'юст України здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені у встановленому порядку територіальні органи Міністерства юстиції України.

Міністерство юстиції України – є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, з питань утримання військовополонених, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації.

Місце відкриття спадщини – підтверджується: довідкою про реєстрацію або останнє місце проживання виконавчого органу сільської, селищної або міської ради, сільського голови

(у разі, якщо відповідно до закону виконавчий орган сільської ради не утворено), що здійснює реєстрацію, зняття з реєстрації місця проживання особи на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, на яку поширюються повноваження відповідної сільської, селищної або міської ради, або іншим документом, що може підтверджувати відповідний факт (копією актового запису про смерть, домовою книгою тощо).

Мова нотаріального діловодства визначається Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Н

На час воєнного стану перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини.

Незавершені нотаріальні дії за зверненням громадянина Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, юридичної особи, утвореної та зареєстрованої відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, або юридична особа, утворена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, зупиняються до прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором.

Нотаріальна дія вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до реєстру для реєстрації нотаріальних дій. Нотаріальна дія вважається вчиненою з моменту внесення про це запису до реєстру для реєстрації нотаріальних дій.

Нотаріальна діяльність має превентивний (попереджувальний) характер, оскільки захищає права та законні інтереси громадян від можливих порушень у майбутньому, надаючи нотаріальним документам безспірного характеру.

Нотаріальна дія – ціла система дій процесуального характеру, що здійснюються у встановленому законом порядку уповноваженими особами і спрямовані на досягнення певного результату

з реалізації та (або) закріплення прав і законних інтересів громадян та організацій.

Нотаріальна діяльність – це професійна непідприємницька діяльність нотаріусів, спрямована на сприяння громадянам, підприємствам, установам та організаціям у здійсненні їхнього права на захист законних інтересів, яка провадиться шляхом учинення ними і нотаріальних дій відповідно до чинного законодавства України, і інших нотаріальних дій, передбачених законодавством України, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Нотаріальне процесуальне право як систематизована галузь регулює певну групу комплексних суспільних відносин і становить комплексну інтегровану галузь права. Вона пов'язана з цивільним, адміністративним, господарським, трудовим, земельним та іншими галузями права, без яких неможливе регулювання здійснення нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій для суб'єктів, які звернулися, незалежного від форм господарювання, для громадян, осіб без громадянства, іноземців, а також інших установ та організацій, в тому числі державних органів.

Нотаріальне процесуальне право як одна із галузей юридичної науки – це система наукових знань, правових ідей, теоретичних поглядів, понять, а також знань про правовий статус нотаріуса, про порядок здійснення ними нотаріальної діяльності, а також порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами та органами квазінотаріату, які становлять предмет нотаріального процесуального права.

Нотаріальний процес – правова форма діяльності уповноважених на те органів держави та посадових осіб. Вчинення нотаріальних дій здійснює чітко встановлене коло осіб, їх конкретний склад та обсяг компетенції регламентується законодавством (ст.ст. 1, 3, 34–38, 40 Закону). Порушення правил, що визначають компетенцію щодо вчинення нотаріальних дій, тягне несприятливі процесуальні наслідки – визнання вчинених дій недійсними.

Нотаріальний процес як система норм регулює комплекс різноманітних суспільних відносин, що складаються в процесі здійснення нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій. У цій внутрішньо узгодженій системі правові норми, блоки і елементи розміщені в ієрархічній послідовності. Правові інститути, їх елементи і блоки визначають права та обов'язки нотаріусів

(незалежно від того чи є нотаріус державним чи займається приватною нотаріальною діяльністю) по вчиненню нотаріальних дій, інститут самоврядування, регламентують відносини щодо порядку вступу до професії нотаріуса, правові основи здійснення нотаріальної діяльності, загальні правила вчинення нотаріальних дій, та інше

Нотаріальний процес – це діяльність, безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і засобів юридичної техніки. У нотаріальному процесі існує система вимог, що ставляться до нотаріального провадження.

Нотаріальний процес як різновид юридичного процесу – це діяльність, результати якої обов'язково оформлюються у відповідних процесуальних актах – документах та характеризується складним структурним змістом.

Нотаріальні дії, що їх вчиняють посадові особи органів місцевого самоврядування – регулюються ст. 37 Закону України «Про нотаріат». Вони, зокрема: вживають заходів щодо охорони спадкового майна; посвідчують заповіти (крім секретних); видають дублікати посвідчених ними документів; засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок із них; засвідчують справжність підпису на документах; видають свідоцтва про право на спадщину; видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя. Дії, передбачені пп. 6 і 7 ч. 1 ст. 37 Закону України «Про нотаріат», вчиняють уповноважені посадові особи органу місцевого самоврядування, які мають вищу юридичну освіту, досвід роботи у галузі права не менше трьох років, пройшли протягом року стажування у державній нотаріальній конторі або в приватного нотаріуса, завершили навчання щодо роботи з єдиними й державними реєстрами, що функціонують у системі Міністерства юстиції України, та склали іспит зі спадкового права у порядку, встановленому Міністерством юстиції України. Зазначені посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права на оформлення документів, призначених для використання за межами державного кордону.

Нотаріально посвідчувані правочини, а також заяви та інші документи – підписуються у присутності нотаріуса. Якщо заява чи інший документ підписані за відсутності нотаріуса, особа,

яка звернулася по вчинення нотаріальної дії, повинна особисто підтвердити, що документ підписаний нею.

Нотаріат в Україні – система органів і посадових осіб, на які покладено обов’язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов’язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Нотаріальна діяльність приватного нотаріуса тимчасово зупиняється на час дії таких обставин:

1) якщо приватний нотаріус не має приміщення для розміщення робочого місця (контори) або це приміщення не відповідає встановленим вказаним Законом умовам, – до усунення цих недоліків, але не більше 60 днів з дня виявлення цього порушення;

2) якщо приватний нотаріус не уклав договір про страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса або розмір страхової суми не відповідає вищевказаним вимогам, – до усунення цих недоліків, але не більше 30 днів з дня виявлення цього порушення;

3) якщо приватний нотаріус під час вчинення нотаріальних дій неодноразово порушував правила нотаріального діловодства, – до закінчення строку проходження підвищення кваліфікації (не більше двох тижнів);

4) у разі необґрунтованої відмови приватного нотаріуса від надання Міністерству юстиції України, його територіальному органу в порядку, передбаченому Нотаріальним Законом, документів для перевірки організації нотаріальної діяльності та виконання правил нотаріального діловодства – до усунення цієї обставини;

5) у разі заміщення приватного нотаріуса в порядку, передбаченому вказаним Законом, – на строк такого заміщення;

6) у разі ненадання інформації приватним нотаріусом органам та особам, зазначеним у ч. 5–8, 10 ст. 8 Закону «Про нотаріат», – до усунення цієї обставини;

7) у разі обрання нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;

8) у разі направлення територіальним органом до Міністерства юстиції України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю – до вирішення питання по суті, але не більш як на шість місяців.

Нотаріальна палата України – організація, яка здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату. Метою професійного самоврядування нотаріусів є об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом України «Про нотаріат» обов'язків і забезпечення їхніх прав, представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів, сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги, захисту інтересів фізичних і юридичних осіб у разі заподіяння їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса.

Нотаріальна палата України є недержавною професійною організацією, яка об'єднує всіх нотаріусів України на засадах обов'язкового членства відповідно до Закону України «Про нотаріат» та здійснює професійне самоврядування у сфері нотаріату. Органами Нотаріальної палати України (НПУ) є: З'їзд нотаріусів, Рада НПУ; Президент НПУ; Перший віцепрезидент НПУ; Віцепрезидент НПУ; Ревізійна комісія; Комісія з питань професійної етики нотаріусів.

Нотаріальна таємниця – сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса за інтересованою особою, зокрема про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

Нотаріальне діловодство – діяльність контор, нотаріальних архівів, приватних нотаріусів зі створення, обліку та зберігання документів на різних носіях (паперових та електронних) у процесі здійснення нотаріальної діяльності.

Нотаріальне право як навчальна дисципліна – система наукових знань про нотаріальне право – галузь права і законодавства, призначеного для вивчення у відповідних навчальних закладах, насамперед юридичних.

Нотаріальне провадження – сукупність процесуальних дій, вчинюваних нотаріусами й іншими суб'єктами нотаріального процесу в певному, закріпленому нотаріальним законодавством порядку.

Нотаріальне процесуальне право як одна з галузей юридичної науки – система наукових знань, правових ідей, теоретичних поглядів, понять, а також знань про правовий статус нотаріуса, про порядок здійснення ними нотаріальної діяльності, а також порядок вчинення нотаріусами нотаріальних дій, які становлять предмет нотаріального права.

Нотаріальне діловодство включає:

складання, оформлення, реєстрацію, облік, зберігання, видачу нотаріальних документів та їх копій;

реєстрацію (якщо передбачено), зберігання, облік, видачу документів, на підставі яких вчинені нотаріальні дії, та їх копій;

складання, оформлення, реєстрацію, облік, виконання і зберігання документів з витребування і надання відомостей та (або) документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, у тому числі передбачених міжнародними договорами, у зв'язку з наданням правової допомоги;

ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій у паперовій та/або у визначеній Законом електронній формі, книг, журналів реєстрації (обліку);

тимчасове зберігання нотаріальних документів та документів, на підставі яких вчинялись нотаріальні дії, у конторі, у приватного нотаріуса та їх підготовку для передавання на зберігання до нотаріального архіву;

складання, реєстрацію, зберігання та видачу довідок та інших документів, що містять відомості про вчинені нотаріальні дії тощо;

розгляд звернень фізичних та юридичних осіб з питань вчинення нотаріальних дій у строки, визначені законодавством;

використання, зберігання, обіг та звітність щодо спеціальних бланків нотаріальних документів.

Нотаріальне посвідчення договорів в умовах воєнного стану щодо відчуження, поділу (виділу) нерухомого майна, спадкових

договорів, договорів іпотеки, про заміну кредитора (відступлення прав вимоги) за кредитним договором та/або договором іпотеки, задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, визначення розміру часток у праві спільної власності, договорів поділу спільного майна подружжя (виділу з нього), позички, найму (оренди), лізингу будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) на строк не менш як три роки, відчуження цінних паперів, корпоративних прав, у тому числі договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа, засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи, а також видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього з подружжя) на підставі їх спільної заяви, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (електронних аукціонів), зокрема й тих, що не відбулися (далі – нотаріальні дії щодо цінного майна), здійснюється виключно нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна (далі – перелік). Нотаріуси, включені до переліку із застереженням про заборону вчинення ними окремих нотаріальних дій, мають право вчиняти виключно нотаріальні дії щодо цінного майна, на які не поширюються такі застереження.

Нотаріальний округ – територіальна одиниця, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якої знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. У містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста. У разі зміни адміністративно-територіального поділу України, в результаті якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі.

Нотаріальний правочин – правомірна дія особи-учасника цивільних правовідносин, що має для цього достатню дієздатність і має на меті набуття, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків, посвідчена у нотаріальному порядку.

Нотаріальний процес – різновид юридичного процесу, що зводиться до передбаченого законом порядку вчинення нотаріальних дій.

Нотаріальний процес – сукупність учинюваних нотаріальних проваджень або нотаріальних дій, якщо за однією заявою вчиняється одне провадження, та нотаріально-процесуальних правовідносин, які виникають під час вчинення нотаріального провадження.

Нотаріальний процес – правова форма діяльності уповноважених на те органів держави і посадових осіб. Вчинення нотаріальних дій здійснює суворо встановлене коло осіб, конкретний склад і обсяг компетенції яких передбачені законодавством (ст.ст. 1, 3, 34–40 Закону України «Про нотаріат»).

Нотаріальний процес – діяльність, безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і засобів юридичної техніки. У нотаріальному процесі існує система вимог, що ставляться до нотаріального провадження. Оскільки нотаріальний процес є різновидом юридичного процесу і зводиться до передбаченого законом порядку вчинення нотаріальних дій, він характеризується складним структурним змістом.

Нотаріус – уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Нотаріусом в Україні може бути громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право

на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку (крім реабілітованої особи), особа, дієздатність якої обмежена, або особа, визнана недієздатною».

Нотаріусу забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім виконання функції медіатора, викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів.

Нотаріус за місцезнаходженням житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, іншого нерухомого майна або за місцем розташування земельної ділянки, або за місцезнаходженням однієї із сторін правочину накладає заборону їх відчуження: за повідомленням установи банку, іншої юридичної особи про видачу громадянину позики (кредиту) на будівництво, капітальний ремонт чи купівлю жилого будинку (квартири); за зверненням органу опіки та піклування з метою захисту особистих і майнових прав та інтересів дитини, яка має право власності або проживає у жилому будинку, квартирі, іншому приміщенні, на відчуження якого накладається заборона; при посвідченні договору довічного утримання; при посвідченні договору про заставу жилого будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна; за повідомленням іпотекодержателя; в усіх інших випадках, передбачених законом.

Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених Законом України «Про нотаріат», за зверненням спадкоємця для завершення спадкування у іншому територіальному окрузі, у випадках, якщо спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі до початку тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, але не закінчена.

Нотаріуси у своїй діяльності найперше використовують Єдині та Державні реєстри інформаційної системи Міністерства юстиції України, держателем яких є Міністерство юстиції України. А саме: Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиний реєстр нотаріусів України, Спадковий реєстр, Єдиний реєстр довіреностей, Державний реєстр обтяжень рухомого майна, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державний реєстр актів цивільного стану, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно.

О

Обов'язки нотаріуса – здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до Закону «Про нотаріат» і складеної присяги, дотримуватися правил професійної етики; сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду; зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій; відмовляти у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам; вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення; надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства; постійно підвищувати свій професійний рівень, а у випадках, передбачених пунктом 3 частини першої статті 29-1 Закону України «Про нотаріат», проходити підвищення кваліфікації; виконувати інші обов'язки, передбачені законом.

Організаційно-розпорядчі документи конторою, нотаріальним архівом, приватним нотаріусом ведуться з дотриманням вимог Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55, та Інструкції з діловодства за зверненнями громадян

в органах державної влади місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 348 (зі змінами), ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» (далі – ДСТУ 4163-2003).

Особа, яка не здійснювала приватну нотаріальну діяльність протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, яка не працювала державним нотаріусом державної нотаріальної контори, державним нотаріусом державного нотаріального архіву, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником приватного нотаріуса, не була посадовою особою, яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату, не працювала на виборній або іншій посаді в Нотаріальній палаті України протягом трьох років до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності чи призначення на посаду державного нотаріуса державної нотаріальної контори, повинна підтвердити свою кваліфікацію шляхом складання нового кваліфікаційного іспиту в порядку, встановленому Міністерством юстиції України.

Особи, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, повинні скласти кваліфікаційний іспит у Вищій кваліфікаційній комісії нотаріату, утвореній при Міністерстві юстиції України.

Охорона спадкового майна – триває до прийняття спадщини всіма спадкоємцями, а якщо її не прийнято – до закінчення строку, встановленого цивільним законодавством України для прийняття спадщини.

П

Печатка приватного нотаріуса – це печатка зі зображенням Державного Герба України, яка містить слова «приватний нотаріус», його прізвище, ім'я та по батькові, назву нотаріального округу. Печатка має форму правильного кола діаметром 45 мм, краї печатки обрамлено бортиком завтовшки 1 мм.

Пільги щодо сплати державного мита за вчинення нотаріальних дій – встановлені ст. 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито».

Підставами припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса є:

1) подання приватним нотаріусом письмової заяви про припинення нотаріальної діяльності;

2) анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

3) неусунення приватним нотаріусом без поважних причин таких порушень:

– якщо приватний нотаріус не має приміщення для обладнання робочого місця або це приміщення не відповідає встановленим Законом України «Про нотаріат» умовам та не усунуто вказані недоліки протягом 60 днів з дня виявлення цього порушення;

– якщо приватний нотаріус протягом 30 днів з дня виявлення порушення не уклав договір про страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса або розмір страхової суми не відповідає вимогам нотаріального Закону;

4) смерть приватного нотаріуса або оголошення його померлим у порядку, встановленому законом;

5) припинення громадянства України або виїзд за межі України на постійне проживання;

6) призначення приватного нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;

7) невиконання приватним нотаріусом наказу Міністерства юстиції України або його територіального органу про зупинення його нотаріальної діяльності, за винятком випадків оскарження приватним нотаріусом такого наказу;

8) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким приватний нотаріус засуджений за умисне кримінальне правопорушення;

9) набрання законної сили судовим рішенням, відповідно до якого нотаріуса притягнуто до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»;

10) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса недієздатним, обмеження його цивільної

діездатності або про застосування до нього примусових заходів медичного характеру;

11) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса безвісно відсутнім.

Припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса здійснюється відповідно до ст. 30-1 Закону України «Про нотаріат».

Підставою для виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин та порушення нотаріального процесу зазвичай є усна або письмова заява заінтересованої особи на вчинення нотаріальної дії та відповідна оплата, передбачена статтями 42, 19, 31 Закону України «Про нотаріат».

Помічником нотаріуса – може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки. Не може бути помічником нотаріуса особа, яка має судимість, обмежена у діездатності або визнана недіездатною за рішенням суду.

Помічник нотаріуса не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності. Помічнику нотаріуса забороняється використовувати свій статус з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Помічник нотаріуса за дорученням нотаріуса бере участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складенні проектів правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів; вносить записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, веде діловодство та архів нотаріуса, готує та надсилає за дорученням нотаріуса запити до юридичних осіб щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконує іншу допоміжну і технічну роботу.

Помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

Помічник нотаріуса зобов'язаний виконувати свої професійні обов'язки відповідно до цього Закону та трудового договору, укладеного з нотаріусом; дотримуватися нотаріальної таємниці; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса; постійно підвищувати свій професійний рівень.

Посвідчення договорів щодо відчуження, іпотеки житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна здійснюється за місцезнаходженням такого майна або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи – однієї із сторін відповідного договору. Посвідчення договорів щодо відчуження, застави транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації, здійснюється за місцезнаходженням юридичної особи або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи – однієї із сторін відповідного договору.

Права нотаріуса – витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій; одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на них відповідно до закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій; складати проекти документів, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру. Чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права.

Право власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі та споруди, земельну ділянку, що відчужуються, може бути підтверджено, зокрема, одним з таких документів або їх дублікатів: нотаріально посвідченим договором купівлі-продажу, пожертви, довічного утримання (догляду), ренти, дарування, міни, спадковим договором; свідоцтвом про придбання арештованого нерухомого майна з публічних торгів (аукціонів); свідоцтвом про придбання заставленого майна на аукціоні (публічних торгах); свідоцтвом про право власності; державним актом на право власності на земельну ділянку; свідоцтвом про право на спадщину; свідоцтвом про право власності на частку в спільному майні подружжя; договором

про поділ спадкового майна; договором про припинення права на утримання за умови набуття права на нерухоме майно; договором про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; договором про виділення частки в натурі (поділ); іпотечним договором, договором про задоволення вимог іпотекодержателя, якщо умовами таких договорів передбачено передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки; рішенням суду; договором купівлі-продажу, зареєстрованим на біржі, укладеним відповідно до вимог законодавства, тощо. У разі, коли державну реєстрацію права власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі та споруди, земельну ділянку, що відчужуються, відповідно до закону проведено без видачі документа, що посвідчує таке право, право власності підтверджується на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманої шляхом безпосереднього доступу до нього.

Правила професійної етики нотаріусів України затверджено наказом Міністерства юстиції України 07.06.2021 р. № 2039/5.

Правила професійної етики нотаріусів України визначають основні принципи та вимоги до професійної етики нотаріуса, морально-етичні стандарти поведінки, якими нотаріус повинен керуватися у відносинах з державними органами, фізичними та юридичними особами, іншими нотаріусами, Нотаріальною палатою України при здійсненні ним своїх професійних обов'язків.

Правила професійної етики нотаріусів України є обов'язковими для нотаріусів, а також поширюються на їх помічників, консультантів державних нотаріальних контор та нотаріальних архівів. Порушення Правил тягне за собою відповідальність, визначену Законом України «Про нотаріат», Статутом Нотаріальної палати України та вказаними Правилами.

Предметом нотаріального процесуального права – є ті суспільні відносини, що виникають із приводу проведення самої нотаріальної діяльності, а також відносини з приводу вчинення нотаріальних дій, які виникають між нотаріусом та клієнтом, між нотаріусом і державними органами.

Під час вчинення нотаріальної дії нотаріус перевіряє факт застосування санкцій, передбачених статтею 4 Закону України

«Про санкції», рішення про застосування яких прийняте Радою національної безпеки і оборони України та введено в дію указом Президента України, до фізичних або юридичних осіб, що звернулися за вчиненням нотаріальної дії.

При посвідченні угоди про відчуження земельної ділянки сільськогосподарського призначення перевіряється дотримання встановлених Земельним кодексом України вимог до набувачів права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, зокрема й обмежень щодо загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які вправі набувати у власність одна особа. Така перевірка здійснюється з використанням відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного земельного кадастру та Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Якщо за результатами перевірки виявлено невідповідність таким вимогам, нотаріус відмовляє у посвідченні угоди.

Приватний нотаріус – уповноважена державою фізична особа, яка здійснює незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Прийняття документів на зберігання – вчиняється тільки двома органами нотаріату: нотаріусами та посадовими особами консульських установ і дипломатичних представництв.

Принципи нотаріального процесуального права – це основоположні засади, керівні ідеї та постулати, які виражені, в першу чергу, в нормативно-правових актах та які впливають із змісту правових норм, нотаріальної та судової практики, нотаріальних звичаїв, правової доктрини, а також судових прецедентів. До загальних принципів нотаріального процесу відносяться принципи: законності; доступності та гарантованості охорони і захисту безспірних прав як фізичних, так і юридичних осіб, які звертаються до нотаріальних органів; національної мови; сприяння фізичним та юридичним особам у здійсненні прав та інтересів, охоронюваних законом; обґрунтованості нотаріальних актів; диспозитивності. До спеціальних принципів

нотаріального процесу віднесено принципи: незалежності нотаріусів, безспірності нотаріального процесу, неупередженості нотаріусів, рівності «прав» всіх суб'єктів нотаріального процесу; нотаріальної таємниці, безпосередності, одноосібного прийняття рішення нотаріусом щодо вчинення конкретної нотаріальної дії.

Професійна етика нотаріуса України ґрунтується на дев'яти принципах: публічності; незалежності та неупередженості; законності; доступності; безпосередності; нотаріальної таємниці та конфіденційності; чесності; сумлінності; поваги до професії.

Р

Реєстраційне посвідчення про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності – документ, що видається відповідним територіальним органом Міністерства юстиції, що підтверджує право приватного нотаріуса здійснювати нотаріальну діяльність у певному нотаріальному окрузі. У реєстраційному посвідченні вказуються назва управління юстиції, прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса та назва нотаріального округу.

Робоче місце (контора) приватного нотаріуса має розташовуватися в межах визначеного для нього нотаріального округу та відповідати вимогам до робочого місця (контори) приватного нотаріуса, встановленим Міністерством юстиції України.

Робоче місце (контора) мусить відповідати таким умовам: забезпечувати дотримання нотаріальної таємниці; давати можливість кожному приватному нотаріусу, який здійснює нотаріальну діяльність, одночасно та незалежно від іншого приватного нотаріуса здійснювати нотаріальну діяльність; бути захищеним від несанкціонованого проникнення; бути забезпеченим сейфом для зберігання печаток, штампів, металевою шафою для зберігання архіву нотаріуса; кількість кімнат у приміщенні, де знаходиться робоче місце (контора) приватного нотаріуса, не може бути меншою, ніж кількість приватних нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність у його межах; бути пристосованим для роботи технічного персоналу з документами у відокремленій від нотаріуса кімнаті.

С

Свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя – документ, який видається нотаріусом у разі смерті одного з подружжя на частку в їх спільному майні.

Свідоцтво про право на спадщину – видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину, в порядку, встановленому цивільним законодавством, на ім'я всіх спадкоємців або за їхнім бажанням кожному з них окремо.

Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю – документ, що видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України.

Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю може бути видане громадянину України, який має повну вищу юридичну освіту зі ступенем не нижче, магістра, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, або у передбаченому Законом України «Про нотаріат» випадку успішно пройшов стажування протягом одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса та склав кваліфікаційний іспит.

Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України.

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути анульовано Міністерством юстиції України за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання: Міністерства юстиції України, його територіальних органів, а також Нотаріальної палати України у випадках, передбачених ст. 12 Закону України «Про нотаріат»:

а) втрати громадянства України або виїзду за межі України на постійне проживання;

б) винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності;

в) винесення ухвали про застосування щодо нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили;

г) закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з не реабілітуючих підстав;

д) винесення рішення суду, що набрало законної сили, про обмеження дієздатності особи, яка виконує обов'язки нотаріуса, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою;

е) неодноразового порушення нотаріусом законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду;

є) невідповідності нотаріуса займаній посаді внаслідок стану здоров'я, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

ж) порушення нотаріусом вимог, передбачених ч. 4 ст. 3, ч. 1 ст. 8 та ст. 9 Закону України «Про нотаріат»;

з) набрання законної сили рішенням суду про порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальної дії;

и) знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;

і) неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України;

3) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики.

Рішення про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути оскаржено до суду.

Сертифікація робочого місця (контори) – перевірка приміщення на предмет відповідності робочого місця (контори) приватного нотаріуса умовам, передбаченим ст. 25 Закону, та визнання його придатним для використання як робочого місця приватного нотаріуса з метою учинення нотаріальних дій.

Система нотаріального процесуального права – сукупність логічно і послідовно розміщеного нормативного матеріалу за правовими інститутами, норми яких у комплексі закріплюють основні принципи, форми і порядок здійснення нотаріальної діяльності, регулюють відносини, що виникають між нотаріусами, між нотаріусами і державою, між нотаріусами та особами,

щодо яких учиняються нотаріальні дії, в процесі здійснення нотаріальної діяльності.

Система науки нотаріального процесуального права – теоретичні положення про предмет, методи, джерела, суб'єктів та об'єктів нотаріального процесуального права, про нотаріальні процесуальні правовідносини, про правові основи здійснення контролю за нотаріальною діяльністю тощо.

Спадкова справа – нотаріальне провадження, яке заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини на підставі поданої (або такої, що надійшла поштою) першою заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини або про відмову від спадщини, заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, заяви спадкоємця на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), заяви про видачу свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, заяви другого з подружжя про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, заяви про вжиття заходів до охорони спадкового майна, претензії кредиторів. При заведенні спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту.

Суб'єкти нотаріального процесуального права – учасники нотаріальних суспільних відносин, які виступають як носії передбачених нотаріальним процесуальним правом суб'єктивних прав і обов'язків.

Т

Тексти договорів, заповітів, довіреностей, свідоцтв, актів про морські протести та протести векселів, перекладів у разі засвідчення нотаріусом вірності перекладу документа з однієї мови на іншу, заяв, на яких нотаріусом засвідчується справжність підпису, за винятком заяв у електронній формі заяв та примірників документів, що залишаються у справах нотаріуса, а також дублікатів нотаріальних документів, викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів з лицьового та зворотного боку цих бланків.

Територіальними органами Мін'юсту виступають міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, які підпорядковуються Міністерству юстиції України та є його територіальними органами та функціонують на підставі Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 23.06.2011 р. № 1707/5.

У

У постанові про відмову зазначаються: дата винесення постанови; прізвище, ініціали нотаріуса, який виніс постанову, найменування та місцезнаходження державної нотаріальної контори або найменування нотаріального округу та адреса розташування робочого місця приватного нотаріуса; прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, місце її проживання або найменування і місцезнаходження юридичної особи; про вчинення якої нотаріальної дії просила особа, що звернулася до нотаріуса (короткий зміст прохання); причини відмови у вчиненні нотаріальної дії з посиланням на чинне законодавство; порядок і строки оскарження відмови з посиланням на норми цивільного процесуального законодавства. Нотаріусу забороняється безпідставно відмовляти у вчиненні нотаріальної дії.

У разі наявності сумнівів щодо обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, нотаріус зобов'язаний звернутися до органу опіки та піклування за місцем проживання відповідної фізичної особи для встановлення факту відсутності опіки або піклування над такою фізичною особою.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка не досягла 18 років, але може бути визнана такою, що має повну цивільну дієздатність у зв'язку з укладенням такою особою шлюбу, нотаріус витребує свідоцтво про шлюб щодо факту реєстрації шлюбу особи, яка не досягла повноліття.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка не досягла 18 років і є матір'ю або батьком дитини, нотаріус витребує свідоцтво про народження дитини, в якому неповнолітня особа записана матір'ю або батьком, та рішення органу опіки та піклування про надання такій особі повної цивільної

дієздатності, а у разі відсутності такого рішення нотаріус витребує відповідне рішення суду.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка досягла 16 років і займається підприємницькою діяльністю, нотаріус отримує відомості з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до нього.

У разі перевірки цивільної дієздатності фізичної особи, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, нотаріус витребує довідку з місця роботи такої особи та рішення органу опіки та піклування про надання такій особі повної цивільної дієздатності, а у разі відсутності такого рішення витребує відповідне рішення суду.

У разі звернення за вчиненням нотаріальної дії громадянина Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, юридичної особи, утвореної та зареєстрованої відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, або юридична особа, утворена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії. Це обмеження діє до прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, та не поширюється на нотаріальні дії із засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства Російської Федерації та посвідчення заповіту військовополоненого.

У разі укладення правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) права, за якими підлягають державній реєстрації, зокрема й договорів щодо поділу, обміну житлового будинку, квартири за участю малолітніх осіб, а також осіб, над якими встановлено опіку або піклування, нотаріус перевіряє наявність дозволу органу опіки та піклування на укладення таких правочинів.

Ф

Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення двох рівнів фінансового моніторингу: державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Функції нотаріального процесу – це основні напрями нотаріальних проваджень, які властиві лише йому та які визначають стадійність нотаріальних проваджень залежно від видів вчинюваної нотаріальної дії або вчиненням інших дій, які не є нотаріальними, але вони спрямовані на захист цивільних прав та інтересів сторін, зокрема й нотаріальних, та які не заборонені законодавством України. В основному функції нотаріального процесу слідує за функціями нотаріату. Однак, вони по своїй природі є нотаріально-спеціальними, оскільки відображають особливості та специфіку ведення нотаріальної діяльності (нотаріальних проваджень) щодо кожного з учасників нотаріального процесу.

Функції нотаріального процесу – це складне та різноаспектне явище, яке виникає із різнобічності нотаріальної діяльності в державі загалом і нотаріального процесу зокрема, в тому числі у різних напрямках здійснення нотаріального процесу та пов'язаного з ним прямо або опосередковано, медіаційного процесу, що застосовують нотаріуси (як приватні, так і державні) як при вчиненні нотаріальних дій, так здійсненні інших дій з метою надання їм юридичної вірогідності (згідно з чинним законодавством).

Функції суб'єктів нотаріального процесу полягають в тому, що вони не повинні суперечити функціям нотаріального процесу. Однозначно, що кожний учасник нотаріальної дії не повинен порушувати права інших учасників правочину та вони огульно не повинні ставити мету, яка суперечить чинному нотаріальному та цивільному законодавству.

Функції нотаріального процесу не є сталою категорією, вони постійно змінюються, залежно від розвитку нотаріальної діяльності і нотаріального процесу, та наділення нотаріальних органів новими повноваженнями.

Х

Хранителі, опікуни та інші особи, яким передано на зберігання спадкове майно, якщо вони не є спадкоємцями, – мають право

одержати від спадкоємців винагороду за зберігання спадкового майна в розмірі, передбаченому чинним законодавством України. Вказані особи також мають право на відшкодування необхідних витрат на зберігання та управління спадковим майном, за вирахуванням фактично одержаної вигоди від використання цього майна.

Ц

Ціна продажу предмета іпотеки – має бути встановлена за згодою між іпотекодержателем та іпотекодавцем. У разі недосягнення згоди щодо ціни продаж предмета іпотеки здійснюється за ціною, не нижчою за встановлену незалежною оцінкою, що підтверджується відповідним актом про оцінку.

Цінні рукописи, літературні твори, листи тощо, що мають історичне та наукове значення, – включаються до акта опису спадкового майна та передаються на зберігання спадкоємцям. Якщо спадкоємців немає, нотаріус передає документи на зберігання за окремим описом до відповідних організацій (інституту, музею тощо) у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи, від імені якої діє уповноважений орган та/або посадова особа, перевіряється нотаріусом на підставі установчих документів, відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до нього, та документів, що підтверджують повноваження органів та/або посадових осіб. Нотаріус перевіряє, чи відповідає нотаріальна дія, яка вчинюється, обсягу її цивільної правоздатності та дієздатності.

Ч

Час прийому громадян приватним нотаріусом – повинен становити не менше п'яти годин на день і п'яти робочих днів на тиждень за винятком обставин, за яких нотаріус із незалежних від нього причин не може здійснювати такий прийом.

Ш

Шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, – відшкодовується в повному розмірі.

Шлюбний договір – це договір між нареченою та нареченим або подружжя щодо встановлення майнових прав та обов'язків

подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням і припиненням, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Ю

Юридичні гарантії – закріплені в національному законодавстві прийоми та засоби, які забезпечують охорону (захист) прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Юридичні факти – обставини, з наявністю яких нотаріальний процесуальний закон пов'язує виникнення, зміну або припинення нотаріальних процесуальних правовідносин.

Юридичний факт – це дія, яка може визначати початок і розвиток нотаріальних процесуальних правовідносин на певних стадіях нотаріального процесу.

Я

Якщо фізична особа внаслідок фізичної вади або хвороби не може власноручно підписати документ, то за її дорученням у її присутності та в присутності нотаріуса цей документ може підписати інша особа. Про причини, з яких фізична особа, яка звернулася по вчинення нотаріальної дії, не могла підписати документ, зазначається у посвідчувальному написі. Правочин за особу, яка не може підписати його, не може підписувати особа, на користь або за участю якої його посвідчено.

Якщо спадкодавець, якому належало майно на території України, мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається на підставі Закону України «Про міжнародне приватне право».

Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна. Якщо об'єктів нерухомого майна декілька і їх місцезнаходження різне, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження одного з об'єктів цього майна на вибір спадкоємця(ів). За відсутності нерухомого майна місцем відкриття спадщини є місцезнаходження основної частини рухомого майна, що може бути підтверджено свідоцтвом про державну реєстрацію транспортного засобу, витягом з реєстру прав власності на цінні папери, ощадною книжкою тощо.

Якщо спадкоємець протягом шести місяців не подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини, він вважається

таким, що не прийняв спадщину. Суд може визначити спадкоємцю, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини. Спадкоємець, якому за рішенням суду встановлено додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, повинен у межах встановленого судом строку прийняти спадщину шляхом подання нотаріусу за місцем відкриття спадщини відповідної заяви.

**Долинська Марія Степанівна,
доктор юридичних наук, професор**

Проблеми нотаріального процесу

Підручник

Редагування Ірина Краївська

Макетування Галина Шушняк

Друк Іван Хоминець

Підписано до друку 02.09.2022.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 43,25.

Тираж 100 прим. Зам № 27-22.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.